

श्रेष्ठि-वेवघन्द्र छालमार्-जैनपुस्तकोद्यारे-प्रग्याहः १७.

आचार्य-भीमधयगिरिविरचितटीकासमुक्ता

श्रीकर्मप्रकृतिः ॥

श्रीमद्विषयशर्माचार्यपादमणीता

प्रकाशकः-शाह नगीनजाई घेखाजाई जवेरी, अस्यैकः कार्यवाहकः ।

मुद्रणप्रयासकर्त्री-श्रीभावनगरस्थ श्रीजैनधर्मप्रसारकसंसद्.

इदं पुस्तकं मुनेभ्यः शाह नगीनजाई घेखाजाई-जवेरीवाजार इत्यनेन
निर्णयसागरमुद्राळ्ये कोळमाटवीष्यां २९, तमे गृहे भार् नाम छेडगेद्वारा मुद्रयित्वा प्रकाशिता
अस्याः पुनर्मुद्रणायाः सर्वेऽधिकारा एतन्नायकागारकार्यवाहकाणामाभ्याः स्थापिताः ।

मुम्बयाम्

[all rights reserved]

प्रति ५५०

पीरसंघत् १९१२

विक्रमवृषाम् १९१२

इस्यारत् १९१२

वेतनम् १४ भाषकाः

कर्मप्रकृत्युपोद्घातः ।

प्रपोस्फुरीतु प्रणतिप्रवाहः परमैश्वर्यमयपरमेश्वरपादयोः ।

जगति तावद्विज्ञानविषये वेविद्यमानो वर्गो विदुषां वर्तनावर्तनीमवतीर्णो विश्वोऽपि प्राणचतुर्वारोऽहमहमिकापुर-
स्सरं प्रवृत्तिमाज्रियमाणो विद्यत इति विदाङ्करोति । न चास्ति साध्यता प्रतिप्राणि प्रसिद्धपूर्वेषु प्राणिषु स्वस्वविषयक-
सुखिदुःखित्वानेकविषयविषयकैककर्तृत्वचूतविलक्षणविज्ञानवत्त्वदृश्यमानचूतसंहतिकारित्वादिभिः कणशोऽपि जीवास्ति-
त्वाच्युपगमावाप्तसार्थास्तिकसंज्ञान् ससंज्ञानानभि, यद्यप्यपजानीत एव कश्चित्पारमार्थिकी जीवसत्तां केवलमुररीकृत्य
ब्रह्माद्वितीयतां दरीदृश्यमानविचित्रचूतवृत्तिसनाथां कश्चिदास्तिकाभिधानावहः तिरस्करोति च लोकायितैरप्यतिरस्कृत-
मावालगोपालाङ्गनाजनसिद्धं व्यवहारैकमूलमध्यक्षं, तथापि वेविद्यत एव व्यावहारिकी वर्ण्यमानाऽभिप्रेयमाणा च जीवा-
स्तिता तत्कैरिति नाथोऽमीभिर्विदुषां विवादेनास्तित्वेऽसुमतां, तद्वदेव प्रतिप्राणि सुखदुःखादिवैचित्र्यस्य तात्त्विकस्योपल-
म्भान्न वोच्यते कश्चिदिष्टेष्टाविरुद्धपरमार्थाभिधायिन्याप्तागमे “पुढो सत्ता पुढो कम्मा” इति वर्णनचण्णे विप्रतिपन्नः,
जवेदितरथा प्रतिप्राणि प्रसिद्धस्य सुखदुःखव्यवहारस्य प्रचुरानर्थनिवन्धनाज्ञानस्य समस्तार्थसाधनसमर्थज्ञानस्य विवि-
धोपदेश्योपदेशकज्ञावस्य विविधगतित्रमणजोग्यसुकृतदुरितावलेः सर्वथा समुद्भेदसंपत्तिः । अस्ति च तुल्यसाधनानां फले

विशेषात् सुखदुःखवैचित्र्योपलब्धेः अधिपमकारणस्य कार्यवैचित्र्यस्याकारणत्वप्रसङ्गात् गर्जायताराद्यसमयवैचित्र्यनि-
 यन्धनस्य तत्करणकालतदुभयाजिसंधायकवस्तुविशेषसन्नायसिद्धेः स्वीकार्यमपश्यं शुजाशुजोन्नयनेदमदृष्ट । एतावति च
 साधने विद्यमानेऽपि येऽप्यपन्त्यात्मनामदृष्टस्य च सत्त्वां ते कीदृश इत्याद्योचनीय स्वयं विधिकसदसन्मार्गैः सद्भिः ।
 अदृष्टं चानेकधाऽनेकविधतत्कार्योपलब्धेः । यद्यप्यन्यैरस्य कश्चित्त्रिदे शुजाशुजे इत्याकल्पस्य शुजाशुजता व्यवहार-
 पथाश्रितां, नेदा अपि च व्यवहारानुसारिण एव श्रिता ब्रूयन्गुणघातावगुणवर्गविधानसावधानाः, न त्यात्मतद्गुणघा-
 ताविप्रयत्ना अन्युपगता निरन्तरमनुगम्यात्मीयानियुक्तवर्ति, तथापि लोकालोकावलोकनसम्पदकेवलवेदोऽवलोकित-
 सूत्रादुरामूर्चम्ययहितेतरार्थसाध्याः सर्वविदोऽप्यगम्य यथायथात्मनां धारमापृतं वृन्दं तद्गुणानामाधारकं वातस्वश्रद्धा-
 पापाधिरमणकोधाद्यन्तरारातिपर्यस्वान्तादिव्यापारोर्षितमूर्चस्वसं अनुकूलेतरसामग्रीसंयोजनसमुद्गापिताकाशाद्यसीतमू-
 र्तिकपदार्यनियहातिक्रान्तरूपं कर्मणामष्टकं रूपपरीतस्वरूपं यत्ससंपाद्यह्यं निर्दिदिच्छुदीक्षितेतरजनेन्योऽशेषकर्मकायक-
 पणकल्पनाकोविदेन्यः तस्य बन्धादिस्वरूपं नियमन्धुक् मास्त्राकारा इय पूज्यपादा गणधारिण्य उदीर्णप्राग्जवजव्यजाय-
 जूलभेयोजायनोज्ञावितगणचूत्कर्मोदयासशक्राद्यस्त्रिखनाकिनरनिकायासाधारणगणेशितृत्वाः सुमनस इव सुमनसः सुमन-
 स्त्यापयर्गित्वसाधनसमर्थार्थार्थनीया वाचो जगदीश्वरास्यनिसृता जन्मवारहितैकनिहितान्तःकरणाः सूत्रेणैव निर्युक्त-
 निरयशोपार्थसमूहसूचनसमर्थेनातिखणीयसोपेतेन गुणैर्वात्रिंशत्ता निपुणतमेन सूत्रेण द्वादशाङ्गीमयेन, गङ्गीरतराश्चातलाः
 पदार्थाः परमकृपानुगतद्वयंगमैर्वादशोऽङ्गे, सिद्धान्तितं च सिद्धान्ततस्यामृतपानपीवरैः पीवरजागधेयैर्जगवन्निरजियुको-

त्तमैरङ्गानामेकादशकं बालस्त्रीमन्दमूर्खाणामतुलोपकारकृतये श्रीमद्भिर्गुणगणधुराधरणधौरेयैरुद्धृतं वादशादङ्गादिति । हेतु-
 श्चैप एव तथाविधानां गहनतमानां कर्मग्रन्थकर्मप्रकृतिपञ्चसङ्ग्रहसप्ततिकप्रचृतीनामनन्यस्थानानां तत एवोद्धारः । न हि
 नह्यते व्यवस्थितिरनर्घाणां रत्नानामन्तरा रत्नाकरं । प्रमाणं चाप्येतदेव तस्य सत्तासमीक्षायां प्रेक्षाचक्रुष्काणामनन्यप्रणे-
 यपदार्थप्रपञ्चप्रपञ्चनपटुप्रकरणप्रचयप्रवरसाधनतासिद्धिर्या, स्पष्टं चैतत्पूर्वाणां चतुर्दशानां चतुर्णां सदावस्थितदिष्टनियत-
 परिमाणवद्विदेहजसामजानां मपीपुञ्जैर्लेख्याद्वितीयात्पूर्वात् पञ्चमाविंशतिप्राचृतमानावस्तुनश्चतुर्थात्कर्मप्रकृत्याख्यात्प्रा-
 चृतात् आपोद्धारनदीरयोवाहमित्यागमीयगमावगमानां, निबन्धनं चेदमेव दृष्टिवादनदीणानां प्रस्तुतप्रकरणोन्तापूर्ण-
 तननविज्ञप्तेः गात्रायां पट्टपञ्चाशत्तमायां अष्टकरणप्रकरणप्रचृतेः पूर्णतायां, तदेवमवसितमज्जिधेयं कर्मणां बन्धादीति ।
 न च वाच्यं निष्प्रयोजनमिदमात्मश्रेयोऽर्थिनां, ज्ञानदर्शनचारित्राणां निःश्रेयसनिदानानामन्यतमस्यासिद्धेः, सज्ज्ञानचा-
 रित्रमूलस्य सदृशनस्य तत्त्वार्थश्रद्धानात्मकस्यात्मतद्गुणतदावरणतद्धेतुबन्धनिरोधनाशसमूलक्षयादीनामनवगमेऽवस्थानास-
 म्भवात् । अत एवोदितमुदितदयानिर्करैः “दविष्टं दंसणसोही” त्ति । किं च यावन्नावगतं कर्मणां प्रकृत्यादि उच्यते
 मूलतो न तावदवगच्छत्यात्मनो विशुद्धेरपकर्पोत्कर्षो वृद्ध्यादि च गुणानां । न च विजानाति निरोधोपायं गुणस्थाने
 मोक्षसौधसोपानसन्निधे विधेयं समारोहेण । न चाधिगच्छति तात्त्विकं गतिन्यश्चतसृन्धो निर्वेदं कर्मकण्ठीरवकदर्शनाक-
 षिपतव्यथाविचिन्तनततं । तदावश्यकमेवाध्ययनं ज्ञानानुयोगानिमेषनदीप्रवाहप्रवर्तनपार्वतीपितृपर्वतप्रचस्यैतादृशस्य
 प्रकरणस्य । सत्येव च सदृशने स्यादुद्धृतिर्ज्ञानचरणयुगस्येति “आद्यत्रयमज्ञानमपि, जवति मिथ्यात्वसंयुक्तम्” “सयस-

पविसेसणात्, जवहेष्ठ अङ्घ्रित्वखंजात् । नाथफखाजायात्, मित्रादितिस्त अन्नात् ॥ १ ॥” “नादंसपिस्त नाथं,
 नाथेण विष्ठा न इति परणगुणा” इत्याद्यागमाङ्गनव्यक्तवियेकविद्वोचनसेजसां न कथञ्चनापि विद्यते साध्यतास्पदं ।
 निमित्तं चैतदेवात्र प्रथमविवरणभोधनमुद्वेषादाववधेयं धीमन्निरनन्यत् ।

प्रखेतारश्चैतस्याः प्रकृतायाः कर्मप्रकृत्याः श्रीमन्तः शिवशर्माचार्यपादाः पूर्वधराः प्रथमतमत्यादेवैषां प्रामाण्यस्य
 यत्र कुहञ्चनापि समारोहति विरोधगन्धोऽपि सूत्रेण प्रचलितेन सदावनेन तत्र नैवाप्रामाणिकतामापादयितुं पार्यते केन-
 चनापीत्याकृष्टं कर्मग्रन्थिकसंज्ञान्तिकमिति मतद्वयं । अथ एव च जैनानां कल्पनाकोपिदपदार्थपटीयस्ता नागमवाक्यं
 विरह्येति प्रामाणिकतानिबन्धनं पूज्यपादानां पूर्वधरत्वस्याख्यापकं च, अन्यथाविषयस्य तथास्पर्धाकोट्यामागमेनारो-
 हाजायादिति । परं कदा कसमं च ज्ञापयामासुर्जमरुत्तं जगवत्पादाः के च तादृग्भाहारम्यजानुविजायनजास्वन्तो गुरव
 इति न निश्चीयतेतरा, जगवन्महिम्नां दृष्टिवादमुखत्वस्य च संसिद्धिः मदीयकथनमपेक्ष्य प्रस्तुतात्प्रकरणाङ्गानविपयी-
 कृताज्ञाविनी विशेषेणेति तदेवोपदीक्रियते कृतिन्यः । प्रकरणे चात्र क्रमशो अधिकशतैकादशाधिकशतदशैकाङ्गनवत्ये-
 कसप्ततित्रिजिर्गाद्यानां पन्धन-सङ्क्रमो वर्तना-व्यवर्तनो-दीरेणो-पशमना-निघञ्चि-निष्काचनाह्वयैः करणैः छदयः सप्ता च द्वात्रिं-
 शता सप्तपञ्चाशता च सर्वसङ्ख्यया च पञ्चसप्तत्यधिकचतुःशत्या गाथाभिः न्यरुपिपत सङ्मतवस्तुस्वरूपनिरूपणै-
 कचहुम्कैर्जगवन्निः । छवर्तनापवर्तने निघञ्चिनिकाचने चात्र संमीक्षितान्येय सङ्ख्यायामिति सङ्ख्येयं सङ्ख्यावद्भिः स्वयं ।
 विशेषतोऽजिधेयमजिदितमनुक्रमणिकायामस्या इति न तत्रायासारम्भः ।

विवृता चेयं उन्नयैः पूज्यैर्गीर्वाणवाण्या श्रीमद्भिर्मलयगिरिपादैः काशीविबुधविजयावाप्तन्यायविशारदप्रचुरग्रन्थ-
ग्रथनवितीर्णन्यायाचार्यपदोन्नयीञ्चूषितञ्चूषनैर्महोपाध्यायैर्यशोविजयगणिजिः, मूलञ्चूता चोन्नयोर्विवृत्योश्चूर्णैरेव प्राक्तन-
पूज्यैरनिर्धारितविशेषनामजिः श्रीमद्विरहाचार्यसत्ताकालादपि प्राचीनैर्निर्मिताऽत एव गुणोत्कीर्तनद्वाराऽन्यष्टौपुरत्रारम्भे
“अयं गुणश्चूर्णिकृतः समग्रो यदस्मदादिर्वदतीह किञ्चित्” इत्यादिना । सत्स्वप्येवं विवरणत्रिकेषु सुगमत्वात्संस्कृतवाणीवि-
दासप्रियत्वात्सुलज्जपुस्तकत्वाच्च प्रकान्तैषा मुञ्जितुं श्रीजैनधर्मप्रसारकसंसत्सत्प्रयासेन श्रेष्ठिश्रीदेवचन्द्र लालभाई
जैनपुस्तकोद्धार-द्रव्यव्ययेन, सम्पूर्णतामगमच्च मुञ्जणमस्याः । मन्ये उपयोगिकार्यव्ययः संसदो इम्माणां, आशासे
च भविष्यति नविष्यति विवृतेरन्यस्या अपि विस्तृतेरुन्मुञ्जणं । परिकल्पय्यैनां यथावत्कर्मविपाकजीताः समाचरन्तु
सज्जना ज्ञानपीयूषपूर्णा आत्मस्वह्यसाधनसावधाना अनाश्रवव्यवदानासाधारणसाधनाः क्रिया यथावदाप्तोदिता इत्य-
र्थयमान आनन्द उदन्वदन्ताभिधानः समापयत्येनामुपक्रान्तिं गुणगणरत्नरोहणमोक्षमार्गारोहणचणश्रमणसङ्घचरण-
कमलचञ्चरीको वितीर्य प्रमादादिदोषोज्ज्वलविरुद्धोच्चारणोद्भूतदुरितरजोदूरणसमीरणं मिथ्यादुष्कृतं श्रीसार्वादिसाक्षिकम् ।

प्रतिपद्यसिते पक्षे फाट्गुनिकेऽङ्कुरसाङ्गविधु (१९६९) मिते वर्षे ।

श्रीकर्यामान्दीदिममानन्दः कर्मकक्षाभिम् (कर्मततिबोधम्) ॥ १ ॥

विज्ञप्तिरेपाऽध्येत्रध्यापकेज्यो यदुत गायानां मा चूषुटिरिति नात्र प्रत्यधिकारं पादादिघृतिः ।

धनुक्रमणिका ।

विषयः	गाथाङ्क	विषयः	गाथाङ्क
मङ्गलाजिधेयादि	१	उत्कृष्टमथस्यानम्	१२
करणाष्टकनामानि	२	अपम्यावस्यान-अस्पयदुस्वम्	१३
पीर्यस्वरूपम् ..	३	जीवेषु योगीयमस्पयदुस्वम्	१४-१५-१६
वैपम्ये योगस्य हेतुः	४	तनुवाङ्मनोयोगाः	१७
अविजागाधाः प्रकाराः	५	पुञ्जलवर्गशाः	१८-१९-२०
अविजागाः ..	६	पुञ्जलमह्यस्वरूपम्	२१
वर्गशाः	७	ओहस्पर्धकानि	२२
स्पर्धकानि-अन्तराणि ..	८	नामप्रयोगस्पर्धकानि	२३
स्यानानि अनन्तरोपनिधा	९	कर्मनेदे हेतुः-प्रकृतिबन्धलक्ष्यम्	२४
परम्परोपनिधा	१०	उत्तरप्रकृतिजागस्वरूपम्	२५-२६-२७-२८
वृद्धिहानी	११	रसेऽविजागाः ..	२९

विषयः	गाथाङ्कः
वर्गणाः	३०
स्पर्धकानि-स्थानानि	३१
कण्टकानि	३२
पदस्थानानि	३३-३४-३५-३६
वृद्धिहानिप्रमाणं-अधस्तनस्थानानि	३७
वृद्धिस्थानानि	३८
समयप्ररूपणा	३९
अष्टसामयिके' वृद्धिहानी-शेषेष्वपि	४०
अनुज्ञागबन्धस्थानानि	४१
अविज्ञागादिराशिस्वरूपम्	४२
अदृष्टवहुत्वम्	४३
अनुज्ञागबन्धस्थाने जीवमानम्	४४
वृद्धावनन्तरोपनिधा	४५

विषयः	गाथाङ्कः
परम्परोपनिधा	४६-४७-४८
स्पर्शना	४९-५०-५१
स्थितिस्थानेऽनुज्ञागस्थानानि	५२
अनन्तरपरम्परोपनिधा	५३-५४-५५-५६
अनुकृष्टिस्तेषाम्	५७-६७
स्थितिस्थानानि	६८-८२
निपेकप्ररूपणा	८३-८४
अबाधाप्ररूपणा	८५-८६
स्थितिसमुदाहारः प्रकृतिसमुदाहारः	८७-८८-८९
जीवसमुदाहारः	९०-१०२
१ इति वन्धनकरणं ६७ पृष्ठं यावत् ।	
सङ्गमलक्षणम्	१-२

कर्मप्रकृतिः

॥ ६ ॥

विषयः	गाथाङ्कः	विषयः	गाथाङ्कः
प्रेदाः २४	स्पर्धकानि ४४-५४
प्रदेशानां मूढताः साधनादिप्रकृषा	... २५	प्रकरणज्ञानफलम् ५५
उत्तरतः २६	दृष्टिवादहोन्यः शुद्धार्थना	... ५६
उत्कृष्टानां स्वामिनः २७-३०	शरण्यशरणाङ्गीकारः ५७
जघन्यानाम् ३१-४३		

इति सप्ता २२३ परं यावत्

इति विषयानुक्रमः

अनुक्रमः

॥ ६ ॥

विषयः	गाथाङ्कः
उपशमश्रेणि	३३-६५
देशोपशमना-प्रकृतेः-स्थितेः-अनुज्ञागस्य	६६-७१
६ इति उपशमनाकरणम् १०६ पत्रं यावत् ।	

निधत्तिनिकाचने	७२-७३-७४
७-८ इति निधत्तिनिकाचने ।	

उदयः प्रकृतेः	१-२-३
स्थितेः	४
अनुज्ञागस्य	५
प्रदेशानाम्	६
साधनादिप्ररूपणा	७
स्वामिनः-गुणश्रेणिः	८-९

विषयः	गाथाङ्कः
गुणश्रेणिस्थानम्	१०-१९
जघन्यप्रदेशोदयस्वामी	२०-३५
इत्युदयः १९६ पत्रं यावत्	

सत्तास्वरूपं साधनादिप्ररूपणा मूलप्रकृतेः	१
उत्तरासां	२
एकैकप्रकृतिगतं स्वामित्वम्	३-९
प्रकृतिस्थानगतम्	१०-१५
स्थितेः साधनादिप्ररूपणा	१६
उत्कृष्टायाः स्वामी	१७-१८
जघन्यायाः	१९
जेदाः	२०
अनुज्ञागस्य स्वरूपं-स्वामिनः	२१-२३

विषयः	गणनाः
निहेपप्ररूपणा	२-३
अपवर्तना	५-६
अनुजागस्य अपवर्तना	४
अक्षयस्वम्	७-८
काष्ठो विषयश्च	१०
३-४ इति उच्यते १२१ पत्र यावत् ।	
उदीरणाया उद्यम-नेदाश्च	१
साधनादिप्ररूपणा-स्वामिनः	२-१२
प्रकृतेरुदीरणास्थानानि	१३-२०
स्थितेः	२१-४२
अनुजागस्य	४३-७९
प्रवेशानाम्	८०-८९
५ इति उदीरणा १६० पत्रं यावत् ।	

अकरणोपशमनानुयोगिनमस्कारः	१
करणकृताया उपशमनाया जेदी	२
मोहसर्वोपशमार्हः	३-८
करणस्वरूपम्,	९-३०
स्थितिघातस्वरूपम्,	
गुणधोषिण्यस्वरूपम्,	
अनिवृत्तिकरणस्वरूपम्,	
उपशमस्वरूपम्,	
सम्यग्दृष्टिस्वरूपम्,	
मिथ्यादृष्टिस्वरूपम्,	३१
चारिषमोहोपशमकः	
अनन्तानुबन्धिषिसंयोजना	३२
दर्शनमोहकः	३३

विषयः	गाथाङ्कः
अपवादः	३
नियमः	४
पतङ्गहेऽपवादः	५
साधनादिप्ररूपणा	६-७
प्रत्येकं सङ्गमादि-प्रकृतिषु	८-१७
स्थितिसङ्गमस्य जेदलक्षणे	१८
प्रमाणम्	१९-३५
साधनादित्वम्	३६-३७
उत्कृष्टे स्थितिसङ्गमे स्वामिनः ...	३८-३९
जघन्ये	४०-४३
अनुजागसङ्गमस्य जेदः-स्पर्धकानि....	४४-४५
विशेषलक्षणम्	४६
सङ्गममानम्	४७-४८

विषयः	गाथाङ्कः
साधनादिप्ररूपणा	४९-५१
कालमाननियमः	५२
स्वामी	५३-५९
प्रदेशसङ्गमस्य लक्षणम्-जेदाः-उचलनासङ्गमः	६०-६७
विध्यातसङ्गमः	६८
गुणसङ्गमः-यथाप्रवृत्तसङ्गमः	६९
अदृष्यवहुत्वं काले	७०-७१
साधनादिप्ररूपणा	७२-७३
गुणितकर्मांशप्ररूपणा	७४-८३
स्वामी	८४-१११

१ इति सङ्गमकरणम् ११५ पत्रं यावत् ।

स्थितेरुधर्तना १

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे

निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे

कार्तिकशुक्लैकादश्या, सूर्यपुरे.

पौषकृष्णतृतीयायाम्, मुम्बय्याम्.

The Late Seth Devchand Lalbhai Javeri.

Born 1853 A. D. Surat.

Died 1906 A. D. Bombay.

a giant of learning, one can very safely lay down the original date of the present dissertation on the theory of Karma, in the third century without possibility of any doubt in the matter

Nothing is known about the personal history of the said *Shivasharma Soors* as is generally the case with almost all Jain authors who flourished before the period. There is a general dearth of information on the subject as people in those days appear to have cared very little for their personality. Unfortunately the history of the period of about 980 years after the Nirvana of Lord *Mahāvira* is still to be unearthed but in the present state of ignorance on the subject nothing can be definitely said on the subject. The after history can be found out and there are ample materials for the same, but as far as the history of the period under consideration is concerned, inquiry has to be pursued with the help of coins, writings, manuscripts &c.

The present publication contains a very exhaustive commentary in sanskrit upon *Kammāpayasī* by *Malayagiri*, a commentator of vast resources and a thorough grasp of the subject. Being a commentator of great reputation, it would not be out of place to give here a list of his commentaries for the information of the public as the same is very likely to show the amount of learning possessed by this great Commentator. The following list of his commentaries will show that not only did the present commentator prepare and publish several commentaries but that his efforts

were also directed to a number of subjects, philosophical, metaphysical and ethical. The commentaries composed by the said *Malayagiri* are as under with the approximate number of slokas.

Dwitiyashataka Vritti (?)...	...	3750	Commentaries on books of philosophies:		
Rājaprashniya Vritti	...	3700	On Shadashiti (Karma)	...	2000
Jivābhigama Vritti	...	14000	On the sixth book of Karmagrantha		
Pragnāpanā Vritti	...	14500	known as Sittori Karmagrantha	...	3780
Chandrapragnapti Vritti	...	9000	On Brihat Kshetra samāsa	...	7887
Sooryapragrnapti Vritti	...	9500	On Brihat Sangrahani of Jinabhadra		
Vyavahār Âgama Vritti	...	33625	Gani Kshamāshramana	...	5000
* Âvashyaka Vritti	...	18000	† On Dharma Sangrahani	...	11000
Visheshāvashyaka Vritti (?)	...	9000	Commentaries on <i>Payannas</i> :		
Brihat Vritti on Pinda Niryukti (6700)	7500		Jyotisha Karandaka Vritti	...	5000
Brihat Vritti on Nandi sootra	...	3772			<u>34,667</u>
		<u>1,26,347</u>			
		1,61,014			

* Some say it is 22 or 28 thousand.

† (The last book is under publication by the trustees of these funds).

PREFACE.

The Trustees of the Sheth Devchand Lalbhai fund have great pleasure in publishing the present book entitled "*Kammāpayadī*" or *Karmaprakṛiti*, an authoritative treatise on the theory of Karma in its manifold aspects—a compendium of learning on Karmic law; & the laws of Evolution and Involution as propounded by the Jaina Darshana. The Jains have developed the theory of Karma in a most wonderful way claiming the highest consideration at the hands of savants of Europe. That theory is based on the law of evolution and satisfies both the reason and the imagination. The Jains claim very rightly the first place in developing the theory of Karma, in as much as they have the most reasonable explanation of the working of Karmas in relation to a potentially pure soul. They have worked out its various stages in absorption, manifestation, drawing, potentiality &c which themselves are manifold and possess various degrees of capacities when absorbed by the Soul. There are many

special treatises dealing with the subject of the eternal laws of Karmas, great and small, and the present volume of *Kammāpayadi* occupies a very high place among them.

The present *Kammāpayadi* was composed by *Shivasharma-Soori* in about 475 stanzas (Gāthās). It is an excerpt from the *Karmāpravāda Poorva*. Jains believe in the fourteen Poorvas, voluminous expositions of miscellaneous Jain literature all of which are now extinct. *Karmāpravāda* is said to be the tenth of those fourteen Poorvas, the revered *Shivasharma Soori* appears to have extracted the original 475 stanzas therefrom. With the present means of knowing historical facts, it is not possible to give the exact date of this highly talented Soori, the composer or extractor of this book; but circumstantial evidence leads one to suppose that he belongs to a very early period. He can be safely said to have flourished before the fifth century A. D. as the name of the present book *Kammāpayadi* has been mentioned in the *Sthavirāvali* of *Nandisootra*, one of the original *Āgamas* at the time of the redaction of all the *Āgamas* by *Devardhigani Kshamāshramana* at *Vallabhipura* in the year 456 A. D. (corresponding with the year 980 Veera and 510 Vikrama). This great saint *Devardhigani* took great pains in the task of redaction in the fourth century and the fact of translation being historical is very useful in fixing dates of authors who flourished previous to the said important era in the Jaina literature. As the name of the present treatise has been clearly mentioned in one of the books translated under the personal supervision of *Devardhigani Kshamāshramana*, himself

श्रीमद्वयगिरिकृत-टीका-संयुक्ता.

कर्म-कृतिः

व्याख्यानार्थम् ।

प्रणम्य कर्मगुणचक्रनेत्रि, ननत्सुराधीशमरिष्टनेत्रि, । कर्मप्रकृत्वाः कियतां पदाना, सुखाययोधाय करोमि टीकाम् ॥ १ ॥
अथ गुणभूषणैकृतः समग्रो, यदस्मदादिर्यदतीहृ दि.श्रित् । उपाधिसपर्कयशादिशेषो, लोकेऽपि दृष्टः स्फटिकोपलस्य ॥ २ ॥
इह शिष्टाः क्वचिदिष्टे घस्तुनि प्रघर्तमानाः सन्तु इष्टदेवतानमस्कारपुरःसरमेव प्रघर्तन्ते । न चायमाचार्यो न शिष्ट इति
शिष्टसमयपरिपाखनाय, तथा श्रेयांसि बहुविधानि ज्वन्ति उक्तं च—“श्रेयांसि बहुविधानि, ज्वन्ति महतामपि । अश्रे-
यसि प्रवृत्तानां, कापि यान्ति विनायकाः ॥ १ ॥” इति । इदं च प्रकरणं सम्यग्ज्ञानहेतुत्वाद्भ्रैयोज्ज्वलमतो मा जूदत्र विघ्न
इति विघ्नविनायकोपशान्तये चेष्टदेवतानमस्कारं । तथा न च प्रेक्षापूर्वकारिणः क्वचिदपि प्रयोजनादिविरहे प्रघर्तन्त इति
प्रेक्षावतां प्रवृत्त्यर्थं प्रयोजनादिकं च प्रतिपिपादयिपुरादाविदमाह—

सिद्धं सिद्धत्थसुयं, वंदिय निद्धोयसवकम्ममलं । कम्मठगस्स करणठमुदयसंताणि वोढामि ॥ १ ॥

सिद्धमिति—इह पूर्वार्धेनेष्टदेवतानमस्कारस्यान्निधानं, उत्तरार्धेन तु प्रयोजनादीनां । तत्र सितं वज्रं ध्मातं जस्मीकृतमष्टप्रकारं कर्म येन स सिद्धः । पृषोदरादित्वादिष्टरूपनिष्पत्तिः यथा ब्रुवन्तः सीदन्त्यस्यामिति वृसीत्यत्र । तं वन्दित्वेति क्रियायोगः । स च नामतोऽपि कश्चिन्नवति, विद्यासिद्धादिर्वा सिद्ध इति लोके प्रतीतस्ततस्तद्व्यवहारे यथोक्तान्वर्थसूचकमेव विशेषणमाह—निर्धौतसर्वकर्ममलं नितरामपुनर्जावेन धौतः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रतपःसलिलप्रज्ञावेणापगमितः सर्व एव कर्मैवाष्टप्रकारं जीवमालिन्यहेतुत्वात् मल इव मलो येन स निर्धौतसर्वकर्ममलः (तं) । अनेनानादिशुद्धपुरुषप्रवादप्रतिहेप आवेदितो ऽष्टव्यः । विशेष्यमाह—सिद्धार्थसुतं सिद्धार्थस्य सिद्धार्थनरेन्द्रस्य, सुतमपत्यं वर्धमानस्वामिनमित्यर्थः । अनेन जगवत उत्तमजात्यैश्वर्यादिगुणसंपत्प्रकर्षमाह । अथवा सिद्धमिति विशेष्यं, सिद्धत्थसुयमिति विशेषणं । तत्र सिद्धार्थं सिद्धप्रयोजनं संसारान्निस्तारणस्य कृतत्वात् श्रुतं द्वादशांगं यस्याञ्छ्रुतं स सिद्धार्थश्रुतस्तं । अनेन श्रुतस्य संसारनिस्तारणं प्रत्यविकलं सामर्थ्यमावेद्यते । यद्वा सिद्धार्थाः सिद्धप्रयोजना मोक्षप्राप्तिजावात् सुता इव सुताः शिष्या गणधरादयो यस्य स सिद्धार्थसुतस्तं । अनेन जगवतः संततेरपि विशिष्टफलातिशयज्ञाक्त्वमावेदयति । अत एव च जगवान् प्रेक्षावतां प्रणामार्हः । तमित्यञ्छ्रुतं वन्दित्वा । किमित्याह—वदयामि प्रतिपादयिष्यामि । कर्माष्टकस्य बन्धसंक्रमादिहेतुञ्छ्रुतं करणाष्टकं उदयसत्ते च । तत्र कर्माष्टकं ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयमोहनीयायुर्नामगोत्रान्तरायरूपं । एतच्चान्यत्र पञ्चसंग्रहादौ सप्रपञ्चमजिहितमिति नेह प्रतन्यते, केवलं तत एवावधारणीयं । तस्य बन्धसंक्रमादि-

कारणान्तं । करणानां धीर्यविशेषरूपात्तामष्टकं करणाष्टकं बन्धनादि बहयमाणं । तथा कर्मपुञ्जानां यथास्थितिबन्धानामभाषाकाख्येषापवर्तनादिकरणविशेषतो वा उदयसमयप्राप्तानामनुज्ञयनमुदयः । तेषामेव कर्मपुञ्जानां बन्धसंक्रमान्यां छन्धात्मखाजानां निर्जरणसंक्रमकृतस्वरूपप्रभ्युत्पन्नावे सति सज्ञायः सत्ता । इह करणाष्टकोदयसत्ता अजिधेयाः । तत्परिज्ञानं श्रोतृस्वामनन्तरं प्रयोजनं, आचार्यस्य त्वनन्तरं प्रयोजनं परानुग्रहः । परंपराप्रयोजनं तूजयोरपि निःश्रेयसावाप्तिः । संबन्धस्तूपायोपेयजायखक्षः । तथाहि—वचनरूपापत्तं प्रकरणमुपायः, तत्परिज्ञानाद्यु(नं चो)पेयमिति ॥ १ ॥

तत्र यत्रोद्देशं निर्देश इति न्यायात्प्रथमतः करणाष्टकमजिधित्सुराह—

बंधण १ संक्रमण २ वृष्टणा ३ अववृष्टणा ४ उदीरणया ५ ।

उवसामणा ६ निहृत्ती ७ निकायणा ८ च त्ति करणाह ॥ १ ॥

बंधणेति—इह करणशब्देन सह पर्यन्ते सामानाधिकरण्याजिधानात्प्रत्येकं करणशब्दोऽजिसंबन्धनीयः । तद्यथा—बन्धनकरण संक्रमकरणमित्यादि । तत्र बन्धो नाम कर्मपुञ्जानां जीवप्रदेशैः सह बह्वधयःपिरुयदन्योऽन्यानुगमः १ । संक्रमः प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशानामन्यकर्मरूपतया स्थितानामन्यकर्मस्वरूपेण व्यवस्थापन २ । स्थित्यनुज्ञागयोर्वृहत्करणमुत्तना ३ । तयोरेव इस्वीकरणमपवर्तना ४ । कर्मपुञ्जानामकाख्यप्राप्तानामुदयावसिकायां प्रवेशनमुदीरणा ५ । कर्मपुञ्जानामुदयोदीरणानिघञिनिकायनाकरणायोग्यत्वेन व्यधस्थापनमुपशमना ६ । उदयनापवर्तनावर्जशेषकरणा-

योग्यत्वेन व्यवस्थापनं निधत्तिः ७ । समस्तकरणयोग्यत्वेन व्यवस्थापनं निकाचना ८ । उक्तस्वरूपवन्धादिनिबन्धन-
 चूताश्च जीववीर्यविशेषा बन्धनादीनीत्युच्यन्ते, तथाव्युत्पत्तिज्ञावात् । तथाहि-बध्यतेऽष्टप्रकारं कर्म येन तद्वन्धनं १ ।
 संक्रम्यतेऽन्यप्रकृत्यादिरूपतया व्यवस्थाप्यते येन तत्संक्रमणं २ । उद्यत्यते प्रावह्येन प्रचूतीक्रियते स्थित्यादि यया
 जीववीर्यविशेषपरिणत्या सोऽवर्तना ३ । अपवर्त्यते ह्रस्वीक्रियते स्थित्यादि यया साऽपवर्तना ४ । अनुदयप्राप्तं (उदयाप्राप्तं)
 सत्कर्मदक्षिकमुदीर्यत उदयावलिकायां प्रवेश्यते यया सोदीरणा ५ । उपशम्यते उदयोदीरणानिधत्तिनिकाचनाकरणा-
 योग्यत्वेन व्यवस्थाप्यते कर्म यया सोपशमना ६ । निधीयत उद्यर्तनापवर्तनावर्जकरणायोग्यत्वेन व्यवस्थाप्यते यया सा
 निधत्तिः ७ । पृषोदरादित्वाह्वद्वरूपनिष्पत्तिः । तथा कच बन्धने, नितरां कच्यते स्वयमेव बन्धमायाति कर्म जीवस्य
 तथाविधसंक्लिष्टाध्यवसायपरिणतस्य, तत्प्रयुंक्ते जीव एव तथानुकूह्येन चवनात्, ततः प्रयोक्तृव्यापारे णिञ् (श्रीमं. आ-
 ६-५) ततो निकाच्यतेऽवश्यवेद्यतया व्यवस्थाप्यते कर्म जीवेन यया सा निकाचना । अथवा कच बन्धने इति चौरादि-
 कोऽप्यस्ति, ततो निकाच्यतेऽवश्यवेद्यतया निबध्यते यया कर्म सा निकाचना जीववीर्यविशेषपरिणतिः ८ । चः समुच्चये ।
 इतिः परिसमाप्तौ, एतावन्त्येव करणानि, नाधिकानि । इति ॥ २ ॥

१ श्रीमत्प्रणीतं रुचिरतरमस्त्येव शब्दानुशासनं सवृत्तिकं, तत्र नामाख्यातकृदारुख्यं यथार्थारुख्यं प्रकरणत्रयं क्रमेण नवदशषट्पादप्रमाणं,
 ततश्चात्र श्रीमलयगिरिपूज्यपादकृतिप्रकरणपादसूत्रसङ्घासूचनं क्रमेणावसेयमध्यवसितवाच्यसारैः ।

करणानि चामूनि जीववीर्यविशेषरूपाधीति प्रथमतो वीर्यमेव प्ररूपयति—

विरियंतरायदेसस्कपण सवस्कपण वा छद्मी । अजिसंधिजमियरं वा, ततो विरियं सखेसस्त ॥ ३ ॥

विरियमिति—वीर्यान्तरायस्य देशक्षयेण सर्वक्षयेषु वा छद्मिणीर्यखग्धिरसुमत्तामुपजायते । तत्र देशक्षयेण उद्यस्यानां सर्वक्षयेण (च) केयलिना । तस्याश्च वीर्यखग्धेः सकाशात्प्रजायमान वीर्यं सखेक्ष्यस्यापि च जयति, अखेक्ष्यस्यापि च । केवलमिह सखेक्ष्यवीर्यणाधिकार इति सखेवोपदर्शयति—“अजिसंधिजमियरं वा ततो विरियं सखेसस्त” तदस्तस्याः हाथि-
कक्षायोपशमिकरूपाया वीर्यखग्धे सकाशात् सखेक्ष्यात् वीर्यामजिसन्धिजमितरत्वा जयति । तत्र यद्बुद्धिपूर्वकं घावन-
यहगनादिक्रियासु नियुज्यते तदजिसन्धिजं, इतरत्नजिसन्धिजं । यद्बुद्धकसाहारस्य घातुमखत्वरूपपरिष्णामापादनकारण-
एकेन्द्रियाणां वा तत्तत्क्रियानिबन्धनं, एतच्छाजिसन्धिजं मज्जिसन्धिजं वा वीर्यमवश्यं यथासंज्ञकं सूक्ष्मपादपरिस्पन्द-
रूपक्रियासहितं, योगसंज्ञमप्येतदेव । एतार्थिकानि चास्यामूनि—“जोगो विरियं घामो, उच्छाहपरिष्णमो तदा चिच ।
सत्ती सामत्तं चिय, जोगस्त ह्यंसि पञ्जाया ॥ १ ॥” इति ॥ ३ ॥

संप्रत्यस्यैव योगस्य परिष्णामादिहेतुतां जेदं च; तथा जीवप्रदेशेष्वस्य वैपन्येणावस्थाने कारणं च प्रतिपिपादयिषुरिवमाह—

परिष्णामाखंअणगहणसाहणं तेण खद्दनामतिगं । कद्धप्रासन्नोन्नप्पवेसविसमीकयप्पसं ॥ ४ ॥

परिष्णामेति—परिष्णमनं परिष्णामः । षिञ्जन्तात् घञ्प्रत्ययः (श्रीम कृ ५-३) परिष्णामापादनमित्यर्थः । आखन्यत

इत्यालंबनं, जावेऽनद् (श्रीम. कृ. ६-२) । गृहीतिर्ग्रहणं । तेषां साधनं साध्यतेऽनेनेति साधनं योगसंज्ञं वीर्यं, करणेऽनद् (श्रीम. कृ. ६-४) । तथाहि-तेन वीर्यविशेषेण योगसंज्ञकेनौदारिकादिशरीरप्रायोग्यान् पुञ्जान् प्रथमतो गृह्णाति, गृहीत्वा चौदारिकादिरूपतया परिणमयति । तथा प्राणापानजापामनोयोग्यान् पुञ्जान् प्रथमतो गृह्णाति, गृहीत्वा च प्राणापानादिरूपतया परिणमयति । परिणमय्य च तन्निर्गहेतुसामर्थ्यविशेषसिद्ध्ये तानेव पुञ्जानवलंबते । यथा मन्द-शक्तिः कश्चिन्नगरे परित्रमणाय यष्टिमवलंबते (मवलंबते) । ततस्तदवलंबतो जातसामर्थ्यविशेषः सन् तान् प्राणापाना-दिपुञ्जान् विसृजतीति परिणामालंबनग्रहणसाधनं वीर्यं । तेन च वीर्येण योगसंज्ञकेन मनोवाक्कायावलंबतो जायमानेन । 'लब्धनामतिगं ति' लब्धं नामत्रिकं । तद्यथा-मनोयोगो वाग्योगः काययोग इति । तत्र मनसा करणचूतेन योगो मनोयोगः, वाचा योगो वाग्योगः, कायेन योगः काययोगः । स्यादेतत्, सर्वेषु जीवप्रदेशेषु तुद्व्यह्योपशमिक्यादिलब्धजावेऽपि किमिति क्वचित्प्रचृतं क्वचित् स्तोकं क्वचित्स्तोकतरमित्येवं वैषम्येण वीर्यमुपलक्ष्यत इत्यत आह-कञ्जेत्यादि, यदर्थं चेष्टते तत्कार्यं, तस्यान्याशः, अन्यशनमन्याशः, अशूङ् व्याप्तावित्यस्याज्जिपूर्वस्य घञन्तस्य प्रयोगः, कार्यान्याशः कार्यस्यासन्नता निकटीजनमित्यर्थः । तथा जीवप्रदेशानामन्योऽन्यं परस्परं प्रवेशः शृङ्खलावयवानामिव परस्परं संबन्ध-विशेषः । ताच्यां कृत्वा विषमीकृताः प्रचूतादृषापतरसद्भावतो विसंस्थुलीकृताः प्रदेशा जीवप्रदेशा येन जीववीर्येण तत्कार्यान्याशान्योऽन्यप्रवेशविषमीकृतप्रदेशं । तथाहि-येषामात्मप्रदेशानां हस्तादिगतानामुत्पाद्यमानघटादिलक्षणकार्य-नैक्यं, तेषां प्रचूततरा चेष्टा । दूरस्थानामंसादिगतानां स्वदृषा । दूरतरस्थानां तु पादादिगतानां स्वदृषतरा । अनुचव-

सिद्धं चैतत् । अपि च खोष्ठादिनाऽजिघाते सति यद्यपि सर्वप्रदेशेषु युगपदेदनोपजायते, तथापि येषामात्मप्रदेशानाम-
जिघातकखोष्ठादिद्वयनैक्यं, तेषा तीव्रतरा वेदना, शोषाणां तु मन्दा मन्दतरा । सद्येहापि जीवप्रदेशेषु परिस्पन्दात्मकं
धीर्यमुपजायमानं कार्यद्वयान्याशयशतः केषुचित्प्रज्ञतमन्येषु मन्दमपरेषु तु मन्दतमं जयति । पतस्यैवं जीवप्रदेशानां पर-
स्पर सम्बन्धविशेषे सति जयति, नान्यथा यथा शृंखलाययवाना । तथाहि—तेषां शृंखलाययवानां परस्परं संबन्धविशेषे
सति एकस्मिन्नवयवे परिस्पन्दमानेऽपरेऽप्यवयवाः परिस्पन्दन्ते । केषुचं केषित् स्तोकमपरे स्तोकतरमिति । संबन्धविशेष-
पाज्ञावे त्येकस्मिन् चक्षति नापरस्यावश्यजायि चक्षन, यथा गोपुरुषयोः, तस्मात्कार्यद्वयान्याशयशतो जीवप्रदेशाना
परस्परं संबन्धविशेषतश्च धीर्यं जीवप्रदेशेषु केषुचित्प्रज्ञतमन्येषु स्तोकमपरेषु तु स्तोकतरमित्येवं वैपम्येणोपजायमानं न
यिरुच्यत इति ॥ ४ ॥

तदेवं धीर्यं प्रतिपाद्य संप्रत्यस्यैव अधन्याजप्रन्योत्कृष्टानुत्कृष्टत्वपरिष्ठापनाय प्ररूपणां चिकीर्षुरिमानर्थाधिकारानाह—
अविज्ञागवर्गैकद्वयैर्गैर्अंतरैर्वाणं अणंतरोर्वैणिहा । जोगे परंपरांबुद्धिसमयंजीवप्पघट्टुग" च ॥ ५ ॥

अविज्ञागेति—योगे योगविषये । प्रथमतोऽविभागप्ररूपणा कार्या १ । ततो धर्गणाप्ररूपणा २ । ततः स्पर्धकस्य प्ररू-
पणा ३ । तदनन्तरमन्तरप्ररूपणा ४ । ततः स्थानप्ररूपणा ५ । ततोऽनन्तरोपनिधा ६ । ततः परंपरोपनिधा ७ । तदन-

१ पदप्रवेष्टावगाढीदारिकादिवर्गणाप्ररूपणाधीर्यविचारोऽयमिति तूपाध्याया । परिभ्रमवैचिष्योपलब्धेः सर्वत्रैवमिति तु प्राद्य ।

न्तरं वृद्धिप्ररूपणा ऽ । ततः समयप्ररूपणा ए । ततो जीवानामद्वयवृत्त्वप्ररूपणेति १० । तत्र यस्यांशस्य प्रज्ञाञ्जेदनकेन विज्ञागः कर्तुं न शक्यते सोऽंशोऽविज्ञाग उच्यते । किमुक्तं जवति ? इह जीवस्य वीर्यं केवलप्रज्ञाञ्जेदनकेन विद्यमानं विद्यमानं यदा विज्ञागं न प्रयच्छति, तदा सोऽन्तिमोऽंशोऽविज्ञागः इति ॥ ५ ॥

ते चाविज्ञागा एकैकस्मिन् जीवप्रदेशे यावन्तो जवन्ति तावन्त(त) आह—

पक्षाथेयणविज्ञा, लोगासंखेज्जागप्पएससमा । अविज्ञागा एकैके, होंति पएसे जहन्नेणं ॥ ६ ॥

पक्षेति—प्रज्ञाञ्जेदनकेन विज्ञाः सन्तो ये वीर्यस्याविज्ञागा जातास्ते एकैकस्मिन् जीवप्रदेशे चिन्त्यमाना जघन्येनाप्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा जवन्ति । उत्कर्षतोऽप्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा एव । किं तु ते जघन्यपदजावि-
वीर्याविज्ञागापेक्षयाऽसंख्येयगुणा द्रष्टव्याः इति ॥ ६ ॥

उक्ताऽविज्ञागप्ररूपणा, संप्रति वर्गणाप्ररूपणमाह—

जेसिं पएसाण समा, अविज्ञागा सबतो य थोवतमा । ते वर्गणा जहन्ना, अविज्ञागहिया परंपरत्तं ॥७॥

जेसिमिति—येषां जीवप्रदेशानां समास्तुद्वयसंख्या वीर्याविज्ञागा जवन्ति । सर्वतश्च सर्वेभ्योऽपि चान्येभ्योऽपि जीव-
प्रदेशगतवीर्याविज्ञागेभ्यः स्तोकतमाः । ते जीवप्रदेशा घनीकृतलोकासंख्येयजागवर्त्यसंख्येयप्रतरगतप्रदेशराशिप्रमाणाः
समुदिता एका वर्गणा । सा च जघन्या स्तोकाऽविज्ञागयुक्तत्वात् । अविज्ञागाधिका परंपरत्त इति ततः परा वर्गणा
एकैकेनाविज्ञागेनाधिका वक्तव्या । तद्यथा—जघन्यवर्गणातः परे ये जीवप्रदेशा एकेन वीर्याविज्ञागेनान्यधिका घनीकृत-

लोकासंख्येयजागयर्त्यसंख्येयप्रतरगतप्रदेशराशिप्रमाणा यत्तन्ते, तेषां समुदायो द्वितीया वर्गणा । ततः परं छान्या वीर्या-
 विजागान्यामधिकानामुक्तसंख्याकानामेव जीवप्रदेशानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । ततोऽपि त्रिजिर्वीर्याविजागैरधिकानां
 तायत्संख्याकानामेव जीवप्रदेशानां समुदायश्चतुर्थी वर्गणा । एवमेकैकवीर्याविजागवृष्ट्या वर्धमानानां तायतां तायतां
 जीवप्रदेशानां समुदायरूपा वर्गणा असंख्येया यक्तव्याः इति ॥ ३ ॥

ताश्च कियत्य इति तन्निरूपणार्थं स्पर्धकप्ररूपणामाह—

सेद्विअसंखिअमिन्ता, फल्लुगमेत्तो अणंतरा नत्थि । जाव असंखा लोगा, तो वीयाई य पुवसमा ॥७॥

सेद्वीति-इह घनीकृतस्य लोकास्य या र्दकप्रदेशपक्तिरूपा श्रेणिस्तस्याः श्रेणेरसंख्येयतमे जागे यावन्त आकाशप्र-
 देशास्तावन्मात्रास्तावत्प्रमाणा यथोक्तस्वरूपा वर्गणा समुदिता एकं स्पर्धकं, स्पर्धन्त इयोत्तरोत्तरपृष्ट्या वर्गणा अत्रेति
 स्पर्धकं । कृद्वज्जुसमिति (धीम. कृ १-११) यधनादधिकरणे बुद्ध् । उक्ता स्पर्धकप्ररूपणा, सांप्रतमन्तरप्ररूपणामाह-
 'एतो अणतरा नत्थि' इतः पूर्वोक्तस्पर्धकगतधरमवर्गणायाः परतो जीवप्रदेशा अनन्तरा न सन्ति । किमुक्तं जवसि ?
 इत ऊर्ध्वमेकैकवीर्याविजागवृष्ट्या निरन्तर वर्धमाना जीवप्रदेशा न खन्यन्ते, किं तु सान्तरा एव । तथाहि-पूर्वोक्त-
 स्पर्धकगतधरमवर्गणायाः परतो जीवप्रदेशा नैकेन वीर्याविजागेनाधिकाः प्राप्यन्ते, नापि छान्यां, नापि त्रिजिः, नापि
 चतुर्जिः, यावन्नापि संख्येयैः, किं त्वसंख्येयैरेवासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणैरन्यधिकाः प्राप्यन्ते । ततस्तेषां समुदायो
 द्वितीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । 'तो वीयाई य पुवसम सि' ततो द्वितीयस्पर्धकप्रथमवर्गणातः परतो द्वितीयादयो

वर्गणाः पूर्वसमाः पूर्वस्पर्धकस्येव वक्तव्या इत्यर्थः । तथाहि-प्रथमवर्गणायाः परतो जीवप्रदेशानामेकेन वीर्याविज्ञागे-
नाधिकानां समुदायो द्वितीया वर्गणा । द्वान्यां वीर्याविज्ञागाच्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवं तावद्वाच्यं
यावत् श्रेष्ठसंख्येयज्ञागगतप्रदेशराशिप्रमाणा वर्गणा ज्वन्ति, तासां च समुदायो द्वितीयं स्पर्धकं । ततः परं पुनरप्येकेन
वीर्याविज्ञागेनाधिका जीवप्रदेशा न लज्यन्ते, नापि द्वान्यां, नापि त्रिजिः, यावन्नापि संख्येयैः, किं त्वसंख्येयैरेवासंख्ये-
यलोकाकाशप्रदेशप्रमाणैरन्यधिकाः प्राप्यन्ते, ततस्तेषां समुदायस्तृतीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । तत एकैकवीर्यावि-
ज्ञागवृद्ध्या द्वितीयादयो वर्गणास्तावद्वाच्या यावद्भ्रूणसंख्येयज्ञागगतप्रदेशराशिप्रमाणा ज्वन्ति, तासां च समुदायस्तृतीयं
स्पर्धकं । एवमसंख्येयानि स्पर्धकानि वाच्यानीति ॥ ८ ॥

तदेवं कृताऽन्तरप्ररूपणा, संप्रति स्थानप्ररूपणां करोति—

सेढिश्चसंखिश्चमेत्ताइं, फडुगाइं जहन्नयं ठाणं । फडुगपरिवुद्धिश्चउं, अंगुलज्ञागोश्चसंखतमो ॥ ए ॥

सेढीति-इह पूर्वोक्तानि स्पर्धकानि श्रेष्ठसंख्येयज्ञागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि जघन्यं योगस्थानं ज्वन्ति । एतच्च
सूक्ष्मनिगोदस्य सर्वाहृपवीर्यस्य ज्वप्रथमसमये वर्तमानस्य प्राप्यते । ततोऽन्यस्य जीवस्याधिकतरवीर्यस्य येऽहृपतरवीर्या
जीवप्रदेशास्तेषां समुदायः प्रथमा वर्गणा । तत एकेन वीर्याविज्ञागेन वृद्धानां समुदायो द्वितीया वर्गणा । द्वान्यां वीर्या-
विज्ञागाच्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । त्रिजिर्वीर्याविज्ञागैरधिकानां समुदायश्चतुर्थी वर्गणा । एवं तावद्वाच्यं
यावद्भ्रूणसंख्येयज्ञागगतप्रदेशराशिप्रमाणा ज्वन्ति । तासां समुदायः प्रथमं स्पर्धकं । ततः प्राक्तनयोगस्थानप्रदर्शितप्र-

कारेण द्वितीयादीन्यपि स्पर्धकानि वाच्यानि । तानि च तावद्वाच्यानि यावत्त्रेण्यसंख्येयजागतप्रदेशराशिप्रमाणानि
भवन्ति, तत्रस्तेषां समुदायो द्वितीयं योगस्थान । ततोऽन्यस्य जीवस्याधिकतमवीर्यस्योपदर्शितप्रकारेण तृतीयं योगस्थानं
वाच्यं । एवमन्यान्यजीवापेक्षया तावद्योगस्थानानि वाच्यानि, यावत्सर्वोत्कृष्टं योगस्थानं भवति । इह द्वितीये योगस्थाने
प्रथमे स्पर्धके प्रथमवर्गणायां जीवप्रदेशाः प्रथमयोगस्थानचरमस्पर्धकचरमवर्गणागतवीर्याधिजागापेक्षया असंख्येयैर्वी-
र्याधिजागैरधिकाः प्राप्यन्ते । तृतीयेऽपि योगस्थाने प्रथमस्पर्धके प्रथमवर्गणायां जीवप्रदेशा द्वितीययोगस्थानचरमस्पर्ध-
कचरमवर्गणागतवीर्याधिजागापेक्षयाऽसंख्येयैर्वीर्याधिजागैरधिकाः प्राप्यन्ते । एवं सर्वेष्वपि द्रष्टव्यं । तानि च योगस्थानानि
सर्वाण्यपि क्रियन्ति भवन्तीति चेदुच्यते—श्रेष्ठसंख्येयजागतप्रदेशराशिप्रमाणानि । ननु जीवानामनन्तत्वात्प्रसिद्धीयं च
योगस्थानस्य प्राप्यमाणस्यादनन्तानि योगस्थानानि प्राप्नुयन्ति, कथमुच्यते श्रेष्ठसंख्येयजागतप्रदेशप्रमाणातीति ? नैष
दोषः, यत् एकैकस्मिन् योगस्थाने सदृशे सदृशे वर्तमानाः स्थावरजीवा अनन्ताः प्राप्यन्ते । ततः सर्वजीवापेक्षयापि
सर्वाणि योगस्थानानि केवलप्रकृत्या परिज्ञायमानानि यथोक्तप्रमाणान्येव प्राप्यन्ते, नोना(ततो ना)धिकानीति । कृता
स्थानप्ररूपज्ञा, सांप्रतमनन्तरोपनिषाधसरः । तत्रोपनिधानमुपनिषा । घातूनामनेकार्थत्वात्सामान्यमित्यर्थः । अनन्तरेणो-
पनिषा अनन्तरोपनिषा, अनन्तर योगस्थानमधिकृत्योत्तरस्य योगस्थानस्य स्पर्धकविषये मार्गणमित्यर्थः । तदेवाह—कडु-
गेत्यादि । अतः प्रथमाद्योगस्थानात् द्वितीयादिषु योगस्थानेषु प्रत्येकं स्पर्धकाना परिपृच्छिरेगुलजागोऽसंख्येयतमः,
अगुलमात्रक्षेत्रसत्केऽसंख्येयतमे जागे यावान् प्रदेशराशिस्तावत्प्रमाणानि पूर्वपूर्वयोगस्थानगतस्पर्धकापेक्षयोत्तरस्मिन्नुत्त-

रस्मिन् योगस्थाने स्पर्धकान्यधिकानि ज्वन्तीत्यर्थः । कथमेवं ज्ञा(जा)यत इति चेदुच्यते-इह प्रथमयोगस्थानगतवर्ग-
णापेक्षया द्वितीययोगस्थानगतवर्गणा मूलत एव सर्वा अपि हीनहीनतरजीवप्रदेशा ज्वन्ति, प्रचूतप्रचूततरवीर्याणां
जीवप्रदेशानां स्तोकस्तोकतरतया प्राप्यमाणत्वात् । ततोऽत्र विचित्रवर्गणावाहुद्वयसंजवतो यथोक्तं स्पर्धकवाहुद्वयमुपपद्यत
एव । एवमुत्तरोत्तरेष्वपि योगस्थानेषु पूर्वपूर्वयोगस्थानगतस्पर्धकापेक्षया स्पर्धकवाहुद्वयं परिजावनीयमिति ॥ ए ॥

तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधा, सांप्रतं परंपरोपनिधाया अवसरः, तत्र परंपराया उपनिधा मार्गणं परंपरोपनिधा,
तां चिकीर्षुराह—

सेढिश्चसंखियज्ञागं, गंतुं गंतुं हवंति दुगुणांश्च । पद्मासंखियज्ञागो, नाणागुणहाणिठाणाणि ॥ १० ॥

सेढीति-प्रथमाद्योगस्थानादारभ्य श्रेणेरसंख्येयतमे ज्ञागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावन्मात्राणि योगस्थानानि गत्वा
गत्वाऽतिक्रम्यातिक्रम्य यद्यत्परं योगस्थानं तत्र तत्र पूर्वयोगस्थानापेक्षया स्पर्धकानि द्विगुणानि ज्वन्ति । एतदुक्तं
ज्वति-प्रथमे योगस्थाने यावन्ति स्पर्धकानि ज्वन्ति तदपेक्षया श्रेण्यसंख्येयज्ञागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि योगस्थाना-
न्यतिक्रम्यानन्तरे योगस्थाने द्विगुणानि स्पर्धकानि ज्वन्ति । ततः पुनरपि ततो योगस्थानात्परतस्तावन्ति योगस्थाना-
न्युद्धंध्यापरस्मिन् योगस्थाने द्विगुणानि स्पर्धकानि प्राप्यन्ते । एवं जूयो जूयस्तावदाच्यं यावदन्तिमं योगस्थानं । कियन्ति
पुनर्योगस्थानानि पूर्वपूर्वयोगस्थानापेक्षया द्विगुणद्विगुणस्पर्धकानि ज्वन्त्यत आह-‘पद्मासंखियज्ञागो ति’ सूक्ष्मस्याद्वा-
पद्योपमस्यासंख्येयतमे ज्ञागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि द्विगुणवृद्धिस्थानानि ज्वन्ति । ‘नाणागुणहाणिठाणाणि ति’

नानारूपाणि यानि गुणहानिस्थानानि द्विगुणहानिस्थानानि तान्यपि पदयोपमासंख्येयजागगतसमयप्रमाणानि जयन्ति ।
 तथाहि-चत्कृष्टाद्योगस्थानादारण्याघोऽघोऽप्रतरणे सति यदा श्रेयससंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि योगस्थानान्यु-
 ष्णवितानि जयन्ति, तदाऽनन्तरेऽपस्तने योगस्थानेऽन्तिमयोगस्थानगतस्पर्धकापेक्षयाऽर्धानि स्पर्धकानि प्राप्यन्ते ।
 ततः पुनरपि श्रेयससंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणेषु योगस्थानेष्वतिक्रान्तेष्वपस्तने योगस्थानेऽर्धानि प्राप्यन्ते । एवं
 तायत्राप्य यादृच्छर्म्यं योगस्थानमिति द्विगुणवृद्धिस्थानतुष्ट्यानि द्विगुणहानिस्थानानि । यानि घामूनि द्विगुणवृद्धि-
 स्थानानि द्विगुणहानिस्थानानि वा तानि मर्दस्तोफानि । तेष्वः पुनरेकस्मिन् द्विगुणवृद्धिस्थानयोर्द्विगुणहानिस्थानयो-
 र्धाऽन्तरे यानि योगस्थानानि तान्यसंख्येयगुणानि ऽसि ॥ १० ॥

तदेवं कृता परपरोपनिधा, सांगतं वृद्धिप्ररूपणां चिकीर्षुराह—

बुद्धीहाणिचरुक्क तम्हा काखोत्थ श्रतिमल्लीणं । श्रंतोमुद्दुत्तमावलि श्रसंखजागो य सेसाणं ॥ ११ ॥

बुद्धीति-द्वयोपशमो हि वीर्यान्तरायस्य क्वचित्कदाचित्कथंचिन्नयतीति तन्निवन्धनानि योगस्थानानि कदाचित्प्रवर्ध-
 मानानि जयन्ति कदाचिद्धीयमानानि । तत्र वृद्धिश्चतुर्धा, तद्यथा-असंख्येयजागवृद्धिः, संख्येयजागवृद्धिः, संख्येय-
 गुणवृद्धिः, असंख्येयगुणवृद्धिः । एवं हानिरपि चतुर्धा, तद्यथा-असंख्येयजागहानिः, संख्येयजागहानिः, संख्येयगु-
 णहानिः असंख्येयगुणहानिः । यस्मादेवं वृद्धिहान्योश्चतुर्कं वर्तते तस्मादत्र प्रत्येकं काखो नियतो यच्छब्दः । तत्रान्तिम-
 योर्वृद्धिहान्योरसंख्येयगुणवृद्धययोः प्रत्येकं 'काखो चि' अन्तर्मुहूर्त । शेषाणां त्याघाना विसृष्टां वृद्धीना हानीना

चावलिकाया असंख्येयजागमात्रः । एतदुक्तं ज्वति-तथाविधक्षयोपशमजावतो विवक्षितात् योगस्थानात् प्रतिसमय-
मपरस्मिन्नपरस्मिन्नसंख्येयगुणवृद्धे योगस्थाने वर्तते जीवः साऽसंख्येयगुणवृद्धिः । यत्पुनः क्षयोपशमस्य मन्दमन्दत-
मजावतः प्रतिसमयमपरस्मिन्नसंख्येयगुणहीने योगस्थाने वर्तते साऽसंख्येयगुणहानिः । सा चासंख्येयगुणवृद्धिरसंख्ये-
यगुणहानिर्वोत्कर्षतोऽन्तर्मुहूर्तं कालं यावन्निरन्तरं ज्वति । आद्याः पुनस्तिस्त्रो वृद्धयो हानयो वोत्कर्षत आवलिकाया
असंख्येयजागमात्रं कालं, जघन्यतस्तु चतस्रोऽप्येकं द्वौ वा समयौ यावन्नवन्ति ॥ ११ ॥

स्यादेतत्, कियन्तं कालं यावत्पुनर्यथोक्तवृद्धिहानिरहिता जीवा योगस्थानेष्ववस्थिताः प्राप्यन्त इति प्रश्नावका-
शमाशंक्य समयप्ररूपणामाह—

चउराई जावठगमित्तो जाव डुगं ति समयाणं । पज्जत्तजहन्नाउं जावुक्कोसं ति उक्कोसो ॥ १२ ॥

चउराईति-चत्वार आदिर्यस्याः सा चतुरादिः समयानामवस्थितिकालनियामकानां वृद्धिः, सा च तावद्याच्या
यावदष्टकं । इत ऊर्ध्वं पुनः समयानां हानिर्वक्तव्या, सा च तावद्यावद्विकं । सा च चतुरादिका वृद्धिः 'पर्याप्तजघन्यात्'
पर्याप्तसूक्ष्मनिगोदसत्कजघन्ययोगस्थानादारज्य तावदवसेया यावदष्टकं । ततः परं हानिः, सापि तावद्यावदुत्कृष्टं योग-
स्थानं । एष उत्कृष्टोऽवस्थितिकालः । एतदुक्तं ज्वति-पर्याप्तसूक्ष्मनिगोदस्य सर्वाहपवीर्यस्य सत्काजघन्याद्योगस्थाना-
दारज्य क्रमेण यानि योगस्थानानि श्रेण्यसंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि तान्युत्कर्षतश्चतुरः समयान् यावदवस्थि-
तानि प्राप्यन्ते । ततः परं यानि योगस्थानानि श्रेण्यसंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि तान्युत्कर्षतः पञ्च समयान् ।

ततः परं यानि योगस्थानानि पूर्वोक्तप्रमाणानि तान्युत्कर्षतः षट् समयान् । ततोऽपराणि यानि योगस्थानानि पूर्वोक्त-
 प्रमाणानि तान्युत्कर्षतः सप्त समयान् । ततोऽपि पराणि यानि क्रमेण योगस्थानानि पूर्वोक्तसख्याकानि तान्युत्कर्ष-
 तोऽष्टौ समयान् । ततः पराणि पुनर्यानि क्रमेण योगस्थानानि श्रेष्ठसंख्येयज्ञागगतप्रदेशराशिप्रमाणान्येव तान्युत्कर्षतः
 सप्त समयान् यावदवस्थितानि प्राप्यन्ते । तदनन्तरं यद्योक्तसंख्याकान्येष योगस्थानान्युत्कर्षतः षट् समयान् । ततोऽपि
 पराणि यद्योक्तप्रमाणान्येष योगस्थानानि पञ्च समयान् । एवं तावद्वाच्यं यावदन्तिमानि श्रेष्ठसंख्येयज्ञागगतप्रदेशराशि-
 प्रमाणान्युत्कर्षतो षोडशौ समयौ यावदवस्थितानि प्राप्यन्ते ॥ १२ ॥

तदेयमुक्तमुत्कृष्टमवस्थानकाखमान, सांप्रतं जघन्यमवस्थानकाखमानमाह-

एकसमयं जहृन्न षाष्ठाण्यप्याणि अष्ट समयानि । उज्ज्वलं असंख्यगुणियाणि समयसो ऋण षाष्ठाणि ॥ १३ ॥

एणेति-सर्वेषामुक्तस्वरूपाणां योगस्थानानां जघन्यत एकसमयं यावदवस्थानं । तथा यान्यप्यपर्याप्तसूक्ष्मनिगोदयोग्या-
 न्यसंख्येयानि योगस्थानानि पूर्वमनुक्तकाखनियमानि तेषां जघन्यत उत्कर्षतो वा एक समयं यावदवस्थानं । यतः सर्वोऽ-
 प्यपर्याप्तोऽपर्याप्तावस्थायां वर्तमानः प्रतिसमयमसंख्येयगुणरूपया योगपृद्धा वर्धते, ततस्तद्योगस्थानानामजघन्योत्कृष्ट-
 क्रमेणैव समयं यावदवस्थानं । तदेयमुक्ता समयप्ररूपणा, सांप्रतमेतेषामेव चतुरादिसमयानां योगस्थानानामक्षयबुद्ध्यामाह-
 षाष्ठाणीत्यादि । अष्टसामयिकानि स्थानानि योगस्थानानि, (अस्थानि शेष) सप्तसामयिकादियोगस्थानानि प्रतीत्य स्तोका-
 न्येष प्राप्यन्ते इति कृत्या, तेन्यः प्रत्येकसमयमसंख्येयगुणानि पूर्वोत्तररूपोज्ज्वलपार्श्ववर्तीनि सप्तसामयिकानि, अक्षयत-

रस्थितिकत्वात् । स्वस्थाने तु तानि द्वयान्यपि परस्परं तुड्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि उच्चयपार्श्ववर्तीनि पट्टसाम-
यिकानि, स्वस्थाने तु परस्परं तुड्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि पञ्चसामयिकानि उच्चयपार्श्ववर्तीनि, स्वस्थाने तु पर-
स्परं तुड्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि चतुःसामयिकानि उच्चयपार्श्ववर्तीनि स्वस्थाने तु परस्परं तुड्यानि । तेन्योऽ-
प्यसंख्येयगुणानि त्रिसामयिकानि, तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि विसामयिकानि । ' समयसो ऊण णाणाणि त्ति ' समयशः
समयेन समयेन ऊनानि श्रष्टसामयिकेभ्यो व्यतिरिक्तानि सप्तसामयिकादीनि स्थानानि योगस्थानानि ॥ १३ ॥

तदेवमुक्तं चतुरादिसमयानां योगस्थानानामद्वयवहुत्वं, संप्रति तेषु योगस्थानेषु वर्तमानानां सूक्ष्मवादरैकेन्द्रियघ्नीन्द्रिय-
त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियाणां पर्याप्तपर्याप्तानां जघन्योत्कृष्टयोगविषयेऽद्वयवहुत्वमभिधित्सुराह-
सवत्थोवो जोगो साहारणसुहुमपढमसमयम्मि । वायरवियतियचउरमणसन्नपज्जत्तगजहत्तो ॥ १४ ॥

सधेति-इहासंख्येयगुण इति उत्तरगाथातः संबध्यते । साधारणस्य सूक्ष्मस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य
जघन्यो योगः सर्वस्तोकः । ततो वादरैकेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ।
ततो घ्नीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततस्त्रीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्त-
कस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततश्चतुरिन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य
जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येय-
गुणः । ततः संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ १४ ॥

आइडुगुकोसो सिं पञ्चजहन्नगेयरे य कमा । उकोसजहन्नियरो असमत्तियरे असखगुणो ॥ १५ ॥

आइति-आदिदिकमपर्याप्तसूत्रावादर्कैकेन्द्रियखण्डं तस्योत्कृष्टो योगः परिपाठ्याऽसंख्येयगुणो वक्तव्यः । तद्यथा-ख
ण्ड्यपर्याप्तकसङ्घेन्द्रियजघन्ययोगात् सूत्रनिगोदस्य खण्ड्यपर्याप्तकस्यैवोत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽपि वादर्-
कैन्द्रियस्य खण्ड्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टोऽसंख्येयगुणः । 'सिं पञ्चजहन्नगेयरे य कमा' अनयोः सूत्रावादर्कैकेन्द्रिययोः
पर्याप्तयोर्जघन्य इतरश्चोत्कृष्टः । क्रमात् क्रमेणासंख्येयगुणो वक्तव्यः । तद्यथा-खण्ड्यपर्याप्तकवादर्कैकेन्द्रियोत्कृष्टयोगात्
सूत्रनिगोदस्य पर्याप्तस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततो वादर्कैकेन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्ययोगोऽसंख्येयगुणः ।
ततः सूत्रनिगोदस्य पर्याप्तस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽपि वादर्कैकेन्द्रियस्य पर्याप्तस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ।
'उकोसजहन्नियरो असमत्तियरे अतंखगुणो सि' असमाप्तोऽपराप्तो द्वीन्द्रियादिस्तस्मिन्नुत्कृष्ट इतरस्मिन् पर्याप्ते द्वीन्द्रि-
यादौ जघन्य इतरश्चोत्कृष्टः परिपाठ्याऽसंख्येयगुणो वक्तव्यः । तद्यथा-पर्याप्तकवादर्कैकेन्द्रियोत्कृष्टयोगात् द्वीन्द्रियस्य
खण्ड्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततस्त्रीन्द्रियस्य खण्ड्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततश्चतुरि-
न्द्रियस्य खण्ड्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य खण्ड्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येय-
गुणः । ततोऽपि संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य खण्ड्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततो द्वीन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो
योगोऽसंख्येयगुणः । ततस्त्रीन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततश्चतुरिन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो
योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततः संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्त-

कस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततो द्वीन्द्रियस्य पर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततस्त्रीन्द्रियस्य पर्याप्तक-
स्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽपि चतुरिन्द्रियस्य पर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । पर्याप्तकाश्च सर्वत्रापि
करणपर्याप्ता वेदितव्याः ॥ १५ ॥

अमणाणुत्तरगेविज्जानोगञ्जूमिगय तश्यतणुगेसुं । कमसो असंखगुणिउं सेसेसु य जोगु उक्कोसा ॥ १६ ॥

अमणेति—‘अमण त्ति’ अमना असंज्ञी पर्याप्तचतुरिन्द्रियोत्कृष्टयोगात् असंज्ञिपञ्चेन्द्रियपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसं-
ख्येयगुणः । ततोऽनुत्तरोपपातिनां देवानामुत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततो अवेयकाणां देवानामुत्कृष्टो योगोऽसंख्ये-
यगुणः । ततो जोगञ्जूमिजा(गता)नां तिर्यङ्मनुष्याणामुत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽप्याहारकशरीरिणामुत्कृष्टो
योगोऽसंख्येयगुणः । ततः शेषाणां देवनारकतिर्यङ्मनुष्याणामुत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । असंख्येयगुणकारश्च सर्व-
त्रापि सूक्ष्मक्षेत्रपट्टयोपमासंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणो ऽष्टव्यः । ‘तश्यतणुगेसुन्ति’ तृतीया तनुराहारकशरीरं ॥ १६ ॥

तदेवं कृता सप्रपञ्चं योगप्ररूपणा, सांप्रतमेन्द्रियैर्गैर्यत्करोति तदाह—

जोगेहिं तयणुरूवं परिणमइ गिणिहऊण पंच तणु । पाउग्गे वालंबइ जासाणुमणत्तणे खंधे ॥ १७ ॥

जोगेहिं ति—योगैरनन्तरोक्तस्वरूपैः प्रायोग्यान् स्कन्धान् पुज्जलस्कन्धान् गृहीत्वा यथायोगं । ‘पंचतणु त्ति’ पञ्च
शरीराणि परिणमयति औदारिकादिपञ्चशरीरतया परिणमयतीत्यर्थः । कथं पुनर्गृह्णातीति चेदत आह—तदनुरूपं योगा-
नुरूपं । तथाहि—जघन्ययोगे वर्तमानः स्तोकान् पुज्जलस्कन्धान् गृह्णाति, मध्यमे मध्यमान्, उत्कृष्टे च योगे वर्तमानः

प्रचूतानिति । उक्तं चान्यत्रापि—“ जोगणुर्यं जीवा परिष्णमंतीह गिबिहृत् दक्षियन्ति ” । अथवा तन्नद्धेन पञ्च शरी-
 राणि संयध्यन्ते । ततश्च तदनुरूपं पञ्चशरीरानुरूपं शरीरपञ्चकप्रायोग्यतयेत्यर्थः । पुञ्जस्फन्धान् गृह्णाति । तथा ज्ञापा-
 प्राणापानमनस्त्यप्रायोग्यान् पुञ्जस्फन्धान् प्रथमतो गृह्णाति । गृहीत्वा च ज्ञापादित्वेन परिणमयति । परिणमय्य च
 तन्निर्गमहेतुसामर्थ्यविशेषसिद्धये तान् पुञ्जस्फन्धानाखंयते । ततस्तदवष्टंजतो जातसामर्थ्यविशेषः सन् विसृजति,
 नान्यथा । तथाहि—यथा घृपदशः स्वान्यंगान्यूर्ध्वं गमनाय प्रथमतः संकोचव्याजेनावखंयते, ततस्तदवष्टंजतो जातसाम-
 र्थ्यविशेषः सन् तान्यंगान्यूर्ध्वं प्रक्षिपति, नान्यथा शक्नोति, हव्यनिमित्तं यीर्यं ससारिणामुपजायत इति वचनप्रामाण्यात्,
 तथेहापि ज्ञावनीयमिति ॥ १४ ॥

ननु जीवो योगैस्तदनुरूपपुञ्जस्फन्धान् गृह्णाति आख्यते चेत्युक्तं, तत्र के पुञ्जज्ञा प्रहृष्यप्रायोग्याः, के चाप्रहृष्य-
 प्रायोग्या इति विनेयजनप्रभावकाज्ञमाशक्यं प्रहृष्याप्रहृष्यप्रायोग्याः पुञ्जवर्गणाः प्ररूपयति—

परमाणुसंख्यसंख्याणस्तपपसा अत्रवर्णतगुणा । सिद्धाणतज्ञागो आहारगवग्गणा तितण् ॥ १७ ॥

अग्गहणतरियात् तैयगज्ञासामणे य कम्मे य । ध्रुवअध्रुवअध्वित्तासुम्नाचउअतरेसुर्पि ॥ १८ ॥

पत्तेगतणुसु धायरसुद्धुमनिगोए तहा महाखंधे । गुणनिष्फन्नसनामो असंखज्जागुखवगाहो ॥ १९ ॥

परमाणु सि—एकैकपरमाणुरूप्यास्तथा संख्यातानां परमाणुनामसंख्यातानामनन्ताना च परमाणुनां समुदायरूपा वर्गणा

ज्वन्ति । तत्रैकैकपरमाणवः परमाणुवर्गणा । इह वर्गणाशब्दः समुदायवाची । तत एकैकस्मिन् परमाणौ वर्गणाशब्दोऽ-
नेकपर्यायोपनिपातापेक्षया ङष्टव्यः । यदि पुनः परमाणूनां वर्गणा परमाणुवर्गणेत्युच्येत, तर्हि जगति ये केचन परमाण-
वस्तेषां समुदायः परमाणुवर्गणेत्यापद्येत । तथा च सति “ असंख्यजागंगुदवगाहो ” इति विरुध्येत, एकैकपरमाणूनां
सर्वलोकगतत्वात् । तथा द्वयोः परमाणवोः समुदायो विप्रदेशस्कन्धवर्गणाः । त्रयाणां परमाणूनां समुदायस्त्रिप्रदेशस्क-
न्धवर्गणाः । चतुर्णां परमाणूनां समुदायश्चतुःप्रदेशस्कन्धवर्गणाः । एवं तावद्वाच्यं यावत्संख्येया वर्गणा ज्वन्ति ।
असंख्यातानां च परमाणूनां समुदायरूपा असंख्येया वर्गणा वाच्याः, असंख्यातस्यासंख्यातज्ञेदात्मकत्वात् । ततोऽ-
नन्तानां परमाणूनां समुदायरूपा अनन्ता वर्गणा वाच्याः, अनन्तस्यानन्तज्ञेदात्मकत्वात् । एताश्च मूलत आरभ्य सर्वा
अपि जीवानामष्टपरमाणुतया स्थूलपरिमाणत्वेन चाग्रहणप्रायोग्याः अनन्तानन्तानां च परमाणूनां समुदायरूपाः
काश्चिद्ग्रहणप्रायोग्याः काश्चिद्ग्रहणप्रायोग्याः । तत्राज्ञव्येज्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागकृष्णा ये परमाणवस्तत्स-
मुदायात्मकाः स्कन्धाः । ‘ आहारगवगण ति ’ आहारं आहारः ग्रहणमित्यर्थः । आहार एवाहारकः, तत्प्रायोग्या
वर्गणा आहारकवर्गणा ज्वन्ति, ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा ज्वन्तीत्यर्थः । किंविपया इत्यत आह-‘ तितणू इति ’ औदा-
रिकवैक्रियाहारकरूपतनुत्रयविषये ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा अग्रहणान्तरिता अग्रहणप्रायोग्यवर्गणान्तरिताः । तथा तैज-
सजायाप्राणापानमनःकर्मणि च विषयेऽग्रहणप्रायोग्यवर्गणान्तरिता ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा ज्वन्ति । तथाहि-अज्ञव्या-

१ वर्गणायोग्यत्वमादायेति न्यायाचार्यापाध्यायाः

नन्तगुणसिद्धान्तजागकल्पपरमाणुसमुदायरूपा वर्गणा औदारिकशरीरनिष्पादनाय ग्रहणप्रायोग्या जयति । सा च
 जघन्या । तत एकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा तृतीया ग्रहण-
 प्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावद्वाप्या यावदुत्कृष्टा औदारिकशरीरग्रहणप्रायोग्या
 वर्गणा जयति । जघन्यायाश्च वर्गणायाः सकाशादुत्कृष्टा वर्गणा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया
 अनन्ततमो जागः । औदारिकशरीरग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणाऽग्रहणप्रायोग्या,
 सा जघन्या । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्ग-
 णास्तावद्वाप्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा जयति । जघन्यायाश्च वर्गणायाः सकाशादुत्कृष्टा वर्गणा अनन्तगुणाः ।
 गुणकारश्चाजघ्यानन्तगुणसिद्धान्तजागकल्पपराशिप्रमाणो दृष्टव्यः । एतासां चाग्रहणप्रायोग्यता औदारिकं प्रति प्रचूत-
 परमाणुनिष्पत्त्यात् सूक्ष्मपरिमाणत्वाच्च वेदितव्या । वैक्रियं प्रति पुनः स्वल्पपरमाण्वात्मकत्वात् स्थूलपरिमाणत्वाच्चाव-
 सेया । एवमुच्चरन्नापि जावना कार्या । अग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणा वैक्रि-
 यशरीरप्रायोग्या जघन्या वर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया वैक्रियशरीरस्य ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा ।
 एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणा वैक्रियशरीरविषये ग्रहणप्रायोग्यास्तावद्दक्ष्या यावदुत्कृष्टा ग्रहणप्रायोग्या
 वर्गणा जयति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिकाः । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो जागः । वैक्रि-
 यशरीरोत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जघन्याऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा

द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावद्वक्तव्या यावदुत्कृष्टाऽ-
 ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा वर्गणा अनन्तगुणाः । गुणकारश्चाजव्यानन्तगुणसिद्धान्तज्ञागकदपरा-
 शिप्रमाणो द्रष्टव्यः । तत उत्कृष्टाग्रहणप्रायोग्यवर्गणापेक्षया एकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा वर्गणा आहारकशरीरप्रायोग्या
 जघन्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया आहारकशरीरविषये ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकप-
 रमाएवधिकस्कन्धरूपा आहारकशरीरविषये ग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावद्वक्तव्या यावदुत्कृष्टा ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा
 जवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो ज्ञागः । आहारक-
 शरीरप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपाऽग्रहणप्रायोग्या जघन्यवर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्क-
 न्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावद्वक्तव्या
 यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा जवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुणकारश्चाजव्यानन्तगुणसिद्धान्तज्ञा-
 गकदपराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । ' इह चूर्णिकृदादयः औदारिकवैक्रियाहारकशरीरप्रायोग्याणां वर्गणानामपान्तरालेऽग्रह
 णवर्गणा नेहन्ति, परं जिनजगणिक्रमाश्रमणादिजिरिष्यन्त इति तन्मतेनोक्ताः' । आहारकशरीराग्रहणप्रायोग्यो-
 त्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा वर्गणा तैजसशरीरप्रायोग्या जघन्या वर्गणा जवति । ततो द्विपरमाएव-
 धिकस्कन्धरूपा द्वितीया तैजसशरीरप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपास्तैजसशरीरविषये ग्रहणप्रायो-
 ग्यवर्गणास्तावद्वक्तव्या यावदुत्कृष्टा ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा जवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या

एव जघन्याया अनन्ततमो जागः । तैजसशरीरप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जघन्याऽग्रह-
णप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्ध-
रूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावच्चकष्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुण-
कारश्चाजब्यानन्तगुणसिद्धानन्तजागकक्ष्यराशिप्रमाणो दृष्टव्यः । अग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिक-
स्कन्धरूपा जघन्या जापाप्रायोग्या वर्गणा । यानि पुञ्जखद्य्याणि गृहीत्वा जन्तवः सत्यादिजापारूपतया परिणम-
म्याखंभ्य च विसृजन्ति, तानि जापाप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया जापाप्रायोग्या वर्गणा ।
एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जापाप्रायोग्यास्तावच्चकष्या यावदुत्कृष्टा जापाप्रायोग्या वर्गणा जघति । जघन्याया-
श्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो जागः । उत्कृष्टजापाप्रायोग्यवर्गणापे-
क्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जघन्याऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रह-
णप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावच्चकष्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या
वर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुणकारश्चाजब्यानन्तगुणसिद्धानन्तजागकक्ष्यराशिप्रमाणो दृष्टव्यः । अग्रहण
प्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जघन्या प्राणापानयोग्या वर्गणा । यानि पुञ्जखद्य्याणि गृहीत्वा
जन्तवः प्राणापानरूपतया परिणमम्याखंभ्य च विसृजन्ति तानि प्राणापानयोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्क-
न्धरूपा द्वितीया प्राणापानयोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपाः प्राणापानयोग्या वर्गणास्तावच्चकष्या

यावदुत्कृष्टा प्राणापानयोग्या वर्गणा जवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया अनन्ततमो जागः । प्राणापानयोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्याऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावद्वाच्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा जवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुणकारश्चाजव्यानन्तगुणसिद्धान्तजागकद्वपराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । ततोऽग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया एकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा मनःप्रायोग्या जघन्या वर्गणा । इह यानि पुञ्जलद्रव्याणि जन्तवः सत्यादिमनोरूपतया परिणमव्यालंभ्य च विसृजन्ति, तानि मनःप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया मनःप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा मनःप्रायोग्या वर्गणास्तावद्वाच्या यावदुत्कृष्टा मनःप्रायोग्या वर्गणा जवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो जागः । तत उत्कृष्टमनःप्रायोग्यवर्गणापेक्षया एकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा वर्गणा जघन्याऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावद्वाच्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुणकारश्चाजव्यानन्तगुणसिद्धान्तजागकद्वपराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । ततोऽग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षयैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा कर्मप्रायोग्या जघन्या वर्गणा । इह यानि पुञ्जलद्रव्याणि जन्तवो ज्ञानावरणीयादिरूपतया परिणमयन्ति, तानि कर्मप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया कर्मप्रायोग्या

वर्गणा । एषमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपाः कर्मप्रायोग्या वर्गणास्तायद्वक्तव्या यावदुत्कृष्टा कर्मप्रायोग्या वर्गणा जवति ।
 जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो जागः । 'जासामष्ये य' इत्यत्र
 चशब्दस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वाद् जापावर्गणानन्तरमग्रहणवर्गणान्तरिताः प्राणापानवर्गणा दृष्टव्याः । ताश्च जायिता एव ।
 'कस्मे य' इत्यत्र चशब्दः समुच्चये । इदानीमेतासामेवौदारिकादिप्रायोग्यवर्गणानां वर्णादि निरूप्यते-तत्रौदारिकशरीर-
 प्रायोग्या वर्गणा अनन्तानन्तपरमाश्यात्मकाः पञ्चवर्णा द्विगन्धाः पञ्चरसा अष्टस्पर्शाश्च । एवं वैक्रियाहारकशरीरप्रा-
 योग्या अपि वर्गणा दृष्टव्याः । तैजसशरीरप्रायोग्या वर्गणाः पञ्चवर्णा द्विगन्धाः पञ्चरसाश्चतुःस्पर्शाः । तत्र मृदुलधुरूपौ
 द्वौ स्पर्शायथस्थितौ, अन्यौ तु द्वौ स्पर्शौ द्विगन्धोष्णौ द्विगन्धशीतौ रुद्रोष्णौ रुद्रशीतौ वा । एवं जापाप्राणापानमनः-
 कर्मप्रायोग्या अपि वर्गणा दृष्टव्याः । तत्रौदारिकवर्गणाः प्रदेशार्थतया सर्वस्तोकाः । तान्यो वैक्रियशरीरप्रायोग्या वर्गणा
 अनन्तगुणाः । तान्य आहारकशरीरप्रायोग्या वर्गणा अनन्तगुणाः । तान्योऽपि तैजसशरीरप्रायोग्या वर्गणा अनन्त-
 गुणाः । एवं जापाप्राणापानमनःकर्मप्रायोग्या अपि वर्गणा यथोत्तरमनन्तगुणा वाच्याः । 'ध्रुवश्चध्रुवेत्यादि' कर्मप्रायो-
 ग्योत्कृष्टवर्गणानन्तरं ध्रुवाचित्तवर्गणास्तदनन्तरं चाध्रुवाचित्तवर्गणाः । ततः 'सुभा च च त्ति' चतस्रो ध्रुवशून्यव-
 र्गणाः । तासां च चतसृणां ध्रुवशून्यवर्गणानामन्तरे उपरिष्ठात् प्रत्येकतनुषु वादरसूक्ष्मनिगोदे (दयोः) महास्कन्धे च
 वर्गणा यथासंख्य जगन्ति । तद्यथा-प्रथमध्रुवशून्यवर्गणाया उपरि प्रत्येकशरीरवर्गणा, द्वितीयध्रुवशून्यवर्गणाया उपरि
 वादरनिगोदवर्गणा, तृतीयध्रुवशून्यवर्गणाया उपरि सूक्ष्मनिगोदवर्गणा, चतुर्थध्रुवशून्यवर्गणाया उपरि महास्कन्ध-

वर्गणा । तत्र कर्मप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणानन्तरमेकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्या ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । ततो द्विपरमा-
 एवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणास्तावद्द्रव्या
 यावदुत्कृष्टा ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा नाम याः सर्वदैव लोके प्राप्यन्ते । तथाहि-एतासां मध्येऽन्या
 उत्पद्यन्तेऽन्या विनश्यन्ति, न पुनरेताजिः कदाचनापि लोको विरहितो ऋवति । अचित्तत्वं चासां जीवेन कदाचनापि
 अग्रहणादवसेयं । जीवसंबन्धाद्भि सचित्तत्वंमपि कथञ्चित् स्यात् यथौदारिकादिशरीराणामिति । जघन्यायाश्च वर्गणायाः
 सकाशादुत्कृष्टा वर्गणा अनन्तगुणाः । गुणकारश्च सर्वजीवानन्तगुणराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । तत एकपरमाएवधिकस्क-
 न्धरूपा जघन्याऽध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । एवमेकैकप-
 रमाएवधिकस्कन्धरूपा अध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणास्तावद्द्रव्या यावदुत्कृष्टाऽध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा ऋवति । अध्रुवाचित्तद्र-
 व्यवर्गणा नाम यासां मध्ये काश्चिद्वर्गणाः कदाचिद्वोके ऋवन्ति, कदाचिच्च न ऋवन्ति । अत एवैताः सान्तरनिरन्तरा अप्युच्य-
 न्ते । जघन्यायाश्च वर्गणायाः सकाशादुत्कृष्टा वर्गणाऽनन्तगुणा । गुणकारश्च सर्वजीवानन्तगुणराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । तत
 एकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्या प्रथमध्रुवशून्यवर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया प्रथमध्रुवशून्यवर्गणा ।
 एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपाः प्रथमध्रुवशून्यवर्गणास्तावद्द्रव्या यावदुत्कृष्टा प्रथमध्रुवशून्यवर्गणा ऋवति । ध्रुवशून्य-

१ भिन्नक्रमः कथञ्चिदित्यस्मादग्रे योज्यश्च । यद्वा यथौदारिकादिशरीराणां जीवसंबन्धात्कथञ्चित्सचित्तत्वमस्ति तथा भवेदासामपि, परं नैवा-
 स्त्याभिर्जीवसंबन्ध इत्यचित्ता एवैताः, कथञ्चित्सचित्ता तु स्वरूपतोऽचित्तत्वादौदारिकादिशरीराणाम् ।

वर्गणा नाम याः कदाचनापि लोके न जयन्ति । केवलमुपरितनवर्गणानां पापुष्यपरिज्ञानार्थं प्ररूपयामाश्रमेव क्रियते । जघन्या-
 याश्च वर्गणायाः सकाशात्कुक्कुटा वर्गणाऽनन्तगुणा । गुणकारश्च सर्वजीवानन्तगुणराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । तत एकपरमाणव-
 धिकस्कन्धरूपा जघन्या प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । अथ केयं प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा नाम ? उच्यते-प्रत्येकशरीरिणां यथासं-
 जयमौदारिकवैक्रियाहारकतैजसकार्मणेषु शरीरनामकर्मसु ये प्रत्येकं विभ्रसापरिज्ञामेनोपचयमापन्नाः सर्वजीवानन्तगुणाः पु-
 ञ्ज्वास्ते प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । तत एकपरमाणवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । एवमेकैकपरमाणवधिक-
 स्कन्धरूपाः प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणास्तावदाभ्यां यावत्कुक्कुटा प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा जयति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्ये-
 यगुणा । गुणकारश्च सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमासंख्येयजागद्वक्षः । कथमेतदवसीयत इति चेदुच्यते-इह सर्वोऽपि कर्मप्रदेशो-
 पचयो योगाद्भवति, 'जोगा पयस्विपयस' इति वचनात् । ततो जघन्ये योगे सति जघन्यः कर्मप्रदेशोपचयो जयति,
 चत्कृष्टे चोत्कृष्टः । जघन्याश्च योगस्थानात्कुक्कुटं योगस्थानं सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमासंख्येयजागद्वक्षितमेव प्राप्यते नाधिकं ।
 ततः कर्मप्रदेशोपचयादपि जघन्यात्कुक्कुटः कर्मप्रदेशोपचयः सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमासंख्येयजागद्वक्षित एव जयति, नाधिकः ।
 तदाश्रिता च प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । ततः प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणाऽप्युत्कृष्टा जघन्यप्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणापेक्षया
 सूक्ष्मक्षेत्रपट्योपमासंख्येयजागद्वक्षितैव जयति । ततोऽनन्तरमेकपरमाणवधिकस्कन्धरूपा जघन्या द्वितीयध्रुवशून्यवर्गणा ।
 ततो द्विपरमाणवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया द्वितीयध्रुवशून्यवर्गणा । एवमेकैकपरमाणवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयध्रुवशून्य-
 वर्गणास्तावदाभ्यां यावत्कुक्कुटा द्वितीयध्रुवशून्यवर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा । गुणकारश्चासंख्येयलोका-

काशप्रदेशराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । तत एकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्या वादरनिगोदवर्गणा । अथ केयं वादरनिगो-
 दद्रव्यवर्गणा नाम ? उच्यते-वादरनिगोदजीवानामौदारिकतैजसकर्मणेषु शरीरनामकर्मसु प्रत्येकं ये सर्वजीवानन्तगुणाः
 पुञ्जत्वा विश्रसापरिणामेनोपचयमायान्ति ते वादरनिगोदद्रव्यवर्गणा । तत्र वादरनिगोदजीवानां यद्यपि केषांचित् किय-
 त्काळं वैक्रियाहारकशरीरनामकर्मणी अपि संजवतः, तथापि ते प्रथमसमयादेव निरन्तरमुद्दृश्यमानत्वादत्यन्त्रमसारे
 इति न विवक्ष्येते । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा वर्गणा द्वितीया वादरनिगोदद्रव्यवर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिक-
 स्कन्धरूपा वर्गणास्तावद्वक्तव्या यावदुत्कृष्टा वादरनिगोदद्रव्यवर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा । गुणकारश्च
 क्षेत्रपट्टयोपमासंख्येयजागद्वक्षणः । अत्र युक्तिः प्रत्येकशरीरिद्रव्यवर्गणायामिव परिजावनीया । तत एकपरमाएवधिक-
 स्कन्धरूपा जघन्या तृतीयध्रुवशून्यवर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया तृतीयध्रुवशून्यवर्गणा । एवमेकै-
 कपरमाएवधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावद्वक्तव्या यावदुत्कृष्टा तृतीयध्रुवशून्यवर्गणा जवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्ये-
 यगुणा । गुणकारश्चांगुलमात्रे क्षेत्रे आवलिकाया असंख्येयतमे जागे यावन्तः समयास्तावन्ति वर्गमूलाणि गृह्यन्ते,
 गृहीत्वा च चरमस्य वर्गमूलस्यासंख्येयतमे जागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावत्प्रमाणो द्रष्टव्यः । तत एकपरमाएवधिक-
 स्कन्धरूपा वर्गणा जघन्या सूक्ष्मनिगोदद्रव्यवर्गणा । सा च सूक्ष्मनिगोदवर्गणा वादरनिगोदद्रव्यवर्गणावदविशेषेणावग-
 न्तव्या, यावदुत्कृष्टा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा । गुणकारश्चावलिकाया असंख्येयतमे जागे यावन्तः समया-
 स्तावत्प्रमाणो द्रष्टव्यः । यतः सूक्ष्मनिगोदजीवानां जघन्याद्योगस्थानादुत्कृष्टं योगस्थानं आवलिकाऽसंख्येयजागुणि-

तमेव प्राप्यते, नाधिकं । योगाधीना च कर्मप्रदेशोपचयवृद्धिः, तदधीना च सूक्ष्मनिगोदवर्गणैति । तत एकपरमाण्वधिकस्कन्ध-
 रूपा वर्गणा जघन्या तुरीयध्रुवशून्यवर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया तुरीयध्रुवशून्यवर्गणा । एवमे-
 कैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावत्कव्या यावत्कृष्टा तुरीयध्रुवशून्यवर्गणा । जघन्यायाद्योत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा ।
 गुणकारश्च प्रतरासंख्येयजागवर्त्यसंख्येयश्रेणिगताकाशप्रदेशराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । तत एकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा
 वर्गणा जघन्या महास्कन्धवर्गणा । महास्कन्धवर्गणा नाम ये पुञ्जस्कन्धा विश्रसापरिणामेन टंककूटपर्वतादिसमाश्रिताः ।
 ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया महास्कन्धवर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावत्कव्या
 यावत्कृष्टा जवति । जघन्यायाद्योत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा । गुणकारश्च पत्योपमासंख्येयजागरूपो द्रष्टव्यः । इमाश्च महा-
 स्कन्धवर्गणा यदा चूयान् असकायो जवति तदा स्रोकाः प्राप्यन्ते, यदा त्वस्पस्तदा प्रज्जता इति विस्तुस्वजायै एव ।
 एताश्च परमाणुवर्गणाद्या महास्कन्धवर्गणापर्यवसानाः 'गुणस्त्रिष्वसनाम सि' गुणैः कृत्वा निष्पन्नं स्वं स्वकीयं नाम
 यासां ता गुणनिष्पन्नस्वनामानाः । तथाहि—एकैकपरमाणवः परमाणुवर्गणा, द्वयोः परमाण्वोर्वर्गणा द्विपरमाणुवर्गणाः,
 इत्येवं नाम्नां यथार्थता विद्यते एव । तथा 'असंख्यजागंगुलवगाहो सि' सर्वासामपि वर्गणानामवगाहोऽङ्गुलस्यासंख्येयो
 जागः । तथाहि—एता वर्गणाः सर्वा अपि सर्वोत्कृष्टमहास्कन्धवर्गणापर्यवसानाः प्रदेशापेक्षया यथोत्तरं महत्याः । महत्तरा
 अपि जवन्त्यः प्रत्येकमेकैकाः सत्योऽङ्गुलासंख्येयजागमात्रक्षेत्रावगाहा एव विद्यन्ते । यदा पुनः सामस्त्येन प्रत्येकं
 विवक्ष्यन्ते, तदा सर्वा अप्येताः परमाणुवर्गणाद्याः सर्वोत्कृष्टमहास्कन्धवर्गणापर्यवसानाः प्रत्येकमनन्तानन्ताः सकलखो-

काश्रिता अवगन्तव्याः । तथा कार्मणशरीरप्रायोग्यवर्गणात् आरन्ध्यार्वाक् यावदौदारिकशरीरप्रायोग्या वर्गणास्तावत् क्षेत्रावगाहोऽसंख्येयगुणो द्रष्टव्यः, तद्यथा—कर्मवर्गणावगाहक्षेत्रान्मनोवर्गणावगाहक्षेत्रं प्रदेशतोऽसंख्येयगुणं । ततोऽप्या-
नप्राणावगाहक्षेत्रं प्रदेशतोऽसंख्येयगुणमित्यादि ॥ १८-१९-२० ॥

इह योगैस्तदनुरूपपुञ्जलस्कन्धान् गृहीत्वा शरीरादिरूपतया परिणमयतीत्युक्तं, तत्र तान् पुञ्जान् किं जीवो देशेन गृह्णाति उत सर्वात्मनेत्येवं प्रश्नावकाशमाशङ्क्योत्तरं विततिर्षुराह—

एगमवि ग्रहणद्वं सवप्पण्याए जीवदेशम्मि । सवप्पण्या सवत्थ वावि सवे ग्रहणखंधे ॥ २१ ॥

एग ति—इह जीवः स्वप्रदेशावगाढमेव दक्षिकं गृह्णाति, न त्वनन्तरपरंपरप्रदेशावगाढं । तत्रैकस्मिन् जीवप्रदेशे यद-
वगाढं ग्रहणद्रव्यं ग्रहणप्रायोग्यं दक्षिकं तदेकमपि गृह्णाति । ‘सवप्पण्याए ति’ सर्वात्मना गृह्णाति सर्वैरेवात्मप्रदेशै-
र्गृह्णातीत्यर्थः । जीवप्रदेशानां सर्वेषामपि शृङ्खलावयवानामिव परस्परं संबन्धविशेषज्ञावात् । तथाहि—एकस्मिन् जीव-
प्रदेशे स्वक्षेत्रावगाढग्रहणप्रायोग्यद्रव्यग्रहणाय व्याप्रियमाणे सर्वेऽप्यात्मप्रदेशा अनन्तरपरंपरतया तद्द्रव्यग्रहणाय व्याप्रि-
यन्ते । यथा हस्ताग्रेण कस्मिंश्चिद्वाह्ये घटादिके गृह्यमाणे मणिवन्धकूर्परांसादयोऽपि तद्ग्रहणायानन्तरपरंपरतया व्याप्रि-
यन्ते, तथा ‘सवत्थ वावि ति’ सर्वत्रापि सर्वेष्वपि जीवप्रदेशेषु येऽवगाढा ग्रहणप्रायोग्याः स्कन्धाः, तानपि ग्रहणप्रायो-
ग्यान् स्कन्धान् सर्वान् गृह्णाति जीवः सर्वात्मना सर्वैरेवात्मप्रदेशैः एकैकस्कन्धग्रहणं प्रति सर्वजीवप्रदेशानामनन्तरपरं-
परतया व्याप्रियमाणत्वात् इति ॥ २१ ॥

इह पुञ्जद्वयाणां परस्परं संबन्धः स्नेहतो जवति । ततोऽवश्यं स्नेहप्ररूपणा कर्तव्या । सा च त्रिधा । तद्यथा-
 स्नेहप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा, नामप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा, प्रयोगप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा च । तत्र स्नेहप्रत्ययस्य स्नेहनिमित्तस्य
 स्पर्धकस्य प्ररूपणा स्नेहप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा । तथा शरीरघन्धननामकर्मोदयतः परस्परं घञानां शरीरपुञ्जस्थानां स्नेह-
 मधिकृत्य स्पर्धकप्ररूपणा नामप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा । शब्दार्थभार्य-नामप्रत्ययस्य घन्धननामनिमित्तस्य शरीरप्रदेशस्पर्ध-
 कस्य प्ररूपणा नामप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा । तथा प्रकृतो योगः प्रयोगः, तेन प्रत्ययचूतेन कारणचूतेन ये गृहीताः
 पुञ्जसास्तेषां स्नेहमधिकृत्य स्पर्धकप्ररूपणा प्रयोगप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा । तत्र प्रथमतः स्नेहप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणार्थमाह—
 नेहृप्पञ्चयफञ्जुगमेगं अविजागवर्गणा णंता । हृस्तेण घहू घञ्जा असंखलोगे ड्रुगुणहीणा ॥ २२ ॥

नेहृप्ति-स्नेहप्रत्ययं स्नेहनिमित्तं एकैकस्नेहाविजागवर्जानां पुञ्जद्वयगणानां समुदायरूपं स्पर्धकं स्नेहप्रत्ययस्पर्धकं ।
 तच्चैकमेव जवति । तस्मिंश्च स्पर्धकेऽविजागवर्गणा एकैकस्नेहाविजागाधिकपरमाणुसमुदायरूपा वर्गणा अनन्ता द्रष्टव्याः ।
 तत्र हृस्वेनाहृप्तेन स्नेहेन ये घञ्जा युक्ताः पुञ्जसास्ते घहृघः, अर्थाच्च प्रचूतेन स्नेहेन घञ्जाः स्लोकाः । तथा 'असंखलोगे
 ड्रुगुणहीणं सि' आदियर्गणायाः परतोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा वर्गणा अतिक्रम्य याऽनन्तरा वर्गणा तस्या
 पुञ्जसाः प्रथमवर्गणागसपुञ्जसापेक्षया द्विगुणहीना जवन्ति । पुनरपि ततोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा वर्गणा अति-
 क्रम्यानन्तराया वर्गणायां पुञ्जसा द्विगुणहीना जवन्ति । एवं तावदाप्य यावद्वक्ष्यमाणा संख्येयजागहानिगता चरमा
 वर्गणा । इयमत्र जावना-इह यः सर्पोत्कृष्टः स्नेहः स केवलप्रक्षाश्वेदनकेन विद्यते, विष्ट्या विष्ट्या च निर्विजागा जागाः

पृथक् पृथक् व्यवस्थाप्यन्ते । तत्र जगति ये केचित् परमाणव एकेन स्नेहस्य निर्विज्ञागेन ज्ञागेन युक्ताः सन्ति, तेषां समुदायः प्रथमा वर्गणा । ये पुनर्घाञ्यां स्नेहाविज्ञागाञ्यां युक्ताः परमाणवः सन्ति, तेषां समुदायो द्वितीया वर्गणा । एवं त्रिजिः स्नेहाविज्ञागैर्युक्तानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवं संख्येयैः स्नेहाविज्ञागैर्युक्तानां संख्येया वर्गणा वाच्या । असंख्येयैः स्नेहाविज्ञागैर्युक्तानां पुनरसंख्येया वर्गणाः । अनन्तैः स्नेहाविज्ञागैर्युक्तानां त्वनन्ता वर्गणाः । द्विधा चात्र प्ररूपणा, तद्यथा—अनन्तरोपनिधया परंपरोपनिधया च । तत्र तावत्प्रथमतोऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा क्रियते—प्रथमायां वर्गणायामेकस्नेहाविज्ञागयुक्तपुञ्जलसमुदायरूपायां यावन्तः पुञ्जलास्तदपेक्षया द्वितीयस्यां वर्गणायां स्नेहाविज्ञागघ्य-युक्तपुञ्जलसमूहरूपायां पुञ्जला असंख्येयज्ञागहीना ज्वन्ति । ततोऽपि तृतीयस्यां वर्गणायामसंख्येयज्ञागहीनाः । एवं प्रति वर्गणामसंख्येयज्ञागहान्या पुञ्जलास्तावद्वाच्या यावदनन्ता वर्गणा गता ज्वन्ति । ततोऽनन्तरायां पुञ्जलाः प्राक्तनवर्गणागतपुञ्जलापेक्षया संख्येयज्ञागहीना ज्वन्ति । ततोऽग्रेतन्यामपि वर्गणायां पुञ्जलाः संख्येयज्ञागहीनाः । एवं संख्येयज्ञागहान्यापि वर्गणा अनन्ता वाच्याः । ततोऽनन्तरायां वर्गणायां पुञ्जलाः प्राक्तनवर्गणागतपुञ्जलापेक्षया संख्येयगुणहीना ज्वन्ति । ततोऽग्रेतन्यामपि वर्गणायां पुञ्जलाः संख्येयगुणहीनाः । एवं संख्येयगुणहान्याप्यनन्ता वर्गणा वाच्याः । ततोऽनन्तरायां वर्गणायां पुञ्जलाः प्राक्तनवर्गणागतपुञ्जलापेक्षयाऽसंख्येयगुणहीना ज्वन्ति । ततोऽग्रेतन्यामपि वर्गणायां पुञ्जला असंख्येयगुणहीनाः । एवमसंख्येयगुणहान्याप्यनन्ता वर्गणा वक्तव्याः । ततोऽनन्तरायां वर्गणायां पुञ्जलाः प्राक्तनवर्गणागतपुञ्जलापेक्षयाऽनन्तगुणहीना ज्वन्ति । ततोऽग्रेतन्यामपि वर्गणायां पुञ्जला अनन्तगुणहीनाः ।

एवमनन्तगुणहान्याप्यनन्ता वर्गणा वाच्याः यावत्सर्वोत्कृष्टा वर्गणाः । तदेवं कृत्वाऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा, संप्रति परपरोपनिधया क्रियते । अत्र प्रथमवर्गणायाः परतोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा वर्गणा अतिक्रम्य या पराऽन्या वर्गणा तस्यां पुञ्ज्याः प्रथमवर्गणागतपुञ्ज्यापेक्षया त्रिगुणहीना जवन्ति, अर्धा जवन्तीत्यर्थः । ततः पुनरप्यसंख्येय-लोकाकाशप्रदेशप्रमाणा वर्गणा अतिक्रम्य या पराऽनन्तरा वर्गणा तस्यां पुञ्ज्या अर्धा जवन्ति । एवं ज्ञूयो ज्ञूयस्ताव-द्वगन्तव्यं यावदसंख्येयजागहानिगता चरमा वर्गणा । ततः परं संख्येयजागहानिगता वर्गणाः संख्येया अतिक्रम्या-नन्तरायां वर्गणायां पुञ्ज्या असंख्येयजागहानिगतचरमवर्गणापुञ्ज्यापेक्षयाऽर्धा जवन्ति । ततः पुनरपि संख्येया वर्गणा अतिक्रम्यानन्तरायां वर्गणायां पुञ्ज्या अर्धा जवन्ति । एवं ज्ञूयो ज्ञूयस्तावद्वगन्तव्यं यावत्संख्येयजागहानावपि चरमा वर्गणा । उपरित्तनीपु अतस्तु हानिपु इय परंपरोपनिधा न संजवति । यतः प्रथमायामपि संख्येयगुणहानिवर्गणाया पुञ्ज्याः संख्येयजागहानिसत्कचरमवर्गणान्तर्गतपुञ्ज्यापेक्षया संख्येयगुणहीनाः प्राप्यन्ते । संख्येयगुणहीनाश्च जघन्य-तोऽपि त्रिगुणहीनाश्चतुर्गुणहीना वा गृह्यन्ते, न तु त्रिगुणहीनाः, यतः संख्येयं प्रायः सर्वत्राप्यजघन्योत्कृष्टं त्रिप्रचृत्येय गृह्यते, न तु त्रौ, नापि सर्वोत्कृष्टं तद्वक्तमनुयोगद्वारचूर्णौ—“सिद्धते य जतथ जतथ संखेकागगहसं ततथ ततथ अजह-षमण्णकोसयं दत्तं ति” । तत इत्त ऊर्ध्वं त्रिगुणहीना न प्राप्यन्ते, किंतु त्रिगुणचतुर्गुणादिहीना इति नेयं त्रिगुणहान्या परंपरोपनिधा संजवति । तस्मान्मुखत आरन्यान्यथात्र परंपरोपनिधया प्ररूपणा क्रियते—असंख्येयजागहानौ प्रथमा-न्तिमवर्गणयोरपान्तराखे प्रथमवर्गणापेक्षया काश्चित्संख्येयजागहीनाः काश्चित्संख्येयजागहीनाः काश्चित्संख्येय-

गुणहीनाः काश्चिदसंख्येयगुणहीनाः काश्चिदनन्तगुणहीनाः । एवमसंख्येयज्ञागहानौ प्रथमवर्गणापेक्षया पञ्चापि हानयः संज्ञवन्ति । संख्येयज्ञागहानौ पुनरसंख्येयज्ञागहानिवर्जाः शेषाश्चतस्रोऽपि हानयः संज्ञवन्ति । तद्यथा—संख्येयज्ञागहानिप्रथमान्तिमवर्गणयोरपान्तराक्षे प्रथमवर्गणापेक्षया काश्चिद्वर्गणाः संख्येयज्ञागहीनाः, काश्चित्संख्येयगुणहीनाः, काश्चिदसंख्येयगुणहीनाः काश्चिदनन्तगुणहीनाः । संख्येयगुणहानौ पुनरसंख्येयज्ञागहानिसंख्येयज्ञागहानिवर्जाः शेषास्तिस्रो हानयः संज्ञवन्ति । तद्यथा—संख्येयगुणहानौ प्रथमान्तिमवर्गणयोरपान्तराक्षे प्रथमवर्गणापेक्षया काश्चिद्वर्गणाः संख्येयगुणहीनाः, काश्चिदसंख्येयगुणहीनाः, काश्चिदनन्तगुणहीनाः । असंख्येयगुणहानौ पुनर्दे एव हानी । तथाहि—असंख्येयगुणहानौ प्रथमान्तिमवर्गणयोरपान्तराक्षे प्रथमवर्गणापेक्षया काश्चिद्वर्गणा असंख्येयगुणहीनाः, काश्चिदनन्तगुणहीनाः । अनन्तगुणहानौ त्वनन्तगुणहानिरेवैका । तदेवं कृता परंपरोपनिधया प्ररूपणा । सांप्रतमल्पबहुत्वमुच्यते—तत्रासंख्येयज्ञागहानौ वर्गणाः स्तोकाः । तान्यः संख्येयज्ञागहानौ वर्गणा अनन्तगुणाः । तान्योऽपि संख्येयगुणहानौ वर्गणा अनन्तगुणाः । तान्योऽप्यसंख्येयगुणहानौ वर्गणा अनन्तगुणाः । तान्योऽप्यनन्तगुणहानौ वर्गणा अनन्तगुणाः । तथाऽनन्तगुणहानौ पुञ्जलाः सर्वस्तोकाः । तेन्योऽसंख्येयगुणहानौ पुञ्जला अनन्तगुणाः । तेन्योऽपि संख्येयगुणहानौ पुञ्जला अनन्तगुणाः । तेन्योऽपि संख्येयज्ञागहानौ पुञ्जला अनन्तगुणाः । तेन्योऽप्यसंख्येयज्ञागहानौ पुञ्जला अनन्तगुणाः ॥ ११ ॥

तदेवमुक्तं सप्रपञ्च स्नेहप्रत्ययं स्पर्धकं, इदानीं नामप्रत्ययस्पर्धकप्रयोगप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणां विधीर्युरिदमाह—
नामप्यन्तगपञ्चयगोसु वि नेया अन्तगुणाय । धणिया देसगुणा सिं जहृञ्जजेठे सगे कहु ॥ २३ ॥

नाम सि-इह नामप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणायां परनुयोगघाराणि । तद्यथा-अविजागप्ररूपणा १, वर्गणाप्ररूपणा २, स्पर्धकप्ररूपणा ३, अन्तरप्ररूपणा ४, वर्गणापुञ्जस्नेहाविजागसकृत्समुदायप्ररूपणा ५, स्यानप्ररूपणा ६, चेति । तत्र प्रथमतोऽविजागप्ररूपणा क्रियते-औदारिकादिशरीरपञ्चक्यायोग्यानां परमाणुनां यो रसा, स केवलप्रज्ञातेदनकेन विद्यते । तित्वा च निर्विजागा जागाः क्रियन्ते, ते च निर्विजागा जागा गुणपरमाणुयो वा जाषपरमाणुवो वा प्रोच्यन्ते । एषाऽविजागप्ररूपणा । तत्रैकेन स्नेहाविजागेन युक्ताः शरीरयोग्याः पुञ्जा न जयन्ति । किमुक्तं जयति ? औदारिकौदारिकयन्धनादीनां पञ्चदशाना यन्धनानामन्यतमस्यापि यन्धनस्य धिपया न जयन्तीत्यर्थः । नापि दान्यां स्नेहाविजागान्यां युक्ता । नापि त्रिजिर्नापि संख्येयैर्नाप्यसंख्येयैर्नाप्यनन्तैः, किं त्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेन्योऽनन्तगुणैः, ततस्तेषां पुञ्जानां समुदायः प्रथमा वर्गणा, सा च जयन्त्या । तत एकेन स्नेहाविजागेनाधिकानां पुञ्जानां समुदायो द्वितीया वर्गणा । दान्यां स्नेहाविजागान्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एयमेकैकाविजागवृक्षा निरन्तरं तावद्वर्गणा यास्या यावदजप्येन्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागकल्पा जयन्ति । एतासां च समुदाय एकं स्पर्धकं । तत इत ऊर्ध्वमेकेन स्नेहाविजागेनाधिकाः परमाणुवो न प्राप्यन्ते, नापि दान्यां, नापि त्रिजिः, नापि संख्येयैः, नाप्यसंख्येयैः, नाप्यनन्तैः, किं त्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेन्योऽनन्तगुणैरधिकाः प्राप्यन्ते । ततस्तेषां समुदायो द्वितीयस्य स्पर्धकस्य

कर्म-
१८ ॥

प्रथमा वर्गणा । तस्यां कियन्तः स्नेहाविज्ञागा इति चेदुच्यते-यावन्तः प्रथमस्पर्धकप्रथमवर्गणायां स्नेहाविज्ञागास्तावन्तो द्विगुणाः । तत एकेन स्नेहाविज्ञागेनाधिकानां परमाणूनां समुदायो द्वितीया वर्गणा । द्वाच्यां स्नेहाविज्ञागाच्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमेकैकस्नेहाविज्ञागवृद्ध्या निरन्तरं वर्गणास्तावद्वाच्या यावदज्ञव्येच्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तज्ञागकट्टपा ज्वन्ति । ततस्तासां समुदायो द्वितीयं स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकेन स्नेहाविज्ञागेनाधिकाः परमाणवो न प्राप्यन्ते, नापि द्वाच्यां, नापि त्रिजिः, यावन्नापि संख्येयैः, नाप्यसंख्येयैः, नाप्यनन्तैः, किंत्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेच्योऽनन्तगुणैः । ततस्तेषां परमाणूनां समुदायस्तृतीयस्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । तस्यां कियन्तः स्नेहाविज्ञागा इति चेदुच्यते-यावन्तः प्रथमस्पर्धकसत्कप्रथमवर्गणायां तावन्तस्त्रिगुणाः । तत एकेन स्नेहाविज्ञागेनाधिकानां परमाणूनां समुदायो द्वितीया वर्गणा । द्वाच्यां स्नेहाविज्ञागाच्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमेकैकस्नेहाविज्ञागवृद्ध्या निरन्तरं वर्गणास्तावद्वाच्या यावदज्ञव्येच्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तज्ञागकट्टपा ज्वन्ति । ततस्तासां समुदायस्तृतीयं स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकेन स्नेहाविज्ञागेनाधिकाः परमाणवो न प्राप्यन्ते, नापि द्वाच्यां, नापि त्रिजिः, यावन्नापि संख्येयैः, नाप्यसंख्येयैः, नाप्यनन्तैः किंत्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेच्योऽनन्तगुणैरधिकाः प्राप्यन्ते । ततस्तेषां समुदायश्चतुर्थस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । तस्यां कियन्तः स्नेहाविज्ञागा इति चेदुच्यते-प्रथमस्पर्धकसत्कप्रथमवर्गणायां यावन्तः स्नेहाविज्ञागास्तावन्तश्चतुर्गुणाः । एवं यतिसंख्यं यतिसंख्यं स्पर्धकं चिन्तयितुमारच्यते, तद्यथा-पञ्चमं दशमं विंशतितमं सहस्रतमं द्वादशतमं तावत्संख्यागुणिताः प्रथमस्पर्धकसत्कप्रथमवर्गणागताः स्नेहाविज्ञागास्तति-

सस्यस्य तत्सिंख्यस्य स्पर्धकस्यादियर्गणाया दृष्ट्याः । तानि च स्पर्धकानि क्रियन्ति जयन्तीति चेदुच्यते-अज्ञव्ये-
न्योऽनन्तगुणानि सिद्धानामनन्तजागृद्व्यानि । अन्तराणि क्रियन्ति जयन्तीति चेदुच्यते-रूपोन्स्पर्धकतुल्यानि ।
तथाहि-चतुर्षामन्तराणि त्रीण्येव जयन्ति, नोनाधिकानि । एवमत्रापि जावनीय । वर्गणास्वानन्तर्येण द्वे वृद्धी जयतः ।
तद्यथा-एकैकापिजागृद्धिः, अनन्तानन्तविजागृद्धिश्च । तत्रैकैकापिजागृद्धिः स्पर्धकगताना वर्गणानां यथोत्तर,
अनन्तानन्तविजागृद्धिः पाश्चात्यस्पर्धकगतधरमवर्गणापेक्षयोत्तरस्पर्धकस्यादियर्गणायाः, पारंपर्येण पुनः प्रथमस्पर्धकस-
त्प्रथमवर्गणापेक्षया पक्षपि वृद्धयोऽयगन्तव्याः । तद्यथा-अनन्तजागृद्धिः, असस्येयजागृद्धिः, संस्येयजागृद्धिः,
सस्येयगुणवृद्धिः, असस्येयगुणवृद्धिः, अनन्तगुणवृद्धिश्चेति । तदेवं कृता वर्गणाप्ररूपणा स्पर्धकप्ररूपणा अन्तरप्र-
रूपणा च । साप्रतं वर्गणागतपुञ्जद्वेहाविजागृद्व्यायप्ररूपणा क्रियते-तत्र प्रथमस्य शरीरस्थानस्य प्रथमाया वर्गणायां
द्वेहापिजागाः स्तोकाः । ततो द्वितीयस्य शरीरस्थानस्य प्रथमवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तृतीयशरीरस्थानस्य
प्रथमवर्गणायामनन्तगुणाः । एवमनन्तगुणया श्रेण्या सर्वाण्यपि स्थानानि नेतव्यानि । शरीरस्थानानि च वक्ष्यमाण-
स्पर्धकसंख्याप्रमाणाणि । संप्रति शरीरपरमाणुनामेव तच्चद्वन्धनयोग्यानामस्पष्टतुल्यमभिधीयते-तत्रौदारिकौदारिकबन्ध-
नयोग्याः पुञ्जदाः सर्वस्तोकाः । तेन्य औदारिकतैजसबन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽप्यौदारिककर्मष्वबन्धनयोग्या
अनन्तगुणाः । तेन्योऽप्यौदारिकतैजसकर्मष्वबन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तथा वैक्रियवैक्रियबन्धनयोग्याः पुञ्जदाः
सर्वस्तोकाः । तेन्योऽपि वैक्रियतैजसबन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽपि वैक्रियकर्मष्वबन्धनयोग्या अनन्तगुणाः ।

तेज्योऽपि वैक्रियतैजसकार्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तथा आहारकाहारकवन्धनयोग्याः पुत्रलाः सर्वस्तोकाः ।
 तेज्योऽप्याहारकतैजसवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेज्योऽप्याहारककार्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेज्योऽप्या-
 हारकतैजसकार्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेज्योऽपि तैजसतैजसवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेज्योऽपि तैजस-
 कार्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेज्योऽपि कार्मणकार्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणा इति । सांप्रतं स्थानप्ररूपणाव-
 सरः । तत्र प्रथमं स्पर्धकमादौ कृत्वाऽजव्येज्योऽनन्तगुणैः सिद्धानन्तकक्षैर्जागैरनन्तैः स्पर्धकैरेकं प्रथमं शरीरप्रायोग्यं
 स्थानं जवति । ततस्ततिजिरेव स्पर्धकैरनन्तजागवृद्धैर्द्वितीयं शरीरस्थानं जवति । पुनस्ततिजिरेव स्पर्धकैरनन्तजागवृद्धै-
 स्तृतीयं शरीरस्थानं । एवं निरन्तरं पूर्वस्मात् पूर्वस्मादुत्तरोत्तराणि अनन्तजागवृद्धानि शरीरस्थानान्यंगुलमात्रक्षेत्रासं-
 ख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि वाच्यानि । एतानि च समुदितानि एकं कंरुकमजिधीयते । तस्माच्च कंरुकादुपरि
 यदन्यत्ररीरस्थानं तत्कंरुकगतचरमशरीरस्थानापेक्षयाऽसंख्येयजागवृद्धं । तस्मात्पराणि पुनर्यान्यन्यानि शरीरस्थानानि
 अंगुलमात्रक्षेत्रासंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि तानि सर्वाण्यपि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धान्यवसेयानि । एतानि
 च समुदितानि द्वितीयं कंरुकं । तस्माच्च द्वितीयात्कंरुकादुपरि यदन्यत्ररीरस्थानं तत्पुनरपि द्वितीयकंडकगतचरमशरीर-
 स्थानापेक्षयाऽसंख्येयजागवृद्धं । ततः पराणि पुनरप्यन्यानि यानि शरीरस्थानानि अंगुलमात्रक्षेत्रासंख्येयजागगतप्रदेश-
 राशिप्रमाणानि तानि सर्वाण्यपि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धान्यवसेयानि । एतानि च समुदितानि तृतीयं कंरुकं । ततः
 पुनरप्येकमसंख्येयजागवृद्धं । ततः पुनरपि कंरुकमात्राणि शरीरस्थानानि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धान्यवसेयानि । एवम-

संख्येयजागान्तरितानि अनन्तजागवृद्धकंठकानि तावद्वाप्यानि यावदसंख्येयजागवृद्धानामपि स्थानानामन्तरान्तरा-
जापिनां कंठकं जघति । कंठकं नाम समयपरिजापयाऽमुखमात्रक्षेत्रासंख्येयजागतप्रदेशराशिप्रमाणं संख्याऽजिघी-
यते । ततः पराणि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धानि कंठकमात्राणि शरीरस्थानानि वाप्यानि । ततः परमेकं संख्येयजागवृद्धं
स्थानं । ततो मूलादारभ्य यायन्ति स्थानानि प्रागतिक्रान्तानि तायन्ति तथैवा (तत्रैवा) जिघाय पुनरप्येकं संख्येय-
जागवृद्धं स्थानमजिघानीयं । एवं वक्ष्यमाणक्रमेण पदस्थानकवृद्ध्या शरीरस्थानानि तावद्वाप्यानि यावदसंख्येयसो-
काकाशप्रदेशप्रमाणानि जघन्ति । उच्छा नामप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा, साप्रतं प्रयोगप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा क्रियते—तत्र प्रयोगो
योगः तदस्थानयुक्त्या यो रसः कर्मपरमाणुषु केवलयोगप्रत्ययतो वध्यमानेषु परिवर्धते स्पर्धकरूपतया तदप्रयोगप्रत्यय-
स्पर्धक । उक्तं च—“होऽ पृष्ठं गो ओगो तच्छाण्डिवद्वाणो ओ उ रसो । परियहेर्द्धं जीवे पयोगफडु तयं वेति ॥ १ ॥”
तस्य पश्चानुयोगद्वाराणि । तथा—अविजागप्ररूपणा, वर्गणाप्ररूपणा, स्पर्धकप्ररूपणा, अन्तरप्ररूपणा, स्थानप्ररूपणा
चेति । एताश्च यथा नामप्रत्ययस्पर्धके प्रागजिघितास्तथैवात्राप्ययगन्तव्याः । तथाऽत्र प्रथमस्थानसत्कप्रथमवर्गणायां
सकलपुञ्जस्रज्ञेहाविजागाः सर्वस्तोकाः । तेन्यो द्वितीयस्थानसत्कप्रथमवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तृतीयस्थान
सत्कप्रथमवर्गणायामनन्तगुणाः । एव तावन्नेयं यावदन्तिमं स्थानं । तथा च प्रयोगप्रत्ययस्पर्धकमेवाधिकृत्यान्यत्रा-
प्युक्तं—“अविजागवग्गफडुग अंतरठाणाई पत्य जहपुर्वि । ठाणाई वग्गणाठं अणतगुणणापं गच्छति ॥ १ ॥” अत्रादि-
शब्दात्कठकादिपरिग्रहः । इदानीमल्पयदुत्यमुच्यते—स्नेहप्रत्ययस्पर्धकस्य जघन्यवर्गणायामसकलपुञ्जस्रगताः स्नेहाविजागाः

सर्वस्तोकाः । ततस्तस्यैव स्नेहप्रत्ययस्पर्धकस्योत्कृष्टवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि नामप्रत्ययस्पर्धकस्य जघन्यवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तस्यैवोत्कृष्टवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि प्रयोगप्रत्ययस्पर्धकस्य जघन्यवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तस्यैवोत्कृष्टवर्गणायामनन्तगुणाः । उक्तं च—“ति एहं पि फडुगाणं जहण उक्कोसगा कमा ठविउं । णेयाणंतगुणाउं उ वग्गणा णेहफडुउं ॥ १ ॥” संप्रति गाथार्थो विव्रियते—नामप्रत्ययेषु प्रयोगप्रत्ययेष्वपि च स्पर्धकेषु अविज्ञागवर्गणादयः प्राग्बन्नेयाः । तथाहि—स्नेहप्रत्ययस्पर्धक इवात्रापि अविज्ञागवर्गणा एकैकस्नेहाविज्ञागवृद्धपरमाणुवर्गणा अनन्ताः । तथा स्तोकेन स्नेहेन वद्धाः पुजला बहव इतरे स्तोकाः स्तोकतराः । यच्च ‘असंखलोगे डुगुणहीणा’ इति तदत्रासंज्ञवान्न संबध्यते । स्नेहप्रत्ययस्पर्धकेऽपि हि तत् यथासंज्ञवं स्तोकमेव कालं यावत् योजितं । न पुनः सर्वत्रापि । तथा ‘सिं ति’ एषां स्नेहप्रत्ययनामप्रत्ययप्रयोगप्रत्ययस्पर्धकानां प्रत्येकं स्वके आत्मीये जघन्योत्कृष्टे वर्गणे बुद्ध्या पृथक् कृत्वा ततः क्रमेण तासु । ‘धणिया देसगुण ति’ धणिया निचिता देशगुणा निर्विज्ञागजागरूपाः सकलपुजलगतस्नेहाविज्ञागा इत्यर्थः । तेऽनन्तगुणनयाऽनन्तगुणिततया ज्ञातव्याः । तदेवं कृता पुजलानां परस्परं संबन्धहेतुञ्च तस्य स्नेहस्य प्ररूपणा । संप्रति बन्धनकरणसामर्थ्यतो बध्यमानकर्मपुजलानां प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशविज्ञागो मन्दमतीनां सुखावबोधाय मोदकदृष्टान्तेन विज्ञाव्यते—यथा किल कश्चिन्मोदको वातविनाशिद्व्यनिष्पन्नः प्रकृत्या वातमुपशमयति, पित्तोपशमकद्व्यनिष्पन्नः पित्तं, कफापहारिद्व्यनिष्पन्नः कफमित्येवंस्वरूपा प्रकृतिर्मोदकस्य । तथा तस्यैव स्थितिः कस्यचिद्दिनमेकं, अपरस्य दिनद्वयं, अन्यस्य मासादिकं कालं यावत् । तथा तस्यैव रसः स्निग्धमधुरादिः कस्य-

चिदेकस्यानकोऽपरस्य द्विस्थानक इत्यादि । तथा तस्यैव प्रदेशाः कषिकादिरूपाः कस्यचिदेकप्रसृतिप्रमाणाः कस्यचि-
 द्विप्रसृतिप्रमाणा इत्यादि । तथा कर्मणोऽपि किञ्चिज्ज्ञानमावृणोति, किञ्चिद्दर्शनं, किञ्चित्सुखदुःखे जनयति, किञ्चि-
 न्मोहयतीत्येवंस्वरूपा प्रकृतिः । तथा स्थितिस्तस्यैव कर्मणः कस्यचिन्निशरसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा, अपरस्य सप्तति-
 सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा इत्यादि । तथा रसः कस्यचिदेकस्यानकोऽपरस्य द्विस्थानक इत्यादि । तथा प्रदेशाः कस्य-
 चिद्विषुतराः कस्यचिच्च चतुर्मा इति ॥ २३ ॥

तत्र प्रकृतिजेदत्त एव कर्मणां मूलोत्तरविजागो जवति नान्यथेत्यावेदयन्नाह—

मूलोत्तरपगर्हणं अणुजागविसेसत्तं ह्वइ जेठं । अविसेसियरसपग इत्त, पगर्हणंधो मुणेयवो ॥ २४ ॥

मूलु चि-इह प्रकृतिशब्दो जेदपर्यायोऽप्यस्ति । तथा चाह ज्ञाप्यकृत्—“अहवा पयनी जेठं” इति । ततो मूलोत्तर-
 प्रकृतीना मूलोत्तरजेदानां कर्मणः संबन्धिनामनुजागविशेषतः स्वजायविशेषतो ज्ञानावारकत्वादिसङ्घात् जेदो जवति,
 नान्यथा । अनुजागशब्दश्चात्र स्वजायपर्यायोऽप्यगन्तव्यः । तदुक्तं चूर्णो—“अनुजागो चि सहायो” इति । इह
 षन्धनकरणे प्रकृतिषन्धादयः प्रत्येकमुपरि सप्रपञ्चं षक्तव्याः । प्रकृत्यादयश्च प्रतिकर्म संकीर्णा इति कश्चिद्व्यामुद्येत,
 अतस्तन्मोहापनोदाय प्रकृतिषन्धं तुशब्दोपलक्षणकारेण अन्यांश्च स्थितिषन्धादीन् वैचिस्येन (श्येण) स्पष्टय-
 न्नाह—‘अयिसेसियेत्यादि’ । रसः जेदोऽनुजाग इत्येकार्थः । तस्य प्रकृतिः स्वजायः । अविशेषिताऽविषदिता रसप्रकृतिः,

उपलक्षणत्वात् स्थित्यादयोऽपि, यस्मिन्न विवक्षितो रसबन्धोऽविशेषितरसप्रकृतिः । प्रकृतिबन्धो ज्ञातव्यः, तुशब्दस्याधिकार्यसंसूचनात् अविवक्षितरसप्रकृतिप्रदेशः स्थितिबन्धः, अविवक्षितप्रकृतिस्थितिप्रदेशो रसबन्धः, अविवक्षितप्रकृतिस्थितिरसः प्रदेशबन्ध इत्यपि द्रष्टव्यं । प्रकृतिबन्धे च यावन्त्यः प्रकृतयो बन्धमायान्ति, यश्च यासां बन्धं प्रति स्वामी, तदेतत्सर्वं शतकादवसेयं । प्रकृतिप्रदेशबन्धौ च योगतो जवतः “जोगा पयडिपएसं” इतिवचनात् । तत्र प्रकृतिबन्ध उक्तः । सांप्रतं प्रदेशबन्धो वक्तुमवसरप्राप्तः । तत्राष्टविधबन्धकेन जन्तुना यदेकेनाध्यवसायेन चित्रतागर्जेण गृहीतं दलिकं तस्याष्टौ जागा जवन्ति, सप्तविधबन्धकस्य तु सप्त जागाः, षड्विधबन्धकस्य षड्जागाः, एकविधबन्धकस्य एको जागः ॥ २४ ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां जागविजागोपदर्शनार्थमाह—

जं सवघाऽपत्तं सगकम्मपएसणंतमो जागो । आवरणाण चउद्धा तिहा य अह पंचहा विग्घे ॥ २५ ॥
जं ति—यत् कर्मदलिकं सर्वघातिप्राप्तं केवलज्ञानावरणीयादिरूपसर्वघातिप्रकृतिषु गतं तत् स्वकर्मप्रदेशानामनन्ततमो जागः स्वकीयाया ज्ञानावरणादिरूपाया मूलप्रकृतेर्यो मौलो जागस्तस्यानन्ततमो जाग इत्यर्थः । कात्र युक्तिरिति चेदुच्यते—इहाष्टानामपि मूलप्रकृतीनां प्रत्येकं ये स्निग्धतराः परमाणवस्ते स्तोकाः । ते च स्वस्वमूलप्रकृतिपरमाणूनामनन्ततमो जागः । त एव च सर्वघातिप्रकृतियोग्या इति यत्सर्वघातिप्राप्तं तत् स्वमूलप्रकृतिप्रदेशानामनन्ततमो जागः ।

१ तस्समुदाओ पगह्वंधो इति तु कापायिककर्म प्रतीत्य ।

सस्मिन्मानन्ततमे जागेऽपसारिते शेष यहद्विकं तत्सर्वघातिप्रकृतिव्यतिरिक्तेभ्यः तत्काखवध्यमानेभ्यः स्वस्वमूखप्रकृत्य-
 वान्तरजेदेभ्यो विज्ञप्य विज्ञप्य दीयते । तथाहि—'आवरणेत्यादि' आवरणयोर्ज्ञानावरणदर्शनावरणयोः प्रत्येक सर्व-
 घातिप्रकृतिनिमित्तमनन्ततमे जागेऽपसारिते सति शेषस्य दक्षिकस्य यथाक्रमं चतुर्धा त्रिधा च विज्ञागः क्रियते, कृत्वा
 च शेषदेशघातिप्रकृतिभ्यो दीयते । तथा विघ्नान्तराये यो मूखजागः स समग्रोऽपि पञ्चधा कृत्वा दानान्तरायादिभ्यो
 दीयते । इयमत्र जायना-ज्ञानावरणीयस्य स्थित्यनुसारेण यो मूखजाग आज्ञजति, तस्यानन्ततमो जागः केवलज्ञाना-
 वरणाय दीयते । शेषस्य चत्वारो जागाः क्रियन्ते, ते च मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणायधिज्ञानावरणमनःपर्यवज्ञाना-
 वरणेभ्यो दीयन्ते । दर्शनावरणीयस्यापि यो मूखजाग आज्ञजति तस्यानन्ततमं जागं षोडश कृत्वा निघ्नपञ्चककेयस-
 दर्शनावरणाभ्यां सर्वघातिभ्यां भयछति (जीवः) । शेषस्य च त्रयो जागाः क्रियन्ते, ते च चक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणेभ्यो
 दीयन्ते । अन्तरायस्य पुनर्यो मूखजाग आज्ञजति स समग्रोऽपि सर्वघात्यघान्तरजेवाजावात् पञ्चधा कृत्वा दानान्त-
 रायादिभ्यो दीयते ॥ २५ ॥

मोहे दुहा चञ्छा य पचहा वा वि चप्रमाणीण । वेयणियालयगोपसु चप्रमाणीण जागो सिं ॥ २६ ॥

मोहे सि-मोहे मोहनीये स्थित्यनुसारेण यो मूखजाग आज्ञजति तस्यानन्ततमो भागः सर्वघातिप्रकृतियोग्यो द्विधा
 क्रियते, अर्धं दर्शनमोहनीयस्य, अर्धं चारित्रमोहनीयस्य । तत्रार्धं दर्शनमोहनीयस्य सत्क समग्रमपि मिथ्यात्ममोहनी-
 यस्य षोडशे । चारित्रमोहनीयस्य तु सत्कमर्धं द्वादशधा क्रियते, ते च द्वादशजागा आद्येभ्यो द्वादशकपायेभ्यो दीयन्ते ।

गन्धरसस्पर्शानामपि यस्य यावन्तो जेदास्तस्य सधन्धिनो जागस्य तति जागाः कृत्वा तावन्नयोऽयान्तरजेदेन्यो दातव्याः ।
 तथा संघाते तनौ च प्रत्येकं यज्ञागखब्धं दक्षिकमायाति तन्निधा चतुर्धा या कृत्वा त्रिन्यश्चतुर्न्यो वा दीयते । तत्रौदारि-
 कतैजसकर्मणानि वैक्रियतैजसकर्मणानि वा श्रीणि शरीराणि संघातानि वा युगपद्बधता त्रिधा क्रियते, वैक्रियाहारकतै-
 जसकर्मण्यरूपाणि चत्वारि शरीराणि संघातानि वा धधता चतुर्धा क्रियते ॥ २७ ॥

सत्तेकारविगप्पा धधणनामाण मूलपगर्दणं । उत्तरसगपगर्दणं य अत्पवहुत्ता विसेसो सिं ॥ २७ ॥
 सत्तेति-यन्धननासां जागखब्धं यदक्षिकमायाति तस्य सप्त विकट्टपाः सप्तजेदा एकादश वा विकट्टपाः क्रियन्ते ।
 तत्रौदारिकौदारिक १ औदारिकतैजस २ औदारिककर्मण ३ औदारिकतैजसकर्मण ४ तैजसतैजस ५ तैजसकर्मण
 ६ कर्मणकर्मण्य ७ रूपाणि वैक्रियचतुष्कतैजसत्रिकरूपाणि वा सप्त धन्धनानि धधता सप्त । वैक्रियचतुष्काहारकच-
 तुष्कतैजसत्रिकखट्टणान्येकादश धन्धनानि धधता एकादश । अयशोपाणां च प्रकृतीनां यज्ञागखब्धं दक्षिकमायाति,
 तस्य ऋयो विज्जयते, तासां युगपदयान्तरदिष्यादिजेदवन्धाजाघात् । तेन तासां तदेव परिपूर्णं दक्षिकं जयति । इहैका-
 ध्यवसायगृहीतस्य कर्मदक्षिकस्य परमाश्रयो विजागशः कृत्वा मूलप्रकृतिन्य उत्तरप्रकृतिन्यश्च दद्याः । तत्र न ज्ञायते
 जघन्यपदे उत्कृष्टपदे वा कस्याः क्रियान् जागस्ततो विशेषपरिज्ञानार्थमाह-‘मूलपगर्दित्यादि’ आसां मूलप्रकृतीनामु-
 त्तरस्वप्रकृतीनां च परस्परं जागस्य विशेषोऽन्पवहुत्वात् शास्त्रान्तरोक्तात् द्रष्टव्यः । तत्र मूलप्रकृतीनामदृष्टवहुत्वं
 दर्शयते-इह कर्मणां स्थित्यनुसारतो जाग आज्जति, यस्य घृहती स्थितिस्तस्य घृहजागः, यस्य स्तोका तस्य स्तोक इति ।

तत्रायुषो जागः सर्वस्तोकः । तस्य सर्वस्या (सर्वेज्योऽ) प्यन्येज्यः स्तोकस्थितिकत्वात् । तत्स्थितेरुत्कर्षतोऽपि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमप्रमाणत्वात् । ततो नामगोत्रयोर्जागो बृहत्तरः । तयोः स्थितेर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणत्वात् । स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यः, समानस्थितिकत्वात् । ततोऽपि ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां बृहत्तमः । तेषां स्थितेस्त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणत्वात्, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्य एव, तुल्यस्थितिकत्वात् । ततोऽपि मोहनीयस्य बृहत्तमः, तस्य स्थितेः सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणत्वात् । वेदनीयं यद्यपि ज्ञानावरणीयादिभिः सह समस्थितिकं, तथापि तस्य जागः सर्वोत्कृष्ट एव वेदितव्यः । अन्यथाऽपष्टतरस्वफलसुखदुःखोपदर्शकत्वानुपपत्तेः । इदानीं स्वस्वोत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टपदे जघन्यपदे चाल्पबहुत्वमभिधीयते-तत्रोत्कृष्टपदे सर्वस्तोकं केवलज्ञानावरणस्य प्रदेशाग्रं । ततो मनःपर्यवज्ञानावरणीयस्यानन्तगुणं । ततोऽवधिज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततः श्रुतज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि मतिज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । तथा दर्शनावरणीये उत्कृष्टपदे सर्वस्तोकं प्रचलायाः प्रदेशाग्रं । ततो निद्राया विशेषाधिकं । ततोऽपि प्रचलाप्रचलाया विशेषाधिकं । ततोऽपि निद्रानिद्राया विशेषाधिकं । ततः स्त्यानर्धेर्विशेषाधिकं । ततः केवलदर्शनावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततोऽवधिदर्शनावरणीयस्यानन्तगुणं । ततोऽचक्षुर्दर्शनावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि चक्षुर्दर्शनावरणीयस्य विशेषाधिकं । तथा सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमसातवेदनीयस्य । ततो विशेषाधिकं सातवेदनीयस्य । तथा मोहनीये सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमप्रत्याख्यानावरणमानस्य । ततोऽप्रत्याख्यानावरणक्रोधस्य विशेषाधिकं । ततोऽप्रत्याख्यानावरणमायाया विशेषाधिकं । ततोऽप्रत्याख्यानावरणत्वोच्चस्य विशेष-

पाधिकं । ततः प्रत्याख्यानावरणमानस्य विशेषाधिकं । ततः प्रत्याख्यानावरणक्रोधस्य विशेषाधिकं । ततः प्रत्याख्या-
 नावरणमायाया विशेषाधिकं । ततः प्रत्याख्यानावरणखोजस्य विशेषाधिकं । ततोऽनन्तानुबन्धिमानस्य विशेषाधिकं ।
 ततोऽनन्तानुबन्धिक्रोधस्य विशेषाधिकं । ततोऽनन्तानुबन्धिमायाया विशेषाधिकं । ततोऽनन्तानुबन्धिखोजस्य विशेष-
 पाधिकं । ततो मिथ्यात्वस्य विशेषाधिकं । ततो जुगुप्साया अनन्तगुणं । ततो जयस्य विशेषाधिकं । ततो हास्यशोक-
 योर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यं । ततो रत्यरस्योर्विशेषाधिकं, तयोः पुनः स्वस्थाने तुल्यं । ततः
 स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यं । ततः संज्यखनक्रोधस्य विशेषाधिकं । ततः संज्यख-
 नमानस्य विशेषाधिकं । ततः पुरुषवेदस्य विशेषाधिकं । ततः संज्यखनमायाया विशेषाधिकं । ततः संज्यखनखोजस्या-
 संख्येयगुणं । तथा चतुर्णामप्यायुषामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं परस्परं तुल्यं । नामकर्मणि उत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं गतौ देवगति-
 नरकगतयोः सर्वस्तोकं । ततो मनुजगतौ विशेषाधिकं । ततस्त्रिर्यग्तौ विशेषाधिकं । तथा जातौ चतुर्णां क्षीन्ध्यादि-
 जातिनाम्नामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं सर्वस्तोकं, स्वस्थाने तु तेषां परस्परं तुल्यं । तत एकेन्द्रियजातेर्विशेषाधिकं । तथा
 शरीरनाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमाहारकशरीरस्य । ततो वैक्रियशरीरनाम्नो विशेषाधिकं । तत औदारिकश-
 रीरनाम्नो विशेषाधिकं । ततस्त्रैजसशरीरनाम्नो विशेषाधिकं । ततोऽपि कर्मण्यशरीरनाम्नो विशेषाधिकं । एवं सघात-
 ननाम्न्यपि दृष्टव्यं । तथा धन्धननाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमाहारकाहारकवन्धननाम्नः । तत आहारकतैजस-
 नाम्नो विशेषाधिकं । तत आहारककर्मण्यवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । तत आहारकतैजसकर्मण्यवन्धननाम्नो विशेषा-

धिकं । ततो वैक्रियवैक्रियशरीरवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । ततो वैक्रियतैजसवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । ततो वैक्रिय-
 कार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । ततो वैक्रियतैजसकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । तत औदारिकौदारिकवन्धननाम्नो
 विशेषाधिकं । तत औदारिकतैजसवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । तत औदारिककार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिकं ।
 ततोऽप्यौदारिकतैजसकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । ततस्तैजसतैजसवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । ततस्तैजसकार्मण-
 वन्धननाम्नो विशेषाधिकं । ततः कार्मणकार्मणवन्धननाम्नो विशेषाधिकं । तथा संस्थाननाम्नि संस्थानानामाद्यन्तवर्जानां
 चतुर्णामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं सर्वस्तोकं, स्वस्थाने तु तेषां परस्परं तुष्ट्यं । ततः समचतुरस्रसंस्थानस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि
 हुंरुसंस्थानस्य विशेषाधिकं । तत्रांगोपांगनाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमाहारकांगोपांगनाम्नः । ततो वैक्रियांगोपां-
 गनाम्नो विशेषाधिकं । ततोऽप्यौदारिकांगोपांगनाम्नो विशेषाधिकं । तथा संहनननाम्नि सर्वस्तोकमाद्यानां पञ्चानां संहन-
 नानामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं, स्वस्थाने तु तेषां परस्परं तुष्ट्यं । ततः सेवार्तसंहननस्य विशेषाधिकं । तथा वर्णनाम्नि सर्वस्तो-
 कमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं कृष्णवर्णनाम्नः । ततो नीलवर्णनाम्नो विशेषाधिकं । ततो दोहितवर्णनाम्नो विशेषाधिकं ।
 ततो हारिऽवर्णनाम्नो विशेषाधिकं । ततोऽपि शुक्लवर्णनाम्नो विशेषाधिकं । तथा गन्धनाम्नि सर्वस्तोकं सुरजि
 गन्धनाम्नः । ततो विशेषाधिकं सुरजिगन्धनाम्नः । तथा रसनाम्नि सर्वस्तोकं कटुरसनाम्नः । ततस्तिक्तरसनाम्नो
 विशेषाधिकं । ततः कषायरसनाम्नो विशेषाधिकं । ततः अम्लरसनाम्नो विशेषाधिकं । ततोऽपि मधुररसनाम्नो विशे-
 पाधिकं । तथा स्पर्शनाम्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे कर्कशगुरुस्पर्शनाम्नोः प्रदेशाग्रं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुष्ट्यं ।

ततो मृदुलधुस्पर्शनाम्नोर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि तयोः परस्परं तुल्य । ततो रुक्षशीतस्पर्शनाम्नोर्विशेषाधिकं,
 स्वस्थाने तु तयोर्द्वयोरपि परस्परं तुल्य । ततः स्निग्धोष्णस्पर्शनाम्नोर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु तयोरपि द्वयोः परस्परं
 तुल्यं । तथानुपूर्वीनाम्नि सर्वस्तोकं प्रदेशाग्रं देवगतिनरकगत्यानुपूर्व्योः, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्य । ततो
 मनुजगत्यानुपूर्व्या विशेषाधिकं । ततस्तिर्यगानुपूर्व्या विशेषाधिकं । तथा सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं व्रसनाम्नः । ततो
 विशेषाधिकं स्थावरनाम्नः । तथा सर्वस्तोकं प्रदेशाग्रं पर्याप्तनाम्नः । ततो विशेषाधिकमपर्याप्तनाम्नः । एवं स्थिरास्थिरयोः
 शुजाशुजयोः मुजगदुर्जगयोः आदेयानादेययोः सूक्ष्मवादरयोः प्रत्येकसाधारणयोर्वाच्य । तथा सर्वस्तोकमयशःकीर्ति-
 नाम्नः प्रदेशाग्रं । ततो यशःकीर्तिनाम्नः संख्येयगुणं । शेषाणामातपोद्योतप्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतिमुत्स्वरदुःस्वराणां परस्परं
 तुल्यमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं । निर्माणोष्णसपराधातोपघातागुरुलघुतीर्थकराणां त्वद्वपवदुल्य नास्ति, यत इदमद्वपवदुल्यं
 सजातीयप्रकृत्यपक्षया, यथा कृष्णादिवर्णनाम्नः शेषवर्णपेक्षं, प्रतिपक्षप्रकृत्यपक्षया वा यथा सुजगदुर्जगयोः । न चैताः
 परस्परं सजातीया अनिलैकमूखार्पिन्प्रकृत्यजायात् । नापि विरुद्धा युगपदपि बन्धसम्भवत् । तथा गोत्रे सर्वस्तो-
 कमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं नीचैर्गोत्रस्य । ततो विशेषाधिकमुच्चैर्गोत्रस्य । तथाऽन्तराये सर्वस्तोकं दानान्तरायस्य । ततो

१ अत्र च श्रीमन्निर्वेदेन्द्रसुरिभिः स्वोपशुशुक्तकवृत्तावन्यथा व्याख्यात प्रस्तुतप्रकरणामिषया, तद्भविष्यति तदानीं कापि ऐसकदो
 पमूला शोषकदोपमूला वा तादृशी काचन प्रतिटीका प्रतीवान्ये, इदममानेषु स्वादर्शेषु न तथाविधः पाठः, युक्तिस्त्वेवंविधेऽस्तीन्द्रियेऽयामर्थेऽ-
 किञ्चित्कर्येवित्युपलभ्यमान पाठ एव शरणम् ।

द्वाज्ज्ञान्तरायस्य विशेषाधिकं । ततो ज्ञोगान्तरायस्य विशेषाधिकं । तत उपजोगान्तरायस्य विशेषाधिकं । ततो
 वीर्यान्तरायस्य विशेषाधिकं । तदेवमुक्तमुत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्राह्यत्वं । संप्रति जघन्यपदे तदजिधीयते
 -तत्र सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं केवलज्ञानावरणीयस्य । ततो मनःपर्यवज्ञानावरणीयस्यानन्तगुणं । ततोऽवधिज्ञा-
 नावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततः श्रुतज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि मतिज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । तथा
 दर्शनावरणीये सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं निज्ञायाः । ततः प्रचलाया विशेषाधिकं । ततो निज्ञानिज्ञाया विशेषा-
 धिकं । ततः प्रचलाप्रचलाया विशेषाधिकं । ततः स्त्यानर्धेर्विशेषाधिकं । ततः केवलदर्शनावरणस्य विशेषाधिकं ।
 ततोऽवधिदर्शनावरणस्यानन्तगुणं । ततोऽचक्षुर्दर्शनावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि चक्षुर्दर्शनावरणीयस्य विशेषाधिकं ।
 तथा मोहनीये सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रमप्रत्याख्यानावरणमानस्या । ततोऽप्रत्याख्यानावरणस्य क्रोधस्य विशेषाधिकं । ततो-
 ऽप्रत्याख्यानावरणमायाया विशेषाधिकं । ततोऽप्रत्याख्यानावरणलोचस्य विशेषाधिकं । तत एवमेव प्रत्याख्यानावरणमानक्रो-
 धमायालोचानन्तानुबन्धिमानक्रोधमायालोचानां यथोत्तरं विशेषाधिकं वक्तव्यं । ततो मिथ्यात्वस्य विशेषाधिकं । ततो
 जुगुप्साया अनन्तगुणं । ततो जयस्य विशेषाधिकं । ततो हास्यशोकयोर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु तयोः परस्परं तुह्यं ।
 ततो रत्यरत्योर्विशेषाधिकं । स्वस्थाने तु तयोरपि परस्परं तुह्यं । ततोऽन्यतरवेदस्य विशेषाधिकं । ततः संज्वलनमान-
 क्रोधमायालोचानां यथोत्तरं विशेषाधिकं । तथायुपि सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं तिर्यग्मनुष्यायुषोः । ततो देवनार-
 कायुषोरसंख्येयगुणं । तथा नास्मि गतौ सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं तिर्यग्गतेः । ततो विशेषाधिकं मनुजगतेः ।

ततो देवगतेरसंख्येयगुणं । ततो निरयगतेरसंख्येयगुणं । तथा जातौ सर्वस्तोक चतुर्थी वीम्बियादिजातिनाम्नां । तत
 एकेन्द्रियभातेर्विशेषाधिकं । तथा शरीरनाम्नि सर्वस्तोकमौदारिकशरीरनाम्नः । ततस्तैजसशरीरनाम्नो विशेषाधिकं ।
 ततः कार्मणशरीरनाम्नो विशेषाधिकं । ततो वैक्रियशरीरनाम्नोऽसंख्येयगुणां ततोऽप्याहारकशरीरनाम्नोऽसंख्येयगुणं । एवं
 संघातननाम्नोऽपि वाच्यं । अगोपांगनाम्नि सर्वस्तोक जघन्यपदे प्रदेशाग्रमौदारिकांगोपांगनाम्नः । ततो वैक्रियागोपांगनाम्नोऽ-
 संख्येयगुणां ततोऽप्याहारकांगोपांगनाम्नोऽसंख्येयगुणं । तथा सर्वस्तोकं जघन्यपदे नरकगतिदेवगत्यानुपूर्व्योः प्रदेशाग्रं । ततो
 मनुजगत्यानुपूर्व्यां विशेषाधिकं । ततोऽपि तिर्यग्गत्यानुपूर्व्यां विशेषाधिकं । तथा सर्वस्तोकं व्रसनाम्नः । ततो विशेषाधिकं
 स्याधरनाम्नः । एवं वादरसूक्तयोः पर्यायापर्याययोः प्रत्येकसाधारण्योश्च । शेषाणां तु नामप्रकृतीनामहपथबुत्वं न विद्यते ।
 तथा सातासातघेदनीययोरुच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रयोरपि । अन्तराये पुनर्यथोत्कृष्टपदे तथैवाधगन्तव्यं । इह यदा जन्तुरुत्कृष्टे
 योगस्थाने वर्तते, यदा च मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां च स्तोकतराणां बन्धकः, तथा यदा सक्रमकाखे प्रकृत्यन्तरद-
 क्षिकानामुत्कृष्टः प्रदेशसक्रमो जयति, तदोत्कृष्टप्रदेशाग्रसंज्ञयः । तथाहि—उत्कृष्टे योगे वर्तमानो जीव उत्कृष्ट प्रदेश-
 प्रदृष्टं करोति । तथा स्तोकतराणां मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां च यदा बन्धकस्तदा शेषाध्वमानप्रकृतिसन्न्योऽपि जागस्तासां
 अध्वमानानामाज्जातितया प्रकृत्यन्तरदक्षिकानामुत्कृष्टप्रदेशसक्रमकाखे विपक्षितासु प्रकृतिषु ध्वानासु प्रच्युताः कर्मपुञ्जाः
 प्रविशन्ति । तत एतेषु कारणेषु सरसूत्कृष्टप्रदेशाग्रसंज्ञयो जयति । विपर्यासे तु जघन्यप्रदेशाग्रसंज्ञाः ॥ २० ॥

१ श्रीमन्मयायाचार्यपादैरत्र साधादिप्ररूपणा स्वामित्वप्ररूपणा च कृता स्वविवरणे ।

तदेवमुक्तौ प्रकृतिप्रदेशवन्धौ । संप्रति स्थित्यनुज्ञागवन्धप्ररूपणावसरः । तत्र बहु वक्तव्यत्वात् प्रथमतोऽनुज्ञा-
गवन्धस्यैव प्ररूपणा क्रियते । तत्र चतुर्दशानुयोगद्वाराणि । तद्यथा-अविज्ञागप्ररूपणा १, वर्गणाप्ररूपणा २, स्पर्ध-
कप्ररूपणा ३, अन्तरप्ररूपणा ४, स्थानप्ररूपणा ५, कंरुकप्ररूपणा ६, पट्स्थानप्ररूपणा ७, अधस्तनस्थानप्ररूपणा ८,
वृद्धिप्ररूपणा ९, समयप्ररूपणा १०, यवमध्यप्ररूपणा ११, ओजोयुग्मप्ररूपणा १२, पर्यवसानप्ररूपणा १३, अट्टपत्र-
त्वप्ररूपणा १४ । तत्राविज्ञागप्ररूपणार्थमाह—

गहणसमयम्भि जीवो उष्पाएई गुणे सपच्चयत् । सवजियाणंतगुणे कम्मपएसेसु सवेसुं ॥ २९ ॥

गहणेति-इहानुज्ञागस्य कारणं कापायिका अध्यवसायाः, “विज्ञानुज्ञागं कसायत्तं कुणइ” इतिवचनात् । ते च
द्विधा-शुजा अशुजाश्च । तत्र शुजैः क्षीरखंडरसोपममाहादजननमनुज्ञागं कर्मपुज्जलानामाधत्ते, निवधोपातकीरसोपमं
चाशुजैः । ते च शुजा अशुजा वा कापायिका अध्यवसायाः प्रत्येकमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणाः, केवलं शुजा
विशेषाधिका ज्ञपट्याः । तथाहि-यानेवानुज्ञागवन्धाध्यवसायान् क्रमशः स्थापितान् संक्लिश्यमानः क्रमेणाधोऽध आ-
स्कन्दति, तानेव विशुध्यमानः क्रमेणोर्ध्वोर्ध्वमारोहति । ततो यथा प्रासादादवतरतो यावन्ति सोपानस्थानानि चवन्ति
तावन्त्येवारोहतोऽपि, तथाऽत्रापि यावन्त एव संक्लिश्यमानस्याशुजाध्यवसायास्तावन्त एव विशुध्यमानस्यापि शुजा-
ध्यवसायाः । उक्तं च-“क्रमशः स्थितासु कापायिकीषु जीवस्य जावपरिणतिषु । अवपतनोत्पतनाज्जे संक्लेशाद्वाविशो-
ध्यजे ॥ १ ॥” केवलं रूपको येष्वध्यवसायेषु वर्तमानः रूपकश्रेणिमारोहति, तेन्यः पुनर्न निवर्तते, तस्य प्रतिपाता-

जायात् , अतस्तेऽधिका इति तदपेक्षया विशेषाधिकाः शुजाध्यवसायाः । तत्र शुजेनाशुजेन वा एकेन केनचिदध्यवसा-
येन स्वप्रत्ययत इति स्वस्यात्मनः संयन्धिनानुजागवर्धं प्रति प्रत्ययेन प्रत्ययप्रभूतेन कारणप्रभूतेन जीवो प्रहृष्टसमये
योग्यपुञ्जसादानसमये सर्वेषु कर्मप्रवेशेषु एकैकस्मिन् कर्मपरमाण्वावित्यर्थः । गुष्ठान् रसस्य निर्पिजागान् जागानुक्तस्व-
रूपान् सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुष्ठानुत्पादयति । इयमत्र जायना-इह पूर्वं कर्मप्रायोग्यवर्गान्तःपातिनः सन्तः कर्मपरमा-
ण्यो न तथाविधविशिष्टरसोपेता आसीरन्, किंतु प्रायो नीरसा एकस्वरूपाश्च । यदा तु जीवेन गृह्यन्ते, तदानीं
प्रहृष्टसमये एव तेषां कापायिकेणाध्यवसायेन सर्वजीवेभ्योऽप्यनन्तगुष्ठा रसाधिजागा आपद्यन्ते, ज्ञानायरक्षकत्वादि-
विचित्रस्वजायता च । अचिन्त्यत्वात् जीयानां पुञ्जानां च शक्तेः । न चैतदनुपपन्नं, तथादर्शनात् । तथाहि-शुष्कतृणा-
दिपरमाण्वोऽत्यन्तनीरसा अपि गवादिजिर्गृहीत्वा विशिष्टहीरादिरसरूपतया सप्तधातुरूपतया च परिणम्यन्ते इति ॥२९॥

अत्राह-ननु तान् रसस्याधिजागान् किं सर्वेष्वपि कर्मपरमाणुषु तुल्यानुत्पादयति आहोन्विदिपमान् ? सप्यते-
विपमान् । तथाहि-केषुचित्परमाणुषु स्तोकात् । तांश्च जघन्यतोऽपि सर्वजीवानन्तगुष्ठान् । केषुचिद्वेभ्योऽपि प्रभूतान् ।
केषुचिच्च प्रभूतवमान् तत्र न ज्ञायते केषु कियन्त इति तन्निरूपणार्थं वर्गणादिप्ररूपणमाह-

सवप्पगुणा ते पढमवग्गणा सेसिया विसेसूणा । अविजागुत्तरियात्तं सिद्धाणमणत्तजागसमा ॥ ३० ॥

सपेति-येषां परमाणुना समस्तान्यपरमाण्वपेक्षयाऽप्ये गुष्ठाः स्तोका रसाधिजागास्ते सर्वाऽप्यगुष्ठाः परमाण्वः समु-
दिताः प्रथमा वर्गणा । तस्यां च कर्मपरमाण्वोऽतिशयेन प्रभूताः । शेषाश्च वर्गणा विशेषहीनाः कर्मपरमाण्वपेक्षया ।

तथाहि-प्रथमवर्गणापेक्षया द्वितीयवर्गणायां कर्मपरमाणवो विशेषहीनाः । ततोऽपि तृतीयस्यां वर्गणायां विशेषहीनाः । एवं तावदाद्यं यावत्सर्वोत्कृष्टा वर्गणा । एताश्च कथञ्चूता इत्याह-‘अविज्ञागुत्तरियाउ त्ति’ अविज्ञागोत्तरा एकैक-स्नेहाविज्ञागाधिका इत्यर्थः । तथाहि-प्रथमवर्गणापरमाणवपेक्षया ये परमाणव एकेन रसाविज्ञागेनाच्यधिकास्तेषां समुदायो द्वितीया वर्गणा । तेन्योऽप्येकेन रसाविज्ञागेनाधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमेकैकाविज्ञागवृद्ध्या वर्गणास्तावदाच्यया यावदज्ञव्येन्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तज्ञागकट्टपा ज्वन्ति इति ॥ ३० ॥

कृता वर्गणाप्ररूपणा, संप्रति स्पर्धकप्ररूपणामाह-

फडुगुमणंतगुणियं सबजिएहिं पि अंतरं एवं । सेसाणि वग्गणाणं समाणि ठाणं पढममित्तो ॥३१॥

फडुगेति-अज्ञव्येन्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तज्ञागकट्टपा अनन्ता वर्गणा एकं स्पर्धकं । एषा स्पर्धकप्ररूपणा । संप्रत्यन्तरप्ररूपणा क्रियते-इत ऊर्ध्वमेकेन रसाविज्ञागेनाच्यधिकाः परमाणवो न प्राप्यन्ते, नापि दाच्य्यां, नापि त्रिजिः नापि संख्येयैः, नाप्यसंख्येयैः, नाप्यनन्तैः, किं त्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेन्योऽनन्तगुणैरच्यधिकाः प्राप्यन्ते । ततस्तेषां समुदायो द्वितीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । तत एकेन रसाविज्ञागेनाधिकानां परमाणूनां समुदायो द्वितीया वर्गणा । दाच्य्यां रसाविज्ञागान्यामधिकानां परमाणूनां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमेकैकरसाविज्ञागवृद्ध्या वर्गणास्तावदाच्यया यावदज्ञव्येन्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तज्ञागकट्टपा ज्वन्ति । ततस्तासां समुदायो द्वितीयं स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकेन रसाविज्ञागेनाच्यधिकाः परमाणवो न प्राप्यन्ते, नापि दाच्य्यां, नापि त्रिजिः, नापि संख्येयैः, नाप्यसंख्येयैः,

नाप्यनन्तैः किं त्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणैः । ततस्तेषां समुदायस्तृतीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वं ययोश्चरमेकैकरसाधिजागपृथ्या द्वितीयादिका वर्गणास्त्रायद्वाप्या यावदज्ञव्येभ्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागकल्या जयन्ति । ततस्त्रासां समुदायस्तृतीयं स्पर्धकं । एव स्पर्धकानि तायद्वाप्यानि यावदज्ञव्येभ्योऽनन्तगुणानि सिद्धानामनन्तजागकल्यानि जयन्ति । तेषां समुदाय एकमनुजागवन्धस्थान । तथा चाह—“अष्टसगुष्टियं सप्तजिपिं पि” इत्यादि । प्रथमस्पर्धकचरमवर्गणाया द्वितीयस्पर्धकप्रथमवर्गणायाश्चान्तरमपि सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणितं द्रष्टव्यं । एषान्तरप्ररूपणा । एयं शेषाप्यपि स्पर्धकान्यन्तराणि च यत्रोक्तप्रमाणान्यवगन्तव्यानि । तानि च स्पर्धकानि एकानि एकस्पर्धकसत्कवर्गणानां समानि अज्ञव्येभ्योऽनन्तगुणानि सिद्धानामनन्तजागकल्यानीत्यर्थः । एकं प्रथम सर्वजघन्यमनुजागवन्धस्थान जयति । अनुजागवन्धस्थानं नामैकेन कापायिकेषाध्यवसायेन गृहीतानां कर्मपरमाणुना रसस्पर्धकसमुदायपरिमाण ॥ ३१ ॥

कृता स्थानप्ररूपणा । कंठकप्ररूपणार्थमाह—

एतो अतरतुह्यं अंतरमणंतजागुत्तरं विश्यमेवं । अगुल्लअसंखजागो अणंतजागुत्तरं कम्मं ॥ ३२ ॥

एतो सि—इतः प्रथमस्थानादारन्य द्वितीयस्थानादवाक् अन्तरमन्तरतुह्य प्रागुक्तप्रमाणान्तरतुह्य द्रष्टव्या इदमुक्तं जयति—यया प्रथमस्पर्धकचरमवर्गणाया द्वितीयस्पर्धकादिवर्गणायाश्चान्तरं सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणं समुद्दिष्टं, एवमिहापि प्रथमस्थानान्तिमस्पर्धकचरमवर्गणाया द्वितीयस्थानाद्यस्पर्धकप्रथमवर्गणायाश्चान्तरं सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणमवगन्तव्य । तच्च द्वितीयस्थानं

स्पर्धकापेक्षयाऽनन्तजागोत्तरमनन्तजागवृद्धं । यावन्ति प्रथमे स्थाने स्पर्धकानि तावद्भ्योऽनन्तजागाधिकानि द्वितीये स्थाने स्पर्धकान्यवसेयानीत्यर्थः । एवं यथोत्तरमनन्तजागवृद्धान्युपदर्शितप्रकारेण स्थानानि तावद्वाच्यानि यावदङ्गुलासंख्येयजागगताकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि भवन्ति । एतेषां च समुदाय एकं कंरुकं । 'अणंतजागुत्तरं ति' अनन्तजागोत्तरं अनन्तजागोत्तरस्थानसमुदायरूपत्वात्कंरुकमप्यनन्तजागोत्तरमुक्तं । एषा कंरुकप्ररूपणा । संप्रति पदस्थानप्ररूपणा क्रियते-तस्मात् प्रथमात् कंडकात् परं यदन्यदनुजागवन्धस्थानं भवति तत्स्पर्धकापेक्षयाऽसंख्येयजागाधिकं । तस्मात्पराणि तु कंरुकमात्राणि स्थानानि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धानि । ततः परं पुनरप्येकमन्यदनुजागवन्धस्थानमसंख्येयजागाधिकं । ततः पुनरपि कंरुकमात्राणि स्थानानि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धानि । ततो ज्ञूयोऽप्येकमसंख्येयजागाधिकं स्थानं । एवमनन्तजागाधिकैः कंरुकप्रमाणैः स्थानैर्व्यवहितान्यसंख्येयजागाधिकानि स्थानानि तावद्वाक्तव्यानि यावत्तान्यपि कंरुकमात्राणि भवन्ति । कंरुकं च समयपरिज्ञापयाऽङ्गुलमात्रक्षेत्रासंख्येयजागगतप्रदेशराशिसंख्याप्रमाणमभिधीयते । ततश्चरमादसंख्येयजागाधिकात् स्थानात् पराणि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धानि कंरुकमात्राणि स्थानानि वाच्यानि । ततः संख्येयजागाधिकमेकं स्थानं वक्तव्यं । ततो मूलादारज्य यावन्ति स्थानानि प्रागतिक्रान्तानि तावन्ति पुनरपि तथैवाभिधाय पुनरप्येकं संख्येयजागाधिकं स्थानं वक्तव्यं । अमूनि चैवं संख्येयजागाधिकानि स्थानानि तावद्वाक्तव्यानि यावत्कंरुकमात्राणि भवन्ति । तत उक्तक्रमेण ज्ञूयोऽपि संख्येयजागाधिकस्थानप्रसंगे संख्येयगुणाधिकमेकं स्थानं वक्तव्यं । ततः पुनरपि मूलादारज्य यावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि प्रागतिक्रान्तानि तावन्ति तथैव वाच्यानि ।

ततः पुनरप्येक संख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततो ज्ञयोऽपि मूलादारभ्य यावन्ति स्थानानि प्रागतिक्कान्तानि तावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि तथैव वक्तव्यानि । ततः पुनरप्येक संख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । अमून्यप्येवं संख्येयगुणाधिकानि स्थानानि तावद्वक्तव्यानि यावत्करुकमात्राणि जयन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पुनः संख्येयगुणाधिकस्थानप्रसंगेऽसंख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततः पुनरपि मूलादारभ्य यावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि प्रागतिक्कान्तानि तावन्ति तथैव पुनरपि वाच्यानि । ततः पुनरप्येकमसंख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततो ज्ञयोऽपि मूलादारभ्य तावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि वक्तव्यानि । ततः पुनरप्येकमसंख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । अमूनि चैवमसंख्येयगुणाधिकानि स्थानानि तावदाच्यानि यावत्करुकमात्राणि जयन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पुनरप्यसंख्येयगुणाधिकस्थानप्रसंगेऽनन्तगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततः पुनरपि मूलादारभ्य यावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि प्रागतिहितानि तावन्ति पुनरपि तथैव वाच्यानि । ततो ज्ञयोऽप्येकमनन्तगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततो ज्ञयोऽपि मूलादारभ्य तावन्ति स्थानानि तथैव वक्तव्यानि । ततः पुनरप्येकमनन्तगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । एवमनन्तगुणाधिकानि स्थानानि तावद्वक्तव्यानि यावत्करुकमात्राणि जयन्ति इति ॥ ३२ ॥

इदानीं सूत्रमनुस्रियते—

एवं असंखजागेणतजागुत्तरं पुणो कंठं । एवं असंखजागुत्तराणि जा पुधतुह्वाणि ॥ ३३ ॥

एवं ति—ततः प्रथमात् करुकाडुपरि एकमनुजागवन्धस्थानं । 'असंखजागेण' असंख्येयेन जागेनाधिकं द्रष्टव्यं पूर्व-

स्थानगतस्पर्धकापेक्षयाऽसंख्येयज्ञागाधिकैः स्पर्धकैरधिकं द्रष्टव्यमित्यर्थः । ततः पुनरप्यनन्तज्ञागोत्तरं कंरुं यथोत्तरम-
नन्तज्ञागवृद्धानां स्थानानां कंरुकं । ततः पुनरप्येकमसंख्येयज्ञागाधिकं स्थानं । एवमनन्तज्ञागवृद्ध्यकंरुकव्यवहितान्यसं-
ख्येयज्ञागाधिकानि स्थानानि तावद्वक्तव्यानि यावत्पूर्वतुल्यानि ज्वन्ति, कंरुकमात्राणि ज्वन्तीत्यर्थः । ततः पुनरप्य-
नन्तज्ञागवृद्ध्यस्थानानां कंरुकमजिधाय ततः परमेकं संख्येयज्ञागोत्तरं संख्येयज्ञागाधिकमेकं स्थानं द्रष्टव्यं ॥ ३३ ॥

तथा चाह-

एगं संखेज्जुत्तरमेत्तो तीयाण तिष्ठिया वीयं । ताण वि पढमसमाइं संखेज्जागुणोत्तरं एकं ॥ ३४ ॥

एगं ति-‘एत्तो ति’ इतः संख्येयज्ञागाधिकात् स्थानात् परतो मूलादारभ्य यावन्त्यनुज्ञागबन्धस्थानानि प्रागतिक्रा-
न्तानि तावन्त्यतिक्रम्य गत्वा द्वितीयं संख्येयज्ञागाधिकं स्थानं वक्तव्यं । तान्यपि संख्येयज्ञागाधिकानि स्थानान्युपद-
र्शितप्रकारेण तावदाच्यानि यावत्प्रथमसमानि ज्वन्ति प्रथमकंरुकतुल्यानि ज्वन्तीत्यर्थः । ततः पूर्वपरिपाठ्या संख्ये-
यज्ञागाधिकस्थानप्रसंगे संख्येयगुणोत्तरं संख्येयगुणाधिकं स्थानमेकं वक्तव्यं ॥ ३४ ॥

एत्तो तीयाणि अइष्ठियाणि विइयमवि ताणि पढमस्स । तुह्वाणसंखगुणियं एकं तीयाण एकस्स ॥ ३५ ॥

एत्तो ति-इतः संख्येयगुणोत्तरादनुज्ञागबन्धस्थानात् यावन्ति मूलत आरभ्य प्रागतीतान्यतिक्रान्तान्यनुज्ञागबन्ध-
स्थानानि तावन्त्यतिक्रम्य द्वितीयं संख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । तान्यप्येवं तावद्वक्तव्यानि यावत्प्रथमस्थानान्त-
ज्ञागवृद्ध्यस्थानकंरुकस्य तुल्यानि ज्वन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पुनः संख्येयगुणाधिकस्थानप्रसंगेऽसंख्येयगुणाधिकं

स्थानमेकं वक्तव्यं । ततो मूत्रत आरज्य यावन्त्यतीतानि तावन्ति भ्रूयोऽप्यतिक्रम्य गत्या द्वितीयकमसंख्येयगुणा-
धिकं स्थानं वक्तव्यं ॥ ३५ ॥

विश्यं ताणि समाहं पठमस्साणंतगुणियमेग तो । तीयाणइष्ठियाणंताण वि पठमस्त तुह्वाइं ॥ ३६ ॥

विश्य ति-तान्यप्यसंख्येयगुणाधिकानि स्थानानि प्रथमस्य मूत्रभूतस्थानन्तजागवृद्धकंकस्य समानि तुह्यानि
जवन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पुनरप्यसंख्येयगुणाधिकस्थानप्रसंगेऽनन्तगुणितमनन्तगुणाधिकं स्थानमेकं वक्तव्यं । ततो
मूत्रत आरज्य यानि अनुजागधन्धस्थानानि अतीतानि तानि भ्रूयोऽप्यतिक्रम्य गत्या द्वितीयमनन्तगुणाधिकं स्थान
वक्तव्यं । एवं तान्यप्यनन्तगुणाधिकानि स्थानानि तावद्वक्तव्यानि यावदप्रथमस्थानन्तजागवृद्धस्थानकंकस्य तुह्यानि
जवन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पश्चकवृद्धनन्तरं पुनरप्यनन्तगुणाधिकं स्थानमुत्पद्यते किं वा नेति चेदुच्यते-तोत्पद्यते,
पदस्थानकस्य परिसमाप्तत्वात् । एतत्प्रथमं पदस्थानकं ॥ ३६ ॥

अस्मिन् पदस्थानकेऽनन्तजागवृद्धिः, असंख्येयजागवृद्धिः, संख्येयजागवृद्धिः, संख्येयगुणवृद्धिः, असंख्येयगुणवृद्धिः
अनन्तगुणवृद्धिश्चोक्ता । तत्र कियन्मात्रेणानन्तासंख्येयसंख्येयतमेन जागेन कियन्मात्रेण वाऽनन्तासंख्येयसंख्येयगुणकारेण
वृद्धिर्जयतीति तत्परिज्ञानार्थमाह-

सवजियाणमसंखेज्जासोग संखेज्जागस्त जेठस्त । जागो तिसु गुणणा तिसु ठठाणमसंखिया सोगा ॥३७॥

सपेति-आद्यासु तिसुपु वृद्धिष्वनन्तासंख्येयसंख्येयानां जागो यथाक्रम सर्वजीवानामसंख्येयलोकाकाशप्रदेशानामुत्कृष्टस्य

च संख्येयस्य ऽष्टव्यः । उत्तरासु च तिसृषु वृद्धिषु गुणना गुणकारोऽनन्तासंख्येयसंख्येयानां यथाक्रममेतेषामेव सर्वजीवादी-
नामवगन्तव्या । इदमुक्तं जवति-प्रथमस्यानुजागबन्धस्थानस्य सर्वजीवसंख्याप्रमाणेन राशिना जागे हृते सति यद्व्यब्धं
सोऽनन्तजाग इह ग्राह्यः, तेनान्यधिकं द्वितीयमनुजागस्थानं । तस्यापि सर्वजीवसंख्याप्रमाणेन राशिना जागे हृते सति
यद्व्यब्धं तेनान्यधिकं तृतीयमनुजागबन्धस्थानं । एवं यद्यदनुजागबन्धस्थानमनन्तजागवृद्धमुपलभ्यते तत्तत्पाश्चात्यस्य
पाश्चात्यस्यानुजागबन्धस्थानस्य सर्वजीवसंख्याप्रमाणेन राशिना जागे हृते सति यद्व्यब्धं तेन तेनानन्ततमेन जागेनान्य-
धिकमवगन्तव्यं । तथाऽसंख्येयजागाधिकं नाम पाश्चात्यस्यानुजागबन्धस्थानस्यासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन राशिना
जागे हृते सति यद्व्यब्धं सोऽसंख्येयतमो जागः । तेनासंख्येयतमेन जागेनान्यधिकमसंख्येयजागाधिकं ऽष्टव्यं । तथा
संख्येयजागाधिकं नाम पाश्चात्यस्यानुजागबन्धस्थानस्य उत्कृष्टेन संख्येयेन जागे हृते सति यद्व्यब्धं स संख्येयतमो
जागः । तेन संख्येयतमेन जागेनान्यधिकमवगन्तव्यं । तथा संख्येयगुणवृद्धं नाम पाश्चात्यमनुजागबन्धस्थानमुत्कृष्टसं-
ख्येयकप्रमाणेन राशिना गुण्यते । गुण्यते च सति यावान् राशिर्जवति एतावत्प्रमाणमवगन्तव्यं । तथाऽसंख्येयगुणवृद्धं
नाम पाश्चात्यमनुजागबन्धस्थानमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशसंख्याप्रमाणेन राशिना गुण्यते । गुण्यते च सति यावान्
राशिर्जवति तावत्प्रमाणमवसेयं । एवमनन्तगुणवृद्धमपि जावनीयं । प्रथमस्य षट्स्थानकस्य परिसमाप्तौ सत्यामुपरि
यदन्यदनुजागस्थानमुपजायतेऽनन्तजागवृद्धं तत् द्वितीयस्य षट्स्थानकस्य प्रथममवगन्तव्यं । तदपि च द्वितीयं षट्-
स्थानकं पूर्वक्रमेण सकलमपि वक्तव्यं । एवं शेषाण्यपि षट्स्थानकानि वक्तव्यानि । तानि च तावत्कृतव्यानि यावद-

संख्येयल्लोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि ज्ञवन्ति । तथा वाह- 'उज्ज्वलसंखिया लोका' । अत्र कश्चित्प्रश्नयति- ननु प्रथ-
मानुजागवन्धस्थानस्य सर्वजीवप्रमाणेन राशिना जागोऽपत्रियते किं रसाधिजागापेक्षया उत परमाणवपेक्षया यद्वा
स्पर्धकापेक्षया ? तत्र न तावद् रसाधिजागापेक्षया, प्रथमस्थानात् द्वितीयस्थानेऽपि रसाधिजागानां संख्येयादिगुणनया
प्राप्यमाणत्वात् । तथाहि- प्रथमे स्थाने प्रथमे स्पर्धके प्रथमवर्गज्ञायामनन्ता अपि रसाधिजागाः क्खिासत्कल्पनया सप्त ।
उतो द्वितीयस्या वर्गज्ञायामष्टौ । तृतीयस्यां नव । चतुर्थ्यां दश । इदमेकं स्पर्धकं । इत ऊर्ध्वं त्वेकोत्तरवृद्ध्या रसाधि-
जागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणाधिकाः । ते च क्खिासत्कल्पनया सप्तदश । एते च द्वितीयस्य स्पर्धकस्य
प्रथमवर्गज्ञायाम् । ततो द्वितीयस्यां वर्गज्ञायामष्टादश । तृतीयस्यामेकोनविंशतिः । चतुर्थ्यां विंशतिः । इदं द्वितीयं
स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकोत्तरवृद्ध्या रसाधिजागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणाधिकाः । ते च क्खिा-
सत्कल्पनया सप्तविंशतिः । एते च तृतीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमवर्गज्ञायाम् । ततो द्वितीयस्यां वर्गज्ञायामष्टाविंशतिः । तृती-
यस्यामेकोनत्रिंशत् । चतुर्थ्यां त्रिंशत् । इदं तु तृतीयं स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकोत्तरवृद्ध्या रसाधिजागा न
प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणान्यधिकाः । ते च क्खिासत्कल्पनया सप्तत्रिंशत् । एते चतुर्थस्य स्पर्धकस्य प्रथमवर्ग-
ज्ञायाम् । ततो द्वितीयस्यां वर्गज्ञायामष्टात्रिंशत् । तृतीयस्यामेकोनचत्वारिंशत् । चतुर्थ्यां चत्वारिंशत् । इदं चतुर्थं स्पर्धकं ।
एतानि च क्खिासत्कल्पनया प्रथममनुजागवन्धस्थानं । अत्र च रसाधिजागाः सर्वसंख्येया पदसप्तत्यधिकानि त्रीणि
शतानि । इत ऊर्ध्वं त्वेकोत्तरवृद्ध्या रसाधिजागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणान्यधिकाः । ते च क्खिासत्क-

द्वयनया सप्तचत्वारिंशत् । एते च द्वितीयस्य स्थानस्य प्रथमस्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां । ततो द्वितीयस्यां वर्गणायामष्ट-
चत्वारिंशत् । तृतीयस्यामेकोनपञ्चाशत् । चतुर्थ्यां पञ्चाशत् । इदं द्वितीये स्थाने प्रथमं स्पर्धकं । इत ऊर्ध्वं त्वेकोत्तर-
वृद्ध्या रसाविज्ञागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणाधिकाः । ते च किलासत्कद्वयनया सप्तपञ्चाशत् । एते च
द्वितीयस्थाने द्वितीयस्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां । ततो द्वितीयस्यां वर्गणायामष्टपञ्चाशत् । तृतीयस्यामेकोनषष्टिः । चतुर्थ्यां
षष्टिः । इदं द्वितीयस्थाने द्वितीयं स्पर्धकं । इत ऊर्ध्वमेकोत्तरवृद्ध्या रसाविज्ञागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणा-
धिकाः । ते च किलासत्कद्वयनया सप्तषष्टिः । एते च द्वितीये स्थाने तृतीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां । ततो द्विती-
यस्यां वर्गणायामष्टषष्टिः । तृतीयस्यामेकोनसप्ततिः । चतुर्थ्यां सप्ततिः । इदं द्वितीये स्थाने तृतीयं स्पर्धकं । तत इत
ऊर्ध्वं पुनरप्येकोत्तरवृद्ध्या रसाविज्ञागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणाधिकाः । ते च किलासत्कद्वयनया सप्त-
सप्ततिः । (एते च द्वितीये स्थाने चतुर्थस्य स्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां) ततो द्वितीयस्यां वर्गणायामष्टसप्ततिः । तृती-
यस्यामेकोनाशीतिः । चतुर्थ्यामशीतिः । इदं च द्वितीयस्थाने चतुर्थं स्पर्धकं । एतानि च किलासत्कद्वयनया द्वितीयं
स्थानं । अत्र च रसाविज्ञागाः सर्वसंख्यया पोरुशाधिकं सहस्रं । तदेवं प्रथमस्थानगत रसाविज्ञागापेक्षया द्वितीयस्थाने
रसाविज्ञागाः संख्येयगुणाः प्राप्यन्ते । उत्तरस्मिन्नुत्तरस्मिंस्तु स्थाने पूर्वपूर्वस्थानापेक्षया प्रचूताः प्रचूततमाः इति न
क्वापि रसाविज्ञागापेक्षया पूर्वस्थानादुत्तरस्य स्थानस्थानन्तज्ञागाधिकत्वं प्राप्यते । नापि परमाण्वपेक्षयाऽनन्तज्ञागाधि-
कत्वसंज्ञवः, यतो यथा यथाऽनुज्ञागो वर्धते तथा तथा पुञ्जलाः स्तोकाः स्तोकतराः प्राप्यन्ते । ततः प्रथमस्थानगत-

परमाण्वपेक्षया द्वितीये स्थाने परमाणवः किञ्चिदूना एव जयन्ति, नानन्तजागाधिकाः । एवमुच्चरेष्वपि स्थानेषु पूर्वपूर्व-
 स्थानापेक्षया हीनहीनतरपरमाणुत्वं दृष्टव्यं । नापि स्पर्धकापेक्षया प्रथमस्थानादीनां सर्वजीवप्रमाणेन राशिना जागा-
 पहारः संजवति, प्रथमस्थानादिगतस्पर्धकानामनन्तगुणसिद्धान्तजागकल्पनयाऽर्तीय स्तोकत्वादिति ॥ अत्रोच्यते-
 इयं हि पदस्थानकप्ररूपणा सयमश्रेण्यादिगतसकलपदस्थानकव्यापकसङ्गणतया प्ररूप्यते । ततो यद्यप्यनन्तगुणवृद्धात्
 स्थानादर्वाकृतेषु स्थानेषु सर्वजीवप्रमाणेन राशिना स्पर्धकापेक्षया जागहारो न संजवति, तथाप्युच्चरेषु स्थानेष्वन्ये-
 व्यपि च द्वितीयादिषु पदस्थानेषु तथा सर्वेष्वपि सयमश्रेण्यादिगतेषु संजवतीति न कश्चिद्विरोधः, वाङ्मयेन सर्वत्रापि
 संजयात्, सर्वजीवप्रमाणेन राशिना जागो द्वियत् इति यच्च नाद्य अनन्तगुणवृद्धात् स्थानादर्वागपि पूर्वस्थानेभ्य उच्च-
 रोत्तरस्थानानां सर्वस्तोकानन्तजागाधिकत्वमयसेयं । यद्यपि च पूर्वपूर्वस्थानापेक्षयोच्चरोत्तरस्थानेषु किञ्चिद्वीनहीनतराः पर-
 माणवः प्राप्यन्ते तथापि स्तोकस्तोकतरैः परमाणुजिर्वर्गणादीनां संजयाद्भुक्तस्वरूपस्पर्धकषाबुद्ध्यं न विरुध्यते । तदेव-
 मुक्ता पदस्थानकप्ररूपणा । सांप्रतमधस्तनस्थानप्ररूपणा क्रियते-तत्र प्रथमादसंख्येयजागवृद्धात्स्थानादधः कियन्त्यनुजा-
 गधन्धस्थानान्यनन्तजागवृद्धानि ? उच्यते-कंठकमात्राणि । तथा प्रथमात्संख्येयजागवृद्धात्स्थानात् अधः कियन्त्यसं-
 ख्येयजागवृद्धानि स्थानानि ? उच्यते-कंठकमात्राणि । तथा प्रथमात्संख्येयगुणवृद्धात्स्थानादधः कियन्ति संख्येयजा-
 गवृद्धानि स्थानानि ? उच्यते-कंठकमात्राणि । तथा प्रथमादसंख्येयगुणवृद्धात् स्थानादधः कियन्ति संख्येयगुणवृद्धानि
 स्थानानि ? उच्यते-कंठकमात्राणि । तथा प्रथमादनन्तगुणवृद्धात् स्थानादधः कियन्त्यसंख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि ?

उच्यते—कंरुकमात्राणि । इयमुत्तरोत्तरस्थानादधोऽध आनन्तर्येण मार्गणा । इदानीमेकान्तरिता मार्गणा क्रियते—तत्र प्रथमात्संख्येयजागवृद्धात् स्थानादधः कियन्त्यनन्तजागवृद्धानि स्थानानि ? उच्यते—कंरुकवर्गः कंरुकं च । तथा प्रथमात्संख्येयगुणवृद्धात् स्थानादधः कियन्त्यसंख्येयजागवृद्धानि स्थानानि ? उच्यते—कंरुकवर्गः कंरुकं च । तथा प्रथमादसंख्येयगुणवृद्धात् स्थानादधः कियन्ति संख्येयजागवृद्धानि स्थानानि ? उच्यते—कंरुकवर्गः कंरुकं च । तथा प्रथमादनन्तगुणवृद्धात् स्थानादधः कियन्ति संख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि ? उच्यते—कंरुकवर्गः कंरुकं च । एवमुक्तप्रकारेण ह्यन्तरिता च्यन्तरिता चतुरन्तरिता च मार्गणा स्वधिया परिभावनीया ॥ ३१ ॥

तदेवं कृताऽधस्तनस्थानप्ररूपणा । सांप्रतं वृद्धिस्थानप्ररूपणा क्रियते—

बुद्धी हाणी ठकं तम्हा दोण्हं पि अंतमिद्धाणं । अंतोमुद्धुत्तमावदि असंखजागा उ सेसाणं ॥ ३७ ॥

बुद्धि- इह जीवाः परिणतिविशेषतः कर्मपरमाणुष्वनुजागस्य पङ्क्तिधामुक्तस्वरूपां वृद्धिं दानि वा कुर्वन्ति । तस्मात् कां वृद्धिं कियन्तं कालं यावत् कुर्वन्तीत्यवश्यं कालप्रमाणमन्निधानीयं । तत्र इयोर्वृद्धिद्वयोरन्तिमयोरनन्तगुणवृद्धानन्तगुणद्वानिरूपयोरन्तर्मुद्धूर्तमवगन्तव्यं । किमुक्तं जयति ? अन्तर्मुद्धूर्तं कालं यावन्निरन्तरं जीवाः परिणामविशेषतः प्रतिसमयमनुजागान् पूर्वस्मात् पूर्वस्मादनन्तगुणवृद्धाननन्तगुणदीनान् वा यदन्ति । तथा शेषाणां पश्चानामाद्यानां वृद्धीनां हानीनां वा श्रावदिकाया असंख्येयजागमात्रः कालो वेदितव्यः । इयमुक्तं जयति—अनुजागानामाथाः पश्य वृद्धीर्हा-

नीर्वा श्वायविकाया असंख्येयजागमोत्र काष्ठं यायसिरन्तर जीवाः परिष्णामविशेषतः कुर्वन्ति । एषा च हानिवृद्धि-
काष्ठप्ररूपसोत्कर्षतोऽप्यगन्तव्या । जघन्यतस्तु सर्वा अपि वृद्धयो हानयो वा परं दौ वा समयौ यावदप्यगन्तव्याः ॥३०॥

इदानीमेतेष्वनुज्ञागस्थानेषु घन्धमाश्रित्यावस्थाने काष्ठमानमाह—

चत्तराई जावठगमेत्तो जावं डुगं तिसमयाणं । ठाणाणं उक्कोसो जहृषठं सबद्धिं समठं ॥ ३१ ॥

चत्तराई ति-चत्वार आदिर्यस्याः सा चतुरादिः वृद्धिः । सा च समयानामवस्थितकाष्ठनियामकानां तावद्रष्टव्या
यावदष्टौ समया । इत ऊर्ध्वं पुनः समयानां हानिर्वृक्तव्या । सा च तावद्वक्तव्या यावत् द्विकं । सा च वृद्धिर्हानिर्वा
चतुरादिका स्थानानामनुज्ञागवन्धस्थानानामुत्कर्षतो द्रष्टव्या । जघन्यतस्तु सर्वेषामपि समयः । इयमत्र जावना-यानि
अनुज्ञागवन्धस्थानानि जीवाः पुनः पुनस्तान्येष चतुरः समयान् यावद्भवन्ति तानि चतुःसामयिकानि । तानि च मूला-
दारन्यासंख्येयसोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि भवन्ति । तेन्य उपरितनानि स्थानानि पञ्चसामयिकानि, तान्यप्यसंख्ये-
यसोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । तेन्य उपरितनानि स्थानानि षड्सामयिकानि, तान्यप्यसंख्येयसोकाकाशप्रदेशरा-
शिप्रमाणानि । तेन्य उपरितनानि स्थानानि सप्तसामयिकानि, तान्यप्यसंख्येयसोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । तेन्य
उपरितनान्यष्टसामयिकानि, तान्यप्यसंख्येयसोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । तेन्य उपरितनानि पुनः स्थानानि सप्त-
सामयिकानि, तान्यप्यसंख्येयसोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । तेन्य उपरितनानि षड्सामयिकानि, तान्यप्यसंख्ये-
यसोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । एवं तावद्वार्यं यावद्द्विसामयिकानि ॥ ३१ ॥

तदेवं कृता समयप्ररूपणा । इदानीं यान्यनुज्ञागवन्धस्थानानि अष्टसामयिकानि तानि यस्यां वृद्धौ हानौ वा प्राप्यन्ते तामाह—

दुसु जवमघ्नं थोवाणि अठसमयाणि दोसु पासेसुसमऊणियाणि कमसो असंखगुणियाणि उप्पिं च॥४०॥

दुसु त्ति-द्वयोर्विकटपथोरनन्तगुणवृद्ध्यानन्तगुणहानिरूपयोर्यवमध्यं वर्तते । यवस्य मध्यमिव यवमध्यं अष्टसामयिकान्यनुज्ञागवन्धस्थानानीत्यर्थः । यथा यवस्य मध्यं पृथुलमुज्जयतः पार्श्वे च हीने हीनतरे, तथात्रापि कालतः पृथुलानि अष्टसामयिकानि अनुज्ञागवन्धस्थानानि, उज्जयपार्श्ववर्तीनि च सप्तसामयिकादीनि कालतो हीनानि हीनतराणि । ततोऽष्टसामयिकानि यवस्य मध्यमिव यवमध्यं । तानि च प्रथमादष्टसामयिकात् स्थानादारन्य सर्वाण्यप्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि अनन्तगुणवृद्धौ प्राप्यन्ते । सप्तसामयिकानां हि चरमादनुज्ञागवन्धस्थानात् प्रथममष्टसामयिकं स्थानमनन्तगुणवृद्धं । ततः शेषाण्यपि तदपेक्षयाऽनन्तगुणवृद्धान्येव ज्वन्ति । तथाऽष्टसामयिकानां चरमादनुज्ञागवन्धस्थानाद्दुपरितनं सप्तसामयिकं स्थानमनन्तगुणवृद्धं । ततस्तदपेक्षया पाश्चात्यान्यष्टसामयिकान्यनुज्ञागवन्धस्थानानि सर्वाण्यप्यनन्तगुणहीनान्येव ज्वन्ति । तदेवमष्टसामयिकान्यनन्तगुणवृद्धौ अनन्तगुणहानौ च प्राप्यन्ते । अष्टसामयिकानि चोपलक्षणं, तेनाद्यानि चतुःसामयिकानि सर्वान्तिमानि च द्विसामयिकानि वर्जयित्वा शेषाणि सर्वाण्यपि पञ्चसामयिकादीनि प्रत्येकमुक्तप्रकारेणानन्तगुणवृद्धान्यनन्तगुणहानौ च वेदितव्यानि । आद्यानि पुनः चतुःसामयिकान्यनन्तगुणहानावेव । तथाहि-पञ्चसामयिकमाद्यमनुज्ञागवन्धस्थानं चतुःसामयिकचरमानुज्ञागवन्ध-

स्थानापेक्षयाऽनन्तगुणवृद्धं । तदस्तदपेक्षया पाश्चात्यानि चतुःसामयिकानि सर्वाण्यनुज्ञागन्धस्थानान्यनन्तगुणहा-
 नापेय प्राप्यन्ते, द्विसामयिकानि त्वनन्तगुणवृद्धायेय । तथाहि-त्रिसामयिकानां धरमादनुज्ञागन्धस्थानादाद्य द्विसाम-
 यिकमनुज्ञागन्धस्थानमनन्तगुणवृद्धं, तदस्तदपेक्षया सर्वाण्यनुज्ञानन्तगुणवृद्धान्येय । कृता यवमध्यप्ररूपणा । सांप्रत
 चतुःसामयिकादीनां स्थानानामल्पयद्बुद्ध्याद्-‘द्योवाणीत्यादि’ सर्वस्तोकानि यवमध्यचूतानि अष्टसामयिकानि स्थानानि ।
 अतिधिरगन्धकास्तयोग्यानि हि स्थानानि स्तोकान्येय प्राप्यन्ते इति कृत्या तेन्योऽसंख्येयगुणानि पूर्वोत्तरखण्डणोत्तय-
 पार्श्ववर्तीनि सप्तसामयिकानि अल्पतरयन्धकास्तविषयत्वात् । स्वस्थाने तु ह्यान्यपि परस्परं तुष्ट्यानि । तेन्योऽप्यसंख्ये-
 यगुणानि उत्तयपार्श्ववर्तीनि षट्सामयिकानि । स्वस्थाने तु ह्यान्यपि परस्परं तुष्ट्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि उत्त-
 यपार्श्ववर्तीनि पञ्चसामयिकानि । स्वस्थाने तु ह्यान्यपि परस्परं तुष्ट्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि उत्तयपार्श्ववर्तीनि
 चतुःसामयिकानि । स्वस्थाने तु ह्यान्यपि परस्परं तुष्ट्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि त्रिसामयिकानि । तेन्योऽप्यसं-
 ख्येयगुणानि द्विसामयिकानि । ‘दोसु पासेसु त्ति’ अष्टसामयिकेन्योऽनन्तर हयोः पार्श्वयोः क्रमशः क्रमेण समयोनानि
 समयोनानि सप्तसामयिकादीनि स्थानानि असंख्येयगुणानि तावद्वक्तव्यानि यावच्चतुःसामयिकानि । तेन्य उपरि च
 त्रिसामयिकानि द्विसामयिकानि च क्रमशोऽसंख्येयगुणानि वक्तव्यानीति गार्थार्थः ॥ ४० ॥

सप्रति सर्वेषामेवानुज्ञागन्धस्थानानां समुदायमधिकृत्य विशेषसंख्यानिरूपणार्थमाह—

सुदुमगणिपवेसण्या अगणिकाया य तेसि कायठिई । कमसो असंखगुणियाण(अ)प्रवसाणाणि चणुजागे

सुदुमेति-सूक्ष्माग्नौ सूक्ष्माग्निकाये प्रवेशनमुत्पादो येषां ते सूक्ष्माग्निप्रवेशनकाः । तथाऽग्निकाया अग्निकायत्वेनावस्थिताः । तथा तेषामग्निकायानां कायस्थितिः कायस्थितिकालः । एते क्रमशः क्रमेणासंख्येयगुणिताः । तथाऽनुजागेऽनुजागविषयेऽध्यवसानानि, कार्ये कारणोपचारादध्यवसायनिर्वर्त्यानि यान्यनुजागबन्धस्थानानि, तान्यसंख्येयगुणानि । उक्तं च-“सुदुमगणिपविसंता चिष्टंता तेसि कायगिष्कालो । कमसो असंखगुणिञं ततो अणुजागवाणां ॥ १ ॥” इयमत्र जावना-य एकस्मिन् समये सूक्ष्माग्निकायेषु मध्ये प्रविशन्ति उत्पद्यन्ते ते स्तोकाः, ते चासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणाः । तेन्योऽपि येऽग्निकायत्वेनावतिष्ठन्ते तेऽसंख्येयगुणाः तेन्योऽप्यग्निकायस्थितिकालोऽसंख्येयगुणः । ततोऽप्यनुजागबन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि ॥ ४१ ॥

संप्रत्योजोयुग्मप्ररूपणावसरः-तत्रौजो विपमं, समं युग्मं, तत्प्ररूपणा चैवं-इह कश्चिद्विहितो राशिः स्थाप्यते, तस्य कलिघ्रापरत्रेताकृतयुगसंज्ञैश्चतुर्जिर्जागो द्वियते । जागे च हृते सति यद्येकः शेषो जवति तर्हि स राशिः पूर्वपुरुषपरिजापया कज्योज उच्यते, यथा त्रयोदश । अथ द्वौ शेषौ तर्हि घ्रापरयुग्मः, यथा चतुर्दश । अथ त्रयः शेषास्ततस्त्रेताजो यथा पञ्चदश । यदा तु न किञ्चिदवतिष्ठते, किं तु सर्वात्मना निर्लेप एव जवति, तदा स कृतयुगो यथा पौरुश । उक्तं च-“चउदस दावरजुम्मा तेरस कलिउज तह य करुजुम्मा । सोलस तेउजो खलु पन्नरसेवं खु विन्नेया ॥ १ ॥” ॥ ४१ ॥

तत्राविभागादयो यादृशाशिरूपा वर्तन्ते तादृशाशिरूपमाह—

१ किमिति पट्ट दश च विहायाश्रीयन्ते चतुर्वशेति चेच्चतुर्थचतुष्फलेनेत्यनुमन्ये ।

कमजुम्मा अविजागा ठाणाणि थ कंरुगाणि अणुजागे । पञ्चवसाणमणंतगुणाळं उप्पि न (अ)णंतगुणं ४२
 कमजुम्मेति-अनुजागेऽनुजागधिपयेऽविजागस्थानानि कंरुकानि च कृतयुग्मानि कृतमुग्मराशिरूपाणि छट्ठ्यानि ।
 कृतोजोयुग्मप्ररूपणा । संप्रति पर्यवसानदारमाह-‘पञ्चवसाणेत्यादि’ । अनन्तगुणादनन्तगुणपृष्ठिकेककाडुपरि पञ्चवृद्ध्या-
 त्मकानि सर्वाणि स्थानानि गत्वा पुनरनन्तगुणपृष्ठं स्थानं न प्राप्यते, पट्टस्थानस्य परिसमाप्तत्वात् । ततस्सदेव सर्वा-
 न्तिमं स्थानं पट्टस्थानकस्य पर्यवसानमिति ॥ ४२ ॥

संप्रत्यक्षपदबुद्ध्यप्ररूपणार्थमाह-

अप्पवहुमणंतरत्तं असंखगुणियाणणंतगुणमाई । तच्चिवरीयमियरत्तं सखेत्तव्वेसु सखगुणं ॥ ४३ ॥

अप्पेति-इह विधाऽऽप्ययदुत्थप्ररूपणा-अनन्तरोपनिधया परपरोपनिधया च । तत्रैकस्मिन् पट्टस्थानकेऽन्तिमस्थाना-
 दारभ्य पञ्चानुपूर्व्याऽन्तरोपनिधया प्ररूपणा क्रियते-अनन्तगुणान्यनन्तगुणपृष्ठानि स्थानान्यादौ कृत्या शेषाण्यसं-
 ख्येयगुणितानि यकव्यानि । तद्यथा-सर्वस्तोकान्यनन्तगुणपृष्ठानि स्थानानि, कंरुकमात्रत्वात्तेषां । तेन्योऽसंख्येयगुण
 पृष्ठानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । को गुणकारः ? नश्यते-कंरुक पककंरुकप्रक्षेपश्च । फुत्त एतदवसीयत इति चेदुच्यते-
 इह वस्मादेकैकस्थानम्भगुणपृष्ठस्य स्थानस्याधस्तादसंख्येयगुणपृष्ठानि स्थानानि कंरुकमात्राणि प्राप्यन्ते । तेन कंरुक
 गुणकारः । अनन्तगुणपृष्ठस्थानकंरुकाद्योपरि कंरुकमात्राण्यसंख्येयगुणपृष्ठानि स्थानानि प्राप्यन्ते, न त्वनन्तगुणपृष्ठं
 स्थानं, तेनोपरित्तनकंरुकस्याधिकस्य तत्र प्रक्षेपः । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणपृष्ठेभ्यः स्थानेभ्यः संख्येयगुणपृष्ठानि स्थानानि
 असंख्येयगुणानि । तेन्योऽपि संख्येयजागाधिकानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । तेन्योऽप्यसंख्येयजागाधिकानि स्थाना-

न्यसंख्येयगुणानि । तेन्योऽप्यनन्तजागवृद्धानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । गुणकारश्च सर्वत्रापि कंठकं उपरि चैककं-
 रुकप्रक्षेपः । तथाहि—एकैकस्यासंख्येयगुणवृद्धस्य स्थानस्याधस्तात् संख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि कंडकमात्राणि प्राप्यन्ते ।
 तेन कंडकं गुणकारः । असंख्येयगुणवृद्धकंठकाचोपरि कंडकमात्राणि संख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि प्राप्यन्ते । तदनन्तरं
 त्वनन्तगुणवृद्धमेव स्थानं जयति, न त्वसंख्येयगुणवृद्धं । प्रथमाद्यानन्तगुणवृद्धात् स्थानादर्वाक् असंख्येयगुणवृद्धस्था-
 नापेक्षया संख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि चिन्त्यन्ते । न तत ऊर्ध्वमपि । तेनोपर्येकस्यैव कंडकस्याधिकस्य प्रक्षेपः । एवं
 संख्येयजागवृद्धादीनामपि स्थानानामसंख्येयगुणत्वे गुणकारजायना द्रष्टव्या । तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधयाऽऽपवहुत्व-
 प्ररूपणा । संप्रति परंपरोपनिधया तां कुर्वन्नाह—‘तद्विपरीयमियरुं ति’ इतरत इतरस्यां परंपरोपनिधयां तद्विपरीतं
 येन क्रमेणोक्तमनन्तरोपनिधयां तद्विपरीतं द्रष्टव्यं । इहादित आरज्य वक्तव्यमित्यर्थः । तथाहि—सर्वस्तोकानि अनन्त-
 जागवृद्धानि स्थानानि यस्मादाद्यानुजागवन्धस्थानादारन्यानन्तजागवृद्धानि स्थानानि कंठकमात्राण्येव प्राप्यन्ते, नाधि-
 कानि । तेन्योऽप्यसंख्येयजागवृद्धानि स्थानानि असंख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते—अनन्तजागवृद्धकंडकाचोपरि-
 तनं प्रथमसंख्येयजागवृद्धं स्थानं यदि पाश्चात्यकंठकसत्कचरमस्थानापेक्षयाऽसंख्येयेन जागेनाधिकं; तत उपरित-
 नमनन्तजागवृद्धं स्थानं तदपेक्षया सुतरामसंख्येयजागवृद्धं जयति । अनन्तजागवृद्धं हि तत्प्रथमासंख्येयजागवृद्धस्था-
 नापेक्षया । अनन्तजागवृद्धकंठकसत्कचरमस्थानापेक्षया त्वसंख्येयजागाधिकमेव । तत उपरितनानि स्थानानि विशेष-
 पतो विशेषतरतोऽसंख्येयजागाधिकानि तावद्द्रष्टव्यानि यावत्संख्येयजागाधिकं स्थानं न जयति । तदेवं यतः प्रथमा-

दसंख्येयजागृच्चात् स्थानादारज्य प्रथमात् संख्येयजागृच्चात् स्थानादवर्गापान्तराखे यानि स्थानानि तानि सर्वाण्य-
 प्यसंख्येयजागृच्चानि प्राप्यन्ते । तस्मादनन्तजागृच्चेन्यः स्थानेन्योऽसंख्येयजागृच्चानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि
 न्नवन्ति तेन्योऽपि संख्येयजागृच्चानि स्थानानि संख्येयगुणानि । फुत् एतदवसीयत इति चेदुच्यते-प्रथमे संख्येय-
 जागृच्चे स्थाने पाश्चात्पमनन्तरस्थानमधिकृत्य संख्येयजागृच्चिः प्राप्यते । तद्यदि प्रथमेऽपि संख्येयजागृच्चे स्थाने
 संख्येयजागृच्चिः प्राप्ता, तर्हि ततः प्रथमात् स्थानाद्भूतरेपामनन्तजागृच्चासंख्येयजागृच्चानां स्थानानां सुतरां संख्य-
 पजागृच्चिर्भवति । यतोऽनन्तजागृच्चिरसंख्येयजागृच्चिर्वा पूर्वपूर्वा(न)न्तरस्थानापेक्षया । प्रथमसंख्येयजागृच्चारपुनः
 प्राफनमनन्तरं स्थानमधिकृत्य सर्वाण्यप्यनन्तजागृच्चानि । असंख्येयजागृच्चानि च स्थानानि यथोत्तर सविशे-
 सविशेषतरं संख्येयजागृच्चानि न्नवन्ति । सविशेषतरसंख्येयजागृच्चिश्च तावद्वक्तव्या यावन्मौलं द्वितीयं संख्येयजा-
 गाधिकं स्थानं न न्नवति । द्वितीयं मौलं संख्येयजागाधिकं स्थानं द्वाप्यां सातिरेकान्यां संख्येयजागान्त्वामधिकमव-
 गन्तव्यं । तृतीयं त्रिजिः सातिरेकैः । चतुर्थं चतुर्जिः सातिरेकैः । एवं तावदाप्य यावद्भूत्कृष्टसंख्येयतुष्ट्यान्यन्तरान्तराजा-
 वीनि मौलानि संख्येयजागृच्चानि स्थानानि न्नवन्ति । एतावन्ति धान्तराखे यावन्ति स्थानानि तावन्ति सर्वाण्यपि
 संख्येयजागृच्चानि स्थानानि किंत्वेकेन सर्वाण्तिमेन स्थानेन न्यूनानि द्दृष्टव्यानि । यत उक्तकृष्टसंख्यातमसंख्येयजा-
 गृच्चे स्थान संख्येयगुणं न्नवति, (विगुणत्वात्), ततस्तत्परित्यज्यते । तत्रेह यावन्ति असंख्येयजागृच्चानि स्थानान्य-
 नन्तरमुक्तानि तावन्ति एकैकस्मिन्नन्तरान्तराजाधिना संख्येयजागृच्चाना स्थानानामन्तरे प्राप्यन्ते । तानि धान्तरा-

न्तराज्ञावीनि मौलानि संख्येयज्ञागवृद्धानि स्थानानि प्रस्तुतचिन्तायामुत्कृष्टसंख्यातकतुल्यानि गृह्यन्ते । केवलं तदेवैकं सर्वान्तिमं संख्येयज्ञागवृद्धं परित्यज्यते । ततोऽसंख्येयज्ञागवृद्धेऽन्यः स्थानेऽन्यः संख्येयज्ञागवृद्धानि स्थानानि संख्येयगुणान्येव ज्वन्ति । तेऽपि संख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि संख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते-प्रथमात्संख्येयज्ञागवृद्धात् स्थानात्प्राक्तनं यदनन्तरं स्थानं तदधिकृत्योत्तराणि अन्तरान्तराज्ञावीनि मौलानि संख्येयज्ञागवृद्धानि स्थानानि उत्कृष्टसंख्यातकतुल्यानि गत्वा चरमं स्थानं त्रिगुणं साधिकमुपलब्धं । ततः पुनरपि तावन्मात्राण्येव स्थानानि गत्वा चरमं स्थानं सातिरेकं त्रिगुणं । एवमेव चतुर्गुणं । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टसंख्येयगुणं ज्वति । ततः पुनरप्युत्कृष्टसंख्यातकतुल्यानि स्थानानि गत्वा चरमं यदेकेन गुणेन वृद्धं ज्वति, तज्जघन्यासंख्येयगुणं ज्वति । तस्मात्संख्येयज्ञागवृद्धेऽन्यः स्थानेऽन्यः संख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि संख्येयगुणान्येव ज्वन्ति । तथा चाह-“संखेज्जखेसु संखगुणं” संख्येयाख्येषु संख्येयज्ञागवृद्धसंख्येयगुणरूपेषु स्थानेषु संख्येयगुणं संख्येयगुणता वक्तव्या । तेऽपि संख्येयगुणवृद्धेऽन्यः स्थानेऽन्योऽसंख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि असंख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते-इह यतः प्रागुक्तादनन्तराज्जघन्यासंख्येयगुणात् स्थानात् पराणि सर्वाण्यप्यनन्तज्ञागवृद्धासंख्येयज्ञागवृद्धसंख्येयज्ञागवृद्धसंख्येयगुणवृद्धासंख्येयगुणवृद्धानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि प्राप्यन्ते, ततः संख्येयगुणवृद्धेऽन्यः स्थानेऽन्योऽसंख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि असंख्येयगुणानि ज्वन्ति । तेऽप्यनन्तगुणवृद्धानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते-इह प्रथमादनन्तगुणवृद्धात् स्थानादारभ्य यावत् पदस्थानकपरिसमाप्तिस्तावत् सर्वाण्यपि स्थानानि अनन्तगुणवृद्धानि । तथाहि-यदि प्रथ-

ममनन्तगुणवृद्ध स्थानं पाश्चात्यमनन्तरस्थानमधिकृत्यानन्तगुणाधिकं जात । तत उत्तराणि अनन्तजागवृद्धादीनि स्थानानि तदपेक्षया सुतरामनन्तगुणवृद्धानि जघन्ति । यावन्ति च स्थानानि प्रागतिक्रमस्तानि तावन्ति एकैकस्मिन्ननन्तगुणवृद्धानामन्तरान्तराजायिनां स्थानानामन्तरे जघन्ति । कंठकमात्राणि च तान्यन्तराणि । ततः प्रागुक्तैर्न्योऽसंख्येयगुणवृद्धैर्न्यः स्थानैर्न्योऽनन्तगुणवृद्धानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि जघन्ति इति ॥ ४३ ॥

तदेयं कृताऽष्टपदबुधत्वप्ररूपणा, उत्करणाद्योक्तान्यनुजागवन्धस्थानानि । सांप्रतमेतेष्वनुजागवन्धस्थानेषु निष्पादकस्थेन यथा जीवा वर्तन्ते तथा प्ररूपणा कर्तव्या । तत्र चाष्टावनुयोगद्वाराणि । तद्यथा—एकैकस्मिन् स्थाने जीवप्रमाणप्ररूपणा, अन्तरस्थानप्ररूपणा, निरन्तरस्थानप्ररूपणा, नानाजीवकाक्षप्रमाणप्ररूपणा, वृद्धिप्ररूपणा, यवमध्यप्ररूपणा, स्पर्शनाप्ररूपणा, अष्टपदबुधत्वप्ररूपणा च । तत्र प्रथमत एकैकस्मिन् स्थाने नानाजीवप्रमाणप्ररूपणार्थमाह—

यावरजीवाणंता एकेके तसजिया असंखेज्जा । खोगा सिमसंखेज्जा अंतरमह् थावरे नत्थि ॥ ४४ ॥

आवरेति—एकैकस्मिन् स्थावराणां बन्धं प्रति प्रायोग्येऽनुजागवन्धस्थानेऽनन्ताः स्थावरजीवा बन्धकस्थेन प्राप्यन्ते । त्रसप्रायोग्ये चैकैकस्मिन्ननुजागवन्धस्थाने जघन्येनैको वा दोत्कर्षतोऽसंख्येया आषट्ठिकाया असंख्येयजागमात्राखसजीवा प्राप्यन्ते । सांप्रतमन्तरस्थानप्ररूपणामाह 'खोगा सिमेत्यादि' एषां त्रसजीवानामसंख्येया लोका असंख्येय-लोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि अनुजागवन्धस्थानानि अन्तरं, एतावन्ति बन्धं नायान्तीत्यर्थः । इदमुक्तं जयति—त्रसप्रायोग्यानि यानि स्थानानि त्रसजीवाना बन्धं नायान्ति, तानि जघन्यपदे एकं हे वा उत्कर्षतोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्र-

माणानि ज्वन्ति । अथ स्थावरे स्थावरप्रायोग्येषु स्थानेषु अन्तरं न विद्यते सर्वाण्यपि स्थावरप्रायोग्याणि स्थानानि सर्वदैव स्थावरजीवैर्वध्यमानानि प्राप्यन्ते इत्यर्थः । कथमेवं गम्यत इति चेदुच्यते—इह स्थावरजीवा अनन्ताः स्थावराणां बन्धं प्रति प्रायोग्यानि च स्थानानि पुनरसंख्येयानि ततोऽन्तरं न प्राप्यन्ते ॥ ४४ ॥

संप्रति निरन्तरस्थानप्ररूपणार्थमाह—

आवक्षिअसंखजागो तसा निरंतरं अहेगठाणस्मि । नाणा जीवा एवइकालं एगिंदिया निच्चं ॥ ४५ ॥

आवक्षीति—अत्र तृतीयार्थे प्रथमा । बन्धमाश्रित्य त्रसजीवैर्निरन्तराणि । किमुक्तं ज्वति ? त्रसजीवैर्निरन्तरं बध्यमानानि अनुजागबन्धस्थानानि जघन्येन द्वे त्रीणि वा प्राप्यन्ते, उत्कर्षत आवक्षिकाया असंख्येयजागमात्राणि । कथमेतदवसेयमिति चेदुच्यते—स्तोकास्त्रसजीवाः स्थानानि पुनस्त्रसप्रायोग्याणि असंख्येयानि, ततो न सर्वाणि त्रसजीवैः क्रमेण निरन्तरं बध्यमानानि प्राप्यन्ते, किं तूत्कर्षतोऽपि यथोक्तप्रमाणान्येव । संप्रति नानाजीवकालप्ररूपणार्थमाह—‘अहेगठाणस्मीत्यादि’ । एकैकमनुजागबन्धस्थानं नानाजीवैर्वध्यमानं कियन्तं कालं यावदविरहितं प्राप्यते इति प्रश्ने सति उत्तरं (दीयते)—त्रसप्रायोग्ये एकैकस्मिन्ननुजागबन्धस्थाने नानारूपास्त्रसा जीवा जघन्येनैकं समयं, उत्कर्षतः ‘एवइकालं ति’ एतावन्तं कालं पूर्वोक्तस्वरूपं आवक्षिकाया असंख्येयजागमात्रं कालं यावदित्यर्थः । निरन्तरं बन्धकत्वेन प्राप्यन्ते । परतोऽवश्यं तद्वन्धशून्यं ज्वतीत्यर्थः । इयमत्र जावना—एकैकं त्रसप्रायोग्यमनुजागबन्धस्थानमन्यैरन्यैश्च त्रसजीवैर्निरन्तरं बध्यमानं जघन्येनैकं समयं द्वौ वा समयौ यावत्प्राप्यते । उत्कर्षतस्त्वावक्षिकाया असंख्येय-

जागमात्रं काष्ठं । 'एगिंदिया निचं ति' स्थावरप्रायोग्य एकैकस्मिन्ननुजागबन्धस्थाने नानाविधा एकेच्छिया नित्यं सर्व-
 काष्ठमधिरहितं बन्धकत्वेन प्राप्यन्ते, न कदाचनापि तद्वन्धशून्यं जघतीत्यर्थः । अप्रापीय जायना-एकैकं स्थावरप्रा-
 योग्यमनुजागबन्धस्थानमस्यैरन्यैश्च स्थावरजीवैर्निरन्तरं बध्यमान सर्वकाष्ठमवाप्यते, न तु कदाचनापि बन्धरहितं
 जयतीति ॥ ४५ ॥

तदेवं कृता नानाजीवानाश्रित्य काष्ठप्रकृषणा, संप्रति वृद्धिप्रकृषणावसरः । तत्र च वे अनुयोगद्वारे । तद्यथा-अन-
 न्तरोपनिधा परंपरोपनिधा च । तत्रानन्तरोपनिधामाह—

धोवा जहन्नगाणे जा जवमप्रं विसेसठं अहिया । एत्तो हीणा उक्कोसगं ति जीवा अणंतरठं ॥ ४६ ॥

भोयेति-जघन्येऽनुजागबन्धस्थाने बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः सर्वस्तोकाः । ततो द्वितीयेऽनुजागबन्धस्थाने विशेषा-
 धिकाः । ततोऽपि तृतीयेऽनुजागबन्धस्थाने विशेषाधिकाः । एवं तावद्बान्ध्याय मध्यं सर्वमभ्यं सर्वमभ्यान्वयसाम-
 यिकानीत्यर्थः । इत एव पुनर्जीवा अनन्तरत आनन्तर्येण क्रमेणेत्यर्थः । विशेषतो हीना विशेषहीना वक्ष्य्याः । ते
 च तावदायुक्तकृष्टं विसामयिकं स्थानमिति ॥ ४६ ॥

गताऽनन्तरोपनिधा । परंपरोपनिधामाह—

गंतूणमसंखेज्जे षोगेडुगुणाणि जाव जवमप्र । एत्तो य डुगुणहीणा एवं उक्कोसगं जाव ॥ ४७ ॥

गंतूणमिति-जघन्यानुज्ञागवन्धस्थानवन्धकेच्यो जीवेच्यो जघन्यानुज्ञागवन्धस्थानादारच्यासंख्येयलोकाकाशप्रदज्ञ-
प्रमाणानि स्थानान्यतिक्रम्य परं यदनुज्ञागवन्धस्थानं तद्वन्धका जीवा द्विगुणा वृद्धा ऋवन्ति । ततः पुनरपि तावन्ति
स्थानान्यतिक्रम्यापरस्यानुज्ञागवन्धस्थानस्य वन्धका द्विगुणवृद्धा ऋवन्ति । एवं द्विगुणवृद्धिस्तावद्वक्तव्या यावद्यवमध्यं ।
ततोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि स्थानान्यतिक्रम्यापरस्यानुज्ञागवन्धस्थानस्य ये वन्धका जीवास्तेऽनन्तरमुक्तेच्यो
जीवेच्यः सकाशात् द्विगुणहीना ऋवन्ति । ततः पुनरपि तावन्ति स्थानान्यतिक्रम्यापरस्यानुज्ञागवन्धस्थानस्य वन्धका
द्विगुणहीना ऋवन्ति । एवं द्विगुणहानिस्तावद्वक्तव्या यावत्स्वस्वप्रायोग्यं सर्वोत्कृष्टमनुज्ञागवन्धस्थानं इति ॥ ४७ ॥

नाणंतराणि श्रावद्वियश्रसंखज्ञागो तसेसु इयरेसुं । एगंतरा श्रसंखिय गुणाईं गाणंतराईं तु ॥ ४८ ॥

नाणंतराणीति-नानान्तराणि नानाप्रकाराणि द्विगुणवृद्धिद्विगुणहान्यपान्तरालरूपाणि यानि तानि त्रसेषु त्रसकायेषु
श्रावद्विकाया श्रसंख्येयतमे ज्ञागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि ऋवन्ति । ननु श्रावद्विकाया श्रसंख्येयज्ञागमात्राण्ये-
वानुज्ञागवन्धस्थानानि त्रसजीवैर्निरन्तरं वध्यमानानि प्राप्यन्ते एतच्च प्रागेवोक्तं । तत्कथं त्रसेषु द्विगुणवृद्धिद्विगुणहा-
न्यन्तराणि यथोक्तप्रमाणानि ऋवन्ति । एवं ह्येकापि द्विगुणवृद्धिर्द्विगुणहानिर्वा न प्राप्नोतीति ज्ञावः । नैष दोषः, यतः
प्रागावद्विकाऽसंख्येयज्ञागमात्राणि त्रसजीवैर्निरन्तरं वध्यमानतया प्राप्यमाणान्युक्तानि । इह तु यद्यप्यावद्विकाऽसंख्येय-
ज्ञागमात्रेच्यः स्थानेच्यः पराणि स्थानानि वध्यमानानि संप्रति न प्राप्यन्ते, तथापि कदाचित्प्राप्यन्ते । तेषु च जीवा
उत्कृष्टपदे क्रमेण विशेषाधिका लब्धन्ते । ततो यथोक्तप्रमाणानि द्विगुणवृद्धिद्विगुणहानिस्थानानि न विरुध्यन्ते । तथा

इतरेषु स्थावरेषु एकस्मादन्तरात्रसकायसत्कादसंख्येयगुणानि नानारूपाप्यन्तराणि नपन्ति । किमुक्तं नवसि ? अत्रसका-
यिकानामेकस्मिन् द्वयोर्विगुणवृद्धयोर्विगुणहान्योर्वाऽपाम्तराखे यानि स्थानानि तेन्योऽसंख्येयगुणानि स्थावरकायिकानां
द्विगुणवृद्धिद्विगुणहान्यन्तराणि । इह अत्रसजीयेषु द्विगुणवृद्धिद्विगुणहान्यन्तराणि श्लोकानि । एकस्मिन् द्विगुणवृद्धि-
स्थानयोर्विगुणहानिस्थानयोर्वाऽपाम्तराखे यानि स्थानानि तान्यसंख्येयगुणानि । एवं अत्रसानां । स्थावराणां पुनर्द्वयो-
र्विगुणवृद्धयोर्विगुणहान्योर्वा एकस्मिन्नपाम्तराखे यानि स्थानानि तानि श्लोकानि । द्विगुणवृद्धिद्विगुणहान्यन्तराणि
पुनरसंख्येयगुणानि ॥ ४७ ॥

कृता वृद्धिप्ररूपणा संप्रति यथमध्यप्ररूपणा क्रियते—यथमध्यस्थानानि अष्टसामयिकानि शेषस्थानापेक्षयाऽसंख्येयजा-
गमात्राणि । तथा यथमध्यस्थाघस्तानि स्थानानि श्लोकानि । ततो यथमध्यस्योपरितनानि असंख्येयगुणानि । उक्तं च
“जयमग्ने ठाष्ठाइं असंखजागो च सेसठाणार्ण । हेचमि हौति धोषा चवरिमि असंखगुणियाणि ॥ १ ॥” कृता यथम-
ध्यप्ररूपणा, संप्रति स्पर्शनाप्ररूपणामाह—

फासणकाखो तीए थोषो चकोसगे जहृन्ने उ । होइ असंखेकागुणो यठ कंरुगे तत्तिठं चेव ॥ ४८ ॥
जवमप्रकंरुगोवरि हेठो जवमप्रठं असंखगुणो । कमसो जवमप्रुवरिं कंठगहेठा य तावइठं ॥ ४९ ॥
जवमप्रुवरि विसेसो कंठगहेठा य सवहिं चेव । जीवप्पा बहुमेवं अप्रवसाणेषु जाणेका ॥ ५० ॥

फासणेति-अतीते काले एकस्य जीवस्योत्कृष्टे घे सामयिके इत्यर्थः । अनुज्ञागवन्धस्थाने स्पर्शनाकालः स्तोकः । अतीते काले परित्रमता जन्तुना द्विसामयिकान्यनुज्ञागवन्धस्थानानि स्तोकमेव कालं स्पृष्टानीत्यर्थः । जघन्ये पुनरनुज्ञागवन्धस्थाने प्राथमिकेषु चतुःसामयिकेष्वित्यर्थः । अतीते काले स्पर्शनाकालोऽसंख्येयगुणः । 'कंरुगे तत्ति उं चेव' कंरुकं उपरितनानि चतुःसामयिकानि स्थानानि तेषु तावन्मात्रः स्पर्शनाकालो यावन्मात्र आद्येषु चतुःसामयिकेषु । ततो यवमध्येषु स्थानेषु अष्टसामयिकेष्वित्यर्थः । स्पर्शनाकालोऽसंख्येयगुणः । ततः कंरुकस्योपरिवर्तिचतुःसामयिकस्थानसंघातरूपस्योपरितनेषु स्थानेषु त्रिसामयिकेष्वित्यर्थः । स्पर्शनाकालोऽसंख्येयगुणः । ततो यवमध्यस्याधस्तात् पञ्चपट्सप्तसामयिकेष्वसंख्येयगुणः । स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः । ततः क्रमशः क्रमेण यवमध्याद्रुपरितनेषु कंरुकाच्चतुःसामयिकस्थानसंघातरूपादधस्तनेषु पञ्चपट्सप्तसामयिकेषु स्थानेषु तावन्मात्र एव स्पर्शनाकालो यावन्मात्रः पाश्चात्येषु पञ्चपट्सप्तसामयिकेषु । ततो यवमध्यस्योपरितनेषु द्विसामयिकपर्यन्तेषु सर्वेष्वपि स्थानेषु यः स्पर्शनाकालः स विशेषाधिकः । ततोऽपि कंरुकस्य यवमध्यस्योपरिवर्तिचतुःसामयिकस्थानसंघातरूपस्याधस्तात् सर्वेष्वपि स्थानेषु जघन्यचतुःसामयिकपर्यन्तेषु स्पर्शनाकालः समुदितो विशेषाधिकः । ततोऽपि सर्वेष्वपि स्थानेषु स्पर्शनाकालो विशेषाधिकः । कृता स्पर्शनाप्ररूपणा संप्रत्यल्पवहुत्वप्ररूपणामाह-'जीवप्पा बहु' इत्यादि । यथा स्पर्शनाकालस्याल्पवहुत्वमुक्तं, एवं जीवानामपि अध्यवसानेषु अनुज्ञागवन्धस्थाननिमित्तचूतेषु वर्तमानानामल्पवहुत्वं जानीयात् । तद्यथा-उत्कृष्टेष्वध्यवसानेषु द्विसामयिकानुज्ञागवन्धनचूतेषु वर्तमाना जीवाः स्तोकाः । ततो जघन्येषु चतुःसामयिकानुज्ञागवन्धनिवन्धनचूतेष्वसंख्येयगुणाः । एतावन्त

एष घोपरिवर्तिचतुःसामयिकानुजागवन्धस्थाननिबन्धनेष्वध्यवसानेषु । ततोऽपि यवमध्यकल्पानुजागवन्धस्थाननिबन्धने-
 प्यसंख्येयगुणाः । ततोऽपि त्रिसामयिकानुजागवन्धस्थाननिमित्तेष्वसंख्येयगुणाः । ततोऽप्याद्यपश्चपदसप्तसामयिकानुजाग-
 वन्धस्थानहेतुष्वध्यवसानेषु असंख्येयगुणाः । एतावन्त एषोपरितनपश्चपदसप्तसामयिकानुजागवन्धस्थाननिबन्धनेष्व-
 ध्यवसानेषु । ततो यवमध्योपरिवर्तिनिःशेषानुजागवन्धस्थाननिबन्धनचूतेष्वध्यवसानेषु वर्तमाना जीवा विशेषाधिकाः ।
 ततोऽप्युपरिवर्तिपश्चसामयिकपर्यवसानप्राथमिकचतुःसामयिकप्रचृतिसमस्तानुजागवन्धस्थाननिबन्धनेषु विशेषाधिकाः ।
 ततोऽपि सर्वेष्वपि अनुजागवन्धस्थाननिबन्धनेषु विशेषाधिकाः । इति ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

तदेवमनुजागवन्धस्थानेषु तन्निबन्धनेषु चाध्यवसानेषु यथा जीवा वर्तन्ते, तथा प्ररूपणा कृता । संप्रत्येकैकस्मिन्
 स्थितिस्थानाध्यवसाये नानाजीवापेक्षया कियन्तोऽनुजागवन्धाध्यवसायाः प्राप्यन्त इति तन्निरूपणार्थमाह—

एकेकस्मि कसायोदयस्मि स्रोगा असंखिया होंति । विश्यभठाणेषु वि अप्रवसाणाण ठाणाणि ॥ ५२ ॥

एकेकस्मि त्ति—एकैकस्मिन् कसायोदये स्थितिस्थाननिबन्धनचूते नानाजीवापेक्षयाऽनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि
 कृष्णादिखेश्यापरिणामविशेषरूपाणि “सकसायोदया हि कृष्णादिखेश्यापरिणामविशेषा अनुजागवन्धहेतवः” इतियच-
 नात् असंख्येया लोका जघन्ति असंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि जघन्तीत्यर्थः । तथा जघम्यस्थितेरारन्योत्कृष्टा स्थितिं
 यावदावन्तः समयास्तावन्ति स्थितिस्थानानि । तथाहि—जघन्या स्थितिरेकं स्थितिस्थानं । सैव समयोत्तरा द्वितीयं
 स्थितिस्थानं । द्विसमयोत्तरा तृतीयं स्थितिस्थानं । एवं समयवृद्ध्या तावदाभ्य यावदुत्कृष्टा स्थितिः । एवं चासंख्येयानि

स्थितिस्थानानि ऋवन्ति । तेषु चासंख्येयेषु स्थितिवन्धस्थानेषु प्रत्येकमेकैकस्मिन् स्थितिवन्धस्थानेऽध्यवसायस्थानानि तीव्रतीव्रतरमन्दमन्दतरादिकपायोदयविशेषरूपाणि असंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि ऋवन्ति ॥ ५२ ॥

संप्रत्यनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानां वृद्धिमार्गणा क्रियते । सा द्विधा—अनन्तरोपनिधया परंपरोपनिधया च । तत्रानन्तरोपनिधया तावद्वृद्धिमार्गणां चिकीर्षुराह—

थोवाणि कसाजदये अप्रवसाणाणि सबडहरम्मि । विश्याइ विसेसहियाणि जाव उक्कोसगं ठाणं ॥५३॥

थोवाणि त्ति—‘सबडहरम्मि त्ति’ सर्वजघन्ये कपायोदये स्थितिवन्धहेतावनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानि कृष्णादिलेश्यापरिणामविशेषरूपाणि स्तोकानि । ततो द्वितीयादौ यथोत्तरं विशेषाधिकानि तावद्वाच्यानि यावदुत्कृष्टं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं । एतदुक्तं ऋवति—द्वितीये कपायोदये विशेषाधिकानि । ततोऽपि तृतीये विशेषाधिकानि । ततोऽपि चतुर्थे विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टं कपायोदयरूपं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं इति ॥ ५३ ॥

कृताऽनन्तरोपनिधया वृद्धिमार्गणा, संप्रति परंपरोपनिधया तामज्जिधित्सुराह—

गंतूणमसंखेज्जे लोगे दुगुणाणि जाव उक्कोसं । आवल्लिश्रसंखजागो नाणागुणवुद्धिवाणाणि ॥ ५४ ॥

गंतूणं त्ति—जघन्यात् कपायोदयादारज्यासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि कपायोदयस्थानानि गत्वाऽतिक्रम्य परं यद्भवति स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं तस्मिन्ननुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानि जघन्यकपायोदयस्थानसत्कानुज्ञागवन्धाध्यव-

सायस्थानापेक्षया द्विगुणानि जवन्ति । पुनरपि तावन्ति कपायोदयस्थानानि गत्वा यदपरं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं तस्मिन् द्विगुणानि जवन्ति । एव चूयो चूयस्तावदाभ्यं यावदुत्कृष्टं कपायोदयस्थानं । यानि चान्तरान्तरा नानारूपाणि द्विगुणवृद्धिस्थानानि जवन्ति तानि कियन्तीति चेदुच्यते—आयधिक्याया असंख्येयजागः आयधिक्याया असंख्येयजागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि जवन्तीत्यर्थः ॥ ५४ ॥

सत्वासुत्तपगर्हणं सुत्तपगर्हणं विषङ्गायं जाण । तद्व्यंघछाणेषु वि आउगवङ्गाण पगडीणं ॥ ५५ ॥

सत्वेति—सर्वासामशुत्तप्रकृतीनां ज्ञानायरणपञ्चकनवदर्शनावरणासातवेदनीयमिष्यात्वपोरुशकपायनवनोकपायनरकायुः-पञ्चेन्द्रियजातियर्जजातिधसुष्टयसमचतुरस्रयर्जसंस्थानपञ्चकवर्जपन्नाराचधर्जसंहननपञ्चककृष्णनीलवर्णदुरजिगन्धतिक्क-कदुरसकर्कशगुरुरुक्षशीतस्पर्शरूपाशुत्तकुषणादिनयकनरकगतिनरकानुपूर्वीतिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्यप्रशस्तविहायोगत्युपघा-तस्याधरसूक्ष्मापर्याप्तसाधारणास्थिराशुत्तदुर्जगद्गुःस्वरानादेयायशःकीर्तिनीचैर्गोत्रान्तरायपञ्चकस्रक्षणानां सप्ताशीतिसंख्या-नामेपाऽनन्तरोक्ताऽनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानां वृद्धिमार्गणा छष्टव्या । 'सुत्तपगर्हणमित्यादि' शुत्तानां प्रकृतीनां सातवेदनीयतिर्यगायुर्मनुष्यायुर्देवायुर्देवगसिमनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातिशरीरपञ्चकसघातपञ्चकवन्धनपञ्चदशकसमचतुरस्रसं-स्थानांगोपांगत्रययर्जपन्नाराचसंहननशुत्तधर्माद्येकादशकदेवानुपूर्वीमनुष्यानुपूर्वीपराघातागुरुस्रधून्नासातपोघोतप्रशस्तवि-हायोगतित्रसयादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुत्तसुत्तगसुस्वरादेययशःकीर्तिनिर्माणतीर्थकरोधैर्गोत्रस्रक्षणानामेकोनसप्ततिसंख्याना विपर्ययं जानीहि । तद्यथा—उत्कृष्टे कपायोदयेऽनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि सर्वस्तोकानि । विश्वरमे कपायोदये विशे-

षाधिकानि । त्रिचरमे कपायोदये विशेषाधिकानि । चतुश्चरमे कपायोदये विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावत्सर्वजघन्यं कपायोदयस्थानं । इयमनन्तरोपनिधया वृद्धिमार्गणा । परंपरोपनिधया तु वृद्धिमार्गण्यं-उत्कृष्टकपायोदयस्थानादारन्या-संख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि कपायोदयस्थानानि अधोजागेनातिक्रम्य यदपरमधः कपायोदयस्थानं तस्मिन्ननु-जागवन्धाध्यवसायस्थानानि उत्कृष्टकपायोदयसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थानापेक्षया द्विगुणानि ज्वन्ति । पुनरपि तावन्ति कपायोदयस्थानानि ततः प्रचृत्यधोजागेनातिक्रम्य यदपरमधःकपायोदयस्थानं तस्मिन् द्विगुणानि ज्वन्ति । एवं जूयो जूयस्तावद्वाच्यं यावज्जघन्यं कपायोदयस्थानं । यानि चान्तरान्तरा नानारूपाणि द्विगुणवृद्धिस्थानानि तान्या-वल्लिकाया असंख्येयजागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि ज्वन्ति । अमूनि चावल्लिकाया असंख्येयजागमात्राणि शुभ-प्रकृतीनां अशुभप्रकृतीनां च प्रत्येकं द्विगुणवृद्धिस्थानानि स्तोकानि । एकस्मिन्नपि द्विगुणवृद्ध्यपान्तरादे कपायोदयस्था-नानि असंख्येयगुणानि । तदेवं स्थितिवन्धहेतुष्वध्यवसायेषु अनुजागवन्धहेतूनामध्यवसायानां प्ररूपणा कृता । संप्रति स्थितिवन्धस्थानेष्वनुजागवन्धप्ररूपणां चिकीर्षुराह-‘विश्वंधेत्यादि’ स्थितिवन्धस्थानेष्वपि आयुर्वर्जानां सर्वासां प्रकृतीनां कपायोदयेष्वनुजागवन्धाध्यवसायस्थानवदनुजागवन्धस्थानानि वक्तव्यानि । तद्यथा-तत्र पूर्वोक्तानामायुर्वर्जानामशुभप्रकृ-तीनां जघन्यस्थितावनुजागवन्धस्थानान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि, तानि च स्तोकानि । ततो द्वितीयस्थितौ विशेषा-धिकानि । ततोऽपि तृतीयस्थितौ विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः । तथा पूर्वोक्तानामायुर्वर्जानां शुभ-प्रकृतीनामुत्कृष्टस्थितावनुजागवन्धस्थानान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि, तानि च स्तोकानि । तेन्यः समयोनाया-

मुक्कृष्टस्थितौ विशेषाधिकानि । ततोऽपि द्विसमयोनायामुक्कृष्टस्थितौ विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावज्जघन्या
स्थितिः । इति ॥ ५५ ॥

तदेवं कृताऽनन्तरोपनिषया वृद्धिमार्गणा, संप्रति परंपरोपनिषया तां चिकीर्षुराह—

पद्मासखियजागं गंतुं दुग्ुणाणि श्रावगाणं तु । थोवाणि पढमवधे विश्याइ अंसंखगुणियाणि ॥ ५६ ॥

पद्मेति—पूर्वोक्तानामायुर्वर्जानामशुभप्रकृतीनां जघन्यस्थितेरारज्यं पद्मोपमासख्येयजागमात्राणि स्थितिस्थानान्यतिक्रम्य यदपरं स्थितिस्थानं तस्मिन् अनुजागबन्धस्थानानि जघन्यस्थितिसत्कानुजागबन्धस्थानेभ्यो द्विगुणानि जघन्ति । ततः पुनरपि तावन्ति स्थितिस्थानान्यतिक्रम्य यदपरं स्थितिस्थानं तस्मिन् द्विगुणान्यनुजागबन्धस्थानानि जघन्ति । एवं ज्ञेयो ज्ञेयस्तावद्वाच्यं यावदुक्कृष्टा स्थितिः । तथा पूर्वोक्तानामायुर्वर्जानां शुभप्रकृतीनामुक्कृष्टस्थितेरारज्यं पद्मोपमासख्येयजागमात्राणि स्थितिस्थानान्यतिक्रम्य यदपरमधःस्थितिस्थानं तस्मिन्ननुजागबन्धस्थानान्युक्कृष्टस्थितिस्थानसत्कानुजागबन्धस्थानेभ्यो द्विगुणानि जघन्ति । ततः पुनरपि तावन्ति स्थितिस्थानान्यधोऽवतीर्याघस्तनं यदपरं स्थितिस्थानं तस्मिन् द्विगुणानि जघन्ति । एव तावद्वाच्यं यावज्जघन्या स्थितिः । एतानि च शुभप्रकृतीनां अशुभप्रकृतीनां च प्रत्येकं द्विगुणवृद्धिस्थानानि श्रावखिकाया असंख्येयजागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि जघन्ति । तथा द्विगुणवृद्धिस्थानानि स्तोत्रानि श्रावखिकाया असंख्येयजागमात्रत्वात् । एकस्मिन् द्विगुणवृद्ध्योरपान्तराखे स्थितिस्थानानि असंख्येयगुणानि पद्मोपमासख्येयजागमात्रत्वात् । तथा चतुर्धामप्यायुषां जघन्यायां स्थितौ सर्वस्तोकान्यनुजागबन्धस्थानानि । ततः

समधाधिकायां जघन्यस्थितौ असंख्येयगुणानि । ततोऽपि द्विसमयाधिकायामसंख्येयगुणानि । एवं तावदाच्यं यावदु-
त्कृष्टा स्थितिः इति ॥ ५६ ॥

सांप्रतमनुजागवन्धस्थानानां तीव्रमन्दतापरिज्ञानार्थमनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिमज्जिधातुकाम आह—

घाईणमसुजवषरसगंधफासे जहन्नठिश्चंघे । जाणप्रवसाणां तदेगदेशो यश्चात्राणि ॥ ५७ ॥
पद्मासंखिय जागो जावं विश्यस्स होइ विश्यम्मि । आ उक्कस्सा एवं उवघाए वा वि अणुकट्ठि ॥ ५८ ॥

घाईणमिति—इह प्रायो ग्रन्थिदेशे वर्तमानस्याज्जव्यजीवस्य यो जघन्यस्थितिवन्धस्तस्मात् स्थितिवृद्धौ अनुकृष्टिरज्जि-
धीयमानाऽनुसर्तव्या सातवेदनीयमनुजद्विकदेवद्विकतिर्यग्विकपञ्चेन्द्रियजातित्रसत्रादरपर्याप्तप्रत्येकसमचतुरस्रसंस्थानवज्रर्ष-
जनाराचसंहननप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुजसुजगसुस्वरादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्राणामज्जव्यप्रायोग्यजघन्यवन्धादयो-
ऽपिअनुसर्तव्याः । तत्र घातिनां पञ्चविधज्ञानाचरणनवविधदर्शनावरणमिथ्यात्वपोरुशकपायनवनोकपायपञ्चविधान्तरायलक्ष-
णानां कर्मणामशुजगन्धवर्णरसस्पर्शं च । अत्र पष्ठमं सप्तमी । अशुजानां वर्णगन्धरसस्पर्शानां च कृष्णनीलदुरज्जिगन्ध-
तिक्तकडुकगुरुकर्कशरुक्षशीतरूपाणां जघन्यस्थितिवन्धे यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तेषामेकदेशो द्वितीये स्थिति-
वन्धेऽनुवर्तते, अन्यानि च जवन्ति । इदमुक्तं जवति—जघन्यस्थितिवन्धारंजे यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषा-
मसंख्येयतमं जागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि द्वितीयस्थितिवन्धारंजे प्राप्यन्ते, अन्यानि च जवन्ति । द्वितीयस्थिति-

वन्धारंजे च यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयतमं जागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि तृतीयस्थितिष-
 न्धारंजे प्राप्यन्ते, अन्यानि च नवन्ति । तृतीयस्थितिषन्धारंजे च यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येय-
 तमं जागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि चतुर्थस्थितिषन्धारंजे प्राप्यन्ते, अन्यानि च नवन्ति । एयं तावद्वाच्य यावत्पश्यो-
 पमासंख्येयजागमात्राः स्थितयो गता नवन्ति । अत्र अधन्यस्थितिषन्धारंजाधिनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानाम-
 नुकृष्टिः परिसमाप्ता । ततोऽनन्तरमुपरित्तने स्थितिषन्धे द्वितीयस्थितिषन्धारंजाधिनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थाना-
 नामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमियति । तथा चाह-‘विश्यस्त होइ विश्यंमि’ द्वितीयस्य स्थितिषन्धस्य संबन्धिनामनुजागव-
 न्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिर्द्वितीये यत्र अधन्यस्थितिषन्धारंजाधिनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परि-
 समाप्ता । ततोऽनन्तरे परिनिष्ठां याति । तृतीयस्थितिषन्धारंजाधिनां चानुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिस्ततो-
 ऽप्यनन्तरे परिसमाप्तिं याति । एयं तावद्वाच्य यावदुक्तप्रकृतीनामात्मीयात्मीयोत्कृष्टा स्थितिर्जयति । तथा चाह-‘आ
 चकस्ता एयं एवमुना प्रकारेण आ चत्कर्पाद्यगन्तव्यं । तथोपघातेऽप्येवमेवानुकृष्टिरजिधातव्या, यथा घातिप्रकृती-
 नामजिहिता अनुकृष्टिरिति अनुकर्षणमनुकृष्टिरनुवर्तनमित्यर्थः ॥ १७ ॥ १८ ॥

परघातञ्जोचस्तासायवधुवनाम तणुचवंगाणं । पडिखोमं सायस्त उ उक्कोसे जाणि समजणे ॥ ५९ ॥
 ताणि य अज्ञाणेवं विध्वधो जा जहन्नगमसाए । हेहुज्जोयसमेवं परत्तमाणीण उ सुजाणं ॥ ६० ॥

परघेति-पराघातोद्योतोद्भासातपानां शुभ्रवर्णाद्येकादशकागुरुधुनिर्माणरूपाणां धुवनात्ता । ‘तणुचवंगाणं ति’ इह

तनुग्रहणेन शरीरसंघातवन्धनानि गृह्यन्ते । ततश्च शरीरपञ्चकसंघातपञ्चकवन्धनपञ्चदशकांगोपांगत्रयाणां चानुकृष्टिः
प्रतिलोममज्जिघातव्या । तद्यथा—एतासां प्रकृतीनामुत्कृष्टस्थितिवन्धारंज्ञे यान्यनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसं-
ख्येयं ज्ञागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि एकसमयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंज्ञे प्राप्यन्ते, अन्यानि च ज्वन्ति । एकसमयो-
नोत्कृष्टस्थितिवन्धारंज्ञे च यान्यनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयतमं ज्ञागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि द्विस-
मयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंज्ञे प्राप्यन्ते, अन्यानि च ज्वन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पट्टयोपमासंख्येयज्ञागमात्राः स्थित-
योऽधोऽधोऽतिक्रान्ता ज्वन्ति । अत्रोत्कृष्टस्थितिवन्धारंज्ञज्ञाविनामनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानां स्थितिस्थाने स्थिति-
स्थानेऽसंख्येयासंख्येयज्ञागमोचनेनानुकृष्टिः परिसमाप्ता । ततोऽनन्तरमधस्तने स्थितिस्थाने एकसमयोनोत्कृष्टस्थिति-
वन्धारंज्ञज्ञाविनामनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिनिष्ठां याति । ततोऽप्यधस्तनतरे द्विसमयोनोत्कृष्टस्थिति-
वन्धारंज्ञज्ञाविनामनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमियति । एवं तावद्वाच्यं यावदुक्तप्रकृतीनां सर्वा-
सामपि आत्मीया जघन्या स्थितिर्जवति । ‘सायस्सेत्यादि’ सातस्योत्कृष्टां स्थितिं वध्नतो यान्यनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्था-
नानि समयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंज्ञेऽपि तानि ज्वन्ति अन्यानि च । यानि समयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंज्ञे ज्वन्ति द्विस-
मयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंज्ञेऽपि तानि ज्वन्ति अन्यानि च । एवं तावद्वाच्यं यावदसातेऽसातस्य जघन्यः स्थितिवन्धः ।
किमुक्तं जवति ? यावत्प्रमाणाः स्थितयोऽसातस्य जघन्यानुज्ञागवन्धप्रायोग्याः सातेन च सह परावर्त्य परावर्त्य वध्यन्ते,
तावत्प्रमाणासु सातस्य स्थितिषु तानि चान्यानि चेत्येवंक्रमोऽनुसरणीयः । ‘हेहुज्जोयसमं ति’ अधस्ताद्बुधोत्समं वक्तव्यं

यथा प्रागुच्यते स्वानिहितं तथात्रापि षष्ठ्यमित्यर्थः । तद्यथा-असातस्य जघन्यस्थितिपन्धादधस्तने स्थितिस्थाने यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि कानिचिदुपरितनस्थितिस्थानसत्कानि कानिचिदन्यानि । तस्मादप्यधस्तने स्थितिस्थाने यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि कानिचित्प्राक्तनस्थितिस्थानसत्कानि, कानिचिदन्यानि । अनेन च क्रमेणाधोमुखं तावन्नेर्यं यावत्पन्योपमासंख्येयजागमात्राः स्थितयो गता ऋवन्ति । तत्र चासातजघन्यस्थितियन्धतुस्यस्थितिस्थानसत्कानामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाधिं याति । एतदुक्तं ऋवति-असातजघन्यस्थितिघन्धतुस्यस्थितिस्थानसत्कानामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामधोऽध एकैकस्मिन् स्थितिस्थानेऽसंख्येये जागे व्यवहियमाने पद्योपमासंख्येयजागमात्रासु स्थितिव्यतिक्रान्तासु सर्वात्मना परिसमाधिर्भवतीति । ततोऽसातजघन्यघन्धतुस्यस्थितिस्थानादधस्तनस्थितिस्थानसत्कानामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः पद्योपमासंख्येयजागमात्रादधःस्थितौ निष्ठा मेति । एवं तावदाप्य यावत्सातस्य जघन्या स्मितिः । 'एवं परित्तमाणीषु च सुजाणं' यथा सातधेदनीयस्योक्तं, तथा सर्वासां परायर्तमानप्रकृतीनां शुजानां मनुजदिकदेवदिकपञ्चेन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानवत्परिजनाराधसंहननप्रशस्तविहायोगतिस्विरशुजसुजगसुस्यरादेययशःकीर्त्युच्चैर्गोत्ररूपाणां पञ्चदशसंख्याना नामग्राहमनुकृष्टिरनिघातन्या इति ५५-६०

इदानीमसातस्योच्यते—

जाणि असायजहृत्ते उवहिपुहुत्तं ति ताणि असाणि । आवरणसमुप्येवं परित्तमाणीणमसुजाणं ॥६१॥

जाणि चि-असातस्य जघन्यस्थितिपन्धारणे यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थितिस्थानानि तानि समयाधिकजघन्यस्थि-

तिवन्धारंज्ञेऽपि ज्वन्ति, अन्यानि च । यानि समयाधिकजघन्यस्थितिवन्धारंज्ञेऽनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि
द्विसमयाधिकजघन्यस्थितिवन्धारंज्ञेऽपि ज्वन्ति, अन्यानि च । एवं तावद्वाच्यं यावत्सागरोपमशतपृथक्त्वं ज्वति ।
यावन्मात्रासु सातवेदनीयस्य स्थितिषु तानि चान्यानि चेत्येवंक्रमोऽनुकृष्टेरजिहितस्तावत्प्रमाणास्वेवासातवेदनीयस्थि-
तिष्वपि जघन्यस्थितेरारज्य तानि चान्यानि चेत्येवमनुकृष्टिरजिधातव्या । एता एव च स्थितयः सर्वजघन्यानुज्ञाग-
वन्धप्रायोग्याः । यत एतावत्यः स्थितयः सातात्परावृत्य परावृत्य वध्यन्ते । परावर्तमानश्च प्रायो मन्दपरिणामो ज्वति ।
तत एतासु जघन्यानुज्ञागवन्धसंज्ञवः । इत ऊर्ध्वं त्वसातमेव केवलं वध्नाति । तदपि च तीव्रतरेण परिणामेन । ततो
न तत्र जघन्यानुज्ञागवन्धसंज्ञव इति । 'आवरणसमं उष्णिं ति' तत उपरितनीनां स्थितीनां यथा ज्ञानावरणीयादेरुक्तं
तदेकदेशोऽन्यानि चेति तथैवाजिधातव्यं । तद्यथा—असातस्य जघन्यानुज्ञागवन्धप्रायोग्यानां स्थितीनां या चरमा
स्थितिस्तद्वन्धारंज्ञे यान्यनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामेकदेशस्तदुपरितनस्थितिवन्धारंज्ञेऽनुवर्तते, अन्यानि च
ज्वन्ति । ततोऽप्युपरितनस्थितिवन्धारंज्ञे प्राक्तनस्थितिस्थानसत्कानुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानामेकदेशोऽनुवर्तते,
अन्यानि च ज्वन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पट्टयोपमासंख्येयज्ञागमात्राः स्थितयो गता ज्वन्ति । अत्र जघन्यानुज्ञागवन्धप्रा-
योग्यचरमस्थितिसत्कानुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमेति । ततोऽप्युपरितनस्थितिवन्धे जघन्यानुज्ञा-
गवन्धप्रायोग्यस्थित्यनन्तरस्थितिसत्कानुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । एवं तावद्वाच्यं याव-
दसातस्योत्कृष्टा स्थितिर्ज्वति । 'एवं परित्तमाणीणमसुज्ञाणं' यथाऽसातवेदनीयस्योक्तं एवं शेषाणामपि परावर्तमानप्र-

कृतीनामशुचानां नरकद्विकपद्येन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जसंज्ञननाप्रशस्तयिहायोगतिस्थाघर-
सूत्रसाधारणापर्यासास्थिराशुचदुर्जगद्गुःस्वरानादेयायशःकीर्तिरूपाणां सप्तविंशतिसंस्थानां प्रत्येक नामग्राहमनुकृष्टिरजि-
घातव्या । इति ॥ ६१ ॥

इदानीं तिर्यग्दिकनीचैर्गोत्राणामनुकृष्टिमज्जिघातुकाम आह—

सेकाखे सम्मत्तं पडिवक्लंतस्स सत्तमखिर्ण्ण । जो विश्वंधो हस्सो इत्तो आवरणतुल्लो य ॥ ६२ ॥

जा अजवियपाठग्गा उप्पिमसायसमया उ आ(जा)जेहाप्सा तिरियगतिदुगे नीयागोप्प य अनुकट्ठी ६३

से चि-सप्तमपृथिव्यां वर्तमानस्य नारकस्य 'सेकाखे' अनन्तरसमये सम्यक्त्वं प्रतिपन्नकामस्य यो हस्यो अधन्यः
स्थितिवन्ध इत ऊर्ध्वं स्थितिवन्धोऽनुकृष्टिमधिकृत्यावरणतुल्यो ज्ञातव्यः । स च तावदावधजघ्यप्रायोग्या अधन्या
स्थितिः । तत्र तिर्यग्गतिमधिकृत्य जायना क्रियते-सप्तमपृथिव्यां वर्तमानस्य नारकस्य सम्यक्त्वं प्रतिपन्नकामस्य तिर्य-
ग्गतेर्जघन्यां स्थितिं धत्तवो यान्यनुजागधन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयसमं जाग मुक्त्वाऽन्यानि सर्वाण्यपि द्विती-
यस्थितिबन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च जघन्ति । द्वितीयां च स्थितिं धत्तवो यानि अनुजागधन्धाध्यवसायस्था-
नानि, तेषामसंख्येयसमं जागं मुक्त्वाऽन्यानि सर्वाण्यपि तृतीयस्थितिबन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च जघन्ति । एवं
तावदाध्यं यावत्पट्टयोपमासंख्येयजागमात्रा स्थितयो गता जघन्ति । अत्र अधन्यस्थितिसत्कानुजागधन्धाध्यवसायस्था-
नानामनुकृष्टिः परिचमाप्तिमियति । तत्र उपरितनस्थितिवन्धारंजे द्वितीयस्थितिस्थानसत्कानुजागधन्धाध्यवसायस्थानाना-

मनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । ततोऽप्युपरितनस्थितिवन्धारंजे तृतीयस्थितिसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टि-परिसमाप्तिमेति । एवं तावद्वाच्यं यावदञ्जव्यप्रायोग्यो जघन्यस्थितिवन्धः । 'उषिं असायसमया उ आ जेष्ठ' तत उपरिष्ठात् अञ्जव्यप्रायोग्यजघन्यस्थितिवन्धादारन्येत्यर्थः । असातेन समता तुल्यता ज्ञातव्या । 'आ जेष्ठ ति' यावज्ज्ये-ष्टोत्कृष्टा स्थितिः । एतद्भुक्तं ज्वति-अञ्जव्यप्रायोग्यां जघन्यां स्थितिं वध्नतो यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि तत उपरितनस्थितौ सर्वाणि ज्वन्ति, अन्यानि च । तस्यामपि यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि उपरितनस्थितौ सर्वाणि ज्वन्ति, अन्यानि च । एवं तावद्वाच्यं यावत्सागरोपमशतपृथक्त्वं । एताश्च प्रायोऽञ्जव्यप्रा-योग्यजघन्यानुजागवन्धविषयाः स्थितयः । एता हि मनुष्यगतिरूपया प्रतिपदप्रकृत्या सह परावृत्य परावृत्य वध्यन्ते । परावृत्य वन्धे च प्रायः परिणामो मन्द उपजायते । तत एता जघन्यानुजागवन्धविषयाः । एतासां चरमस्थितौ यान्य-नुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तेषामसंख्येयं ज्ञागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि तदुपरितनस्थितिवन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च ज्वन्ति । तत्रापि यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयं ज्ञागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि तत उपरितनस्थितिवन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च ज्वन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पट्टयोपमासंख्येयज्ञागमात्राः स्थितयो गता ज्वन्ति । अत्र जघन्यानुजागवन्धविषयचरमस्थितिसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परि-समाप्ता । तत उपरितने स्थितिवन्धे जघन्यानुजागवन्धविषयचरमस्थित्यनन्तरस्थितिसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थाना-नामनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । एवं तावद्वाच्यं यावद्भुत्कृष्टा स्थितिः । 'एसा तिरियगतिदुगे नीयागोए य अणुकड्डी'

एताञ्जनारोक्ताऽनुकृष्टिः निर्गमतिद्विके तिर्यग्गतितिर्यगात्पूर्वीक्षरते नीरीगोत्रे च द्रष्टव्या । तत्र यथा तिर्यग्गतौ
जातिना तथा तिर्यगात्पूर्व्या नीरीगोत्रे च स्वयमेव नापनीयेति ॥ ६२-६३ ॥

गंपति गमादिगणुच्छत्यानुकृष्टिमनियत्तुक्काम आह—

तमयापरपञ्जात्तमपत्तेयगाण परपाय तुष्टात् । जान चारसकोडाकोडी देष्टा य साप्यै ॥ ६४ ॥

तम ति-त्रयसाक्षरपर्याप्तमाये कनाम्नामनुकृष्टिः परापातगुह्या परापातख्येन द्रष्टव्या । सा गोपरितनात् स्थितिरया-
नाक्षरन्याधोऽधोऽयतरख्येन यापदभसादष्टादशकोटीकोट्याः गागरोगमाणां सिद्धन्ति । ततोऽधस्तात् सातेन गुह्यानुकृ-
ष्टिरतिपातय्या । तत्र प्रगनाप्रो जान्यते-तत्र प्रसनास चकृष्टस्थितिपन्धारने यान्यनुजागपन्धाष्यपसापरस्थानानि
तेषामगन्धेयं जागं मुस्त्या शेषाणि सर्वाण्यपि समयोनोत्कृष्टस्थितिपन्धारनेऽतुर्तन्धे, अन्यानि च जपन्ति । समयो-
नोत्कृष्टस्थितिपन्धारनेऽपि च यान्यनुजागपन्धाष्यपसापरस्थानानि तेषामगन्धेयं जागं मुस्त्या शेषाणि सर्वाण्यपि द्विस-
मयोनोत्कृष्टस्थितिपन्धारनेऽपि अनुर्तन्धे, अन्यानि च जपन्ति । एवं तापद्वाप्यं यापदभस्योपमासंख्येयजागमात्राः
गिन्यन्तो गता जपन्ति । अत्रोत्कृष्टस्थितिपन्धारकानुजागपन्धाष्यपसापरस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्ता । ततोऽधस्तात् स्थितिस्या-
ने समयो नोत्कृष्टस्थितिपन्धारकानुजागपन्धाष्यपसापरस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । ततोऽप्यधस्तात् स्थितिस्याने द्विस-
मयोनोत्कृष्टस्थितिपन्धारकानुजागपन्धाष्यपसापरस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमेति । एवमधोऽधोऽयतरख्येन तापद्वाप्यं याप-
दभसादष्टादशगागरोगमकोटीकोट्यासिद्धन्ति । ततोऽष्टादशागागरोगमकोटीकोटीपरमस्थितौ यान्यनुजागपन्धाष्यपसा

यस्थानानि तान्यधस्तनस्थितिवन्धारंजे सर्वाण्यपि ज्वन्ति, अन्यानि च । यानि चाधस्तनस्थितिवन्धारंजेऽनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि ततोऽप्यधस्तनस्थितिवन्धारंजे सर्वाण्यपि ज्वन्ति, अन्यानि च । एवं तावद्वाच्यं यावदज्वयप्रायोग्यजघन्यानुजागवन्धविषयस्थावरनामसत्कस्थितिप्रमाणाः स्थितयो गता ज्वन्ति । ततोऽनन्तरमधस्तने स्थितिस्थाने प्राक्तनानन्तरस्थितिस्थानसत्कानामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामसंख्येयं जागं मुक्त्वा सर्वाण्यपि तान्यनुवर्तन्ते, अन्यानि च ज्वन्ति । ततोऽप्यधस्तनतरे स्थितिवन्धे प्राक्तनानन्तरस्थितिस्थानसत्कानामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामसंख्येयं जागं मुक्त्वा शेषाणि तानि सर्वाण्यप्यनुवर्तन्ते, अन्यानि च ज्वन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पट्योपमासंख्येयजागमात्राः स्थितयो गता ज्वन्ति । अत्र जघन्यानुजागवन्धविषयस्थावरनामसत्कस्थितिप्रमाणतया निहितानां प्रथमस्थितेर्यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तेषामनुकृष्टिः परिसमाप्ता । ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने द्वितीयस्थितिस्थानसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिनिष्ठामेति । एवं तावद्वाच्यं यावज्जघन्या स्थितिः । एवं वादरपर्याप्तप्रत्येकनाम्नामपि जावना कार्या ॥ ६४ ॥

तणुतुद्धा तिष्ठयरे अणुकृही तिष्ठमंदया एत्तो । सवपगईण नेया जहन्नयाई अणंतगुणा ॥ ६५ ॥

तणुतुद्ध ति-तीर्थकरनाम्नि अनुकृष्टिर्यथा शरीरनाम्नि प्रागज्जिहिता यथा द्रष्टव्या । इत ऊर्ध्वमनुजागानां तीव्रमन्दता द्रष्टव्या । तत्र सर्वासां प्रकृतीनामात्मीयात्मीयजघन्यानुजागवन्धादारच्य यावद्भुत्कृष्टोऽनुजागवन्धस्तावत् स्थितिवन्धे स्थितिवन्धेऽनन्तगुणा तीव्रमन्दता वक्तव्या यथोत्तरमनन्तगुणोऽनुजागो वक्तव्य इत्यर्थः । तत्राप्यशुचप्रकृतीनां

अधन्यस्थितेरारन्योर्ध्वमुखं क्रमेणानन्तगुणो षष्ठ्यः । शुभप्रकृतीनां तूत्कृष्टस्थितेरारन्याधोमुखं यावत्कथन्या स्थितिः ।
तदियं सामान्यसस्त्रीप्रमन्दताऽजिह्विता, संप्रति विशेषत उच्यते-तत्र घातिकर्मणामप्रशस्तवर्णगन्धरसस्पर्शानामुपशासस्य
च अधन्यायां स्थितौ अधन्योऽनुजागः सर्वस्तोकः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ अधन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि
तृतीयस्यां स्थितौ अधन्यानुजागोऽनन्तगुणः । एय तावद्वाच्यं यावत्तियर्तनकरुक प्रवति । निवर्तनकंठकं नाम यत्र अध-
न्यस्थितियन्धारज्जाविनामनुजागवन्धाध्ययसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्ता । तत्पर्यन्ता मूषव आरन्य स्थितयः
पद्वयोपमासख्येयजागमात्रप्रमाणा उच्यन्ते । इति ॥ ६५ ॥

निवृत्तणा च एकिकस्स द्वेष्टोवरिं तु जेष्ठियरे । चरमविर्हणुकोसो परिचमाणीण उ विसेसो ॥ ६६ ॥

निवृत्तण चि-ततो निवर्तनकरुकस्य चरमस्थितौ अधन्यानुजागाद्धन्यस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः
कंठकाद्रुपरि प्रथमस्थितौ अधन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः कंठकाद्रु-
परिस्थितौ अधन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽधस्तनतृतीयस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽधस्तनाद्रुपरि
तृतीयस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः कंठकाद्रुपरि तृतीयस्थितौ अधन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एयमेकैकोऽ-
धस्ताद्रुपरि च यथाकर्म ज्येष्ठ उत्कृष्ट इतरश्च अधन्योऽनुजागोऽनन्तगुणतया तावद्वाच्यो यावदुत्कृष्टायां स्थितौ अध-
न्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । कंठकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुजागोऽद्याप्यनुकृष्टिष्ठति । शेषः सर्वोऽप्युक्तः । ततः
सर्वोत्कृष्टायाः स्थितेर्जधन्यानुजागात् कंठकमात्राणां स्थितीनां प्रथमस्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणो षष्ठ्यः । ततो-

ऽन्यनन्तरायामुपरितनस्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽन्यनन्तरायामुपरितनस्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः ।
 एवं निरन्तरमुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणतया तावद्वाच्यो यावदुत्कृष्टा स्थितिः । तथा चाह—‘चरमविर्गुणोसो’ चरम-
 स्थितीनां कंरुकमात्राणां पट्योपमासंख्येयजागमात्राणामित्यर्थः । उत्कृष्टोऽनुजागो निरन्तरमनन्तगुणतया नेतव्यः ।
 इदानीं शुचप्रकृतीनां तीव्रमन्दताजिधानावसरः—तत्र पराघातप्रकृतिमधिकृत्योच्यते—पराघातस्योत्कृष्टायां स्थितौ जघ-
 न्यपदे जघन्योऽनुजागः सर्वस्तोकः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्विजमयो-
 नायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्पट्योपमासंख्येयजागमात्राः स्थितयो गता जवन्ति
 निवर्तनकंरुकमतिक्रान्तं जवतीत्यर्थः । तत उत्कृष्टायां स्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो निवर्तनकंरुकादधः
 प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो निवर्तनकंरु-
 कादधो द्वितीयस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्पराघातस्य जघन्यस्थितौ जघन्यानुजागोऽन-
 न्तगुणः कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुजागोऽद्याप्यनुकस्तिगति । शंगः सर्वोऽप्युक्तः । ततो जघन्यस्थितेरार-
 न्योर्ध्वं कंरुकमात्राः स्थितीरतिक्रम्य चरमायां स्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणो नक्तव्यः । ततोऽधस्तनस्थिताबुत्कृष्टो-
 ऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावज्जघन्यस्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं शरीरपञ्चकसंघातपञ्चकवन्ध-
 नपञ्चदशकांगोपांगत्रयप्रशस्तवर्णगन्धरसरपर्शागुरुवधूनासातपोद्योतनिर्माणतीर्थकराणामपि जावनीयं । ‘परित्तमाणीण छ
 विसैसो’ परावर्तमानप्रकृतीनां विशेषो द्रष्टव्यः । स चैवं—यावतीनां तानि चान्यानि चेत्येवमनुकृष्टिरजिहिता तावतीनां

सर्वासामपि जघन्योऽनुजागस्तापन्मात्र एव द्रष्टव्यः । तानि चान्यानि चेत्येषमनुकृष्टिषिपयान्यस्तु परतो जघन्यो यथो-
त्तरमनन्तगुणस्तापद्द्रष्टव्यो यावत् कंरुकस्यासंख्येया जागा गता जयन्ति, एकोऽवशिष्यते ॥ ६६ ॥

तथा चाह—

ताणद्वाणि चि परं असखजागाहिं कंरुगेक्काण । उक्कोसियरानेया जा तक्कंडकोवरि समत्ती ॥ ६७ ॥

ताणि चि—तानि चान्यानि चेत्येषमनुकृष्टेः परं कंरुकस्यासंख्येयेन्यो जागेन्य ऊर्ध्वं कंरुकमात्राणामेकैकस्याश्च स्थिते-
र्ध्यासंख्यमुत्कृष्टा इतरे च जघन्या अनुजागा अनन्तगुणा ज्ञेयाः । एतद्बुद्धं जयति—तानि चान्यानि चेत्येषमनुकृष्टेः पर
जघन्योऽनुजागो यथोत्तरमनन्तगुणस्तापद्द्रष्टव्यो यावत् कंरुकमात्राणां स्थितीनामसंख्येया जागा गता जयन्ति, एकोऽ-
वशिष्यते । ततो यतः स्थितेरारज्य तानि चान्यानि चेत्येषमनुकृष्टिरारब्धा, तत्प्रचृतीनां स्थितीनां कंरुकमात्राणां यथोत्त-
रमनन्तगुणतयोत्कृष्टोऽनुजागो द्रष्टव्यः । ततो यतः स्थितिस्थानाद्दघन्यानुजागमुत्स्या निपृच्छत उपरितने स्थिति-
स्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणो धाम्यः । एषमेकैकं जघन्यानुजागमुत्कृष्टानुजागानां च कंरुकं कंरुकं तावद्वदेत् याव-
द्दघन्यानुजागविषयाणां स्थितीनां तानि चान्यानि चेत्येषमनुकृष्टेः परं कंरुकं परिपूर्णं जयति । उत्कृष्टाश्चानुजागाः साग-
रोपमसातपृथक्त्यतुल्या जयति । तत उपरि जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । पश्चादेक उत्कृष्टोऽनुजागः । ततः पुनरप्येको
जघन्योऽनुजागः, पुनरप्येक उत्कृष्टोऽनुजागः, एवं तावद्दार्ढ्यं यावद्द्रापन्यानुजागविषयाः स्थितयः सर्वा अपि परिस-
स्राष्टा जयन्ति । उत्कृष्टानुजागविषयाश्च कंरुकमात्राः स्थितयोऽद्याप्यनुक्तास्तिष्ठन्ति । शेषाः सर्वा अप्युक्ता । ततस्तासां

यथोत्तरमुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणो वाच्यः । तथा चाह—‘जा तं कंरुकोवरि समती’ यावत्तेषां जघन्यानुजागानां कंरु-
 कस्य चोपरितनस्य परिसमाप्तिः । इदमुक्तं ऋवति—अनन्तगुणतयाऽजिहितानां जघन्यानुजागविषयाणां स्थितीनां कंड-
 काद्रुपरि एकैकोत्कृष्टानुजागान्तरिता जघन्यानुजागास्तावद्वाच्य्या यावत्तेषां सर्वेषामपि परिसमाप्तिरुपजायते । ततो ये
 कंरुकमात्रा उत्कृष्टानुजागाः केवलास्तिष्ठन्ति, तेऽपि यथोत्तरमनन्तगुणास्तावद्वाच्या यावत्सर्वसमाप्तिर्भवतीति गाथार्थः ।
 तत्र सातासाते अधिकृत्य ऋवना विधीयते—सातस्योत्कृष्टायां स्थितौ जघन्योऽनुजागः सर्वस्तोकः । ततः समयोनाया-
 मुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । द्विसमयोनायामप्युत्कृष्टस्थितौ जघन्योनुजागस्तावन्मात्र एव । एवमधो-
 धोऽवतीर्य तावद्वाच्यो यावत्सागरोपमशतपृथक्त्वमतिक्रान्तं ऋवति । ततोऽधस्तनस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः ।
 ततोऽप्यधस्तनस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत् कंरुकस्यासंख्येयजागा गता ऋवन्ति, एको-
 वशिष्यते । एताश्च स्थितयः संख्येयजागहीनकंडकमात्राः साकारोपयोगसंज्ञा इति व्यवहियन्ते, साकारोपयोगेनैवैतासां
 वध्यमानत्वात् । तत उत्कृष्टस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणो वक्तव्यः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितावुत्कृष्टोऽनुजा-
 गोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्विसमयोनायामुत्कृष्टस्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमधोऽधोऽवतरणेनोत्कृष्टोऽनुजागो-
 ऽनन्तगुणस्तावद्वाच्यो यावत्कंरुकमात्राः स्थितयोऽतिक्रान्ता ऋवन्ति । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यमनुजागमुक्त्वा
 निवृत्तस्ततोऽधस्तात् स्थितिस्थाने जघन्योनुजागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरपि प्रागुक्तानामुत्कृष्टानुजागविषयाणां स्थिती-
 नामधस्तात् कंडकमात्रासु उत्कृष्टोऽनुजागः क्रमेणानन्तगुणो वाच्यः । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यमनुजागमुक्त्वा

निवृत्तस्ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणो वक्तव्यः । ततः पुनरपि कंरुकमात्राणां स्थितीनामुत्कृष्टोऽ-
नुजागोऽनन्तगुणः । एषमेकस्याः स्थितेर्जघन्योऽनुजा- कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणतया ताव-
दाप्यो यावच्छाप्यानुजागविषयाणामेकैकस्थितीनां तानि स्थानानि चेत्येवमनुकृष्टेः परं कंरुकं परिपूर्णं जयति । उत्कृ-
ष्टानुजागविषयाश्च स्थितयः सागरोपमशतपृथक्स्थमात्राः । तत एकस्याः स्थितेर्जघन्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततः सागरोपम-
शतपृथक्त्वादधस्तनस्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरपि प्रागुक्तस्थितिस्थानादधस्तनस्थितौ जघन्योऽनुजागो-
ऽनन्तगुणः । ततः सागरोपमशतपृथक्त्वाद्दधस्तनद्वितीयस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एषमेकैकं जघन्यमुत्कृष्ट-
वानुजागमनन्तगुणतया घदन् तावद्भजेद्यावत्सर्वजघन्या स्थितिः । कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टानुजागा अथाप्यनु-
क्तास्तिष्ठन्ति, शोषाः सर्वेऽप्युक्ताः । ततस्तेऽप्यधोऽधः क्रमेणानन्तगुणा वक्तव्या यावत्सर्वजघन्या स्थितिः । एषं मनुष्यग-
तिमनुष्यानुपूर्वीदेवगतिदेवानुपूर्वीपशोन्धियजातिसमचतुरस्रसंस्थानवध्वर्षजनाराचसंहननप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुचिसुज-
गसुस्वरादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामपि वक्तव्यं । संप्रत्यसातषेदनीयस्योच्यते-तत्रासातस्य जघन्यस्थितौ जघन्योऽनुजागः
सर्वस्तोकः । द्वितीयस्यां स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । तृतीयस्यामपि स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव ।
एषं तावदाप्यं यावत्सागरोपमशतपृथक्त्व जयति । तत उपरितनस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्यां
स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एष तावदाप्यं यावत्कंरुकस्यासंख्येया जागा गता जयन्ति, एकोऽयतिष्ठते । ततो-
ऽसातस्य जघन्यस्थितावुत्कृष्टपदे उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्यां स्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः ।

ततोऽपि तृतीयस्यां स्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत् कंरुकमात्राः स्थितयो गता भवन्ति । ततो यतः स्थितिस्थानाङ्गघन्यमनुजागमुक्त्वा निवृत्तस्तत उपरितने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः प्रागुक्तावुत्कृष्टानुजागविषयात्कंरुकादुपरि प्रथमस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्वितीयस्यां स्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्पुनरपि कंरुकमात्राः स्थितयो गता भवन्ति । ततः पुनरपि यतः स्थितिस्थानाङ्गघन्यानुजागमुक्त्वा निवृत्तस्तस्योपरितने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो चूयोऽपि प्रागुक्तकंरुकद्वयादुपरि कंडकमात्राणां स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुजागो यथोत्तरमनन्तगुणो वक्तव्यः । एवमेकैकस्याः स्थितेर्जघन्योऽनुजागः कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणतया तावद्वक्तव्यो यावद्जघन्यानुजागविषयाणामेकैकस्थितीनां तानि चान्यानि चेत्येवमनुकृष्टेः परं कंडकं परिपूर्णं भवति । उत्कृष्टानुजागविषयाश्च स्थितयः सागरोपमशतपृथक्त्वमात्राः । तत उपरि एकस्याः स्थितेर्जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणो वाच्यः । ततः सागरोपमशतपृथक्त्वादुपरितनस्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरपि प्रागुक्तात् स्थितिस्थानादुपरितने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः सागरोपमशतपृथक्त्वादुपरि द्वितीयस्यां स्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमेकैकं जघन्यमुत्कृष्टं चानुजागमनन्तगुणं वदन् तावद्ब्रजेद्यावदसातवेदनीयस्य सर्वोत्कृष्टा स्थितिर्भवति । कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टानुजागा अद्याप्यनुक्ता अवतिष्ठन्ते, शेषाः सर्वेऽप्युक्ताः । ततस्तेऽपि यथोत्तरमनन्तगुणा वक्तव्या यावदुत्कृष्टा स्थितिः । एवं नरकगतिनरकानुपूर्वीपंचेन्द्रियजातिवर्जजातिचतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप-

अथ प्रथमयर्जसंहननपञ्चकाप्रशस्तयिहायोगविस्थावरसूत्रापर्याप्तसाधारणास्विराशुजडुर्जगडुःस्वरानादेयायवाःकीर्तीनामपि
 तीप्रमन्वताऽन्निघातव्या । संप्रति तिर्यग्गतेस्त्रीप्रमन्वताऽन्निघीयते-सप्तमपृषिव्यां धर्तमानस्य नैरयिकस्य सर्वजघन्ये
 स्थितिस्थाने जघन्यपदे जघन्योऽनुजागः सर्वस्रोकः । ततो द्वितीयस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तृतीय-
 स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावन्निवर्तनकंरुकमतिक्रान्तं जघति । ततो जघन्यस्थिताबुत्कृष्टपदे
 बुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो नियर्तनकंरुकादुपरि प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्थिता
 बुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः कंरुकादुपरि द्वितीयस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततस्तृतीयस्यां स्थिताबुत्कृ-
 ष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावदजघन्यप्रायोग्यजघन्यानुजागवन्धस्याधश्चरमस्थितिः । अजघन्यप्रायोग्यजघ-
 न्यानुजागवन्धस्याधः कठकमात्राणां स्थितीनामुत्कृष्टानुजागा अध्याप्यनुष्ठाः सन्ति, शोपास्तूष्ठाः । ततोऽजघन्यप्रायोग्य-
 जघन्यानुजागवन्धविषये प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । द्वितीयस्यां स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तथावन्मात्र एव ।
 तृतीयस्यामपि स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तथावन्मात्र एव । एवं तावद्वाच्यं यावत्सागरोपमशतपृषक्त्वमात्राः स्थितयोऽति-
 क्रान्ता जघन्ति । एतासां च स्थितीनां पूर्वपुरुषैः परावर्तमानजघन्यानुजागवन्धप्रायोग्या इति नाम कृत । एतासां चोपरि
 प्रथमस्थितौ जघन्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्वितीयस्यां स्थितौ जघन्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तृतीयस्यां
 स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावन्निवर्तनकंरुकस्य असख्येया जागा गता जघन्ति, एकोऽवति-
 ष्टे । ततो यतः स्थितिस्थानाबुत्कृष्टमनुजागमुक्त्वा निवृत्तस्तत् उपरितने द्वितीये स्थितिस्थाने बुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्त-

गुणः । ततोऽप्युपरितने स्थितिस्थाने उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तृतीये स्थितिस्थाने उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्त-
गुणः । एवं तावद्वाच्यं यावदन्नव्यप्रायोग्यजघन्यानुजागवन्धस्याधश्चरमा स्थितिः । ततो यतः स्थितिस्थानाङ्गघन्यमनु-
जागमुक्त्वा निवृत्तस्ततः उपरितने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽन्नव्यप्रायोग्यजघन्यानुजागवन्धवि-
षये प्रथमस्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्वितीयस्यां स्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं
यावत् कंरुकमात्राः स्थितयोऽतिक्रान्ता ऋवन्ति । ततो यतः स्थितिस्थानाङ्गघन्यमनुजागमुक्त्वा निवृत्तस्तत उपरितने
स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽप्यन्नव्यप्रायोग्यजघन्यानुजागवन्धविषये कंडकादुपरि पुनरपि कंरुकमा-
त्राणां स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुजागो यथोत्तरमनन्तगुणो वक्तव्यः । एवमेकस्याः स्थितेर्जघन्यमनुजागं कंडकमात्राणां च
स्थितीनामुत्कृष्टमनुजागं वदता तावन्नन्तव्यं यावदन्नव्यप्रायोग्यजघन्यानुजागवन्धविषये चरमस्थितिः । ततो यतः स्थिति-
स्थानाङ्गघन्यमनुजागमुक्त्वा निवृत्तस्तत उपरितने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽन्नव्यप्रायोग्यजघन्यानुजागवन्ध-
स्योपरि प्रथमस्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । तत उपरि प्रागुक्ताङ्गघन्यानुजागवन्धादुपरि द्वितीयस्थितौ जघन्योऽ-
नुजागोऽनन्तगुणः । ततः प्रागुक्तादुत्कृष्टानुजागादुपरितने स्थितिस्थाने उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमेकस्याः स्थिते-
र्जघन्यमेकस्याश्चोत्कृष्टमनुजागं वदता तावन्नन्तव्यं यावदुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । कंरुमात्राणां च स्थिती-
नामुत्कृष्टानुजागा अद्याप्यनुक्ताः सन्ति, शेषाश्च सर्वेऽप्युक्ताः । ततस्ते यथोत्तरमनन्तगुणास्तावद्वक्तव्या यावदुत्कृष्टा
स्थितिः । एवं तिर्यगानुपूर्व्या नीचैर्गोत्रस्य च तीव्रमन्दताऽजिधातव्या । संप्रति व्रसनान्नोऽजिधीयते-व्रसनान्न उत्कृष्ट-

स्थितौ जघन्यपदे जघन्योऽनुजागः सर्वस्तोकः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि
 द्विसमयोनायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमधोऽधोऽवतरणेन जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणतया ताव-
 द्दृष्टव्यो यावत्कंरुकमाधाः स्थितयोऽतिश्रान्ता जयन्ति । ततः उत्कृष्टायां स्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः कंरु-
 कादपः प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः
 कंरुकादपस्तन्यां द्वितीयस्या स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्विसमयोनायामुत्कृष्टस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽन-
 न्तगुणः । एवं तावदाभ्य यावदष्टादशसागरोपमकोटीकोटीनामुपरितनी स्थितिः । अष्टादशकोटीकोटीनां शोपरि कंरुका-
 मात्राणां स्थितानामुत्कृष्टानुजागा अधाप्यनुष्ठाः सन्ति । शोप सर्वमुक्तं । ततोऽष्टादशकोटीकोटीनां सत्कायामुत्कृष्टस्थितौ
 जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । द्विसमयोनायामुत्कृष्ट-
 स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । एवमधोऽधोऽवतरणेन तावदाभ्यं यावदज्ञप्यप्रायोग्यो जघन्यस्थितिवन्धः ।
 ततोऽपस्तन्यां प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं
 तावदाभ्यं यावत्कंरुकस्यासंस्थेया जागा गता जयन्ति, एकोऽप्यतिष्ठते । ततोऽष्टादशसागरोपमकोटीकोटीनामुपरिष्ठात्
 कंरुकात्राणां स्थितानां प्रथमस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्विचरमस्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः ।
 ततस्त्रिचरमस्थितावुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमधोऽधोऽवतरणेन तावदाभ्यं यावत्कंरुकमतिश्रान्तं जयति, अष्टाद-
 शकोटीकोटीनामुपरि अनन्तरा स्थितिरतिश्रान्ता जयतीत्यर्थः । ततो यतः स्थितिस्थानाद्वाघन्यमनुजागमभिधाय निवृ-

तस्ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुज्ञागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरप्यष्टादशसागरोपमकोटीकोटीनां सत्कायाश्चरमस्थि-
 तेरारज्याधोऽधः कंडकमात्राणां स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुज्ञागोऽनन्तगुणो वक्तव्यः । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यानुज्ञाग-
 मज्जिधाय निवृत्तस्ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुज्ञागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरपि प्रागुक्तात्कंरुकादधः कंरुकमात्राणां
 स्थितीनामधोऽधः क्रमेणोत्कृष्टा अनुज्ञागा अनन्तगुणा वक्तव्याः । एवमेकस्याः स्थितेर्जघन्यमनुज्ञागं कंरुकमात्राणां
 स्थितीनामुत्कृष्टाननुज्ञागान् वदता तावज्जन्तव्यं यावदन्नव्यप्रायोग्यजघन्यानुज्ञागवन्धविषये जघन्या स्थितिः । ततो यतः
 स्थितिस्थानाज्जघन्यानुज्ञागमुक्त्वा निवृत्तस्ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुज्ञागोऽनन्तगुणः । ततोऽन्नव्यप्रायोग्य-
 जघन्यानुज्ञागवन्धविषयादधः प्रथमस्थितौ उत्कृष्टोऽनुज्ञागोऽनन्तगुणः । ततः प्रागुक्ताज्जघन्यानुज्ञागादधः स्थितौ जघ-
 न्योऽनुज्ञागोऽनन्तगुणः । ततोऽप्यन्नव्यप्रायोग्यजघन्यानुज्ञागवन्धविषयादधो द्वितीयस्थितावुत्कृष्टोऽनुज्ञागोऽनन्तगुणः ।
 एवमेकस्याः स्थितेर्जघन्यमनुज्ञागमेकस्याश्च स्थितेरुत्कृष्टं वदताऽधोऽधस्तावदवतरीतव्यं यावज्जघन्या स्थितिः । कंरुकमा-
 त्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टा अनुज्ञागा अद्याप्यनुक्ताः सन्ति, शेषाः सर्वेऽप्युक्ताः । ततस्तेऽप्यधोऽधः क्रमेणानन्तगुणास्ता-
 वदक्तव्या यावज्जघन्या स्थितिः । एवं वादरपर्याप्तप्रत्येकनाम्नामपि तीव्रमन्दताऽज्जिधातव्या । (विशेषतस्त्वनुकृष्टिस्ती-
 व्रमन्दता च पटस्थापनातोऽवसेया) । साद्यनादिप्ररूपणा । स्वामित्वं घातिसंज्ञा स्थानसंज्ञा शुचाशुचप्ररूपणा (प्रत्यय-
 प्ररूपणा विपाकप्ररूपणा) च यथा शतके तथाऽवगन्तव्या । इति ॥ ६७ ॥

१ श्रीमदुपाध्यायन्यायाचार्यस्तु साद्यनादिप्ररूपणा स्वामित्वप्ररूपणा चात्रैव व्यधुरित्यदिक्षुश्च शेषा रसविपाकनिरूपणा व्याकृताः ।

सदेवमुक्तोऽनुज्ञागण्डः । संप्रति स्थितिष्वन्यानिधानाधसरः । तत्र च चत्वार्यनुयोगकाराणि । तद्यथा-स्थिति-
स्थानप्ररूपणा, निपेक्षप्ररूपणा, अथाभाकर्मकप्ररूपणा, अस्पष्टदुत्यप्ररूपणा च । तत्र स्थितिस्थानप्ररूपणार्थमाह—

विश्वधृष्टाणां सुदुमश्चपङ्क्तगस्त थोवाइं । वायरसुदुमेयरवितिचरिंदियश्चमणसत्रीणं ॥ ६७ ॥
संखेज्ञागुणाणि कमा असमत्तियरे य विंदियाइन्मि । नवरमसंखेज्ञागुणाइं संकिषेसाइं (य) सबष्ठ ॥६८॥

विइ चि-इह जपन्यस्थितेरारन्योत्कृष्टां स्थितिं यायत् यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणाणि स्थितिस्थानानि । तथाहि-
जपन्यायाः स्थितेरेकं स्थितिस्थानं । सैव समयाधिका द्वितीयं स्थितिस्थानं । द्विसमयाधिका तृतीयं स्थितिस्थानं । एवं
तायदाप्य यावत्सुदुष्टा स्थितिः । तानि च स्थितिस्थानानि सूक्ष्मस्यापर्याप्तस्य सर्वस्तोकानि । तेन्योऽपर्याप्तपादरस्य संख्ये-
यगुणानि । तेन्योऽपि सूक्ष्मपर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि पर्याप्तपादरस्य संख्येयगुणानि । एतानि च पश्यो-
पमासंख्येयज्ञागतसमयप्रमाणाणि द्रष्टव्यानि । सतोऽपर्याप्तद्वीन्द्रियस्यासंख्येयगुणानि । कथमेवं गम्यते इतिषेदुच्यते-
द्वीन्द्रियाणामपर्याप्तानां स्थितिस्थानानि पश्योपमासंख्येयज्ञागतसमयप्रमाणाणि, पाश्चात्यानि च पश्योपमासंख्येयज्ञागत-
तसमयप्रमाणाणि । ततः पाश्चात्येन्योऽमून्यसंख्येयगुणान्येषोपपद्यन्ते । तेन्योऽपि द्वीन्द्रियस्य पर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि
संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि त्रीन्द्रियस्यापर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि तस्यैव पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्यो-
ऽपि चतुरिन्द्रियस्यापर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि चतुरिन्द्रियस्य पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्योऽप्यसंज्ञिपञ्चे-
न्द्रियस्यापर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्योऽप्यसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्या-

पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । 'असमत्तिथरेय त्ति' असमाप्तानाम-
 पर्याप्तानामितरेषां च पर्याप्तानां वादरादीनां स्थितिस्थानानि क्रमेण संख्येयगुणानि वक्तव्यानीति । नवरमेकेन्द्रियाणां
 स्थितिस्थानान्यन्निधायानन्तरं द्वीन्द्रियस्य प्रथमे जेदेऽपर्याप्तरूपे स्थितिवन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि । तथैव
 च युक्तिपूर्वं प्रागुक्तानि । 'संकिदेषा य सवत्तु' संक्लेशश्च सर्वत्र सर्वेषु स्थानेष्वसंख्येयगुणा वक्तव्याः, आस्तां द्वीन्द्रि-
 यस्य, प्रथमजेदेऽपर्याप्तलक्षणे स्थितिस्थानान्यसंख्येयगुणानीति चशब्दार्थः । तद्यथा-सूक्ष्मास्यापर्याप्तस्य संक्लेशस्थानानि
 सर्वस्तोकानि । तेन्योऽपर्याप्तवादरस्यासंख्येयगुणानि । तेन्योऽपि पर्याप्तसूक्ष्मस्यासंख्येयगुणानि । तेन्योऽपि पर्याप्तवाद-
 रस्यासंख्येयगुणानि । तेन्योऽपि द्वीन्द्रियस्यापर्याप्तस्यासंख्येयगुणानि । एवं पर्याप्तद्वीन्द्रियपर्याप्तापर्याप्तत्रीन्द्रियचतुरि-
 न्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियाणां यथोत्तरमसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि । कथमेवं गम्यते सर्वत्राप्यसंख्येयगुणानि संक्लेशस्था-
 नानीति चेदुच्यते-इह सूक्ष्मस्यापर्याप्तस्य जघन्यस्थितिवन्धारंजे यानि संक्लेशस्थानानि तेन्यः समयाधिकजघन्यस्थिति-
 वन्धारंजे संक्लेशस्थानानि विशेषाधिकानि । तेन्योऽपि विसमयाधिकजघन्यस्थितिवन्धारंजेऽपि विशेषाधिकानि । एवं
 तावद्वाच्यं यावत्तस्यैवोत्कृष्टा स्थितिस्तदुत्कृष्टस्थितिवन्धारंजे च संक्लेशस्थानानि जघन्यस्थितिसत्कसंक्लेशस्थानापेक्षयाऽ-
 ख्येयगुणानि लक्ष्यन्ते । यदैतदेवं तदा सुतरामपर्याप्तवादरस्य संक्लेशस्थानानि अपर्याप्तसूक्ष्मसत्कसंक्लेशस्थानापेक्षयाऽसं-
 ख्येयगुणानि जवन्ति । तथाहि-अपर्याप्तसूक्ष्मसत्कस्थितिस्थानापेक्षया वादरापर्याप्तस्य स्थितिस्थानान्यसंख्येयगुणानि ।
 स्थितिस्थानवृद्धौ च संक्लेशस्थानवृद्धिः । ततो यदा सूक्ष्मापर्याप्तस्यापि स्थितिस्थानेष्वतिस्तोकेषु जघन्यस्थितिस्थानसत्कसं-

हेतुस्थानापेक्षया उत्कृष्टे स्थितिस्थाने संश्लेषस्थानान्यसंख्येयगुणानि जयन्ति, तदा पादरापर्याप्तस्थितिस्थानेषु सूत्रमाप-
र्याप्तस्थितिस्थानापेक्षयाऽसंख्येयगुणेषु सुतरां जयन्ति । एवमुत्तरत्रापि असंख्येयगुणत्वं जायनीयमिति ॥ ६०-६९ ॥

एमेव विसोद्गीर्णं विग्धावरणेषु कोटिकोनीर्णं । उदही तीसमसाते अर्द्धं योमणुयडुगसाए ॥ ७० ॥

एमेव सि- 'एमेव विसोद्गीर्णं सि' यथा संश्लेषस्थानान्यसंख्येयगुणतया प्रागुक्तानि एवमेवासंख्येयगुणतयैवेत्यर्थः । विशो-
धयोऽपि विशोधिस्थानान्यपि यच्छब्दानि । यतो यान्येष संश्लेष्यमानस्य संश्लेषस्थानानि तान्येष विशुध्यमानस्य सतो विशु-
द्धित्वात्तानि जयन्ति । एतच्च प्रागेव सप्रपञ्चं जायितं, नेह ज्ञयो जायते । सतो विशोधिस्थानान्यपि संश्लेषस्थानयत् क्रमेण
सर्वत्राप्यसंख्येयगुणानि यच्छब्दानि । साप्रतमुत्कृष्टतरस्थितिप्रतिपादनार्थमाह- 'विग्य सि' अन्तरायमायरणं ज्ञानापरणं
दर्शनापरणं च । तत्र पश्चानामन्तरायप्रकृतीनां पश्चानां ज्ञानापरणप्रकृतीनां नयानां च दर्शनापरणप्रकृतीनां असात-
येदनीयस्य चोत्कृष्टा स्थितिर्त्रिंशत्सागरोपमाणां कोटीकोट्यः । इह द्विधा स्थितिः कर्मरूपतायस्थानवदृष्ट्याऽनुज्ञययोग्या
च । तत्र कर्मरूपतायस्थानवदृष्ट्यामेव स्थितिमधिकृत्य जपन्त्योत्कृष्टप्रमाणाभिधानमिदमपगन्तव्यं । अनुज्ञयप्रायोग्या
पुनरयाथाकावहीना । येषां च कर्मणां यायत्यः सागरोपमकोटीकोट्यस्तेषां वायन्ति पर्यशतानि अयाथाकावः । तथाहि-
मतिज्ञानापरणस्य त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिरतस्तस्यायाथाकावोऽप्युत्कृष्टत्रिंशत्पर्यशतान्यपगन्तव्यः ।
यतस्तन्मतिज्ञानापरणमुत्कृष्टस्थितिकं पञ्च सत्रिंशत्पर्यशतानि यायन्न काश्चिदपि स्योदयतो जीयस्य याथामुत्वादयति ।
अयाथाकावहीनश्च कर्मदक्षिणनिषेकः । एव श्रुतज्ञानापरणादीनामप्युक्तप्रकृतीनामयाथाकावोऽयाथाकावहीनश्च कर्म-

दक्षिकनिपेको ज्ञावनीयः । तथा स्त्रीवेदे मनुष्यद्विके मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्वीरूपे, सातवेदनीये च पूर्वोक्तस्य स्थितिप्रमाणस्यार्धमुत्कृष्टस्थितितया ऋष्टव्यं पञ्चदशसागरोपमकोटीकोट्यः स्त्रीवेदादीनामुत्कृष्टा स्थितिरवगन्तव्येत्यर्थः । पञ्चदशवर्षशतान्यवाधाकालोऽवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिपेकः ॥ ७० ॥

तिविहे मोहे सत्तरि चत्तालीसा य वीसई य कमा । दस पुरिसे हासरई देवडुगे खगइचेछाए ॥ ७१ ॥

तिविहे त्ति-त्रिविधे त्रिप्रकारे मोहे मोहनीये मिथ्यात्वलक्षणे दर्शनमोहनीये, षोडशकपायलक्षणे कपायमोहनीये, नपुंसकवेदारतिशोकजयजुगुप्सरूपे च नोकपायमोहनीये, यथासंख्यमुत्कृष्टा स्थितिः सागरोपमकोटीकोट्यः सप्ततिः चत्वारिंशत् विंशतिश्च । यथासंख्यमेव च सप्त चत्वारि षे च वर्षसहस्रे अवाधाकालः अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिपेकः । इह पुरुषवेदहास्यरतीनां विशेषतो वक्ष्यमाणत्वात् स्त्रीवेदस्य चोक्तत्वान्नोकपायमोहनीयग्रहणेन नपुंसकवेदारतिशोकजयजुगुप्सानामेव ग्रहणमवगन्तव्यं । 'दस पुरिसेत्यादि' पुरुषे पुरुषवेदे हास्ये रतौ देवद्विके देवगतिदेवानुपूर्वीरूपे खगतौ चेष्टायां प्रशस्तविहायोगतौ दशसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः । दशवर्षशतानि चावाधाकालः । अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिपेकः ॥ ७१ ॥

थिरसुजपंचगउच्चे चैवं संठाणसंघयणमूले । तव्वीयाइ विवुड्डी अठारससुहुमविगलतिगे ॥ ७२ ॥

थिर त्ति-स्थिरे, शुजपञ्चके शुजसुजगसुस्वरादेयशःकीर्तिरूपे, उच्चैर्गोत्रे च । तथा 'संठाणसंघयणमूले त्ति' मूले प्रथमे संस्थाने समचतुरस्रलक्षणे, प्रथमे च संहनने वज्रर्षजनाराचसंज्ञे । एवं पूर्वोक्तप्रकारेणोत्कृष्टा स्थितिरवगन्तव्या

दश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिरवगन्तव्येत्यर्थः । दश वर्षशतानि चावाधा । अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षि-
निपेकः । 'तृतीयाद् विबुद्धी' तेषां संस्थानानां संहननानां च मध्ये द्वितीयादिषु द्वितीयतृतीयादिषु संस्थानेषु संहननेषु
च विबुद्धिः द्विकृद्धिः क्रमेषायसेया । तद्यथा-द्वितीययोः संस्थानसंहननयोर्द्वादश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः,
द्वादश वर्षशतानि चावाधाकाखः । अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षिनिपेकः । तृतीययोः संस्थानसंहननयोश्चतुर्दश सागरोप-
मकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः, चतुर्दश वर्षशतानि चावाधाकाखः, अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षिनिपेकः । चतुर्थयोः संस्था-
नसंहननयोः पोरुश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः, पोरुश वर्षशतान्यवाधाकाखः, अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षि-
निपेकः । पञ्चमयोः संस्थानसंहननयोरष्टादश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः, अष्टादश वर्षशतानि चावाधा-
काखः, अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षिनिपेकः । षष्ठयोः संस्थानसंहननयोर्विंशतिसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः,
द्वे वर्षसहस्रे अवाधाकाखः, अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षिनिपेकः । 'अणरस सुष्ठुमधिगलतिगे' सूक्ष्मत्रिके सूक्ष्मापर्या-
वसाधारणरूपे, यिकलत्रिके क्षीन्धियत्रीन्धियचतुरिन्धियजातिलक्षणे, अष्टादशसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः,
अष्टादश वर्षशतान्यवाधाकाखः, अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षिनिपेकः ॥ ७२ ॥

तिष्ठगराहारदुगे अतो धीसासनिच्चनामाण । तेत्तीसुदही सुरनारयाञ्च सेसाञ्च पल्लतिगं ॥ ७३ ॥

तिष्ठगर चि-तीर्थकरे, आहारकत्रिके आहारकशरीराहारकागोपांगरूपे अन्तःकोटीकोटी उत्कृष्टा स्थितिः । अन्तर्मु-
हूर्तमपाधाकाखः, अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षिनिपेकः । 'धीसासनिच्चनामाण' शेषाणां नामप्रकृतीनां नरकगतिनरकानु-

पूर्वीतिर्यग्विकैकेन्द्रियजातिपञ्चेन्द्रियजातितैजसकार्माणौदारिकवैक्रियशरीरौदारिकांगोपागवै क्रियांगोपांगवर्णगन्धरसस्पर्शा-
 गुरुलघूपघातपराघातोन्नासातपोद्योताप्रशस्तविहायोगतित्रसस्थावरवादरपर्याप्तप्रत्येकास्थिराशुजदुर्जगदुःस्वरानादेयायशः-
 कीर्तिनिर्माणलक्षणानां नीचैर्गोत्रस्य च विंशतिः सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः, विंशतिर्वर्षशतानि चावाधाकालः,
 अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिषेकः । 'तेत्तीसुदही सुरनारयाञ्ज' सुरायुषो नारकायुपश्चोत्कृष्टा स्थितिस्त्रयास्त्रिंशदुदधयशः
 सागरोपमाणि पूर्वकोटीत्रिजागान्यधिकानीति शेषः । पूर्वकोटीत्रिजागश्चावाधाकालः । अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिषेकः ।
 'सेसाञ्ज पद्मतिग' शेषायुषोर्मनुष्यतिर्यगायुषोः पट्यत्रिकं त्रीणि पट्योपमानि पूर्वकोटीत्रिजागान्यधिकानीति शेषः । पूर्वकोटी-
 त्रिजागश्चावाधाकालः । अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिषेकः । एतच्च पूर्वकोट्यायुपश्चतुर्गतिगमनयोग्यान् उत्कृष्टस्थितिव-
 न्धकान् तिर्यग्मनुष्यान् प्रति द्रष्टव्यं । तानेवाश्रित्य यथोक्तरूपाया उत्कृष्टस्थितेः पूर्वकोटित्रिजागरूपायाश्चावाधायाः
 प्राप्यमाणत्वात् ॥ ७३ ॥

सांप्रतमसंज्ञिपञ्चेन्द्रियादीन् बन्धकानाश्रित्यायुषामुत्कृष्टां स्थितिं प्रतिपादयन्नाह—

आञ्जचञ्जुकोसो पद्मासंखेज्जागममणेषु । सेसाण पुत्रकोडी साञ्जतिजागो अवाहा सिं ॥ ७४ ॥

आञ्ज त्ति-अमनस्केष्वसंज्ञिपञ्चेन्द्रियेषु पर्याप्तेषु आयुस्त्कृष्टस्थितिवन्धकेषु चतुर्णामप्यायुषां परञ्चवसंबन्धिनामुत्कृष्टा
 स्थितिः पट्योपमासंख्येयजागमात्रा पूर्वकोटित्रिजागान्यधिकेति शेषः । पूर्वकोटित्रिजागश्चावाधाकालः । अवाधाकालही-
 नश्च कर्मदक्षिकनिषेकः । शेषाणां चैकेन्द्रियदीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां पर्याप्तानामसंज्ञिपञ्चेन्द्रियसंज्ञिपञ्चेन्द्रियाणां

चापर्यासानामायुष्युरकृष्टस्थितिवन्धकानां परजवायुप उक्तृष्टस्थितिवन्धः पूर्वकोटीस्वस्वजत्रिजागान्यधिको वेदितव्यः ।
'सिं ति' एषां स्वस्वजत्रिजागोऽवाधाकाखः । अवाधाकाखहीनश्च कर्मदक्षिणनिपेकः ॥ ७४ ॥

इदानीमायुर्वर्जानां सर्वकर्मषामवाधाकाखपरिमाणप्रतिपादनार्थमाह—

वाससहस्समवाहा कोनाकोनीवसगस्स सेसाण । अणुवाठं अणुवदणगाठसु ठम्मासिगुक्कोसो ॥ ७५ ॥

वास चि-कोटीकोटीदशकस्य दशानां सागरोपमकोटीकोटीनां वर्षसहस्रं दशवर्षशतानि अवाधा जवति । शेषाणां
द्वादशचतुर्विंशत्यदशपोडशाष्टादशविंशतित्रिंशच्चत्वारिंशत्सप्ततीनामनुपातोऽनुसारः कर्तव्यः, त्रैराशिकमनुसर्तव्यमि-
त्यर्थः । तस्माद्दि-यदा दशानां सागरोपमकोटीकोटीनां वर्षसहस्रमवाधा प्राप्यते, तदा द्वादशानां सागरोपमकोटीकोटीनां
वर्षसहस्रं शतत्रय अवाधा जवति, चतुर्विंशानां वर्षसहस्रं शतत्रयसुष्टय च । एवं सर्वत्राप्यनुसर्तव्यं । 'अणुवदणगाठसु
ठम्मासिगुक्कोसो' अनपवर्तनीयायुष्केषु देवनारकासह्येयवर्षायुष्कतिर्यश्चानुष्येषु परजवायुष्कोत्कृष्टस्थितिवन्धकेषु परज-
वायुप उक्तृष्टाऽवाधा पाणमासिकी पाणमासप्रमाणा कृष्टव्या । पाणमासावशेषे एव तेषां परजवायुर्वन्धकत्यात् । केचित्पुन-
र्युगलघर्मिणां पट्योपमासह्येयजागप्रमाणाववाधामिच्छन्ति । तदुक्तं—“पक्षियासंखिज्जस जुगघम्माण वयतणे” । इति ॥ ७५ ॥

तदेवमुक्तोत्कृष्टा स्थितिः, संप्रति अघन्यामजिघातुकाम आह—

जिह्ममुद्धुत्तं आवरणविग्घदंसणचठक्खोजंते । वारस सायमुद्धुत्ता अठ य जसकित्तिठच्चेसु ॥ ७६ ॥

जिह्म चि-पञ्चानां ज्ञानावरणीयानां पञ्चानामन्तरायाणां चतुर्णां दर्शनावरणानां चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदरशनावरण-

रूपाणां सर्वान्तिमस्य च लोचस्य संज्वलनसंज्ञस्य जिन्नमुहूर्तमन्तर्मुहूर्ते जघन्या स्थितिः, अन्तर्मुहूर्तमवाधाकालः, अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिपेकः । सातवेदनीयस्य जघन्या स्थितिर्द्वादश मुहूर्ताः, अन्तर्मुहूर्तं चावाधाकालः, अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिपेकः । इह कापायिक्या एव स्थितेर्जघन्यत्वप्रतिपादनमजिप्रेतं, अतो द्वादश मुहूर्ता इत्युक्तं । अन्यथा सातवेदनीयस्य जघन्या स्थितिः समयद्वयमात्रापि सयोगिकेवदृष्ट्यादौ प्राप्यते । तथा यशःकीर्त्युच्चैर्गोत्रयोरष्टौ मुहूर्ता जघन्या स्थितिः, अन्तर्मुहूर्तमवाधा, अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिपेकः ॥ ७६ ॥

दो मासा अरुद्धं संज्वलणे पुरिस अथ वासाणि । जिन्नमुहुत्तमवाहा सवासिं सवहिं इस्ते ॥ ७७ ॥

दो मास त्ति-संज्वलनानां द्वौ मासौ । अर्धार्धं च जघन्या स्थितिः । एतदुक्तं जवति-संज्वलनक्रोधस्य द्वौ मासौ जघन्या स्थितिः । संज्वलनमानस्य मासः । संज्वलनमायाया अर्धमासः । तथा पुरुषे पुरुषवेदस्याष्टौ वर्षाणि जघन्या स्थितिः । सर्वत्राप्यन्तर्मुहूर्तमवाधा । अवाधाकालहीनश्च कर्मदक्षिकनिपेकः । अवाधाकालप्रमाणप्रतिपादनार्थमाह- 'जिन्नेत्यादि' सर्वासामपि प्रकृतीनामुक्तानां वक्ष्यमाणानां च सर्वस्मिन्नपि ह्रस्वे जघन्ये स्थितिवन्धे जिन्नमुहूर्तमवाधा द्रष्टव्या । तथैव च प्राक् प्रतिपादिता वक्ष्यते चेति ॥ ७७ ॥

संप्रत्यायुषो जघन्यस्थितिप्रतिपादनार्थमाह—

खुड्वागजवो आउसु उववायाउसु समा दस सहस्सा । उक्कोसा संखेजा गुणहीण आहारतिब्यरे ॥ ७८ ॥

खुद्गागजयो सि-तिर्यगायुपो मनुष्यायुपक्ष जघन्या स्थितिः क्षुद्रकजवः । तस्य किं मानमिति चेदुच्यते-आवधिकानां
 वे शते पद्मशाशदधिके । अपि चैकस्मिन्मुहूर्ते घटिकाद्यप्रमाणे सप्तत्रिंशत्तानि त्रिसप्तत्यधिकानि प्राणापानानां
 हृदानयकक्षजन्तुसत्कानां जघन्ति । एकस्मिन् प्राणापाने साधिकाः सप्तदश क्षुद्रकजयाः । सकले च मुहूर्ते पञ्चपष्टिस-
 हस्राणि पञ्च शतानि पद्मत्रिंशदधिकानि क्षुद्रकजवाना जघन्ति । अत्रापि "सपहिं हस्ते" इतिपथनादन्तर्मुहूर्तमवाधा,
 अपाकाखहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । तथा उपपातायुपो देवानां नारकाणां चायुपो जघन्या स्थितिर्दश वर्षसहस्राणि, अन्तर्मु-
 हूर्तमवाधा, अपाधाकाखहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । अधुना तीर्थकराहारकयोर्जघन्यां स्थितिमजिघासुकाम आह-'सकौ-
 सेत्यादि' आहारकशरीराहारकांगोपांगतीर्थकरनाम्नां योत्कृष्टा स्थितिः प्रागुक्ताऽन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा सा
 संख्येयगुणहीना जघन्या स्थितिर्जयति । सापि चान्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा । ननु तीर्थकरनामकर्म तीर्थकर-
 जवादर्याक् तृतीये जये षध्यते । तदुक्तं-"यद्गङ्गा तु जययत् तद्गङ्गाजवो(वे)सकृत्तापं" तत्कर्म जघन्यतोऽप्यन्तःसाग-
 रोपमकोटीकोटीप्रमाणा तस्य स्थितिरुपपद्यते ? तदुक्तं, अजिघासापरिज्ञानात् । "यद्गङ्गा तु" इत्यादिकं निकाशनापे-
 क्षयोक्तं, इतरथा तु तृतीयजयादर्याकरामपि षध्यते । उक्तं च विशेषणवत्यां-"कोनाकोटीअयरोवमाणं तिष्ठयरनामक-
 म्मतिर्इ । गङ्गा यं तं अष्टतरजवम्मि तद्गङ्गामि निदिष्ट ॥ १ ॥ " ततः कथमेतत्परस्परं युज्यते ? अत्रोत्तर-"अं यद्गङ्गा-

१ वनस्पतिप्रेवेत्सावक्षके मतान्तरं तदिति बहुयुताः । जघन्यं तत्रैवान्यत्र किञ्चिदाधिक्यमावात्, तथाच नरादीनां जघन्यमन्तर्मुहूर्तमि-
 त्यपि सिद्धं ह्यम्यामानवम्याः समयेभ्य अंतर्मुहूर्तव्यपवेत्तात् इति केचित् ।

त्ति ज्ञपियं तत्र निकाङ्कङ् ति नियमोऽयं । तद्वंशफलं नियमा जयणा अनिकाङ्क्यावडे ॥ १ ॥ ” आह—यदि तीर्थ-
करनाम्नो जघन्यापि स्थितिरन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा, तर्हि तावत्याः स्थितेस्तिर्यग्भवन्नमन्तरेण पूरचितुमश-
क्यत्वात् तिर्यग्गतावपि तीर्थकरनामसत्कर्मा जन्तुः कियन्तं कालं यावद्भवेत् । तथा च सत्यागमविरोधः । आगमे हि
तिर्यग्गतौ तीर्थकरनामसत्कर्मा सन् प्रतिपिध्यते । नैष दोषः, निकाचितस्वैत्र तीर्थकरनामकर्मणस्तिर्यग्गतौ सतः प्रति-
पेधात् । उक्तं च—“जमिह निकाङ्क्यतिष्ठं तिरियन्नवे तं नित्सेहियं संतं । इयरम्मि नञ्चि दोसो उगट्टोवट्टणाससे ॥ १ ॥ ”
अस्या अङ्गरगमनिका—इहास्मिन् प्रवचने यत्तीर्थकरनामकर्म निकाचितमवश्यवेष्यतया स्थापितं तदेव स्वरूपेण सन्नि-
यमानं तिर्यग्गतौ निषिद्धं । इतरस्मिन् पुनरनिकाचिते उद्धर्तनापवर्तनासाध्ये तिर्यग्गते विद्यमानेऽपि न कश्चिदोप इति ।
अत्रापि चान्तर्मुद्गर्तमवाधा । ततः परं दक्षिणरचनायाः संज्ञादवश्यं प्रदेशोदयनंजनः ॥ ७७ ॥

उक्तशेषाणां प्रकृतीनां जघन्यस्थितिप्ररूपणार्थमाह—

वग्गुक्कोसठिंशं मिठ्चुक्कोसगेण जं लंढ । सेसाणं तु जह्दो पत्तासंखेज्जगेण्णो ॥ ७८ ॥

त्रग्गुक्कोम ति—इह ज्ञानानरणप्रकृतिसमुदायो ज्ञानवरणीयवर्ग इत्युच्यते । एवं दर्शनानरणप्रकृतिसमुदायो
दर्शनानरणप्रकृतिसमुदायो वेदनीयवर्गः । वेदनीयवर्गः । दर्शनमोहनीयप्रकृतिसमुदायो दर्शनमोहनीयवर्गः ।
चारित्रमोहनीयप्रकृतिसमुदायश्चारित्रमोहनीयवर्गः । नोकपायमोहनीयप्रकृतिसमुदायो नोकपायमोहनीयवर्गः । नामप्र-

१ कस्यचिदेवेत्येके, उदये नास्य प्रदेशत आर्गैश्वर्यादय इति । यत्तु दजवर्षस्रदाणीति पञ्चमप्रदे तन्न्य इदमिषा गोतीर्गमिति न्यायानार्थाः ।

कृतिसमुदायो नामवर्गः । गोत्रप्रकृतिसमुदायो गोत्रवर्गः । अन्तरायप्रकृतिसमुदायोऽन्तरायवर्गः । पतेपां वर्गाणां यास्मी-
 यास्मीयोत्कृष्टा स्थितिस्त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्यादिवृक्षा, तस्या मिथ्यात्वस्योत्कृष्टया स्थित्या सप्ततिसागरोपमकोटी-
 कोटीवृक्षाणां जागे हते सति यद्वन्यते तत्पट्योपमासंख्येयजागन्यूनं सद्भुक्तशोषाणां प्रकृतीनां जघन्यस्थितेः परिणामम-
 पसेय' । तथाहि—दर्शनापरणीयवेदनीययोर्कृष्टा स्थितिस्त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा, तस्या मिथ्यात्वस्थित्या सप्त-
 तिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा जागे हते सति 'शून्यं शून्येन पातये' दितियचनाद्ब्रह्मास्त्रयः सागरोपमसप्तजागाः, ते
 पट्योपमासंख्येयजागहीना निष्पश्यकासातवेदनीययोर्जघन्या स्थितिः । एवं मिथ्यात्वस्य सप्त सप्त जागाः पट्योपमासं-
 ख्येयजागहीनाः, संख्यजनयर्जानां द्वादशकपायाणां चत्वारः सप्तजागाः पट्योपमासंख्येयजागहीनाः । तथा नोकपायमो-
 हनीयस्य नामकर्मणो गोत्रस्य च स्वस्वोत्कृष्टायाः स्थितेर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणाया मिथ्यात्वस्थित्या सप्तति-
 सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा जागे हते सति षौ खड्गौ द्वौ सागरोपमस्य सप्तजागौ, तौ पट्योपमासंख्येयजागहीनौ
 पुरुषवेदयर्जानामष्टानां नोकपायाणां देवद्विकनरकद्विकथैक्रियद्विकारकद्विकायशःकीर्तितीर्थकरयर्जशेषनामप्रकृतीनां
 नीचैर्गोत्रस्य च जघन्या स्थितिः । वैक्रियपट्टस्य देवगतिदेवानुपूर्वीनरकगतिनरकानुपूर्वीवैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगवृक्ष-
 णस्य द्वौ सप्तजागौ सहस्रगुणितौ पट्योपमासंख्येयजागहीनौ जघन्या स्थितिः । यतस्तस्य वैक्रियपट्टस्य जघन्यस्थितिष-
 न्यका असंक्षिप्येन्धियास्ते च जघन्यां स्थितिमेतापतीमेव घञ्छि, न न्यूनां । तदुक्तं—“वेत्तपियठफेत्त सहस्त (विच-

१ पश्यसम्प्रदे तु स्वस्वस्थितेरिति । दिवङ्गो सप्तजागो इति जीवाभिगमाद्यनुपात्येव तस्य ।

ब्रह्मकेतं सहस्रं तास्त्रियं जं असृष्टिणो तेसिं । पक्षियासंखंसूणं विद्म अवाहृणियनिसेगो ॥ १ ॥” अस्या अहरगमनिका-
 “वग्गुक्कोसविर्णं मिह्वत्तुक्कोसियाए” इत्यनेन करणेन यद्ब्रह्मं तत् सहस्रताम्नितं गुणितं । ततः पश्योपमस्यासंख्येयेनां-
 शेन जागेन न्यूनं सत् वैक्रियपद्वे उक्तस्वरूपे जघन्यस्थितेः परिणाममवसेयं । कुत इत्याह-यद्यस्मात्कारणात्तेषां वैक्रिय-
 पद्वलक्षणानां कर्मणां असंज्ञिपञ्चेन्द्रिया एव जघन्यस्थितेर्वन्धकाः । ते च जघन्यां स्थितिमेतावतीमेव बध्नन्ति, न न्यूनां,
 अन्तर्मुहूर्तमवाधा, अवाधाकावहीना च कर्मस्थितिः कर्मदलिकनिषेक इति ॥ ५७ ॥

संप्रत्येकेन्द्रियादीनां जघन्योत्कृष्टस्थितिवन्धप्रतिपादनार्थमाह—

एसेगिंदियडहरो सवासिं ऊणसंजुर्त जेष्ठो । पणवीसा पन्नासा सयं सहस्सं च गुणकारो ॥ ७० ॥
 कमसो विगलअसन्नीण पद्वसंखेज्जागहा इयरो । विरए देसजइडुगे सम्मचउके य संखगुणो ॥७१॥

एसे ति-सर्वासां प्रकृतीनां वैक्रियपद्गाहारकतीर्थकरवर्जितानामेपोऽनन्तरोक्तो “वग्गुक्कोसविर्णं मिह्वत्तुक्कोसगोणं जं
 लक्षं” । “पक्षिउवमासंखेज्जागोणो” इत्येवंलक्षणः स्थितिवन्धो रुहरो जघन्य एकेन्द्रियाणां द्रष्टव्यः । तथाहि-ज्ञाना-
 वरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामुत्कृष्टा स्थितिस्त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा, तस्या मिथ्यात्वस्थित्योत्कृष्टया
 सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणया जागे हते सति लब्धाः सागरोपमस्य त्रयः सप्तजागास्ते च पश्योपमासंख्येयजाग-
 हीनाः क्रियन्ते, एतावत्प्रमाणां जघन्यां स्थितिं ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणनवकासातवेदनीयान्तरायपञ्चकानामेकेन्द्रिया
 बध्नन्ति, न न्यूनां । एवं मिथ्यात्वस्य जघन्यां स्थितिमेकं सागरोपमं पश्योपमासंख्येयजागहीनं कषायनोहनीयस्य ।

चतुरः सागरोपमस्य सप्तजागान् पत्योपमासंख्येयजागहीनान् नोकपायाष्ठां । तथा वैक्रियपद्माहारकविकतीर्णकरवर्जि-
 तानां शोपनामप्रकृतीनां गोत्रप्रकृतिष्वयस्य च दौ सागरोपमस्य सप्तजागौ पत्योपमासंख्येयजागहीनावेकेन्द्रिया यन्ति ।
 'ऊणसजुठं जेठं सि' स एष अधन्यः स्थितिबन्ध ऊनेन पत्योपमासंख्येयजागलक्षणेन संयुतः समुत्कृष्टस्थितिबन्ध एके-
 न्द्रियाणां वेदितव्यः । तथा-ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणनवकासातपेदनीयान्तरायपञ्चकानां त्रयः सागरोपमस्य सप्त-
 जागाः परिपूर्णा उत्कृष्टः स्थितिबन्धः । एषं सर्वत्रापि प्रावनीयं । उक्त एकेन्द्रियाणां अधन्योत्कृष्टः स्थितिबन्धः । संप्रति
 विकलेन्द्रियाणामाह-'पञ्चयीसेत्यादि' एकेन्द्रियाणां सत्क उत्कृष्टः स्थितिबन्धः पञ्चविंशत्यादिना गुणकारेण गुणितः
 सन् क्रमशः क्रमेण विकलानां विकलेन्द्रियाणां द्वित्रिचतुरिन्द्रियलक्षणां नामसङ्ख्यां चासङ्क्षिप्येन्द्रियाणां चोत्कृष्टः
 स्थितिबन्धो वेदितव्यः । तथा-एकेन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिबन्धः पञ्चविंशत्या गुणितो द्वीन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थिति-
 बन्धो जयति । स एवैकेन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिबन्धः पञ्चाशता गुणितस्त्रीन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिबन्धः । शतेन
 गुणिसप्तचतुरिन्द्रियाणां । सप्तस्रेण गुणितोऽसङ्क्षिप्येन्द्रियाणामिति । 'पञ्चसंख्येयजागहा इयरो' स एष द्वीन्द्रियादीनामा-
 र्तीय श्वारतीय उत्कृष्टः स्थितिबन्धः पत्योपमासंख्येयजागहीनः सन् इतरो अधन्यः स्थितिबन्धो वेदितव्यः । संप्रति
 सर्वेषामपि अधन्योत्कृष्टस्थितिबन्धानामस्पर्शदुत्वमजिधीयते-तत्र सूक्ष्मसपरायस्य अधन्यस्थितिबन्धः सर्वस्तोकः । ततो
 मादरपर्याप्तकस्य अधन्यः स्थितिबन्धोऽसंख्येयगुणः । ततोऽपि सूक्ष्मपर्याप्तकस्य अधन्यः स्थितिबन्धो विशेषाधिकः ।

१ पत्योपमसंख्येयभागयुक्त इति पञ्च० । २ स्वामाविक एकेन्द्रियसत्क पञ्चविंशत्यादिगुणित इति पञ्च० ।

ततोऽप्यपर्याप्तवादरस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽप्यपर्याप्तसूक्ष्मस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।
 ततोऽपि अपर्याप्तसूक्ष्मस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽप्यपर्याप्तवादरस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।
 ततोऽपि सूक्ष्मपर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि वादरपर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।
 ततो द्वीन्द्रियस्य पर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । ततस्तस्यैवापर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।
 ततोऽपि तस्यैव द्वीन्द्रियस्यापर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि द्वीन्द्रियपर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो
 विशेषाधिकः । ततोऽपि त्रीन्द्रियपर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । ततोऽपि तस्यैव त्रीन्द्रियस्याप-
 र्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि त्रीन्द्रियापर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि
 पर्याप्तत्रीन्द्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततश्चतुरिन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ।
 ततोऽप्यपर्याप्तचतुरिन्द्रियस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽप्यपर्याप्तचतुरिन्द्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेष-
 पाधिकः । ततोऽपि पर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः
 संख्येयगुणः । ततोऽपि तस्यैवापर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि तस्यैवापर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थिति-
 वन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि तस्यैव पर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततः संयतस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धः
 संख्येयगुणः । 'विरण इत्यादि' विरते संयते, अत्र च जघन्य उत्कृष्टश्च स्थितिवन्ध उक्त एव । ततो देशयतिषिके देश-
 विरतषिके जघन्योत्कृष्टस्थितिवन्धलक्षणे, तथा सम्यक्त्वचतुष्केऽविरतसम्यग्दृष्टौ पर्याप्तेऽपर्याप्ते च प्रत्येकं जघन्योत्कृष्ट-
 स्थितिवन्धके स्थितिवन्धो यत्रोत्तरं संख्येयगुणो वक्तव्यः । तद्यथा—संयतोत्कृष्टस्थितिवन्धात् देशविरतस्य जघन्यः स्थिति-

धन्वः संख्येयगुणः । ततो देशाधिरतस्यैषोत्कृष्टः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । ततः पर्याप्ताधिरतस्य सम्यग्दृष्टेर्जघन्यः स्थिति-
 धन्वः संख्येयगुणः । ततोऽप्यपर्याप्ताधिरतस्य सम्यग्दृष्टेर्जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ततोऽप्यपर्याप्ताधिरतस्य सम्यग्दृ-
 ष्टेरुत्कृष्टः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । ततोऽपि पर्याप्ताधिरतस्य सम्यग्दृष्टेरुत्कृष्टः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ॥ ७१ ॥

सङ्गीपञ्जात्तियरे अङ्गितरत्तं य (च) कोनिकोडीत्तं । उधुक्कोसो सङ्गिस्त होइ पञ्जात्तगस्सेव ॥ ७२ ॥

सङ्गि चि-अधिरतस्य सम्यग्दृष्टेः पर्याप्तस्य सत्काङ्क्षुत्कृष्टस्थितिवन्धात् संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य जघन्य स्थितिवन्धः
 संख्येयगुणः । ततोऽपि तस्यैवापर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । ततोऽपि तस्यैवापर्याप्तस्य संज्ञिपञ्चेन्द्रिय-
 स्योत्कृष्टः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । 'अङ्गितरत्तं य (च) कोनिकोडीत्तं चि' संयतस्योत्कृष्टात् स्थितिवन्धादारन्य
 यावदपर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्ध एव सर्वोऽपि सागरोपमकोटीकोट्या अन्यन्तर एव दृष्टव्यः । एकेन्द्रि-
 पादीनां तु सर्पजघन्यसर्वोत्कृष्टस्थितिवन्धपरिमाणं प्रागेव प्रत्येकमुक्तं । संज्ञिपञ्चेन्द्रियपर्याप्तकस्य पुनरुत्कृष्टः स्थिति-
 बन्धो य एव प्रागेधेन सामान्येनोक्त उत्कृष्टः स्थितिवन्धः स एव वेदितव्यः ॥ ७२ ॥

तदेवं कृता स्थितिस्थान (बन्ध) प्ररूपणा । संप्रति निपेकप्ररूपणावसरः । तत्र च द्वे अनुयोगकारे-अनन्तरोप-
 निधा परपरोपनिधा च । तत्रानन्तरोपनिधाप्ररूपणार्थमाह-

मोत्तूण सगमघाहे पढमाप्यं ठिइयं षडुतरं दधं । एत्तो विसेसहीणं जावुक्कोसं ति सवस्सि ॥ ७३ ॥

मोक्षार्थं चित्त-सर्वस्मिन्नपि कर्मणि वध्यमाने आत्मीयमवाधाकालं मुक्त्वा परित्यज्य ऊर्ध्वं दक्षिणदिशं करोति । तत्र प्रथमायां स्थितौ समयलक्षणायां प्रचूततरं द्रव्यं कर्मदक्षिणं निषिञ्चति । 'एतो विसेसहीणं ति' इतः प्रथमस्थितेरूर्ध्वं द्वितीयादिषु स्थितिषु समयसमयप्रमाणासु विशेषहीनं विशेषहीनं कर्मदक्षिणं निषिञ्चति । तथाहि-प्रथमस्थितेः सकाशात् द्वितीयस्थितौ विशेषहीनं । ततोऽपि तृतीयस्थितौ विशेषहीनं । ततोऽपि चतुर्थस्थितौ विशेषहीनं । एवं विशेषहीनं विशेषहीनं तावद्वाच्यं यावत्तत्समयवध्यमानकर्मणामुत्कृष्टा स्थितिश्रमसमय इत्यर्थः ॥ ८३ ॥

कृताऽनन्तरोपनिधाप्ररूपणा, संप्रति परंपरोपनिधाप्ररूपणार्थमाह—

पद्मासंख्यजागं गंतुं दुर्गुणमेवमुक्त्वासा । नाणंतराणि पद्मस्त मूलजागो असंखतमो ॥ ८४ ॥

पद्म चित्त-अवाधाकालादूर्ध्वं प्रथमस्थितौ यन्निषिक्तं कर्मदक्षिणं तदपेक्षया द्वितीयादिषु स्थितिषु समयसमयरूपासु विशेषहीनं विशेषहीनतरं दक्षिणमारन्यमाणं पट्योपमासंख्येयजागमात्रासु स्थितिष्वतिक्रान्तासु दक्षिणं द्विगुणो न जवति, अर्धं जवतीत्यर्थः । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेतदपेक्षया विशेषहीनं विशेषहीनतरं दक्षिणमारन्यमाणं पट्योपमासंख्येयजागमात्रप्रमाणासु स्थितिष्वतिक्रान्तासु अर्धं जवति । एवमर्धार्धहान्या तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः स्थितेश्रमसमय इत्यर्थः । कियन्ति पुनरेवंद्विगुणहानि स्थानानि जवन्तीत्येतन्निरूपणार्थमाह—'नाणंतराणीत्यादि' नानाप्रकाराणि यान्यन्तराणि अन्तरान्तराद्विगुणहानिस्थानानि जवन्ति, तान्युत्कृष्टस्थितिबन्धे पट्योपमस्य संबन्धिनः प्रथमवर्गमूलस्यासंख्येयतमे जागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि जवन्ति । उक्तं च—'पद्विजवमस्त मूला असंखजागमि जत्तिया समया ।

तापश्या द्वाणीं विष्णुकोसय नेया ॥ १ ॥” ननु मित्यात्ममोहनीयस्योत्कृष्टस्थितेः सप्तविंशतिरूपमकोटीकोटीप्रमाणा-
 त्यादेतावत्यो हानयः संजयन्तु, आयुपस्तूत्कृष्टस्थितेः सप्तविंशतिरूपमकोटीकोटीप्रमाणा-
 न्तीति ? उच्यते—इहासंख्येयतमो जागोऽसंख्येयजेदारमकः, असंख्यातस्यासंख्यातजेदनिघ्नत्वात् । ततः पश्योपमप्रथ-
 मथर्गमूलस्यासंख्येयतमो जाग आयुप्यतीवाहपतरो गृह्यते इत्यधिरोधः । तथा सर्वाणि द्विगुणहानिस्थानानि स्तोत्रानि ।
 एकस्मिन् द्विगुणहान्योरन्तरे निपेकस्थानानि असंख्येयगुणानि इति ॥ ७४ ॥

कृता निपेकप्ररूपणा, संप्रत्यधाधाकरुकरूपणार्थमाह—

मोक्षुण आलगाइ समए समए अधाहृहाणीए । पल्लासंखियजागं कंडं कुणअप्पवट्टुमेसिं ॥ ७५ ॥

मोक्षुण सि—आयुंपि चरार्थपि मुक्त्या शेषाणां सर्वेषामपि कर्मणामथाधाहानौ समये समये पश्योपमासंख्येयजागल-
 क्षणं कंडकमुत्कृष्टस्थिते सकाशाब्धिनें करोति । तथाहि—उत्कृष्टायामथाधायां वर्तमानो जीवः स्थितिमुत्कृष्टां बध्नाति
 परिपूर्णमैकसमयहीना वा । एवं यावत्पश्योपमासंख्येयजागहीनां वा । यदि पुनरुत्कृष्टाऽथाधा एकेन समयेन हीना जये-
 क्षतो नियमात्पश्योपमासंख्येयजागमात्रेण करुकेन हीनामेवोत्कृष्टां स्थितिं बध्नाति । तामप्येकसमयहीनां वा द्विसमय-
 हीनां वा यावत्पश्योपमासंख्येयजागहीनां वा । यदि पुनर्द्विजां हीनोत्कृष्टाऽथाधा जवेक्षतो नियमात्पश्योपमासंख्येय-
 जागलक्षणकरुकरुक्त्वहीनामेवोत्कृष्टां स्थितिं बध्नाति । तामप्येकसमयहीनां वा यावत्पश्योपमासंख्येयजागहीना वा । एवं
 यद्विभिः समयैरुनाऽथाधा जवति, तद्विभिरेव करुकेः पश्योपमासंख्येयजागलक्षणैरुना स्थितिर्विदृष्ट्या । यावदेकत्र अध-

न्याऽत्राधा ऋवति, अन्यत्र च जघन्या स्थितिः । तदेवमत्राधागतसमयसमयहान्या स्थितेः कंडकहानिप्ररूपणा कृता । संप्रत्यक्षपवहुत्वप्ररूपणार्थमाह—‘आपवहुमेसि’ एषां वक्ष्यमाणानामष्टपवहुत्वं वक्तव्यं ॥ ८१ ॥

केपामिति चेतानेवाह—

बंधावाहाणुकसि(सइ)यरं कंरुकअत्राहबंधाणं । ठाणाणि एकनाणंतराणि अठेण कंडं च ॥ ८६ ॥

बंधं चि—‘बंधावाहाणुकसियरं ति’ उत्कृष्टः स्थितिवन्धो जघन्यः स्थितिवन्धः, उत्कृष्टाऽत्राधा जघन्याऽत्राधा । ‘कंड-
कअत्राहबंधाणं ठाणाणि चि’ कंडकस्थानानि अत्राधास्थानानि स्थितिवन्धस्थानानि च । ‘एग (क) नाणंतराणि चि’
एकं द्विगुणहान्योरन्तरं नानारूपाणि चान्तराणि द्विगुणहानिस्थानरूपाणि । ‘अठेण कंरुं च चि’ जघन्याऽत्राधाही-
नया उत्कृष्टाऽत्राधया जघन्यस्थितिहीनाया उत्कृष्टस्थितेर्जागे हृते सति यावान् जागो लक्ष्यते तावान् अर्थेन कंरुक-
मित्युच्यते इत्याम्नायिका व्याख्यानयन्ति । चः समुच्चये । पञ्चसंग्रहे पुनरेतस्य स्थानेऽत्राधाकंरुकस्थानानीत्युक्तं । तत्र
चैवं मूलटीकाकारेण व्याख्या कृता—अत्राधा च कंडकानि चात्राधाकंरुकं समाहारो बन्धः तस्य स्थानानि अत्राधाकंरु-
कस्थानानि । तयोर्द्वयोरपि स्थानसंख्येत्यर्थः । एतेषां दशानां स्थानानामष्टपवहुत्वमुच्यते—तत्र संज्ञिपद्येन्त्रियेषु पर्यासेषु
अपर्याप्तकेषु वा बन्धकेषु आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां सर्वस्तोका जघन्याऽत्राधा । सा चान्तर्मुहूर्तप्रमाणा । ततोऽत्राधा-
स्थानानि कंरुकस्थानानि चासंख्येयगुणानि । तानि तु परस्परं तुदयानि । तथाहि—जघन्यामवाधामादिं कृत्वोत्कृष्टाऽ-
त्राधाचरमसमयमत्रिव्याप्य यावन्तः समयाः प्राप्यन्ते, तावन्त्यत्राधास्थानानि ऋवन्ति । तद्यथा—जघन्याऽत्राधा एकमत्राधा-

स्थानं सेय समयाधिका द्वितीयं । द्विसमयाधिका तृतीयं । एवं तावदाभ्यं यावज्जुक्कृष्टावाधाधरमसमयः । एतापन्त्येष
 चायाधार्कंरुक्कानि, जघन्यावाधात आरन्ध्र समयं समयं प्रति कंरुकस्य प्राप्यमाणत्वात् । एतच्च प्रागेयोक्तं । तेन्य उत्कृ-
 ष्टावाधा विशेषाधिका, जघन्यावाधायास्तत्र प्रवेशात् । ततो दक्षिणनिपेकविधौ द्विगुणहानिस्थानानि असंख्येयगुणानि,
 पश्योपमप्रथमवर्गमूलासंख्येयजागतसमयप्रमाणत्वात् । तत एकस्मिन् द्विगुणहान्योरन्तरे निपेकस्थानान्यसंख्येयगुणानि,
 तेषामसंख्येयानि पश्योपमवर्गमूलानि परिमाणमिति कृत्वा तेन्योऽपि अर्थेन कंरुकमसंख्येयगुण । तस्माज्जघन्यः स्थिति-
 बन्धोऽसंख्येयगुणः, अन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणत्वात् । संज्ञिपधेन्विया हि श्रेणिमनारुढा जघन्यतोऽपि स्थिति-
 बन्धमन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणमेव कुर्यन्ति । ततोऽपि स्थितिवन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि । तत्र ज्ञानावरणदर्श-
 नावरणवेदनीमान्तरायाणामेकोनत्रिंशद्गुणानि समधिकानि मिष्यात्यमोहनीयस्यैकोनसप्ततिगुणानि समधिकानि । नामगो-
 त्रयोरेकोनत्रिंशतिगुणानि समधिकानि । तेन्य उत्कृष्टा स्थितिर्विशेषाधिका, जघन्यस्थितेरवाधायास्तत्र प्रवेशात् । तथा संज्ञि-
 पधेन्वियेष्वसंज्ञिपधेन्वियेषु वा पर्याप्तकेषु प्रत्येकमायुषो जघन्याऽवाधा सर्वस्तोका । ततो जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः,
 स च क्षुद्रकजवरूपः । ततोऽवाधास्थानान्यसंख्येयगुणानि । जघन्यावाधारहितः - पूर्वकोटीत्रिजागरहित इति कृत्वा ।
 ततोऽप्युत्कृष्टाऽवाधा विशेषाधिका, जघन्यावाधाया अपि तत्र प्रवेशात् । ततो द्विगुणहानिस्थानान्यसंख्येयगुणानि,
 पश्योपमप्रथमवर्गमूलासंख्येयजागतसमयप्रमाणत्वात् । तेन्योऽप्येकस्मिन् द्विगुणहान्योरन्तरे निपेकस्थानान्यसंख्येय-
 गुणानि । तत्र युक्तिः प्रागुक्तावगन्तव्या । ततः स्थितिवन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि । तेन्योऽप्युत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेष-

षाधिकः, जघन्यस्थितेरवाधायाश्च तत्र प्रवेशात् । तथा पञ्चेन्द्रियेषु संज्ञिष्वसंज्ञिष्वपर्यासेषु चतुरिन्द्रियत्रीन्द्रियघ्नीन्द्रियबादर-
सूक्ष्मैकेन्द्रियेषु च पर्यासापर्यासेषु प्रत्येकमायुषः सर्वस्तोका जघन्याऽवाधा । ततो जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः, स च ह्य-
ल्लकञ्चरूपः । ततोऽवाधास्थानानि संख्येयगुणानि । ततोऽप्युत्कृष्टाऽवाधा विशेषाधिका । ततोऽपि स्थितिवन्धस्थानानि
संख्येयगुणानि, जघन्यस्थितिन्यूनपूर्वकोटिप्रमाणत्वात् । तत उत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः, जघन्यस्थितेरवाधायाश्च
तत्र प्रवेशात् । तथाऽसंज्ञिपञ्चेन्द्रियचतुरिन्द्रियत्रीन्द्रियघ्नीन्द्रियसूक्ष्मवादरैकेन्द्रियेषु पर्यासापर्यासेष्वायुर्वर्जानां सप्तानां
कर्मणां प्रत्येकमवाधास्थानानि कंरुकानि च स्तोकानि परस्परं च तुष्ट्यानि, आवलिकाऽसंख्येयज्ञागतसमयप्रमाणत्वात् ।
ततो जघन्याऽवाधाऽसंख्येयगुणा, अन्तर्मुहूर्तप्रमाणत्वात् । ततोऽप्युत्कृष्टाऽवाधा विशेषाधिका, जघन्यावाधाया अपि
तत्र प्रवेशात् । ततो द्विगुणहीनानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । तत एकस्मिन् द्विगुणहान्योरन्तरे निषेकस्थानान्यसंख्ये-
यगुणानि । ततोऽर्थेन कंरुकमसंख्येयगुणं । ततोऽपि स्थितिवन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि, पद्योपमासंख्येयज्ञागत-
समयप्रमाणत्वात् । ततोऽपि जघन्यस्थितिवन्धोऽसंख्येयगुणः । ततोऽप्युत्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषाधिकः, पद्योपमासं-
ख्येयज्ञागेनान्यधिकत्वादिति ॥ ८६ ॥

तदेवमुक्तमल्पबहुत्वं, इदानीं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानप्ररूपणा कर्तव्या । तत्र च त्रीण्यनुयोगद्वाराणि । तद्यथा-
स्थितिसमुदाहारः, प्रकृतिसमुदाहारः, जीवसमुदाहारश्च । समुदाहारः प्रतिपादनं । तत्र स्थितिसमुदाहारेऽपि त्रीण्यनु-
योगद्वाराणि । तद्यथा-प्रगणना, अनुकृष्टिः, तीव्रमन्दता च । तत्र प्रगणनाप्ररूपणार्थमाह—

विश्वधे त्रितिवधे अप्रवसाणाणसंख्या लोका । इस्सा वेसेसबुद्धी आऊणमसंखगुणबुद्धी ॥ ७३ ॥

विश्वधे चि-इह सर्वेषामपि कर्मणां जघन्यस्थितेः परत उत्कृष्टस्थितेश्चरमसमयमन्निव्याप्य यावन्तः समयास्तावन्ति स्थितिस्थानानि जघन्यस्थितिसहितानि प्रत्येकं जवन्ति । एकैकस्मिन् स्थितिस्थाने बध्यमाने तद्वन्धहेतुभूताः कापायिका अध्ययसाया नानाजीवापेक्षयाऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा अवगन्तव्याः । अत्र च द्वेषा प्ररूपणा । तद्यथा-अनन्तरोपनिषया परंपरोपनिषया च । तत्रानन्तरोपनिषया प्ररूपणामाह-‘इस्सा वेसेसबुद्धी’ आयुर्यर्जानां कर्मणां हस्वा-जघन्यात् स्थितिवन्धात् परतो द्वितीयादिषु स्थितिस्थानबन्धेषु विशेषवृद्धिः विशेषाधिका वृद्धिरवसेया । तद्यथा-ज्ञानायरणीयस्य जघन्यस्थितौ तद्वन्धहेतुभूता अध्ययसाया नानाजीवापेक्षयाऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणाः । ते चान्यापेक्षया सर्वस्तोकाः । ततो द्वितीयस्थितौ विशेषाधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्थितौ विशेषाधिकाः । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः । एवं सर्वेष्वपि कर्मसु वाच्यं । ‘आऊणमसंखगुणबुद्धी’ आयुषां जघन्यस्थितेरारण्य प्रतिस्थितिवन्धमसंख्येयगुणवृद्धिर्यकस्या । तद्यथा-आयुषो जघन्यस्थितौ तद्वन्धहेतुभूता अध्ययसाया असंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणाः । ते च सर्वस्तोकाः । ततो द्वितीयस्थितौ असंख्येयगुणाः । ततोऽपि तृतीयस्थितायसंख्येयगुणाः । एव तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः ॥ ७३ ॥

१ नानाप्यवसायानामविचित्रैकस्थितिजननशक्तिमत्त्वेनेत्याद्याचार्या ।

तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा, संप्रति परंपरोपनिधया तां करोति—

पद्मासंख्यजागं गंतुं ङुगुणाणि जाव उक्तोसा । नाणंतराणि अंगुलमूलच्छेयणमसंखतमो ॥ ८८ ॥

पद्व त्ति-आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां जघन्यस्थितौ यान्यध्यवसायस्थानानि, तेन्यः पट्योपमासंख्येयजागमात्राः स्थितीरतिक्रम्य परस्मिन्नन्तरे स्थितिस्थाने द्विगुणान्यध्यवसायस्थानानि जवन्ति । तेन्योऽपि पट्योपमासंख्येयजागमात्राः स्थितीरतिक्रम्यानन्तरे स्थितिस्थाने द्विगुणान्यध्यवसायस्थानानि जवन्ति । एवं द्विगुणवृद्धिस्तावत्तव्या यावद्-
त्कृष्टा स्थितिरिति । एकस्मिन् द्विगुणवृद्धयोरन्तरे स्थितिस्थानानि पट्योपमवर्गमूलान्यसंख्येयानि । नानाद्विगुणवृद्धि-
स्थानानि चांगुलवर्गमूलद्वेदनकासंख्येयतमजागप्रमाणानि । एतद्भक्तं जवति-अंगुलमात्रक्षेत्रगतप्रदेशराशेर्यत् प्रथमं वर्ग-
मूलं तन्मनुष्यप्रमाणहेतुराशिषण्वतिद्वेदनविधिना तावद्विद्यते, यावद्भागं न प्रयञ्जति । तेषां च द्वेदनकानामसंख्येयतमे
जागे यावन्ति द्वेदनकानि तावत्सु यावानाकाशप्रदेशराशिस्तावत्प्रमाणानि नानाद्विगुणस्थानानि जवन्तीति ॥ ८८ ॥

तदेवं कृता प्रगणना । सांप्रतमनुकृष्टिश्चिन्त्यते । सा च न विद्यते । तथाहि-ज्ञानावरणीयस्य जघन्यस्थितिवन्धे
यान्यध्यवसायस्थानानि, तेन्यो द्वितीयस्थितिवन्धेऽन्यानि, तेन्योऽपि तृतीयस्थितिवन्धेऽन्यानि, एवं तावत्ताच्यं याव-
द्भक्तकृष्टा स्थितिः । एवं सर्वेषामपि कर्मणां ऽष्टव्यं । इदानीं तीव्रमन्दता यक्षुमवसरप्राप्ता, सा स्थाप्या, अग्रे वद्वयमाण-
त्वात् । तदेवमचिहितः स्थितिसमुदाहारः । संप्रति प्रकृतिसमुदाहार उच्यते । तत्र च द्वे अनुयोगद्वारे । तद्यथा-प्रमा-

दानुगमः, अक्षयबुद्धं च । तत्र प्रमाणागमे ज्ञानावरणीयस्य सर्वेषु स्थितिपन्धेषु कियन्त्यध्यवसायस्थानानि ? उच्यते-
असंख्येयस्रोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि । एवं सर्वकर्मसामपि द्रष्टव्यं । ज्ञानीमक्षयबुद्धमजिघातुकाम आह-

विद्दीह्यापि कमसो असंख्यगुणियाण्यंतगुणणाप । पढमजहसुक्कोसं धितिय जहन्नाश्या चरमा ॥७५॥

विद्दीह्यापि-स्थितिदीर्घतया क्रमशः क्रमेणाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि । यस्य यतः क्रमेण दीर्घा
स्थितिस्य ततः क्रमेणाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि वक्तव्यानीत्यर्थः । तथाहि-सर्वस्रोकान्यायुपः स्थितिपन्धाध्यव-
सायस्थानानि । तेन्योऽपि नामगोत्रयोरसंख्येयगुणानि । नन्वायुपः स्थितिस्थानेषु यद्योत्तरमसंख्येयगुणा वृद्धिः, नामगो-
त्रयोस्तु विशेषाधिका, सत्कथमायुरपेक्षया नामगोत्रयोरसंख्येयगुणानि जघन्ति ? उच्यते-आयुपो अधन्यस्थिताध्यव-
सायस्थानान्यतीथ स्रोकानि, नामगोत्रयोः पुनर्जघन्त्याया स्थितौ अतिप्रचूतानि, स्रोकानि चायुपः स्थितिस्थानानि, नाम-
गोत्रयोस्त्यतिप्रचूतानि, ततो न कश्चिदोपः । नामगोत्रयोः सरकस्थितिपन्धाध्यवसायस्थानेन्यो ज्ञानावरणीपदर्शनावरणीय-
वेदनीयान्तरायाणां स्थितिपन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते-इह पश्योपमासंख्येयजागमात्रासु
स्थितिप्यतिक्रान्तासु त्रिगुणवृद्धिरुपलब्धा । तथा च सत्येकैकस्यापि पश्योपमस्यान्तेऽसंख्येयगुणानि खन्यन्ते, किं पुनर्दशसा-
गरोपमकोटीकोट्यन्ते इति तेन्योऽपि कपायमोदनीयस्य स्थितिपन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि । तेन्योऽपि दर्शनमो-
दनीयस्य स्थितिपन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि । उक्तः प्रकृतिसमुदाहारः, सप्रति स्थितिसमुदाहारे या प्राक् तीव्र-
मन्दता नोक्ता साऽजिघीयते-‘अणतेत्यादि’ प्रथमायां स्थितौ जघन्य स्थितिपन्धाध्यवसायस्थानं । ततस्तस्यामेवोत्कृष्टं ।

ततो द्वितीयस्थितौ जघन्यं । एवमादि आ चरमात् उत्कृष्टस्थितौ चरमं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं यावत्क्रमेणानन्त-
गुणतया वक्तव्यं । तद्यथा—ज्ञानावरणीयस्य जघन्यस्थितौ जघन्यस्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं सर्वमन्दानुज्ञावं । ततस्त-
स्यामेव जघन्यस्थितौ उत्कृष्टमध्यवसायस्थानमनन्तगुणं । ततोऽपि द्वितीयस्थितौ जघन्यं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानमन-
न्तगुणं । ततोऽपि तस्यामेव द्वितीयस्थितौ उत्कृष्टमनन्तगुणं । एवं प्रतिस्थिति जघन्यमुत्कृष्टं च स्थितिवन्धाध्यवसायस्थान-
मनन्तगुणतया तावद्वक्तव्यं यावदुत्कृष्टायां स्थितौ चरमं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानमनन्तगुणम् ॥ ८९ ॥

तदेवं स्थितिसमुदाहारोऽपि निरवशेष उक्तः प्रकृतिसमुदाहारश्च । संप्रति जीवसमुदाहारमभिधित्सुराह—

बंधंती ध्रुवपगडी परित्तमाणिग सुजाण ति विहरसं । चउ तिग विष्ठाणगयं विवरीयतिगं च असुजाणं ॥ ९० ॥

बंधंति—ज्ञानावरणीयपञ्चकदर्शनावरणीयनवकमिथ्यात्वपोरुशकषायजयजुगुप्सातैजसकार्मणवर्णगन्धरसस्पर्शागुरु-
लघूपघातनिर्माणान्तरायपञ्चकलक्षणाः सप्तचत्वारिंशत्संख्या ध्रुवप्रकृतीर्वधन्ति । परावर्तमानशुभप्रकृतीनां सातवेदनीय-
देवगतिमनुजगतिपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियाहारकौदारिकशरीरसमचतुरस्रसंस्थानवज्रर्षजनाराचसंहननांगोपांगत्रयमनुजानुपू-
र्वीदेवानुपूर्वीपराधातोह्लासातपोद्योतप्रशस्तविहायोगतित्रसादिदशकतीर्थकरनामनरकायुर्वर्जशेषायुष्कत्रयोच्चैर्गोत्रलक्षणानां
चतुस्त्रिंशत्संख्यानां त्रिविधं त्रिप्रकारं । तद्यथा—चतुःस्थानगतं त्रिस्थानगतं द्विस्थानगतं चरममनुज्ञागं वधन्ति । इह
शुभप्रकृतीनां रसः क्षीरादिरसोपमः । अशुभप्रकृतीनां तु घोपातकीनिंवादिरसोपमः । उक्तं च—“घोसाकइनिंबुवमो

असुजाण सुजाण खीरखंडुवमो" इति । क्षीरादिरस्तश्च स्वाजायिक एकस्थानिक उच्यते । त्रयोस्तु कर्षयोरावर्तने कृते
 सति योऽवशिष्यते एकः कर्षः स द्विस्थानिकः । त्रयाणां कर्षाणामावर्तने कृते सति य उच्यते एकः कर्षः स त्रिस्थान-
 गतः । चतुर्णां तु कर्षाणामावर्तने कृते सति योऽवशिष्टः एकः कर्षः स चतुःस्थानगतः । एकस्थानगतोऽपि रसो जलख-
 विन्दुचुक्रप्रसृत्यज्जलिकरककुंजलोषादिषु प्रक्षेपात् मन्दमन्दतराद्यसंख्यजेदत्वं प्रतिपद्यते । एवं द्विस्थानगतादिष्वपि
 रसेष्वसंख्येयजेदत्वं याच्यं । एतदनुसारेण च कर्मणामपि रसेष्वेकस्थानगतत्वादि स्वधिया परिज्ञावनीयं । एकस्थानगताद्य
 रसात् कर्मणां द्विस्थानगतादयो रसा यथोत्तरमनन्तगुणा धार्याः । तदुक्तं—“अणंतगुणिया कमेषियरे” । तथा केवल-
 ज्ञानावरणवर्जानां चतुर्णां ज्ञानावरणीयानां, केवलदर्शनावरणवर्जानां त्रयाणां चक्षुरादिदर्शनावरणणीयानां, पुरुषयेदस-
 ष्यजनचतुष्टयास्तरायपञ्चकानां च सर्वसंख्यया सप्तदशप्रकृतीनां बन्धमाश्रित्य चतुर्धापि रसः सम्नयति । तद्यथा—एकस्था-
 नगतो द्विस्थानगतत्रिस्थानगतश्चतुःस्थानगतश्च । शेषाणां तु शुभप्रकृतीनामशुभप्रकृतीनां वा द्विस्थानगतः त्रिस्थानगतश्चतुः-
 स्थानगतश्च । न तु कदाचनान्येकस्थानगत इति यस्तुस्थितिः । तत्र शुभप्रकृतीनां चतुःस्थानगतादिक्रमेषु रसस्य त्रैविध्यं
 प्रतिपाद्य सम्प्रत्यशुभप्रकृतीनां रसस्य त्रैविध्यमाह—“विवरीयतिगं च असुजाणं” ता एव ध्रुवप्रकृतीर्बध्नन्तो यदि परावर्त-
 माना अशुभप्रकृतीर्बध्नन्ति तदा तासामनुजागं विपरीतत्रिकं विपरीतं त्रिकं यस्य स तथा त पद्मन्ति । तद्यथा—द्विस्थानगतं
 त्रिस्थानगतं चतुःस्थानगतं च । इह ध्रुवप्रकृतीनां जघन्यां स्थितिं बध्नन् शुभप्रकृतीनां बन्धमागतानां चतुःस्थानगत रसं
 यमाति, अशुभप्रकृतीनां तु द्विस्थानगतं । अजघन्यां ध्रुवप्रकृतीनां स्थितिं बध्नन् शुभप्रकृतीनामशुभप्रकृतीनां वा यथा-

योगं बन्धमागतानां त्रिस्थानगतं रसं वध्नाति । उत्कृष्टा च स्थितिं ध्रुवप्रकृतीनां वधन् शुचप्रकृतीनां द्विस्थानगतं, अशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं रसं वध्नाति । ततः शुचप्रकृतिगतरसत्रैविध्यक्रमापेक्षयाऽशुचप्रकृतीनां रसत्रैविध्यक्रमस्य वैपरीत्यमुक्तं ॥ ए० ॥

अथ के शुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं त्रिस्थानगतं द्विस्थानगतं वा रसं वधन्ति ? उच्यते—

सर्वविशुद्धा वधन्ति मध्निमा संक्लिष्टतरगा य । ध्रुवपगनि जहन्नविं सर्वविशुद्धा उ वधन्ति ॥ ए१ ॥
तिष्ठाणे अजहसं विष्ठाणे जेष्ठं सुजाण कमा । सष्ठाणे उ जहन्नं अजहन्नुक्कोसमियरासिं ॥ ए२ ॥

सर्व ति-ये सर्वविशुद्धा जन्तवस्ते परावर्तमानशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं रसं वधन्ति । ये पुनर्मध्यमपरिणामास्ते त्रिस्थानगतं रसं वधन्ति । संक्लिष्टतरपरिणामास्तु द्विस्थानगतं । ये पुनस्तद्योग्यज्ञमिकानुसारेण सर्वविशुद्धाः परावर्तमाना अशुचप्रकृतीर्वधन्ति ते तासां द्विस्थानगतं रसं निवर्तयन्ति । मध्यमपरिणामास्त्रिस्थानगतं । संक्लिष्टतरपरिणामास्तु चतुःस्थानगतं । 'ध्रुवपगनीत्यादि' ये सर्वविशुद्धाः शुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं रसं वधन्ति, ते ध्रुवप्रकृतीनां जघन्यां स्थितिं निवर्तयन्ति । 'तिष्ठाणे' इति पष्ठ्यर्थे सप्तमी, परावर्तमानशुचप्रकृतीनां त्रिस्थानगतस्य रसस्य ये बन्धकास्ते ध्रुवप्रकृतीनामजघन्यां मध्यमां स्थितिं वधन्ति । द्विस्थानगतस्य रसस्य ये बन्धकास्ते ध्रुवप्रकृतीनां ज्येष्ठामुत्कृष्टां स्थितिं वधन्ति । तथा इतरासां परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां ये द्विस्थानगतं रसं वधन्ति, ते ध्रुवप्रकृतीनां जघन्यां स्थितिं स्वस्थाने स्वविशुद्धिज्ञमिकानुसारेणेत्यर्थः, वधन्ति, परावर्तमानाशुचप्रकृतिसत्कद्विस्थानगतरसबन्धहेतुविशुद्ध्यनुसारेण

जघन्यां स्थितिं यन्नन्ति, न त्वतिजघन्यामित्यर्थः । अघन्यस्थितिष्वन्धो हि ध्रुवप्रकृतीनामेकान्तविशुद्धौ संजयति, न च तदानीं परायर्तमानाशुजप्रकृतीनां बन्धाः संजयन्ति । ये पुनः परायर्तमानाशुजप्रकृतीनां त्रिस्थानगतस्य रसस्य बन्धकास्ते ध्रुवप्रकृतीनामजघन्यां स्थितिं यन्नन्ति । तथा ये परायर्तमानाशुजप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं रसं यन्नन्ति ते ध्रुवप्रकृतीनामुत्कृष्टां स्थितिं निवर्तयन्ति ॥ ९१ ॥ ९२ ॥

इह द्विधा प्ररूपणा-अनन्तरोपनिधया परंपरोपनिधया च । तत्रानन्तरोपनिधया प्ररूपणामाह-
योवा जहन्नियाप होंति विसेसाद्विचंदद्विसयाइं । जीवा विसेसहीणा उदद्विसयपुद्दुत्त मो जाव ॥ ९३ ॥

द्योय सि-परायर्तमानानां शुजप्रकृतीनां चतुःस्थानगतरसबन्धकाः सन्तो ज्ञानायरणीयादीनां ध्रुवप्रकृतीनां अघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्तोकाः । द्वितीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । एवं तावद्विशेषाधिका वक्तव्या यावत्प्रज्ञातानि सागरोपमशतान्यतिक्रान्तानि जघन्ति । ततः परं विशेषहीनास्तावद्वक्तव्या यावद्विशेषहानावपि 'उदद्विसयपुद्दुत्तं ति' प्रज्ञातानि सागरोपमशतानि जघन्ति । 'मो' इति पादपूरणे । पृथक्त्वशब्दोऽत्र बहुत्ववाची । यदाह चूर्णिकृत्-"पुद्दुत्तसदो बहुत्ववाचीति" । इति ॥ ९३ ॥

पथ तिष्ठाणकरा विष्ठाणकरा य आ सुजुकोसा । असुज्जाणं विष्ठाणे तिचउष्ठाणे य उक्कोसा ॥ ९४ ॥

एवं ति-परायर्तमानानां शुजप्रकृतीनां त्रिस्थानगतं रसं निवर्तयन्तः सन्तो ध्रुवप्रकृतीनां स्वप्रायोग्यजघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्तोकाः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः ।

एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रचूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । ततः परं विशेषहीना विशेषहीनास्तावद्वक्तव्या यावद्विशेषहानावपि प्रचूतानि सागरोपमशतानि गच्छन्ति । तथा परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां द्विस्थानगतं रसं निवर्तयन्तो ध्रुवप्रकृतीनां स्वप्रायोग्यजघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्तोकाः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्यां विशेषाधिकाः । एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रचूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । ततः परं विशेषहीनास्तावद्वक्तव्या यावद्विशेषहानावपि प्रचूतानि सागरोपमशतानि प्रयान्ति । परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां च द्विस्थानगतरसबन्धका एवं तावद्वक्तव्या यावत्तासां परावर्तमानशुचप्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिः उत्कृष्टस्थितिगतद्विस्थानरसबन्धका इत्यर्थः, 'असुजाणमित्यादि' अशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां प्राग्दर्शितक्रमेण प्रथमतो द्विस्थानगतरसबन्धका वक्तव्याः । ततस्त्रिस्थानगतरसबन्धका वक्तव्याः । ततश्चतुःस्थानगतरसबन्धकाः । ते च तावद्वक्तव्या यावदुत्कृष्टा स्थितिः । इयमत्र जावना-अशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां जघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्तोकाः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । एवं विशेषाधिका विशेषाधिकास्तावद्वक्तव्या यावत्प्रचूतानि सागरोपमशतानि गच्छन्ति । ततः परं विशेषहीना विशेषहीनास्तावद्वक्तव्या यावद्विशेषहानावपि प्रचूतानि सागरोपमशतानि यान्ति । अशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां त्रिस्थानगतरसबन्धकाः सन्तो ध्रुवप्रकृतीनां स्वप्रायोग्यजघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्तोकाः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । एवं प्रागिव तावद्वाच्यं यावद्विशेषहानावपि प्रचूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । तथाऽशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां चतुःस्थानगतरसबन्धकाः सन्तो ध्रुव-

प्रकृतीना स्वप्रायोग्यजघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्तोकाः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । एवं तावदाभ्य यावत्प्रज्ञूतानि सागरोपमशतानि गच्छन्ति । ततः पर विशेषहीना विशेषहीनास्तावच्छक्या यावद्विशेषहानावपि प्रज्ञूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । अशुभपरावर्तमानप्रकृतीनां च चतुःस्थानगतरसबन्धका एवं विशेषहीना विशेषहीनास्तावच्छक्या यावत्तासामशुभपरावर्तमानप्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिर्जघति, छस्कृष्टस्थितिगतचतुःस्थानकरसबन्धका इत्यर्थः ॥ एध ॥

तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा, संप्रति परपरोपनिधया तामाह-

पञ्चासंख्यमूखानि गंतुं दुग्ुणा य दुग्ुणहीणा य । नाणंतराणि पक्षस्स मूलजागो असंखतमो ॥ एध ॥

पक्ष सि-परावर्तमानशुभप्रकृतीनां चतुःस्थानगतरसबन्धका ध्रुवप्रकृतीनां जघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना ये जीवास्तदपेक्षया जघन्यस्थितेः परतः पट्योपमस्यासंख्येयानि वर्गमूखानि पट्योपमस्यासंख्येयेषु वर्गमूखेषु यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणाः स्थितीरतिक्रम्यापरस्मिन् स्थितिस्थाने वर्तमाना जीवा द्विगुणा जघन्ति । ततः पुनरपि पट्योपमासंख्येयवर्गमूखप्रमाणाः स्थितीरतिक्रम्यानन्तरे स्थितिस्थाने द्विगुणा जघन्ति । एवं द्विगुणास्तावच्छक्या यावत्प्रज्ञूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । ततः परं पट्योपमासंख्येयवर्गमूखप्रमाणाः स्थितीरतिक्रम्यापरस्मिन् स्थितिस्थाने विशेषवृद्धिगतधरमस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना ये जीवास्तदपेक्षया द्विगुणहीना जघन्ति अर्धा जघन्तीत्यर्थः । तत पुनरपि पट्योपमासंख्येयवर्गमूखप्रमाणाः स्थितीरतिक्रम्यापरस्मिन् स्थितिस्थानेऽर्धा जघन्ति । एवं तावदाभ्य यावद्विगुणहानावपि

प्रचूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । एवं परावर्तमानशुभप्रकृतीनां त्रिस्थानकरसवन्धका द्विस्थानगतरसवन्धकाश्च, अशुभपरावर्तमानप्रकृतीनां तु द्विस्थानरसवन्धकास्त्रिस्थानरसवन्धकाश्चतुःस्थानरसवन्धकाश्च वक्तव्याः । एकस्मिन् द्विगुणवृद्ध्यन्तरे द्विगुणहान्यन्तरे वा स्थितिस्थानानि पट्योपमस्यासंख्येयानि वर्गमूलानि पट्योपमस्यासंख्येयेषु वर्गमूलेषु यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानीत्यर्थः । नानान्तराणि नानारूपद्विगुणवृद्धिद्विगुणहानि(लक्षणानि)स्थानानि पट्योपमस्य संवन्धिनः । प्रथमवर्गमूलस्यासंख्येयतमे जागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि चरन्ति । नानाद्विगुणवृद्धिद्विगुणहानि-स्थानानि स्तोकानि । एकस्मिन् द्विगुणवृद्ध्यन्तरे द्विगुणहान्यन्तरे वा स्थितिस्थानानि असंख्येयगुणानि ॥ ६५ ॥

अणगारप्पाजग्गा विष्ठाणगया उ डुविहपगडीणं । सागारा सव्वड वि हिष्ठा थोवाणि जवमप्पा ॥ ६६ ॥

ठाणाणि चउठाणा संखेज्जगुणाणि उवरिमेवंति(एवं) । तिष्ठाणे विष्ठाणे सुजाणि एगंतमीसाणि ॥ ६७ ॥

उवरिं मिस्साणि जहन्नगो सुजाणं तउ विसेसहिउं । होइ सुजाण जहणो संखेज्जगुणाणि ठाणाणि ॥ ६८ ॥

विष्ठाणे जवमप्पा हेष्ठा एगंत मीसगाणुवरिं । एवं तिचउठाणे जवमप्पाउं य डायविई ॥ ६९ ॥

अंतां कोडाकोडी सुजविष्ठाण जवमप्पाउं उवरिं । एगंतगा विसिष्ठा सुजजिष्ठा डायविइजेष्ठा ॥ ७० ॥

अणगार ति-द्विविधानामपि शुभानामशुभानां च परावर्तमानप्रकृतीनां रसा अनाकारप्रायोग्याः वन्धं प्रत्यनाकारोप-योगयोग्या वन्धमधिकृत्य तथाविधमन्दपरिणामयोग्या इत्यर्थः । नियमात् द्विस्थानगता एव नान्ये । तुरेवकारार्थः ।

उक्तं च—“तुः स्याद्देऽवधारणे” । साकाराः साकारोपयोगयोग्या बन्धमधिकृत्य तीव्रपरिणामयोग्याः । पुनः सर्वत्रापि
 द्विस्थानादौ प्राप्यन्ते द्विस्थानगतास्त्रिस्थानगताश्चतुःस्थानगताश्च रसा बन्धमाश्रित्य साकारोपयोगयोग्या जघन्तीत्यर्थः ।
 इदानीं सर्वस्थितिस्थानानामध्यमदुस्वमाह—‘हिंसा शोवाष्णीत्यादि’ परावर्तमानशुभ्रप्रकृतीनां चतुःस्थानकरसयवमध्यादधः
 स्थितिस्थानानि सर्वस्तोकानि । तेन्यश्चतुःस्थानकरसयवमध्यस्यैवोपरि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि पराव-
 र्तमानशुभ्रप्रकृतीनां त्रिस्थानकरसयवमध्यादधः स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि त्रिस्थानकरसयवमध्यस्योपरि
 स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । ‘परं तिहाणे चि’ परं संख्येयगुणतयाऽध उपरि च त्रिस्थानेऽपि रसे स्थितिस्थानानि
 षष्ठम्यानीत्यर्थः । तेन्योऽपि परावर्तमानशुभ्रप्रकृतीनां द्विस्थानकरसयवमध्यादधः स्थितिस्थानानि एकान्तसाकारोपयो-
 गयोग्यानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि द्विस्थानकरसयवमध्यादधः पाश्चात्येन्य ऊर्ध्वं स्थितिस्थानानि मिश्राणि साका-
 रानाकारोपयोगयोग्यानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि द्विस्थानकरसयवमध्यस्योपरि मिश्राणि स्थितिस्थानानि संख्येयगु-
 णानि । तेन्योऽपि शुभ्रानां परावर्तमानप्रकृतीनां अधन्यः स्थितिबन्धः संख्येयगुणः । ततोऽप्यशुभ्रपरावर्तमानप्रकृतीनां
 अधन्यः स्थितिबन्धो विशेषाधिकः । ततोऽप्यशुभ्रपरावर्तमानप्रकृतीनामेव द्विस्थानकरसयवमध्यादध एकान्तसाकारो-
 पयोगयोग्यानि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । ततस्तासामेव परावर्तमानाशुभ्रप्रकृतीनां द्विस्थानकरसयवमध्यादधः
 पाश्चात्येन्य ऊर्ध्वं मिश्राणि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि तासामेवाशुभ्रपरावर्तमानप्रकृतीनां द्विस्थानकर-
 सयवमध्यादधुपरि स्थितिस्थानानि मिश्राणि संख्येयगुणानि । तेन्योऽप्युपरि एकान्तसाकारोपयोगयोग्यानि स्थितिस्था-

नानि संख्येयगुणानि । तेज्योऽपि तासामेव परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां त्रिस्थानकरसयवमध्यादधः स्थितिस्थानानि संख्ये-
यगुणानि । तेज्योऽपि त्रिस्थानकरसयवमध्यस्योपरि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेज्योऽप्यशुचपरावर्तमानप्र-
कृतीनामेव चतुःस्थानकरसयवमध्यादधः स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेज्योऽपि यवमध्यादुपरि ऋयस्थितिः संख्ये-
यगुणा । यतः स्थितिस्थानादपवर्तनाकरणवशेनोत्कृष्टां स्थितिं याति तावती स्थितिर्ऋयस्थितिरित्युच्यते । ततोऽपि
सागरोपमाणामन्तःकोटीकोटीसंख्येयगुणा । ततोऽपि परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां त्रिस्थानकरसयवमध्यस्योपरि यानि
मिश्राणि स्थितिस्थानानि तेषामुपर्येकान्तसाकारोपयोगयोग्यानि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेज्योऽपि परावर्त-
मानाशुचप्रकृतीनामुत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽप्यशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां वज्रा ऋयस्थितिर्विशेषाधिका ।
यतः स्थितिस्थानात् मांडूकप्लुतिन्यायेन ऋयां फालां दत्वा या स्थितिर्वध्यते ततः प्रचृति तदन्ता तावती स्थितिर्वज्रा
ऋयस्थितिरिहोच्यते । सा चोत्कर्षतोऽन्तःसागरोपमकोटीकोटयूना सकलकर्मस्थितिप्रमाणा वेदितव्या । तथाहि-अन्तः-
सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणं स्थितिवन्धं कृत्वा पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रिय उत्कृष्टां स्थितिं वधातीति नान्यथा । ततोऽपि पराव-
र्तमानाशुचप्रकृतीनामुत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिक इति ॥

संप्रत्यस्मिन् विषये जीवानामदृषवहुत्वमाह—

संखेज्जगुणा जीवा कमसो एणसु डुविहपगईणं । असुजाणं तिठाणे सबुवरि विसेसउं अहिया ॥१०१॥
संखेज्ज ति-सर्वस्तोकाः परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानकरसबन्धका जीवाः । तेज्योऽपि त्रिस्थानकरसबन्धकाः

संख्येयगुणाः । तेन्योऽपि त्रिस्थानकरसबन्धकाः संख्येयगुणाः । तेन्योऽपि परावर्तमानाश्चतुःप्रकृतीनां त्रिस्थानकरसबन्धकाः संख्येयगुणाः । तेन्योऽपि चतुःस्थानकरसबन्धकाः संख्येयगुणाः । तेन्योऽपि त्रिस्थानकरसबन्धका विशेषाधिकाः । तथा च-‘असृजासृजमित्यादि’ असृजानामसृजप्रकृतीनां त्रिस्थाने त्रिस्थानकस्य रसस्य बन्धकाः सर्वेषामुपरि विशेषाधिका यकभ्याः ॥ ॥

एवं बंधणकरणे परुविप सह द्वि बंधसयगेण । बधविहाणाद्विगमो सुहमजिगंतुं सहुं होइ ॥ १०२ ॥

। बधकरणं सम्भतं ।

एवं ति-एवमुक्तप्रकारेणास्मिन् बन्धनकरणे बन्धशतकेन बन्धशतकाख्येन ग्रन्थेन सह प्ररूपिते सति । एतेन क्लिप्तशतककर्मप्रकृत्योरेककर्तृकता श्रावेदिता ऋष्ट्या । बन्धविधानस्य पूर्यगतस्य सुखमधिगन्तुं सुखेन ज्ञातुमिष्यमाणस्याधिगमोऽप्यबोधो लघु शीघ्रं जवंति ॥ ॥

॥ इति श्रीमखयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायां बन्धनकरणम् ॥

१ अत्रापि विहितैव साधादिप्ररूपणा न्यायाचार्यपादैः ।

तदेवमुक्तं बन्धनकरणं । संप्रत्युद्देशक्रमेण वक्तुमवसरप्राप्तं संक्रमकरणं । संक्रमश्च प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशरूपविप-
यज्ञेदाच्चतुर्विधः । तत्र प्रथमतः संक्रमस्य सामान्यलक्षणमभिधातुकाम आह-

सो संक्रमो ति बुच्चइ जं बंधणपरिणतं पठगेणं । पगयंतरब्बदलियं परिणमयइ तयणुजावे जं ॥ १ ॥

सो संक्रमो ति-इह जीवो यद्वन्धनपरिणतो यस्याः प्रकृतेर्वन्धनेन बन्धकत्वेन परिणतः । अनेन किलेदमावेद्यते-
यदि जीवस्तथारूपबन्धनपरिणामपरिणतो ज्वति ततः कर्मवर्गणापुज्जत्ता अपि कर्मरूपतया परिणमन्ते, नान्यथा । उक्तं
च-“जीवपरिणामहेऊ कम्मत्ता पुग्गत्ता परिणमंति । पोग्गलकम्मनिमित्तं जीवो वि तहेव परिणमइ ॥ १ ॥” अस्या अह-
रगमनिका-जीवस्य सत्कात् परिणामादध्यवसायाच्चेतोः, जीवपरिणामं हेतुमाश्रित्येत्यर्थः । कर्मवर्गणान्तःपातिनो जीव-
स्वप्रदेशावगाढाः पुज्जत्ताः कर्मरूपतया ज्ञानावरणीयादिकर्मरूपतया परिणमन्ते । अथ जीवस्यापि तथारूपः परिणामः
कस्मान्नवतीति चेदुच्यते-‘पुग्गत्तेत्यादि’ पुज्जलरूपं प्राग्बद्धं कर्म विपाकोदयप्राप्तं तन्निमित्तं तत्सामर्थ्यादिति ज्ञावः ।
जीवोऽपि तथैव प्रदेशावगाढकर्मवर्गणान्तःपातिपुज्जलकर्मरूपतापत्तिहेतुतथैव परिणमत इति ॥ ‘पठगेणं ति’ प्रयोगेण
संक्षेपसंज्ञितेन विशोधिसंज्ञितेन वा वीर्यविशेषेण । विवह्नितायाः प्रकृतेरन्या प्रकृतिः प्रकृत्यन्तरं विवह्नितवध्यमानप्रकृति-
व्यतिरिक्ताऽन्या प्रकृतिरित्यर्थः । तत्रस्थं दलिकं तदनुज्ञावेन वध्यमानप्रकृतिस्वज्ञावेन यत्परिणमयति परिणमनमापा-
दयति स संक्रम उच्यते । एतदुक्तं ज्वति-वध्यमानासु प्रकृतिषु मध्येऽवध्यमानप्रकृतिदलिकं प्रह्निप्य वध्यमानप्रकृति-
रूपतया यत्तस्य परिणमनं, यच्च वा वध्यमानानां प्रकृतीनां दलिकरूपस्येतेतररूपतया परिणमनं तत्सर्वं संक्रमणमि-

त्युच्यते । तत्र पच्यमानप्रकृतिष्वप्यव्यमानप्रकृतीनां सक्रमो यथा—सातयेदनीये वध्यमानेऽसातयेदनीयस्य, चण्डैर्गोत्रे वा नीचैर्गोत्रस्येत्यादि । वध्यमानानां परस्परं संक्रमो यथा—वध्यमाने मतिज्ञानावरणीये वध्यमानमेध श्रुतज्ञानावरण संक्रमयति, श्रुतज्ञानावरणे वा वध्यमाने वध्यमानमेध मतिज्ञानावरणीयमित्यादि । इह यत्प्रकृतिष्वन्धकत्वेन परिणत आत्मा तदनुजायेन प्रकृत्यन्तरस्यं दक्षिकं यत्परिणमयति स सक्रम इत्युक्तं ॥ १ ॥

एतच्च लक्षणं दर्शनत्रिकव्यतिरेकेणान्यत्र छट्ठ्यं, दर्शनत्रिके पुनर्वन्धं विनापि सक्रमोऽवगन्तव्यः । तथा चाह—
 दुसु वेगे विच्छिद्रुगं धधेणविणा वि सुद्धविच्छिस्स । परिणामइ जीसे तं पगईणं पडिग्गहो एसा ॥ २ ॥

दुसु वि—शुद्धदृष्टेः सम्यग्दृष्टेर्दयोः सम्यक्त्वसम्यग्मिष्यात्वयोराधारचूतयोर्मिष्यात्वं, एकस्मिंश्च सम्यक्त्वे सम्यग्मिष्यात्वं बन्ध विनापि संक्रामति । इयमत्र जायना—इह मिष्यात्वस्यैव बन्धो न सम्यक्त्वसम्यग्मिष्यात्वयोः । यतो मिष्यात्वपुञ्जत्वा एव मदनकोषस्थानीया औपधविशेषकद्वयेनौपन्नमिकसम्यक्त्वानुगतेन विशोभिस्थानेन त्रिधा क्रियन्ते, तद्यथा—शुद्धा अर्धयिशुद्धा अविशुद्धाश्च । तत्र विशुद्धाः सम्यक्त्वं, अर्धयिशुद्धाः सम्यग्मिष्यात्व, अविशुद्धा मिष्यात्वं । तत्र विशुद्धसम्यग्दृष्टिः सम्यक्त्वसम्यग्मिष्यात्वयोः बन्धं विनापि तत्र मिष्यात्वं संक्रमयति, सम्यग्मिष्यात्वं च सम्यक्त्वे इति । तदेवमुक्तं संक्रमस्य सामान्यलक्षणं, संप्रति यासु प्रकृतिषु प्रकृत्यन्तरस्यं दक्षिकं संक्रमयति तासां सज्ञान्तरमाह—‘परिणामेत्यादि’ यस्यां प्रकृतौ आधारचूतायां तत्प्रकृत्यन्तरस्यं दक्षिकं परिणमयति आधारचूतप्रकृतिरूपतामापादयति यथा प्रकृतिराधारचूता पतद्ब्रह्म इत्युच्यते । पतद्ब्रह्म इय पतद्ब्रह्मः संक्रम्यमाणप्रकृत्याधार इत्यर्थः ॥ २ ॥

पतद्ग्राह न ज्वन्ति । एतद्भुक्तं ज्वति-चतुर्ष्वपि संज्वलनेषु प्रथमस्थितौ तिसृष्व्वावलिकासु समयोनावलिकात्रिकशेषायां सत्यां वध्यमानेष्वपि नान्यत्प्रकृत्यन्तरदलिकं तेषु संक्रामति, तेन तदानीमपतद्ग्राहः । तथाऽन्तरकरणे कृते सति घयो-रावलिकयोः प्रथमस्थितिसत्कयोः समयोनयोः सत्योर्वेदः पुरुषवेदः पतद्ग्राहो न ज्वति, न किमपि तत्र प्रकृत्यन्तरदलिकं संक्रामतीत्यर्थः । वेदश्चेह पुरुषवेद एव ऽष्टव्यः, न स्त्रीनपुंसकवेदौ, तदानीं तयोर्वन्धाजावादेवापतद्ग्राहत्वसिद्धेः । अपि च मिथ्यात्वे कृपिते सति सम्यग्मिथ्यात्वस्य मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोश्च कृपितयोः सम्यक्त्वस्योद्भूतयोस्तु सम्यक्त्व-सम्यग्मिथ्यात्वयोर्मिथ्यात्वस्यापतद्ग्राहताऽनुक्तापि ऽष्टव्या, न खलु तत्रापि किञ्चित् संक्रामतीति ॥ ५ ॥

संप्रति साधनादिप्ररूपणामाह—

साऽश्चर्णाऽधुवश्चधुवा य सवधुवसंतकर्ममाणं । साऽश्चधुवा य सेसा मिठावेयणीयनीएहिं ॥ ६ ॥

साऽ ति—सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वनरकविकमनुजविकदेवविकवैक्रियसप्तकाहारकसप्तकतीर्थकरोच्चैर्गौत्रलक्षणाश्चतु-र्विंशतिप्रकृतयोऽधुवसत्कर्माणं आयुश्चतुष्टयं च । शेषं पुनस्त्रिंशत्तरं प्रकृतिशतं धुवसत्कर्म । ततोऽपि सातासातवेदनी-यनीचैर्गौत्रमिथ्यात्वरूपं चतुष्टयमपनीयते । ततः शेषस्य पङ्क्तिशत्युत्तरप्रकृतिशतस्य साद्यादिरूपतया चतुर्विधोऽपि संक्रमो ज्वति । तथाहि—अमूपां धुवसत्प्रकृतीनां संक्रमविषयप्रकृतिवन्धव्यवच्छेदे सति संक्रमो न ज्वति । ततः पुनरपि तासां संक्रमविषयप्रकृतीनां स्ववन्धहेतुसंपर्कतो वन्धारंजे सति ज्वति, ततोऽसौ सादिः, तत्तद्वन्धव्यवच्छेदस्थानमप्राप्तस्य पुन-

रनादिः, अज्व्यस्य ध्रुवः कदाचिदपि व्यथष्टेदाज्ञावात्, ज्व्यस्य पुनरध्रुवः काखान्तरे व्यथष्टेदसंज्ञवात् । शेषाश्चतुर्विंश-
 तिप्रकृतयोऽध्रुवसत्कर्मणो मिथ्यात्ववेदनीयनीचैर्गोत्रैः सह साद्यध्रुवाः साद्यध्रुवसंक्रमा अध्वगन्तव्याः । तथाहि—अध्रुवसत्कर्म-
 ष्वामध्रुवसत्कर्मत्वादेय सक्रमः सादिरध्रुवश्चाध्वगन्तव्यः । सासासातयेदनीयनीचैर्गोत्राणां तु परायर्तमानत्वात् । मिथ्यात्वस्य
 पुनः संक्रमो विशुद्धसम्यग्दृष्टेः, विशुद्धसम्यग्दृष्टित्वं च कादाचित्कं, ततस्त्रस्यापि सक्रमः साद्यध्रुव एव ॥ ६ ॥

साप्रतं पतद्गृहाणां साधनादिप्ररूपणामाह—

मिष्ठत्तजडा य परिग्गह्मि सध्रुवबंधपगर्हत् । नेया चठविगप्पा साई अध्रुवा य सेसात् ॥ ७ ॥

मिष्ठत्त त्ति—मिथ्यात्वजडा मिथ्यात्परदिताः सर्वा अपि ध्रुवबन्धिन्यः प्रकृतयः—बंध ज्ञानावरणीयानि, नव वर्शनाय-
 रणीयानि, पोरुश कपायाः, जयं, जुगुप्सा, तैजससप्तकं, घर्षादिविंशतिः, अगुरुषु, उपघातं, निर्माणं, अन्तरायपञ्चकं
 चेति । एताः संक्रममधिकृत्य चतुर्विकल्पाः साधनादिध्रुवाध्रुवरूपचतुर्जेदा ज्ञेयाः । तथाहि—एतासा सप्तपष्टिसंख्यानां
 ध्रुवबन्धिनीनामात्मीयात्मीयबन्धव्यथष्टेदसमये पतद्गृहत्वं न जयति, न किमपि प्रकृत्यन्तरदक्षिक तासु सक्रमतीत्यर्थः ।
 पुनः स्वस्यबन्धहेतुसपर्कतो बन्धारंजे सति पतद्गृहत्वं जयति, ततः सादिः, तत्तद्वन्धव्यथष्टेदस्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः,
 ध्रुवाध्रुवे अज्व्यज्व्यापेक्षया । 'साई इत्यादि' शेषास्त्वध्रुवबन्धिन्योऽष्टाशीतिसख्याः प्रकृतयोऽध्रुवबन्धित्वादेय(तासा)
 साद्यध्रुवपतद्गृहा ज्ञायनीया । मिथ्यात्वस्य पुनर्ध्रुवबन्धित्वेऽपि यस्य सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वे विद्येते स एव ते तत्र
 संक्रमयति, नान्य इति तस्य साद्यध्रुवपतद्गृहा वद्व्या ॥ ७ ॥

तदेवमेकैकप्रकृतीनां संक्रमस्य पतद्ब्रह्मत्वस्य च साद्यनादिप्ररूपणा कृता । संप्रति प्रकृतिस्थानेषु तां चिकीर्षुर-
तिदेशमाह—

पगर्ह्वाणे वि तद्वा पडिग्गहो संकमो य वोधवो । पढमंतिमपगर्ह्वाणं पंचसु पंचएह दो वि जवे ॥ ७ ॥

पगर्ह्वाणे त्ति-यथैकैकस्याः प्रकृतेः पतद्ब्रह्मत्वं संक्रमश्च साद्यादिरूप उक्तस्तथा प्रकृतिस्थानेष्वपि वोद्भव्यः । द्वित्रादीनां च प्रकृतीनां समुदायः प्रकृतिस्थानं । तत्र प्रथमतो ज्ञानावरणीयस्य तत्समानवक्तव्यत्वाद्न्तरायस्य च संक्रमपतद्ब्रह्मत्वात् स्थानप्रतिपादनार्थमाह—‘पढमंतिमेत्यादि’ प्रथमप्रकृतेर्ज्ञानावरणीयस्य अन्तिमप्रकृतेरन्तरायस्य संबन्धिनीनां प्रत्येकं पञ्चानामपि प्रकृतीनां पञ्चस्वपि प्रकृतिषु षावपि संक्रमपतद्ब्रह्मत्वावौ जवतः । एतद्भुक्तं जवति-ज्ञानावरणीयान्तराययो-
रेकैकं पञ्चप्रकृत्यात्मकं स्थानं संक्रमे पतद्ब्रह्मत्वावे च जवतीति । तौ चेमौ संक्रमपतद्ब्रह्मत्वावौ साद्यादिरूपतया चतुःप्र-
कारौ । तथाहि-उपशान्तमोद्गुणस्थानके तयोरज्ञावात्, ततः प्रतिपाते च पुनः संज्ञवात् सादी, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादी, ध्रुवाध्रुवता चाजव्यजव्यापेक्षया ज्ञावनीया ॥ ७ ॥

संप्रति दर्शनावरणीयस्य संक्रमपतद्ब्रह्मत्वस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

नवगष्टकचउक्के नवगं ठकं च चउसु विश्यम्मि । अन्नयरसिंस(स्से)अन्नयरा वि य वेयणीयगोएसु ॥ ८ ॥

नवग त्ति-द्वितीये दर्शनावरणीये नवकपद्मचतुष्केषु नवकं संक्रामति, पद्मं च चतसृषु प्रकृतिषु । तेनेह द्वे संक्रम-
स्थाने । तद्यथा-नवकं, पद्मं च । त्रीणि पतद्ब्रह्मस्थानानि, तद्यथा-नवकं पद्मं चतुष्कं च । तत्र नवकरूपे पतद्ब्रह्मे मिथ्या-

दृष्टयः सासादनाश्च नवविधदर्शनावरणीयबन्धका नवकमपि संक्रमयन्ति । अयं च नवकरूपः पतद्ग्रहः साधादिरूपतया
 चतुःप्रकारः । तथासा-सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि-सम्यग्मिथ्यादृष्ट्यादिगुणस्थानेषु न जवति, ततः प्रतिपाते च-
 जवति, ततोऽसौ सादिः । पदस्थानकमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवाऽजम्यजम्यापेक्षया । तथा सम्यग्मिथ्यादृष्टिगुण-
 स्थानकादारन्यापूर्वकरणस्यासंख्येयतमे जागं यावन्नवविधदर्शनावरणीयसत्कर्माणिः पञ्चिधदर्शनावरणीयबन्धकाः पद्वे
 नवकं संक्रमयन्ति । अयं तु पद्वेरूपः पतद्ग्रहः साधध्रुवः, कादाचित्कत्वात् । तथाऽपूर्वकरणस्य संख्येयतमे जागे निजा
 प्रचलयोर्वन्धव्ययश्रेदे तत कर्त्तुं सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकधरमसमयं यावदुपशमश्रेण्यां नवविधदर्शनावरणीयसत्कर्माण-
 श्चतुर्विधदर्शनावरणीयबन्धकाश्चतुष्के नवकं संक्रमयन्ति । अयमपि च चतुष्करूपः पतद्ग्रहः साधध्रुवः, कादाचिज्जावात् ।
 नवकरूपः संक्रमश्चतुःप्रकारः । तथासा-सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि-सूक्ष्मसंपरायात्परत उपशान्तमोहे न जवति, ततः
 प्रतिपाते च जवति, ततोऽसौ सादिः । तस्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवावजम्यजम्यापेक्षया । लपकश्रेण्यां पुनर-
 निवृत्तिकरणाद्वायाः संख्येयतमे जागेऽवशिष्टे सति स्थानार्द्धिन्निफक्षयात् परतः सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकधरमसमयं
 यावत् पञ्चिधदर्शनावरणीयसत्कर्माण्यङ्कुरादिदर्शनावरणीयचतुष्टयं बभन्तस्तस्मिन् दर्शनावरणचतुष्के पद्वे संक्रमयन्ति ।
 इमावपि संक्रमपतद्ग्रहौ साधध्रुवौ, कादाचित्कत्वात् । अतः परं तु न संक्रमो नापि पतद्ग्रहस्यमिति । संप्रति वेदनीयगोत्रयोः
 संक्रमपतद्ग्रहस्यस्थानप्रतिपादनार्थमाह-‘अभयरस्ते इत्यादि’ वेदनीये गोत्रे चान्यतरस्यां प्रकृतौ बध्यमानायामन्यतराऽ-
 बध्यमाना प्रकृतिः संक्रामति । तेन या यत्र संक्रामति सा तस्याः पतद्ग्रहः । इतरा च संक्रमस्थानं । तत्र सातबन्धकानां

मिथ्यादृष्टिप्रचृतीनां सूक्ष्मसंपरायपर्यन्तानां सातासातसत्कर्मणां सातवेदनीयं पतद्ग्रहः, असातं संक्रमस्थानं । असातवन्धकानां पुनर्मिथ्यादृष्टिप्रचृतीनां प्रमत्तसंयतपर्यन्तानां सातासातसत्कर्मणां असातवेदनीयं पतद्ग्रहः, सातवेदनीयं तु संक्रमस्थानं । इमौ च सातासातरूपौ संक्रमपतद्ग्रहौ साद्यध्रुवौ ज्यो ज्योः परावृत्त्य(त्ति)जावात् । तथा मिथ्यादृष्टिप्रचृतीनां सूक्ष्मसंपरायपर्यन्तानामुच्चैर्गोत्रवन्धकानामुच्चनीचैर्गोत्र(वन्ध) सत्कर्मणामुच्चैर्गोत्रं पतद्ग्रहः, नीचैर्गोत्रं तु संक्रमस्थानं । नीचैर्गोत्रवन्धकानां तु मिथ्यादृष्टिसासादनानामुच्चनीचैर्गोत्रसत्कर्मणां नीचैर्गोत्रं पतद्ग्रहः, उच्चैर्गोत्रं तु संक्रम्यमाणं (मस्थानं) । इमावप्युच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्ररूपौ संक्रमपतद्ग्रहौ प्रागिव साद्यध्रुवौ भावनीयौ ॥ ए ॥

संप्रति मोहनीयस्य संक्रमपतद्ग्रहत्वस्थानप्रतिपादनावसरस्तत्र प्रथमतः संक्रमासंक्रमस्थाननिर्देशं चिकीर्षुराह—

अष्टचउरहियवीसं सत्तरसं सोलसं च पन्नरसं । वज्जिय संकमठाणां होंति तेवीसं मोहे ॥ २० ॥

अष्ट त्ति-अष्टाधिका चतुरधिका च विंशतिः अष्टाविंशतिश्चतुर्विंशतिश्चेत्यर्थः । तथा सप्तदश पोरुश पञ्चदश चेत्यमूनि स्थानानि वर्जयित्वा शेषाणि एकत्रिचतुःपञ्चपट्टसप्ताष्टनवदशैकादशद्वादशत्रयोदशचतुर्दशाष्टादशैकोनविंशति-विंशत्येकविंशतिद्वाविंशतित्रयोविंशतिपञ्चविंशतिषड्विंशतिसप्तविंशतिलक्षणानि त्रयोविंशतिसंख्यानि मोहनीये संक्रमस्थानानि ज्वन्ति । तथाहि-अष्टाविंशतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति मिथ्यात्वव्यतिरिक्ताः शेषाः सप्तविंशतिः संक्रामन्ति । तत्र चारित्रमोहनीयं पञ्चविंशतिप्रकृत्यात्मकं परस्परं संक्रामति । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः मिथ्यात्वे । तथा सम्यक्त्वे उद्दलिते सति सप्तविंशतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्मिथ्यात्वं सम्यग्मिथ्या-

त्यस्य पतद्ग्रह इति तद्व्यतिरिक्ताः शोषाः पट्टिशतिः संक्रामन्ति । सम्यग्मिथ्यात्वेऽप्युद्विष्टे सति पट्टिशतिसत्कर्मणः पञ्च-
 विंशतिः । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः पट्टिशतिसत्कर्मणः पञ्चविंशतिः, मिथ्यात्वस्य सक्रमाज्ञावात्, न हि तत् चारित्र-
 मोहनीये सक्रामति, दर्शनमोहनीयचारित्रमोहनीययोः परस्परं संक्रमाज्ञायात् । अथवौपशमिकसम्यग्दृष्टेरष्टाविंशतिस-
 त्कर्मणः सम्यक्त्वज्ञाप्तादायक्षिकाया कूर्ध्वं वर्तमानस्य सम्यक्त्वे मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः संक्रमः । तेन तत् पतद्ग्रह
 इति । तस्मिन्नपसारिते शोषा सप्तविंशतिः संक्रमे प्राप्यते । तस्यैव औपशमिकसम्यग्दृष्टेरष्टाविंशतिसत्कर्मण आयक्षिकाया
 अन्यन्तरे वर्तमानस्य सम्यग्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वे न संक्रामति । यतो मिथ्यात्वपुञ्जसा एव सम्यक्त्वानुगति (त)विशोधिपज्ञा-
 यतः सम्यग्मिथ्यात्वस्य परिणामान्तरमापादिताः । अन्यप्रकृतिरूपतया परिणामान्तरापादनं च संक्रमः, संक्रमायक्षि-
 कागतं च सक्रमकरणयोग्यमिति सम्यक्त्वज्ञाप्तादायक्षिकाया अन्यन्तरे वर्तमानेन सम्यग्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वे न संक्रम्यते,
 किं तु केवलं मिथ्यात्वमेव । ततः सम्यग्मिथ्यात्वेऽप्यपसारिते शोषा पट्टिशतिः संक्रामति । चतुर्विंशतिस्तु संक्रमे न प्राप्यते, यत-
 श्चतुर्विंशतिसत्कर्मा सम्यग्दृष्टिमिथ्यात्वं गतः सन् यद्यप्यनन्तानुबन्धिनो ज्ञयोऽपि दृष्टाति, तथापि तान् सतोऽपि न संक्रमय-
 ति, यन्घायक्षिकागतस्य सर्वकरणयोग्यत्वात् । मिथ्यात्वं च सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति तस्मिन्नपसारिते शोषा त्रयो-
 विंशतिरेव संक्रामति । अथवा चतुर्विंशतिसत्कर्मणः सम्यग्दृष्टेः सम्यक्त्वं मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति तस्मिन्नपसा-
 रिते शोषा त्रयोविंशतिः संक्रामति । तस्यैव मिथ्यात्वे रूपिते षाविंशतिः । अथवौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य
 चारित्रमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते सति क्षोभसन्धनस्यापि संक्रमो न जवति, “अन्तरकरणे कृते पुरुषवेदसन्धनचतुष्टययो-

रानुपूर्व्या संक्रमो न्वतीतिवचनप्रामाण्यात् अनन्तानुबन्धचतुष्टयस्य च विसंयोजितत्वाद् उपशान्तत्वात् संक्रमात्तावः । सम्यक्त्वं च मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ब्रह् इति संज्वलनलोचानन्तानुबन्धचतुष्टयसम्यक्त्वेष्वष्टाविंशतेरपनीतेषु शेषा षाविंशतिः संक्रामति । तस्यैवौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य नपुंसकवेदे उपशान्ते एकविंशतिः । षाविंशतिसत्कर्मणो वा सम्यक्त्वं न कापि संक्रामतीत्येकविंशतिः संक्रमे प्राप्यते । यद्वा ह्यपकश्रेण्यां वर्तमानस्य ह्यपकस्य यावदद्याप्यष्टौ कषाया न ह्यमुपयान्ति तावदेकविंशतिः संक्रमे प्राप्यते । औपशमिकसम्यग्दृष्टेः संवन्धिन्याः प्रागुक्ताया एकविंशतेः स्त्रीवेदे उपशान्ते सति शेषा विंशतिः संक्रामति । यद्वा ह्याधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य चारित्रमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते लोचसंज्वलनस्यापि प्रागुक्तयुक्तेः संक्रमो न न्वतीति तस्मिन्नपसारिते विंशतिः संक्रमे प्राप्यते । ततो नपुंसकवेदे उपशान्ते एकोनविंशतिः । स्त्रीवेदे उपशान्तेऽष्टादश । औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्ताया विंशतेः षट्सु नोकषायेषूपशान्तेषु शेषाश्चतुर्दश संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते त्रयोदश । यद्वा ह्यपकस्य ह्यपकश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्ताया एकविंशतेरष्टसु कषायेषु ह्येषु शेषास्त्रयोदश संक्रामन्ति । तस्यैव ह्यपकस्य चारित्रमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते संज्वलनलोचस्य प्रागुक्तयुक्तेः संक्रमो न न्वतीति तस्मिन्नपसारिते शेषा षादश संक्रामन्ति । अथवा ह्याधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्ताज्योऽष्टादशज्यः षट्सु नोकषायेषूपशान्तेषु सत्सु शेषा षादश संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते एकादश । ह्यपकस्य वा प्रागुक्ताज्यो षादशज्यो नपुंसकवेदे ह्येषु शेषा एकादश संक्रामन्ति । अथवौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां प्रागुक्ताज्यस्त्रयोदशज्योऽप्रत्याख्यान-

प्रत्याख्यानावरणक्रोधदिके उपशान्ते शोषा एकादश संक्रमे प्राप्यन्ते । रूपकश्रेण्यामेकादशान्यः स्त्रीषेदे क्षीणे शोषा दश
 संक्रामन्ति । औपशमिकसम्यग्दृष्टेष्वौपशमश्रेण्यां वर्तमानस्यैकादशान्यः संख्यखनखोजे उपशान्ते शोषा दश संक्रामन्ति ।
 हायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्तान्य एकादशान्योऽप्रत्याख्यानावरणखण्डे क्रोधदिके उप-
 शान्ते शोषा नव संक्रमन्ति । तस्यैव संख्यखनक्रोधेऽप्युपशान्तेऽष्टौ । अथयौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य
 प्रागुक्तान्यो दशान्योऽप्रत्याख्यानावरणखण्डे मानदिके उपशान्ते शोषा अष्टौ संक्रामन्ति । तस्यैव संख्यख-
 नमाने उपशान्ते सप्त । हायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्तान्योऽष्टान्योऽप्रत्याख्यानावरणख-
 ण्डे मानदिके उपशान्ते शोषाः षट् संक्रामन्ति । तस्यैव संख्यखनमाने उपशान्ते पञ्च । यद्यौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपश-
 मश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्तान्यः सप्तान्यः प्रकृतिन्योऽप्रत्याख्यानावरणखण्डे मायादिके उपशान्ते शोषाः
 पञ्च संक्रामन्ति । तस्यैव संख्यखनमायायामुपशान्तायां चतस्रः । अथया हायिकसम्यग्दृष्टेः रूपकस्य प्रागुक्तान्यो
 दशान्यः षट्सु नोकपायेषु क्षीणेषु शोषाश्चतस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । तस्यैव पुरुषवेदे क्षीणे तिस्रः । अथया हायिकस-
 म्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य प्रागुक्तान्यः पञ्चान्योऽप्रत्याख्यानावरणखण्डे मायादिके उपशान्ते शोषा-
 स्तिस्रः संक्रामन्ति । तस्यैव संख्यखनमायायामुपशान्ताया दे । अथयौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागु-
 क्तान्यश्चतस्र्यः प्रकृतिन्योऽप्रत्याख्यानावरणखण्डे खोजदिके उपशान्ते शोषे दे प्रकृती संक्रामतः । अथया
 हायिकसम्यग्दृष्टेः रूपकस्य प्रागुक्तान्यस्त्रिसृन्त्यः संख्यखनक्रोधे क्षीणे दे संक्रामतः । तस्यैव संख्यखनमाने क्षीण एका ।

तदेवं परिजाव्यमानेऽष्टाविंशतिचतुर्विंशतिसप्तदशपोरुशपञ्चदशलक्षणानि संक्रमस्थानानि न प्राप्यन्ते इति प्रतिपिध्यन्ते ।
तेषु च प्रतिपिद्येयु शेपाणि त्रयोविंशतिसंख्यानि संक्रमस्थानान्यवगन्तव्यानि । एतेषु संक्रमस्थानेषु मध्ये पञ्चविंशति-
प्रकृत्यात्मकं संक्रमस्थानं साद्यादिरूपतया चतुःप्रकारं । तद्यथा—साद्यनादि ध्रुवमध्रुवं च । तत्राष्टाविंशतिसत्कर्मणः
सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरुद्बलितयोर्जवत् मादि, अनादिमिथ्यादृष्टेरनादि, अध्रुवध्रुवता जव्याजव्यापेक्षया । शेपाणि
तु संक्रमस्थानानि साद्यध्रुवाणि, कादाचित्कत्वात् ॥ १० ॥

कृता मोहनीये संक्रमासंक्रमस्थानप्ररूपणा । संप्रति पतद्ब्रह्मापतद्ब्रह्मस्थानप्ररूपणार्थमाह—

सोदस चारसगच्छग वीसग तेवीसगाश्गे ठच्च । वज्जिय मोहस्स पडिग्गहा उ अठारस ह्वन्ति ॥११॥

सोदस त्ति—पोरुश चादशाष्टौ विंशतिस्त्रयोविंशत्यादयश्च पट् । तद्यथा—त्रयोविंशतिश्चतुर्विंशतिः पञ्चविंशतिः षड्विं-
शतिः सप्तविंशतिरष्टाविंशतिश्च । एतानि स्थानानि वर्जयित्वा शेपाण्येकद्वित्रिचतुःपञ्चषट्सप्तनवदशैकादशत्रयोदशचतु-
र्दशपञ्चदशसप्तदशाष्टादशैकोनविंशत्येकविंशतिश्चाविंशतिलक्षणानि अष्टादश पतद्ब्रह्मस्थानानि जयन्ति । तत्र कस्मिन्
पतद्ब्रह्मे काः प्रकृतयः संक्रामन्तीत्येतन्नाव्यते—तत्र मिथ्यादृष्टेरष्टाविंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः
पतद्ब्रह्म इति तस्मिन्नपसारिते शेपा सप्तविंशतिमिथ्यात्वपोरुशकपायान्यतरवेदजयजुगुप्साद्वास्वरतियुगलारतिशोकयुग-
लान्यतरयुगलक्षणयां चाविंशतौ संक्रामति । तस्यैव सम्यक्त्व उद्बलिते सप्तविंशतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेमिथ्यात्वं
सम्यग्मिथ्यात्वस्य पतद्ब्रह्म इति तस्मिन्नपसारिते शेपा षड्विंशतिः प्रागुक्तायां चाविंशतौ संक्रामति । तस्यैव मिथ्यादृष्टेः

सम्यग्मिथ्यात्व उच्यते षड्विंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वे न किमपि संक्रामतीति न तत्कस्यचित्पतद्ग्रह इति तस्मिन् प्रागु-
क्ताया षाड्विंशत्वेरपनीते शेषे एकविंशतिप्रकृतिसमुदायात्मके पतद्ग्रहे पञ्चविंशतिः संक्रामति । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः
षड्विंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वं न कापि संक्रामति, नापि तत्रान्या प्रकृतिरित्याधाराधेयजायपरिघट्टं मिथ्यात्वमपनीयते,
ततः शेषा पञ्चविंशतिः प्रागुक्तायामेकविंशतौ संक्रामति । तथा चतुर्विंशतिसत्कर्मा मिथ्यात्वं गतः सन् यद्यपि मिथ्या-
त्वप्रत्ययतो ज्ञयोऽप्यनन्तानुबन्धिनो बध्नाति, तथापि बन्धावच्छिन्नागतं सकृद्वक्त्रायोग्यमिति कृत्वा सतोऽपि तान् न
संक्रमयति । मिथ्यात्वं च सम्यक्स्यसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रहस्ततोऽनन्तानुबन्धिचतुष्टयमिथ्यात्ववर्जिताः शेषास्त्रयोविं-
शतिप्रकृतयः प्रागुक्तायां षाड्विंशतौ संक्रामन्ति । तदेवं मिथ्यादृष्टेर्षाड्विंशतिपतद्ग्रहे सप्तविंशतिषड्विंशतित्रयोविंशतिस-
क्रमाः । एकविंशतिपतद्ग्रहो च पञ्चविंशतिसंक्रम उक्तः शेषः संक्रमः पतद्ग्रहो वा न संभवति । सासादनसम्यग्दृष्टेस्तु
शुद्धदृष्टित्वाजायादर्शनमोहनीयत्रयस्य संक्रमाजायः । ततोऽस्य सर्वदा एकविंशतिरूपे पतद्ग्रहे पञ्चविंशतिरेव संक्रामति ।
सम्यग्मिथ्यादृष्टेरपि शुद्धदृष्टित्वाजायादर्शनत्रयस्य संक्रमाजाय इति अष्टाविंशतिसत्कर्मणः सप्तविंशतिसत्कर्मणो वा
पञ्चविंशतिः । चतुर्विंशतिसत्कर्मणः पुनरेकविंशतिः षाड्विंशतिरुपपद्यते ननु युगपत्साऽन्यतरयुगलक्षणसप्तदशप्रकृति-
समुदायरूपे पतद्ग्रहे संक्रामति । तदेवमुक्तौ सासादनसम्यग्मिथ्यादृष्टी । सप्रत्यविरतदेशविरतप्रमत्ताप्रमत्तेषु संक्रमाणां
तुष्यत्यात् युगपत्पतद्ग्रहा उच्यन्ते-तेषामविरतादीनामौपशमिकसम्यग्दृष्टीनां सम्यक्त्वलाजप्रथमसमयादारभ्य याव-
दावच्छिन्नामात्र तावत् सम्यक्स्यसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रहतैव जवति, न संक्रमः, इति शेषा षड्विंशतिरविरतानां षाड-

शकषायपुरुषवेदत्रयजुगुप्साऽन्यतरयुगलसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपे एकोनविंशतिपतद्ग्रहे, देशविरतानां प्रत्याख्याना-
 वरणसंज्वलनकषायपुरुषवेदत्रयजुगुप्साऽन्यतरयुगलसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वलक्षणे पञ्चदशपतद्ग्रहे, प्रमत्ताप्रमत्तानां
 संज्वलनचतुष्टयपुरुषवेदसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वत्रयजुगुप्साऽन्यतरयुगलरूपे एकादशपतद्ग्रहे संक्रामति । तेषामेवाविरत-
 सम्यग्दृष्ट्यादीनामावलिकायाः परतः सम्यग्मिथ्यात्वं संक्रमे पतद्ग्रहे च लक्ष्यते इति सप्तविंशतिः प्रागुक्तेषु त्रिषु पतद्ग्र-
 हेषु संक्रामति । तथा तेषामेवाविरतसम्यग्दृष्ट्यादीनामनन्तानुबन्धिषूद्धलितेषु चतुर्विंशतिसत्कर्मणां द्वायोपशमिकसम्य-
 ग्दृष्टीनां सम्यक्त्वं पतद्ग्रह इति कृत्वा शेषा त्रयोविंशतिः प्रागुक्तेष्वेवैकोनविंशत्यादिषु त्रिषु पतद्ग्रहेषु संक्रामति । ततो
 मिथ्यात्वे ह्यपिते सति सम्यग्मिथ्यात्वं पतद्ग्रहजावे न लक्ष्यते, मिथ्यात्वं च संक्रमे न लक्ष्यते । ततः शेषा द्वाविंशतिर-
 विरतदेशविरतसंयतानां यथासंख्यमष्टादशचतुर्दशदशरूपेषु पतद्ग्रहेषु संक्रामति । ततः सम्यग्मिथ्यात्वे ह्यपिते सति सम्य-
 ग्मिथ्यात्वस्य न संक्रमो नापि पतद्ग्रह इत्येकविंशतिरविरतादीनां यथासंख्यं सप्तदशत्रयोदशानवरूपेषु पतद्ग्रहेषु संक्रा-
 मति । संप्रत्यौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य संक्रममाश्रित्य पतद्ग्रहविधिरुच्यते—चतुर्विंशतिसत्कर्मणः सम्यक्त्वं
 मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह एवेति कृत्वा तस्मिन्नपसारिते शेषा त्रयोविंशतिः पुंवेदसंज्वलनचतुष्टयसम्यक्त्वसम्य-
 ग्मिथ्यात्वरूपे सप्तकपतद्ग्रहे संक्रामति । तस्यैवोपशमश्रेण्यां वर्तमानस्यान्तरकरणे कृते संज्वलनद्वोजस्य संक्रमो न ज्व-
 तीति तस्मिन्नपसारिते शेषा द्वाविंशतिः पूर्वोक्त एव सप्तकपतद्ग्रहे संक्रामति । तस्यैव नपुंसकवेदे उपशान्ते सप्तकपत-
 द्ग्रहे एकविंशतिः । ततः स्त्रीवेदे उपशान्ते विंशतिः । ततः पुरुषवेदस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकाविकशेषायां “ इषु

आयुष्यासु पञ्चमविंशसु सेसासुऽपि येषो वेदो” इतिवचनात् पुरुषवेदः पतद्ग्रहो न जयति । ततः प्रागुक्तात् सप्तकात्पुरुष-
 वेदेऽपनीते शेषे षड्ग्रहपते पतद्ग्रहे प्रागुक्ता विंशतिः संक्रामति । ततः षड्सु नोकपायेषूपशान्तेषु शेषाश्चतुर्दशप्रकृतयः प्रागुक्त-
 एष षड्ग्रहपते पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावत्संक्रामन्ति यावत्समयोनमावधिकादिकं । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते शेषास्त्र-
 योदश षड्ग्रहपते पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तत्र तावद्यावदन्तर्मुहूर्ते । ततः संज्यखनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनावधि-
 कात्रिकशेषायां संज्यखनक्रोधोऽपि “ तिसु आयुष्यासु समस्तयुष्यासु अपरिगहात् संज्यखना ” इति वचनात् पतद्ग्रहो
 न जयतीति प्रागुक्तात् षड्कात्सिद्धपसारिते शेषे षड्ग्रहपते पतद्ग्रहे ता एव त्रयोदश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ततोऽप्रत्या-
 ख्यानप्रत्याख्यानावरणक्रोधदिक उपशान्ते शेषा एकादश प्रागुक्त एव षड्ग्रहपते पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो-
 नावधिकादिकं । ततः संज्यखनक्रोधे उपशान्ते शेषा दश प्रकृतयस्त्रिभेद्य षड्ग्रहपते पतद्ग्रहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तर्मुहूर्ते ।
 ततः संज्यखनमानस्य प्रथमस्थितौ समयोनावधिकात्रिकशेषायां संज्यखनमानोऽपि पतद्ग्रहो न जयतीति षड्कात्सिद्ध-
 पनीते शेषे चतुष्करूपे पतद्ग्रहे ता एव दश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावधिकादिकं । ततोऽप्रत्याख्या-
 नप्रत्याख्यानावरणरूपे मानदिके उपशान्ते शेषा अष्टौ प्रकृतयश्चतुष्करूपे एव पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ततः संज्यखनमाने उप-
 शान्ते सप्त । ताश्च सप्त चतुष्करूपे पतद्ग्रहेऽन्तर्मुहूर्ते कालं यावत्संक्रामन्ति । ततः संज्यखनमायायाः प्रथमस्थितौ सम-
 योनावधिकात्रिकशेषायां संज्यखनमायाऽपि पतद्ग्रहो न जयतीति चतुष्कात्सत्यामपगतायां शेषे त्रिकरूपे पतद्ग्रहे पूर्वोक्ताः
 सप्त संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत् समयोनमावधिकादिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणदृष्टदृष्टे मायादिके उप-

शान्ते शेषाः पञ्च प्रकृतयस्त्रिकरूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावलिकादिकं । ततः संज्वलनमाया-
यामुपशान्तायां शेषाश्चतस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावदन्तर्मुहूर्ते । ततोऽनिवृत्तवादरसंपरायचरमसमयेऽप्र-
त्याख्यानप्रत्याख्यानावरणलक्षणे लोचदिके उपशान्ते शेषे द्वे प्रकृती संक्रामतः । ते च मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वलक्षणे ।
न चैते संज्वलनलोचने संक्रामतः, दर्शनमोहनीयचारित्रमोहनीययोः परस्परं संक्रमाज्जावात् । ततस्तस्यापि पतद्ग्रहता न
ज्वतीति द्वयोरेव ते द्वे संक्रामतः । तत्र मिथ्यात्वं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः, सम्यग्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वे । तदेवमौपश-
मिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्ग्रहविधिरुक्तः । संप्रति द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्ग्रहविधिरुच्यते—त-
त्रानन्तानुबन्धिचतुष्टयदर्शनत्रिकरूपे सप्तके रूपिते सति एकविंशतिसत्कर्मा सन् द्वायिकसम्यग्दृष्टिरुपशमश्रेणिं प्रतिप-
द्यते । तस्य चान्तर्मुहूर्ते कालं यावत्पुरुषवेदसंज्वलनचतुष्टयरूपे पञ्चकपतद्ग्रहे एकविंशतिः संक्रामति । ततोऽन्तरकरणे
कृते सति संज्वलनलोचस्य संक्रमो न ज्वतीति एकविंशतेस्तस्मिन्नपनीते शेषा विंशतिः पञ्चकपतद्ग्रहे संक्रामति । सा
चान्तर्मुहूर्ते कालं यावत् । ततो नपुंसकवेदे उपशान्ते एकोनविंशतिः । सापि चान्तर्मुहूर्ते कालं यावत् । ततः स्त्रीवेदे
उपशान्ते शेषा अष्टादश प्रकृतयस्तस्मिन्नेव पञ्चकपतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तत्र तावत् यावदन्तर्मुहूर्ते । ततः पुरुषवे-
दस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकादिकशेषायां पुरुषवेदः पतद्ग्रहो न ज्वतीति पञ्चकात्तस्मिन्नपगते शेषे चतुष्करूपे पत-
द्ग्रहे ता एवाष्टादश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ततः पद्सु नोकपायेषूपशान्तेषु शेषा द्वादश प्रकृतयश्चतुष्करूपे एव तस्मिन्
पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावलिकादिकं । ततः पुरुषवेद उपशान्ते एकादश । ताश्चतुष्करूपे पत-

मूत्रे साधर्म्यमस्ति यावदन्तर्मुहूर्तं । ततः संघ्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनायक्षिकात्रिकशेषायां संघ्वलनक्रोधोऽपि
 पतद्महो न जयतीति चतुष्कात्तस्मिन्नपगते शेषे त्रिकरूपे पतद्महो ताः पूर्वोक्ता एकादश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च
 तावथावत् समयोनमायक्षिकादिकं । ततोऽप्रत्याख्यानाप्रत्याख्यानावरणखण्डे क्रोधदिके उपशान्ते शेषा नव प्रकृतयः
 पूर्वोक्त एव त्रिकरूपे पतद्महो संक्रामन्ति । ताश्च तावथावत्समयोनमायक्षिकादिकं । ततः संघ्वलनक्रोधे उपशान्तेऽष्टौ
 संक्रामन्ति ताश्च त्रिकरूपे पतद्महो तावत्संक्रामन्ति यावदन्तर्मुहूर्तं । ततः संघ्वलनमानस्य प्रथमस्थितौ समयोनायक्षिका-
 त्रिकशेषायां संघ्वलनमानोऽपि पतद्महो न जयतीति त्रिकात्तस्मिन्नपनीते शेषे द्विकरूपे पतद्महो पूर्वोक्ता अष्टौ प्रकृतयः
 संक्रामन्ति । ताश्च तावथावत्समयोनमायक्षिकादिकं । ततोऽप्रत्याख्यानाप्रत्याख्यानावरणखण्डे मानदिके उपशान्ते
 शेषा पद् प्रकृतयो द्विकपतद्महो संक्रामन्ति । ताश्च तावथावत्समयोनमायक्षिकादिकं । ततः संघ्वलनमान उपशान्ते
 पञ्च संक्रामन्ति । ताश्च द्विकरूपे पतद्महो तावत्संक्रामन्ति यावदन्तर्मुहूर्तं । ततः संघ्वलनमायायाः प्रथमस्थितौ समयो-
 नायक्षिकात्रिकशेषायां संघ्वलनमायापि पतद्महो न जयतीति द्विकात्तस्यापगतार्या शेषे संघ्वलनखोजे एवैकस्मिन्नाः
 पञ्च प्रकृतयः संक्रामन्तीति । ताश्च तावथावत् समयोनायक्षिकादिकं । ततोऽप्रत्याख्यानाप्रत्याख्यानावरणखण्डे माया-
 दिके उपशान्ते शेषास्त्रिः प्रकृतयः संघ्वलनखोजे संक्रामन्ति । ताश्च तावथावत् समयोनमायक्षिकादिकं । ततः संघ्व-
 लनमायायामुपशान्तार्या शेषे द्वे अप्रत्याख्यानाप्रत्याख्यानावरणखोजे प्रकृती संघ्वलनखोजे संक्रामतः । ते चान्त-
 र्मुहूर्तं कार्त्तं भावत् । ततोऽनिवृत्तिवादादरसंपरायगुणस्थानकचरमसमये ते अप्युपशान्ते इति न किमपि कापि संक्रामति ।

तदेवं ह्यायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्ग्रहविधिरुक्तः संप्रति ह्यायिकसम्यग्दृष्टेः रूपकश्रेण्यां संक्रमपतद्ग्रहविधि-
रजिधीयते—तत्र ह्यायिकसम्यग्दृष्टिरेकविंशतिसत्कर्मा रूपकश्रेणिं प्रतिपद्यते । तस्य चानिवृत्तिवादरसंपरायगुणस्थानं
प्राप्तस्य पुरुषवेदसंज्वलनचतुष्टयरूपे पञ्चकपतद्ग्रहे प्रथमत एकविंशतिप्रकृतयः संक्रामन्ति । ततोऽष्टसु कपायेषु क्षीणेषु
त्रयोदश । ताश्चान्तर्मुहूर्ते कालं यावत् । ततोऽन्तरकरणे कृते सति संज्वलनलोचस्य संक्रमो न ज्वतीति शेषा द्वादश
प्रकृतयस्तस्मिन्नेव पञ्चकपतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्चान्तर्मुहूर्ते कालं यावत् । ततो नपुंसकवेदे क्षीणे एकादश । ता अपि
अन्तर्मुहूर्ते कालं यावत् । ततः स्त्रीवेदे क्षीणे दश । ता अप्यन्तर्मुहूर्ते कालं यावत् तस्मिन्नेव पञ्चकरूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति ।
ततः पुरुषवेदस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकादिकशेषायां पुरुषवेदः पतद्ग्रहो न ज्वतीति पञ्चकात्तस्मिन्नपनीते शेषे चतु-
ष्करूपे पतद्ग्रहे ता एव दश संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावलिकादिकं । ततः पदसु नोकपायेषु क्षीणेषु शेषा-
श्चतस्रः प्रकृतयस्तस्मिन्नेव चतुष्करूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदः क्षीणः । तत्समये च संज्वलनक्रोधस्यापि
पतद्ग्रहता न ज्वतीति तस्मिन्नपगते शेषासु तिसृषु प्रकृतिषु तिस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्चान्तर्मुहूर्ते कालं यावत् ।
ततः समयोनावलिकादिकेन कालेन संज्वलनक्रोधः क्षीयते । तत्समये च संज्वलनमानस्यापि पतद्ग्रहता न ज्वतीति
शेषयोर्धयोः प्रकृत्योर्द्वे प्रकृती संक्रामतः । ते चान्तर्मुहूर्ते कालं यावत् । ततः समयोनावलिकादिकेन कालेन संज्वलन-
मानोऽपि क्षीयते । तत्समयमेव च संज्वलनमायाया अपि पतद्ग्रहता न ज्वति । तत एकस्यामेव संज्वलनलोचलक्ष-

धायां प्रकृतौ संख्यखनमायाखण्डा एका प्रकृतिः सक्रामति । सा चान्तर्मुहूर्ते काखं यावत् । तत आषडिकादिकेन काखेन संख्यखनमायापि क्षीयते । तत ऊर्ध्वं न किमपि कापि संक्रामति ॥ ११ ॥

संप्रति यथोक्तरूपेषु पतत्रहरेषु प्रत्येकं सक्रमस्थानानि संकखयभाह—

ठवीससत्तवीसाण संकमो होइ चठसु ठाणेषु । धावीसपन्नरसगे एकारस इगुणवीसाए ॥ १२ ॥

ठवीस च्छि-चतुर्षु स्थानेषु पतत्रहरेषु । तद्यथा-द्वाविंशतौ, पञ्चदशके, एकादशके, एकोनविंशतौ च पद्विंशति-सप्तविंशत्योः संक्रमो जवति । तत्र द्वाविंशतौ मिथ्यादृष्टेः, पञ्चदशके देशधिरतस्य, एकादशके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, एकोनविंशतौ अधिरतसम्यग्दृष्टेः ॥ १२ ॥

सत्तरसएकवीसासु संकमो होइ पन्नवीसाए । नियमा चठसु गर्हसु नियमा दिठी कए तिविहे ॥ १३ ॥

सत्तरस च्छि-सप्तदशकैकविंशत्योः पञ्चविंशतेः संक्रमो जवति । तत्र सप्तदशके मिथ्यादृष्टेः एकविंशतौ मिथ्यादृष्टेः सासादनस्य च । अथ च पञ्चविंशतेः सप्तदशकैकविंशत्योः संक्रमो नियमाच्चतसृष्वपि गतिषु प्राप्यते । नियमाच्च सप्तदशके सासादनैकविंशतौ च पञ्चविंशतेः संक्रमः त्रिविधायां त्रिप्रकारायां दृष्टौ वर्शनमोहनीये कृतायां धेदितव्यः । मिथ्यादृष्टेस्त्वेकविंशतौ पञ्चविंशतिसंक्रमोऽनादिमिथ्यादृष्टेरपि जवति । 'कए' इति '(त्ति)विहे' इति च पुस्त्यनिर्देशः प्राकृतत्वात् ॥ १३ ॥

धावीसपन्नरसगे सत्तगएकारसियुणवीसासु । तेवीसाए नियमा पंच वि पंचिदिपसु जवे ॥ १४ ॥

वावीस त्ति-त्रयोविंशतेः संक्रमो द्वाविंशतिपञ्चदशकसप्तकैकादशकैकोनविंशतिरूपेषु पञ्चसु पतद्ग्रहेषु ज्वति । तत्र द्वाविंशतौ मिथ्यादृष्टेः, पञ्चदशके देशविरतस्य, सप्तके औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, एकादशके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, एकोनविंशतौ अविरतसम्यग्दृष्टेः । एतानि च पञ्च पतद्ग्रहस्थानानि पञ्चेन्द्रियेष्वेव ज्वन्ति ॥ १४ ॥

चोद्दसगदसगसत्तगश्चत्तारसगे य होऽ वावीसा । नियमा मणुयगर्हण नियमा दिठी कए डुविहे ॥१५॥

चोद्दस त्ति-द्वाविंशतिः संक्रमयोग्या ज्वति चतुर्दशके दशके सप्तकेऽष्टादशके च । तत्र चतुर्दशके देशविरतस्य, दशके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, सप्तके औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, अष्टादशकेऽविरतसम्यग्दृष्टेः । एषा च द्वाविंशतिर्नियमान्मनुजगतौ ज्वति, नान्यत्र । नियमाच्च दृष्टौ द्विविधायां कृतायां सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरेव सतोरित्यर्थः ॥ १५ ॥

तेरसगनवगसत्तगसत्तारसपणगएक्कावीसासु । एक्कावीसा संक्रमइ सुद्धसासाणमीसेसु ॥ १६ ॥

तेरस त्ति-त्रयोदशकनवकसप्तकसप्तदशकपञ्चकैकविंशतिरूपेषु पद्सु पतद्ग्रहेष्वेकविंशतिः संक्रामति । केषु जीवेष्वित्याह-शुद्धसासादनमिश्रेषु शुद्धेषु विशुद्धदृष्टिषु अविरतसम्यग्दृष्ट्यादिषु सासादनमिश्रेषु । तत्र त्रयोदशके देशविरतस्य, नवके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, सप्तके औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, सप्तदशकेऽविरतसम्यग्दृष्टेर्मिश्रदृष्टेश्च, पञ्चके ह्याधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य रूपकश्रेण्यां वा । एकविंशतौ सासादनस्य । इह यैराचार्यैश्चतुर्विंशतिसत्कर्मसन्तुपशमश्रेणीतः प्रतिपतन् मिथ्यात्वाजिमुखः सासादन इष्यते, तन्मते सासादनस्यैकविंशतावेकविंशतिः संक्रमेऽजि-

हिता अन्यथा पुनरनन्तानुबन्धुदयसहितस्य सासादनस्यैकविंशतौ पञ्चविंशतिरेव सक्रमे प्राप्यते । सा च प्रागेधोक्ता ॥ १६ ॥

एतो अविसेसा संकर्मति उवसामगे व खवगे वा । उवसामगेषु वीसा य सत्तगे ठक्क पणगे य ॥ १७ ॥

एतोत्ति—इत्त छर्ध्वमविशेषाः सप्तदश संक्रमाः संक्रामन्ति, उपशमके ह्यपके वा । तत्र विंशतिः संक्रमयोग्या सप्तके पट्टे पञ्चके शौपशमिकेषु प्राप्यते । तत्रापि सप्तके पट्टे शौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । पञ्चके क्षायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां ॥ १७ ॥

पचसु एगुणधीसा अठारस पंचगे चउक्के य । चउदस ठसु पगईसु तेरसगं ठक्कपणगंमि ॥ १८ ॥

पंचसु ति—पञ्चके एकोनविंशतिः संक्रामति । सा च क्षायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । तथा तस्यैवाष्टादश संक्रामन्ति पञ्चके चतुष्के च । तथा चतुर्दश पट्टसु प्रकृतिषु । ताश्चौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । तथा त्रयोदशकं पट्टे पञ्चके च । तत्र पट्टे शौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, पञ्चके ह्यपकश्रेण्यां ॥ १८ ॥

पंच चउक्के धारस एकारस पंचगे तिगचउक्के । दसगं चउक्कपणगे नवगं च तिगंमि धोधवं ॥ १९ ॥

पंच ति—पञ्चके चतुष्के च द्वादश संक्रामन्ति । ताश्च पञ्चके ह्यपकश्रेण्यां, चतुष्के क्षायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । तथैकादश पञ्चके त्रिके चतुष्के च संक्रामन्ति । तत्र पञ्चके शौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां (वर्तमानस्य, ह्यपकश्रेण्यां) त्रिके चतुष्के च क्षायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां च तथा दशकं चतुष्के पञ्चके च संक्रामति । तश्चौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ह्यपकश्रेण्यां च । तथा नवकं त्रिके बोद्धव्यं । तच्च क्षायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ॥ १९ ॥

अथ ङुगतिगचउके सत्त चउके तिगे य वोधवा । उकं ङुगम्मि नियमा पंच तिगे एक्कगडुगे य ॥१०॥
 अथ ति—अष्टौ द्विके त्रिके चतुष्के च संक्रामन्ति । तत्र द्विके त्रिके च हायिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य,
 चतुष्के औपशमिकसम्यग्दष्टेः । तथा सप्त त्रिके चतुष्के च वोद्भव्याः । ताश्च त्रिके चतुष्के औपशमिकसम्यग्दष्टेरेवोप-
 शमश्रेण्यां वर्तमानस्य वेदितव्याः । तथा षड् द्विके एव नियमाद्भवति । तच्च हायिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ।
 तथा पञ्च त्रिके एकके द्विके च संक्रामन्ति । तत्र त्रिके औपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । द्विके एकके च
 हायिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां ॥ १० ॥

चत्तारि तिगचउके तिन्नि तिगे एक्कगे य वोधवा । दो ङुसु एक्काए त्रिय एक्का एक्काए वोधवा ॥११॥
 चत्तारि ति—चतस्रस्त्रिके चतुष्के च संक्रामन्ति । तत्र त्रिके औपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, चतुष्के
 रूपकश्रेण्यां । तथा तिस्रस्त्रिके एकके च वोद्भव्याः । तत्र त्रिके रूपकश्रेण्यां, एकके हायिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां । तथा
 द्वे प्रकृती द्वयोरेकस्यां च संक्रामतः । तत्र द्वयोः रूपकश्रेण्यामौपशमिकसम्यग्दष्टेश्चोपशमश्रेण्यां । एकस्यां तु हायिकसम्य-
 ग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां । तथैकप्रकृतिरेकस्यां वोद्भव्या । सा च रूपकश्रेण्यामेव । एतच्च पतद्भहेषु संक्रमस्थानसंकलनं प्रागुक्तं
 संप्रपंचपतद्भहेषु संक्रमस्थानसंवन्धं पट्टकादौ प्रस्तार्थं परिज्ञावनीयम् ॥ ११ ॥

संप्रति पतद्भहेषु संक्रमस्थानसंकलने मार्गणोपायानाह—

अणुपुविअणुपुवी जीणमजीणे य दिठिमोहम्मि । उवसामगे य खवगे य संकमे मग्गणोवाया ॥ १२ ॥

अणुपुवि सि—पतद्गद्देशु सक्रमे संक्रमस्थानसफ़लनचिन्तायामेते मार्गणोपायाः । तथाहि—किमिदं संक्रमस्थानमानुपूर्व्यां संक्रमे उपपद्यतेऽनानुपूर्व्यां योजयत्र या ! तथा क्षीणे दृष्टिमोहे आहोश्चिदक्षीणे सजयत्र या ! तयोपशमके सतश्चित् रूपके सभयत्र वेति ! ॥ २२ ॥

तदेवमुक्तो मोदनीयस्य प्रपद्यतः संक्रमपतद्गद्द्विविधिः । सप्रसि नामकर्मणोऽभिधीयते । तत्र द्वादश नामकर्मणः संक्रमस्थानानि । तथा चाह—

तिडुगेगसयं उप्पणचउत्तिगनउई य इगुणनउईया । अठचउडुगेकसीई संकमा धारस य ठडे ॥२३॥

तिडुगेगसयंति—पष्ठे नामकर्मणि द्वादश संक्रमस्थानानि । तथा—श्रुत्तरशतं, ध्रुत्तरशतं, एकोत्तरशतं, पञ्चयतिः, पञ्चनवतिः, चतुर्नवतिः, त्रिनवतिः, एकोननवतिः, अष्टाशीतिः, चतुरशीतिः द्व्यशीतिः, एकाशीतिश्चेति । तत्र नाम्नः सर्वसंख्यया श्रुत्तरं प्रकृतिज्ञतं । तथा—गतिचतुष्टयं, जातिपञ्चकं, शरीरपञ्चकं, संघातपञ्चकं, बन्धनपञ्चदशकं, सस्थानपद्वं, संहननपद्वं, अंगोपांगप्रयं, यर्षपञ्चकं, गन्धद्विक, रसपञ्चकं, स्पर्शाष्टकं, अगुरुखद्यु, आनुपूर्वीचतुष्टयं, पराघातोपघातो-श्वासातपोघोतविहायोगतिद्विकत्रसस्थावरवावरसूक्ष्मसाधारणप्रत्येकपर्यासापर्यासस्थिरास्थिरशुजाशुजसुजगदुर्जगदुःस्वरसु-स्वरादेयानादेयायशःकीर्तियशःकीर्तिनिर्माणतीर्थकराणि च । एतदेव च तीर्थकरवर्जं ध्रुत्तरशतं । अथवा यशःकीर्तिरहितं ध्रुत्तरशतं । तीर्थकरयशःकीर्तिरहितमेकोत्तरशत । श्रुत्तरशतमेयाहारकसप्तकरहितं पञ्चयतिः । सैव तीर्थकररहिता पञ्चनवतिः । अथवा यशःकीर्तिरहिता पञ्चनवतिः । यशःकीर्तितीर्थकररहिता चतुर्नवतिः । तीर्थकररहिता पञ्चनवतिरेव

देवगतिदेवानुपूर्व्योरुद्धलितयोस्त्रिनवतिः । अथवा नरकगतिनरकानुपूर्वीरहिता त्रिनवतिः । त्र्युत्तरशतान्नरकगतिनरका-
पूर्वीतिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्थावरसूक्ष्मसाधारणातपोद्योतलक्षणासु त्रयोदशसु प्रकृतिषु
क्षीणासु यशःकीर्तौ चापनीतायामेकोननवतिर्भवति । सैव तीर्थकररहिताऽष्टाशीतिः । त्रिनवतेर्वैक्रियसप्तके उद्धलिते
नरकगतिनरकानुपूर्व्योश्चोद्धलितयोः शेषा चतुरशीतिर्भवति । मनुजगतिमनुजानुपूर्व्योरुद्धलितयोर्द्व्यशीतिः । अथवा
पणवतिः प्रागुक्तासु त्रयोदशसु प्रकृतिषु क्षीणासु यशःकीर्तौ चापनीतायां द्व्यशीतिः । सैव तीर्थकररहिता एकाशीतिः ।
एतानि नाम्नः संक्रमस्थानानि ॥ २३ ॥

संप्रति पतद्ब्रह्मस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

तेवीसपंचवीसा षड्वीसा अष्टवीसगुणतीसा । तीसेकृतीसएगं पडिग्गहा अठ नामस्स ॥ २४ ॥

तेवीस त्ति-त्रयोविंशतिः, पञ्चविंशतिः, षड्विंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत्, एकत्रिंशत्, एका चेत्यष्टौ
नाम्नः पतद्ब्रह्मस्थानानि ज्वन्तीति ॥ २४ ॥

संप्रति काः प्रकृतयः कुत्र संक्रामन्तीत्येतन्निरूपणार्थमाह—

एक्कगडुगसय पणचउनउई ता तेरसूणिया वावि । परजविचबंधवोहेय उपरि सेठीए एक्कस्स ॥ २५ ॥

एक्कग त्ति-पारजविकीनां परजववेद्यानां नामप्रकृतीनां देवगतिप्रायोग्यैकत्रिंशदादीनां बन्धव्यवच्छेदे सति उपरि द्वयो-
रपि श्रेण्योरुपशमरूपकश्रेणिरूपयोरेकस्यां यशःकीर्तिलक्षणायां प्रकृतौ बध्यमानायामष्टौ संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति ।

तद्यथा-एकोत्तरशतं, ष्युत्तरशतं, पञ्चनवतिः, चतुर्नवतिः । 'ता इति' सान्येषानन्तरोदितानि चत्वारि संक्रमस्यानानि त्रयोदशान्यूनानि चत्वारि भवन्ति । तद्यथा-अष्टाशीतिः, एकोननवतिः, द्व्यशीतिः, एकाशीतिश्चेति । तत्र त्र्युत्तरशत-सत्कर्मणो यशःकीर्तिर्यज्यमाना पतद्ब्रह्म इति तस्यामुत्सारितायां शेषं ष्युत्तरशतं यशःकीर्तिपतद्ब्रह्मे संक्रामति । एवमेव ष्युत्तरशतसत्कर्मण एकोत्तरं शतं । तथा पञ्चनवतिसत्कर्मणो यशःकीर्तिः पतद्ब्रह्म इति तस्यामुत्सारितायां शेषा पञ्चनवतिः तस्यां यशःकीर्तौ संक्रामति । एवमेव पञ्चनवतिसत्कर्मणश्चतुर्नवतिः । तथा त्र्युत्तरशतसत्कर्मणश्चत्रयोदशसु पूर्वोक्तेषु नाम-कर्मसु क्षीणेषु सत्सु यशःकीर्तिः पतद्ब्रह्म इति तस्यामपगताया शेषा एकोननवतिर्यशःकीर्तौ संक्रामति । ष्युत्तरशतस-त्कर्मणः पुनश्चत्रयोदशसु क्षीणेष्वष्टाशीतिः संक्रामति । पञ्चनवतिसत्कर्मणस्तु नामत्रयोदशके क्षीणेषु द्व्यशीतिः । पञ्चनवतिस-त्कर्मण एकाशीतिः ॥ २५ ॥

एकत्रिंशत्प्रकृतिसमुदायरूपे पतद्ब्रह्मे चत्वारि संक्रमस्यानानि तथा चाह—

तिगद्गुगसय ठपंचगनजई य जइस्त एकतीसाए । एगतसेठिजोगे वज्जिय तीसिगुणतीसासु ॥ २६ ॥

तिग ति-यतेरप्रमत्तस्यापूर्वकरणस्य च देवगतिपथेन्द्रियजातियैक्रियशरीरसमचतुरस्रसंस्थानधैक्रियांगोपागदेवानुपूर्वी-पराघातोभ्रासप्रभ्रस्तचिहायोगतित्रसधादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुभसुभगसुस्वरादेययशःकीर्तितैजसकर्मणश्चवर्णादिचतुष्कागुरुद्व-घूपधातनिर्माषतीर्थकराहारकदिकदक्ष्यामेकत्रिंशतं वदतस्तस्यामेकत्रिंशति एकत्रिंशत्प्रकृतिसमुदायरूपे पतद्ब्रह्मे त्र्युत्तर-शतं ष्युत्तरशतं पञ्चनवतिः पञ्चनवतिरिति चत्वारि संक्रमस्यानानि संक्रामन्ति । तत्र त्र्युत्तरशतं तीर्थकराहारकयोर्वन्धाव-

द्विकायामपगतायामेकत्रिंशत्प्रकृतिपतद्भहे संक्रामति । तीर्थकरनाम्नः पुनर्वन्धावलिकायामनपगतायां द्युत्तरशतं । आहारकसप्तकस्य तु बन्धावलिकायामनपगतायां पञ्चवतिः । तीर्थकराहारकसप्तकयोः पुनर्वन्धावलिकायामनपगतायां पञ्चनवतिः । 'एगंतेत्यादि' एकान्तेन श्रेणियोग्यानि यानि संक्रमस्थानानि एकोत्तरशतचतुर्नवत्येकोननवत्यष्टाशीत्येकाशीतिरूपाणि । एतानि हि श्रेणावेव वर्तमानेन यशःकीर्तावेकस्यां बध्यमानायां संक्रम्यमाणानि प्राप्यन्ते, नान्यत्र । ततस्तानि वर्जयित्वा शेषाणि त्र्युत्तरशतद्व्युत्तरशतपञ्चवतिपञ्चनवतित्रिनवतिचतुरशीतिष्वशीतिरूपाणि त्रिंशत्पतद्भहे एकोनत्रिंशत्पतद्भहे च सप्त संक्रमस्थानानि ज्वन्ति । तत्र त्र्युत्तरशतसत्कर्मणो देवस्य सम्यग्दृष्टैस्तैजसकर्मणवर्णादिचतुष्कागुरुलघूपघातनिर्माणपञ्चेन्द्रियजात्यौदारिकशरीरौदारिकांगोपांगसमचतुरस्रसंस्थानवज्रर्पजनाराचसंहननमनुजगतिमनुजानुपूर्वीत्रिसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुजाशुजान्यतरसुजगसुस्वरादेययशःकीर्तिपराघातोद्धासप्रशस्तविहायोगतितीर्थकरलक्षणां मनुजगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामसहितां त्रिंशतं बध्नतस्त्र्युत्तरशतं तस्मिन् त्रिंशत्पतद्भहे संक्रामति । द्युत्तरशतसत्कर्मणोऽप्रमत्तसंयतस्यापूर्वकरणस्य वा देवगतिपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरसमचतुरस्रसंस्थानवैक्रियांगोपांगदेवानुपूर्वीपराघातोद्धासप्रशस्तविहायोगतित्रिसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुजसुजगसुस्वरादेययशःकीर्तितैजसकर्मणवर्णादिचतुष्कांगुरुलघूपघातनिर्माणाहारकद्विकलक्षणां देवगतिप्रायोग्यां त्रिंशतं बध्नतो द्युत्तरशतं तस्मिन् त्रिंशत्पतद्भहे संक्रामति । अथवा द्युत्तरशतसत्कर्मणामेकेन्द्रियादीनामुद्योतसहितां द्वीन्द्रियादिप्रायोग्यां तैजसकर्मणागुरुलघूपघातनिर्माणवर्णादिचतुष्कतिर्यगतिर्यगानुपूर्वीद्वीन्द्रियाद्यन्यतमजातित्रिसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुजाशुजान्यतरदुर्जगदुःस्वरानादेयशःकी-

स्ययशाकीर्त्यन्यतरौदारिकशरीरौदारिकागोपांगान्यतमसंस्थानान्यतमसंहननाप्रशस्तविहायोगतिपराधातोद्योतोष्णसखदण्डा
त्रिंशत्तं घ्नतां ऋत्तरशतं तस्मिन् त्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । पण्यतिसत्कर्मणां देवनारकाणां मनुजगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामस-
हितां प्रागुक्तां त्रिंशत्तं घ्नतां तस्मिन् त्रिंशत्पतद्गृहे पण्यतिः संक्रामति । पञ्चनवतिसत्कर्मणामप्रमत्तापूर्वकरणसयताना-
माहारकविकसहितां प्रागुक्तां देवगतिप्रायोग्यां त्रिंशत्तं घ्नतामाहारकसप्तकस्य घन्धायविकायामनपगतायां पञ्चनवति-
स्त्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणामेकेन्द्रियादीनां द्वीन्द्रियादिप्रायोग्यामुद्योतसहितां प्रागुक्तां त्रिंशत्तं
घ्नतां पञ्चनवतिस्त्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । त्रिनवतिसत्कर्मणां चतुरशीतिसत्कर्मणां अशीतिसत्कर्मणां चैकेन्द्रियादीनां
विकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियतिर्यग्गतिप्रायोग्यां प्रागुक्तामुष्णसहितां त्रिंशत्तं घ्नतां यथाक्रमं त्रिनवतिश्चतुरशीतिर्द्वीन्द्रियादीनिश्च
त्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । एकोनत्रिंशत्पतद्गृहेऽप्येतान्येव सप्त संक्रमस्थानानि । तत्र श्रुत्तरशतसत्कर्मणामधिरतसम्यग्द-
ष्टिदेशधिरतप्रमत्तसंयतानां देवगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामसहितां देवगतिदेवानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरयैक्रियांगो-
पांगपराधातोष्णसप्रशस्तविहायोगतित्रसषादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुजाशुजान्यतरसुजगसुस्वरादेययशाः कीर्त्ययशाः
कीर्त्यन्यतरसमचतुरस्रसंस्थानसैजसकर्मणयर्णादिचतुष्कागुरुधूपघातनिर्माष्टतीर्थकरखदणामेकोनत्रिंशत्तं घ्नतां श्रुत्त-
रशतमेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । एतेषामेधाधिरतादीनां त्रयाणां प्रागुक्तामेकोनत्रिंशत्तं घ्नतां तीर्थकरनाम्नो
घन्धायविकायामनपगतायां ऋत्तरशतं तस्मिन्नेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथवैकेन्द्रियादीनां ऋत्तरशतसत्कर्मणा
द्वीन्द्रियादिप्रायोग्यां प्रागुक्तामेव त्रिंशत्तमुद्योतरहितामेकोनत्रिंशत्तं घ्नतां ऋत्तरशतमेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथि

रतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्तसंयतानां षण्वतिसत्कर्मणां प्रागुक्ताया देवगतिप्रायोग्यायास्त्रिंशत् आहारकदिकेऽपनीते तीर्थ-
 करनाम्नि च तत्र प्रक्षिप्ते सति या संजातैकोनत्रिंशत् तां वधतां षण्वतिस्तस्मिन्नेकोनत्रिंशत्पतद्ब्रहे संक्रामति । अथवा
 नैरयिकस्य तीर्थकरनामसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेरपर्याप्तावस्थायां वर्तमानस्य मनुजगतिप्रायोग्यां मनुजगतिमनुजानुपूर्वीपञ्चेन्द्रि-
 यजातित्रसंवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरं शुचाशुचान्यतरं सुजगद्गुर्नगान्यतरं देयानादेयान्यतरं यशःकीर्त्ययशःकीर्त्य-
 न्यतरं संस्थानपङ्कान्यतमसंस्थानसंहननपङ्कान्यतमसंहननवर्णादिचतुर्कौगुरुदधूपघातं तैजसंकार्मणैर्निर्माणैर्दारिकशरीरौदा-
 रिकांगोपांगैर्मुस्वरदुःस्वरान्यतरं पराघातौह्वारसंप्रशस्ताप्रशस्तान्यतरविहायोगतिर्लक्षणांमेकोनत्रिंशत् वधतः षण्वतिरेकोनत्रिं-
 शति संक्रामति । अविरतसम्यग्दृष्टीनां देशविरतानां प्रमत्तसंयतानां च षण्वतिसत्कर्मणां प्रागुक्तां तीर्थकरनामसहितां
 देवगतिप्रायोग्यामेकोनत्रिंशत् वधतां तीर्थकरनामकर्मणो बन्धावल्लिकायामनपगतायामेकोनत्रिंशति पञ्चनवतिः संक्रामति ।
 यद्वा पञ्चनवतिसत्कर्मणामेकेन्द्रियादीनां द्वीन्द्रियादिप्रायोग्या प्रागुक्ता या त्रिंशत् सैवोद्योतरहितैकोनत्रिंशत् तां वधतां
 तस्यामेवैकोनत्रिंशति पञ्चनवतिः संक्रामति । त्रिनवतिचतुरशीतिष्वशीतयो यथा त्रिंशत्पतद्ब्रहेऽजिहितास्तथैवात्रापि
 जावनीयाः ॥ २६ ॥

अष्टावीसाए वि ते बासीइतिसयवज्जिया पंच । ते च्विय बासीइजुया सेसेसुं ठन्नउई य वज्जा ॥२७॥

अष्टावीसाए त्ति-अष्टाविंशतावपि तान्येव पूर्वोक्तानि द्व्यशीतित्र्युत्तरशतवर्जितानि शेषाणि द्युत्तरशतषण्वतिपञ्च-
 नवतित्रिनवतिचतुरशीतिरूपाणि पञ्च संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति । तत्र मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां नरकगतिनर-

कानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियागोपांगबुरुसंस्थानपराधातोद्भासाप्रशस्तविहायोगतिप्रसधादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरा-
 स्थिरान्यतरशुजाशुजान्यतरहृर्गहृ'स्वरानादेयायशःकीर्तिपक्षादिचतुष्कागुरुदधूपघातवैजसकार्मणनिर्माणदक्षणां, तथा
 मिथ्यादृष्टेः सम्यग्दृष्टेर्वा देवगतिप्रायोग्यां तैजसकार्मणवर्षादिचतुष्कागुरुदधूपघातनिर्माणदेवगतिदेवानुपूर्वीपञ्चेन्द्रिय-
 जातिवैक्रियशरीरवैक्रियागोपांगसमचतुरस्रसंस्थानपराधातोद्भासाप्रशस्तविहायोगतिप्रसधादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यत-
 रशुजाशुजान्यतरसुजगसुस्वरादेययशःकीर्त्ययशःकीर्त्यन्यतरदक्षणामष्टाविंशतिं धत्ततो ह्युत्तरशतसत्कर्मणो ह्युत्तरशत-
 मष्टाविंशतिपतद्गृहे संक्रामति । तथा मनुष्यस्य तीर्थकरनामसत्कर्मणः पूर्वमेव नरके षड्वायुष्कस्य सतो नरकानिमुखस्य
 सतो मिथ्यात्वं प्रपन्नस्य नरकगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं धत्ततः पञ्चदशसत्कर्मणोऽष्टाविंशतिपतद्गृहे पञ्चवतिः
 संक्रामति । यथा ह्युत्तरशतस्य जायना कृता तथा पञ्चनवतेरपि जायना कार्या । केचन ह्युत्तरशतस्थाने पञ्चनवतिरित्यु-
 धारणीयं । तथा मिथ्यादृष्टेस्त्रिनवतिसत्कर्मणो देवगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं धत्ततो वैक्रियसप्तकदेवगतिदेवानु-
 पूर्वीणां घन्धावल्लिकायाः परतो वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणो देवगतिप्रायोग्यां
 पूर्वोक्तामेषाष्टाविंशतिं धत्ततो देवगतिदेवानुपूर्वोर्धन्धावल्लिकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति ।
 त्रिनवतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं धत्ततो नरकगतिनरकानुपूर्वीवैक्रियसप्तकानां घन्धा-
 वल्लिकायाः परतो वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां
 पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं धत्ततो नरकगतिनरकानुपूर्वोर्धन्धावल्लिकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति ।

तथा त्रिनवतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं वधतो देवगतिदेवानुपूर्वीवैक्रियसप्तकानां बन्धावलिकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य चतुरशीतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा त्रिनवतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वधतो नरकगतिनरकानुपूर्वीवैक्रियसप्तकानां बन्धावलिकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य चतुरशीतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । पड्विंशत्यादिपतद्भहेषु संक्रमस्थानान्याह—‘ते च्चियेत्यादि’ शेषेषु पड्विंशतिपञ्चविंशतित्रयोविंशतिवहणेषु पतद्भहेषु तान्येव पूर्वोक्तानि ह्युत्तरशतादीनि पञ्चवतिरहितानि ह्यशीतियुतानि पञ्च संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति । तद्यथा— ह्युत्तरशतं पञ्चनवतिस्त्रिनवतिश्चतुरशीतिर्द्व्यशीतिश्च । तत्रैकेन्द्रियादीनां नैरयिकवर्जितानां ह्युत्तरशतसत्कर्मणां पञ्चनवतिसत्कर्मणां च तैजसकर्मणागुरुलघूपघातनिर्माणवर्णादिचतुष्कैकेन्द्रियजातिहुंमकसंस्थानौदारिकशरीरतिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीस्थावर (वादर) पर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुजाशुजान्यतरदुर्जगानादेयायशःकीर्तिपराघातोद्भासातपोद्योतान्यतररूपामेकेन्द्रियप्रायोग्यां पड्विंशतिं वधतां ह्युत्तरशतं पञ्चनवतिश्च तस्यामेव पड्विंशतौ संक्रामति । तथा तेषामेवैकेन्द्रियादीनां देववर्जानां त्रिनवतिसत्कर्मणां देवनारकवर्जानां चतुरशीतिसत्कर्मणां च तामेव पूर्वोक्तां पड्विंशतिं वधतां त्रिनवतिश्चतुरशीतिश्च तस्यामेव पड्विंशतौ संक्रामति । तथा तेषामेवैकेन्द्रियादीनां देवनारकमनुष्यवर्जानां ह्यशीतिसत्कर्मणां तामेव पूर्वोक्तां पड्विंशतिं वधतां ह्यशीतिस्तस्यामेव पड्विंशतौ संक्रामति । तथा पञ्चविंशतिपतद्भहे तान्येव पञ्च संक्रमस्थानानि चिन्त्यन्ते—तत्रैकेन्द्रियपर्याप्तप्रायोग्यां पूर्वोक्तामेव पड्विंशतिमातपेनोद्योतेन वा रहितां पञ्चविंशतिं वधतामेकद्वित्रिचतुरिन्द्रियादीनां ह्युत्तरशतपञ्चनवतित्रिनवतिचतुरशीतिर्द्व्यशीतिसत्कर्मणां यथासंख्यं तस्यामेव पञ्चविंशतौ ह्युत्तरशतं

पञ्चमपक्षिः त्रिनयसिः चतुरशीतिः क्षशीतिश्च संक्रामति । अथवाऽपर्याप्तविक्रमेन्द्रियातर्यकूपश्चेन्द्रियमनुजप्रायोग्यां
 तैजसकार्मण्यवर्षादिचतुष्कागुरुषूपघातनिर्माणवीन्द्रियाद्यन्यतमजातिबुंरुसंस्थानसेवार्तसंहननौदारिकशरीरौदारिकांगो-
 पांगतिर्यगतिर्यगानुपूर्वीत्रसप्रादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुजाशुजान्यतरकुर्नगानादेयायशाःकीर्तिखरुणां पञ्चविं-
 शतिं घ्नतामेकद्वित्रिचतुःपद्येन्द्रियतिरक्षां क्षुत्तरशतादिसत्कर्मणां पञ्चविंशतौ क्षुत्तरपातादीनि पंच सक्रमस्थानानि
 संक्रामन्ति । तथा पर्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्या वर्षादिचतुष्कागुरुषूपघातनिर्माणतैजसकार्मण्यबुंरुसंस्थानौदारिकशरीरैके-
 न्द्रियजातितिर्यगतिर्यगानुपूर्वीयादरसूहमान्यतरस्यायरपर्याप्तप्रत्येकसाधारणान्यतरास्थिराशुनकुर्नगानादेयायशाःकीर्ति-
 खरुणां त्रयोविंशतिं घ्नतामेकद्वित्रिचतुःपद्येन्द्रियतिरक्षां क्षुत्तरशतपञ्चनवतित्रिनवतिचतुरशीतिश्चक्षशीतिसत्कर्मणां यथा-
 संस्य क्षुत्तरशतादीनि पञ्च संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति ॥ २७ ॥

तदेवमुक्तः प्रकृतिसंक्रमः । संप्रति स्थितिसंक्रमाजिधानावसरः । तत्र चैतेऽर्थाधिकाराः । तद्यथा-जेदो विशेषख-
 रणां उत्कृष्टस्थितिसंक्रमणप्रमाणं जघन्यस्थितिसंक्रमप्रमाणं साधादिप्ररूपणा स्वामित्वप्ररूपणा चेति । तत्र जेदविशेषखर-
 णयोः प्रतिपादनार्थमाह—

विशसंकमो चि बुद्धश् मूक्षुत्तरपगईठ य जा हि विहं । उवद्विया उ उवद्विया व पगइं निया वऽशं ॥२७॥

विहं चि-इह 'मूक्षुत्तरपगईठ' इत्यत्र पद्यर्थे पञ्चमी । ततोऽयमर्थः-हि स्फुटं या स्थितिर्मूलप्रकृतीनामष्टसख्यानामु-
 च्चरप्रकृतीनां वाऽष्टपञ्चाशदधिकशतसंस्थाना संवन्धिनी चक्षतिता इस्वीजूता सती दीर्घीकृता, अपयतिता वा दीर्घीजूता

सती ह्रस्वीकृता, अन्यां वा प्रकृतिं नीता पतद्ब्रह्मप्रकृतिस्थितिषु मध्ये नीत्वा निवेशिता स स्थितिसंक्रम उच्यते । एतदुक्तं भवति-द्विविधः स्थितिसंक्रमो मूलप्रकृतिस्थितिसंक्रम उत्तरप्रकृतिस्थितिसंक्रमश्च । तत्र मूल प्रकृतिस्थितिसंक्रमोऽष्टप्रकारः । तद्यथा-ज्ञानावरणीयस्य यावदन्तरायस्य । उत्तरप्रकृतिस्थितिसंक्रमोऽष्टपंचाशदधिकगतथा । तद्यथा-मतिज्ञानावरणीयस्य श्रुतज्ञानावरणीयस्य यावद्दीर्यान्तरायस्य । 'तदेवं मूलुत्तरपगई' इत्यनेन जेद उक्तः । 'उवद्विया व' इत्यादिना तु विशेषलक्षणं त्रिप्रकारं । तत्र कर्मपरमाणूनां ह्रस्वस्थितिकालतामपहाय दीर्घकालतया व्यवस्थापनमुवर्तना । कर्मपरमाणूनामेव दीर्घस्थितिकालतामपहाय ह्रस्वस्थितिकालतया व्यवस्थापनमपवर्तना । यत्पुनः संक्रम्यमाणप्रकृतिस्थितीनां पतद्ब्रह्मप्रकृतौ नीत्वा निवेशनं तत्प्रकृत्यन्तरनयनं, स्थितीनां चान्यत्र निवेशनं स्थितियुक्तानां परमाणूनामवसेयं, स्थितेरन्यत्र नेतुमशक्यत्वात् । इदं च विशेषलक्षणं सामान्यलक्षणे सत्येवावगन्तव्यं, न सर्वथा तदपवादेन, तेन मूलप्रकृतीनां परस्परं संक्रमप्रतिषेधात्, तासामन्यप्रकृत्यन्तरनयनलक्षणः स्थितिसंक्रमो न जवति, किं तु चावेव उवर्तनापवर्तनालक्षणौ संक्रमौ । उत्तरप्रकृतीनां तु त्रयोऽपि संक्रमा इष्टव्याः ॥ २७ ॥

तदेवं जेदविशेषलक्षणे प्रतिपाद्य संप्रत्युत्कृष्टस्थितिसंक्रमपरिमाणप्रतिपादनार्थमाह—

तीसासत्तरि चत्तादीसावीसुद द्विकोडि कोडीणं । जेष्ठा आदिगडुगहा सेसाण वि आदिगतिगूणा ॥२७॥

तीस त्ति-इह सर्वासां प्रकृतीनां बन्धमाश्रित्योत्कृष्टा स्थितिः प्रागेव बन्धनकरणे प्रतिपादिता । अत्र पुनः संक्रमे उत्कृष्टा स्थितिश्चिन्त्यमाना द्विधा प्राप्यते-बन्धोत्कृष्टा संक्रमोत्कृष्टा च । तत्र या बन्धादेव केवलात्कृष्टा स्थितिर्दन्यते

सा षण्धोत्कृष्टा । या पुनर्भग्नेऽयग्ने वा सति संक्रमाद्भुत्कृष्टा स्थितिर्भवति सा संक्रमोत्कृष्टा । तत्र यासामुत्तरप्रकृतीना
स्वस्वमुखप्रकृत्यपेक्षया स्थितेर्भ्रूयता न जयति, किं तु तुष्ट्यतैय, ता षण्धोत्कृष्टा ज्ञातव्याः । ताः सप्तनयतिसंख्याः ।
तद्यथा—ज्ञानापरणपञ्चकं, दर्शनापरणनयकं, अन्तरायपञ्चकं, आयुष्वतुष्टयं, असातयेदनीय, नरकद्विकं, तिर्यग्द्विकं, एके-
न्द्रियजातिः, पञ्चेन्द्रियजातिः, तेजससप्तकं, औदारिकसप्तकं, वैक्रियसप्तकं, नीलतिक्वर्जमशुजयर्षसप्तकं, अगुरुखण्डु,
पराघातं, उपघातं, उष्णसातपोघोतानि, निर्माण, पष्ठं संस्थान, पष्ठं सहननं, अशुजयिहायोगतिः, स्याधर, त्रसप्ततुष्कं,
अस्थिरपद्, नीचैर्गोत्रं, षोडश कणायाः, मिथ्यास्यं च । सर्वसंख्यया सप्तनयतिः । अत्र नरकतिर्यगायुपी यद्यपि स्वमुखप्र-
कृत्यपेक्षया तुष्ट्यस्थितिके न जयता, तथापि संक्रमोत्कृष्टत्वात्प्राधाते षण्धोत्कृष्टे उक्ते । शेषास्त्येकपष्टिप्रकृतयः संक्रमो-
त्कृष्टाः । ताश्चेमा—सातयेदनीयं, सम्यक्स्य, सम्यग्मिथ्यास्यं, नय नोकपायाः, आहारकसप्तकं, शुभयर्णाथेकादशकं, नीलं,
तिक्, देयद्विकं, मनुजद्विकं, द्वित्रिषतुरिन्द्रियजातयः, अन्तयर्जानि संस्थानानि, अन्तयर्जानि सहननानि, प्रशस्तयिष्ठा-
योगतिः, सूक्ष्म, साधारणं, अपर्याप्तं, स्थिरशुजसुजगसुखरादेययशःकीर्तितीर्थकरोश्चैर्गोत्राणि च । तत्र षण्धोत्कृष्टानां मति-
ज्ञानापरणीयादिमिथ्यात्वपोरुशकपायनरकद्विकादीनां यथाक्रमं त्रिंशत्सप्ततिचत्वारिंशद्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीस्थिति-
कानां ज्येष्ठ उत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः 'आ(य)खियडुगह चि' आवखिकाद्विकहीनः । तथाहि—स्थितिर्षजा सती षण्धावखिका-
यामतीताया सत्यां मक्रामति । तत्राप्युदयावखिका सकलकरणायोग्येति कृत्योदयावखिकात् उपरिखनी । तस्यो षण्धोत्कृ-
ष्टानां मतिज्ञानापरणीयानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रमो षण्धावखिकाद्विकहीन एव प्राप्यते । इक्षोदययतीनामनुदययतीनां वा

प्रकृतीनामुदयसमयादारज्यावलिकामात्रा स्थितिरुदयावलिकेति पूर्वग्रन्थेषु व्यवहियते । तथा यद्यपि 'तीसासत्तरिचत्ता-
लीसा' इत्यनेन ग्रन्थेनेह मिथ्यात्वस्य सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीस्थितिकस्योत्कृष्टतः स्थितिसंक्रम आवलिकात्रिकहीन
उक्तस्तथाऽप्यन्तर्मुहूर्तोऽवगन्तव्यः । यतो मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं वद्ध्वा जघन्यतोऽप्यन्तर्मुहूर्तं कालं यावन्मिथ्यात्वे
एवावतिष्ठते । ततः सम्यक्त्वं प्रतिपद्य मिथ्यात्वस्य स्थितिमन्तर्मुहूर्तोनां सम्यक्त्वे सम्यग्मिथ्यात्वे च संक्रमयति । ततो-
ऽन्तर्मुहूर्तोऽन एवास्योत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः । वक्ष्यति च-'मिद्वत्तमुक्कोसो' इत्यादि । इह पुनर्यत् सत्तरीत्युपादानं तदशे-
षाणामपि बन्धोत्कृष्टानां प्रकृतीनां व्याप्तिपुरःसरमिशेषेणावलिकात्रिकहीनोत्कृष्टस्थितिसंक्रमप्रदर्शनार्थं । 'सेसाणमा(व)
दिगतिगूणो ति' शेषाणां संक्रमोत्कृष्टानामावलिकात्रिकहीन उत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः । तथाहि-बन्धावलिकायामतीतायां
सत्यामावलिकातं उपरितनी स्थितिः सर्वाप्यन्यत्र प्रकृत्यन्तरे आवलिकाया उपरि संक्रामति । तत्र च संक्रान्ता सती
आवलिकामात्रं कालं यावत्सकलकरणयोग्येति कृत्वा संक्रमावलिकायामतीतायां सत्यामुदयावलिकात उपरितनी स्थिति-
स्ततोऽप्यन्यत्र प्रकृत्यन्तरे संक्रामति । ततः संक्रमोत्कृष्टानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रम आवलिकात्रिकहीन एव । तद्यथा-नर-
कद्विकस्य विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणामुत्कृष्टां स्थितिं वद्ध्वा बन्धावलिकायामतीतायां सत्यामावलिकात उपरि-
तनीं तां सर्वामपि स्थितिं मनुजद्विकं वधन् तत्र मनुजद्विके संक्रमयति, तत्र च संक्रान्ता सती आवलिकामात्रं कालं
यावत्सकलकरणयोग्येति कृत्वा संक्रमावलिकायामतिक्रान्तायां सत्यामुदयावलिकात उपरितनीं तां सर्वामपि स्थितिं
देवद्विकं वधन् तत्र संक्रमयति । एवमन्यासामपि संक्रमोत्कृष्टानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रम आवलिकात्रिकहीनो जावनीयः ॥१९॥

तदेयं यासां प्रकृतीनां बन्धे सति संक्रमाद्भूत्कृष्टा स्थितिर्भवति, तासामेष तद् भूत्कृष्टस्थितिसंक्रमपरिमाणमुक्तं ।
संप्रति पुनर्यासां बन्धेन विना संक्रमादेव केवलाद्भूत्कृष्टा स्थितिर्भवत्यते, तासामुत्कृष्टस्थितिसंक्रमपरिमाणनिरूपणार्थमाह—

मिथश्चस्सुकोसो जिह्नमुद्बुत्तूणगो उ सम्मत्ते । मिस्सेवंतोकोडाकोडी आहारतित्थयरे ॥ ३० ॥

मिथश्चस्स ति—मिथ्यात्वस्योत्कृष्टः स्थितिसंक्रमो जिह्नमुद्बुत्तूणोऽन्तमुद्बुत्तूणस्तथा सम्यक्त्वे सम्यक्त्वस्य मिथे मिथस्य
भूत्कृष्ट स्थितिसंक्रमो जिह्नमुद्बुत्तूणः । तुशब्दस्याधिकार्यसंसूचनादायविकादिकहीनश्च वेदितव्यः । इयमत्र जायना-द-
शनमोहनीयत्रितयसत्कर्मा मिथ्यादृष्टिरुत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमानो मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं वक्ष्या ततोऽन्तर्मुद्बुत्तूणमात्रानन्तरं
मिथ्यात्वात् प्रतिपत्तविक्षुद्धिमासादयन् सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततो मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं सप्तविंशत्यगरोपमकोटी-
कोटीप्रमाणान्तर्मुद्बुत्तूणा सम्यक्त्वे सम्यग्मिथ्यात्वे च संक्रमयति । सा च संक्रान्ता सती संक्रमावसिकायामतीतायामुदयाव-
सिकात् उपरितनीं सम्यक्त्वस्थितिमपयवर्तनाकरणेन स्वस्थाने संक्रमयति । सम्यग्मिथ्यात्वस्थितिमपि संक्रमावसिकायामती-
तायामुदयावसिकात् उपरितनीं सम्यक्त्वे संक्रमयति अपवर्तयति च । तदेयं मिथ्यात्वस्यान्तर्मुद्बुत्तूणः सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्या-
त्वयोस्त्वन्तर्मुद्बुत्तूणवसिकादिकहीन भूत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः । इह तीर्थकरस्याहारकसप्तकस्य भूत्कृष्टः स्थितिबन्धोऽन्तः-
सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणः सत्कर्माप्येतेषामन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणमेव ततः सशयः किमेताः संक्रमोत्कृष्टा उत्त-
रन्धोत्कृष्टा इति तदपनोदार्थमाह—‘अंतोकोनाकोनीत्यादि’ आहारके आहारकसप्तके तीर्थकरे च संक्रमतः स्थितिसत्कर्म
अन्तःसागरोपमकोटीकोटी, अत एताः संक्रमोत्कृष्टाः । यद्यपि च बन्धेऽप्यन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाण स्थितिस-

त्कर्मान्निहितं, तथापि बन्धोत्कृष्टायाः स्थितेः सकाशात् संक्रमोत्कृष्टा स्थितिः संख्येयगुणा द्रष्टव्या । उक्तं च चूर्णौ—
 बंधच्छिडं संतकम्मग्ई संखिज्जगुणा” । ननु नामकर्मण उत्कृष्टा स्थितिर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा तत आहारके
 तीर्थकरे च संक्रमाद्भुत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यमाणा बन्धावलिकोदयावलिकारहिता विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणैव
 लज्यते, कथमुच्यते तीर्थकराहारकयोः संक्रमतोऽप्युत्कृष्टा स्थितिरन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणेति ? तदयुक्तमज्ञिप्रा-
 यापरिज्ञानात् । तथाहि—तीर्थकराहारकयोः प्रकृत्यन्तरस्य स्थितिः संक्रामति बन्धकाले नान्यदा, बन्धश्चानयोर्यथाक्रमं
 विशुद्धसम्यग्दृष्टेः संयतस्य च, विशुद्धसम्यग्दृष्टीनां संयतानां च स्थितिसत्कर्म सर्वेषामपि कर्मणामायुर्वर्जानामन्तःसागरोप-
 मकोटीकोटीप्रमाणं नाधिकं । ततः संक्रमोऽप्येतावन्मात्र एव प्राप्यते नाधिक इत्यदोषः ॥ ३० ॥

संप्रति सर्वासां प्रकृतीनां बन्धोत्कृष्टानां संक्रमोत्कृष्टानां वा संक्रमणकाले यावती स्थितिः प्राप्यते तावतीं
 निर्दिदिक्कुराह—

सव्वासिं जछिश्गो सावल्लिगो सो अहाउगाणं तु । बंधुक्कोसुक्कोसो साबाह्विश्छं जछिश्गो ॥ ३१ ॥

सव्वासिं ति—सर्वासां प्रकृतीनां संक्रमो यत्स्थितिकः संक्रमणकाले या स्थितिर्विद्यते सा यत्स्थितिरित्युच्यते । सा
 यस्य संक्रमस्यास्ति स संक्रमो यत्स्थितिकः । या स्थितिर्विद्यते यस्यासौ यत्स्थितिक इति बहुव्रीहिसमाश्रयणात् । साव-
 ल्लिक आवल्लिकया सहितो द्रष्टव्यः । एतद्भुक्तं ऋवति—यः प्रागुक्तः संक्रमः स आवल्लिकया सहितः सन् यावान् ऋवति
 तावती संक्रमकाले स्थितिरित्यर्थः । ततो बन्धोत्कृष्टानामावल्लिकाहीना संक्रमोत्कृष्टानां त्वावल्लिकाधिकहीना संक्रमकाले

सर्वा स्थितिर्देवितव्या । तथाहि—संक्रेशादिकारणवशात् उत्कृष्टां स्थितिं धन्व्या धन्वावधिकायामतीतायामुदयावधिक्रात
 उपरितनीं स्थितिमन्यत्र प्रकृत्यन्तरे संक्रमयितुमारभते । ततो धन्धोत्कृष्टानामेकावधिकाहीना संक्रमकाळे सर्वा स्थितिः
 प्राप्यते । संक्रमोत्कृष्टानां पुनर्धन्वावधिकानां संक्रमावधिकयोरतीतयोदयावधिक्रातः परतो वर्तमानां स्थितिमन्यत्र
 संक्रमयति । तेन संक्रमोत्कृष्टानामावधिकाविकहीना संक्रमकाळे सर्वा स्थितिरवाप्यते । अथायुषामुत्कृष्टा स्थितिः किं
 धन्धोत्कृष्टा एत संक्रमोत्कृष्टा ! उच्यते—यन्धोत्कृष्टैव । तथा चाह—‘अहाचगाणमित्यादि’ आयुषामुत्कृष्टः स्थितिसंज्ञवो
 यन्धोत्कृष्ट एव न संक्रमोत्कृष्टः । यतो नायुषां परस्परं संक्रमः “मोहद्गुगाचगामूलप्पगमीक्ष न परोप्परंमि सकमणं” इति-
 यचनात् । ‘सायाहविर्इ इत्यादि’ आयुषां सावाधा अवाधासहिता या सर्वा स्थितिः सा यत्स्थितिरयगन्तव्या । केयखं
 “धंधुकोसाणं आवधिगूणा विई जचिइ” इतिवचनात् धन्वावधिकोना दृष्टव्या । तथाहि—आयुर्बन्धे प्रवर्तमान एव प्रथ-
 मसमये यद्बद्धं दक्षिकं तद्धन्वावधिक्रातीसं सद्बुवर्तयति । तत उच्यतेनारूपसंक्रमे धन्वावधिकोना सावाधा यत्स्थिति
 प्राप्यते । अथवाऽपयर्तनापि निर्व्यापातजायिन्यायुषो धन्वावधिकायामतीतायां सर्वदैव प्रयर्तसे । ततस्त्नामधिकृत्य
 यथोक्ता यत्स्थितिरयसेया ॥ ३१ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टस्थितिसंक्रमपरिमाण्य । सप्रति जघन्यस्थितिसंक्रमपरिमाण्यप्रतिपादनावसरः । जघन्यस्थितिसंक्रमश्च
 द्विधा—स्वप्रकृतौ परप्रकृतौ च । तत्र स्वप्रकृतौ जघन्यस्थितिसंक्रमप्रतिपादनार्थमाह—
 आधारणविग्धवंसणचठक्कसोचंतवेयगाऊणं । एगा विई जहघ्नो जचिइ समयाहिगावधिगा ॥ ३२ ॥

आवरणत्ति-पञ्चानां ज्ञानावरणीयप्रकृतीनां 'विघत्ति' पञ्चानामन्तरायप्रकृतीनां, चतसृणां दर्शनावरणीयप्रकृतीनां चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनावरणलक्षणानां, संज्वलनदोषस्य, वेदकसम्भ्यक्त्वस्य, चतुर्णां चायुषां, सर्वसंख्यया विंशतिप्रकृतीनां आत्मीयात्मीयसत्तान्यवहेदसमये समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितावुदयावलिका सर्वकरणायोग्येति कृत्वोदयावलिकात उपरितनी समयमात्रा स्थितिरपवर्तनासंक्रमेणाधस्तने उदयावलिकात्रिजागे समयाधिके संक्रामति । तदा च सर्वस्थितिपरिमाणं समयाधिकावलिका । तथा चाह- 'जठिश्' इत्यादि ॥ ३२ ॥

निद्वाडुगस्स एक्का आवलिगडुगं असंखजागो य । जठिश् हासब्बके संखिज्जाउं समाउं य ॥ ३३ ॥

निद्वात्ति-निद्राधिकस्य निद्राप्रचलालक्षणस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमः स्वसंक्रमान्ते स्वस्थितेरुपरितनी एका समयमात्रा स्थितिः, सा आवलिकाया अधस्तने त्रिजागे निक्षिप्यते । तदानीं च यत्स्थितिः सर्वा स्थितिः आवलिकादिकं तृतीयस्या आवलिकाया असंख्येयो जागः । अत्र वस्तुस्वजाव एष यन्निद्राधिकस्यावलिकाऽसंख्येयजागाधिकावलिकादिकशेषायां स्थितावुपरितनी समयमात्रैका स्थितिः संक्रामति, न पुनर्मतिज्ञानावरणीयादीनामिव समयाधिकावलिकाशेषायामिति । संप्रति यासां परप्रकृतिषु संजवी जघन्यस्थितिसंक्रमस्ताः प्रतिपादयति- 'हासब्बके' इत्यादि, हास्येनोपलक्षितं पङ्कं हास्यषट्कं हास्यरत्यरतिजयशोकजुगुप्सालक्षणं, तस्य रूपकेणापवर्तनाकरणेन संख्येयवर्षप्रमाणा स्थितिः कृता । ततः सा स्वनिर्लेपनावसरे संज्वलनक्रोधे प्रक्षिप्यमाणा जघन्यः स्थितिसंक्रमः ॥ ३३ ॥

सोणमुहुत्ता जठिश् जहन्नबंधो उ पुरिससंजलने । जठिश् सगज्जणजुत्तो आवलीगडुगूणउं तत्तो ॥ ३४ ॥

सोऽमुहुच चि-संक्रमणकाले सैव संख्येयवर्षप्रमाणा स्थितिः सोऽनमुहुर्ताऽन्तर्मुहुर्तेनान्यधिका यस्तिथिः सर्वा स्थितिः ।
 तथाहि-अन्तरकरणे यस्मान्स्तां संख्येयवर्षप्रमाणां स्थितिं संख्येयवर्षप्रमाणां संक्रमयति, अन्तरकरणे च कर्मदक्षिक न
 वि(ये)षते, किं तु तत ऊर्ध्वं, ततोऽन्तरकरणकालेनान्यधिका संख्येयवर्षप्रमाणा स्थितिर्हास्यपदस्य अधन्यस्थितिसंक्रमकाले
 यस्तिथिः । 'जह्मबधो' इत्यादि, पुरुषवेदस्य सख्येयवर्षप्रमाणां च यो अधन्यः स्थितिबन्धः प्रागुक्तः । तद्यथा-पुरुषवेदस्याष्टौ
 संयत्सराष्टि, सख्येयवर्षप्रमाणास्य मासद्वयं, संख्येयवर्षप्रमाणास्य मासः, सख्येयवर्षप्रमाणास्य मासः, स एव अधन्यः स्थितिब-
 न्धोऽथाधाकाखोनसोपां अधन्यः स्थितिसंक्रमः । अथाधारहिता हि स्थितिरन्यत्र संक्रामति, तत्रैव कर्मदक्षिकसंज्ञयात्,
 'अथाधाकाखोना कर्मस्थितिः कर्मनिषेकः' इति वचनात्, अधन्यस्थितिबन्धे चाऽथाधाऽन्तर्मुहुर्तप्रमाणा । न च अधन्य-
 स्थितिसंक्रमणकालेऽथाधाकाखमध्ये प्राग्वद् सत्कर्म प्राप्यते, तस्य तदानीं सर्वस्यापि क्षीणत्वात् । ततोऽन्तर्मुहुर्तहीन
 एवैतेषां पुरुषवेदादीनां स्वस्यो अधन्यस्थितिबन्धो अधन्यस्थितिसंक्रमः, तदानीं चैतेषां यस्तिथिः सर्वा स्थितिः स्वकीये-
 नोनेनाथाधाकूपान्तर्मुहुर्तखण्डेन युक्तोऽथाधाकाखसहित इत्यर्थः । अधन्यः स्थितिबन्धः । ततः पुनरप्यावधिकादिके-
 नोनो हीनः सन् दृष्टव्यः । एतदुक्तं जयति-जधन्यस्थितिसंक्रमेऽथाधाकाखः प्रक्षिप्यते । तत्प्रक्षेपानन्तरं चावधिकादिक
 ततोऽपसार्यते । तदुत्सारणे च कृते यायती स्थितिर्जयति, एतायती अधन्यस्थितिसंक्रमकाले सर्वा स्थितिः । आधिका-
 दिकं कस्मात्प्रसार्यत इति चेदुच्यते-बन्धव्यवच्छेदानन्तरं बन्धावधिकायामतीतायां चरमसमयवज्जाः पुरुषवेदादिप्रकृति-
 खताः संक्रमयितुमारब्धाः । आधिकायामात्रेण च कालेन ताः सन्त्यन्ते । सन्त्यावधिकाचरमसमये च अधन्यः स्थिति-

संक्रमः प्राप्यते । ततो वन्धावलिकासंक्रमावलिकारहित एवावाधासहितो जघन्यः स्थितिवन्धो जघन्यस्थितिसंक्रमकाले सर्वा स्थितिः ॥ ३४ ॥

संप्रति केवलिसत्कर्मणां जघन्यस्थितिसंक्रमप्ररूपणार्थमाह—

जोगंतियाण अंतोमुहुत्तिं से।सयाण पद्वस्स। जागो असंखियतमो जठिइगो आदिगाइ सह ॥ ३५ ॥

जोगंतियाण त्ति-योगिनि सयोगिकेवलिनि संक्रममाश्रित्यान्तः पर्यन्तो यासां ता योग्यन्तिकाः नरकद्विकतिर्यग्द्विक-
पञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्थावरसूक्ष्मासाधारणातपोद्योतवर्जाः शेषा नाम्नो नवतिप्रकृतयः सातासातवेदनीयोच्चै-
र्गोत्रनीचैर्गोत्राणि एतासां सयोगिकेवलिचरमसमये सर्वापवर्तनयाऽऽन्तर्मुहूर्तिकी स्थितिर्भवति । सा चापवर्त्यमाना उदया-
वलिकारहिता जघन्यस्थितिसंक्रमः, उदयावलिकासकलकरणयोग्येति कृत्वा नापवर्त्यते, तथा चावलिकया सहिताऽपवर्त-
नारूपजघन्यस्थितिसंक्रमकाले तासां यत्स्थितिः । नन्वासां प्रकृतीनामयोगिकेवलिनि समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ
वर्तमानो जघन्यः स्थितिसंक्रमः कस्मान्नाजिधीयते, क्षीणकपाय इव मतिज्ञानावरणीयादीनामिति ? उच्यते—अयोगिके-
वली जगवान् सकलसूक्ष्मवादरयोगप्रयोगरहितो मेरुरिव निष्प्रकंपो नैकमप्यष्टानां करणानां मध्ये करणं प्रवर्तयति,
निष्क्रियत्वात् । केवलमुदयप्राप्तानि वेदयते । ततः सयोगिकेवलिन एवैतासां जघन्यः स्थितिसंक्रमः प्राप्यते । 'सेसियाणे-
त्यादि' उक्तशेषाणां प्रकृतीनां स्त्यानर्द्धित्रिकमिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वानन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानाचरणपुंसक-
स्त्रीवेदनरकद्विकतिर्यग्द्विकपञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्थावरसूक्ष्मातपोद्योतसाधारणत्वक्षणानां द्वात्रिंशत्प्रकृतीना-

मात्मीयात्मीयहृषणकाखे यश्चरमः सञ्चोन्नः पश्योपमासंख्येयजागमात्रः स जघन्यः स्थितिसंक्रमः । यत्स्थितिकस्तु सर्व-
स्थितियुक्तस्तु स एवापक्षिकया सह युक्तो वेदितव्यः । अयमिह संप्रदायः—स्त्रीनपुंसकवेदयज्वानां प्रकृतीनामेकामधस्ता-
दायक्षिकां मुक्त्वाशेषमुपरितनं पश्योपमासंख्येयजागमात्रं चरमस्वरुमन्यत्र संक्रमयति । ततस्तासा जघन्यस्थितिसंक्रम-
काखे यत्स्थितिः स एव जघन्यस्थितिसंक्रम आवक्षिकयाऽन्यधिको वेदितव्यः । स्त्रीनपुंसकवेदयोस्त्यन्तर्मुहूर्तेनान्यधिको
यत्स्वयोश्चरमं स्थितिरुमन्तरकरणे स्थितः सन् संक्रमयति । अन्तरकरणे च कर्मदक्षिकं न वि(षि)ष्टते, किं तु तत
ऊर्ध्वं, अन्तरकरणं चान्तर्मुहूर्तप्रमाण । ततोऽन्तर्मुहूर्तयुक्तो जघन्यस्थितिसंक्रमस्तयोर्यत्स्थितिरयसेया । शेषाणां तु प्रकृ-
तीनामन्तरकरणं न जयति, ततस्तासामायक्षिकायुक्त एव यत्स्थितिः ॥ ३५ ॥

तदेयमुक्तं जघन्यस्थितिसंक्रमपरिमाण । संप्रति साधनादिप्ररूपणावसरः । सा च विधा—मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृ-
तीना च । तत्र मूलप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणार्थमाह—

मूलविद्ं अजहृष्टो सत्तच्छ्रुतिहा चञ्चविद्दो मोहे । सेस विगप्पा तेसिं डुविगप्पा संकमे होंति ॥ ३६ ॥

मूलविद्ं सि-इह जघन्यादन्यत्सर्वमजघन्यं यावत्कृष्टं । उत्कृष्टादन्यत्सर्वमपि यावत्कृष्टं तावदनुत्कृष्टं । तत्र मोह-
नीयवर्जानां सप्तानां कर्मणामजघन्यस्थितिसंक्रमस्त्रिधा । तद्यथा—अनादिर्भुवोऽधुयश्च । तथाहि—ज्ञानाधरणदर्शनाधरणा
न्तरायाणां क्षीणकपायस्य समयाधिकायक्षिकाशेषायां स्थितौ यत्मानस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमो जयति । नामगोत्रवेदनीयायुषां
तु सयोगिकेवक्षिचरमसमयेऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणे आयक्षिकारहितो जघन्यः स्थितिसंक्रमः । स च साधिरधुयश्च । तस्मादन्यः

सर्वोऽपि स्थितिसंक्रमोऽजघन्यः । स चानादिः, ध्रुवोऽजघन्यानां जघन्यानामध्रुवः, । 'चञ्चविहो मोहेत्ति' मोहे मोहनीयेऽ-
जघन्यः स्थितिसंक्रमश्चतुर्विधः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—मोहनीयस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमः सूक्ष्मसं-
परायस्य रूपकस्य समयाधिकावलिकायां शेषायां स्थितौ, ततोऽसौ सादिरध्रुवश्च । तस्माच्च जघन्यादन्यः सर्वोऽप्यज-
घन्यः । स च द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशान्तमोहगुणस्थानके न ज्वति, ततः प्रतिपाते च ज्वति, ततोऽसौ सादिः, तत्स्था-
नमप्राप्तस्य पुनरनादिः, अध्रुवध्रुवौ जघन्याजघन्यापेक्षया । शेषविकल्पा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यलक्षणास्तेषां कर्मणां संक्रमे
संक्रमविषये द्विविकल्पा ज्वन्ति । तद्यथा—सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि—य एवोत्कृष्टां स्थितिं वध्नाति स एवोत्कृष्टं स्थिति-
संक्रमं करोति, उत्कृष्टां च स्थितिं वध्नाति उत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमानः । न चोत्कृष्टः संक्षेपः सर्वदैव लज्यते, किं त्वन्तरा-
न्तरा, शेषकालं त्वनुत्कृष्टः । तत एतौ चापि साद्यध्रुवौ । जघन्यश्च साद्यध्रुवः प्रागेव जावितः ॥ ३६ ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां साद्यनादिप्ररूपणार्थमाह—

ध्रुवसंतकम्मिगाणं तिहा चञ्च चरित्तमोहाणं । अजहन्नो सेसेसु य डुहेतरासिं च सवत्थ ॥ ३७ ॥

ध्रुव ति—ध्रुवं सत्कर्म यासां ता ध्रुवसत्कर्मिकास्त्रिंशदुत्तरशतसंख्याः । तथाहि—नरकदिकमनुजदिकदेवदिकवैक्रियस-
प्तकाहारकसप्तकतीर्थकरनामसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वोच्चैर्गोत्रायुश्चतुष्टयलक्षणा अष्टाविंशतिसंख्या अध्रुवसत्कर्मिकाः प्रकृत-
यस्ता अष्टापञ्चाशदधिकात् शतादपनीयन्ते । ततः शेषं त्रिंशदुत्तरमेव शतं ध्रुवसत्कर्मिकाणां ज्वति । तस्मादपि चारि-
त्रमोहनीयप्रकृतयः पञ्चविंशतिसंख्या अपनीयन्ते, तासां पृथग्वक्ष्यमाणत्वात् । ततः शेषस्य पञ्चोत्तरशतस्य स्वस्वरूपण-

पर्ययसाने जघन्यः स्थितिसंक्रमो जयति । स च सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स चानादिः, अध्रुवध्रुवौ
 जघ्याजघ्यापेक्षया । चारित्रमोहनीयप्रकृतीनां पञ्चविंशतिसंख्यानामजघन्यः स्थितिसंक्रमश्चतुर्धा । तद्यथा—सादिरनादि-
 ध्रुवोऽध्रुवश्च । तमादि—उपशमश्रेण्यामुपशान्तौ सत्या सक्रमाजायः, उपशमश्रेष्ठितः प्रच्यवने च पुनरप्यजघन्य स्थितिसं-
 क्रममारजते, ततोऽसौ सादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः, अध्रुवध्रुवौ जघ्याजघ्यापेक्षया । 'सेसेसु य इहा' शेषेपू-
 त्कृष्टानुत्कृष्टजघन्येषु विधा प्ररूपणा कर्तव्या । तद्यथा—सादिरध्रुवश्च । तत्रोत्कृष्टानुत्कृष्टयोर्यथा मूलप्रकृतिषु जावना
 कृता तथाप्रापि कर्तव्या । जघन्यस्थितिसंक्रमः स्वस्वहयापसरे प्राप्यते, ततोऽसौ सादिरध्रुवश्च । 'इयरासिमित्यादि'
 इतरासामध्रुवसत्कर्मणां पूर्वोक्तानामष्टाविंशतिसंख्यानां सर्वत्रापि सर्वेष्वपि जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टेषु विधा प्ररूपणा
 कर्तव्या । तद्यथा—सादिरध्रुवश्च । सा च साद्यध्रुवताऽध्रुवसत्कर्मत्यादेव परिभाषनीया ॥ ३४ ॥

संप्रति क्रमप्राप्तं स्वामित्वमभिधानीयं । तद्य वेधा—उत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामित्य जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामित्यं च ।
 तत्रोत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामित्यं प्रतिपिपादयिपुराह—

घन्धात् उक्कोसो जासिं गंतूण आखिगं परत् । उक्कोससामिन् संकमात् जासिं हुगं तासिं ॥ ३७ ॥

वंधात् चि—यासां प्रकृतीनां घन्धात् घन्धनात् उत्कृष्टः स्थितिवन्धो जयति तासां ते एवोत्कृष्टस्थितिघन्धका देधनै-
 रयिकतिर्यङ्मनुष्याः । 'गंतूण आखिग परत् चि' घन्धावखिका गत्याऽतिक्रम्य परतः घन्धावखिकायामतीतायामित्यर्थः ।
 उत्कृष्टस्वामिनः उत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामिन उत्कृष्टां स्थितिं संक्रमयन्तीत्यर्थः । यासा पुनः प्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिः

संक्रमेण प्राप्यते तासां द्विकं बन्धावलिकासंक्रमावलिकाद्वहणं गत्वाऽतिक्रम्य परत उत्कृष्टस्वामिनः, बन्धावलिकासंक्रमावलिकयोरतीतयोरुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामिनो ज्वन्तीत्यर्थः ॥ ३७ ॥

सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—

तस्संतकम्मिगो बंधिजणं उक्कोसगं मुहुंतंतो । सम्मत्तमीसगाणं आवलिया सुद्धदिही उ ॥ ३९ ॥

तस्संतकम्मिगो ति—तत्सत्कर्मा सम्मक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वसत्कर्मा मिथ्यादृष्टिरुत्कृष्टां स्थितिं सप्ततिसागरोपमकोटीकोटी-प्रमाणां बद्ध्वा ततोऽन्तर्मुहूर्तादनन्तरं मिथ्यात्वात् प्रतिपत्य सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततोऽसौ शुद्धदृष्टिः सम्यग्दृष्टिरन्तर्मुहूर्तोनामुत्कृष्टां मिथ्यात्वस्थितिं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः संक्रमयति । ततः संक्रमावलिकायामतीतायामुदयावलिकात उपरितनीं सम्यक्त्वस्थितिमपवर्तनाकरणेन स्वस्थाने संक्रमयति । सम्यग्मिथ्यात्वस्थितिमपि संक्रमावलिकायामतीतायामुदयावलिकात उपरितनीं सम्यक्त्वे संक्रमयति, अपवर्तयति च । तत एवं तिसृणामपि दर्शनमोहनीयप्रकृतीनामुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामी सम्यग्दृष्टिरेवेति ॥ ३९ ॥

तदेवमुक्त उत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामी, संप्रति जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—

दंसणचउक्कविग्घावरणं समयाहिगालिगा ठउमो । निदाणावलिगडुगे आवलियअसंखतमसेसे ॥ ४० ॥

दंसण ति—चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनावरणीयानां 'विग्घ ति' पञ्चानामन्तरायप्रकृतीनां पञ्चानां च ज्ञानावरणीयप्रकृतीनां जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी 'ठउमो ति' क्षीणकपायवीतरागच्छद्मस्थः स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकाशेषे

वर्तमानः । तथा निम्नयोर्निम्नाप्रचलयोः स एव क्षीणफपायवीतरागञ्जस्यो द्वयोरायत्तिकयोः शेषयोस्तृतीयस्याध्यायत्तिकाया असंख्येयतमे जागे शेषे वर्तमानो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी जवति ॥ ४० ॥

वेदकसम्यक्त्यस्य जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—

समयाद्दिगाधिगाप सेसाप वेयगस्त कयकरणे । सस्कवगचरमखंडगसंनुजणादिद्विमोहाणं ॥ ४१ ॥

समय चि-दर्शनमोहनीयरूपको मनुष्यो जघन्यतोऽपि वर्षाष्टकाद्गुपरि वर्तमानो मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्ये क्षपयित्वा सम्यक्त्यं च सर्वापवर्तनयाऽपयत्यं सम्यक्त्य वेदयमानस्ततः सम्यक्त्ये क्षपितशेषे सति कश्चिच्चतसृष्टां गतीनामन्यतमस्यां गतां प्रयाति । ततश्चतुर्गतिकानामन्यतमः सम्यक्त्यस्य समयाधिकायत्तिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानः 'कयकरणो चि' कृत-करणः क्षपणकरणेऽन्युद्यतो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी जवति । मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्ययोर्जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिन-माह—'सस्कवगेत्यादि' दृष्टिमोहयोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्ययोः क्षपणकाखे यच्चरमखंड सनुजणं सर्वापवर्तनेनापयत्यं परस्थाने पश्योपमासंख्येयजागमाचरमखन्ने प्रक्षेपणं तत्र वर्तमानो मनुष्योऽविरतसम्यग्दृष्टिर्देशविरतः प्रमत्तोऽप्रमत्तो वा जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी जवति ॥ ४१ ॥

समञ्चत्तराधिगाप क्षोत्रे सेसाप सुहुमरागस्त । पढमकसायाण विसंजोयणसंठोजणाप च ॥ ४२ ॥

समञ्चत्तरेचि-सूक्ष्मसंपरायस्य स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकायत्तिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानस्य क्षोत्रे क्षोत्रस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमो जवति । इदमिद् तात्पर्यम्-सूक्ष्मसंपरायः स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकायत्तिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानो

लोचसत्कजघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी जवति । अनन्तानुबन्धिनां जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—‘पठमेत्यादि’ प्रथमकषा-
याणामनन्तानुबन्धिनां विसंयोजने विनाशने या चरमा पट्योपमासंख्येयज्ञागमात्रा संतोत्रणा प्रक्षेपणं तत्र वर्तमानश्च-
तुर्गतिकानामन्यतमः सम्यग्दृष्टिर्जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी जवति ॥ ४२ ॥

चरिमसजोगे जा आत्थ तासि सो चैव सेसगाणं तु । खवगक्कमेण अनियट्टिबायरो वेयगो वेण ॥ ४३ ॥

चरिमत्ति—या (स) योग्यन्तिकाः प्रकृतयश्चतुर्नवतिसंख्याः प्रागुक्तास्तासां स एव सयोगिकेवली चरमापवर्तने वर्तमानो
जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी जवति । शेषप्रकृतीनां जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—‘सेसगाणमित्यादि’ शेषाणां स्त्यानर्द्धि-
त्रिकनामत्रयोदशकाष्टकपायनवनोकपायसंज्वलनक्रोधमानमायालक्षणानां षट्त्रिंशत्प्रकृतीनां रूपणक्रमेण रूपणपरिपाठ्या
चरमे पट्योपमासंख्येयज्ञागादिमात्रे संतोत्रणे वर्तमानोऽनिवृत्तिवादरो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी जवति । ‘वेयगो वेदे
त्ति’ वेदको वेदे वेदस्य जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी । इयमत्र ज्ञावना—पुरुषवेदोदये वर्तमानः पुरुषवेदस्य, स्त्रीवेदोदये
वर्तमानः स्त्रीवेदस्य, नपुंसकवेदोदये वर्तमानो नपुंसकवेदस्यानिवृत्तिवादादरसंपरायश्चरमसंक्रमं कुर्वन् जघन्यस्थितिसंक्रम-
स्वामी वेदितव्यः । अन्येन हि वेदेन रूपकश्रेणिमारूढस्यान्यस्य वेदस्य जघन्यस्थितिसंक्रमो न लक्ष्यते । तथाहि—येन
वेदेन रूपकश्रेणिमारोहति तस्य वेदस्योदयोदीरणपवर्तनादिभिः स्थितेः (तिः) पुज्जलाश्च वहवः परिसटन्ति । ततो
यद्यपि नपुंसकवेदेन रूपकश्रेणिं प्रपन्नः स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ युगपत्क्षपयति, तथापि नपुंसकवेदस्यैव जघन्यः स्थितिसंक्रमः
प्राप्यते, न स्त्रीवेदस्य उदयोदीरणयोरज्ञावात् । स्त्रीवेदेन च प्रतिपन्नो नपुंसकवेदक्षयानन्तरमन्तर्मुहूर्तेन कालेन स्त्रीवेदं

क्षयति । एतायता च काष्ठेनोदयोदीरणान्यां बद्धी स्थितिस्तुव्यति । यद्यपि च पुरुषवेदेनापि प्रतिपन्नस्यैताथान् काष्ठो
 खन्यते तथापि तस्य स्त्रीवेदसत्के उदयोदीरणे न जघत इति स्त्रीवेदप्रतिपन्नस्यैव स्त्रीवेदस्य जघम्यः स्थितिसंक्रमो, न
 शेषस्य । तथा पुरुषवेदेन क्षपकत्रोषिं प्रपन्नो हास्यादिपद्वक्ष्यानन्तरं पुरुषवेद क्षपयति, अन्यथा तु हास्यादिपद्वक्षितं ।
 उदितस्य च वेदस्योदीरणानि प्रयवर्तते इति बद्धी स्थितिस्तुव्यति । पुरुषवेदस्यापि पुरुषवेदास्तस्यैव जघम्यः स्थितिसं-
 क्रमो न शेषस्य ॥ ४३ ॥

उदेयमुक्तः स्थितिसंक्रमः, संप्रत्यनुजागसंक्रमान्निधानावसरः, तत्र चैतेऽर्थाधिकारास्तद्यथा-जेदस्पर्धकप्ररूपणा,
 विशेषलक्षणप्ररूपणा, उत्कृष्टानुजागसंक्रमप्रमाणप्ररूपणा, जघन्यानुजागसंक्रमप्रमाणप्ररूपणा, साधनादिप्ररूपणा, स्वामित्वं
 चेति । सत्र जेदप्ररूपणार्थमाह—

मूखुत्तरपगङ्गतो अणुजागे संक्रमो जघ्वा वंधे । फञ्जुगनिधेसो सिं सधेयरघायऽघाईण ॥ ४४ ॥

मूखुत्तरसि-अनुजागेऽनुजागविषये संक्रमो मूखोत्तरप्रकृतिगतः । किमुक्तं जघति ? विधाऽनुजागसंक्रमस्तद्यथा-मूख-
 प्रकृत्यनुजागसंक्रम उत्तरप्रकृत्यनुजागसंक्रमश्च । ते च मूखोत्तरप्रकृतिजेदा यथा वन्धे वन्धशतकेऽभिहितास्तथाप्रापि
 छटव्याः।।कृता जेदप्ररूपणा, स्पर्धकप्ररूपणार्थमाह-‘फञ्जुगेल्यादि’ आसा सर्वघातिनीनां देशघातिनीनामघातिनीनां प्रकृतीना
 स्पर्धकनिर्देशः स्पर्धकप्ररूपणा यथा शतके कृता तथाप्रापि कर्तव्या । तथापि किंचिदुच्यते-तत्र च केवलज्ञानायरणके-
 यस्वदर्शनायरणायघादशकपायनिष्ठापंचकमिष्यात्यलक्षणां भिंशतिप्रकृतीनां रसस्पर्धकानि सर्वघातीनि, सर्वं स्यघात्यं

केवलज्ञानादिलक्षणं गुणं धातयंतीति सर्वधातीनि, तानि च ताम्रजाजनवत् निश्ठिञाणि घृतवत् स्निग्धानि ज्ञाक्षावत्तनु-
 प्रदेशोपचितानि स्फटिकाप्रहारवच्चातीव निर्मलानि । उक्तं च—“जो घायइ सविसयं सयलं सो होइ सवघाइरसो । सो
 निष्ठिड्डो निज्जो तणुठं फलिहप्रहरविमलो ॥ १ ॥” मतिश्रुतावधिमनःपर्यायज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणसंज्व-
 लनचतुष्टयनवनोकपाथान्तरायपञ्चकलक्षणानां पञ्चविंशतिसंख्यानां देशघातिप्रकृतीनां देशघातीनि रसस्पर्धकानि ज्वन्ति ।
 स्वस्य ज्ञानादेर्गुणस्य देशमेकदेशं मतिज्ञानादिलक्षणं धातयन्तीत्येवंशीलानि देशघातीनि । तानि धानेकप्रकारद्विप्रशतसं-
 कुलानि । तथाहि—कानिचिदनेकबृहद्विप्रशतसंकुलानि वंशदलनिर्मापितकटवत् । कानिचिन्मध्यमानेकद्विप्रशतसंकुलानि
 कंवलवत् । कानिचित्पुनरतीवसूक्ष्मानेकद्विप्रशतसंकुलानि तथाविधवस्त्रवत् । तथा तानि स्तोकस्नेहानि विशिष्टनैर्मल्य-
 रहितानि च ज्वन्ति । तथा चोक्तं—“देसविघाइत्तणुठं इयरो करुकंवलंमुमंहासो । विविहवहुठिहजरिठं अप्पसिणेहो
 अविमलो थ ॥ १ ॥” वेदनीयायुर्नामगोत्राणां संवन्धिन एकादशोत्तरप्रकृतिशतस्याघातिनो रसस्पर्धकान्यघातीनि वेदि-
 तव्यानि । केवलं वेद्यमानसर्वघातिरसस्पर्धकसंवन्धात्तान्यपि सर्वधातीनि ज्वन्ति । यथेहलोके स्वयमचौराणामपि
 चौरसंवन्धाच्चौरता । उक्तं च—“जाण न विसउं घाइत्तणम्मि ताणं पि सवघाइरसो । जायइ घाइसगासेण चोरया
 वेहउचोराणं ॥ १ ॥” ॥ ४४ ॥

संप्रति दर्शनमोहनीयस्य स्पर्धकप्ररूपणार्थमाह—

सवेषु देसघाईसु सम्मत्तं तडुवरिं तु वा मिस्सं । दारुसमाणस्साणंतमोत्ति मिठत्तमुप्पिमउं ॥ ४५ ॥

सर्वेषु चि-इह दर्शनमोहनीयस्य सत्कर्म प्रतीत्य द्विषिधानि रसस्पर्धकानि । तद्यथा-देशघातीनि सर्वघातीनि च । तत्र यानि देशघातीनि स्पर्धकानि एकस्थानकरसोपेतानि द्विस्थानकरसोपेतानि च । तेषु सर्वेष्वपि सम्यक्त्वं 'तद्भुवर्णि तु या मिस्स' एव देशघातीनि स्पर्धकानि निष्ठितानि तत उपरि सम्यग्मिष्यात्यस्य स्पर्धकानि जयन्ति । तानि च सर्वघातीनि द्विस्थानकरसोपेतानि च । तानि सम्यग्मिष्यात्वस्य स्पर्धकानि तावद्द्रष्टव्यानि यावत् 'दारुसमाप्यस्साणतमोचि' दारुसमान इति द्विस्थानको रसस्तस्य संबन्धिनां स्पर्धकानामनन्ततमो जागो गतो जयति । ततो यत्र सम्यग्मिष्यात्यस्य स्पर्धकानि निष्ठां यान्ति, ततः प्रचृति द्विस्थानकत्रिस्थानकचतुस्थानकरसोपेतानि स्पर्धकानि सर्वाण्यपि मिष्यात्यस्य द्रष्टव्यानि ॥ ४५ ॥

कृता स्पर्धकप्ररूपणा, संप्रति विशेषलक्षणप्ररूपणार्थमाह—

तत्तच्छपयं चवृष्टिया व उवृष्टिया व अविजागा । अणुजागसंकमो यस अन्नपगइं निया वावि ॥ ४६ ॥

तस्य चि-तत्रानुजागसंकमेऽर्धपदं याथात्म्यनिर्धारणमिदं यद्भुव चवृतिताः प्रचृष्टीकृता यद्वाऽपयतिता इस्थीकृता अथवाऽन्धां प्रकृतिं नीता अन्यप्रकृतिस्वजावेन परिणमिताः अविजागा अनुजागाः । एष सर्वोऽप्यनुजागसक्रमः । तत्र मूलप्रकृतीनामुद्धर्तनापवर्तनारूपौ चावेव संक्रमौ नान्यप्रकृतिनयनरूपः संक्रमः, तासां परस्परं संक्रमाजायात् । चत्तरप्रकृतीनां तु त्रयोऽपि संक्रमाः ॥ ४६ ॥

तदेवमुक्तं विशेषलक्षणं, संप्रत्युत्कृष्टानुजागसंक्रमप्रमाणप्रतिपादनार्थमाह—

दुविह्वपमाणे जेष्ठो सम्मत्तदेसघाश् दुष्ठाणा । नरतिरियाऊआयवमिस्से विघ सवघाश्मि ॥ ४७ ॥

दुविह्व त्ति-द्विविधे प्रमाणे स्थानप्रमाणे घातित्वप्रमाणे च ज्येष्ठ उत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमः सम्यक्त्वस्य देशघातिनि विस्थानके रसस्पर्धके संक्रम्यमाणे वेदितव्यः । एतदुक्तं जवति-सम्यक्त्वस्य घातित्वमाश्रित्य देशघातिस्थानमाश्रित्य सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतं स्पर्धकपटलं यदा संक्रामति तदा तस्योत्कृष्टोऽनुजागसंक्रम इति । नरायुस्तिर्यगायुरातपसम्यग्मिथ्यात्वानां स्थानं प्रतीत्य सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतघातित्वमाश्रित्य सर्वघातिनि रसस्पर्धके उत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमः । अत्रापीयं जाचना-नरतिर्यगायुरातपसम्यग्मिथ्यात्वानां सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतं सर्वघातिरसस्पर्धकं यदा संक्रामति तदा स तेषामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमः । अत्र नरतिर्यगायुरातपानां “दुति चउष्ठाणा उ सेसाउ” इतिवचनात् द्वित्रिचतुःस्थानकरससंज्ञवेऽपि यत् विस्थानकरसस्पर्धकस्यैव संक्रमे उत्कृष्टोऽनुजागसंक्रम उक्तः, स एवं ज्ञापयति-एतेषां कर्मणां तथास्वाज्ञाव्यादेव त्रिस्थानकचतुःस्थानकरसस्पर्धकानामुद्धर्तनापवर्तनाप्रकृत्यन्तरनयनरूपस्त्रिप्रकारोऽपि संक्रमो न जवतीति ॥ ४७ ॥

सेसासु चउष्ठाणे मंदो संमत्तपुरिससंजदणे । एगष्ठाणे सेसासु सवघाश्मि दुष्ठाणे ॥ ४८ ॥

सेसासु त्ति-शेषाणामुक्तव्यतिरिक्तानां प्रकृतीनां स्थानमाश्रित्य सर्वोत्कृष्टश्चतुःस्थानको घातित्वमाश्रित्य सर्वघाती रसो यदा संक्रामति तदा स तासामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमः । तदेवमुक्तमुत्कृष्टानुजागसंक्रमप्रमाणं । संप्रति जघन्यानुजागसंक्रम-

प्रमाणप्रतिपादनार्थमाह—‘मंदो ति’ सम्यक्त्वस्य पुरुषवेदस्य संख्यखनाना वैकस्थानके रसे संक्रामति मन्दो जघन्योऽनु-
जागसंक्रमो वेदितव्यः । एतदुक्तं जयति—सम्यक्त्वस्य सर्वविशुद्ध एकस्थानको रसो यदा संक्रामति तदा तस्य जघन्योऽ-
नुजागसंक्रमः, पुरुषवेदसंख्यखनानां च क्षणकाले यानि समयोनावखिकादिकयद्धानि स्पर्शकानि एकस्थानरसोपेतानि
तानि यदा संक्रामन्ति तदा स तेषां जघन्योऽनुजागसंक्रमः । ‘सेसासु इत्यादि’ शेषासूक्तव्यतिरिक्तासु सर्वासु प्रकृतिपु
सर्वघातिनि द्विस्थानकरसोपेते स्पर्शके संक्रम्यमाणे जघन्योऽनुजागसंक्रमो वेदितव्यः । इदमत्र तात्पर्यं—सम्यक्त्वपुरुष-
वेदसंख्यखनचतुष्टयव्यतिरिक्तानां शेषप्रकृतीना घातित्वमाश्रित्य सर्वघातीनि, स्थानमाश्रित्य द्विस्थानकरसोपेतानि मन्दा-
नुजावानि यानि रसस्पर्शकानि तानि यदा संक्रामन्ति तदा स तासां जघन्योऽनुजागसंक्रमः । इह यद्यपि मतिश्रुताघ-
धिमनःपर्यायज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरधिदर्शनावरणान्तरायपञ्चकानामेकस्थानकोऽपि रसो घन्धे प्राप्यते तथापि क्षणक-
लेऽपि प्राग्बद्धो द्विस्थानकोऽपि रसः संक्रामति, नैकस्थानकः केवल इति जघन्यसंक्रमधिपयतया नैतेपामेकस्थान-
करस उक्तः ॥ ४० ॥

तदेवमुक्तं जघन्यानुजागसंक्रमपरिमाणं । सप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च द्विधा—मूलप्रकृतिसाधनादि-
प्ररूपणा उत्तरप्रकृतिसाधनादिप्ररूपणा च । तत्र मूलप्रकृतीना साधनादिप्ररूपणार्थमाह—
अजहृषो तिषि तिहा मोहस्स चठविहो अहाउस्स । एवमणुकोसो सेसिगाण तिविहो अणुकोसो षण
सेसा मूलपगइसु दुविहा अह उत्तरासु अजहृषो । सत्तरसष चठहा तिविकप्पो सोखसण्हं तु ॥ ५० ॥

अजहणो त्ति-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायलक्षणानां त्रयाणां कर्मणामजघन्योऽनुजागस्त्रिधा त्रिप्रकारस्तद्यथा-अना-
दिरध्रुवो ध्रुवश्च तथाहि-क्षीणकपायस्यैतेषां कर्मणां समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ जघन्यानुजागसंक्रमो जवति, स च
सादिरध्रुवश्च, ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः, स चानादिः । अध्रुवध्रुवौ जव्याजव्यापेक्षया । मोहनीयस्याजघन्योऽनुजा-
गसंक्रमश्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि-सूक्ष्मसंपरायस्य रूपकस्य मोहनीयस्य समयाधि-
काशेषायां स्थितौ जघन्योऽनुजागसंक्रमो जवति । स च सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स च ह्यायिकस-
म्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्योपशान्तमोहगुणस्थानके न जवति । उपशान्तमोहगुणस्थानकाच्च प्रतिपततः सतः
पुनरपि जवति, ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । आयुपस्त्वनुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रम-
श्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि-अप्रमत्तो देवायुष उत्कृष्टमनुजागं वद्ध्वा बन्धावलिकायाः परतः
संक्रमयितुमारजते । तं च तावत्संक्रमयति यावदनुत्तरसुरजवे स्थितस्य त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाण्यतिक्रामन्ति । आवलि-
कामात्रा स्थितिरवतिष्ठते । ततोऽन्योऽनुजागसंक्रम आयुषः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः । स च सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः
। ध्रुवाध्रुवावजव्यजव्यापेक्षया । शेषाणां नामगोत्रवेदनीयानामनुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमस्त्रिविधस्त्रिप्रकारः । तद्यथा-अना-
दिरध्रुवो ध्रुवश्च । तथाहि-सूक्ष्मसंपरायेण रूपकेण स्वगुणस्थानकस्य चरमसमये तेषां नामगोत्रवेदनीयानां सर्वोत्कृष्टोऽनु-
जागो वध्यते । बन्धावलिकायामतीतायां यावत्सयोगिचरमसमयस्तावत्संक्रामति । स च सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्य-
नुत्कृष्टः । स चानादिः, आदेरजावात् । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । उक्तशेषेषु विकल्पेषु द्विधा प्ररूपणा कर्तव्या । तद्यथा-सादिर-

ध्रुवश्च । तत्र चतुर्णां घातिकर्मणा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्येषु जघन्यः सादिरध्रुवश्च ज्ञापित एव । उत्कृष्टः कदाचिन्मिथ्या-
 दृष्टिर्जघति, अन्यदा तु तस्याप्यनुत्कृष्टः, अत एतौ साद्यध्रुवौ । शेषाणां चतुर्णामघातिकर्मणां जघन्याजघन्योत्कृष्टेषु मध्ये
 उत्कृष्टो ज्ञापित एव । जघन्यः सूक्ष्मस्थापर्याप्तस्यैकेन्द्रियस्य हतप्रज्ञतानुजागसत्कर्मणो लघ्न्यते, नान्यस्य । प्रज्ञतानुजाग-
 सत्कर्मघाताज्ञापे तु तस्याप्यजघन्यः । तस एतावपि साद्यध्रुवौ । कृता मूलप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणा । संप्रत्युत्तरप्रकृ-
 तीनां साधनादिप्ररूपणार्थमाह—‘अहेत्यादि’ उत्तरासूत्तरप्रकृतिषु मध्ये सप्तदशानां कर्मणामनन्तानुबन्धिचतुष्टयसंभ्र-
 नचतुष्टयनवनोकपायलक्षणानामजघन्योऽनुजागसंक्रमश्चतुर्धा । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—एतेपामनन्ता-
 नुबन्धिजघानां त्रयोदशकर्मणां स्वस्वह्यपर्ययसानावसरे जघन्यस्थितिसंक्रमकाले जघन्योऽनुजागसंक्रमः प्राप्यते । अन-
 न्तानुबन्धिनां पुनरुत्सनासंक्रमेणोद्दृश्य चूयोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययतो घञानां बन्धावखिकायामतीताया द्वितीयावखिकायाः
 प्रथमसमये जघन्योऽनुजागसंक्रमः । एतदन्यः पुनः सर्वोऽप्येतासां सप्तदशप्रकृतीनामजघन्यः । स शोषशमश्रेण्यामुप-
 शान्तानामेतासां न जघति ततः प्रतिपाते च जघति, ततोऽसौ सादिः । तस्यानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । अध्रुवध्रुवौ
 जघ्याजघ्यापेक्षया । तथा पञ्चविधज्ञानायरणस्त्यानर्द्धिकयर्जपद्दर्शनावरणपञ्चविघ्नान्तरायलक्षणानां पौरुशकर्मणाम-
 जघन्योऽनुजागसंक्रमस्त्रिधिकद्विप्रकारस्तद्यथा—अनादिरध्रुवो ध्रुवश्च । तथाहि—एतेषां पौरुशकर्मणां जघन्यानुजागसं-
 क्रमः क्षीणकपायस्य स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावखिकाशेषायां स्थितौ यत्तमानस्य प्राप्यते । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः,
 तस्य चादिर्न विद्यते इत्यादिः । अध्रुवध्रुवौ जघ्याजघ्यापेक्षया ॥ ५० ॥

तिविहो षतीसाए णुक्कोसो ह नवगस्स य चउद्धा । एयासिं सेसा सेसगाण सवे य डुविगप्पा ॥ ५२ ॥

तिविहो त्ति-सातवेदनीयपञ्चेन्द्रियजातितैजससप्तकसमचतुरस्रसंस्थानशुक्ललोहितहारिद्रसुरजिगन्धकषायाम्लमधुरमृ-
दुलघूष्णशीत (स्निग्धोष्ण) लक्षणशुचवर्णाद्यैकादशकागुरुलघूष्णसपराघातप्रशस्तविहायोगतित्रसादिदशकनिर्माणलक्षणानां
षट्त्रिंशत्प्रकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमस्त्रिविधस्त्रिप्रकारः । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि-आसां षट्त्रिंशत्प्रकृतीनां
रूपक आत्मीयात्मीयबन्धव्यवहृदकाले उत्कृष्टमनुजागं बध्नाति बद्धा च बन्धावल्लिकायामतीतायां संक्रमयितुमारजते ।
तं च तावत्संक्रमयति यावत्सयोगिकेवल्लिचरमसमयः । ततः रूपकसयोगिकेवल्लिवर्जस्य शेषस्यानुत्कृष्ट एवानुजाग एतासां
संक्रामति । तस्य चादिर्न विद्यत इत्यनादिः ध्रुवाध्रुवौ अजव्यजव्यापेक्षया । 'अहेत्यादि' अशब्दस्तथाविधार्थे । नव-
कस्य उद्योतवर्जर्जनाराचसंहननौदारिकसप्तकलक्षणस्यानुत्कृष्टोनुजागसंक्रमश्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च ।
तथाहि-एतेषामुद्योतवर्जानामष्टानां कर्मणां सम्यग्दृष्टिर्देवोऽत्यन्तविशुद्धपरिणाम उत्कृष्टमनुजागं बद्धा बन्धावल्लिकाया-
मतीतायां संक्रमयति । उद्योतनाम्नः पुनः सप्तमनरकपृथिव्यां वर्तमानो नैरयिको मिथ्यादृष्टिः सम्यक्त्वं प्रतिपत्तुकाम
उत्कृष्टमनुजागबन्धं करोति । ततो बन्धावल्लिकायामतीतायां संक्रमयति । तं च जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतो द्वे षट्षष्टी
सागरोपमाणां यावत् । इह यद्यपि सप्तमनरकपृथिव्यां चरमेऽन्तर्मुहूर्तेऽत्रयं मिथ्यात्वं गच्छति तथाप्यग्नेतने जवेऽन्तर्मु-
हूर्तानन्तरं यः सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते स इह गृह्यते । ततोऽपान्तराले स्तोको मिथ्यात्वकालो जवन्नपि चिरंतनग्रन्थेषु न
विवक्षित इत्यस्माज्जिरपि द्वे षट्षष्टी सागरोपमाणां यावदित्युक्तं । तत उत्कृष्टात्प्रतिपतितस्यानुत्कृष्टः । स च सादिः ।

तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ जभ्याजभ्यापेक्षया । 'एयासिमित्यादि' एतासां सप्तदशपोरुत्तपद्त्रिंशत्तयकरू-
 पाणां प्रकृतीनामुक्तशेषा विकल्पा अष्टसप्तदशादिव्यतिरिक्तानां च शेषप्रकृतीनामशीतिसंख्यानां सर्वेऽप्युत्कृष्टानुत्कृष्ट-
 जघन्याजघन्या द्विविकल्पा द्विप्रकारा ज्ञातव्याः । तद्यथा—सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि—सप्तदशानां पोरुशानां चोत्कृष्टोऽ-
 नुजागसंक्रमो मिथ्यादृष्टेस्तु संक्षेपो वर्तमानस्य प्राप्यते । शेषकालं तु तस्याप्यनुत्कृष्ट एव । अत एव सौ चापि साद्य-
 ध्रुवौ । जघन्यो जायित एव । तथा यद्त्रिंशत्प्रकृतीनां नवकस्य च जघन्योऽनुजागसंक्रमः सूक्ष्मैकेन्द्रिये हतप्रज्ञतानुजाग-
 सत्कर्मणि प्राप्यते । प्रज्ञतानुजागसत्कर्मघाताजाये तु तस्मिन्नप्यजघन्यस्तव एतौ साद्यध्रुवौ । उत्कृष्टो जायित एव ।
 शेषाणां प्रकृतीनां सद्भिनि पञ्चेन्द्रिये पयसि ध्रुवानां वैक्रियसप्तकदेवदिकोच्चैर्गोत्रात्तपतीर्थकराहारकसप्तकमनुजद्विकनर-
 कायुर्वर्जशेषायुस्त्रयरूपाणां चतुर्विंशतिसंख्यानां विशुद्धावशुजानां च स्त्यानर्द्धिभ्रिकासातवेदनीयदर्शनमोहनीयत्रितया-
 प्रत्याख्यानप्रत्याख्यानायराषकपायनरकायुर्नरकद्विकतिर्यग्द्विकपञ्चेन्द्रियजातिघर्जशेषजातिषतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमघ-
 र्जसंहननाशुजयर्णादिनवकाप्रशस्तविहायोगत्युपघातस्यावरदशकलीचैर्गोत्ररूपाणां पद्पञ्चाशत्संख्यानां संक्षेपो उत्कृष्टोऽनु-
 जागवन्धो सन्न्यते । शेषकालं त्वनुत्कृष्टः । एवं सक्रमोऽपि । तत एतौ साद्यध्रुवौ । जघन्योऽनुजागसंक्रमः पुनः सूक्ष्मै-
 केन्द्रिये हतप्रज्ञतानुजागसत्कर्मणि प्राप्यते । प्रज्ञतानुजागसत्कर्मघाताजावे तु तस्मिन्नप्यजघन्यः । तत एतावपि
 साद्यध्रुवौ ॥ ५१ ॥

कृता साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च विधा-उत्कृष्टानुजागमंक्रमस्वामित्वं, जघन्यानुजागसं-
क्रमस्वामित्वं च । तत्रोत्कृष्टानुजागसंक्रमस्वामित्वमत्रिधित्सुस्तत्कालप्रमाणनियमनार्थमिदमाह—

उक्कोसगं पबंघिय आवलियमइह्जिण उक्कोसं । जाव न घाणइ तगं संकमइ य आ मुहुत्तंतो ॥ ५२ ॥

उक्कोसगं ति-मिथ्यादृष्टिरुत्कृष्टमनुजागं वद्ध्वा तत आवलिकामतिक्रम्य वन्धावलिकायाः परत इत्यर्थः । तमुत्कृष्टम-
नुजागं संक्रमयति तावद्यावन्न विनाशयति कियन्तं कालं यावत्पुनर्न विनाशयतीति चेदुच्यते-आमुहूर्तान्तः अन्तर्मु-
हूर्तं यावदित्यर्थः । परतो मिथ्यादृष्टिः शुचप्रकृतीनामनुजागं संक्षेपेन अशुचप्रकृतीनां तु विशुद्ध्याऽवश्यं विनाशयति ॥ ५२ ॥

संप्रति स्वामी प्रतिपाद्यते—

असुजाणं अन्नयरो सुहुम अपज्जागाइ मिठो य । वज्जिय असंखवासाउए य मणुत्तववाए य ॥ ५३ ॥

असुजाणं ति-अशुजानां प्रकृतीनां पञ्चविधज्ञानावरणनवविधदर्शनवरणासातवेदनीयाष्टाविंशतिविधमोहनीयनरक-
द्विकतिर्यग्विकपञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जसंहनननीलकृष्णदुरजिगन्धतिक्तकटुकरूक्षशी-
तकर्कशगुरूपघाताप्रशस्तविहायोगतिस्थावरसूक्ष्मसाधारणापर्याप्तास्थिराशुचदुर्जगदुःस्वगनादेयायशःकीर्तिनीचैर्गोत्रपञ्चवि-
धान्तरायद्वहणानामष्टाशीतिसंख्यानामन्यतरः सूक्ष्मापर्याप्तादिः, आदिशब्दात् पर्याप्तसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्तवादरद्वित्रिचतु-
रिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञितिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यदेवनारकपरिग्रहः । तत एतेषामन्यतमो मिथ्यादृष्टिरुत्कृष्टमनुजागसंक्रमं करोति ।
केवलमसंख्येवर्पायुषो मनुष्यतिरश्चो ये च देवाः स्वप्नवाच्युत्वा मनुष्येषूपपद्यन्ते तांश्च मनुष्योपपातान् आनतप्रमुखान्

देवान् वर्जयित्वा । एते हि मिथ्यादृष्टयोऽपि नाशुजप्रकृतीनामुक्तस्वरूपाष्वामुत्कृष्टमनुजाग वदन्ति, तीव्रसङ्क्रेशाजावात् ।
ततश्चोरुकृष्टानुजागसंक्रमाजाय इति तेषां वर्जन ॥ ५२ ॥

सप्तम्यायावुज्जोयमणुयगश्च पंचगाण आऊणं । समयाहिगाक्षिगा सेसगत्ति सेसाण जोगंता ॥ ५४ ॥

सप्तम्य सि-सर्वत्र सर्वेषु सूक्ष्मापर्यासादिषु नैरयिकपर्यवसानेषु असंख्येयपर्यायुक्तिर्यग्मनुष्येषु मनुष्योपपातेषु च वेदेषु
आनतादिषु मिथ्यादृष्टिषु सम्यग्दृष्टिषु वा । आतपस्योद्योतस्य मनुजगतिपथकस्य मनुजगतिमनुजानुपूर्व्यादारिकविकवर्ष-
ननाराषसंहननदक्षणस्य । अत्रौदारिकविकप्रहणादौदारिकसप्तकं गृह्यते, तथाधियक्षणात् । ततः सर्वसंख्यया द्वादशानां
प्रकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमो वेदितव्यः । तथाहि-सम्यग्दृष्टिः शुजमनुजागं न विनाशयति, किंतु विशेषतो वे पदपटी
सागरोपमाणां यावत् परिपादयति । तत उत्कर्षत एतावन्त काखं यावदुत्कृष्टमनुजागमविनाश्य पश्चात्सर्वत्र यथायोग्य-
मुत्पद्यते । ततो मिथ्यादृष्टिप्यनन्तरोक्तप्रकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमोऽन्तर्मुहूर्तं काखं यावदयाप्यते । आतपोद्योतयो-
द्योत्कृष्टोऽनुजागो मिथ्यादृष्टिनैव घट्यते । ततो न तत्र तयोर्कृष्टानुजागसंक्रमाजायः । मिथ्यात्याश्च प्रतिपत्य सम्यक्स्थं
गते सम्यग्दृष्टावपि प्राप्यते । न च सम्यग्दृष्टिः सन् तयोर्कृष्टमनुजागं विनाशयति, शुजप्रकृतित्वात् । ततो वे पदपटी
अपि सागरोपमाणां यावदुत्कर्षतस्तयोस्तत्र संक्रमो द्रष्टव्यः । तथा चतुर्षामायुषामुत्कृष्टमनुजागं घञ्जा घन्धावक्षिकाया-
मतीसायां यावत्समयाधिकावक्षिका शेषा तावदुत्कृष्टानुजागसंक्रमः प्राप्यते । शेषाणां तु शुजप्रकृतीनां सातवेदनीयदेव-
विकपयेन्द्रियजातिवैक्रियसप्तकाहारकसप्तकतैजससप्तकसमचतुरस्रसंस्थानशुक्लदोहितद्वारिचवर्षसुरजिगन्धकपायाम्बु-

ररसमृदुलघुस्निग्धोष्णस्पर्शप्रशस्तविहायोगत्युह्वासागुरुलघुपराघातत्रसादिदर्शनिर्माणतीर्थकरोच्चैर्गोत्रलक्षणानां चतुःपञ्चा-
शत्संख्यानामात्मीयात्मीयबन्धव्यवह्नेदसमये उत्कृष्टमनुजागं बद्ध्वा बन्धावलिकायाः परतस्तावदुत्कृष्टमनुजागं संक्रम-
यति यावत्सयोगिकेवल्लिचरमसमयः । तथा चैतासां प्रकृतीनामुत्कृष्टानुजागसंक्रमस्वामिनः प्रायोऽपूर्वकरणादयः सयोगि-
केवल्लिपर्यवसाना ऋष्टव्याः ॥ ९४ ॥

तदेवमुक्तं उत्कृष्टानुजागसंक्रमस्वामी, संप्रति जघन्यानुजागसंक्रमस्वामिनं प्रतिपिपादयिषुर्जघन्यानुजागसंक्रम-
संज्ञवपरिज्ञानार्थमाह—

खवगस्संतरकरणे अकण् घाईण सुहुमकम्भुवरिं । केवल्लिणो णंतगुणं असन्निभं सेसअसुजाणं ॥ ९५ ॥

खवगस्स ति—यावदद्याप्यन्तरकरणं न विधीयते तावत्क्षपकस्य सर्वघातिनीनां देशघातिनीनां च प्रकृतीनां संबन्धी
अनुजागः सूक्ष्मैकेन्द्रियसत्कादनुजागसत्कर्मणोऽनन्तगुणो ज्वति । अन्तरकरणे तु कृते सति सूक्ष्मैकेन्द्रियस्यापि सत्का-
दनुजागसत्कर्मणो हीनो ज्वति । तथा शेषाणामप्यघातिनीनामशुभप्रकृतीनामसातवेदनीयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्ज-
संहननकृष्णनीलदुरजिगन्धतिक्तकटुगुरुकर्कशरूक्षशीतोपघाताप्रशस्तविहायोगतिदुर्जगद्गुःस्वरानादेयास्थिराशुजापर्यासा-
यशःकीर्तिनीचैर्गोत्रलक्षणानां त्रिंशत्संख्यानां केवल्लिनोऽनुजागसत्कर्म असंज्ञिपञ्चेन्द्रियसत्कादनुजागसत्कर्मणोऽनन्तगुणं
वेदितव्यं । तथा च सति सर्वघातिनीनां देशघातिनीनां च प्रकृतीनां जघन्यानुजागसंक्रमसंज्ञवः क्षपकस्यान्तरकरणे कृते

सति वेदितव्या । शेषाणां त्वशुभप्रकृतीनामुष्करुपाणां जपन्यानुजागसंक्रमसंज्ञयः, न सयोगिकेवखिनि, किंसु इतस-
त्कर्मणः सूहभैकेन्मिवादेः, तस्यैव तदयमाणत्वात् ॥ ५५ ॥

इह 'शक्तगई ग आगुबुसंतो' इतिपणनासम्यग्दृष्टयो मिथ्यादृष्टयो या क्लिप्तान्तर्मुदूर्तात्परतः सत्यप्रकृतीनामनुजाग-
गावं कूर्पास्तीति प्रसक्तं, तत्तापणादगाह—

सम्यग्दिष्टी न दृष्टा सुजाणुजागे असम्मदिष्टी वि । सम्मत्तमीसगाणं उक्कोसं वज्जिया स्ववणं ॥ ५६ ॥

सम्यग्दिष्टी ति—इह गाः शुभप्रकृतयः सातयेदनीयदेयविक्रमनुजविक्रपञ्चोन्वियजातिप्रथमसंस्थानप्रथमसंहननौदारिक-
नैकियतयाकादारकसारकवैजयरासकशुभयर्णायेकादशकागुरुखधूपघातोद्धासातपोद्योतप्रशस्त्रविहायोगतित्रसादिदशकनि-
शक्तिर्भक्तरोधैर्गोसखदृष्टाः पदपदिसख्यास्तासां सर्वासामपि शुभमनुजागमुत्कर्षतो वे पदपटी सागरोपमाणा यावत्स-
म्यग्दृष्टिर्भ विनाशयति । असम्यग्दृष्टिर्मिथ्यादृष्टिः । अपिशब्दात्सम्यग्दृष्टिश्च सम्यग्मिथ्यात्वयोर्लक्ष्मणमनुजाग न विना-
शयति । एतत्त्वं रूपकाद्यै तर्जयित्वा । एतदुक्तं जयवि—क्षपणकावे सम्यग्दृष्टिरपि सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्लक्ष्मण-
भुजागं विनाशयति, तेन रूपकाद्यै तर्जयते । तथा चोक्तं पद्यसंग्रहमूलटीकायां—“सम्यग्दृष्टयो मिथ्यादृष्टयश्च सम्य-
क्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्गोसखदृष्टमनुजागं विनाशयन्ति, अपि तु रूपकाः सम्यग्दृष्टिर्विनाशयति उजयोरपि दृष्ट्योरिति” ।
मिथ्यादृष्टिः इह सत्सारापि शुभप्रकृतीनां संश्लेषेणाशुभप्रकृतीनां तु विशुद्ध्याऽन्तर्मुदूर्तात्परत उक्कृष्टमनुजागमवश्यं
विनाशयति ॥ ५६ ॥

तदेवं जघन्यानुज्ञागसंक्रमस्वामित्वप्रतिपादनाय ज्ञावना कृता । संप्रति जघन्यानुज्ञागसंक्रमस्वामित्वमेवाह—
अंतरकरणा उवर्णिं जहन्नविशसंकमो उ जस्स जहिं । घाईणं नियगचरमरसखंडे दिठिमोहडुगे ॥ ५७ ॥

अंतरकरणे त्ति-अन्तरकरणादूर्ध्वं घातिकर्मप्रकृतीनां मध्ये यस्याः प्रकृतेर्यत्र गुणस्थानके जघन्यस्थितिसंक्रम उक्तः, तस्यास्तत्र जघन्यानुज्ञागसंक्रमोऽपि वेदितव्यः । एतदुक्तं जवति-अन्तरकरणे कृते सति अनिवृत्तिवादरसंपरायः रूपको नवनोकपायसंज्वलनचतुष्टयानां रूपणक्रमेण जघन्यस्थितिसंक्रमणकाले जघन्यानुज्ञागसंक्रमं करोति । ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकचक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनावरणनिद्राप्रचलारूपदर्शनावरणपद्मानां क्षीणकपायः समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानो जघन्यानुज्ञागसंक्रमं करोति । 'नियगेत्यादि' दर्शनमोहनीयविकस्य सम्यक्त्वसम्यग्मित्थयात्वरूपस्य रूपणकाले निजकचरमरसखंडे आत्मीयात्मीयचरमरसखंडसंक्रमणकाले जघन्यानुज्ञागसंक्रमो जवति ॥ ५७ ॥

आज्जण जहणविई वंधिय जावत्थिय संकमो ताव । उवदणत्तित्थसंजोयणा य पढमालियं गंतु ॥ ५८ ॥

आज्जण त्ति-चतुर्णामन्यायुषां जघन्यां स्थितिं वद्धा, जघन्यां हि स्थितिं वधन् जघन्यमनुज्ञागं वधातीति जघन्यस्थितिग्रहणं । ततो जघन्यां स्थितिं वद्धा बन्धावलिकायाः परतस्तावज्जघन्यानुज्ञागं संक्रमयति यावत्समयाधिकावलिकाशेषा जवति । ततो जघन्यां स्थितिं वद्धा यावदस्ति संक्रमस्तावज्जघन्यानुज्ञागसंक्रमः प्राप्यते । तथा नरकविकमनुजविकदेवविकवैक्रियसप्तकाहारकसप्तकोच्चैर्गोत्रलक्षणानामेकाविंशत्युद्बलनप्रकृतीनां तीर्थकरस्यानन्तानुबन्धिनां च जघन्यमनुज्ञागं वद्धा प्रथमावलिकां बन्धावलिकालक्षणां गत्वाऽतिक्रम्य, बन्धावलिकायाः परत इत्यर्थः । जघन्यमनुज्ञागं संक्रम-

यति । का सक्रमयतीति चेदुच्यते-वैक्रियसप्तकदेवदिकनरकदिकानामसंक्षिपक्षेन्द्रियो, मनुष्यदिकोच्चैर्गोत्रयोः सूक्ष्मनिः
 गोदा, आहारकसप्तकस्याप्रमत्तः, तीर्थकरस्याधिरतसम्यग्दृष्टिः, अनन्तानुबन्धिनां पश्चात्कृतसम्यक्त्वो मिथ्यादृष्टि-
 संक्रमयतीति ॥ ५० ॥

सेसाण सुद्धुम ह्यसतकम्मिगो तस्स देठ्ठं जाव । वंधइ तावं एगिंदिउं व णेगिंदिउं वावि ॥ ५१ ॥

सेसाण सि-उच्छशोपाणां शुजानामशुजानां वा प्रकृतीनां सप्तनवतिसंख्यानां यः सूक्ष्मैकेन्द्रियो वायुकायिकोऽग्निका-
 यिको वा हतसत्कर्मा, इतं विनाशितं प्रज्जतमनुजागसत्कर्म येन स हतसत्कर्मा, स तस्यारमसत्कस्यानुजागसत्कर्मणोऽघ-
 स्तात् ततः स्तोत्रतरमित्यर्थः । अनुजाग तावद्वधाति यावदेकेन्द्रियस्तस्मिन्नन्यस्मिन् वा एकेन्द्रियजये वर्तमानोऽनेके-
 न्द्रियो वेति स एव हतसत्कर्मा एकेन्द्रियोऽन्यस्मिन् क्षीन्द्रियादिजये वर्तमानो यावदन्यं बृहत्तरमनुजाग न धधाति,
 तावत्तमेव जघन्यमनुजागं संक्रमयति ॥ ५१ ॥

उदेवमुच्छोऽनुजागसंक्रमः । संप्रति प्रदेशसंक्रमाजिघानावसरः । तत्र चैतेऽर्थाधिकाराः, तद्यथा-सामान्यखण्डणं
 जेदैः साधनादिप्ररूपणा उत्कृष्टप्रदेशसंक्रमस्यामी जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामी च । तत्र सामान्यखण्डणप्रतिपादनार्थमाह—
 जं वल्लियमन्नपगइ निज्जाइ सो संकमो पयसस्स । उवल्लणो विप्राउं अहापवत्तो गुणो सबो ॥ ६० ॥

जं सि-यत्संक्रमप्रायोग्य दक्षिकं कर्मद्रव्य अन्यप्रकृतिं नीयते अन्यप्रकृतिरूपतया परिणम्यते स प्रदेशसंक्रमः । उच्छं
 सामान्यखण्डणं । संप्रति जेदमाह-‘उवल्लणो’ इत्यादि । प्रदेशसंक्रमः पश्या । तद्यथा-उच्छखनासंक्रमः, विध्यात्संक्रमः,

यथाप्रवृत्तसंक्रमः, गुणसंक्रमः, सर्वसंक्रमश्च । तत्र यथोद्देशं निर्देश इति न्यायात्प्रथमत उद्वलनासंक्रमस्य लक्षणमभि-
धीयते—इहानन्तानुबन्धिचतुष्टयसम्बन्धत्वसम्बन्धिमथ्यात्वदेवद्विकनरकद्विकवैक्रियसप्तकाहारकसप्तकमनुजद्विकोच्चैर्गोत्रलक्ष-
णानां सप्तविंशतिप्रकृतीनां प्रथमतः पट्योपमासंख्येयजागमात्रं स्थितिलंभमन्तर्मुहूर्तेन कालेनोत्क्ररति । ततः पुनरपि
द्वितीयं स्थितिलंभं पट्योपमासंख्येयजागमात्रमेव, केवलं प्रथमात् स्थितिलंभत् विशेषहीनमन्तर्मुहूर्तेन कालेनोत्क्ररति ।
ततोऽपि तृतीयं स्थितिलंभं पट्योपमासंख्येयजागमात्रं, द्वितीयात् स्थितिलंभत् विशेषहीनमन्तर्मुहूर्तेन कालेनोत्क्ररति ।
एवं पट्योपमासंख्येयजागमात्राणि स्थितिलंभानि पूर्वस्मात् पूर्वस्मात् स्थितिरांडाद्विशेषहीनानि तावद्वाच्यानि यावत्
द्विचरमं स्थितिलंभं । सर्वाण्यपि च तानि प्रत्येकमन्तर्मुहूर्तेन कालेनोत्कीर्यन्ते । इह च द्विधा प्ररूपणा—अनन्तरोपनिधया
परंपरोपनिधया च । तत्रानन्तरोपनिधया प्रथमस्थितिलंभस्य प्ररूता स्थितिः । ततो द्वितीयस्य विशेषहीना । ततोऽपि
तृतीयस्य विशेषहीना । एवं यावद्द्विचरमं स्थितिलंभं । कृताऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा । संप्रति परंपरोपनिधया क्रियते—
तत्र प्रथमस्थितिलंभापेक्षया कानिचित् स्थितिलंभानि स्थित्यपेक्षयाऽसंख्येयजागहीनानि, कानिचित्संख्येयजागहीनानि,
कानिचित् संख्येयगुणहीनानि, कानिचिदसंख्येयगुणहीनानि । यदा तु प्रदेशपरिमाणं चिन्त्यते, तदा प्रथमस्थितिलंभत्
द्वितीयं स्थितिलंभं दक्षिकापेक्षया विशेषाधिकं । ततोऽपि तृतीयं विशेषाधिकं, एवं तावद्वाच्यं यावत् द्विचरमं स्थितिलंभं ।
इयमनन्तरोपनिधा । परंपरोपनिधा पुनरियं—प्रथमात् स्थितिलंभत्द्विकमपेक्ष्य किंचिदसंख्येयजागाधिकं, किंचित्संख्ये-
यजागाधिकं, किंचित्संख्येयगुणाधिकं, किंचिदसंख्येयगुणाधिकं, स्थितिलंभानां चोत्करणविधिरियं—प्रथमसमये स्तोत्रं

दक्षिणमुत्किरति । द्वितीये समयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावदाप्यं यावदन्तर्मुवूर्तस्य
 चरमसमयः । गुणकारखात्र पद्योपमासंख्येयजागखरूपो वेदितव्यः । एवं सर्वेष्वपि स्थितिस्वरूपे ऋष्टव्य । दक्षिणं
 चोत्कीर्य क्र प्रक्षिप्यत इति वेदुष्यते—किंचित्स्वस्थाने किंचित्परस्थाने । तत्र क्रियत्प्रक्षिप्यत इति विशेषतो निरूप्यते—प्र-
 षमे स्थितिस्वरूपे प्रथमसमये यत्कर्मदक्षिणमन्यप्रकृतिषु प्रक्षिपति तत् स्तोकं । यत् स्वस्थान एवाधस्तात्प्रक्षिप्यते तत्ततोऽ-
 संख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयसमये यत्स्वस्थाने प्रक्षिप्यते तदसंख्येयगुणं । परप्रकृतिषु पुनर्यत् प्रक्षिप्यते तत्प्रथमस-
 मयपरस्थानप्रक्षिप्ताविशेषहीन । तृतीयसमये यत्स्वस्थाने प्रक्षिप्यते तत् द्वितीयसमयस्यस्थानप्रक्षिप्तादसंख्येयगुणं । यत्पुनः
 परप्रकृतिषु प्रक्षिप्यते, तत् द्वितीयसमयपरस्थानप्रक्षिप्ताविशेषहीनं । एष तावदाप्यं यावदन्तर्मुवूर्तचरमसमयः । एवं
 सर्वेष्वपि स्थितिस्वरूपे द्विचरमस्थितिस्वरूपवसानेषु चाप्य । संप्रति चरमखंडस्य विधिरुच्यते—चरमस्थितिस्वरूपं द्विचरम-
 स्थितिस्वरूपापेक्षयाऽसंख्येयगुणं तदपि चरमस्थितिस्वरूपमन्तर्मुवूर्तेन काखेनोत्कीर्यते । तस्य च यत्प्रदेशात् तद्दुदयावद्विका-
 गतं मुक्त्वा शेषं सर्वं परस्थाने प्रक्षिपति । तच्चैवं—प्रथमसमये स्तोकं, द्वितीये समयेऽसंख्येयगुणं, ततोऽपि तृतीयसम-
 येऽसंख्येयगुणं, एवं यावच्चरमसमयः । चरमसमये तु यत्परप्रकृतिषु प्रक्षिप्यते दक्षिणं स सर्वसंक्रम उच्यते । तत्र याव-
 त्प्रमाणं द्विचरमस्थितिस्वरूपसत्कं, कर्मदक्षिणं चरमसमये परप्रकृतिषु संक्रमयति, तावत्प्रमाणं चैच्चरमस्थितिस्वरूपस्य कर्मद-
 क्षिणं प्रतिसमयमपह्रियते तर्हि तच्चरम स्थितिस्वरूपसंख्येयाजिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीजिर्निर्लेपीजघति । एषा काखतो मार्गणा ।
 क्षेत्रतः पुनरियं—यावत्प्रमाणं द्विचरमस्थितिस्वरूपसत्कं कर्मदक्षिणं परप्रकृतिषु संक्रमयति, तावत्प्रमाणं कर्मदक्षिणं चरम-

स्थितिखंरुस्य सत्कमेकत्रापह्रियते, अन्यत्र एक आकाशप्रदेशः । एवमपह्रियमाणं चरमस्थितिखंरुमंगुलमात्रक्षेत्रगतप्रदेश-
राशेरसंख्येयतमेन जागेनापह्रियते । अंगुलस्यासंख्येयतमे जागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावन्ति चरमस्थितिखंडे यथो-
क्तप्रमाणानि खंरुानि ज्वन्तीत्यर्थः । यावत्प्रमाणं पुनर्विचरमस्थितिखंरुसत्कं कर्मदलिकं स्वस्थाने संक्रमयति, तावत्प्रमाणं
चेच्चरमस्थितिखंरुस्य कर्मदलिकं प्रतिसमयमपह्रियते तर्हि तच्चरमं स्थितिखंरुं पश्योपमासंख्येयजागमात्रगतैः समर्थै-
र्निर्वेपीज्वति ॥ ६० ॥

तदेवमुक्तमुद्बलनासंक्रमलक्षणं । संप्रत्येतदेव लक्षणं योजयन्नाहारकसप्तकस्योद्बलनासंक्रमकारकमाह—

आहारतण् चिन्नमुद्बुत्ता अविरद्गुत्तं पञ्चलए । जा अविरतो त्ति उद्बलइ पञ्चजागे असंखतमे ॥ ६१ ॥

आहार त्ति—आहारकसप्तकसत्कर्माऽविरतिर्विरत्यजावं गतः सन् अन्तर्मुद्बुर्तात्परत आहारकतनुं । इहाहारकग्रहणे-
नाहारकसप्तकं गृहीतं द्रष्टव्यं । तत आहारकसप्तकं । 'पञ्चलए त्ति' प्रोद्बलयति । कियता पुनः कालेनोद्बलयतीति
चेदुच्यते—यावदविरतिस्तावदुद्बलयति । एतेनाविरतिप्रत्यया आहारकसप्तकस्योद्बलना प्रतिपादिता द्रष्टव्या । अविर-
तिश्चानन्तमपि कालं यावज्ज्वति, ततो नियममाह—'पञ्चजागे असंखतमे' पश्योपमस्यासंख्येयतमेन जागेन सर्वमुद्ब-
लयतीत्यर्थः ॥ ६१ ॥

अंतोमुद्बुत्तमद्भं पञ्चासंखिज्जामित्तविश्वंडं । उक्किरइ पुणो वि तद्दा उण्णमसंखगुणहं जा ॥ ६२ ॥

अंतोमुद्बुत्तं त्ति—अन्तर्मुद्बुर्तप्रमाणामद्भं यावदन्तर्मुद्बुर्तेन कालेनेत्यर्थः । पश्योपमासंख्येयजागमात्रं स्थितिखंरुमु-

त्किरति । एष विधिः प्रथमखंडस्य । ततः पुनरपि तथा तेनैव प्रकारेणान्तर्मुहूर्तेन काखेनान्यत् पश्योपमासख्येषजा-
गमात्रं खंडं पूर्णस्मादूनमूनतरमुत्किरति । एष तावदाख्यं यायत् द्विचरमं स्थितखंडं । तच्च प्रथमस्थितखंडापेक्षयाऽ-
सख्येयगुणहीनं ॥ ६२ ॥

तं वक्षियं सत्या(हा)णे समय समय असंखगुणियाए । सेढीए परठाणे विसेसहाणीए संहुजइ ॥ ६३ ॥

तं ति-तदुत्कीर्णमाणं वक्षिकं समये समये स्वस्थाने असंख्येयगुणितया श्रेण्या सहुजते प्रक्षिपति । यत्पुनः परस्थाने पर-
प्रकृतौ तद्विशेषान्या । तद्यथा-प्रथमसमये यत् परप्रकृतौ प्रक्षिपति तत् सोक । यत्पुनः स्वस्थाने पर्यायसात् प्रक्षि-
प्यते, तत्ततोऽसख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयसमये यत् स्वस्थाने प्रक्षिप्यते तदसख्येयगुणं । परप्रकृतिपु पुनर्यत् प्रक्षिप्यते
तद्यथमसमये परस्थानप्रक्षिप्ताद्विशेषहीनं । एषं सायम्प्रतिसमयं वाच्यं यावदन्तर्मुहूर्तस्य चरमसमयः । एष प्रथमस्थिति-
खंडस्योत्कराविधिः । एषमन्येषामपि ऋष्ट्य ॥ ६३ ॥

जं डुचरमस्त चरिमे थन्नं संकमइ तेण सखं पि । अंगुखअसंखजागेण हीरण एस उवखणा ॥ ६४ ॥

अं ति-द्विचरमस्थितखंडस्य चरमसमये यत् कर्मवक्षिकमन्यां प्रकृतिं सक्रमयति, तेन मानेन तावत्प्रमाणेन वक्षिके-
नेत्यर्थाः । यदि चरमं स्थितखंडमपद्रियते । ततः काखतोऽसंख्येयाजिरुस्तर्पिण्यवसर्पिणीजिरपद्रियते क्षेत्रतः पुनरंगुखमा-
प्रक्षेप्रासख्येयतमेन जागेन । एषा प्रागुक्ता द्विचरमस्थितखंडं यावदाहारकसप्तकस्योदखना ॥ ६४ ॥

संप्रति चरमस्थितिखंडकस्य वक्तव्यतामाह—

चरममसंखिल्लगुणं अणुसमयमसंखगुणियसेढीए ।

देइ परत्याणे ए(णैवं)वं संतुजती णि(एव)मवि कसिणो ॥ ६५ ॥

चरमं ति-द्विचरमस्थितिखंमाच्चरमं स्थितिखंमं स्थित्यपेक्षयाऽसंख्येयगुणं । तथा तस्य चरमखंरस्य यत्प्रदेशाग्रं तदुद-
यावद्विकागतं मुक्त्वा शेषं परस्थाने प्ररप्रकृतिषु । अनुसमयं प्रतिसमयं । असंख्येयगुणनया श्रेण्या प्रक्षिपति । तद्यथा-
प्रथमसमये स्तोत्रं, द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं, तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं, एवं यावच्चरमसमयः । एवममुना प्रकारेण पर-
प्रकृतौ प्रक्षिप्यमाणानां प्रकृतीनां । अपिः संज्ञानने । चरमसमये यः कृत्स्नसंक्रमो ज्वति स सर्वसंक्रमः । एतेन सर्वसं-
क्रमस्य लक्षणं प्रतिपादितं ज्ञष्टव्यं ॥ ६५ ॥

संप्रति वेदकसम्यक्त्वादीनामुद्दलनासंक्रमकारकानाह—

एवं मिठहिठिस्स वेयगं मीसगं ततो पठा । एगिंदियस्स सुरडुगमजं सवेजवि निरयडुगं ॥ ६६ ॥

एवं ति-अष्टाविंशतिसत्कर्मा मिथ्याहृष्टिः प्रथमत एवमुपदर्शितेन प्रकारेण सम्यक्त्वमुद्दलयति, ततः सम्यग्मिथ्यात्वं ।
तथा एकेन्द्रियाहारकसप्तकरहिता या नामकर्मणः पञ्चनवतिप्रकृतयस्तत्सत्कर्मा देवगतिदेवानुपूर्व्यौ पूर्वोक्तेन विधिना
युगपदुद्दलयति ततोऽनन्तरं वैक्रियसप्तकं नरकदिकं च युगपदुद्दलयति ॥ ६६ ॥

सुदुमत्सेगो उत्तममर्त्तं य नरदुग्महानियद्विस्मि । ठचीसाए नियगे संजोयणदिच्छिजुयखे य ॥ ६७ ॥

सुदुम सि-सुदमत्रससौजस्कायिको वायुकायिकश्च । उत्तमं गोप्रमुहैर्गोत्रं । प्रथमतः पुर्योक्तेन विधिनोद्धयति । सतो नरद्विक मनुजगतिमनुजानुपूर्वीखण्डणं । तदेवं मिथ्यादृष्टेरुद्धवना प्रतिपादिता । संप्रति सम्यग्दृष्टेः प्रतिपाद्यते-‘अहानियद्विस्मि ठचीसाए सि’ अथशब्दोऽधिकारान्तरसूचकः । किमिदमधिकारान्तरमिति चेदुच्यते-प्राक्कनीनां प्रकृतीनामुद्धवना पश्योपमासस्येयजागमाप्रेष्य कालेन जघति यथायोग मिथ्यादृष्टेश्च, वक्ष्यमाणानां धान्तर्मुहूर्तेन कालेन सम्यग्दृष्टीनां चेत्यधिकारान्तरता । अनिष्टताधनिष्टतिवाद्दरसंपराये पदत्रिंशत्प्रकृतीनामुद्धवना । एतदुक्तं जघति-अनिष्टतियाद्दरसंपरायः क्षपक स्त्यानर्द्धिकनामप्रयोदशकाप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानाधरणकपायाष्टकनवनोकपायसंग्यखनक्रोधमानमायासहणा पदत्रिंशत्प्रकृतीः स्वस्यक्षपणकालेऽन्तर्मुहूर्तेन कालेनोद्धयति । ‘नियगे’ इत्यादि, निजके आत्मीये क्षपके स्वक्षपकेऽधिरतसम्यग्दृष्ट्यादावित्यर्थः । संयोजनदृष्टियुगले च । अत्र पष्ठधर्मे सप्तमी, संयोजनानामनन्तानुधन्विना दृष्टियुगलस्य च मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोश्च पुर्योक्तविधिनोद्धवनाऽन्तर्मुहूर्तेन कालेनायगन्तव्या ॥ ६८ ॥

ठदेवमुद्धवनासंक्रम चक । संप्रति विध्यात्संक्रमस्य लक्षणमाह—

जासि न धधो गुणजवपच्चघर्त्तं तासि होइ विप्रात् । अगुल्लअसंखजागो ववहारो तेण सेसस्स ॥ ६९ ॥

जासि सि-यासा प्रकृतीनां गुणप्रत्ययतो जघप्रत्ययतो वा धधो न जघति तासा विध्यात्संक्रमोऽयसेयः । कास्ता जघप्रत्ययतो गुणप्रत्ययतो वा धधं नायान्तीति चेदुच्यते-इह या मिथ्यादृष्टिगुणस्थानान्ताः पोरुश प्रकृतयस्तासां सासा-

दनादिषु गुणप्रत्ययतो बन्धो न ज्वति । सासादनान्तानां पञ्चविंशतिप्रकृतीनां सम्यग्मिथ्यादृष्ट्यादिषु, अविरतसम्यग्दृ-
ष्ट्यन्तानां दशानां देशविरतादिषु, देशविरतान्तानां च चतसृणां प्रमत्तादिषु, प्रमत्तान्तानां पणामप्रमत्तादिषु, गुणप्रत्ययतो
बन्धो न ज्वति । ततस्तासां तत्र तत्र विध्यातसंक्रमः प्रवर्तते । तथा वैक्रियसप्तकदेवदिकनरकदिकैकेन्द्रियघ्नीन्द्रियत्री-
न्द्रियचतुरिन्द्रियजातिस्थावरसूक्ष्मासाधारणापर्याप्तातपलक्षणानां विंशतिप्रकृतीनां नैरयिका मिथ्यात्वादिरूपे हेतौ विद्यमा-
नेऽपि ज्वप्रत्ययतो बन्धका न ज्वन्ति । नरकदिकदेवदिकवैक्रियसप्तकद्वित्रिचतुरिन्द्रियजातिसूक्ष्मापर्याप्तसाधारणानां
सप्तदशप्रकृतीनां समस्ता अपि देवा ज्वप्रत्ययतो बन्धका नोपजायन्ते । एकेन्द्रियजात्यातपस्थावरनाम्नामपि तु सनत्कु-
मारादयः । संहननपट्टसमचतुरस्रवर्जसंस्थानपञ्चकनपुंसकवेदमनुजदिकौदारिकसप्तकतिर्यगेकान्तयोग्यस्थावरादिप्रकृतिद-
शकष्टुर्जगादित्रिकनीचैर्गोत्राप्रशस्तविहायोगतिप्रकृतीनां त्वसंख्येयवर्षायुषः । एवं यस्य यस्य यत् यत् कर्म ज्वप्रत्ययतो
गुणप्रत्ययतो वा न बन्धमायाति तत्तत्तस्य तस्य विध्यातसंक्रमयोग्यं वेदितव्यं । दक्षिकप्रमाणनिरूपणार्थमिदमाह—‘अंगु-
लेत्यादि’ यावत्प्रमाणं कर्मदक्षिकं प्रथमसमये विध्यातसंक्रमेण परप्रकृतिषु प्रक्षिप्यते, तेन मानेन शेषस्य दक्षिकस्यापहारे
क्रियमाणेऽङ्गुलस्यासंख्येयतमेन जागेनापहारो ज्वति । इयमत्र जावना—यावत्प्रमाणं प्रथमसमये कर्मदक्षिकं विध्यातसं-
क्रमेण प्रकृत्यन्तरे प्रक्षिप्यते, तावत्प्रमाणैः खंडैः शेषं सर्वमपि तत्प्रकृतिगतं दक्षिकमपक्षियमाणमंगुलमात्रस्य क्षेत्रस्यासंख्ये-
यतमे जागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावत्संख्याकैरपहियते । इदं क्षेत्रतो निरूपणं । कावतस्त्वसंख्येयाज्जिरुत्सर्पिण्यवस-
र्पिणीजिरपहारः । अयं च विध्यातसंक्रमः प्रायो यथाप्रवृत्तसंक्रमावसाने वेदितव्यः ॥ ६७ ॥

इदानीं गुणसंक्रमस्य लक्षणमाह—

गुणसंकमो अवप्रतिगाण असुजाणपुत्रकरणाई । वंधे अहापवत्तो परित्तिर्त्त वा अयधे वि ॥ ६ए ॥

गुणसंकमो ति—अपूर्वकरणादयोऽपूर्वकरणप्रचृतयोऽवध्यमानानामशुजप्रकृतीनां संबन्धि कर्मदक्षिक प्रतिसमयमसंख्ये-
यगुणतया वध्यमानासु प्रकृतिषु यत्प्रक्षिपन्ति स गुणसंक्रमः । गुणेन प्रतिसमयमसंख्येयलक्षणेन गुणकारेण संक्रमो गुण-
सक्रमः । तथाहि—मिथ्यात्वात्पनारकायुर्वर्जानां मिथ्यादृष्टियोग्यानां त्रयोदशानामनन्तानुबन्धितिर्यगायुरुद्योतवर्जाना च
सासादनयोग्यानामेकोनविंशतिप्रकृतीना यतो मिथ्यात्वमनन्तानुबन्धिनश्चापूर्वकरणादौ अत एवाधिरतसम्यग्दृष्ट्यादयः
क्षयन्ति । आतपोद्योते च शुजे, अशुजप्रकृतीना च गुणसंक्रमः, आयुषां च परप्रकृतौ न संक्रमः, ततो मिथ्यात्वादि-
प्रकृतीनामिह वर्जन । तथाऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानाघरणकपायाष्टकास्विराशुजायशःकीर्तिशोकारत्यसातवेदनीयानां सर्व-
संख्यया पट्टस्यारिंशत्प्रकृतीनां अशुजानामवध्यमानानामपूर्वकरणादारन्य गुणसंक्रमो जयति । निद्रादिकोपघासाशुज-
घर्णादिनवकहास्यरतिजयजुगुप्सानां त्वपूर्वकरणे स्वस्वपन्धव्यघष्ठेदादारन्य गुणसंक्रमो वेदितव्यः । अपरोऽर्थः—अपूर्व-
करणादयोऽपूर्वकरणसंज्ञकरणवर्तिप्रचृतयोऽशुजप्रकृतीनामवध्यमानानां दक्षिकमसंख्येयगुणतया श्रेण्या वध्यमानासु प्रकृ-
तिषु यत्प्रक्षिपन्ति स गुणसंक्रमः । तेन क्षणकाखेऽनन्तानुबन्धिमिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वानामप्यपूर्वकरणादारन्य गुण-
संक्रमः प्रवर्तते । तदेवमुक्तं गुणसंक्रमस्य लक्षणं । संप्रति यथाप्रवृत्तसंक्रमस्य प्रतिपादयति—‘बंधे’ इत्यादि, ध्रुवबन्धिनीना
प्रकृतीनां बन्धे सति यथाप्रवृत्तसंक्रमः प्रवर्तते । ‘परित्तिर्त्त वा’ इति, परित्ति अनेन परावर्तमानाः प्रकृतयश्च्यन्ते । ता-

सामबन्धेऽपि आस्ता बन्धे इत्यपिशब्दार्थः । यथाप्रवृत्तसंक्रमो ज्वति । इयमत्र जावना-सर्वेषामपि संसारस्थानामसुमतां ध्रुवबन्धिनीनां बन्धे परावर्तमानप्रकृतीनां तु स्वस्वजवबन्धयोग्यानां बन्धेऽबन्धे वा यथाप्रवृत्त संक्रमो ज्वति ॥ ६९ ॥

सांप्रतमेतैरेवोद्धतनासंक्रमविध्यातसंक्रमगुणसंक्रमयथाप्रवृत्तसंक्रमैरपहारकालस्याहपवहुत्वमजिधीयते—

थोवोवहारकालो गुणसंकमणेण संखगुणणए । सेसस्स अहापवत्ते विज्जाए उव्वलणनामे ॥ ७० ॥

थोवो ति-उद्धतनासंक्रमाजिधानावसरे यत्प्रागजिहितं चरमखंनं तद्वेपमित्युच्यते । तस्य शेषस्य यदि गुणसंक्रममानेनापहारः क्रियते, ततोऽन्तर्मुहूर्तमात्रेण कालेन सकलमपि तदपहियते । ततो गुणसंक्रमेणापहारकालः सर्वस्तोकः । ततो यथाप्रवृत्तसंक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः । यतस्तदेव चरमखंनं यदि यथाप्रवृत्तसंक्रमेणापहियते तर्हि पद्योपमासंख्येयजागमात्रेण कालेनापहियते । ततो विध्यातसंक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः । यतस्तदेव चरमखंनं यदि विध्यातसंक्रमेणापहियते ततोऽसंख्येयाजिरुत्सर्पिण्यवसर्पिणीजिरपहियते । ततोऽप्युद्धतनासंक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः । तथाहि-तदेव चरमखंनं द्विचरमस्थितिलंरुस्य चरमसमये यत्परप्रकृतौ प्रक्षिप्यते तेन मानेन चेदपहियते, ततोऽतिप्रचूताजिरसंख्येयोत्सर्पिण्यवसर्पिणीजिरपहियते । ततः पाश्चात्यादयमुद्धतनासंक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः ॥ ७० ॥

इह प्राग्यथाप्रवृत्तसंक्रमस्य कालो नोक्तः, उद्धतनासंक्रमेऽपि यद्विचरमं स्थितिलंरुं तस्य चरमसमये स्वस्थाने यत्कर्मदलिकं प्रक्षिप्यते तेन मानेन शेषस्य चरमस्थितिलंरुस्यापहारकालो नोक्तस्ततस्तन्निरूपणार्थमाह—

पद्दासंखियजागेणहापवत्तेण सेसगवहारो । उव्वलणेण वि थिबुगो अणुइन्नाए उ जं उदए ॥ ७१ ॥

पष्ठ सि-उच्छ्रानासंक्रमे यच्चरमं स्थितिखरं तस्य यदि यथाप्रवृत्तसंक्रममानेनापहारः क्रियते, तर्हि पश्योपमासंख्येय-
जागमात्रेण काखेन निशेषतोऽपहारो जयति । उच्छ्रानासंक्रमेणापि विचरमस्थितिखरकस्य चरमसमये यत्स्वस्थाने प्रहि-
प्यते दक्षिकं तेन मानेन चरमस्थितिखरस्यापहारकाखः पश्योपमासंख्येयजागच्छक्षो वेदितव्यः । तत एतौ द्वावपि
तुष्ट्यौ । इहान्योऽपि पष्ठः स्त्रियुक्तसंक्रमोऽस्ति, परं नासौ संक्रमकरणे संघड्यते, करणखक्षणासंज्ञवात् । करणं हि सखेश्यं
धीर्यमुच्यते । अथ च खेश्यातीतोऽपि जगथानयोगिकेयली विचरमसमये विसप्ततिप्रकृतीः स्त्रियुक्तसंक्रमेण संक्रमयति ।
अपि च स्त्रियुक्तसंक्रमेण संक्रान्त दक्षिकं न सर्वथा पतद्ब्रह्मप्रकृतिरूपतयाप रिणमते । ततो नासौ संक्रमे संघड्यते ।
परमेपोऽपि संक्रम इति संक्रमप्रस्तावाचद्वह्णनिरूपणार्थमाह- 'त्रियुगो' इत्यादि अनुदीर्घाया अनुदयप्राप्तायाः सत्क यत्क-
र्मदक्षिकं सञ्जातीयप्रकृताबुदयप्राप्ताया समानकाखस्थितौ संक्रमयति संक्रमम्य चानुजयति, यथा मनुजगताबुदयप्राप्ताया
शेषं गतित्रयं एकेन्द्रियजातौ जातिचतुष्टयमित्यादि स स्त्रियुक्तसंक्रमः । एष एष च प्रदेशानुजवः ॥ ७१ ॥

तदेवमुक्तं खक्षणं जेदश्च । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । तत्र मूखप्रकृतीना परस्परं संक्रमो न जयति, तत
उत्तरप्रकृतीनामेव साधनादिप्ररूपणार्थमाह-

धुवसकम अजदृष्टो णुक्तोसो तासि वा विवञ्जित्तु । आवरणनवगविग्घ उराखियसत्तगं चैव ॥ ७२ ॥

साश्यमाइ चठञ्जा सेसविगप्पा य सेसगाणं च । सधविगप्पा नेया साई अधुवा पएसम्मि ॥ ७३ ॥

धुवसंक्रम सि-प्रागुक्तानां धुवसत्कर्मणा पर्विशस्युत्तरशतसंख्यानामजघन्यः प्रदेशसंक्रमश्चतुर्धा चतुःप्रकारः । तद्यथा-

सादिरनादिध्रुवोऽध्रुवश्च । तत्र रूपितकर्मांशो वक्ष्यमाणलक्षणः रूपणार्थमच्युद्यतो ध्रुवसत्कर्मप्रकृतीनां सर्वासामपि जघन्यं प्रदेशसंक्रमं करोति, स च सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स चोपशमश्रेण्यां बन्धव्यज्ज्ञेदे सति सर्वासामपि प्रकृतीनां न ज्वति, ततः प्रतिपाते च ज्वति, ततोऽसौ सादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवावज्व्यज्व्यापेक्षया । अनुत्कृष्टोऽपि प्रदेशसंक्रमो ध्रुवसत्कर्मप्रकृतीनां चतुर्धा । किं सर्वासां? नेत्याह—आवरणनवकं ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयलक्षणं, तथाऽन्तरायपञ्चकमौदारिकसप्तकं च वर्जयित्वा शेषस्य पञ्चोत्तरप्रकृतिशतस्य । तथाहि—सर्वासामपि प्रकृतीनां गुणितकर्मांशे वक्ष्यमाणलक्षणे रूपणार्थमच्युद्यते उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमः प्राप्यते, नान्यत्र । ततोऽसौ सादिः । तस्मादन्यः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः, स चोपशमश्रेण्यां व्यवह्रियते, ततः प्रतिपाते च ज्वति, ततोऽसौ सादिः—तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवावज्व्यज्व्यापेक्षया । 'सेसेत्यादि' शेषविकल्पाः पञ्चोत्तरशतस्य जघन्य उत्कृष्टश्च ज्ञानावरणीयाद्येकविंशतिप्रकृतीनां जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टाः सादयोऽध्रुवाश्च । तत्र पञ्चोत्तरशतस्य जघन्य उत्कृष्टश्च साद्यध्रुवतया जावित एव ज्ञानावरणीयादीनां चोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो गुणितकर्मांशे मिथ्यादृष्टौ कदाचिद्व्यन्यते, शेषकादं त्वनुत्कृष्टः । तत एतौ द्वावपि साद्यध्रुवौ । जघन्यस्तु साद्यध्रुवतया जावित एव । शेषप्रकृतीनां च सर्वेऽप्युत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यविकल्पा अध्रुवसत्कर्मत्वात् मिथ्यात्वध्रुवसत्कर्मणोऽपि सदैव पतद्ग्राहप्राप्तेर्नाचैर्गोत्रसातासातवेदनीयानां तु परावर्तमानत्वात् सादयोऽध्रुवाश्चावगन्तव्याः ॥ ७२-७३ ॥

तदेयं कृता साधनादिप्ररूपणा । सांपत्तमुत्कृष्टप्रदेशसक्रमस्वामित्वमजिघातव्य । तच्च गुणितकर्मांशे खन्यत
इति तन्निरूपणार्थमाह—

जो वायरतसकासेणुणं कम्मठिइं तु पुढवीप । वायर(रि) पञ्जात्तापञ्जात्तगदीहेयरञ्जासु ॥ ७४ ॥

जोगकसान्कोसो बहुसो निच्चमवि आउवधं ष । जोगजषेणुवरिच्चठिइनिसेग वहुं किच्चा ॥ ७५ ॥

जो वायर ति—इह विधा त्रसा—सूस्मा वादराभ । तत्र वादरा द्वीन्द्रियादयः, सूहमास्तेजोवायुकायिकाः । तत्र
सूहमभसव्यवष्टेदार्थं वादरग्रहण । वादरत्रसाना द्वीन्द्रियादीनां यः कायस्थितिकासः पूर्वकोटीपृष्ठास्त्यान्यधिकद्विसहस्र-
सागरोपमप्रमाणः, तेनोर्ना कर्मस्थितिं सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां यावत् पृष्ठिभ्यां वादरे वादरपृथिवीकायज्वेषु
स्थित्वा । कथं स्थित्वेत्यस्य आह—‘पञ्जात्तापञ्जात्तगदीहेयरञ्जासु ति’ दीर्घेतराञ्चान्यां पर्याप्तपर्याप्तयोर्यथासख्येन योजना-
ततोऽयमर्थः—दीर्घाञ्च पर्याप्तज्वेषु, इतराञ्च स्तोकाञ्चमपर्याप्तज्वेषु । प्रज्ञतेषु पर्याप्तज्वेषु स्तोकेषु चापर्याप्तज्वेषु स्थित्ये-
त्यर्थः । तथा बहुशोऽनेकवारं । योगकपायोत्कृष्ट उत्कृष्टेषु योगस्थानेषु उत्कृष्टेषु च कापायिकेषु संक्षेपापरिष्णामेषु यतिंत्वा ।
इह शेषैकेन्द्रियेभ्यो वादरपृथिवीकायस्य प्रज्ञतमायुस्तेनाव्यवष्टिश्च तस्य प्रज्ञतकर्मपुञ्जसोपादानं । षष्ठ्यध्या च तस्यातीष
पेदनासहिष्णुत्वं । तेन तस्य प्रज्ञतकर्मपुञ्जपरिसादो न जवतीति वादरपृथ्वीकायिकग्रहणं । अपर्याप्तज्वग्रहणं च परि-
पूर्णकायस्थितिपरिग्रहार्थं । तेषां चापर्याप्तकजयानां स्तोकाणां पर्याप्तकजयानां च प्रज्ञतानां ग्रहणं प्रज्ञतकर्मपुञ्जपरिसा-
दाप्तायप्राप्त्यर्थं, अन्यथा हि निरन्तरमुत्पद्यमानधियमाणेषु बहवः पुञ्जाः परिसदन्ति । न च तेन प्रयोजन । उत्कृष्टेषु

च योगस्थानेषु वर्तमानः प्रचूतं कर्मदलिकमादत्ते, उत्कृष्टसंक्लेशपरिणामश्चोत्कृष्टां स्थितिं वधाति प्रचूतां चोद्धतंयति स्तोत्रं चापवर्तयति, अतो योगकषायोत्कृष्टग्रहणं । 'निच्चमित्यादि' नित्यं सर्वकालं जवे जवे आयुर्वन्धकाले जघन्ये योगे वर्तमान आयुर्वन्धं कृत्वा । उत्कृष्टे हि आयुःप्रायोग्ये योगे वर्तमानः प्रचूतानायुःपुञ्जान् आदत्ते, तथास्वाज्ञाव्याच्च ज्ञानावरणीयस्य प्रचूतान् पुञ्जान् परिसाटयति । न च तेन प्रयोजनं, अतो जघन्ययोगग्रहणं । तथोपरितनीषु स्थितिषु निपेकं कर्मदलिकन्यासरूपं बहु स्वचूमिकानुसारेणातिशयेन प्रचूतं कृत्वा । एवं वादरपृथ्वीकाधिकेषु मध्ये पूर्वकोटिपृथक्त्वान्यधिकसागरोपमसहस्रद्वयन्यूनाः सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीः संसृत्य ततो विनिर्गच्छति । विनिर्गत्य च वादरत्रसकायेषु द्वीपिण्यादिषु मध्ये समुत्पद्यते ॥ ७४-७५ ॥

वायरतसेसु तत्कालमेवमंते य सत्तमखिर्षेण । सबलहुंपञ्जतो जोगकसायाहिउ बहुसो ॥ ७६ ॥

वायर त्ति-एवं पूर्वोक्तेन विधिना-"पञ्जत्तापञ्जत्तगदीहेयरद्वासु ॥ जोगकसाउक्कोसो बहुसो निच्चमत्रि आउवंधं च । जोगजहषेणुवरिह्विडिनिसेगं बहुं किच्चा" इत्येवंरूपेण वादरत्रसेषु तत्कालं वादरत्रसकायस्थितिकालं पूर्वकोटिपृथक्त्वान्यधिकसागरोपमसहस्रद्वयप्रमाणं परिच्रम्य यावतो वारान् सप्तमीं नरकपृथिवीं गन्तुं योग्यो जवति तावतो वारान् गत्वा अन्तिमे सप्तमपृथिवीनारकजवे वर्तमानः । इह दीर्घजीवित्वं योगकषायोत्कृष्टता च लज्यत इति यावत्संजवसप्तमनरकपृथ्वीगमनग्रहणं । तथा सप्तमपृथ्वीनारकजवे सर्वलघुपर्याप्तः सर्वेभ्योऽप्यन्येभ्यो नारकेभ्यः शीघ्रं पर्याप्तजावमुपगतः । इहापर्याप्तापेक्षया पर्याप्तस्य योगोऽसंख्येयगुणो जवति । तथा च सति तस्यातीवप्रचूतकर्मपुञ्जलोपादानसंजवः । तेन चेह प्रयो-

जनमिति सर्वत्रुपर्याप्त इत्युक्तं । यद्युशब्दानेकारं च तस्मिन् ज्ञये वर्तमानो योगकपायाधिक उत्कृष्टानि योगस्थानानि
उत्कृष्टांश्च कापायिकान् परिष्णामविशेषान् गच्छन् ॥ ७६ ॥

जोगजवमप्रचवरिं मुहुत्तमश्चित्तु जीवियवसाणो । तिचरिमडुचरिमसमए पूरित्तु कसायठक्कस्सं ॥ ७७ ॥

जोगुक्कोसं चरिमडुचरिमे समए य चरिमसमयम्मि । संपुष्पगुणियकम्मो पगयं तेणेह सामित्ते ॥ ७८ ॥

जोग ति-योगययमध्यस्योपरि अष्टसामायिकानां योगस्थानानामुपरीत्यर्थाः । अन्तर्मुहूर्ते फाल यावत् स्थित्वा जीवि-
तायसानेऽन्तर्मुहूर्ते आयुषः शेषे । एतदुक्तं जवति-अन्तर्मुहूर्तायशेषे आयुषि योगययमध्यस्योपरि असंख्येयगुणपृष्ठाऽ-
न्तर्मुहूर्ते फाल यावत् प्रवर्धमानो ऋत्वा । ततः किमित्याह-'तिचरिमेत्यादि' त्रयश्चरमा यस्मात्स त्रिचरम यत आरज्या-
न्तिमः समयस्तृतीयो जवति स त्रिचरम इत्यर्थः । तस्मिन् ज्ञयस्य त्रिचरमे द्विचरमे च समये वर्तमान उत्कृष्टं कापायिकं
संक्षेपस्थानं पूरयित्वा चरमे द्विचरमे च समये योगस्थानमपि चोत्कृष्टं पूरयित्वा । इहोत्कृष्टो योग उत्कृष्टश्च संक्षेपो
युगपदेकमेव समर्थं यावत् प्राप्यते, नाधिकमिति विषमसमयतया उत्कृष्टयोगोत्कृष्टकपायस्थानग्रहणं । त्रिचरमे द्विचरमे
च समये उत्कृष्टसंक्षेपग्रहणं प्रज्ञतोऽर्चना स्वस्था (प) वर्तनाज्ञाया(वना)र्थं, द्विचरमे चरमे च समये उत्कृष्टयोगग्रहणं
परिपूर्णप्रदेशोपचयसंज्ञार्थं । स इत्थंज्ञतो नारकजवस्य चरमसमये वर्तमानः सपूर्णगुणितकर्मांशो जवति, तेन च
संपूर्णगुणितकर्मांशेन इहोत्कृष्टप्रदेशसकमस्वामित्ये प्रकृतमधिकारः ॥ ७७-७८ ॥

तदेवमुक्तो गुणितकर्मांशः । संप्रति स्वामित्वमधिधीयते—

तत्तो उव्वट्टित्ता आवल्लिगासमयतप्पवत्थस्स । आवरणविग्घचोइसगोरावियसत्त उक्कोसो ॥ ७९ ॥

तत्तो त्ति—स गुणितकर्मांशस्ततः सप्तमगृध्वीरूपान्नरकाडुद्धृत्य पर्याप्तपञ्चेन्द्रियतिर्यक्तु मध्ये समुत्पन्नस्ततस्तद्भवस्थस्य तस्मिन् पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियजन्वे तिष्ठतः प्रथमावल्लिकाया उपरितने चरमे समये ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्तरायपञ्चकौदारिकसप्तकलक्षणानामेकविंशतिप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशसंक्रमो जवति । एतासां हि कर्मप्रकृतीनां नारकजवचरमसमये उत्कृष्टयोगवशात् प्रचूतं कर्मदलिकमात्रं । तच्च बन्धावल्लिकायामतीतायां संक्रमयति, नान्यथा । अन्यत्र चैतावत् प्रचूतं कर्मदलिकं न प्राप्यत इति आवल्लिगासमयतप्पवत्थस्सेत्युपात्तं ॥ ७९ ॥

कम्मचउक्के असुत्ताण वप्पमाणीण सुहुमरागंते । संठोत्तणंमि नियगे चउवीसाए नियट्टिस्स ॥ ८० ॥

कम्मचउक्के त्ति—कर्मचतुष्के दर्शनावरणवदेनीयनामगोत्रलक्षणे या अशुक्ताः सूक्ष्मसंपरायावस्थायामवध्यमानाः प्रकृतयो निद्रादिकासातवेदनीयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जसंहननाशुभवर्णादिनवकोपघाताप्रशस्तविहायोगत्यपर्याप्तास्थिराशुज्जुर्जगडुःस्वरानादेयायशःकीर्तिनीचैर्गोत्रलक्षणा द्वात्रिंशत्प्रकृतयस्तासां गुणितकर्मांशस्य रूपकस्य सूक्ष्मसंपरायस्यान्ते चरमसमये उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति । तथाऽनिवृत्तिवादरस्य गुणितकर्मांशस्य रूपकस्य मध्यमकपायाष्टकस्त्यानर्द्धिन्निकतिर्यग्द्विकवित्रिचतुरिन्द्रियजातिसूक्ष्मसाधारणनोकपायपद्मरूपाणां चतुर्विंशतिप्रकृतीनां आत्मीय आत्मीये चरमसंगोचे चरमसंक्रमे उत्कृष्टप्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ८० ॥

ततो अणंतरागयसमयाद्भुक्तस्त सायबंधं । वधिय असायबंधाखिगंतसमयस्मि सायस्त ॥ ७१ ॥

ततो सि-ततो नरकप्रवादनन्तरजये समागतः प्रथमसमयादारभ्य सातवेदनीयमुत्कृष्टा वन्धाब्दां उत्कृष्टं पन्धफालं
यावदित्यर्थः । यद्वा असातवेदनीय बहुमारजते । ततोऽसातवेदनीयस्य वन्धावधिकान्तसमये सातवेदनीयं सक्रमपि
वन्धावधिकारधीतं जवतीति कृत्वा तस्मिन् समयेऽसातवेदनीये वध्यमाने सातं यथाप्रवृत्तसंक्रमे संक्रमयतः सातस्योत्कृष्ट-
प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ७१ ॥

संज्ञोत्तणाय दोणं मोहाण वेयगस्त खणसेसे । उप्पाश्य सम्मत्तं मिष्ठत्तगए तमतमाए ॥ ७२ ॥

संज्ञोत्तणाय सि-रूपकस्य द्वयोर्मोहनीययोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपयोरात्मीयात्मीयचरमसंज्ञोत्तणे सर्वसंक्रमेणोत्कृष्टः
प्रदेशसंक्रमो जवति । तथा रूपशेषेऽन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुपि तमस्तमानिधानायां सप्तमपृथिव्यां वर्तमान औपशमिक
सम्यक्त्यमुत्पाद्य दीर्घेण च गुणसंक्रमकालेन वेदकसम्यक्त्यपुञ्जं समापूर्य सम्यक्त्वात् प्रतिपतितो मिथ्यात्वं च प्रतिपद्य
तत्प्रथमसमय एव वेदकसम्यक्त्यस्य मिथ्यात्वे उत्कृष्टं प्रदेशसंक्रम करोति ॥ ७२ ॥

जिज्ञमुहुत्से सेसे तच्चरमावस्तगाणि किञ्चेत्थ । संजोयणा विसंजोयगस्त संज्ञोत्तणा एसिं ॥ ७३ ॥

जिज्ञमुहुत्से सि-स गुणितकर्मांशः सप्तमपृथिव्यां वर्तमानो जिज्ञमुहूर्तावशेषे आयुपि तस्मिन् जवे यानि चरमावश्य-
कानि-“जोगजयमग्रचरिं मुहुत्तमधिसु जीयिययसाष्टे । तिचरिमपुचरिमसमए पूरिसु कसायवक्तस्तं” इत्यादिवृत्तानि

तानि कृत्वा । तस्याश्च सप्तमपृथिव्या उद्धृत्य सम्यक्त्वं चोत्पाद्य वेदकसम्यग्दृष्टिः सन् । संयोजनान् अनन्तानुबन्धिनो विसंयोजयति । विसंयोजना रूपणा । तत एवामनन्तानुबन्धिनां चरमसंगोत्रे सर्वसंक्रमेणोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ७३ ॥

ईसाणागयपुरिसस्स इत्थियाए य अठवासाए । मासपुहुत्तप्रहिण्ण नपुंसगे सवसंकमणे ॥ ७४ ॥

ईसाणागय त्ति-ईशानदेवो गुणितकर्माशः संकेशपरिणामेनैकेन्द्रियप्रायोग्यं बध्नन् नपुंसकवेदं ज्ञूयो ज्ञूयो बद्ध्वा तत ईशानाच्चयुतः सन् स्त्री वा पुरुषो वा जातः । ततो मासपृथक्त्वान्यधिकेष्वष्टसु वर्षेष्वतिक्रान्तेषु रूपणायोद्यतते । तस्य नपुंसकवेदं रूपयतश्चरमसंगोत्रे सर्वसंक्रमेण नपुंसकवेदस्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ७४ ॥

इत्थीए जोगजूमिषु जीविय वासाणसंखियाणि तज्ज । हस्सठिई देवत्ता सवलहुं सवसंगोत्रे ॥ ७५ ॥

इत्थीए त्ति-जोगजूमिषु ज्ञूयो ज्ञूयोऽसंख्येयवर्षाणि यावत् स्त्रीवेदं बद्ध्वा ततः पट्योपमासंख्येयजागे गते सति अका-
लमृत्युना मृत्वा ह्रस्वस्थितिं दशवर्षसहस्रप्रमाणां देवायुषो बद्ध्वा देवत्येनोत्पन्नः । तत्रापि तमेव स्त्रीवेदमापूर्य स्वायुःपर्यन्ते मनुजेषु मध्येऽन्यतरवेदसहितो जातः । ततो लघु शीघ्रं रूपणायोद्यतः । ततः 'इत्थीए त्ति' तस्य स्त्रीवेदस्य रूपणसमये चरमसंगोत्रे सर्वसंक्रमेणोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति । इहैवमेव स्त्रीवेदस्योत्कृष्टमापूरणमुत्कृष्टश्च प्रदेशसंक्रमः केवलज्ञानेनोपलब्धो नान्यथेत्येवैव युक्तिरत्रानुसर्तव्या, न युक्त्यन्तराणि, युक्त्यन्तराणां चिरंतनग्रन्थेष्वदर्शनतो निर्मूलतयाऽ-
न्यथापि कर्तुं शक्यत्वात् । एवमुत्तरत्रापि यथायोगं तथैव केवलज्ञानेनोपलब्धादित्युत्तरमनुसरणीयम् ॥ ७५ ॥

धरिसवरित्थि पुरिय सम्मत्तमसंखवासियं लहियं । गंता मिष्ठत्तमठं जह्वन्नदेवठिईं जोञ्चा ॥ ७६ ॥

धरिसपर ति-वर्षवरो नपुंसकवेदः तं ईशानदेवलोके प्रचूतकाखमापूर्य जूयो जूयो यन्धेन दक्षिकान्तरसंक्रमणेन च स्वायुःक्षये ततश्च्युत्वा संख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समागत्य पुनरसंख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्रासंख्येयवर्षाणि यावत् स्त्रीवेदमापूर्य ततोऽसंख्येयवर्षाणि यावत् सम्यक्त्यं लब्ध्या आस्थाद्य तज्जेतुर्कं च पुरुषवेदं तावन्ति वर्षाणि यावत् यन्नन् तत्र स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोर्दक्षिकं निरन्तरं संक्रमयति । ततः पट्योपमासंख्येयजागमात्रं सर्वायुःप्रमाणं जीवित्वा पर्यन्ते च मिथ्यास्यमासाद्य ततो जघन्यस्थितिषु दशवर्षसहस्रप्रमाणस्थितिषु देवेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र समुत्पन्नः सन् अन्तर्मुहूर्तेन काखेन सम्यक्त्यं प्रतिपद्यते ॥ ७६ ॥

आगतु लहुं पुरिसं, संतुजमाणस्स पुरिसवेयस्स । तस्सेव सगे कोहस्स माणमायाणमवि कसिणो ॥ ७७ ॥

आगतु ति-ततो देवजवाङ्मयुत्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नस्ततो माससप्तकान्यधिकेष्वष्टसु वर्षेष्वतिक्रान्तेषु खडु शीघ्रं लपणायोद्यतते । केवलं यन्धव्यवनेदादर्याक् आयक्षिकादिकेन काखेन यद्वज्जं पुरुषवेददक्षिकं तदतीथ स्त्रोकमिति कृत्वा तत्परित्यज्य शेषस्य चरमसंगोत्रे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो वेदितव्यः । तथा तस्यैव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसंक्रमस्वामिनः संज्वलनक्रोधस्य संसारं परित्रमता उपचितस्य रूपणकाखे प्रकृत्यन्तरदक्षिकानां गुणसंक्रमेण प्रचुरीकृतस्य स्वके आत्मीये चरमसंगोत्रे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जयति । अत्रापि यन्धव्यवनेदादर्याक् आयक्षिकादिकेन काखेन यद्वज्जं तन्मुक्त्वा शेषस्य चरमसंगोत्रे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो लप्यव्यः । एवं मानमाययोरपि वाच्यम् ॥ ७७ ॥

चतुर्व्रसमित्तु खिप्यं लोचजसाणं ससंकमस्संते । सुचधुववंधिगनामा णावदिगं गंतु वंधंता ॥ ८८ ॥

चतुर ति-अनेकत्रवत्रमणेन चतुरो वारान् यावन्मोहनीयमुपशमय्य चतुर्थोपशमनानन्तरं शीघ्रमेव रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य तस्यैव गुणितकर्मांशस्य स्वसंकमस्यान्ते चरमसंगोत्रे इत्यर्थः । संज्वलनलोचयशःकीर्त्योरुत्कृष्टः प्रदेशसंकमो जवति । इहोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नेन सता प्रकृत्यन्तरदलिकानां प्रचूतानां गुणसंकमेण तत्र प्रक्षेपात् द्वे अपि संज्वलनलोचयशःकीर्तिप्रकृती निरन्तरमापूर्येते, तत उपशमश्रेणिग्रहणं । आसंसारं च परित्रमता जन्तुना मोहनीयस्य चतुर एव वारान् यावदुपशमः क्रियते, न पश्चममपि वारं, ततश्चतुरुपशमय्येत्युक्तं । तथा संज्वलनलोचस्य चरमसंगोत्रोऽन्तरकरणचरमसमये द्रष्टव्यः । न परतः, परतस्तस्य संक्रमाज्ञावात् “अंतरकरणमि कए चरित्तमोहे णु(णं)पुविसंकमणं” इतिवचनात् । यशःकीर्तिरपूर्वकरणगुणस्थानके त्रिंशत्प्रकृतिवन्धव्यवहृदसमयेऽत्रगन्तव्या, परतस्तस्याः संक्रमस्याज्ञावात् । ‘सुजेत्यादि’ याः शुचधुववन्धिन्यो नामप्रकृतयस्तैजससप्तकशुक्लजोहितहारिद्रसुरजिगन्धकपायाम्लमधुरमृदुलघुस्निग्धोष्णागुरुलघुनिर्माणलक्षणा विंशतिसंख्याः तासां चतुष्कृत्वो मोहनीयोपशमानन्तरं वन्धान्तात् वन्धव्यवहृदादूर्ध्वमावदिकां गन्तुमावदिकायाः परतो यशःकीर्तौ प्रक्षिप्यमाणानामुत्कृष्टः प्रदेशसंकमो लक्ष्यते । इह गुणसंकमेण संक्रान्तं प्रकृत्यन्तरदलिकमावदिकायामतीतायां सत्यामन्यत्र संक्रमणयोग्यं जवति, नान्यश्रेत्यत उक्तं—“आवदियं गंतु वंधंता” इति ॥ ८८ ॥

निरुसमा य थिरसुजा, सम्मदिष्ठिस्स सुचधुवाउं वि । सुचसंघयणजुयाउं, वन्तीससयोदहिचि याउं ८९

निष्कसमसि-स्निग्धखण्डाणस्पर्शसमे स्थिरशुजनामनी दृष्टव्ये । इदमुक्तं जवति—यथाऽनन्तर शुजध्रुवधन्धिनामप्रकृती-
नामन्तर्गतस्य स्निग्धस्पर्शस्योत्कृष्टप्रदेशसंक्रमजायना कृता, तथैतयोरपि स्थिरशुजनाम्नोरयगन्तव्या । एते च स्थिरशुज-
नामनी अध्रुवधन्धित्यात् पृथगुपात्ते । 'सम्महिच्छिस्तेत्यादि' सम्यग्दृष्टेर्याः शुजध्रुवधन्धिन्यः पञ्चेन्द्रियजातिसमचतुर-
स्रसंस्थानपरापातोभ्रासप्रशस्तविहायोगतित्रसयादरपर्याप्तप्रत्येकशुजगमुस्वरादेयखण्डाद्वाद्दश प्रकृतयः शुजसंहननयुता
यज्जर्पजनाराधसहननसहिताः । यज्जर्पजनाराधं हि देवज्जवे नारकज्जवे वा वर्तमानाः सम्यग्दृष्टयो वधन्ति, न मनुज-
तिर्यग्जवे (तत्र) वर्तमानानां सम्यग्दृष्टीनां देवगतिप्रायोग्यधन्धसंज्ञवेन संहननयन्धासज्जवात् । ततो नैतत्सम्यग्दृष्टेः
शुजध्रुवधन्धीति पृथगुपात्तं । तथा चात्रिंशदधिकसागरोपमशतचिताः । तथाहि—यद्रूपट्टिसागरोपमाणि यावत्सम्यक्स्थ-
मनुपाखयन् एता यन्नाति । ततोऽन्तर्मुहूर्तं काष्ठं यावत् सम्यग्भिष्यात्वमनुज्जय पुनरपि सम्यक्स्थं प्रतिपद्यते । ततो
ज्जयोऽपि सम्यक्स्थमनुजयन् पद्रूपट्टिसागरोपमाणि यावदेताः प्रकृतीर्बध्नातीति । तदेयं चात्रिंशदन्यधिकं सागरोपमशतं
यावत् सम्यग्दृष्टिर्ध्रुवा आपूर्य, यज्जर्पजनाराधसंहननं तु मनुष्यजवहीनं यथासज्जयमुत्कृष्टं काष्ठमापूर्य, ततः सम्यग्दृष्टे-
र्ध्रुवा अपूर्वकरणगुणस्थानके यन्धव्यधेदानन्तरमावखिकामात्रं काष्ठमतिक्रम्य यशःकीर्तौ संक्रमयतस्त्वासामुत्कृष्टः प्रदे-
शसंक्रमः, तदानीं प्रकृत्यन्तरदखिकानामप्यतिप्रज्ञानां गुणसंक्रमेण खण्डानां संक्रमावखिकातिक्रान्तत्वेन संक्रमसंज्ञ-
वात् । यज्जर्पजनाराधसहननस्य तु देवज्जयाभ्युतः सन् सम्यग्दृष्टिर्देवगतिप्रायोग्यं वधन् आयखिकामात्रं काष्ठमतिक्र-
म्योत्कृष्टं प्रदेशसंक्रमं करोति ॥ ०९ ॥

पूरित्तु पुवकोडीपुहुत्त संठांजगस्स निरयडुगं । देवगईनवगस्स य सगवंधंतादिगं गंतुं ॥ ९० ॥

पूरित्तु त्ति-नरकदिकं नरकगतिनरकानुपूर्वीलक्षणं पूर्वकोटीपृथक्त्वं यावत्पूरयित्वा, सप्तसु पूर्वकोट्याद्युक्तेषु तिर्यग्जवेषु ज्ञूयो ज्ञूयो वद्धेत्यर्थः । ततोऽष्टमजवे मनुष्यो ज्ञूत्वा रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नोऽन्यत्र तन्नरकदिकं संक्रमयन् चरमसंगोत्ते सर्वसंक्रमेण तस्योत्कृष्टं प्रदेशसंक्रमं करोति । तथा देवगतिनवकं देवगतिदेवानुपूर्वीवैक्रियसप्तकलक्षणं यदा पूर्वकोटिपृथक्त्वं यावदापूर्याष्टमजवे रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नः सन् स्वकवन्धान्तात् स्वबन्धव्यवञ्जेदादनन्तरमावलिकामात्रं कालमतिक्रम्य यशःकीर्तो प्रक्षिपति तदा तस्योत्कृष्टप्रदेशसंक्रमो जवति । तदानीं हि प्रकृत्यन्तरदलिकानामपि गुणसंक्रमेण लब्धानां संक्रमावलिकातिक्रान्तत्वेन संक्रमः प्राप्यत इति कृत्वा ॥ ९० ॥

सवचिरं सम्मत्तं, अणुपालिय पूरंइत्तु मणुयडुगं । सत्तमखिइनिग्गइए, पढमे समए नरडुगस्स ॥ ९१ ॥

सवचिरं ति-सर्वाचिरं सर्वोत्कृष्टं कालं अन्तर्मुद्दूर्तोत्तानि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणीत्यर्थः । सम्यक्त्वमनुपाट्य नारकः सप्तमद्वितौ वर्तमानः सम्यक्त्वप्रत्ययं तावन्तं कालं मनुजदिकं मनुजगतिमनुजानुपूर्वीलक्षणमापूर्य वद्धा चरमेऽन्तर्मुद्दूर्ते मिथ्यात्वं गतः । ततस्तन्निमित्तं तिर्यग्दिकं तस्य वधतो गुणितकर्मांशस्य सप्तमपृथिव्याः सकाशादिनिर्गतस्य प्रथमसमये एव मनुजदिकं यथाप्रवृत्तसंक्रमेण तस्मिन् तिर्यग्दिके बध्यमाने संक्रमयत्तस्य मनुजदिकस्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ९१ ॥

यावरतज्जाश्राया बुज्जोयाउं नपुंसगसमारुं । आहारगतिठयरं थिरसममुक्कस्स समकालं ॥ ९२ ॥

आधर ति—स्थावरनाम तथा तद्भातिः स्थावरजातिः एकेन्द्रियजातिरित्यर्थः । तथा आतपनाम, उद्योतनाम । एताश्च-
 त्स्माः प्रकृतयो नपुंसकसमा, नपुंसकवेदस्येव आसामपि प्रकृतीनामुत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जायनीय इत्यर्थः । तथा आहा-
 रकसप्तकं तीर्थकरनाम च स्थिरसमं षष्ठ्यं । केयलं सप्तकृष्टस्वबन्धकाल यावदापूरणीयमन्निधातव्यं । इयमत्र
 जायना—आहारकसप्तकं तीर्थकरनाम चोत्कृष्टं स्वबन्धकालं यावदापूर्य तत्राहारकसप्तकस्य स्वबन्धकाल उत्कृष्टो
 देशोना पूर्वकोटीं यावत्संयममनुपाख्यतो यायानप्रमत्ताकालस्तावान् सर्वा वेदितव्यः । तीर्थकरनामश्च स्वबन्धकाल
 उत्कृष्टो देशोनपूर्वकोटीद्वयान्यधिकानि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । तत्र एतावन्तं कालं यावदापूर्य रूपकश्रेष्ठिं प्रतिपन्नो
 यदा बन्धव्यवष्टेदादनन्तरमायुषिकामात्रं कालमतिक्रम्य यशःकीर्तौ संक्रमयति, तदा तयोरुत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमः ॥ ९२ ॥

चतुरवसमित्तु मोहं मिष्टचगयस्स नीयबंधतो । उद्यागोत्रकोसो ततो लडुसिप्रजं होइ ॥ ९३ ॥

चत् ति—इह मोहोपशमं कुर्यन् चक्षैर्गोत्रमेव घणाति, न नीचैर्गोत्रं । नीचैर्गोत्रसत्कानि च दक्षिकानि गुणसंक्रमेणो-
 च्छैर्गोत्रे संक्रमयति । ततश्चतुष्कृत्यो मोहोपशमप्रदणमवश्यं कर्तव्यं । तत्र चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमयन् चक्षैर्गोत्रं
 च घ्नन् तत्र नीचैर्गोत्रं गुणसंक्रमेण संक्रमयति । चतुष्कृत्यश्च मोहोपशमः क्लिप्तं जयद्येन जयति । ततस्त्वृतीये जये
 मिष्यात्यं गतः सन् नीचैर्गोत्रं घणाति, तच्च घ्नन् तत्रोच्चैर्गोत्रं संक्रमयति । ततः पुनरपि सम्यक्त्वमासाद्योच्चैर्गोत्रं घ्नन्
 तत्र नीचैर्गोत्रं संक्रमयति । एवं जूयो जूय चक्षैर्गोत्रं नीचैर्गोत्रं च घ्नतो नीचैर्गोत्रयन्धव्यवष्टेदानन्तरं शीघ्रमेव सिद्धिं
 गन्तुकामस्य नीचैर्गोत्रबन्धधरमसमये चक्षैर्गोत्रस्य गुणसंक्रमेण बन्धेन चोपधितीकृत्स्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ९३ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टप्रदेशसंक्रमस्वामित्वं । संप्रति जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामित्वमजिधानीयं । तच्च प्रायः कृपितकर्मांशो प्राप्यत इति तस्यैव स्वरूपमाह—

पद्मासंख्यजागोण कम्मविश्मच्छिउं निगोएसु । सुहुमेसजवियजोगं जहन्नयं कहु निग्गम्म ॥ ९४ ॥
जोग्गेससंखवारे सम्मत्तं लज्जिय देसविरयं च । अष्ठकुत्तो विरई संजोयणहा य तइवारे ॥ ९५ ॥
चउरुवसमित्तु मोहं लहुं खवेंतो चवे खवियकम्मो । पाएण तहिं पगयं पमुच्च काई वि सविसेसं ॥ ९६ ॥

पह्ल त्ति-यो जीवः पट्योपमासंख्येयजागन्यूनां कर्मस्थितिं सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां यावत् पट्योपमासंख्येयजागहीनं सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणं कालं यावदित्यर्थः । सूक्ष्मनिगोदेषु सूक्ष्मानन्तकायिकेषु मध्ये उत्पित्वा । सूक्ष्मनिगोदा हि स्वटपायुषो जवन्ति, ततस्तेषां प्रचूतजन्ममरणजावेन वेदनातार्तानां प्रचूतपुज्जलपरिसाट उपजायते । अपि च सूक्ष्मनिगोदजीवानां मन्दयोगता मन्दकपायत्वं च जवति । ततोऽजिनवकर्मपुज्जलोपादानमपि तेषां स्तोक्तरमेव प्राप्यत इति सूक्ष्मनिगोद(जीवानां मन्दयोग)ग्रहणं “अजवियजोगं जहन्नयं कहु निग्गम्म त्ति” अजव्यप्रायोग्यं जघन्यं अजव्यप्रायोग्यजघन्यकट्टपं प्रदेशसंचयं कृत्वा ततः सूक्ष्मनिगोदेज्यो निर्गत्ययोग्येषु सम्यक्त्वदेशविरतिसर्वविरतियोग्येषु त्रसेषु मध्ये उत्पद्य पट्योपमासंख्येयजागमध्ये संख्यातीतान् वारान् यावत् सम्यक्त्वं स्वटपकादिकीं देशविरतिं च लब्ध्वा । कथं लब्धेति चेदुच्यते—सूक्ष्मनिगोदेज्यो निर्गत्य वादरपृथ्वीकायेषु मध्ये समुत्पन्नस्ततोऽन्तर्मुहूर्तेन कालेन विनिर्गत्य मनुष्येषु पूर्वकोट्यायु-

ल्केषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्रापि शीघ्रमेव माससप्तकानन्तरं योनिविनिर्गमनेन जातः । ततोऽष्टयार्पिकः सन् संयमं प्रतिपन्नः ।
 ततो देशीनां पूर्वकोटीं यायत् सयममनुपाह्वय स्तोकावशेषे जीविते सति मिथ्यास्य प्रतिपन्नस्ततो मिथ्यात्येनैव काखगतः
 सन् दशवर्षसहस्रप्रमाणस्थितिषु देवेषु मध्ये देवत्येनोपजातः । ततोऽन्तर्मुहूर्तमात्रे गते सति सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततो
 दशवर्षसहस्राणि जीवित्वा तावन्तं च काख सम्यक्त्वमनुपाह्वय पर्यवसानावसरे मिथ्यात्येन काखगतः सन् चादरपृथिवी-
 कायिकेषु मध्ये समुत्पन्नः । ततोऽन्तर्मुहूर्तेन ततोऽप्युद्धृत्य मनुष्येषु मध्ये समुत्पद्यते । ततः पुनरपि सम्यक्त्वं वा
 देशधिरतिं वा सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । एवं देवमनुष्यजनेषु सम्यक्त्वादि गृह्णन् मुञ्चंश्च तापक्षकव्यो यायत्पत्यो-
 पमासख्येयजागममध्ये संख्यातीतान् धारान् यायत् सम्यक्त्वखाजः स्वल्पकाखिकश्च देशधिरतिखाजो जवति । इह यदा
 यदा सम्यक्त्वादिप्रतिपत्तिस्तदा तदा यद्गुप्रदेशाः प्रकृतीरूपप्रदेशाः करोति । ततो यद्गुशः सम्यक्त्वादिप्रतिपत्तिप्रदृष्टं ।
 एतेषु च सम्यक्त्वादियोग्येषु जनेषु मध्येऽष्टौ धारान् सर्वधिरतिं प्रतिपद्यते तावत् एव धारानष्टौ धारानित्यर्थः । विसं-
 योजनहा धनन्तानुचन्धिधिघातको ज्ञत्वा । तत्रा चतुरो धारान्मोहनीयमुपशमय्य ततोऽन्यस्मिन् जने खषु शीघ्रं कर्माणि
 क्षपयन् क्षपितकर्मांश इत्यभिधीयते । एतेन च क्षपितकर्मांशेनेह जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामित्ये चिन्त्यमाने प्रायेण बाहुत्येन
 प्रकृतमधिकारः । काश्चिदपुनः प्रकृतीरधिकृत्य सविशेष ज्ञप्सिष्यामि ॥ १४-१५-१६ ॥

तत्र जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामित्यमाह—

व्यावरणसत्तगम्भि उ सहोहिणा तं विणोहिजुयक्षम्भि । निदाहुगंतराश्यहासचचके य वंधंते ॥१७॥

आवरणं चि-अवधिना सह वर्तते यो जीवः तस्य अवधिज्ञानावरणरहितं ज्ञानावरणचतुष्टयं, अवधिदर्शनावरणरहितं दर्शनावरणत्रयं, एतासां सप्तानां प्रकृतीनामात्मीयात्मीयवन्धव्यवहृदसमये यथाप्रवृत्तसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । अवधिज्ञानमुत्पादयन् प्रचूतान् कर्मपुञ्जान् परिसाटयति स्म । तत एतासां स्वस्ववन्धव्यवहृदसमये स्तोका एव पुञ्जलाः प्राप्यन्ते । अत्रापि च जघन्यप्रदेशसंक्रमेणाधिकारः, ततोऽवधिना सह यो वर्तते इत्युक्तं । तथा तमवधिं विनाऽवधिज्ञानावधिदर्शनरहित इत्यर्थः । अवधियुगले अवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणरूपे स्वस्ववन्धव्यवहृदसमये जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । अवधिज्ञानमवधिदर्शनं चोत्पादयतः प्रवक्ष्योपशमजावतोऽवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोरतीव रूक्षाः कर्मपुञ्जला जायन्ते । ततो वन्धव्यवहृदकालेऽपि प्रचूताः परिसटन्ति । तथा च सति जघन्यः प्रदेशसंक्रमो न लक्ष्यते इति तं विणेत्युक्तं । 'निहेत्यादि' निजादिकं निजाप्रचक्षारूपं, अन्तरायपत्रकं, हास्यचतुष्कं हास्यरतिजयजुगुप्सादक्षणं, एतासामेकादशप्रकृतीनां स्ववन्धान्तसमये यथाप्रवृत्तसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । निजादिकहास्यचतुष्टययोर्वन्धव्यवहृदानन्तरं गुणसंक्रमेण संक्रमो जायते । ततः प्रचूतं दक्षिकं लक्ष्यते । अन्तरायपत्रकस्य वन्धव्यवहृदानन्तरं संक्रम एव न जवति, पतद्गृहाप्राप्तेः, ततो वंधांतसमयप्रहृणं ॥ ९७ ॥

सायस्स एवसमित्ता असायबंधाण चरिमबंधंते । खवणाए लोचस्स वि अपुव्वकरणादिगाअंते ॥ ९८ ॥

सायस्स चि-अनुपशमस्य मोहनीयोपशममकृत्वा, उपशमश्रेणिमकृत्वेत्यर्थः । असातवन्धानां मध्ये यश्चरमोऽसातवन्धस्तस्यान्तिमे समये वर्तमानस्य रूपणायोद्यतस्य सातस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । परतो हि सातस्य पतद्गृहता

जयति, न सक्रमः । 'खण्ड्याए' इत्यादि, मोहनीयोपशममकृत्वा क्षपणायोद्यतस्यापूर्वकरणाद्वायाः प्रथमायक्षिकाया
अन्तसमये संग्यखनखोजस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । परतो गुणसंक्रमे खण्डस्यातिप्रचूतस्य दक्षिकस्य संक्रमायक्षिकाति-
क्रान्तत्वेन संक्रमसंज्ञयात् जघन्यप्रदेशसक्रमाज्ञायः ॥ ए० ॥

अथरठावच्छिद्रुगं गाक्षिय धीवेयधीणगिद्धितिगे । सगखवणहापवत्तस्संत एमेव मिष्ठत्ते ॥ ए० ॥

अथर चि-सागरोपमाणा दे पदपटी यावत्सम्यक्त्वमनुपाद्यन् स्त्रीवेदस्त्यानर्द्धिकखण्डाश्चतस्रः प्रकृतीर्गाक्षयित्वा
तासां संयन्धि प्रचूतं कर्मदक्षिकं परिसाध्य किञ्चिच्छेषाणां सतीनां तासां क्षपणाय समन्युद्यतस्य यथाप्रवृत्तकरणान्तिम-
समये विख्यातसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जयति । परतोऽपूर्वकरणे गुणसंक्रमेण प्रचूतकर्मदक्षिकसंक्रमसंज्ञयात् जघ-
न्यप्रदेशसंक्रमो न खन्यत इति यथाप्रवृत्तकरणान्तसमयग्रहण । 'एमेव मिष्ठत्त इति' एयमेव पूर्वोक्तेनैव प्रकारेण मिथ्या-
त्यस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमोऽवगन्तव्यः । तद्यथा-दे पदपटी सागरोपमाणां यावत्सम्यक्त्वमनुपाद्य तावन्तं काखं मि-
थ्यात्वं गाक्षयित्वा किञ्चिच्छेषस्य मिथ्यात्वस्य क्षपणाय समुद्यतस्य स्वकीययथाप्रवृत्तकरणान्तसमये वर्तमानस्य विध्यात-
संक्रमेण मिथ्यात्वस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जयति, परतो गुणसंक्रमः प्रवर्तते, तेन स न प्राप्यते ॥ ए० ॥

हस्तगुणसंक्रमद्वाप पूरयित्वा समीससम्मत्तं । चिरसंमत्ता मिष्ठत्तगयस्सुवखणयोगो सिं ॥ १०० ॥

हस्त चि-सम्यक्त्वमुत्पाद्य हस्तया गुणसक्रमाद्वाया स्त्रोककालेन गुणसंक्रमेणेत्यर्थः । समिश्रं सम्यक्त्वं सम्यक्त्वसम्य-
गिमिथ्यात्वे इत्यर्थः । मिथ्यात्वदत्तेन पूरयित्वा ध्यापूर्य चिरेण प्रचूतेन कालेन सम्यक्त्वाभिप्रायं गतस्य दे पदपटी

सागरोपमाणां यावत्सम्यक्त्वमनुपाद्य मिथ्यात्वं गतस्येत्यर्थः । पट्योपमासंख्येयज्ञागमात्रेण कालेन ते सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वे उद्वलयतः स्तोके उद्वलनसंक्रमे तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमो द्विचरमखंडस्य चरमसमये सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्यद्वलिकं परस्थाने मिथ्यात्वप्रकृतिरूपे प्रक्षिप्यते स तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रम इत्यर्थः ॥ १०० ॥

संजोयणाण चतुरुवसमित्तु संजोजश्चु अप्पञ्च । अयरछावच्छिदुगं पालिय सकहप्पवत्तंते ॥ १०१ ॥

संजोयणाण त्ति-चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमय्य, चतुष्कृत्वो मोहनीयोपशमनेन किं प्रयोजनमिति चेदुच्यते-प्रचूतपुज्जलपरिसाटः । तथाहि-चारित्रमोहनीयप्रकृतीनामुपशमं कुर्वन् स्थितिघातरसघातगुणश्रेणिगुणसंक्रमैः प्रचूतान् पुज्जलान् परिसाटयतीति । ततश्चतुष्कृत्वो मोहनीयोपशमं कृत्वा मिथ्यात्वं गच्छति । मिथ्यात्वं गतश्च सन् अट्टपाञ्चां अट्टपं कालं यावत् संयोजनान् संयोज्यानन्तानुवन्धिनो वञ्छा, तदानीं च चारित्रमोहनीयदलिकं स्वदृपमेव विद्यते, चतुष्कृत्वो मोहोपशमकाले तस्य स्थितिघातादिजिर्घातितत्वात् । ततोऽनन्तानुवन्धिनो वध्नन् तेषु यथाप्रवृत्तसंक्रमेण स्तोकमेव चारित्रमोहनीयदलिकं संक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्ते गते सति पुनरपि सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । तच्च वे पट्टपथी सागरोपमाणां यावदनुपाद्यानन्तानुवन्धिनां रूपणाय समुद्यतते । तस्य स्वकथथाप्रवृत्तकरणान्तसमये तेषामनन्तानुवन्धिनां विध्यातसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । परतोऽपूर्वकरणे गुणसंक्रमः प्रवर्तते इति स न प्राप्यते ॥ १०१ ॥

अठकसायासाए य असुजधुववंधि अठिरतिगे य । सव्वलहुं खवणाए अहापवत्तस्स चरिमम्मि ॥ १०२ ॥

अठ त्ति-अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणरूपा अष्टौ कपायाः, असातवेदनीयं, अशुजधुववन्धिन्यः कुवर्णादिनवकोप-

घातरूपाः, अस्थिरत्रिकं अस्थिराशुजायशःकीर्तिसंज्ञं, एतासां द्वाविंशतिप्रकृतीनां कपायाष्टकरहिताना । 'सखलं ति' सर्वेन्योऽन्येन्यः शीघ्रमेव रूपणायोद्धितस्य मासपृथक्त्वान्यधिकेषु अष्टसु येष्वतिक्रान्तेषु रूपणायोद्यतस्येत्यर्थः । अष्टौ कपायान् प्रति देशोनां पूर्वकोटीं यापत् संयममनुपास्य । पञ्चसग्रहे पुनः सर्वा अप्येताः प्रकृतीरधिकृत्य देशोनां पूर्वकोटीं यापत् संयममनुपास्येत्युक्तं । रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यथाप्रवृत्तकरणचरमसमये कपायाष्टकस्य विध्यात्संक्रमेण शेषाणां यथाप्रवृत्तसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जयति ॥ १०२ ॥

पुरिसे संजखणतिगे य घोखमाणेण चरमवद्भस्स । सगथंतिमे असापण समा अरई य सोगो य ॥१०३॥

पुरिसे सि-पुरिसे इत्यादौ पष्ठ्यर्थे सप्तमी । पुरुषवेदस्य सग्यवनत्रिकस्य च क्रोधमानमायारूपस्य रूपणाय समुद्यतेन रूपणश्रेणिं प्रतिपन्नेन स्वस्वबन्धचरमसमये । 'घोखमाणेण ति' जघन्ययोगिना यद्ब्रह्म दक्षिकं तस्य चरमसंगोप्ते जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जयति । तथाहि-आसां चतसृणामपि प्रकृतीनां बन्धव्यवष्टेदसमये समयोनायद्विकादिकषण्डं मुक्त्याऽन्यत् प्रदेशसंक्रमं न विद्यते । तदपि च प्रतिसमयं संक्रमेण क्षयमुपगच्छति तावत् धावचरमसमयवद्भस्सासम्येयो भागः शेषो जयति । सतस्तं सर्वसंक्रमेण सक्रमयतो जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । 'असापण समा अरई य सोगो य सि' अरतिशोकावसातसमौ असातयेदनीयस्येवारतिशोकयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जायनीय इत्यर्थः ॥ १०३ ॥

वेणविकारसगं उवखिय यधिऊण अप्पं । जिष्ठिई निरयाळं उवट्टित्ता अवंधित्तु ॥ १०४ ॥
धावरगयस्स चिरउवखणोपयस्स एव उव्वस्स । मणुयदुगस्स य तेउसु वाउसु वा सुद्धमवद्भाणं ॥१०५॥

वेञ्चि ति-देवद्विकनरकद्विकवैक्रियसप्तकलक्षणं वैक्रियैकादशकं एकेन्द्रियज्ञवे उवर्तमानेनोद्वलितं पुनरपि पञ्चेन्द्रिय-
त्वमुपागतेन सता । अट्टपाद्मदृपकालं अन्तर्मुहूर्तकालं यावदित्यर्थः । वद्धा, ततो ज्येष्ठस्थितिरुत्कृष्टस्थितिस्त्रयस्त्रिंश-
त्सागरोपमस्थितिक इत्यर्थः । सप्तमनरकपृथिव्यां नारको जातः । ततस्तावन्तं कालं यावत् यथायोगं तद्वैक्रियैकादशक-
मनुचूय ततो नरकाद्बुद्ध्य पञ्चेन्द्रियतिर्यक्तु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च तद्वैक्रियैकादशकमवद्धा स्थावरेष्वेकेन्द्रियेषु मध्ये
समुत्पन्नः । तस्य चिरोद्वलनया पट्टयोपमासंख्येयजागमात्रेण कालेनोद्वलनया तद्बुद्धयतो यत् द्विचरमखंरस्य चरमस-
मये प्रकृत्यन्तरे दलिकं संक्रामति, स तस्य वैक्रियैकादशकस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । 'एयस्सेत्यादि' एतस्यैवानन्तरो-
क्तस्य जीवस्य पूर्वोक्तेन विधिना तेजोवायुषु मध्ये समागतस्य सूक्ष्मैकेन्द्रियज्ञवे वर्तमानेन यद्बुद्धमुच्चैर्गोत्रं मनुजदिकं च
मनुजगतिमनुजानुपूर्वादिक्षणं । ते चिरोद्वलनयोद्वलयतो द्विचरमखंरस्य चरमसमये परप्रकृतौ यद्दलिकं संक्रामति स
तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । इयमत्र जावना-मनुजदिकमुच्चैर्गोत्रं च प्रथमतस्तेजोवायुज्ञवे वर्तमानेनोद्वलितं, पुनरपि
सूक्ष्मैकेन्द्रियज्ञवमुपागतेनान्तर्मुहूर्तं यावद्बुद्धं, ततः पञ्चेन्द्रियज्ञवं गत्वा सप्तमनरकपृथिव्यामुत्कृष्टस्थितिको नारको
जातः । तत उद्बुद्ध्य पञ्चेन्द्रियतिर्यक्तु मध्ये समुत्पन्नः । एतावन्तं च कालमवद्धा प्रदेशसंक्रमेण चानुचूय तेजोवायुषु
मध्ये समागतः । तस्य मनुजदिकोच्चैर्गोत्रे चिरोद्वलनयोद्वलयतो द्विचरमखंरस्य चरमसमये परप्रकृतौ यद्दलं संक्रामति
स तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमः ॥ १०४-१०५ ॥

हस्सं कालं बंधिय विरलं आहारसत्तगं गंतुं । अविरइ महुवदंतस्त जा थोव उवलणा ॥ १०६ ॥

हस्तं वि-द्वस्त्र काखं स्तोत्र काखं यावत् विरतोऽप्रमत्तसंयतः सन् आहारकसप्तकं वद्ध्वा कर्मोदयपरिणतिवशात् पुन-
रप्यविरतिं गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तात्परतो महोच्छ्वनया विरोच्छ्वनया पट्योपमासंक्ष्येयज्ञागप्रमाणेन काखेनोच्छ्वनयोच्छ्व-
नयतः सतो या स्तोकोच्छ्वना द्विचरमखदस्य चरमसमये यत्कर्मदक्षिकं परप्रकृतिषु प्रक्षिप्यते, सा स्तोकोच्छ्वना, सा
आहारकस्य जपन्यः प्रदेशसंक्रमः ॥ १०६ ॥

तेवचिसयं उदहीण स चतुष्पञ्चाहियं श्रवंधित्ता । अंते अहृष्यवत्तकरणस्त उह्योवतिरियडुगे ॥१०७॥

तेवचिसयं वि-त्रिपद्यधिकमुदधिशात सागरोपमाणां शतं चतुष्पट्योपमाधिकं च यावत् स हृषितकर्मांशः सर्वजपन्य-
तिर्यग्दिकोद्योतसत्कर्मा उद्योततिर्यग्दिकं श्रवद्ध्वा यथाप्रवृत्तकरणस्याम्ते चरमसमये उद्योततिर्यग्दिकयोर्जपन्यं प्रदेशसं-
क्रमं करोति । कथं त्रिपद्यधिकं सागरोपमाणां शतं चतुःपण्याधिकं च यावदयच्छेति चेदुच्यते-स हृषितकर्मांशस्त्रिप-
ट्योपमायुष्केषु मनुजेषु मध्ये समुत्पन्नस्तत्र देवदिकमेव धर्माति, न तिर्यग्दिकं, नाप्युद्योत । तत्र चान्तर्मुहूर्ते शोषे सत्या-
युषि सम्यक्त्यमवाप्य ततोऽप्रतिपतितसम्यक्त्य एव पट्योपमस्थितिको देवो जातः । ततोऽप्यप्रतिपतितसम्यक्त्यो देव-
जयाद्युत्या मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः । ततस्त्रेनैवाप्रतिपतितेन सम्यक्त्येन सहित एकत्रिंशत्सागरोपमस्थितिको भैवेयकेषु
मध्ये देवो जातः । तत्र चोत्पत्त्यनन्तरमन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं मिथ्यात्य गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तावशोपे आयुषि पुनरपि सम्यक्त्य
खजते । ततो वे पट्टपट्टी सागरोपमाणां यावन्मनुष्यानुत्तरसुरादिषु सम्यक्त्यमनुपाद्य तस्याः सम्यक्त्याज्ञाया अन्तर्मुहूर्ते

शेषे शीघ्रमेव रूपणाय समुद्यतः । ततोऽनेन विधिना त्रिपद्यधिकं सागरोपमाणां शतं चतुष्पद्याधिकं च यावत्तिर्यग्द्विक-
मुद्योतं च बन्धरहितं जवतीति ॥ १०७ ॥

इगविगलिंदियजोग्गा अष्ठ पञ्जात्तगेण सह तेसिं । तिरियगइसमं नवरं पंचासीउदहिसयं तु ॥१०८॥

इग ति-एकेन्द्रियविकलेन्द्रिययोग्या अष्टौ याः प्रकृतय एकद्वित्रिचतुरिन्द्रियजातिस्थावरातपसूक्ष्मसाधारणलक्षणाः ।
तासामपर्याप्तकसहितानां नवानां प्रकृतीनां तिर्यग्गतिसमं वक्तव्यं । नवरमत्र पञ्चाशीत्यधिकं सागरोपमशतं चतुष्पद्या-
धिकं यावदवच्छेति वक्तव्यं । कथमेतावन्तं कालं यावदबन्ध इति चेदुच्यते-इह रूपितकर्मांशो द्वाविंशतिसागरोपमस्थि-
तिकः षष्ठपृथिव्यां नारको जातः । तत्राप्यन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुषि सम्यक्त्वं प्राप्तवान् । ततोऽप्रतिपतितसम्यक्त्व एव
मनुष्यो जातः । ततस्तेनाप्रतिपतितेन सम्यक्त्वेन देशविरतिमनुपाह्य चतुःपद्योपमस्थितिकः सौधर्मदेवलोके देवो
जातः । ततस्तेनापतितेन सम्यक्त्वेन सह देवजवाच्च्युत्वा मनुष्यो जातः । तस्मिंश्च मनुष्यजवे संयममनुपाह्य त्रैवेयके-
ष्वेकत्रिंशत्सागरोपमस्थितिको देवो जातः । तत्र चोत्पत्त्यनन्तरमन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं मिथ्यात्वं गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तावशेषे
आयुषि ज्ञूयोऽपि सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततो द्वे पट्टपृष्ठी सागरोपमाणां यावत् सम्यक्त्वमनुपाह्य तस्याः सम्यक्त्वा-
द्वाया अन्तर्मुहूर्ते शेषे रूपणाय समुद्यतते । तदेवं पञ्चाशीत्यधिकं सागरोपमशतं चतुःपद्याधिकं यावत्पूर्वोक्तानां
नवप्रकृतीनां बन्धाच्चावः ॥ १०८ ॥

उत्तीसाए सुजाणं सेढिमणारुहिय सेसगविहीहिं । कट्टु जहन्नं खवणं अपुवकरणादिया अंते ॥१०९॥

वृत्तीसाए चि-श्रेणिमनाह्योपशमश्रेणिमकृत्वा शेषैर्यिधिभिः हृषितकर्माशसक्तैः पट्टत्रिंशत्संख्यानां शुभप्रकृतीनां
 पञ्चेन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानवज्रपञ्जनाराचसंहननतैजससप्तकप्रशस्तपिहायोगतिशुक्लद्विद्वारिहसुरजिगन्धकपाया-
 म्बमधुरमृदुवभुस्त्रिगुणोष्णागुरुदुधुपराधातोम्रासत्रसादिदशकनिर्माणद्वेषानां जघन्यं प्रदेशात् कृत्वा हृषणायोष्ठितस्य
 हृषितकर्माशस्यापूर्वकरणसत्कायाः प्रथमायुषिकाया अन्ते चरमसमये तासां जघन्यः प्रदेशसक्रमो जघति । तत ऊर्ध्वं
 तु गुणसंक्रमेण खण्डस्यासिप्रज्वतस्य दक्षिकस्य सक्रमायुषिकातिक्कान्तत्येन संक्रमसंजयात् स न प्राप्यते । पद्यसग्रहे तु
 वज्रपञ्जनाराचयर्जितानां शेषाणां पञ्चविंशत्प्रकृतीनामेवापूर्वकरणप्रथमायुषिकान्ते जघन्यः प्रदेशसक्रम उक्ताः । वज्रपञ्ज-
 नाराचसंहननस्य तु स्वग्रन्धव्ययष्टेदसमये इति ॥ १०९ ॥

सम्महिच्छिञ्जोग्गाण सोलसहृ पि असुजपगर्हणं । थीवेपण सरिसगं नवरं पढमं तिपह्वेसु ॥११०॥

सम्महिच्छि-सम्यग्दृष्टेरयोग्यानां पोरुशानामशुभप्रकृतीनां प्रथमवर्जसस्थानप्रथमवर्जसंहननाप्रशस्तपिहायोगति-
 र्जगद्गुःस्यरानादेयनपुमक्रेदनीवैर्गोत्रद्वेषानां स्त्रीवेदेन सहर्षं वक्तव्यं । यथा प्राक् स्त्रीवेदस्य जघन्यप्रदेशसक्रमजा-
 पना कृता तथात्रापि कर्तव्या । नयरमेतासां जघन्यप्रदेशसक्रमस्वामी प्रथम त्रिपह्योपमायुष्केषु मनुष्येषु मध्ये
 समुपमोऽव्ययः । अन्तर्मुहूर्तावशेषे चायुषि प्राप्तसम्यक्त्वः । शेषं तथैव वक्तव्यम् ॥ ११० ॥

नरतिरियाण तिपह्वस्संते उराखियस्स पाउग्गा । तिठयरस्स य वधा जहन्नत् आखिगं गंतु ॥१११॥

नर चि-नरतिरिश्वां त्रिपह्योपमस्यान्ते औदारिकस्य प्रायोग्याः प्रकृतयो जघन्यप्रदेशसंक्रमयोग्याः । इयमत्र जायना-

यो जीवः सकलान्यजीवापेक्षया सर्वजघन्यौदारिकसत्कर्मा सन् त्रिपट्योपमायुष्केषु तिर्यङ्मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः, तस्यौदारिकसत्कमनुजवतो विध्यातसंक्रमेण परप्रकृतौ संक्रमयतश्च स्वायुपश्चरमसमये तस्यौदारिकसप्तकस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । औदारिकस्य प्रायोग्या इत्यौदारिकसप्तकं । ' तिष्ठयरस्सेत्यादि ' तीर्थकरनामकर्मणो बन्धं कुर्वता यत्प्रथमसमये बन्धं दलिकं तत् बन्धावलिकातीतं सत् यदा परप्रकृतिषु यत्राप्रवृत्तसंक्रमेण संक्रमयति तदा तीर्थकरनाम्नो जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । तदेवमुक्तः प्रदेशसंक्रमः । तद्भुक्तौ च समर्थितं संक्रमकरणम् ॥ १११ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायां संक्रमकरणम् ॥

तदेवमुक्त संक्रमकरणां । सप्तत्युद्देशक्रमेणोर्ध्वतनापवर्तने षष्ठमवसरप्राप्ते । ते च द्वे अपि स्थित्यनुज्ञागविषये । तत्र प्रथमतः स्थितेरुर्ध्वतनापवर्तने षष्ठ्ये । स्थितौ सत्यामनुज्ञागसंज्ञयात् । तत्राप्युद्देशक्रमप्रामाण्यानुसरणात् प्रथमतः स्थितेरुर्ध्वतनामेयाद्—

उषट्पणा निर्द्वय उदयावखियापे वाहिरनिर्द्वयं । होइ अवाहा अश्वावणात् जा वाखिया हस्ता ॥१॥

उषट्पणं चि—स्थितेरुर्ध्वतना उदयावखिकाया वाद्यानां स्थितीनामधगन्तव्या । उदयावखिका तु सकलकरणायोग्येति कृत्वा सा प्रतिनिध्यते । अपि च षष्ठ्यमानप्रकृतेर्यावती अवाधा स्या तुल्या वा हीना वा पूर्ववद्भ्रमकृतीनां वा स्थितिः सा नोद्धर्त्यते, सा उत्पद्यत तत ऊर्ध्वं षष्ठ्यमानप्रकृतेरवाधाया उपरि न निक्षिप्यत इत्यर्थः, अवाधाकाखान्तःप्रविष्टत्वात् । या पुनरवाधाकाखादुपरिवर्तनी सा उद्धर्त्यत एव । तदेवमवाधान्तःप्रविष्टाः सर्वा अपि स्थितय उर्ध्वतनामधिकृत्यातिक्रमणीया जयन्ति परित्याग्या जयन्तीत्यर्थः । अतिक्रमणीयस्थितिप्रमाणनिरूपणार्थमेवाह—‘ होइ इत्यादि ’ जयति अवाधा अतीघापना उद्धर्तनीया । एपोत्कर्षतोऽतीघापना । सा च हीना हीनतरा तावदधगन्तव्या यावत् हस्ता जघन्याऽतीघापना आवखिका आवखिकामात्रा जयति । इयमत्र जायना—अवाधान्तर्गतं कर्मदखिकमुर्ध्वतनायोग्यं न जयति, किं त्यवाधायाः परत एव । तथा च सति यैवोत्कृष्टाऽवाधा सैवोत्कृष्टाऽतीघापना, समयोना उत्कृष्टाऽवाधा समयोना उत्कृष्टाऽतीघापना, द्विसमयोना उत्कृष्टाऽवाधा द्विसमयोना उत्कृष्टाऽतीघापना । एवं समयसमयदान्याऽतीघापना तावदान्या यावद्जायन्याऽवाधाऽन्तर्मुद्ध्वतप्रमाणा । ततोऽपि जघन्यतराऽतीघापना आवखिकामात्रं जयति । उच्चोदयावखिकाखद-

णमवसेयं । तथाहि—उदयावलिकान्तर्गताः स्थितयो नोद्धर्त्यन्ते “उपवृणा विईए उदयावलियाए वाहिरविईणं” इतिवचनात् । ननु यदा तदा वा बन्धे सत्युद्धर्तना प्रवर्तिष्यते “आवंधा उक्कट्टिइ” इतिवचनात्, तत उदयावलि-
कागताः स्थितयोऽवाधान्तर्गतत्वेन नोद्धर्तिष्यन्ते, किमुदयावलिकाग्रहणेन ? तदयुक्तं, अन्निप्रायापरिज्ञानात् । अवा-
धान्तर्गताः स्थितयो नोद्धर्त्यन्त इति किमुक्तं जवति ? अवाधान्तर्गताः स्थितयः स्वस्थानाहुत्पाट्यावाधाया उपरि न निहि-
प्यन्ते । अवाधाया मध्ये पुनस्तासां वक्ष्यमाणक्रमेणोद्धर्तनानिर्दोषो प्रवर्तमानो न विरुध्येते । तत उदयावलिकान्तर्गता
अप्युद्धर्तनीयाः प्राप्नुवन्तीति प्रतिपिध्यन्ते ॥ १ ॥

संप्रति निक्षेपप्ररूपणार्थमाह—

आवलियथसंखजागाइ जाव कम्मट्टिइ त्ति निखेवो । समउत्तरावियाए सावाहाए जवे ऊणे ॥१॥
आवन्निय त्ति-इह निक्षेपो द्विधा-जघन्य उत्कृष्टश्च । तत्रावलिकाया असंख्येयजागमात्रासु स्थितिषु चः कर्मदलिक-
निक्षेपः स जघन्यः । तथाहि-सर्वोत्कृष्टात् स्थित्यग्रादध आवलिकामावलिकाया असंख्येयं च जागमधोऽवतीर्य ततोऽ-
धस्तनी या स्थितिस्तस्या दलिकमतीवजापनावलिकामात्रमतिक्रम्योपरितनीष्वेवावलिकाया असंख्येयजागजाविनीषु स्थि-
तिषु निहिष्यते, नावलिकाया मध्येऽपि, तथास्वाजान्यात् । ततोऽसौ जघन्यो दलिकनिक्षेपः । एवं च सति आवलि-
काया असंख्येयतमेन जागेनाधिकास्वावलिकामात्रासु स्थितिषु उद्धर्तनं न जवतीति सिद्धं । तथा च सत्युत्कृष्टस्थिति-
बन्धे उद्धर्तनायोग्याः स्थितयो बन्धावलिकामवाधामुपरितनीमानलिकामसंख्येयजागाधिकां मुक्त्वा शेषा एव जघ्न्याः ।

तथाहि—यन्धापखिकान्तर्गतं सकलकरणायोग्यमिति कृत्वा बन्धापखिकान्तर्गताः स्थितयो नोद्धर्तनायोग्याः । तथाऽ-
 याधान्तर्गता अपि नोद्धर्तनायोग्याः, तासामतीव्रापनात्वेन प्राक् प्रतिपादितत्वात् । असंख्येयजागाधिकायखिकामात्र-
 जापिन्यक्षोपरितन्यः स्थितयः प्रागुक्तयुक्तेरेष नोद्धर्तनायोग्याः । इदानीं निक्षेपश्चिन्त्यते । तत्र यदात्रखिकामायखि-
 काया असंख्येयजागं चोपरिष्ठादधोऽयतीर्य द्वितीयाऽधस्तनी स्थितिरुद्धर्त्यते, तदा समयाधिक आषखिकाया असंख्ये-
 यजागो निक्षेपविषयः । यदा तु तृतीया स्थितिरुद्धर्त्यते तदा द्विसमयाधिकः । एवं समयवृद्ध्या तावद्विखिकनिक्षेपो
 वर्धते यावदुत्कृष्टो भवति । स च कियान् भवतीति चेदुच्यते—‘समयेत्यादि’ समयाधिकायखिकयाऽधाधया च हीना
 सर्वा कर्मस्थितिः । तथाहि—अधाधोपरिस्थस्थितीनामुद्धर्तना भवति । तत्राप्यधाधया उपरितने स्थितिस्थाने उद्धर्त्य-
 मानेऽधाधया उपरि दखिकनिक्षेपो भवति, नाधाधया मध्येऽपि, उद्धर्त्यमानदखिकस्योद्धर्त्यमानस्थितेरुद्धर्मेष निक्षे-
 पात् । तत्राप्युद्धर्त्यमानस्थितेरुपरि आषखिकामात्राः स्थितीरतिक्रम्योपरितनीषु स्थितिषु सर्वासु दखिकनिक्षेपो भवति ।
 अतोऽतीव्रापनावखिकामुद्धर्त्यमानां च समयमात्रां स्थितिमधाधां च वर्जयित्वा शेषा सर्वापि कर्मस्थितिरुत्कृष्टो दखिक-
 निक्षेपविषयः । चर्क च पञ्चसंग्रहमूलटीकाया—समयोत्तरायखिकया साधाधया हीना यावदुत्कृष्टा कर्मस्थितिस्तावद्विखि-
 कनिक्षेपो भवति । यतोऽधाधोपरिस्थस्थितीनामुद्धर्तना भवति सापि अतीव्रापनामुद्धर्त्यमानायामपि स्थितौ न
 दखिकनिक्षेपो भवति । अतः समयाधिकाषखिकायाधाधयर्जितासु शेषासु सर्वासु स्थितिषु दखिकनिक्षेपो भवतीति ।
 तदेवमधाधया उपरितनं समयमात्रमुद्धर्त्यमानं स्थितिस्थानमधिकृत्योत्कृष्टो दखिकनिक्षेपविषयः प्राप्यते । सर्वोपरितनं तु

स्थितिस्थानमुद्वर्त्यमानमपेक्ष्य जंघन्यो दक्षिणनिक्षेपनिषयः । उक्तं च—“ आबाहोवरिष्ठाणगदलं पडुचेह परमनिरेकेवो ।
चरिमुवट्टण्ठाणं, पडुच्च इह जायइ जहणो ॥ १ ॥” इति ॥ २ ॥

एषोऽव्याघाते दक्षिणनिक्षेपविधिरुक्तः, व्याघाते पुनरेवं—

निवाघाएणैवं वाघाए संतकम्महिगबंधो । आवल्लिअसंखजागादि होइ अइत्तावणा नवरं ॥ ३ ॥

निवाघाएण त्ति-एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण दक्षिणनिक्षेपो निर्व्याघातेन व्याघाताच्चावेन द्रष्टव्यः । व्याघाते पुनः प्राक्तन-
स्थितिसत्कर्मपेक्षयाऽन्यधिकाजिनवकर्मबन्धरूपे आवल्लिकाऽसंख्येयजागादिकाऽतीत्यापना ज्वति । निक्षेपोऽप्याव-
ल्लिकागतासंख्येयजागादिकः । इयमत्र ज्ञावना-प्राक्तनसत्कर्मस्थित्यपेक्षया समयादिनान्यधिको योऽजिनवकर्मबन्धः
स व्याघात उच्यते । तस्मिन् सत्यतीत्यापना आवल्लिकासंख्येयजागादिका ज्वति । तथाहि-प्राक्तनसत्कर्मस्थितेः
सकारात् समयमात्रेणान्यधिकेऽजिनवकर्मबन्धे सति प्राक्तनसत्कर्मणोऽन्त्या वा विचरमा वा स्थितिर्नोद्वर्त्यते । एवं
समयद्वयेन समयत्रयेण यावदावल्लिकाया असंख्येयतमेनापि जागेनान्यधिकेऽजिनवकर्मबन्धे द्रष्टव्यं । यदा पुनर्वा-
न्यामावल्लिकाया असंख्येयतमाज्यां जागाज्यामन्यधिकोऽजिनवकर्मबन्ध उपजायते तदा प्राक्तनसत्कर्मणोऽन्त्या स्थिति-
रुद्वर्त्यते । उद्वर्त्य चावल्लिकायाः प्रथमसंख्येयतमं जागमतिक्रम्य द्वितीयेऽसंख्येयतमे जागे निक्षिप्यते । एतावतीत्ता-
पनानिक्षेपौ जघन्यौ । यदा पुनः समयाधिकाज्यां वाज्यामावल्लिकाया असंख्येयतमाज्यां जागाज्यामधिकोऽजिनवक-
र्मबन्धस्तदा आवल्लिकायाः प्रथमसंख्येयतमं जागं समयाधिकमतिक्रम्य द्वितीयेऽसंख्येयतमे जागे निक्षिप्यते । एवम-

जिनवकर्मबन्धस्य समयादिवृद्ध्यतीत्यापना प्रवर्धते । सा च तावद्यावदावधिका परिपूर्णा भवति । निक्षेपस्तु सर्वत्रापि
 ता यन्मात्र एव भवति । तत ऊर्ध्वं पुनरजिनवकर्मबन्धवृद्ध्यौ निक्षेप एव केवलो वर्धते, नातीत्यापना । यावद्याजिन-
 वकर्मबन्धः प्राक्तनस्थितिसत्कर्मणः सकाशात् दान्यामावधिकाया असंख्येयतमान्यां जागान्यामधिको न भवति तावत्
 प्राक्तनसत्कर्मणश्चरमस्थितेरथ आवधिकामसंख्येयजागाधिकामतिक्रम्य ततोऽधस्तनीरेव स्थितिरुत्तयति । तत्रापि यदा
 आवधिकामसंख्येयजागाधिकामतिक्रम्य ततोऽनन्तरामेयाधस्तनी स्थितिमुत्तयति, तदा आवधिकामतिक्रम्योपरि-
 तने आवधिकाया असंख्येयतमे जागे निक्षिपति । यदा तु द्वितीयामधस्तनी स्थितिमुत्तयति तदा समयाधिकेऽस-
 ख्येयतमे जागे निक्षिपति । एवं प्रकारेण द्रष्टव्यं । सप्रत्यक्षपद्युत्स्यमुच्यते—या जघन्याऽतीष्ठापना यश्च अधन्यो निक्षेप,
 एतौ द्वावपि सर्वस्रोको परस्परं च तुस्यौ । यतो द्वायप्येतौ आवधिकासत्कासंख्येयतमजागमात्रौ, तान्यामसंख्येयगु-
 णोत्कृष्टाऽतीष्ठापना, तस्या उत्कृष्टायाधारूपत्वात् । ततोऽप्युत्कृष्टो निक्षेपोऽसंख्येयगुणः, यतोऽसौ समयाधिकावधि-
 कयाऽवाधया च हीना सर्वा कर्मस्थितिः । ततोऽपि सर्वा कर्मस्थितिर्विशेषाधका ॥ ३ ॥

तदेयमुक्त्वा स्थित्युत्तना, सप्रति स्थित्यपवर्तनामाह—

उद्वृत्तो य विद्ं उदयावसिवाहिरा विद्विसेसा । निस्किवइ तइयजागे समयाहृप सेसमइवईय ॥४॥
 वहुइ तत्तो अतिष्ठावणा उ जावासिगा इवइ पुष्ता । ता निस्केवो समयाहिगासिग दुगूण कम्मविद्ं ५
 उद्वृत्तो चि-स्थितिमपवर्तयन् उदयावधिकाया धाद्यान स्थितिर्विशेषान् स्थितिर्ज्ञेदानपवर्तयति । के ते स्थितिर्विशेषा

इति चेदुच्यते-उदयावलिकाया उपरि समयमात्रा स्थितिः द्विसमयमात्रा एवं तावद्वाच्यं यावद्वन्धावलिकोदयावलिका-
 हीना सर्वा कर्मस्थितिः । एते स्थितिविशेषाः । उदयावलिकाया गतम च स्थितिः सकलकरणयोग्येति कृत्वा तां नाप-
 वंर्तयति । तत उक्तं उदयावलिकावाह्यानिति । कुत्र निक्षिपतीति चेदत आह-निक्षिपति आवलिकायास्त्रिजागे तृतीये
 जागे समयाधिके । शेषं समयोनमुपरितनं त्रिजागद्यमतिक्रम्य । इयमत्र जावना-उदयावलिकाया उपरितनी या
 स्थितिस्तस्या दक्षिणमपवर्तयन् उदयावलिकाया उपरितनौ द्वौ त्रिजागौ समयोनावतिक्रम्याधस्तने समयाधिके तृतीये
 जागे निक्षिपति । एष जघन्यो निक्षेपः जघन्या चातीञ्जापना । यदोदयावलिकाया उपरितनी द्वितीया स्थितिरपवर्त्यते
 तदाऽतीञ्जापना प्रागुक्तप्रमाणा समयाधिका जवति । निक्षेपस्तु तावन्मात्र एव । यदा तूदयावलिकाया उपरितनी
 तृतीया स्थितिरपवर्त्यते तदाऽतीञ्जापना प्रागुक्तप्रमाणा द्विसमयाधिका जवति, निक्षेपस्तु तावन्मात्र एव । एवमतीञ्जा-
 पना प्रतिसमयं तावद्द्विमुपनेतव्या यावदावलिका परिपूर्णा जवति । ततः परमतीञ्जापना सर्वत्रापि तावन्मात्रैव
 जवति, निक्षेपस्तु वर्धते, स च तावद्यावद्वन्धावलिकातीञ्जापनावलिकारहिता अपवर्त्यमानस्थितिरहिता च सकलापि
 कर्मस्थितिः । तथाहि-वन्धावलिकायामतीतायां सत्यां कर्मापवर्तयितुमारजते । तत्रापि च यदा सर्वोपरितनं स्थिति-
 स्थानमपवर्तयति, तदावलिकामात्रमधोऽवतीर्याधस्तनेषु सर्वेष्वपि स्थितिस्थानेषु निक्षिपति । तस्माद्भुक्तुष्टो निक्षेपोऽपव-
 र्त्यमानस्थितिसमयरहिता वन्धावलिकातीञ्जापनावलिकारहिता च सर्वापि कर्मस्थितिः । उक्तं च-“समयाहिञ्चञ्च-
 चणा वंधावलिया य मोत्तु निरखेवो । कम्मच्छिं वंधोदय आवलिया मुत्तु उवट्टे ॥ १ ॥ ” कर्मस्थितिं वन्धावलिकामु-

दयायलिकां च मुक्त्वा शेषां सर्षामपि अपयर्तयतीत्यर्थः । तदेयमुदयायलिकाया उपरितनं समयमात्रं स्थितिस्थानं प्रतीत्य प्रयर्तमानायामपयर्तनायां समयाधिकायलिकात्रिजागो निक्षेपः प्राप्यते । स च सर्वप्रधन्यः सर्वोपरितनं च स्थितिस्थानं प्रतीत्य प्रयर्तमानायामपयर्तनायां यद्योक्तरूप उत्कृष्टो निक्षेपः । उक्तं च—“ उदयायलिमुपरिष्ठं गार्धं अहि-
गिष्ण होइ अइहीणो । निरुखो सपोयरि ठिइवाणपसा जये परमो ॥ १ ॥ ” ॥ ४-५ ॥

एष निर्व्याघातेऽपयर्तनाविधिरुक्तः, संप्रति व्याघाते तमाह—

वाघाप समजणं कंडगमुक्कस्सिया अइववणा । ढायठिई किंचूणा ठिइकंरुकस्सगपमाणं ॥ ६ ॥

वाघाप सि-अत्र व्याघातो नाम स्थितिघातः तस्मिन् सति, त कुर्वत इत्यर्थः । समयोनं करुणमात्रमुत्कृष्टाऽतीता-
पना । कर्म समयोनमिति चेदुच्यते-उपरितनेन समयमात्रेषु स्थितिस्थानेनापयर्तमानेन सहापस्मात् करुणमतिक्रम्यते ।
ततस्तेन विना करुणं समयोनमेव जयति । करुणमानमाह-‘ ढायठिई ’ इत्यादि, यस्याः स्थितेरारन्य तस्या एष प्रकृ-
तेरुत्कृष्टं स्थितिवन्धमाधत्ते । ततः प्रच्युति सर्षापि स्थितिर्नायस्थितिरित्युच्यते । उक्तं च पञ्चसंग्रहमूलटीकायां—“यस्याः
स्थितेरारन्योत्कृष्टं स्थितिवन्धं विधत्ते निर्मापयति, तस्या आरन्योपरितनानि सर्षाप्यपि स्थितिस्थानानि नायस्थितिसं-
ज्ञानि जयन्ति ” । सा नायस्थितिः किंचिदूना कंडकस्योरुत्कृष्ट प्रमाणं, पञ्चसंग्रहे पुनरेवं मूलटीकाकृता व्याख्या कृता
“सा नायस्थितिरुत्कर्षतः किंचिदूना किंचिदूनकर्मस्थितिप्रमाणा । तथाहि—अन्तःकोटीकोटीप्रमाणं स्थितिवन्ध कृत्या
पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रिय उत्कृष्टसंज्ञेशयशाडुत्कृष्टां स्थितिं विधत्ते इति । सा वायस्थितिः किंचिदूनकर्मस्थितिप्रमाणा करुणस्यो-

त्कृष्टं प्रमाणमिति” । एतच्चोत्कृष्टं कंरुकं समयमात्रेणापि न्यूनं कंडकमुच्यते । एवं समयद्वयेन समयत्रयेण एवं ताव-
 श्यूनं वाच्यं आवत्तत्पट्टयोपमासंख्येयज्ञागमात्रप्रमाणं जवति । तच्च जघन्यं कंडकं । इदं च समयोनं जघन्या व्याघातेऽ-
 तीज्ञापना । संप्रत्यट्टपवहुत्वमुच्यते—तत्रापवर्तनायां जघन्यो निक्षेपः सर्वस्तोकः । तस्य समयाधिकावलिकात्रिज्ञागमा-
 त्रत्वात् । ततोऽपि जघन्यातीज्ञापना द्विगुणा त्रिसमयोना । कथं त्रिसमयोनं द्विगुणत्वमिति चेदुच्यते—व्याघातमन्त-
 रेण जघन्याऽतीज्ञापना आवलिकात्रिज्ञागद्वयं समयोनं जवति । आवलिका चासत्कट्टपनया नवसमयप्रमाणा कट्टप्यते ।
 ततस्त्रिज्ञागद्वयं समयोनं पञ्चसमयप्रमाणमवगन्तव्यं । निक्षेपोऽपि जघन्यः समयाधिकावलिकात्रिज्ञागरूपोऽसत्कट्टप-
 नया चतुःसमयप्रमाणो द्विगुणीकृतस्त्रिसमयोनः सन् एतावानेव जवतीति । ततोऽपि व्याघातं विनोत्कृष्टाऽतीज्ञापना
 विशेषाधिका, तस्याः परिपूर्णावलिकामात्रत्वात् । ततो व्याघाते उत्कृष्टाऽतीज्ञापनाऽसंख्येयगुणा, किञ्चिदूनमायस्थि-
 तिप्रमाणत्वात्तस्याः । ततोऽप्युत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः, तस्य समयाधिकावलिकाद्विकोनसकलकर्मस्थितिप्रमाण-
 त्वात् । ततः सर्वा कर्मस्थितिर्विशेषाधिका । संप्रत्युद्वर्तनापवर्तनयोः संयोगेनाट्टपवहुत्वमुच्यते । तत्रोद्वर्तनाया व्याघाते
 जघन्यातीज्ञापनानिक्षेपौ सर्वस्तोकौ, स्वस्थाने तु परस्परं तुद्वयौ, आवलिकाऽसंख्येयज्ञागमात्रत्वात् । ततोऽपवर्तनायां
 जघन्यो निक्षेपोऽसंख्येयगुणः, तस्य समयाधिकावलिकात्रिज्ञागमात्रत्वात् । ततोऽप्यपवर्तनायामेव जघन्यातीज्ञापना
 द्विगुणा त्रिसमयोना । अत्र ज्ञावना प्रागेव कृता । ततोऽप्यपवर्तनायामेव व्याघातं विनोत्कृष्टाऽतीज्ञापना विशेषाधिका,
 तस्याः परिपूर्णावलिकाप्रमाणत्वात् । तत उद्वर्तनायामुत्कृष्टातीज्ञापना संख्येयगुणा, तस्या उत्कृष्टाबाधारूपत्वात् ।

ततोऽप्यर्तनायां व्यापाते उत्कृष्टाऽतीष्ठापनाऽसंख्येयगुणा, तस्याः किञ्चिद्गुणव्यवस्थितिप्रमाणत्वात् । तत उर्ध्वतनाया-
मुत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः । ततोऽप्यप्यर्तनायामुत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः । ततोऽपि सर्वा स्थितिर्विशेषाधिका ॥६॥

तदेयमुक्ते स्थित्युर्ध्वतनाप्यर्तने, समत्यनुज्ञागोर्ध्वतनाप्यर्तने यास्ये । तत्र प्रथमतोऽनुज्ञागोर्ध्वतनामाह-

चरमं नोषट्टिञ्जाह जावाणताणि फड्डगाणि ततो । उस्सक्खिय उकड्डह एवं उवट्टणाहं ॥ ७ ॥

चरमं ति-चरमं स्पर्धकं नोद्धर्त्यते, नापि द्विचरमं । एवं तावदाप्य यावच्चरमारस्पर्धकादधोऽनन्तानि स्पर्धकानि । इद-
मत्र तात्पर्यं-यो जघन्यो निक्षेप आयुधिकाया असंख्येयजागः सर्वापरितनो या च तस्याय आयुधिकामात्रातीष्ठापना
संस्थितिस्यानगतानि स्पर्धकानि सर्वाण्यपि नोद्धर्त्यन्ते, किंतु तेन्योऽवष्टक्याधस्तादवतीर्य यानि स्पर्धकानि समयमान-
स्थितिगतानि तान्युर्ध्वतयति । तानि चोद्धर्त्यायुधिकामात्रस्थितिगतानि अनन्तानि स्पर्धकान्यतिक्रम्योपरितनेष्वेयाय-
धिकासत्कासंख्येयजागमात्रगतेषु स्पर्धकेषु निक्षिपति । यदा पुनरधोऽवतीर्य द्वितीयसमयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यु-
र्ध्वतयति तदायुधिकामात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यतिक्रम्योपरितनेषु समयाधिकायुधिकासत्कासंख्येयजागमात्रगतेषु स्पर्ध-
केषु निक्षिपति । एवं यथा यथाऽधोऽवतरति तथा तथा निक्षेपो वर्धते । अतीष्ठापना पुन सर्वत्रापि आयुधिकामात्रस्थिति-
गतान्येष स्पर्धकानि । क्रियान् पुनरुत्कृष्टो निक्षेपविषय इति चेदुच्यते-यन्धायुधिकायामतीताया समयाधिकायुधिका-
याधागतानि स्पर्धकानि व्यतिरिच्य शेषाणि सर्वाण्यपि निक्षेपविषयः । तथाहि-अथाधागतानि स्पर्धकानि नोद्धर्त्यन्ते ।
उद्धर्त्यमानानि च समयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकानि न तत्रैव निक्षिपति । आयुधिकामात्रगतानि त्वतीष्ठापना । ततो

बन्धावल्लिकायामतीतायां समयाधिकावल्लिकागतानि अवाधागतानि च स्पर्धकानि व्यतिरिच्य शेषाणि सर्वाणि निक्षेप-
विषयः । संप्रत्यत्रैवाट्पबहुत्वमुच्यते-तत्र सर्वस्तोको जघन्यनिक्षेपस्तस्यावल्लिकासत्कासंख्येयज्ञागतस्पर्धकमात्रत्वात् ।
ततोऽतीज्ञापनाऽनन्तगुणा, निक्षेपविषयस्पर्धकेन्य आवल्लिकामात्रस्थितिगतानां स्पर्धकानामनन्तगुणत्वात् । एवं सर्व-
त्राप्यनन्तगुणता स्पर्धकापेक्षया द्रष्टव्या । तत उत्कृष्टो निक्षेपोऽनन्तगुणः । ततोऽपि सर्वोऽनुज्ञागो विशेषाधिकः ।
तदेवमुक्तानुज्ञागोवर्तना । संप्रत्यनुज्ञागापवर्तनामतिदेशेनाह—‘एवं उवदृणाईउ’ एवमुवर्तनाप्रकारेणापवर्तनाप्यनुज्ञाग-
विषया वक्तव्या । केवलमादित आरच्य । तद्यथा-प्रथमं स्पर्धकं नापवर्त्यते, नापि द्वितीयं, नापि तृतीयं । एवं ताव-
दाच्चं यावद्दुदयावल्लिकामात्रस्थितिगतानि स्पर्धकानि ज्वन्ति । तेन्य उपरितनानि तु स्पर्धकान्यपवर्त्यन्ते । तत्र यदो-
दयावल्लिकात उपरिसमयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यपवर्तयति, तदा समयोनावल्लिकात्रिज्ञागद्यगतानि स्पर्धकान्यति-
क्रम्याधस्तनेष्वाल्लिकासत्कसमयाधिकत्रिज्ञागगतेषु स्पर्धकेषु निक्षिपति । यदा तूदयावल्लिकाया उपरि द्वितीयसमयमा-
त्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यपवर्तयति तदा प्रागुक्ताऽतीज्ञापना समयोनावल्लिकात्रिज्ञागद्यप्रमाणा समयमात्रस्थितिगतैः
स्पर्धकैरधिकावगन्तव्या । निक्षेपस्तु तावन्मात्र एव । एवं समयसमयवृद्ध्याऽतीज्ञापना तावद्दृष्टिमुपनेतव्या यावदाव-
ल्लिका परिपूर्णा ज्वति । ततः परमतीज्ञापना सर्वत्रापि तावन्मात्रैव, निक्षेपस्तु वर्धते । एवं निर्व्याघाते सति द्रष्टव्यं ।
व्याघाते पुनः अनुज्ञागकंरुकं समयमात्रस्थितिगतस्पर्धकन्यूनमतीज्ञापना द्रष्टव्या । कंरुकमानं समयमात्रन्यूनत्वं च
यथा प्राक् स्थित्यपवर्तनायामुक्तं, तथात्रापि द्रष्टव्यं । अत्राट्पबहुत्वमुच्यते-सर्वस्तोको जघन्यनिक्षेपः । ततो जघन्याती-

घ्रापनाऽनन्तगुणा । ततो व्याघातेऽतीघ्रापनाऽनन्तगुणा । तत उत्कृष्टमनुजागकंरुकं विशेषाधिकं, तस्य समयगतैः स्पर्ध-
कैरतीत्यापनातोऽधिकत्वात् । तत उत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः । ततोऽपि सर्वोऽनुजागो विशेषाधिकः ॥ ७ ॥

संप्रति द्वयोरप्युर्ध्वर्तनापवर्तनयोरक्षयवृत्त्यं सूत्रकृत्प्रतिपादयति—

योवं पपसगुणहाणिश्चतरे दुसु जद्वन्ननिस्केवो । कमसो अणंतगुणितं दुसु वि अह्मवावणा तुह्वा ॥ ७ ॥

वाघाएणणुजागकंरुगमेकार्षं वग्गणाऊण । उक्कोसो निस्केवो ससंतबंधो य सविसेसो ॥ ८ ॥

योवं ति—एकस्यां स्थितौ यानि स्पर्धकानि तानि क्रमशः स्याप्यन्ते । तद्यथा—सर्वप्रथमं रसस्पर्धकमादौ । ततो
विशेषाधिकरसं द्वितीयं । ततो विशेषाधिकरसं तृतीयं । एवं यावत्सर्वोत्कृष्टरसमन्ते । तत्रादिस्पर्धकादारन्योत्तरोत्तरस्पर्ध-
कानि प्रदेशापेक्षया विशेषहीनानि विशेषहीनानि, अन्तिमस्पर्धकादारन्य पुनरधोऽधः क्रमेण प्रदेशापेक्षया विशेषाधि-
कानि विशेषाधिकानि । तेषां मध्ये एकस्मिन् द्विगुणवृद्ध्यन्तरे द्विगुणहान्यन्तरे वा यत्स्पर्धकजातं तत् सर्वस्तोकं ।
अथवा स्नेहप्रत्ययस्पर्धकस्यानुजागद्विगुणवृद्ध्यन्तरे द्विगुणहान्यन्तरे वा यदनुजागपटलं तत्सर्वस्तोकं । ततः 'दुसु चि'
द्वयोरप्युर्ध्वर्तनापवर्तनयोर्जघन्यो निक्षेपोऽनन्तगुणः, स्वस्थाने तुष्ट्यः । तत्र यद्यप्युर्ध्वर्तनायामावक्षिकाऽसस्येयजागगतानि
स्पर्धकानि निक्षेपोऽपवर्तनायां समयाधिकारिकात्रिजागगतानि स्पर्धकानि, तथाप्यादिमस्थितिषु स्पर्धकानि स्तोका-
न्येय प्राप्यन्ते, अन्तिमस्थितिषु प्रचूतानीति स्पर्धकसंख्यापेक्षया द्वयोरपि निक्षेपस्तुष्ट्यः । एधमतीत्यापनायामुत्कृष्टनि-
क्षेपेऽपि च ज्ञावनीयं । क्रमश इति च सकलगाथापेक्षया योजनीयं । ततो द्वयोरप्यतीत्यापना व्याघातवाघाऽनन्तगुणा,

स्वस्थाने तु परस्परं तुष्ट्या । ततः 'वाघाणेत्यादि' व्याघातेन यदुत्कृष्टमनुजागकंरुक्रमेकया वर्गण्यैकसमयमात्रस्थिति-
गतस्पर्धकसंहतिरूपयोनं एषोत्कृष्टाऽतीत्यापना साऽनन्तगुणा । तत उद्वर्तनापवर्तनयोस्तुत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः,
स्वस्थाने तु परस्परं तुष्टयः । ततः 'स संतबंधो य सविसेसो त्ति' पूर्ववद्वोत्कृष्टस्थितिकर्मानुजागेन सहोत्कृष्टस्थित्यनुजा-
गवन्धो विशेषाधिक इति ॥ ८-ए ॥

संप्रत्युद्वर्तनापवर्तनयोः कालनियमं विषयनियमं च प्रतिपादयति—

आबंधा उक्कृष्टं सवहितोकृष्टा ठिश्रसाणं । किट्टीवज्जे उजयं किट्टिसु उंवट्टणा नवरं (एक्का) ॥१०॥

आबंध त्ति—आ बंधात् बन्धं यावत्, उत्कर्षयति यावद्वन्धस्तावदुद्वर्तना जवति, परतो न जवतीत्यर्थः । तथा सर्वत्र
बन्धकरणकालेऽबन्धकाले वाऽपकर्षणाऽपवर्तना स्थितिरसानां स्थित्यनुजागानां प्रवर्तते । एष कालनियमः । अथवा
आबन्धादिति यावन्मात्रस्थितिवन्धस्तावन्मात्रस्य स्थितिसत्कर्मणः स्थित्युद्वर्तनानुजागोद्वर्तना चोपजायते । उपरितनस्य
कर्मणः स्थित्यनुजागोद्वर्तना न जवति । अपकर्षणाऽपवर्तना पुनः सर्वत्र बन्धप्रमाणादर्वाक् परतो वा स्थित्यनुजागयोः
प्रवर्तते । तथा किट्टीकृतवर्जे कर्मदलिके उजयमुद्वर्तनापवर्तनारूपं जवति । किट्टीकृते त्वपवर्तनैव केवला, नोद्वर्तनेति ।
एष विषयनियमः ॥ १० ॥

॥ इति श्रीमद्भयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुद्वर्तनापवर्तने समाप्ते ॥

तदेवमुक्ते उर्ध्वनापयतने । संप्रत्युद्देशकमेषोदीरणा यच्छ्रव्या । तत्र चैतेऽर्थाधिकाराः । तद्यथा-खण्ड्यं, जेदः, साधनादिप्ररूपणा, स्वामित्व, उदीरणाप्रकृतिस्थानानि, तस्वामित्वं चेति । तत्र प्रथमतो खण्ड्यजेदयोः प्ररूपणार्थमाह—
ज करणेणोफहिय उदए विह्वइ उदीरणा एसा । पगइविइथ्यणुजागप्पएसमूखुत्तरविजागा(गो) ॥ १ ॥

जं ति-अत्र पूर्वार्धेन खण्ड्यमजिहितमुत्तरार्धेन तु जेदः । तत्र यत्परमाण्वारम्भं दक्षिणं करणेन योगसंश्लेकेन धीर्य- विशेषेण कपायसहितेनासहितेन वा उदयायखिकावद्विर्विनीन्यः स्थितिन्योऽपकृष्योदये दीयते उदयायखिकायां प्रदि-
प्यते एषोदीरणा । उक्तं च-“उदयायखिययाद्विरिह्विर्इह्विंती कसायसहियण असहियण वा जोगसंश्लेक करणेणं दक्षि-
यमाकहिय उदयायखियाए पपेसणं उदीरणसि” । सा च किंचुत्तेत्यत आह-प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशमूखोत्तरविजागा,
प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशैर्मूखप्रकृतिजिरुत्तरप्रकृतिजिश्च कृत्वा विजागो जेदो यस्याः सा तथा । इदमुक्तं जवति-सोदीरणा
चसुरियंघा, तद्यथा-प्रकृत्युदीरणा, स्थित्युदीरणा, अनुजागोदीरणा, प्रदेशोदीरणा च । एकैकापि विधा-मूखप्रकृतिविषया
उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूखप्रकृतिविषयाऽष्टधा, उत्तरप्रकृतिविषया चाष्टपञ्चाशदधिकशतजेदा ॥ १ ॥

तदेवमुक्तौ खण्ड्यजेदौ । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च विधा-मूखप्रकृतिविषया, उत्तरप्रकृतिवि-
षया च । तत्र प्रथमतो मूखप्रकृतिविषयामाह-

मूखपगईसु पंचण्ह तिहा दोण्ह चउविहा होइ । आउस्त साइ अधुवा दसुत्तरसउत्तरासि पि ॥ २ ॥

मूलपगईसु त्ति-मूलप्रकृतिषु मध्ये पञ्चाना मूलप्रकृतीनां ज्ञानावरणदर्शनावरणनामगोत्रान्तरायरूपाणामुदीरणा त्रिधा त्रिप्रकारा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां यावत् क्षीणमोहगुणस्थानकस्य समयावलिकाशेषो न ऋवति तावत्सर्वजीवानामुदीरणाऽवश्यंजाविनी । नामगोत्रयोस्तु यावत्सयोगिचरमसमयस्तावत् । तत एषामनादिरुदीरणा, ध्रुवाऽन्नव्यानां, अध्रुवा ऋव्यानां । तथा व्योर्वेदनीयमोहनीययोरुदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा-सादि-रनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्र वेदनीयस्य प्रमत्तगुणस्थानकं यावद्दुदीरणा, न परतः । मोहनीयस्य सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकं यावत् न परतः । ततोऽप्रमत्तादिगुणस्थानकेच्यः प्रतिपततो वेदनीयस्योपशान्तमोहगुणस्थानकाच्च प्रतिपततो मोहनी-यस्योदीरणा सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । आयुपः पुनरुदीरणा सादिरध्रुवा च । तथाहि-आयुपः पर्यन्तावलिकायां नियमाद्दुदीरणा न ऋवति ततोऽध्रुवा । पुनरपि परऋवोत्पत्तिप्रथमसमये प्रवर्तते ततः सादि-रिति । तदेवं कृता मूलप्रकृतिषु साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रत्युत्तरप्रकृतिषु तां चिकीर्षुराह-'दसुत्तरसज्जतरासिं पि' सादि-रध्रुवा चेत्यनुवर्तते । उत्तरासामपि उत्तरप्रकृतीनामपि दशोत्तरशतसंख्यानां पञ्चविधज्ञानावरणदर्शनावरणचतुष्टयमि-थ्यात्वतैजससप्तकवर्णादिविंशतिस्थिरास्थिरशुजाशुजगुरुलघुनिर्माणान्तरायपंचकरूपाष्टाचत्वारिंशत्तर्जानां, सर्वशेषप्रकृती-नामित्यर्थः । उदीरणा द्विधा, तद्यथा-सादिरध्रुवा च । सा च साद्यध्रुवताऽध्रुवोदयत्वादेव सिद्धा ॥ २ ॥

मिहत्तस्स चउद्धा तिहा य आवरणविग्धचउदसगे । थिरसुज सेथर उवघायवज्ज ध्रुववंधिनामे य ॥ ३ ॥

मिहत्तस्स त्ति-मिथ्यात्वस्योदीरणा चतुर्धा, तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्र सम्यक्त्वं प्रतिपद्यमानस्योदीरणा

मिथ्यात्वस्य न ज्वति, उदयाजायात् । सम्यक्स्वात्प्रतिपतितस्य मिथ्यात्वं गतस्य पुनरपि ज्वति । ततोऽसौ सादिः ।
 सरस्यानमप्राप्तस्य त्यनादि । अज्वाना ध्रुवा । ज्वानामध्रुवा । तथा ज्ञानायरक्षणपञ्चकदर्शनायरक्षणचतुष्टयान्तरायपञ्च-
 करूपाणां चतुर्दशप्रकृतीनामुदीरणा त्रिप्रकारा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-पतासां प्रकृतीनां ध्रुवोदयत्वा
 दनादिरुदीरणा । अज्वानां ध्रुवा । ज्वानां तु क्षीणमोहगुणस्थानके आधिकाशेषे व्यवष्टेदजावादध्रुवा । तथा
 स्थिरशुभे सेतरे अस्थिराशुभसहिते तयोः, उपघातं वर्धयित्वा शेषनामध्रुवयन्धिनीनां च तैजससप्तकागुरुद्वध्रुवर्णादिवि-
 शतिनिर्माणलक्षणानां सर्वसंख्यया त्रयस्त्रिंशत्संख्यानामुदीरणा त्रिधा, तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्रानादित्व
 ध्रुवोदयत्वात् । ध्रुवाऽज्वानां । अध्रुवा ज्वाना सयोगिकेऽधिकाशेषसमये व्यवष्टेदजावात् । शेषाणां चाध्रुवोदयानां
 दशोत्तरशतसंख्यानामध्रुवोदयत्वाद्दुदीरणा सादिः, अध्रुवा च प्रागेवोक्ता ॥ ३ ॥

तदेवं कृता साधनादिप्रकृषा । संप्रति मूखप्रकृत्युदीरणास्यामिनमाह—

घाईण उभमथा उदीरगा रागिणो य मोहस्त । तश्याल्लण पमत्ता जोगंता उ चि दोहं च ॥ ४ ॥

घाईण चि-घातिप्रकृतीनां ज्ञानायरणदर्शनावरणान्तरायरूपाणां सर्वेऽपि उभस्याः क्षीणमोहपर्यवसाना उदीरकाः ।
 मोहनीयस्य तु रागिणः सरागाः सूक्ष्मसंपरायपर्यवसाना उदीरका । तृतीयस्य वेदनीयस्यायुपक्ष प्रमत्ताः प्रमत्तगुणस्या-
 नकपर्यन्ताः सर्वेऽप्युदीरकाः । केवलमायुपः पर्यन्तावधिकायां नोदीरका ज्वन्ति । तथा ह्योर्नामगोत्रयोर्योग्यताः

योगिकेवल्लिपर्यवसानाः सर्वेऽप्युदीरकाः । इतिशब्दो त्रिन्नक्रमो गाथापर्यन्ते योजनीयः । स च मूलप्रकृत्युदीरणापरि-
समाप्तिद्योतको वेदितव्यः ॥ ४ ॥

तदेवं मूलप्रकृत्युदीरणास्वास्थ्युक्तः । सांप्रतमुत्तरप्रकृत्युदीरणास्वामिनमाह—

विग्धावरणध्रुवाणं षडस्रज्ञा जोगिणो उ ध्रुवगाणं । उवघायस्स तणुञ्जा तणुकिट्टीणं तणुगरागा ॥ ५ ॥

विग्घ त्ति-विग्घ त्ति अन्तरायं, ततोऽन्तरायपञ्चकज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयरूपाणां चतुर्दशानां ध्रुवोदयप्र-
कृतीनां सर्वे षडस्रस्था उदीरकाः । तथा 'ध्रुवगाणं ति' नामध्रुवोदयानां त्रयस्त्रिंशत्संख्यानां तैजससप्तकवर्णादिविंशति-
स्थिरास्थिरशुजाशुजागुरुलघुनिर्माणरूपाणां योगिनः सयोगिकेवल्लिपर्यन्ता उदीरकाः । उपघातनाम्नस्तु तनुस्थाः शरी-
रस्थाः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्ता उदीरकाः । तनुकिट्टीनां सूक्ष्मकिट्टीनां अर्थात् लोचसत्कानां तनुकरागाः सूक्ष्मसंपराया
यावच्चरमावलिका न भवति तावद्दुदीरकाः ॥ ५ ॥

तसबायरपञ्जत्तग सेयर गइजाइदिष्ठिवेयाणं । आऊण य तन्नामा पत्तेगियरस्स उ तणुञ्जा ॥ ६ ॥

तस त्ति-त्रसबादरपर्याप्तानां सेतराणां सप्रतिपक्षाणां स्थावरसूक्ष्मापर्याप्तसहितानामित्यर्थः । तथा चतसृणां गतीनां,
पञ्चानां च जातीनां, तिसृणां दृष्टीनां दर्शनानां मिथ्यादर्शनादीनां, त्रयाणां च वेदानां नपुंसकवेदादीनां, चतुर्णां चायुषां,
सर्वसंख्यया पञ्चविंशतिप्रकृतीनां यथास्वं तन्नामानस्तत्प्रकृतिनामान उदीरकाः । तद्यथा-त्रसनाम्नस्त्रसाः, ते च शरी-

रेऽपान्तराक्षगतौ च पर्वतमाना च्छदीरकाः । एव सर्वेषामपि जायनीयं । तथा प्रत्येकनाम्न इतरस्य च साधारणनाम्नः
तनुस्याः शरीरस्याः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्ता यथाक्रमं प्रत्येकशरीरिणः साधारणशरीरिणश्च सर्वे च्छदीरकाः ॥ ६ ॥

आहारग नरतिरिया सरीरदुग्धवेयप पमोत्तूणं । उंराखाप एव तदुवंगाप तसजियाउं ॥ ७ ॥

आहारग ति-ये नरा मनुष्यास्तिर्यग्श्च आहारका ओजोखोमप्रक्षेपाहाराणामन्यतममाहार गृह्णन्तस्ते औदारिकश-
रीरनाम्नः । उपलक्षणमेतदौदारिकबन्धनचतुष्टयस्यौदारिकसंघातस्य च्छदीरकाः, किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-शरीरद्विकवेद-
कान् प्रमुष्य, शरीरद्विकमाहारक्यैक्रियखण्डं तत्स्यान् परित्यज्य । ते हि नौदारिकशरीरनामोदये पर्वन्ते, तत्कथं तस्यो-
दीरकाः स्युः ? । तथैवमुक्तेन प्रकारेण । 'तदुवंगाप ति' तदंगोपागनाम्न औदारिकांगोपागनाम्न च्छदीरका वेदितव्याः ।
केवलं ते प्रसकायिका एव, न स्यावराः, तेषां तदुवयाजायात् ॥ ७ ॥

वेचविगाप सुरनेरईया आहारगा नरो तिरिउं । सन्नी वायरपवणो य खड्धिपल्लात्तगो होक्ता ॥ ८ ॥

वेचविगाप ति-वैक्रियशरीरनाम्नः । उपलक्षणमेतद्वैक्रियबन्धनचतुष्टयस्य वैक्रियसंघातस्य च । सुरा नैरयिका या ।
आहारका ओजोखोमाधन्यतममाहारं गृह्णन्तः । यश्च नरस्तिर्यग्वा सन्नी वैक्रियखण्डिवा (मा) न् । यश्च वायरपवणो
वुर्जगनामोदयी खण्डिपर्याप्तको वैक्रियशरीरखण्ड्या पर्याप्तः । ते सर्वेऽप्युदीरकाः ॥ ८ ॥

वेचविचवंगाप तणुतुक्त्वा पवणवायरं हिच्चा । आहारगाप विरउं विचवयंतो पमत्तो य ॥ ९ ॥

वेजद्विज त्ति-वैक्रियांगोपांगनाम्न उदीरकास्तनुद्व्या वैक्रियशरीरतुद्व्या वेदितव्याः । ये वैक्रियशरीरनाम्न उदीरकाः प्रागुपदिष्टास्त एव वैक्रियांगोपांगनाम्नोऽपि वेदितव्या इत्यर्थः । किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-वादरपवनं वादरवायुकायिकं हित्वा परित्यज्य शेषा द्रष्टव्याः । 'आहारगाए इत्यादि' आहारकशरीरनाम्नो विरतः संयतस्तदाहारकशरीरं कुर्वन् प्रमत्तः प्रमादजावमुपगतः सन् उदीरको ज्वति ॥ ए ॥

बहं संठाणाणं संघयणाणं च सगलतिरियनरा । देह्वा पञ्जात्ता उत्तमसंघयणिणो सेठी ॥ १० ॥

बहं ति-सकलाः पञ्चेन्द्रियास्तिर्यञ्चो मनुष्याश्च देहस्थाः शरीरनामोदये वर्तमाना लब्ध्या पर्याप्ताः षष्ठां संस्थानानां षणां च संहननानामुदीरका ज्वन्ति । इहोदयप्राप्तानामेवोदीरणा प्रवर्तते, नान्येषां । ततो यदा यत्संस्थानं संहननं वोदयप्राप्तं ज्वति, तत्तदोदीर्यते, नान्यदेति द्रष्टव्यं । तथोत्तमसंहननिनो वज्रर्षजनाराचसंहननिनः श्रेणिः ह्यपकश्रेणिर्ज्वति, न शेषसंहननिनः, तेन ह्यपकश्रेणिं प्रतिपन्ना वज्रर्षजनाराचसंहननमेवोदीरयन्ति, न शेषसंहननानि, उदयाच्चावादित्यवसेयं ॥ १० ॥

चउरंसस्स तणुत्था उत्तरतणु सगलजोग्गूमिगया । देवा इयरे हुंन्ना तसतिरियनरा य सेवट्टा(ठेवट्टा) ११ ॥

चउरंसस्स त्ति-चतुरस्रस्यैव समचतुरस्रसंस्थानस्यैव तनुस्थाः शरीरस्था उत्तरतनव आहारकोत्तरवैक्रियशरीरिणो मनुष्यास्तिर्यञ्चश्च सकलाः सकलेन्द्रियाः पञ्चेन्द्रिया इत्यर्थः । तथा जोग्गूमिगता देवाश्चोदीरका ज्वन्ति । 'इयरे हुंन्ना त्ति' इतरे उक्तशेषा एकेन्द्रियविकलेन्द्रियनैरयिका अपर्याप्तकाश्च पञ्चेन्द्रियतिर्यञ्जानुष्याः । एते सर्वेऽपि शरीरस्था हुंन्-

संस्थानस्योदीरका ज्वन्ति । 'उत्तरिरियनरा य सेवष्टु सि' अत्रेतरे इत्यनुवर्तते, इतरे उक्तशोपाखसा वीन्द्रियादयः पञ्चे-
न्द्रियतिर्यङ्गानुप्याश्च सेवार्ताः सेवार्तसंहननोपेताः सेवार्तसंहननस्योदीरकाः ॥ ११ ॥

संघयणाणि न उत्तरतण्डु तन्नामगा जघंतरगा । अणुपुर्वीण परघायस्स उ देहेण पञ्जात्ता ॥ १२ ॥

संघयणाणि सि-उत्तरतण्डु वैक्रियाहारकशरीरेषु संहननानि न ज्वन्तीति पक्षां संहननानामेकतमदपि संहननं न
ज्वति । तेनैकस्यापि संहननस्योदीरका न ज्वन्ति । तथानुपूर्वीणा नरकानुपूर्व्यादीना चतसृणां सन्नामकास्तद्यदानुपूर्व्य-
नुयायिनारकादिनामानो जवान्तरगा जवापान्तराखगतौ वर्तमाना उदीरका वेदितव्याः । तद्यथा-नारकानुपूर्व्या नारको
जवापान्तराखगतौ वर्तमान उदीरकः, तिर्यगानुपूर्व्यास्तिर्यगित्यादि । तथा पराघातनाम्नः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्ताः सर्वे
ऽप्युदीरकाः ॥ १२ ॥

वायरपुठवी आयावस्स य वज्जित्तु सुद्धमसुद्धमतसे । उज्जोयस्स य तिरिण उत्तरदेहे य देवजई ॥ १३ ॥

वायरपुठवि सि-आतपनाम्नो वादरपृथ्वीकायिक उदीरकः । घशब्दस्यानुष्कार्थसमुच्चायकत्वात् वादरपृथ्वीकायि-
कोऽपि पर्याप्तो दृष्टव्यः । तथा सूक्ष्मान् सूक्ष्मैकेन्द्रियान् सूक्ष्मत्रसांश्च तेजोवायुकायिकान् वर्जयित्वा शोपास्तिर्यङ्गः पृथ्वि-
व्यनुवनस्पतयो विकल्पेन्द्रियाः पञ्चेन्द्रियाश्च लब्धिपर्याप्ता उद्योतनाम्नो यथासंभवमुदीरकाः । तद्योत्तरदेहे उत्तरशरीरे
यथासंभवं वैक्रिये आहारके च वर्तमानो देवो यतिश्चोद्योतनाम्न उदीरको ज्वति ॥ १३ ॥

सगलो य इच्छखगई(इइ) उत्तरतण्डुदेवभोगञ्जूमिगया । इच्छसरापं तसो वि य इयरासि तसा सनेरइया १४ ॥

सगदो त्ति-सकलः पञ्चेन्द्रियस्तिर्यङ्मनुष्यो वा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तः प्रशस्तविहायोगत्युदये वर्तमानः । तत्रोत्तरस्यां तनौ वैक्रियशरीररूपायां वर्तमानाः सर्वे तिर्यञ्चो मनुष्याश्च । तथा सर्वे देवाः सर्वे च जोगञ्चुमिगताः । इष्टखगतेः प्रशस्तविहायोगतेरुदीरकाः । तथेष्टस्वरनाम्नः सुस्वरनाम्नस्त्रसा घीन्द्रियादयः । अपिशब्दात्प्रागुक्ताश्च पञ्चेन्द्रियतिर्यगादयो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्ता यथासंज्ञवमुदीरकाः । तथेतरयोरप्रशस्तविहायोगतिदुःस्वरनाम्नोस्त्रसा विकलेन्द्रियाः सनैरयिका नैरयिकसहिताः । तथा पञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याः केचन यथासंज्ञवमुदीरका वेदितव्याः ॥ १४ ॥

उस्सासस्स सराण य पञ्जात्ता आणपाणजासासु । सव्वष्णुस्सासो ज्ञासा वि य जान रुज्जंति ॥ १५ ॥

उस्सासस्स त्ति-उच्चासस्वरशब्दयोरानप्राणजापाशब्दान्यां सह यथासंख्येन योजना । सा चैवं-उच्चासनाम्नः प्राणाः पानपर्याप्त्या पर्याप्ताः सर्वेऽप्युदीरकाः । 'सराण य त्ति' द्वित्वेऽपि बहुवचनं प्राकृतत्वात् । ततः स्वरयोः सुस्वरदुःस्वरयो-प्रागुक्ता उदीरकाः सर्वेऽपि ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्ता ऋष्टव्याः । यद्यपि स्वरयोः प्रागेवोदीरका उक्तास्तथापि ते ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्ता एवोदीरका वेदितव्या इति विशेषोपदेश (दर्श) नार्थं पुनरुपादानं । तथा सर्वज्ञानां केवलिनामुच्चास-ज्ञापे यावन्नाद्यापि निरोधमुपगच्छतस्तावदुदीर्येते, तन्निरोधानन्तरं तूदयाज्ञावाचोदीरणा जवति ॥ १५ ॥

देवो सुजगाएज्जाण गप्पवक्कंतिउ य कित्तीए । पञ्जात्तो वज्जित्ता ससुहुमनेरइयसुहुमतसे ॥ १६ ॥

देवो त्ति-'देवो' इत्यादौ जातावेकवचनं । केचिद्देवाः केचित्तिर्यङ्मनुष्या गर्जव्युत्क्रान्ताः सुजगादेयनाम्नोरुदीरकाः

ये तद्दये वर्तन्ते । तथा सूक्ष्मकेन्द्रियसहितान् नैरयिकान् सूक्ष्मत्रसाश्च वर्जयित्वा शेषाः पर्याप्तकनामोदये वर्तमाना यशःकीर्ते (कीर्ते) रुदीरकाः ॥ १६ ॥

गोचरमस्स देवा नरा य वशो च लब्धमियरासि । तव श्रित्ता तित्थगरस्स उ सवणुयापे जवे ॥ १७ ॥

गोचरमस्स सि-सर्वे देवा मनुष्या अपि च केचिद्ब्रह्मैः कुम्भसमुत्पन्नास्तथा प्रतिनो नीचैर्गोत्रिणोऽपि पञ्चमहाप्रतसम-
खंकृतगात्रयष्टय श्यैर्गोत्रस्योदीरकाः । तथा इतरासां चतसृणा प्रकृतीना कुर्जगानादेयायशःकीर्तिनीचैर्गोत्राणां सद्भक्ति-
रिका अकव्यतिरिका वेदितव्याः । तत्र कुर्जगानादेययोरेकेन्द्रियविकलेन्द्रियसमूर्तिमतिर्यश्च मनुष्यनैरयिकाः, अयशः-
कीर्तेश्च सर्वे सूक्ष्माः सर्वे च नैरयिकाः सर्वे च सूक्ष्मत्रसाः सर्वेऽप्यपर्याप्तकनामोदये वर्तमानाः । नीचैर्गोत्रस्य पुनः सर्वे
नैरयिकाः सर्वे तिर्यगो मनुष्या अपि विशिष्टकुलोत्पन्नान् प्रतिनश्च मुक्त्या शेषाः सर्वेऽप्युदीरका वदव्याः । तथा तीर्थ-
करनाम्नः सर्वज्ञतायां सत्या जयेदुदीरणा, नान्यदा, अदयाजावात् ॥ १७ ॥

इन्दियपल्लत्तीप दुसमयपल्लत्तगाए पाठग्गा । निहापयल्लाणं खीणरागस्ववगे परिच्छल्ल ॥ १८ ॥

इन्दिय सि-इन्द्रियपर्याप्त्या पर्याप्ताः सन्तो द्वितीयसमयादारभ्येन्द्रियपर्याप्त्यनन्तरसमयादारभ्येत्यर्थः । निष्ठाप्रचल्लयो-
रुदीरणाप्रायोग्या जवन्ति । किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-क्षीणरागान् क्षपकांश्च परित्यग्य । अदीरणा हि अदये सति जयति,
नान्यथा । न च क्षीणरागक्षपकयोर्निष्ठाप्रचल्लोदयः सजयति "निहादुगस्स अदत्तं खीणगस्सवगे परिच्छल्ल" इतिवचनप्रा-
माण्यात् । ततस्तान् वर्जयित्वा शेषा निष्ठाप्रचल्लयोरुदीरका वेदितव्याः ॥ १८ ॥

निदानिद्वाङ्ग वि असंखवासा य मणुयतिरिया य । वेजवाहारतणू वज्जिता अप्पमत्ते य ॥ १९ ॥

निद्वत्ति-असंख्येयवर्षायुषो मनुष्यतिरश्चो वैक्रियशरीरिण आहारकशरीरिणोऽप्रमत्तसंयतांश्च मुक्त्वा शेषाः सर्वेऽपि निदानिद्वाप्रचलाप्रचलास्थानार्ध्वीनामुदीरका वेदितव्याः ॥ १९ ॥

वेयणियाण पमत्ता ते ते बंधंतगा कसायाणं । हासाईठक्कस्स य अपुवकरणस्स चरमंते ॥ २० ॥

वेयणियाणत्ति-वेदनीययोः सातासातरूपयोः प्रमत्ताप्रमत्तगुणस्थानकर्पर्यन्ताः सर्वेऽप्युदीरकाः । तथा ये ये जीवा येषां येषां कपायाणां बन्धकास्ते ते तेषां तेषां कपायाणामुदीरका वेदितव्याः । यतो यानेव कपायान् वेदयते तानेव वधाति 'जे वेयइ से बंधइ' इतिवचनात् । उदये च सत्युदीरणा । ततो युक्तमुक्तं 'ते ते बंधंतगा कसायाणं' इति । तत्र मिथ्या-दृष्टिसासादना अनन्तानुबन्धिनामुदीरकाः तेषां तवेदकत्वात् । अप्रत्याख्यानानामविरतसम्यग्दृष्टिपर्यन्ताः, प्रत्याख्या-नाचरणानां देशविरतिपर्यन्ताः, संज्वलनक्रोधमानमायालोचानां स्वस्वबन्धव्यवच्छेदादर्वाक् उदीरकाः, हास्यादिपद्कस्या-पूर्वगुणस्थानकान्ता उदीरकाः ॥ २० ॥

जावूणखणो पढमो सुहरइहासाणमेवमियरासिं । देवा नेरइया वि य जत्रठिई केइ नेरइया ॥ २१ ॥

जत्ति-यावत्प्रथमः क्षणः किञ्चिदूनो जवति प्रथममन्तर्मुहूर्ते यावदित्यर्थः । तावन्नियमाद्देवाः सुखरतिहास्यानामुदी-रका वेदितव्याः । परतस्त्वनियमः । एवं किञ्चिदूनं प्रथमं क्षणं यावत् नैरयिका, इतरासामसातवेदनीयारतिशोकप्रकृ-

तीनां नियमाद्बुदीरकाः । परतस्तु तीर्थकरकेवलज्ञानखाजादौ विपर्यासोऽपि जघन्ति । केषिण्युनर्नैरयिकाः सक्रवामपि जयस्वितिं यावदसातवेदनीयारतिशोकानामुदीरका जयन्ति ॥ २१ ॥

एवमेकैकप्रकृत्युदीरणास्वामित्यमुक्तं, संप्रति प्रकृत्युदीरणास्थानान्याह—

पंचण्ड च चण्डास्तु त्रिंशद् एकाद् जा दसण्डं तु । तिगद्दीणाद् मोहे मिष्ठे सत्ताद् जाव दस ॥ २२ ॥

पंचण्ड ति—द्वितीयकर्मणि वर्शनावरणीयलक्षणे पञ्चानां चतसृषां वा प्रकृतीनां युगपद्बुदीरणा जयति । तत्र चतसृषां चक्षुरधक्षुरयधिकेवलदर्शनावरणरूपाणां भ्रुवा उभयस्थानामुदीरणा । एतासा मध्ये निद्रापञ्चकमध्यादन्यतमप्रकृतिप्रक्षेपे पञ्चानामुदीरणा । तथा मोहे मोहनीये एकादिका त्रिकद्दीना तावद्द्रष्टव्या यावद्दशानां । एतदुक्तं जयति—मोहनीये कर्मणि छदीरणामधिकृत्यैकादीनि त्रिकद्दीनानि दशपर्यन्तानि नय प्रकृतिस्थानानि जयन्ति । तद्यथा—एका द्वे चतस्रः पञ्च षट् सप्त अष्ट नव दश । संप्रत्येषामुदीरणास्थानानां स्वामिनमाह—‘मिष्ठे सत्ताद् जाव दस’ मिथ्यादृष्टौ सत्तादीनि दशपर्यन्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि जयन्ति, तद्यथा—सप्त, अष्टौ, नव, दश । तत्र मिथ्यात्वमप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणसंग्रहस्तनक्रोधादीनामन्यतमे त्रयः क्रोधादिकाः । यत एकस्मिन् क्रोधे छदीर्यमाणे सर्वक्रोधा छदीर्यन्ते । एवं मानमायाखोजा अपि द्रष्टव्याः । न च युगपत् क्रोधमानमायाखोजानामुदीरणा, युगपद्बुदयाजायात् । किं तु त्रयाणां क्रोधानां, त्रयाणां वा मानानां, यद्वा तिसृषां मायानां, अथवा त्रयाणां खोजानां युगपद्बुदीरणेत्यन्यतमे त्रयो गृह्यन्ते । तथा त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, तथा हास्यरतियुगलारतिशोकयुगलयोरन्यतरद्युगलं । एतासां सप्तप्र-

कृतीनां मिथ्यादृष्टौ उदीरणा ध्रुवा । अत्र च जंगमश्चतुर्विंशतिस्तद्यथा-हास्यरतियुगले अरतिशोकयुगले च प्रत्येकमेकैको जंगः प्राप्यत इति द्वौ जंगौ । तौ च प्रत्येकं त्रिष्वपि वेदेषु प्राप्यत इति द्वौ त्रिजिर्गुणितौ जाताः पद् । ते च प्रत्येकं क्रोधादिषु चतुर्षु प्राप्यन्ते इति पद् चतुर्जिर्गुणिता जाता चतुर्विंशतिरिति । एतस्मिन्नेव सप्तके जये वा जुगुप्सायां वाऽनन्तानुबन्धिनि वा ह्रिसेऽष्टानामुदीरणा । तत्र जयादौ प्रत्येकमेकैका जंगकानां चतुर्विंशतिः प्राप्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशतयोऽत्र द्रष्टव्याः । ननु च मिथ्यादृष्टेरवश्यमनन्तानुबन्धिनामुदयः संजवति, उदये च सत्यवश्यमुदीरणा तत्कथं मिथ्यादृष्टिरनन्तानुबन्ध्युदयरहितः प्राप्यते, येन तस्य सप्तानामष्टानां वाऽनन्तानुबन्धिरहितानामुदीरणा संजवेत् ? उच्यते—इह सम्यग्दृष्टिना सता केनचित्प्रथमतोऽनन्तानुबन्धिनो विसंयोजिताः । एतावतैव च स विश्रान्तो न मिथ्यात्वादिह्यायोद्युक्तः, तथाविधसामग्र्यज्ञावात् । ततः कालान्तरे मिथ्यात्वं गतः सन् मिथ्यात्वप्रत्ययतो जूयोऽप्यनन्तानुबन्धिनो वध्नाति, ततो बन्धावलिका यावन्नाद्याप्यतिक्रामति तावत्तेषामुदयो न जवति, उदयाज्ञावाच्चोदीरणाया अप्यज्ञावः । बन्धावलिकायां पुनरतीतायामुदयसंजवाद्भवत्येवोदीरणा । ननु कथं बन्धसमयादारब्धावलिकायामतीतायामुदयोऽपि संजवति ? यतोऽत्राधाकालहृये सत्युदयः, अत्राधाकालश्चानन्तानुबन्धिनां जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्तमुत्कर्षतश्चत्वारि वर्षसहस्राणि इति ? नैष दोषः, यतो बन्धसमयादारब्ध तेषां तावत्सत्ता जवति, सत्तायां च सत्यां पतद्ग्रहता, तस्यां च सत्यां शेषप्रकृतिदलिकसंक्रान्तिः, संक्रान्तस्य च संक्रमावलिकायामतीतायामुदयः, उदये च सत्युदीरणा । ततो बन्धसमयादनन्तरमावलिकायामतीतायामुदीरणाऽजिधीयमाना न विरुध्यत इति । तथा तस्मिन्नेव सप्तके जय-

जुगुप्सयोरथवा जयानन्तानुबन्धिनोर्यथा जुगुप्सानन्तानुबन्धिनोः प्रक्षिप्तयोर्नयानामुदीरणा । अत्रापि चैकैकस्मिन्
विकल्पे प्रागुक्तक्रमेण जंगकानां चतुर्विंशतिः प्राप्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशतयोऽत्र दृष्टव्याः । तथा तस्मिन्नेव सप्तके जय-
जुगुप्सानन्तानुबन्धिषु प्रक्षिप्तेषु दशानामुदीरणा । अत्रैकैव जंगकानां चतुर्विंशतिः ॥ २२ ॥

तदेव मिथ्यादृष्टेर्मोहनीयस्योदीरणास्यानान्युक्तानि, साप्रतं सासादनसम्यग्दृष्ट्यादीनामाह—

सासणमीसे नव अघिरए ठाई परन्मि पंचाई । अठ विरए थ चउराइ सत्त उच्चोवरिह्वंमि ॥ २३ ॥

सासणमीसे चि-सासादनसम्यग्दृष्टौ सम्यग्मिथ्यादृष्टौ च सप्तादीनि नवपर्यन्तानि श्रीणि श्रीण्युदीरणास्यानानि ज-
यन्ति । तद्यथा—सप्त अष्टौ नव । तत्र सासादनसम्यग्दृष्टौ अनन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणसंज्ञखनक्रो-
धादीनामन्यतमे (माः) चत्वारः क्रोधादिकाः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमिति सप्ता-
नामुदीरणा ध्रुवा । अत्र प्रागुक्तक्रमेण जंगकानामेका चतुर्विंशतिः । तथाऽस्मिन्नेव सप्तके जये वा जुगुप्सायां वा क्षिप्ता-
यामष्टानामुदीरणा । अत्र च द्वे चतुर्विंशती जंगकाना । जयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रक्षिप्तयोर्नयानामुदीरणा । अत्र चैका
जंगकाना चतुर्विंशतिः । सम्यग्मिथ्यादृष्टावनन्तानुबन्धिष्वर्थाख्ययोऽन्यतमे क्रोधादयः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः,
द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगल, सम्यग्मिथ्यात्यं चेति सप्तानामुदीरणा ध्रुवा । अत्र प्रागुक्तक्रमेण जंगकानामेका चतुर्विंशतिः ।
तथाऽस्मिन्नेव सप्तके जयजुगुप्सयोरन्यतरस्मिन् प्रक्षिप्तेऽष्टानामुदीरणा । अत्र च द्वे चतुर्विंशती जंगकानां । जयजुगु-

१ अन्यतमस्यापि केषाञ्चिन्मतेन सर्वादित्वात् यत्र उक्तवानापिशक्तिः “अन्यतमसिन्स्थाने” इति । शब्दानुशासनाप्यायां अपि तन्मते उतमन्तस्या-
प्यन्यक्षब्दस्य सर्वादित्वम्

प्तयोस्तु युगपत्प्रद्विप्तयोर्नवानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । तथाऽविरतेऽविरतसम्यग्दृष्टौ पन्नादीनि नवपर्यन्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि ज्वन्ति । तद्यथा—पद्, सप्त, अष्टौ, नव । तत्रौपशमिकसम्यग्दृष्टेः क्षायिकसम्यग्दृष्टेर्वाऽविरतस्यानन्तानुबन्धवर्जास्त्रयोऽन्यतमे क्रोधादिकाः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमिति षष्णामुदीरणा ध्रुवा । अत्र प्रागिव जंगकानामेका चतुर्विंशतिः । अस्मिन्नेव पदके जयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वानामन्यतमस्मिन् प्रद्विप्ते सप्तानामुदीरणा । अत्र जंगकानां तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिन्नेव पदके जयजुगुप्सयोरथवा जयवेदकसम्यक्त्वयोर्यद्वा जुगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोर्युगपत् प्रद्विप्तयोरष्टानामुदीरणा । अत्राप्येकैकस्मिन् विकल्पे जंगकानां चतुर्विंशतिः प्राप्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशतयः । जयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु युगपत्प्रद्विप्तेषु नवानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । 'परस्मि पंचाङ् अठ ' इति अविरतसम्यग्दृष्टेः परस्मिन् देशविरते पञ्चादीनि अष्टपर्यन्तानि चत्वारि उदीरणास्थानानि । तद्यथा—पञ्च पद् सप्त अष्टौ । तत्र प्रत्याख्यानावरणसंज्वलनसंज्ञौ क्रोधादीनामन्यतमौ द्वौ क्रोधादिकौ, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, एतासां पञ्चानां प्रकृतीनां देशविरतस्योदीरणा ध्रुवा । एषा चौपशमिकसम्यग्दृष्टेः क्षायिकसम्यग्दृष्टेर्वाऽवगन्तव्या । अत्र च प्रागुक्तक्रमेण जंगकानामेका चतुर्विंशतिः । जयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वानामन्यतमस्मिन्स्तु प्रद्विप्ते षष्णामुदीरणा । अत्र जयादिजिस्त्रयो विकल्पाः । एकैकस्मिंश्च विकल्पे जंगकानां चतुर्विंशतिरिति तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिन्नेव पञ्चके जयजुगुप्सयोरथवा जुगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोर्यद्वा जयवेदकसम्यक्त्वयोर्युगपत्प्रद्विप्तयोः सप्तानामुदीरणा । अत्रापि तिस्रश्चतुर्विंशतयो जंगकानां ।

जयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु तु युगपत्प्रक्षिप्तेषु अष्टानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । सप्रति प्रमत्ताप्र-
 मत्तयोर्नेदाजावाद्युगपद्दीरणास्थानान्याह—‘विरए य चचराइ सत्त’ चि विरते प्रमत्तेऽप्रमत्ते च चतुरादीनि सप्तपर्य-
 न्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि जयन्ति । तद्यथा—चत्वारि पञ्च पद् सप्त । तत्र संन्वयनक्रोधादीनामन्यतम एकः
 क्रोधादिः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, इत्येतासां चतसृणां प्रकृतीनां विरतस्य द्वायिक-
 सम्यग्दृष्टेरोपशमिकसम्यग्दृष्टेर्या उदीरणा ध्रुवा । अत्रैका जंगकानां चतुर्विंशतिः । एतस्मिन्नेव चतुष्के जयजुगुप्सावे-
 दकसम्यक्प्रानामन्यतमस्मिन् प्रक्षिप्ते पञ्चानामुदीरणा । अत्र जंगकानां तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिन्नेव चतुष्के
 जयजुगुप्सयोरभवा जयवेदकसम्यक्त्वयोर्यथा जुगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोर्युगपत्प्रक्षिप्तयोः पञ्चामुदीरणा । अत्रापि तिस्र-
 श्चतुर्विंशतयो जंगकानां । जयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु च युगपत्प्रक्षिप्तेषु सप्तानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंग-
 कानां । सप्रत्यपूर्वकरणस्योदीरणास्थानान्याह—‘उच्चोवरिष्ठमि’ यिरताडुपरितनेऽपूर्वकरणे’ चतुरादीनि पद्पर्यन्तानि
 त्रीपयुदीरणास्थानानि जयन्ति । तद्यथा—चतस्रः पञ्च पद् । तत्र चतुर्णां सज्ययनक्रोधादीनामेकतमः क्रोधादिः, त्रयाणां
 वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, इत्येतासां चतसृणां प्रकृतीनामपूर्वकरणे उदीरणा ध्रुवा । अत्रैका
 जंगकानां चतुर्विंशतिः । अस्मिन्नेव चतुष्के जये वा जुगुप्सायां वा क्षिप्ताया पञ्चानामुदीरणा । अत्र द्वे चतुर्विंशती
 जंगकानां । जयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रक्षिप्तयोः पञ्चामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । एताश्चापूर्वकरणसत्का-
 श्चतुर्विंशतयः परमार्थतः प्रमत्ताप्रमत्तचतुर्विंशतिकातोऽनिसस्वरूपा इति न पृथगग्रे गणयिष्यन्ते ॥ २३ ॥

संप्रत्यनिवृत्तिवादरस्योदीरणास्थानान्याह—

अनियद्विम्भि डुगेगं लोजो तणुरागेगो (ग एग) चउवीसा।एकगठकेकारस दस सत्त चउक एकउ ॥१४॥

अनियद्विम्भि त्ति-अनिवृत्तिवादरे द्वे उदीरणास्थाने । तद्यथा-द्वे प्रकृती, एका च । तत्र चतुर्णां संज्वलनक्रोधादीना-
मेकतमः क्रोधादिः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः । अत्र त्रिजिर्वेदैश्चतुर्जिः संज्वलनैर्द्वादश जंगाः । वेदेषु च क्षीणेषु
उपशान्तेषु वा संज्वलनक्रोधादीनामेकतमं क्रोधादिकमुदीरयति । तत्र च चत्वारो जंगाः । 'लोजो तणुरागेगो' (ग एग)
तनुरागे तनुरागस्य सूक्ष्मसंपरायस्य सूक्ष्मलोचकिट्टीर्वेदयमानस्य लोजे एवैको मोहनीयमध्ये उदीरणायोग्यो जवति ।
संप्रति चतुरादिषु दशपर्यन्तेषु उदीरणास्थानेषु विरतान्तानां यावत्यश्चतुर्विंशतयो जवन्ति तावतीर्निरूपयति—'चउवीसे-
त्यादि' दशोदीरणायामेका चतुर्विंशतिः, नवोदीरणायां षट्, अष्टोदीरणायामेकादश, सप्तोदीरणायां दश, षडुदीर-
णायां सप्त, पञ्चकोदीरणायां चतस्रः, चतुरुदीरणायामेकेति । एताश्चतुर्विंशतयः प्रागेव जाविताः । केवलं संकलनमात्र-
मिहैवं स्वधिया परिज्ञावनीयम् ॥ १४ ॥

तदेवमुक्तानि मोहनीयस्योदीरणास्थानानि, संप्रति नामकर्मण उदीरणास्थानानि प्रतिपिपादयिपुराह—

एगवियालापणाइ सत्तपणांत गुणिसु नामस्स । नव सत्त तिषि अठ य ठ पंच य अण्पमत्ते दो ॥१५॥
एकं पंचसु एकम्भि अठ ठाणकमेण जंगा वि । एकग तीसेकारस इगवीस सवार तिसए य ॥१६॥

इग्वीसा ठञ्च सया ठद्दश्चिहिया नवसया य प्गहिया। अञ्जणुत्तराणि चञ्चदस सयाणि गुणनञ्च पचसया ॥

एतेत्यादि-नामकर्मण उदीरणास्थानानि दश, तद्यथा-एकचत्वारिंशत्, द्विचत्वारिंशत्, पञ्चाशत्, एकपञ्चाशत्, द्विपञ्चाशत्, त्रिपञ्चाशत्, चतुःपञ्चाशत्, पट्पञ्चाशत्, सप्तपञ्चाशच्चेति । तत्र तैजससप्तक वर्णादिविंशतिरगुरुवधु स्थिरास्थिरे शुजाशुजे निर्मास्यमित्येतासां त्रयस्त्रिंशत्प्रकृतीनामुदीरणा ध्रुवा । तत्र मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसपादरपर्याप्तसुजगादेययज्ञःकीर्तिरूपेऽष्टके प्रक्षिप्ते सति एकचत्वारिंशत्प्रवति । एतासां चैकचत्वारिंशत्प्रकृतीनां केवलिसमुद्घातगतः कार्मण्णकाययोगे वर्तमानः केवली उदीरको जवति । एषैव चैकचत्वारिंशत्तीर्थकरनामसहिता द्विचत्वारिंशत्प्रवति । तस्याश्च तीर्थकरः केवलिसमुद्घातगतः कार्मण्णकाययोगे वर्तमान उदीरकः । तस्यामेवैकचत्वारिंशति औदारिकसप्तकं पक्षां संस्थानानामेकतमत् संस्थान षड्वर्षजनाराधसंहननमुपघात प्रत्येकमित्येकादशके प्रक्षिप्ते सति द्विपञ्चाशत्प्रवति । अत्र पङ्क्तिः संस्थानैः पङ्क्तिः, ते च यद्यमाससामान्यमनुष्यजंगमद्वयेन गृहीता ऋष्ट्याः, एवमुत्तरत्रापि । एतस्याश्च द्विपञ्चाशतः सयोगिकेवली समुद्घातगत औदारिकमिश्रकाययोगे वर्तमान उदीरकः । एषैव च द्विपञ्चाशत्तीर्थकरनामसहिता त्रिपञ्चाशत् । केवलिसमिह संस्थानं समचतुरस्रमेव वक्तव्य । अस्या अप्युदीरकः सयोगिकेवली तीर्थकर औदारिकमिश्रकाययोगे वर्तमानो वेदितव्यः । तथा सैव द्विपञ्चाशत् पराघातनामोष्णासनाम प्रशस्ताप्रशस्तविद्यायोगत्योरन्यतरा विद्यायोगतिः सुस्वरद्वयस्वरयोरन्यतरस्वरनामेतिचतुष्टयप्रक्षेपात् पट्पञ्चाशत्प्रवति । एनां च सयोगिकेवली औदारिककाययोगे वर्तमान उदीरयति । पराघातोष्णासप्रशस्तविद्यायोगतिसुस्वरप्रक्षेपात्त्रिपञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत्प्रवति । एतस्याश्च तीर्थकरः

सयोगिकेवली औदारिककाययोगे वर्तमान उदीरकः । सप्तपञ्चाशदेव वाग्योगनिरोधे षट्पञ्चाशद्भवति । उच्चासेऽपि च निरुद्धे पञ्चपञ्चाशत् । अतीर्थकरकेवलिनः प्रागुक्ताः षट्पञ्चाशद्वाग्योगे निरुद्धे पञ्चपञ्चाशद्भवति । उच्चासेऽपि च निरुद्धे चतुःपञ्चाशत् । अत्र द्विपञ्चाशच्चतुःपञ्चाशद्दर्जेषु शेषेषु षट्सु प्रत्येकमेकैको विशेषजंगः प्राप्यत इति सर्वसंख्याया केवलिनानां पङ्गाः । तत्रैकचत्वारिंशत्यतीर्थकृत एकः । शेषेषु तु पञ्चसु तीर्थकृतः । तदेवमुक्तानि केवलिनामुदीरणास्थानानि । संप्रत्येकेन्द्रियाणामजिधीयन्ते—एकेन्द्रियाणामुदीरणास्थानानि पञ्च, तद्यथा—द्विचत्वारिंशत् पञ्चाशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशच्चेति । तत्र तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्यां स्थावरनामैकेन्द्रियजातिर्वादरसूक्ष्मयोरेकतरत् पर्याप्तापर्याप्तयोरेकतरत् दुर्जगमनादेयं यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरेकतरत्येता नव प्रकृतयः प्रागुक्ताजिर्धुवोदीरणाजिस्त्रयस्त्रिंशत्संख्याकाजिः सह सन्मिश्रा द्विचत्वारिंशद्भवति । अत्र च जंगाः पञ्च, तद्यथा—वादरसूक्ष्माच्यां प्रत्येकं पर्याप्तापर्याप्तान्यामयशःकीर्त्या सह चत्वारः, वादरपर्याप्तयशःकीर्तिजिश्चैकः । सूक्ष्मापर्याप्तान्यां सह यशःकीर्तेरुदयो न जवति, तदज्ञावाच्च नोदीरणेति कृत्वा तदाश्रिता विकटपा न जवन्ति । एषा द्विचत्वारिंशदपान्तरालगतौ वर्तमानस्य वेदितव्या । ततः शरीरस्थस्यौदारिकशरीरौदारिकसंघातौदारिकबन्धनचतुष्टयहंरुसंस्थानोपघातप्रत्येकसाधारणान्यतररूपं नवकं प्रक्षिप्यते, तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, ततः पञ्चाशद्भवति । अत्र च जंगा दश, तद्यथा—वादरपर्याप्तस्य प्रत्येकसाधारणाच्यां यशःकीर्त्यशःकीर्तिच्यां च चत्वारो जंगाः, अपर्याप्तवादरस्य प्रत्येकसाधारणाच्यामयशःकीर्त्या सह द्वौ, स च पर्याप्तापर्याप्तप्रत्येकसाधारणैरयशःकीर्त्या सह चत्वार इति दश । वादरवायुकायिकस्य वैक्रियं कुर्वतः औदा-

रिक्पद्मस्थाने वैक्रियपद्ममयगन्धर्व्यं । ततश्च तस्यापि पञ्चाशदेवोदीरणायोग्या जयति । केषुमिह वादरपर्याप्तप्रत्येका
 यशःकीर्तिजिरेक एव जंगः । तैजस्क्यायिकवायुकायिकयोर्हि साधारणयशःकीर्त्योरुदयो न जयति, तदजावाच्च नाप्युदी-
 रणा, ततस्तदाभिता जंगः न प्राप्यन्ते । तदेवं सर्वसंख्यया पञ्चाशत्येकादश जंगः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य
 परापाते द्विष्टे एकपञ्चाशन्नयति । अत्र च जंगः पद्, तद्यथा-वादरस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैश्चत्वारः,
 सूक्ष्मस्य प्रत्येकसाधारणान्यामयशःकीर्त्या सह द्वौ । वादरवायुकायिकस्य च वैक्रियं कुर्वतः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य
 परापाते द्विष्टे प्रागुक्ता पञ्चाशत् एकपञ्चाशन्नयति । अत्र च प्राग्वदेक एव जंगः । सर्वसंख्यया चैकपञ्चाशति सह
 जंगः । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योश्वासे द्विष्टे द्विपञ्चाशन्नयति । अत्रापि जंगः प्राग्वत् पद् । अथवा शरीरप-
 र्याप्त्या पर्याप्तस्योश्वासेऽनुदिते आतपोद्योतयोरन्यतरस्मिन् सदिते द्विपञ्चाशन्नयति । अत्रापि जंगः पद्, तद्यथा-वा-
 दरस्योद्योतेन सदितस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैश्चत्वारः, आतपसहितस्य प्रत्येकयशःकीर्त्ययशःकीर्तिप-
 दैर्वै जगौ । वादरवायुकायिकस्य च वैक्रियं कुर्वतः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योश्वासे द्विष्टे प्रागुक्ता एकपञ्चाशत् द्विप-
 ञ्चाशन्नयति । तत्र च प्राग्वदेक एव जंगः । तैजस्क्यायिकवायुकायिकयोर्हि आतपोद्योतयशःकीर्तिनामुदयाजावाच्चुदीरणा
 न जयति, ततस्तदाभिता जंगः अत्र न प्राप्यन्ते । सर्वसंख्यया द्विपञ्चाशति जंगःस्त्रयोदश । तथा प्राणापानपर्याप्त्या
 पर्याप्तस्योश्वाससहितायां द्विपञ्चाशति आतपोद्योतयोरन्यतरस्मिन् द्विष्टे त्रिपञ्चाशन्नयति । अत्र जंगः पद् ये प्रागात्त-
 पोद्योतान्यतरसहितायां द्विपञ्चाशत्यजिहिताः । सर्वसंख्यया चैकेन्द्रियाणां जंगः द्विषत्यारिंशत् । धीन्द्रियाणामुदीर-

णास्थानानि पट्, तद्यथा—द्विचत्वारिंशत् विपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशच्चेति । तत्र तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्यां क्षीन्त्रियजातिस्त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तपर्याप्तयोरेकतरत् दुर्जगमनादेयं यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरेकतरत्येता नव प्रकृतयः प्रागुक्तात्रिस्त्रयस्त्रिंशत्संख्याकात्रिर्ध्रुवोदीरणात्रिः सह द्विचत्वारिंशद्भवति । एषा च द्विचत्वारिंशदपान्तरादगतौ वर्तमानस्यावसेया । अत्र च जंगाल्त्रयः, तद्यथा—अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्यायशःकीर्त्या सहैको जंगः, पर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य यशःकीर्त्यशःकीर्तिन्यां वाविति । ततः शरीरस्थस्यौदारिकसप्तकं हुंरुसंस्थानं सेवार्तसंहननं उपघातनाम प्रत्येकनामेत्येकादशकं प्रक्षिप्यते, तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, ततो जाता विपञ्चाशत् । अत्र च जंगाल्त्रयः, ते च प्रागिव द्रष्टव्याः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य विहायोगतिपराघातयोः प्रक्षिप्तयोश्चतुःपञ्चाशद्भवति । अत्र यशःकीर्त्यशःकीर्तिन्यां द्वौ जंगौ । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे क्षिप्ते पञ्चपञ्चाशद्भवति । अत्रापि प्रागिव द्वौ जंगौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासेऽनुदिते उद्योतनास्त्रि तूदिते पञ्चपञ्चाशद्भवति । अत्रापि प्रागिव द्वौ जंगौ । सर्वेऽपि पञ्चपञ्चाशति चत्वारो जंगाः । ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भाससहितायां पञ्चपञ्चाशति सुस्वरदुःस्वरयोरेकतरस्मिन् प्रक्षिप्ते षट्पञ्चाशद्भवति । अत्र सुस्वरदुःस्वरयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारो जंगाः । अथवा प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनास्त्रि तूदिते षट्पञ्चाशद्भवति । अत्र यशःकीर्त्यशःकीर्तिन्यां द्वौ जंगौ । सर्वे षट्पञ्चाशति षड्जंगाः । ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरसहितायां षट्पञ्चाशति उद्योतनास्त्रि प्रक्षिप्ते सप्तपञ्चाशद्भवति । अत्र सुस्वरदुःस्वरयशःकीर्त्यशःकीर्तिपदैश्चत्वारो जंगाः । सर्वे क्षीन्त्रियाणां जंगा वाविंशतिः ।

एवं त्रीन्ध्रियाणां चतुरिन्ध्रियाणां च प्रत्येकमुदीरणास्थानानि जावनीयानि । नवर ष्ठीन्ध्रियजातिस्थाने त्रीन्ध्रियाणा त्रीन्ध्रिय-
 जातिश्चतुरिन्ध्रियाणां चतुरिन्ध्रियजातिरभिधातव्या । प्रत्येकं च जगा द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिरवसेयाः । सर्वसंख्यया विक्रमे-
 ष्ठियाणां जंगाः षट्षष्टिः । तिर्यकूपश्रेष्ठियाणां वैक्रियक्षब्धिरहितानामुदीरणास्थानानि षट् । तद्यथा—द्विचत्वारिं-
 शत् द्विपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्षष्ट्याशत् सप्तपञ्चाशत् इति । तत्र तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्यां पञ्चेन्ध्रिय-
 जातिस्त्रसनाम धादरनाम पर्याप्तपर्याप्तयोरेकतरत् सुजगादेययुगञ्जुर्जगानादेययुगलयोरेकतरत् युगलं यश कीर्त्य-
 यशःकीर्त्योरिकतरस्येता नव प्रकृतयः प्रागुक्ताजिस्त्रयस्त्रिंशत्संख्याकाजिर्ध्रुयोदीरणाजिः सह द्विचत्वारिंशत्संख्यया ।
 एषा च द्विचत्वारिंशत्पान्तरास्रगतौ वर्तमानस्य वेदितव्या । अत्र च जगाः षष्ट । तत्र पर्याप्तकनामोदये वर्तमा-
 नस्य सुजगादेययुगलञ्जुर्जगानादेययुगलयशःकीर्त्ययशःकीर्तिजिस्त्रत्वारो जगाः, अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य तु
 दुर्जगानादेयायशःकीर्तिजिरेक एव जंगाः । इह सुजगादेये दुर्जगानादेये वा युगपद्दयमायातः । तत उदीरणापि
 युगपदेवेति षष्ठैव जंगाः । अपरे पुनराहुः—सुजगादेययोर्दुर्जगानादेययोर्वा नैकान्तेन युगपद्दयज्जापनियमः, अन्य-
 थापि दर्शनात् । ततः पर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य सुजगदुर्जगानादेयानादेययशःकीर्त्ययशःकीर्तिजिरेकौ जंगाः,
 अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य तु दुर्जगानादेयायशःकीर्तिजिरेक इति सर्वसंख्यया द्विचत्वारिंशति नव । तत
 शरीरस्यस्यौदारिकसप्तकं पञ्चा संस्थानानामेकसप्तकं संस्थानं पञ्चा संस्थानानामेकतमत्सहनन उपघात प्रत्येकनामेत्ये-
 कादशकं प्रक्षिप्यते तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, ततो द्विपञ्चाशत्संख्यया । अत्र जंगाना षष्टचत्वारिंशत् शत, तद्य-

था-पर्याप्तकस्य पङ्क्तिः संस्थानैः पङ्क्तिः संहननैः सुजगादेयदुर्जगानादेययुगलाच्यां यशःकीर्त्यशःकीर्तिन्यां च जंगानां चतुश्चत्वारिंशं शतं, अपर्याप्तस्य च हुंरुमंस्थानसेवार्तसंहननदुर्जगानादेयायशःकीर्तिजिरेक इति । ये पुनः सुजगादेययोर्दुर्जगानादेययोर्वा केवलाकेवलयोरप्युदयमिमुन्ति तन्मतेन द्विपञ्चाशति जंगानां द्वे शते एकोननत्रत्यधिके वेदितव्ये । तत्र पर्याप्तस्य पङ्क्तिः संस्थानैः पङ्क्तिः संहननैः सुजगदुर्जगान्यामादेवानादेवान्यां यशःकीर्त्यशःकीर्तिन्यां च जङ्गा द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, अपर्याप्तकस्य तु प्रागुक्तस्वल्प एक इति । तस्यामेव द्विपञ्चाशति शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते प्रशस्ताप्रशस्तान्यतरविद्यायोगतौ च प्रशिक्षायां चतुःपञ्चाशत्तवति । अत्र पर्याप्तानां प्राह चतुश्चत्वारिंशं शतं जङ्गकानामुक्तं, तदेव विद्यायोगतिद्विकगुणितमवगन्तव्यं । तथा च सत्यत्र जङ्गानां द्वे शते अष्टाशीत्यधिके जवनः । मतान्तरेण पुनः पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योच्चासे शिष्टे पञ्चपञ्चाशत्तवति । अत्रापि प्रागिव जङ्गानां द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, मतान्तरेण पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । अत्रवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योच्चासेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते पञ्चपञ्चाशत्तवति । अत्रापि जङ्गानां द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, मतान्तरेण पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । सर्वसंख्यया पञ्चपञ्चाशति स्वमतेन जङ्गकानां पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण तु द्विपञ्चाशदधिकानि एकादश शतानि । ततो ज्ञायापर्याप्त्या पर्याप्तस्य सुस्वरदुःस्वरयोरन्यतरस्मिन् शिष्टे पद्मपञ्चाशत्तवति । तत्र स्वमतचिन्तायां ये उच्चासेन द्वे शते अष्टाशीत्यधिके जङ्गकानां प्राह लब्धे ते इह स्वरद्विकेन गुण्यते, ततो लब्धानि पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण पुनरिह द्विपञ्चाशदधिकान्येकादश शतानि जङ्गकानां जवन्ति । अत्रवा

प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते चघोतनास्त्रि तृदिते पद्मपञ्चाशन्नवति । अत्र च स्वमतचिन्तायां प्रागिष द्वे शते
 अष्टाशीत्यधिके जङ्गकानां, मतान्तरेण पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । सर्वसंख्यया स्वमतेन पद्मपञ्चाशति जङ्गा अष्टौ
 शतानि चतुःपञ्चाधिकानि, मतान्तरेण सप्तदश शतान्यष्टाविंशत्यधिकानि । ततः स्वरसहितायां पद्मपञ्चाशति चघोत-
 नास्त्रि प्रक्षिप्ते सप्तपञ्चाशन्नवति । अत्र ये प्राक् स्वरसहितायां पद्मपञ्चाशति जङ्गा अजिहिताः स्वमतेन पञ्च शतानि
 पद्मसप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण द्विपञ्चाशदधिकान्येकादश शतानि, त एवात्रापि छष्टव्याः । तथा तेषामेव तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
 याणां वैक्रियं कुर्वतामुदीरणास्थानानि पञ्च जवन्ति । तथा—एकपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् पद्-
 मपञ्चाशच्चेति । तत्र वैक्रियसप्तकं समचतुरस्रसंस्थानं उपघातं प्रत्येकमिति प्रकृतिदशकं प्रागुक्ताया तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायो-
 ग्यायां द्विचत्वारिंशति प्रक्षिप्यते, तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, तत एकपञ्चाशन्नवति । अत्र सुजगादेययुगलजुर्जगानादेय-
 युगलयशाः कीर्त्यशाः कीर्तिपर्याप्तपदैश्चत्वारो जङ्गा, मतान्तरेण पुनः सुजगजुर्जगान्यामादेयानादेयान्यां यशाः कीर्त्यशाः-
 कीर्तिन्यां च पर्याप्तकेन सहाष्टौ जङ्गाः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते प्रशस्तविहायोगतौ च प्रक्षिप्तायां त्रि-
 पञ्चाशन्नवति । अत्रापि प्रागिष चत्वारो जङ्गाः, मतान्तरेण पुनरष्टौ । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योष्णासनास्त्रि प्रक्षिप्ते
 चतुःपञ्चाशन्नवति । अत्रापि प्रागिष स्वमतेन जङ्गाश्चत्वारो मतान्तरेण पुनरष्टौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योष्णासे-
 ऽनुदिते चघोतनास्त्रि तृदिते चतुःपञ्चाशन्नवति । अत्रापि स्वमतेन जङ्गाश्चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया चतुःप-
 ञ्चाशति स्वमतेनाष्टौ जङ्गाः, मतान्तरेण षोडश । ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्योष्णाससहितायां चतुःपञ्चाशति स्वरे प्रक्षिप्ते

पञ्चपञ्चाशद्भवति । अत्रापि स्वमतेन ऋद्धाश्चत्वारो मतान्तरेण पुनरष्टौ । अथवा प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनु-
दिते उद्योतनाग्नि तूदिते पञ्चपञ्चाशद्भवति । अत्रापि स्वमतेन ऋद्धाश्चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया स्वमतेन पञ्च-
पञ्चाशति ऋद्धा अष्टौ, मतान्तरेण षोडश । ततः स्वरसहितायां पञ्चपञ्चाशति उद्योते द्विप्ते षट्पञ्चाशद्भवति । अत्रापि
ऋद्धाः स्वमतेन चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया वैक्रियं कुर्वतां तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां ऋद्धा अष्टाविंशतिः, मतान्त-
रेण षट्पञ्चाशत् । सामान्येन सर्वतिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां स्वमतेन ऋद्धाश्चतुर्विंशतिशतानि द्व्यशीत्यधिकानि, मतान्तरेण
एकोनपञ्चाशद्भवतानि द्विपष्ट्यधिकानि । संप्रति मनुष्याणामुदीरणास्थानानि प्रतिपाद्यन्ते-तत्र केवलानां प्रागेवोक्तानि ।
अन्येषां तु पञ्च, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् द्विपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशच्चेति । एतानि सर्वाण्यपि
यथा प्राक् तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुक्तानि तथैवात्रापि वक्तव्यानि, नवरं तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्योः स्थाने मनुष्यगतिमनुष्या-
नुपूर्व्यौ वक्तव्ये । पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशच्चोद्योतरहिता वक्तव्या । वैक्रियाहारकसंयतान्मुक्त्वा शेषमनुष्याणामुद्योतो-
दयाजावात् । ऋद्धा अपि सर्वत्राप्युद्योतरहितास्तथैव स्वमतपरमतापेक्षया वक्तव्यास्तद्यथा-स्वमतेन द्विचत्वारिंशति पञ्च,
द्विपञ्चाशति पञ्चचत्वारिंशं शतं, चतुःपञ्चाशति द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, पञ्चपञ्चाशत्यपि द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, षट्-
पञ्चाशति पञ्च शतानि षट्सप्तत्यधिकानि । परमतेन तु यथाक्रमं ए । १७९ । १७६ । १७६ । ११५२ । वैक्रियमपि कुर्वतां
मनुष्याणामुदीरणास्थानानि पञ्च भवन्ति, तद्यथा-एकपञ्चाशत्, त्रिपञ्चाशत्, चतुःपञ्चाशत्, पञ्चपञ्चाशत्, षट्पञ्चा-
शच्चेति । तत्रैकपञ्चाशत्त्रिपञ्चाशच्च यथा प्राग्वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुक्ता तथात्रापि द्रष्टव्या । चतुःपञ्चाशत्युद्भास-

सहितायां प्रागिय स्वमतेन चत्वारो जङ्गा मतान्तरेणाष्टौ । उत्तरवैक्रियं कुर्वतां संयतानामुद्योतनाभोदयमागच्छति,
नान्येषां, ततस्तेन सद् चतुःपञ्चाशति प्रशस्त एवैको जङ्गो जयति, संयतानां दुर्जगानादेयायशःकीर्त्युदयाप्राभात् । सर्व-
संख्यया चतुःपञ्चाशति स्वमतेन पञ्च जङ्गाः मतान्तरेण नव । ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्योद्भाससहितायां सुस्वरे द्विसे
पञ्चपञ्चाशत्प्रयति । अत्रापि प्रागिय स्वमतेन जङ्गाश्चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । अथवा संयतानां स्वरेऽनुदिते उद्योतनाग्नि
तूदिते पञ्चपञ्चाशत्प्रयति । अत्रापि प्रागिय एक एव जङ्गः । सर्वसंख्यया पञ्चपञ्चाशति स्वमतेन पञ्च जङ्गा मतान्तरेण
नव । पञ्चपञ्चाशति सुस्वरसहितायामुद्योते द्विसे पद्पञ्चाशत्प्रयति । तस्यां चैक एव प्रशस्तो जंगः । सर्वसंख्यया वैक्रि-
यमनुप्याषां स्वमतेनैकोनविंशतिजङ्गाः मतान्तरेण पञ्चत्रिंशत् । संप्रत्याहारक कुर्वतामुदीरणास्यानान्युप्यन्ते-आहार-
कसंयतानामुदीरणास्यानानि पञ्च, तद्यथा-एकपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् पद्पञ्चाशत्चेति । तत्रा-
हारकसप्तकं समचतुरस्रसंस्थानमुपघात प्रत्येकमिति प्रकृतिदशक प्रागुक्तायां मनुष्यगतिप्रायोग्यायां द्विचत्वारिंशति प्रद्वि-
प्यते, मनुष्यानुपूर्वी चापनीयते, तत एकपञ्चाशत्प्रयति । केवलमिह सर्वाण्यपि पदानि प्रशस्तान्येवेति कृत्या एक एव
जंगः । शरीरपर्यास्या पर्याप्तस्य प्रशस्तविहायोगतिपराघातयोः प्रद्विषयोस्त्रिपञ्चाशत्प्रयति । अत्राप्येक एव जङ्गः । ततः
प्राणायानपर्यास्या पर्याप्तस्योद्भासे द्विसे चतुःपञ्चाशत्प्रयति । अत्राप्येक एव जङ्गः । अथवा शरीरपर्यास्या पर्याप्तस्योद्भा-
सेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते चतुःपञ्चाशत्प्रयति । अत्रापि प्रागिवैक एव जंगः । सर्वसंख्यया चतुःपञ्चाशति द्वौ जङ्गौ ।
ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्योद्भाससहितायां चतुःपञ्चाशति सुस्वरे द्विसे पञ्चपञ्चाशत्प्रयति । अत्रापि प्राग्वदेक एव जङ्गः ।

अथवा प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनान्नि तूदिते पञ्चपञ्चाशद्भवति । अत्राप्येक एव जंगः । सर्वसंख्यया पञ्चपञ्चाशति द्वौ जंगौ । ततो जापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरसहितायां पञ्चपञ्चाशत्युद्योते द्विप्ते पट्पञ्चाशद्भवति । अत्राप्येक एव जंगः । आहारकशरीरिणः सर्वसंख्यया सप्त जंगाः । तदेवं मनुष्याणां सामान्यवैक्रियशरीर्याहारकशरीरिक्केवलानां जंगाः सर्वसंख्यया त्रयोदश शतानि चतुस्त्रिंशदधिकानि भवन्ति । परमतेन तु षड्विंशतिशतानि पञ्चाशदधिकानि । देवानामुदीरणास्थानानि षट्, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् एकपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशच्चेति । तत्र देवगतिदेवानुपूर्व्यौ पञ्चेन्द्रियजातिस्त्रसनाम वादरनाम पर्याप्तनाम सुजगादेययुगलदुर्जगानादेययुगलयोरेकतरद्युगलं यशःकीर्त्यशःकीर्त्योरेकतरेत्येता नव प्रकृतयो ध्रुवोदीरणाजिस्त्रयस्त्रिंशत्संख्याकाजिः सह सप्तिश्रा द्विचत्वारिंशद्भवति । अत्र सुजगादेययुगलदुर्जगानादेययुगलयशःकीर्त्यशःकीर्तिजिश्चत्वारो जंगाः, मतान्तरेण पुनः सुजगदुर्जगान्यामादेयानादेयान्यां यशःकीर्त्यशःकीर्तिज्यां चाष्टौ जंगाः । ततः शरीरस्थस्य वैक्रियसप्तकं समचतुरस्रसंस्थानं उपघातं प्रत्येकमित्येता दश प्रकृतयः प्रक्षिप्यन्ते, देवानुपूर्वीं चापनीयते, तत एकपञ्चाशद्भवति । अत्रापि प्रागिव स्वमतेन चत्वारो जंगा मतान्तरेणाष्टौ । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघातप्रशस्तविहायोगत्योः प्रक्षिप्तयोस्त्रिपञ्चाशद्भवति । अत्रापि प्रागिव स्वमतेन चत्वारो जंगा मतान्तरेणाष्टौ । देवानामप्रशस्तविहायोगतेरुदयात्त्रावात्तदाश्रिता जंगा न प्राप्यन्ते । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे द्विप्ते चतुःपञ्चाशद्भवति । अत्रापि स्वमतेन चत्वारो जंगाः, मतान्तरेणाष्टौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासेऽनुदिते उद्योतनान्नि तूदिते चतुःपञ्चाशद्भवति ।

अत्रापि प्राणिव्यमतेन जंगाधत्वारो मत्तान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया चतुःपञ्चाशति स्वमतेनाष्टौ जंगा मत्तान्तरेण षोडश ।
 ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्योष्मासमहितायां चतुःपञ्चाशति सुखरे द्विष्टे पञ्चपञ्चाशन्नयति । अत्रापि स्वमतेन प्राणिव्य
 पत्वारो जंगा मत्तान्तरेणाष्टौ । अथवा प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते पञ्चपञ्चाशन्नयति ।
 अत्रापि स्वमतेन जंगाधत्वारो मत्तान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया पञ्चपञ्चाशति स्वमतेनाष्टौ जंगा मत्तान्तरेण तु षोडश ।
 ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य सुखरसहितायां पञ्चपञ्चाशति उद्योते द्विष्टे षट्पञ्चाशन्नयति । अत्रापि स्वमतेन स एव
 पत्वारो जंगा मत्तान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया देवानां स्वमतेन द्वात्रिंशजंगा मत्तान्तरेण चतुःषष्टिः । नैरयिकाणामुदीरणा-
 स्थानानि पञ्च, तद्यथा—द्विषत्वार्दिंशत् एकपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् इति । तत्र नरकगतिनर-
 कानुपूर्व्यां पञ्चैन्द्रियजातिस्त्रयसादरपर्याप्तदुर्जगानादेयायशःकीर्तय इत्येता नप प्रकृतयो ध्रुवोदीरणाजिह्वयस्त्रिंशत्संख्या-
 फाजिः सत् सन्मिथा द्विषत्वार्दिंशन्नयति । अत्र च सद्योऽपि पदानि अप्रशस्तान्येयेति कृत्या एक एव जगः । ततः
 शरीरस्यस्य धैक्रियसप्तकं दुरुसंस्थानं उपघातं प्रत्येकमिति दश प्रकृतयः प्रक्षिप्यन्ते, नरकानुपूर्व्यां चापनीयते, तत एक-
 पञ्चाशन्नयति । अत्राप्येक एव जगः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाताप्रशस्तयिह्यायोगत्योः प्रक्षिप्तयोस्त्रिपञ्चाश-
 नयति । अत्राप्येक एव जंगः । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योष्मासे द्विष्टे चतुःपञ्चाशन्नयति । अत्राप्येक एव जंग ।
 ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य दुःखरे द्विष्टे पञ्चपञ्चाशन्नयति । अत्राप्येक एव जंगः । सर्वसंख्यया नैरयिकाणां पञ्च
 जग्नाः । तदेवमुक्तानि नामकर्मण उदीरणास्थानानि । संप्रत्येतान्येय गुणस्थानकेषु दर्शयति—'गुणिसु चि' नाम्नो नाम-

कर्मणो गुणेषु गुणस्थानेषु मिथ्यादृष्टिप्रचृतिषु सयोगिकेवलिपर्यन्तेषु यथासंख्यं नवादिसंख्यान्युदीरणास्थानानि ज्व-
 न्ति । तत्र मिथ्यादृष्टेर्नवोदीरणास्थानानि, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् पञ्चाशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुः-
 पञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशच्चेति । अमूनि च सर्वाण्यपि मिथ्यादृष्टीनेकेन्द्रियादीनधिकृत्य स्वयं परि-
 ज्ञावनीयानि । सासादनसम्यग्दृष्टेरुदीरणास्थानानि सप्त, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् पञ्चाशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत्
 पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशच्चेति । तत्र द्विचत्वारिंशत् वादरैकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
 यमनुष्यदेवानां सासादनसम्यग्दृष्टीनामपान्तराद्वगतौ वर्तमानानामवसेया । तथा एकेन्द्रियाणां शरीरस्थानां पञ्चाशत् ।
 देवानां शरीरस्थानामेकपञ्चाशत् । विकलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणां शरीरस्थानां द्विपञ्चाशत् । देवनैरयिकाणां पर्या-
 ष्ठानां सासादनसम्यक्त्वे वर्तमानानां पञ्चपञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्यदेवानां पर्याप्तानां षट्पञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
 याणामुद्योतवेदकानां पर्याप्तानां सप्तपञ्चाशत् । सम्यग्मिथ्यादृष्टेस्त्रीण्युदीरणास्थानानि, तद्यथा-पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत्
 सप्तपञ्चाशच्चेति । तत्र देवनैरयिकाणां पञ्चपञ्चाशत् । तिर्यग्मनुष्यदेवानां षट्पञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतकानां
 सप्तपञ्चाशत् । अविरतसम्यग्दृष्टेरष्टाबुदीरणास्थानानि, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुः-
 पञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशच्चेति । तत्र नैरयिकदेवतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणां द्विचत्वारिंशत् । देवनैरयि-
 काणामेकपञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणां द्विपञ्चाशत् । देवनैरयिकतिर्यक्मनुष्याणां त्रिपञ्चाशत् । देवनैरयिकतिर्यक्-
 पञ्चेन्द्रियवैक्रियतिर्यक्मनुष्याणां चतुःपञ्चाशत् । एतेषामेव पञ्चपञ्चाशदपि । देवतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुष्याणां षट्पञ्चाशत् ।

तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतपेदकानां सप्तपञ्चाशत् । देशधिरतस्योदीरणास्थानि पद्, तद्यथा—एकपञ्चाशत्, त्रिपञ्चाशत्, चतुःपञ्चाशत्, पञ्चपञ्चाशत्, षट्पञ्चाशत्, सप्तपञ्चाशत् इति । तत्रैकपञ्चाशत्त्रिपञ्चाशत्चतुःपञ्चाशत्पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् तिर्यक्पञ्च-
 प्याणां वैक्रियशरीरवर्तमानानामयसेया । तिर्यक्पञ्चप्याणामेव स्वजायस्थानां वैक्रियशरीरिणां च षट्पञ्चाशत् । तेषामेव तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतसहितानां सप्तपञ्चाशत् । प्रमत्तसंयतानामुदीरणास्थानानि पञ्च, तद्यथा—एकपञ्चाशत् त्रिप-
 ष्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् इति । तत्र पञ्चाप्येतानि वैक्रियशरीरिणामाहारकशरीरिणां वा छट्-
 व्यानि । षट्पञ्चाशत्पुनरौदारिकस्थानामप्यवगन्तव्या । अप्रमत्तसंयतानां च उदीरणास्थाने, तद्यथा—पञ्चपञ्चाशत् षट्-
 पञ्चाशत् इति । तत्र षट्पञ्चाशदौदारिकशरीरस्थानां । इह केषांचित् वैक्रियशरीरस्थानामाहारकशरीरस्थानां वा संयतानां सर्वपर्याप्त्या पर्याप्तानां क्रियस्कास्रमप्रमत्तजावोऽपि खन्यत इति तेषां च अप्युक्तं रूपे उदीरणास्थाने । 'एकं पञ्चसु चि' पञ्चसु गुणस्थानकेषु अपूर्वकरणानिवृत्तबाधरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहक्षीणमोहकूपेषु एकमुदीरणास्थानं जवति—षट्पञ्चा-
 शत्, सा चौदारिकशरीरस्थानामिति । 'एकस्मि अच चि' एकस्मिन् सयोगिकेवद्विगुणस्थानकेऽष्टाबुदीरणास्थानानि, तद्यथा—एकचत्वारिंशत् द्विचत्वारिंशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत् इति । एतानि च प्रागेव सप्तपञ्च जावितानीति नेह जूयो जाव्यन्ते । तदेयं चिन्तितानि गुणस्थानकेषु उदीरणास्थानानि । संप्रति कस्मिन्बुदीरणास्थाने कति जङ्गा प्राप्यन्त इति चिन्तायां तन्निरूपणार्थमाह—'वाप्येत्यादि' स्थानक्रमेष्वैकचत्वारिंशदाष्टाबुदी-
 रणास्थाने क्रमेषु जङ्गा अपि च वक्ष्यमाणसख्यया ज्ञातव्याः, तद्यथा—एकचत्वारिंशत्येको जङ्गः, स चातीर्थकरकेव-

लिनः । द्विचत्वारिंशति त्रिंशद्भङ्गाः, तत्र नैरयिकानधिकृत्यैकः, एकेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च, द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियान-
 धिकृत्य प्रत्येकं त्रिकं त्रिकं प्राप्यत इति नव, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च, मनुष्यानप्यधिकृत्य पञ्च, तीर्थकरमधि-
 कृत्यैकः, देवानधिकृत्य चत्वारः । ये पुनः सुजगादेययोर्जुर्जगानादेययोश्च केवल (द्वा) केवलयोरप्युदयमिच्छन्ति, तन्म-
 तेन द्विचत्वारिंशति द्विचत्वारिंशद्भङ्गाः, यतस्तन्मतेन तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य नव, मनुष्यानधिकृत्य नव, देवानधि-
 कृत्याष्टौ जङ्गाः प्राप्यन्ते, शेषं तथैव । पञ्चाशत्येकादश जङ्गाः, ते चैकेन्द्रियानेवाधिकृत्य प्राप्यन्ते, अन्यत्र पञ्चाशतोऽ-
 प्राप्यमाणत्वात् । एकपञ्चाशत्येकविंशतिजङ्गाः, तत्र नैरयिकानधिकृत्यैकः, पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य सप्त, वैक्रियतिर्यक्पञ्चे-
 न्द्रियानधिकृत्य चत्वारः, वैक्रियमनुष्यानप्यधिकृत्य चत्वारः, आहारकशरीरिणः संयतानधिकृत्यैकः, देवानाश्रित्य
 चत्वारः इत्येकविंशतिः । मतान्तरेण पुनर्वैक्रियतिर्यङ्मनुष्यदेवानधिकृत्य प्रत्येकमष्टावष्टौ जङ्गाः प्राप्यन्ते इत्येकपञ्चा-
 शति तदपेक्षया त्रयस्त्रिंशद्भङ्गाः । 'सवार तिसष्ट य त्ति' सद्वादशा द्वादशाधिका त्रिंशती जङ्गानां द्विपञ्चाशत्यवग-
 न्तव्याः, तत्रैकेन्द्रियानाश्रित्य त्रयोदश, द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं त्रिकं प्राप्यत इति नव, तिर्यक्-
 पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्चचत्वारिंशं शतं, मनुष्यानप्यधिकृत्य पञ्चचत्वारिंशं शतमिति । अत्रापि मतान्तरेण तिर्यक्पञ्चे-
 न्द्रियान्मनुष्यांश्चाधिकृत्य प्रत्येकं द्वे द्वे शते जङ्गानामेकोननवत्यधिके प्राप्येते इति तदपेक्षया द्विपञ्चाशति जङ्गानां पद्
 शतानि प्राप्यन्ते । त्रिपञ्चाशति जङ्गानामेकविंशतिः, तद्यथा—नैरयिकानधिकृत्यैकः, एकेन्द्रियानधिकृत्य षट्, वैक्रिय-
 तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य चत्वारः, वैक्रियमनुष्यानप्यधिकृत्य चत्वारः, आहारकशरीरिणोऽधिकृत्य पुनरेकः तीर्थकर-

मप्याश्रित्यैकः, देवानप्यधिकृत्य चत्वारः । अत्रापि मतान्तरेण वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुप्यदेवानधिकृत्य प्रत्येकमष्टा-
यष्टौ ऋक्षाः प्राप्यन्ते इति तदपेक्षया त्रिपञ्चाशति त्रयस्त्रिंशत्तृणाः । चतुःपञ्चाशति ऋक्षाना पट् शतानि पशुचराणि,
तद्यथा—नैरयिकानधिकृत्यैकः द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येक द्वौ द्वौ प्राप्येते इति पट्, तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
यान् स्वजावस्थानधिकृत्य द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्याष्टौ, स्वजावस्थान्मनुप्यानधिकृत्य
द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियमनुप्यानधिकृत्य चत्वारः, संयतान् वैक्रियशरीरिणोऽधिकृत्योद्योतेन सहैकः, आहारक-
शरीरिणः संयतानधिकृत्य द्वौ, देवानधिकृत्याष्टाधिति । अत्रापि मतान्तरेण प्राकृततिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च
शतानि पट्सप्तत्यधिकानि, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य षोडश, मनुप्यानधिकृत्य पञ्च शतानि पट्सप्तत्यधिकानि,
वैक्रियमनुप्यानधिकृत्य नव, देवानधिकृत्य पुरुष ऋक्षाः प्राप्यन्ते, शेष तथैवेति तदपेक्षया चतुःपञ्चाशति द्व्यधिकानि
द्वादश शतानि । पञ्चपञ्चाशति ऋक्षाना नव शतानि एकाधिकानि, तद्यथा—नैरयिकानधिकृत्यैकः, द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियच-
तुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येक चत्वारः प्राप्यन्ते इति द्वादश, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियान् स्वजावस्थानधिकृत्य पञ्च शतानि पट्-
सप्तत्यधिकानि, वैक्रियशरीरिणोऽधिकृत्याष्टौ, मनुप्यान स्वजावस्थानधिकृत्य द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियशरीरिणो-
ऽधिकृत्य चत्वारः, वैक्रियसंयतानधिकृत्योद्योतेन सहैकः, आहारकशरीरिणोऽधिकृत्य द्वौ, तीर्थकरमधिकृत्यैकः, देवानधि-
कृत्याष्टाधिति । मतान्तरेण, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य द्विपञ्चाशदधिकाम्येकादशशतानि, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधि-
कृत्य पुरुष, मनुप्यान स्वजावस्थानधिकृत्य पञ्च शतानि पट्सप्तत्यधिकानि, वैक्रियमनुप्यानधिकृत्य नव, देवानधिकृत्य

पोरुप जङ्गाः प्राप्यन्ते, शेषं तथैवेति तदपेक्षया पञ्चपञ्चाशति पञ्चाशीत्यधिकानि सप्तदश शतानि । पट्पञ्चाशति जङ्गा-
नामेकोनसप्तत्यधिकानि चतुर्दश शतानि, तद्यथा-द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं पट् पट् प्राप्यन्ते इत्य-
ष्टादश, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियान् स्वजावस्थानधिकृत्याष्टौ शतानि चतुःपष्ट्यधिकानि, वैक्रियशरीरिणोऽधिकृत्य चत्वारः, मनु-
ष्यानधिकृत्य पञ्च शतानि पट्सप्तत्यधिकानि, वैक्रियशरीरिणः संयतानधिकृत्योद्योतेन सहैकः, आहारकशरीरिणः संय-
तानधिकृत्यैकः, तीर्थकरमाश्रित्यैकः, देवानाश्रित्य चत्वारः । अत्र मतान्तरेण तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य सप्तदशशता-
न्यष्टाविंशत्यधिकानि, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्याष्टौ, मनुष्यानधिकृत्य द्विपञ्चाशदधिकानि एकादश शतानि,
देवानधिकृत्याष्टौ जङ्गाः प्राप्यन्ते, शेषं तथैवेति तदपेक्षया पट्पञ्चाशति एकोनत्रिंशत्शतानि सप्तदशाधिकानि जङ्गानां
जवन्ति । सप्तपञ्चाशति जङ्गानां पञ्चशती एकोननवत्यधिका, तद्यथा-द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं
चत्वारश्चत्वारः प्राप्यन्त इति षादश, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च शतानि पट्सप्तत्यधिकानि, तीर्थकरमाश्रित्यैक इति ।
अत्रापि मतान्तरेण तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य द्विपञ्चाशदधिकानि एकादश शतानि जङ्गानां प्राप्यन्ते, शेषं तथैवेति
तदपेक्षया सप्तपञ्चाशति पञ्चपष्ट्यधिकानि एकादश शतानि जङ्गानां जवन्ति ॥ २५-२६-२७ ॥

संप्रति गतीराश्रित्य स्थानप्ररूपणां करोति—

पंच नव नवग ठक्काणि गर्ईसु ठाणाणि सेसकम्माणं । एगेगमेव नेयं साहित्तेगेगपगईउ ॥ २८ ॥

पंच त्ति-निरयगताबुदीरणास्थानानि पञ्च, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत्, एकपञ्चाशत्, त्रिपञ्चाशत्, चतुःपञ्चाशत्, पञ्च-

पञ्चाशच्चेति । तिर्यग्गतावेकचत्वारिंशच्चर्जानि शेषाणि नवोदीरणास्थानानि । मनुष्यगतायपि सयोगिकेयद्वयादीनधिकृत्य
 पञ्चाशच्चर्जानि शेषाणि नवोदीरणास्थानानि । देयगतौ पनुदीरणास्थानानि, तद्यथा—द्विचत्वारिंशत् एकपञ्चाशत् त्रिपञ्चा-
 शत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशच्चेति । एतानि च सर्वाण्यपि प्राक् सप्रपञ्चं जाधितानीति नेह चूयो जाध्यन्ते ।
 तदेवमुक्तानि नामकर्मणः सप्रपञ्चमुदीरणास्थानानि । सांप्रतं शेषकर्मणामुदीरणास्थानप्रतिपादनार्थमाह—‘सेसेत्यादि’
 शेषकर्मणां ज्ञानावरणपेदनीयायुर्गोश्रान्तरायलक्षणांामुदीरणास्थानमेकैकमधगन्तव्यं, तद्यथा—ज्ञानावरणान्तराययोः
 पञ्चप्रकृत्यात्मकमेकैकमुदीरणास्थानं । वेदनीयायुर्गोश्रानां तु घेद्यमानैकप्रकृत्यात्मकं । न ह्यमीपां विद्यादिकाः प्रकृतयो
 युगपद्बुदीर्यन्ते, युगपद्बुदयाजावात् । एतच्च ज्ञानावरणादीनामेकैकमुदीरणास्थान प्रागुक्तैकैकप्रकृत्युदीरणायाः स्वामित्यं
 साधयिष्या निश्चित्य गुणस्थानकेषु नारकादिगतियु स्वयमेव ज्ञेयं ज्ञातव्यं ॥ २७ ॥

तदेवमुक्ता प्रकृत्युदीरणा, सांप्रतं स्थिर्युदीरणाजिधानावसरस्तत्र चैतेऽर्थाधिकारास्तद्यथा—खण्डणं, जेदः, साधना-
 दिप्ररूपणा, श्रद्धाभेदः, स्वामित्यं चेति । तत्र खण्डणजेदयोः प्रतिपादनार्थमाह—

संपत्तिषु य उदण पठंगठं विस्सण उर्इरणा सा । सेचीका विइर्हि ता जाहिं तो तत्तिगा एसा ॥ २८ ॥

संपत्तिषु चि—इह द्विविध उदयः संप्राप्त्युदयोऽसंप्राप्त्युदयश्च । तत्र यत्कर्मदक्षिकं कालप्राप्तं सत् अनुच्यते स संप्राप्त्यु-
 दयः । तथाहि—कालक्रमेण कर्मदक्षिकस्योदयहेतुद्वयक्षेत्रादिसामग्रीसंप्राप्तौ सत्यामुदयः संप्राप्त्युदयः । यत्पुनरकालप्राप्तं
 कर्मदक्षिकमुदीरणाप्रयोगेण धीर्यविशेषसंज्ञितेन समाकृत्य कालप्राप्तेन दक्षिकेन सहानुच्यते सोऽसंप्राप्त्युदयः । एवैव

कर्म-
॥ १३० ॥

चोदीरणा । तथा चाह-या स्थितिरकालप्राप्तापि सती प्रयोगत उदीरणाप्रयोगेण संप्राप्त्युदये पूर्वोक्तस्वरूपे प्रक्षिप्ता सती दृश्यते केवलचक्रुपा सा स्थित्युदीरणा । एष लक्षणनिर्देशः । अधुना ज्ञेद उच्यते-‘सेचीकेत्यादि’ इह यासां स्थितीनां ज्ञेदपरिकल्पना संभवति ताः पूर्वपुरुपपरिज्ञापया सेचीका इत्युच्यते । ताश्च विधा-उदीरणायाः प्रायोग्या अप्रायोग्याश्च । काः प्रायोग्याः काश्चाप्रायोग्या इति चेदुच्यते-बन्धावलिकागता संक्रमवलिगागता उदयावलिकागताश्चाप्रायोग्याः “संक्रमबंधुदयुववृणादिगार्णकरणाई” इतिवचनप्रामाण्यात् । शेषाश्च सर्वा अपि प्रायः प्रायोग्याः । तत्रोदये सति यासां प्रकृतीनामुत्कृष्टो बन्धः संभवति, तासामुत्कर्षत आवलिकादिकहीना सर्वाप्युत्कृष्टा स्थितिरुदीरणाप्रायोग्या । तथाहि-उदयोत्कृष्टबन्धकानां प्रकृतीनां बन्धावलिकायामतीतायामुदयावलिकावहिर्यतिनीः स्थितीः सर्वा अप्युदीरयति । अनुदयोत्कृष्टबन्धानां तु यथासंभवमुदीरणाप्रायोग्याः, आवलिकादिकहीनायाश्चोत्कृष्टस्थितेर्यावन्तः समयास्तावन्त उदीरणायाः प्रज्ञेदाः । तथाहि-उदयावलिकाया उपरिवर्तिनी समयमात्रा स्थितिः कस्याप्युदीरणाप्रायोग्या, यस्य तावत्येव शेषीजूता तिष्ठति । एवं कस्यापि द्विसमयमात्रा, कस्यापि त्रिसमयमात्रा, एवं तावद्वाच्यं यावदावलिकादिकहीना कस्यापि सर्वाप्युत्कृष्टा स्थितिरिति । अक्षरयोजना त्वियं-सेचीकास्थितिन्य उदीरणाप्रायोग्यान्वो यकान्वो यावतीच्य आवलिकादिकहीनोत्कृष्टस्थितिसमयप्रमाणान्य इत्यर्थः । उदीरणाप्रयोगेण समाकृत्य स्थितिः संप्राप्त्युदये दीयते, तावती तावज्ज्ञेदप्रमाणा सैपोदीरणा ॥ २९ ॥

प्रकृतिः

॥ १३० ॥

सदेय कृता जेदप्ररूपणा । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च विधा-मूखप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूखप्रकृतिविषयसाधनादिप्ररूपणार्थमाह-

मूखविद् अजहृन्ना मोहस्स चचविद्वा तिहा सेसा । येयणियाऊण डुहा सेसविगप्पा उ सव्वासिं ॥३०॥

मूखविद् चि-मूखस्थितिशब्दान्यां प्राकृतत्वात् प्रत्येकं पष्ठीविज्जिह्वोपः । ततोऽयमर्थः-मूखप्रकृतीनां मध्ये मोहस्य मोहनीयस्य स्थितेरुदीरणाऽजघन्या चतुर्विधा चतुःप्रकारा । तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथा मोहनीयस्य जघन्या स्थित्युदीरणा सूक्ष्मसंपरायस्य हृष्यस्य स्वगुणस्थानकसमयाधिकावसिक्काशेषे वर्तमानस्य जघति । ततोऽन्यत्र सर्वत्राप्यजघन्या, सा चोपशान्तमोहगुणस्थानके न जघति, ततः प्रतिपादे च जघति, ततोऽसौ सादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः, ध्रुवाऽजघन्याना, अध्रुवा जघन्याना । शेषा ज्ञानावरणदर्शनावरणानामगोत्रान्तरायाणां स्थित्युदीरणाऽजघन्या त्रिधा त्रिप्रकारा, तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां जघन्या स्थित्युदीरणा हीणकपायस्य स्वगुणस्थानसमयाधिकावसिक्काशेषे वर्तमानस्य जघति, शेषका लं स्वजघन्या । सा चानादिः, सदैव ज्ञावात् । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । नामगोत्रयोस्तु जघन्या स्थित्युदीरणा सयोगिकेवसिक्काशेषे वर्तमानस्ये । सा च सादिरध्रुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या । सा चानादिः । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । वेदनीयायुपोरजघन्या स्थित्युदीरणा विधा, तद्यथा-सादिरध्रुवा च । तथाहि-वेदनीयस्य जघन्या स्थित्युदीरणा एकेन्द्रियस्य सर्वस्तोकस्थितिसत्कर्मणो लघ्न्यते । ततः तस्यैव समयान्तरे प्रवर्धमानसत्कर्मणोऽजघन्या । ततः पुनरपि जघन्येति जघन्याऽजघन्या च सादिरध्रुवा च । आयुषः पर्य-

न्तावलिकायां न ज्वति, परज्वोत्पत्तिप्रथमसमये च ज्वति, ततः सादिरध्रुवा च । तथा सर्वासां प्रकृतीनां शेषविकट्टपा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यतरुणा विधा विप्रकाराः, तद्यथा-सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि-सर्वेषामपि कर्मणामायुर्वर्जानामुत्कृष्टा स्थित्युदीरणा मिथ्यादृष्टेरुत्कृष्टे संक्षेशे वर्तमानस्य कियत्कालं प्राप्यते, ततः समयान्तरे तस्याप्यनुत्कृष्टा, ततः पुनरपि समयान्तरे उत्कृष्टा, संक्षेशविशुद्धयोः प्रायः प्रतिसमयमन्यथाऽन्यथाजावात्, ततो वे अपि साद्यध्रुवे । जघन्या च विधा प्रागेव ज्ञाविता । आयुषां तु विकट्टपत्रयेऽपि युक्तिः प्राक्तन्येव प्रायोऽवसेया ॥ ३० ॥

तदेवं कृता मूलप्रकृतिविषया साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रत्युत्तरप्रकृतिविषयां तां चिकीर्षुराह—

मिष्ठत्तस्स चउरुा अजहणा ध्रुवउदीरणाण तिहा । सेस विगप्पा डुविहा सव्वविगप्पा य सेसाणं ॥३१॥

मिष्ठत्तस्स ति-मिथ्यात्वस्याजघन्या स्थित्युदीरणा चतुर्विधा, तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्र मिथ्यादृष्टेः प्रथमसम्यक्त्वमुत्पादयतो मिथ्यात्वस्य प्रथमस्थितौ समयाधिकावलिकाशेषायां जघन्या स्थित्युदीरणा सादिरध्रुवा च । सम्यक्त्वाच्च प्रतिपततोऽजघन्या । सा च सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवे अजव्यजव्यापेक्षया । तथा ध्रुवोदीरणानां पञ्चविधज्ञानावरणचक्रुचरुचुरवधिकेवलदर्शनावरणपञ्चविधान्तरायतैजससप्तकवर्णादिविंशतिस्थिरास्थिर-शुजाशुजागुरुलघुनिर्माणारुयानामजघन्या स्थित्युदीरणा त्रिधा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकचक्रुचरुचुरवधिकेवलदर्शनावरणरूपाणां चतुर्दशप्रकृतीनां क्षीणकषायस्य स्वगुणस्थानकसमयाधिकावलिकाशेषे वर्तमानस्य जघन्या स्थित्युदीरणा, सा च सादिरध्रुवा च । शेषा सर्वाप्यजघन्या । सा चानादिः, सदैव जावात् ।

ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । तैजससप्तकादीनां च त्रयस्त्रिंशत्संख्याकानां नामप्रकृतीनां जघन्या स्थित्युदीरणा सयोगिकेवद्विधरमस-
मये । सा च सादिरध्रुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या, सा चानादिः । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । एतासामेव मिथ्यात्वादि-
प्रकृतीनामष्टावत्वारिंशत्संख्याकानां शेषविकल्पा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यद्वयद्वया द्विप्रकाराः, तद्यथा—सादयोऽध्रुवाश्च ।
तथाहि—एतासामुत्कृष्टा स्थित्युदीरणा मिथ्यादृष्टेरुत्कृष्टे संक्षेपे पर्वमानस्य कियत्कार्त्तं लभ्यते । ततः समयान्तरे तस्या-
प्यनुत्कृष्टा । ततो हे अपि साधध्रुवे । जघन्या च प्रागेव ज्ञाविता । 'सद्यविगप्त्वा य सेसाणं ति' शेषाणां शेषप्रकृतीनां
दशोत्तरशतसंख्यानां सर्वे विकल्पा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यरूपा द्विविधाः, तद्यथा—सादयोऽध्रुवाश्च । साध-
ध्रुवस्य चाध्रुवोदयत्याज्ञावनीयमिति ॥ ३१ ॥

कृत्वा साधनादिप्ररूपणा । संप्रत्यञ्जाष्टेदस्य स्वामित्वस्य च प्रतिपादनार्थमाह—

अञ्जाष्टेत्तं सामिच्छं पि य तिस्रसंकमे जहा नवरं(रि) । तवेऽसु निरयगर्ह्यं वा वि तिसु द्विष्ठिमखिर्हसु ॥३२॥

अञ्जाष्टेत्तं चि-अञ्जाष्टेद स्वामित्व च यथा स्थितिसंकमेऽजिहितं तथैवात्राप्यवगन्तव्यं । नवरमयं विशेषः—सक्रमक-
रणे तद्वेदिष्यपि स्थितिसंक्रम चक्रः, उदयाज्जावेऽपि संक्रमस्य ज्ञावात् । उदीरणा पुनरियं तद्वेदिष्वेव वेदितव्या, उद-
याज्जावे उदीरणाया अज्ञायात् । इदमपि संक्षिप्तमुक्तमिति किञ्चिद्विशेषतो ज्ञाव्यते—तत्र येषां कर्मणामुदये सति यन्धो-
त्कृष्टा स्थितिसंज्ञेयां ज्ञानायरक्षणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनायरणचतुष्टयतैजससप्तकवर्णादिषिंशतिनिर्माणास्थिराशुजागुरुदधु-
मिथ्यात्वपोरुशाकपायत्रसवाहरपर्याप्तप्रत्येकदुःस्वरदुर्जगानादेयायशाःकीर्तिवैक्रियसप्तकपञ्चेन्द्रियजातिदुःसोपघातपराघातो-

कर्म-

॥ १४० ॥

ज्ञासातपोद्योताशुचविहायोगतिनीचैर्गोत्ररूपाणां परुशीतिसंख्यानां बन्धावलिकायामतीतायामुदयावलिक्वात उपरितनी सर्वापि स्थितिरुदीरणाप्रायोग्या, केवलं तानि कर्माणि वेदयमानानां वेदितव्या, उदये सत्येवोदीरणाया ज्ञावात् । बन्धावलिकारहिता च सर्वा स्थितिर्यत्स्थितिः । इहावलिकाविकरूपोऽद्वाद्भेदः तदुज्जयवन्तस्तूदीरणास्वामिनः । येषां तु कर्मणां मनुजगतिसातवेदनीयस्थिरादिपङ्कहास्यादिपङ्कवेदत्रयशुचविहायोगतिप्रथमसंस्थानपञ्चकप्रथमसंहननपञ्चकोच्चैर्गोत्ररूपाणामेकोनत्रिंशत्संख्याकानामुदये सति संक्रमेणोत्कृष्टा स्थितिः, तेषामावलिकात्रिकहीना सर्वा स्थितिरुदीरणाप्रायोग्या, केवलं तानि कर्माणि वेदयमानानां वेदितव्या । अत्र बन्धावलिकासंक्रमावलिकारहिता च सर्वा स्थितिर्यत्स्थितिः । इहावलिकात्रिकरूपोऽद्वाद्भेदः, तदुदयवन्तस्तूदीरणास्वामिनः । एवमुत्तरत्रापि यावान् यावानुदीरणाया अयोग्यः कालस्तावान् तावानद्वाद्भेदः, तदुदयवन्तस्तूदीरणास्वामिनो वेदितव्याः । तथा सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा मिथ्यात्वस्य स्थितिर्मिथ्यादृष्टिना सता वज्रा, ततोऽन्तर्मुहूर्त कालं यावन्मिथ्यात्वमनुचूय सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततः सम्यक्त्वे सम्यग्मिथ्यात्वे चान्तर्मुहूर्तानां मिथ्यात्वस्थितिं सकलामपि संक्रमयति । संक्रमावलिकायां चातीतायामुदीरणा योग्या, तत्र संक्रमावलिकातिक्रमेऽपि सान्तर्मुहूर्तानैव । ततः सम्यक्त्वमनुजवतः सम्यक्त्वस्यान्तर्मुहूर्तानां सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या । ततः कश्चित् सम्यक्त्वेऽप्यन्तर्मुहूर्तं स्थित्वा सम्यग्मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते । ततः सम्यग्मिथ्यात्वमनुजवतः सम्यग्मिथ्यात्वस्यान्तर्मुहूर्तद्विकोना सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या जवति । तथाहारकसप्तकमप्रमत्तेन सता तद्योग्योत्कृष्टसंक्लेशेनोत्कृष्टस्थितिकं वज्रं तत्कालोत्कृष्टस्थितिकमूल-

प्रकृत्यजिह्वप्रकृत्यन्तरदक्षिकं च तत्र संक्रमित ततस्तत्सर्वोत्कृष्टान्तःसागरोपमकोटीकोटीस्थितिक आतं । यन्धानन्तरं
 चान्तर्मुहूर्तमतिक्रम्याहारकशरीरमारजते । तन्धारजमाक्षो खण्ड्युपजीवनेनौत्सुक्यजावतः प्रमादजाग्जयति । ततस्तस्य
 प्रमत्तस्य सत आहारकशरीरमुत्पादयत आहारकसप्तकस्यान्तर्मुहूर्तोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या । अत्र प्रमत्तस्य सत
 आहारकशरीरारंजकस्याहुत्कृष्टस्थित्युदीरणास्यामी प्रमत्तसंयत एव वेदितव्यः । शेषप्रकृतीनां सूत्रकृदेव विशेषमाषष्टे-
 'निरयेत्यादि' नरकगतेः, अपिशब्दाक्षरकानुपूर्व्याश्च तिर्यक्पक्षेन्द्रियो मनुष्यो घोत्कृष्टां स्थितिं षष्ठा उत्कृष्टस्थिति-
 यन्धानन्तरं चान्तर्मुहूर्ते व्यतिक्रान्ते सति तिसृष्वधस्तनपृथिवीषु मध्येऽन्यतरस्यां पृथिव्यां समुत्पन्नः, तस्य प्रथमसमये
 नरकगतेरन्तर्मुहूर्तहीना सर्वाऽपि स्थितिर्विशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा उदीरणायोग्या जयति । नरकानुपूर्व्याश्वा-
 पान्तराखगतौ समयत्रय यावहुत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या । अधस्तनपृथिवीत्रयग्रहणे किं प्रयोजनमिति चेदुच्यते-इष्ट
 नरकगत्यादीनामुत्कृष्टा स्थितिं षष्ठमवश्य कृष्णक्षेत्र्यापरिणामोपेतो जयति । कृष्णक्षेत्र्यापरिणामोपेतश्च काष्ठ कृत्वा
 नरकेपूतघमानो अधन्यकृष्णक्षेत्र्यापरिणामः पञ्चमपृथिव्यामुत्पद्यते । मध्यमकृष्णक्षेत्र्यापरिणामः षष्ठपृथिव्या । उत्कृ-
 ष्टकृष्णक्षेत्र्यापरिणामः सप्तमपृथिव्यामित्यधस्तनपृथिवीत्रयग्रहणं ॥ ३३ ॥

देवगतिदेवमणुयाणुपुषी आयाव विगलसुहुमतिगे । अंतोमुहुत्त जग्गा तावयगूणं तद्गुहस्सं ॥ ३३ ॥

देवगति चि-देवगतिदेवानुपूर्वामनुष्यानुपूर्वीणामातपस्य विकल्पत्रिकस्य द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातिरूपस्य सूक्ष्म-
 त्रिकस्य च सूक्ष्माधारणापर्याप्तकक्षरूपस्य स्वस्वोदये वर्तमाना अन्तर्मुहूर्तजग्गा उत्कृष्टस्थितियन्धाध्यवसायादनन्तरम-

न्तर्मुहूर्ते कालं यावत् परित्रयाः सन्तस्तावद्वनामन्तर्मुहूर्तोनां तदुत्कृष्टां देवगत्यादीनामुत्कृष्टां स्थितिमुदीरयन्ति । इय-
मत्र ज्ञावना-इह कश्चित्तथाविधपरिणामविशेषज्ञावतो नरकगतेरुत्कृष्टां स्थितिं विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां वद्भ्रा
ततः शुचपरिणामविशेषज्ञावतो देवगतेरुत्कृष्टां स्थितिं दशसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां वद्भुमारजते । ततस्तस्यां देवग-
तिस्थितौ बध्यमानायामावलिकाया उपरि बन्धावलिकाहीनामावलिक्तात उपरितनीं सर्वापि नरकगतिस्थितिं संक्रम-
यति । ततो देवगतेरपि विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा स्थितिरावलिक्तामात्रहीना जाता । देवगतिं च वधन् जघ-
न्येनाप्यन्तर्मुहूर्ते कालं यावद्ब्रह्माति । बन्धानन्तरं च कालं कृत्वाऽनन्तरसमये देवो जातः । ततस्तस्य देवत्वमनुभवतो
देवगतेरन्तर्मुहूर्तोनां विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा उत्कृष्टा स्थितिरुदीरणयोग्या भवति । ननूक्तयुक्त्यनुसारेणाव-
लिकाऽधिकान्तर्मुहूर्तोनेति प्राप्नोति कथमुच्यतेऽन्तर्मुहूर्तोनेति ? नैष दोषः, यत आवलिकाप्रक्षेपेऽपि तदन्तर्मुहूर्तमेव
केवलं बृहत्तरमवगन्तव्यमिति । एवं देवानुपूर्व्या अपि वाच्यं । तथा कश्चिन्नरकानुपूर्व्या उत्कृष्टां स्थितिं विंशतिसागरो-
पमकोटीकोटीप्रमाणां वद्भ्रा ततः शुचपरिणामविशेषतो मनुष्यानुपूर्व्या उत्कृष्टां स्थितिं पञ्चदशसागरोपमकोटीकोटीप्र-
माणां वद्भुमारजते । ततस्तस्यां मनुष्यानुपूर्वीस्थितौ बध्यमानायामावलिकाया उपरि बन्धावलिकाहीनामावलिक्तात उप-
रितनीं सकलामपि नरकानुपूर्वीस्थितिं संक्रमयति । ततो मनुष्यानुपूर्व्या अपि विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा स्थिति-
रावलिक्तामात्रहीना जाता । मनुष्यानुपूर्वी च वधन् जघन्येनाप्यन्तर्मुहूर्ते कालं यावद्ब्रह्माति, तच्चान्तर्मुहूर्तमावलिक्ता-
नविंशतिसागरोपमकोटीकोट्यास्त्वयति । बन्धानन्तरं च कालं कृत्वा मनुष्यानुपूर्वीमनुभवतस्तस्या उत्कृष्टा स्थितिरन्त-

मुद्गुर्तोना विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा उदीरणायोग्या । ननु मनुष्यगतेरपि पञ्चदशसागरोपमकोटीकोट्यो बन्धे-
 नोत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यते, तथा मनुष्यानुपूर्व्या अपि, न त्येकस्या अपि विंशतिः । तत्र छजे अपि संक्रमोत्कृष्टे सक्रमो-
 त्कृष्टत्वाविशेषे च कथं मनुष्यगतेरिय मनुष्यानुपूर्व्या अपि आबलिकात्रिकहीनोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या न जयति ?
 तदयुक्तं, मनुष्यानुपूर्व्या अनुदयसंक्रमोत्कृष्टत्वात् । तदुक्तं—“मणुयाणुपुपिमीसग आहारग देवजुयख विगखाणि । सुधु-
 मातितिगं तिष्ठं अणुदयसंकमणचकोसा ॥ १ ॥ ” अनुदयसंक्रमोत्कृष्टानां च जघन्यतोऽप्यन्तर्मुद्गुर्तोनाया एवोत्कृष्ट-
 स्थितेरुदीरणायोग्यत्वात् । मनुष्यगतिस्तूदयसंक्रमोत्कृष्टा । तदुक्तं—“मणुगः सायं सम्मं धिर हासाईष्टयेयसुजखगई ।
 रिसजचउरसगाई पणुचउदसंकमुकोसा ॥ १ ॥ ” ततस्तस्या आबलिकात्रिकहीनोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या जव-
 तीति । एषमातपादीनामप्यन्तर्मुद्गुर्तोना उत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या ज्ञायनीया । नन्यनुदयसंक्रमोत्कृष्टस्थितीनां प्रकृ-
 ष्ठीनामन्तर्मुद्गुर्तोना उत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या जवतु, आतपनाम तु बन्धोत्कृष्टं, ततस्तस्य बन्धोदयाबलिकात्रिकर-
 हितैवोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या प्राप्नोति, कथमुच्यतेऽन्तर्मुद्गुर्तोनेति ? उच्यते—इह देव एवोत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमान
 एकेन्द्रियप्रायोग्याष्टामातपस्याधरैकेन्द्रियजातीनामुत्कृष्टां स्थितिं पश्नाति, नान्यः । स च तां पश्ना तत्रैव देवजघनेऽन्त-
 र्मुद्गुर्तं काखं यायदयतिष्ठते । ततः काखं कृत्वा वादरपृष्ठीकायिकेषु मध्ये समुत्पद्यते । समुत्पन्नः सन् शरीरपर्याप्त्या
 पर्याप्त आतपनामोदये वर्तमानस्तदुदीरयति । तत एयं सति तस्यान्तर्मुद्गुर्तोनेवोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या जवति ।
 आतपग्रहणं चोपलक्षणं । तेनान्यासामपि स्याधरैकेन्द्रियजातिनरकदिकतिर्यग्दिकौदारिकसप्तकान्त्यसंहनननिष्ठापञ्चक-

रूपाणामेकोनविंशतिसंख्याकानामनुदयबन्धोत्कृष्टानामन्तर्मुहूर्तोना उत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या वेदितव्या । तत्र स्थावरैकेन्द्रियजातिनरकदिकतिर्यग्दिकानां जावना कृता । शेषाणां क्रियते-तत्र नारकतिर्यग्दिकौदारिकसप्तकान्त्यसंहननानामुत्कृष्टां स्थितिं बद्ध्वा ततो मध्यमपरिणामः सन् तत्रैवान्तर्मुहूर्तं स्थित्वा तिर्यक्कृत्पन्न उत्कृष्टामुदीरणां करोति । निजापञ्चकस्याप्युदये उत्कृष्टां स्थितिमुत्कृष्टेन संक्षेपेन बद्ध्वा ततोऽन्तर्मुहूर्तं गते सति निजोदये उत्कृष्टामुदीरणां करोति ॥३३॥

तिब्बरस्स य पद्मासंखिज्जाश्मे जहन्नगे इत्तो । थावरजहन्नसंतेण समं अहि (ही) गं व बंधं तो ॥३४॥
गंतूणावद्विमित्तं कसायवारसगजयडुगंठाणं । निहा य पंचगस्स य आयावुज्जोयनामस्स ॥ ३५ ॥

तिब्बरस्स ति-इह पूर्वं तीर्थकरनाम्नः स्थितिं शुचैरध्यवसायैरपवत्यापवत्यं पट्योपमासंख्येयजागमात्रा शेषीकृता । ततोऽनन्तरसमये उत्पन्नकेवलज्ञानः सन् तामुदीरयति । उदीरयतश्च प्रथमसमये उत्कृष्टोदीरणा । सर्वदैव चेयन्मात्रैव स्थितिरुत्कृष्टा तीर्थकरनाम्न उदीरणाप्रायोग्या प्राप्यते नाधिकेति । तदेवमुक्तमुत्कृष्टस्थित्युदीरणास्वामित्वं । संप्रति जघन्यस्थित्युदीरणास्वामित्वमाह—'जहन्नगे इत्तो' इत ऊर्ध्वं जघन्ये जघन्यस्थित्युदीरणायां स्वामित्वमभिधीयते । प्रतिज्ञातमेव निर्वाहयति—'थावरेत्यादि' स्थावरस्य सतो यज्जाघन्यं सर्वस्तोकं स्थितिसत्कर्म तेन सममधिकं वा मनागमात्रेणाजिनवं कर्म स एव सर्वजघन्यस्थितिकर्मा स्थावर एकेन्द्रियो बध्नन् बन्धावद्विकां गत्वा बन्धावद्विकायामतीतायामित्यर्थः । आद्यद्वादशकपायजयजुगुप्सानिजापञ्चकातपोद्योतनाम्नामेकविंशतिप्रकृतीनां जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । इहातपो-

घोतषर्जानामेकोनविंशतिप्रकृतीनां ध्रुवयन्धित्वादातपोघोतयोस्तु प्रतिपक्षाजाघात् अन्यत्र जघन्यतरा स्थितिर्न प्राप्यते ।
तत एकेन्द्रिय एव यथोक्तस्वरूप आसा प्रकृतीनां जघन्यस्थित्युदीरणास्वामी ॥ ३४-३५ ॥

एगिंदियजोग्गाणं इयरा वधित्तु आखिग गंतु । एगिंदियागए तछिईए जाईणमधि एयं ॥ ३६ ॥

एगिंदिय सि-एकेन्द्रियाणामेधोदीरणा प्रति या योग्याः प्रकृतयस्ता एकेन्द्रिययोग्या एकेन्द्रियजातिस्थापरसूदमसा-
धारणनामानस्तासामेकेन्द्रियो जघन्यस्थितिसत्कर्मा । इतरा एकेन्द्रियजात्यादिप्रतिपक्षचूता द्वीन्द्रियजात्यादिफाः प्रकृ-
तीर्षणा । तद्यथा-एकेन्द्रियजातेर्द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातीः, स्थावरसूदमसाधारणानां असंवादरप्रत्येकनामानि,
तत एकेन्द्रियजात्यादीर्षणाति । ततो घन्धावखिकां गत्याऽतिक्रम्य घन्धावखिकायाश्चरमसमये एकेन्द्रियजात्यादीनां
जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । इयमत्र जावना-एकेन्द्रियः सर्वजघन्यस्थितिसत्कर्मा द्वीन्द्रियादिजातीः सर्वा अपि परि-
पाठ्या वध्नाति । ततस्तद्वन्धानन्तरमेकेन्द्रियजातिं वदुमारजते । ततो घन्धावखिकायाश्चरमसमये पूर्ववज्जायास्तस्या एके-
न्द्रियजातेर्जघन्या स्थित्युदीरणां करोति । इह घन्धावखिकाया अनन्तरसमये घन्धावखिकाप्रथमसमयपञ्चा अपि स(न)ता
उदीरणामायान्ति, ततो जघन्या स्थित्युदीरणा न प्राप्यते इति कृत्वा घन्धावखिकायाश्चरमसमये इत्युक्तं । यावता काखेन
प्रतिपक्षचूताः प्रकृतीर्षणाति तावता काखेन न्यूना एकेन्द्रियजातेः स्थितिर्नवति, ततः श्लोकतरा प्राप्यते इति प्रतिप-
क्षचूतप्रकृतिवन्धोपादानं । एवं स्थावरसूदमसाधारणानामपि जावना कर्तव्या । केष्वमेतेषां प्रतिपक्षचूताः प्रकृतयः
असंवादरप्रत्येकनामानो वेदितव्याः । 'एगिंदियेत्यादि' जातीनामपि द्वीन्द्रियादिजातीनामपि एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण

एकेन्द्रियादागतस्तत्स्थितिकः । एकेन्द्रियप्रायोग्यजघन्यस्थितिको जघन्यां स्थित्युदीरणं करोति । अत्रापीयं ज्ञावना-एकेन्द्रियो जघन्यस्थितिसत्कर्मा एकेन्द्रियजवाद्बुद्धृत्य द्वीन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नस्ततः पूर्ववद्वां द्वीन्द्रियजातिमनुजवितुमारजते । अनुजवप्रथमसमयादारज्य चैकेन्द्रियजातिं दीर्घकालं बद्धुं लग्नः । ततस्तथैव त्रीन्द्रियजातिं चतुरिन्द्रियजातिं पञ्चेन्द्रियजातिं च क्रमेण बध्नाति । एवं च महान्ति चत्वार्यन्तर्मुहूर्तानि अतिक्रान्तानि । ततो द्वीन्द्रियजातिं बद्धुमारजते । ततो बन्धावल्लिकायाश्चरमसमये तस्या द्वीन्द्रियजातेरेकेन्द्रियजवोपार्जितस्थितिसत्कर्मापेक्षयाऽन्तर्मुहूर्तचतुष्टयबन्धावल्लिकान्यूनायां जघन्यायां स्थित्युदीरणं करोति । बन्धावल्लिकाचरमसमयग्रहणे च कारणं प्रागेवोक्तं । एवं त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजात्योरपि ज्ञावना कार्या ॥ ३६ ॥

वेयणिया नोकसायासमत्तसंघयणपंचनीयाण । तिरियडुग अयस दूजगणाइज्जाणं च संनिगए ॥ ३७ ॥

वेयणिय त्ति-सातासातवेदनीयस्य हास्यरत्यरतिशोकापर्याप्तकान्तिमपञ्चसंहनननीचैर्गोत्रतिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्ययशः-कीर्तिं दुर्जगानां देयरूपाणामष्टादशप्रकृतीनां संज्ञिपञ्चेन्द्रियगतौ जघन्या स्थित्युदीरणा । ज्ञावना त्वियं-एकेन्द्रियो जघन्यस्थितिसत्कर्मा एकेन्द्रियजवाद्बुद्धृत्य पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नः, उत्पत्तिप्रथमसमयादारज्य च सातवेदनीयमनुजवन् असातवेदनीयं बृहत्तरमन्तर्मुहूर्तकालं यावद्बध्नाति । ततः पुनरपि सातं बद्धुमारजते । ततो बन्धावल्लिकायाश्चरमसमये पूर्ववद्स्य सातवेदनीयस्य जघन्यां स्थित्युदीरणं करोति । एवमसातवेदनीयस्यापि ऽष्टव्यं । केवलं सातवेदनीयस्थानेऽसातवेदनीयमुच्चारणीयं असातवेदनीयमिति । हास्यरत्योः सातवत्, अरतिशोकयोरसातवज्ञावना कार्या । अस-

मासपर्याप्तकं नाम एकेन्द्रियो जघन्यस्थितिसत्कर्मा एकेन्द्रियजघाञ्जुत्यापर्याप्तिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियमध्ये समुत्पन्न उत्पत्तिप्र-
 थमसमयादारम्य च पर्याप्तकनाम बृहत्तरमन्तर्मुसूर्त काळं यावद्गमाति । ततः पुनरपि अपर्याप्तकनाम यद्गुमारजते ।
 ततो घन्धावखिकायाश्चरमसमये पूर्वघञ्स्थापर्याप्तकनाम्नो जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । सहननपञ्चकस्य तु मध्ये घेघ-
 मानं संहननं मुक्त्वा शेषसंहननानां प्रत्येकं घन्धकाखोऽसिदीर्घो यक्तव्यः । ततो येद्यमानसहननस्य पन्धे घन्धावखि-
 काश्चरमसमये जघन्या स्थित्युदीरणा । नीचैर्गोत्रमसातवधेदितभ्य । तत्रा वैजस्कायिको वायुकायिको वा घादरः सर्वज-
 घन्यस्थितिसत्कर्मा पर्याप्तसंज्ञितिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नः । ततो बृहत्तरमन्तर्मुसूर्त काळं यावन्मनुजगतिं यभाति ।
 तद्घन्यानन्तरं च तिर्यग्गतिं यद्गुमारजते । ततो घन्धावखिकायाश्चरमसमये तस्यास्तिर्यग्गतेर्जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति ।
 एयं तिर्यगानुपूर्व्या अपि यक्तव्यं । नधरमपान्तराखगतौ तृतीयसमये जघन्या स्थित्युदीरणा याच्या । अयशकीर्तिञ्जुर्न-
 गानादेयानां चासातस्येय ज्ञापना कार्या । केषलमिद् प्रतिपद्प्रकृतीनां यशःकीर्तिसुजगादेयानां घन्धो घाभ्यः ॥ ३७ ॥
 अमणागयस्स चिरठिश्च अत सुरनरयगश्चवंगारणं । अणुपुवीतिसमहगे नराण एगिंदियागयगे ॥३८॥

अमणागयस्स चि—अमनस्कादसंज्ञिपञ्चेन्द्रियाञ्जुत्य देवेषु नारकेषु वा मध्ये समागतस्य सुरगतिनिरयगतिवैक्रिया-
 गोपागनाम्नां स्वस्वायुर्दीर्घस्थित्यन्ते जघन्या स्थित्युदीरणा । एतञ्जुक्त जघति—असंज्ञिपञ्चेन्द्रियः सर्वजघन्यां सुरगत्या-
 दिस्थितिं यद्गुमारजते । ततो घन्धावखिकायाश्चरमसमये तस्यास्तिर्यग्गतेर्जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । ततो घन्धावखिकायाश्चरमसमये तस्यास्तिर्यग्गतेर्जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति ।
 ससुत्पन्नः, ततस्तस्य देयस्य नारकस्य वा स्वस्वायुपश्चिरस्थित्यन्ते चरमसमये वर्तमानस्य यथायोगं देयगतिनरकगतिवै-

क्रियांगोपांगनाम्नां जघन्या स्थित्युदीरणा । तथा स एवासंज्ञिपञ्चेन्द्रियो देवस्य नारकस्य वा जघन्यापान्तरादगतौ वर्तमानो यथासंख्यं देवानुपूर्व्या नारकानुपूर्व्याश्च तृतीयसमये जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । 'नराण एगिंदियागयगे त्ति' एकेन्द्रियः सर्वजघन्यमनुष्यानुपूर्वीस्थितिसत्कर्मा एकेन्द्रियजवाद्बुद्ध्य मनुष्येषु मध्ये उत्पद्यमानोऽपान्तरादगतौ वर्तमानो मनुष्यानुपूर्व्यास्तृतीयसमये जघन्यस्थित्युदीरणास्वामी जवति ॥ ३० ॥

समयाहिगाद्विगाए पढमठिईए उ सेसवेलाए । मिष्ठत्ते वेएसु य संजदणासु वि य समत्ते ॥ ३१ ॥

समय त्ति-इहान्तरकरणे कृतेऽधस्तनी स्थितिः प्रथमा स्थितिरित्युच्यते, उपरितनी तु द्वितीयेति । तत्र प्रथमस्थितेः शेषवेलायां समयाधिकावदिकाप्रमाणायां मिथ्यात्ववेदत्रिकसंज्वलनचतुष्टयसम्यक्त्वानां जघन्यस्थित्युदीरणा जवति । नवरं सम्यक्त्वसंज्वलनलोचयोः क्षये उपशमे वा जघन्या स्थित्युदीरणा द्रष्टव्या ॥ ३१ ॥

पद्मासंखियजागूणुदही एगिंदियागए मिस्से । वेसत्तजागवेउवियाए पवणस्स तस्संते ॥ ४० ॥

पद्म त्ति-पट्योपमासंख्येयजागेन न्यूनं यदेकं सागरोपमं तावन्मात्रसम्यग्मिथ्यात्वस्थितिसत्कर्मा एकेन्द्रियजवाद्बुद्ध्य संज्ञिपञ्चेन्द्रियमध्ये समायातः । तस्य यतः समयादारन्यान्तर्मुहूर्तानन्तरं सम्यग्मिथ्यात्वस्योदीरणाऽपगमिष्यति, तस्मिन् समये सम्यग्मिथ्यात्वप्रतिपन्नस्य चरमसमये सम्यग्मिथ्यात्वस्य जघन्या स्थित्युदीरणा । एकेन्द्रियसत्कजघन्यस्थितिसत्कर्मा एणश्च सकाशादधो वर्तमानं सम्यग्मिथ्यात्वमुदीरणायोग्यं न जवति । तावन्मात्रस्थितिके तस्मिन्नवश्यं मिथ्यात्वोदयसंजवतस्तद्बुद्धनसंजवात् । तथा यैः सप्तजिर्जागैः सागरोपमं जवति, तौ द्वौ सप्तजागौ यस्य वैक्रियपङ्क्तस्य वैक्रियशरीर-

कर्म-
॥ १४४ ॥

वैक्रियसंघातवैक्रियबन्धनचतुष्टयरूपस्य तत् द्विसप्तजागं वैक्रिय, ततो विशेषसमासः । प्राकृतत्वात्स्वीत्वनिर्देशः ।
 इहापि च 'पञ्चासंख्यजागोष' इत्यनुवर्तते, ततश्च तस्य द्विसप्तजागवैक्रियपङ्क्तस्य पट्योपमासंख्येयजागहीनस्य । पवनस्य
 वादरवायुकायिकस्य तस्य वैक्रियस्य पर्यन्तसमये जघन्या स्थित्युदीरणा । एतदुक्तं जघति-वादरवायुकायिकः पट्योप-
 मासंख्येयजागहीनसागरोपमद्विसप्तजागप्रमाणवैक्रियपङ्क्तजघन्यस्थितिसत्कर्म बहुशो वैक्रियमारन्त्य चरमे वैक्रियारंजे
 चरमसमये घर्तमानो जघन्यां स्थित्युदीरणा करोति । अनन्तरसमये च वैक्रियपङ्क्तेकेन्द्रियसत्कजघन्यसत्कर्मपिदया
 स्तोत्ररमिति कृत्वा उदीरणायोग्यं न जघति, किं सूक्ष्मनायोग्यं ॥ ४० ॥

चतुरुवसमेत्तु पेङ्गां पष्ठा मिष्टं खवेत्तु तेचीसा । उक्कोससंजमग्ना श्रंते सुतण्ठवंग्गाणं ॥४१॥

चठ चि-संसारपरिभ्रमणेन चतुरो धारान् प्रेम मोहनीयमुपशमस्य ततो मिथ्यात्वं, उपलक्ष्यमेतत्सम्यक्त्य सम्य-
 ग्मिथ्यात्वं च ह्यपितं, ह्यपयित्वा च त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिको देवो जातः । ततो देवजघाद्युत्वा मनुष्येषु मध्ये समु-
 त्पन्नः । ततो घर्पाष्टकानन्तर संयमं प्रतिपन्नोऽप्रमत्तजाये चाहारकसप्तकं यज्वान् । ततो देशोनां पूर्यकोटिं धावत्संयमं
 परिपाधितवान् । ततो देशोनपूर्वकोटिपर्यन्ते आहारकशरीरं कृत्वा । 'सुतण्ठ चि' आहारकशरीरं । 'उर्वंग चि' आहा-
 रकांगोपांगं । यद्युपघनादाहारकबन्धचतुष्टयाहारकसङ्गतपरिग्रहः । तेषां जघन्यां स्थित्युदीरणा करोति । इह मोहो-
 पशमं कुर्वन् शोपनामकर्मप्रकृतीनां धावादिभिः प्रचूतं स्थितिसत्कर्म धातयति । देवजघे धापयर्तनाकरक्षेनापयर्तयति ।

तत आहारकसप्तकबन्धकाले स्तोकमेव स्थितिसत्कर्म संक्रमयतीति चतुःकृत्वो मोहादिग्रहणं । आहारकसप्तकस्थिति-
सत्कर्म च देशोनपूर्वकोटिप्रमाणेन कालेन प्रच्युतं ह्यमुपयाति, ततो देशोनपूर्वकोट्युपादानं ॥ ४१ ॥

उजमञ्जरीणरागे चउदस समयाहिगालिगविर्ण । सेसाणुदीरणंते जिन्नमुहुत्तो विर्णकालो ॥ ४२ ॥

उजमत्प्र ति-उजस्थहीणरागस्य पञ्चविधज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनावरणपञ्चविधान्तरायलक्षणानां चतु-
र्दशप्रकृतीनां समयाधिकावलिकारोषायां स्थितौ जघन्या स्थित्युदीरणा । शेषाणां च प्रकृतीनां मनुजगतिपञ्चेन्द्रियजा-
तिप्रथमसंहननौदारिकसप्तकसंस्थानषट्कोपघातपराघातोच्चासप्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकमुजगसुस्वरादे-
ययशःकीर्तितीर्थकरोच्चैर्गोत्रदुःस्वरलक्षणानां चात्रिंशत्प्रकृतीनां पूर्वोक्तानां च नामध्रुवोदीरणानां त्रयस्त्रिंशत्प्रकृतीनां सर्व-
संख्यया पञ्चषष्टिसंख्यानां सयोगिकेवलचरमसमये जघन्या स्थित्युदीरणा । तस्याश्च जघन्यायाः कावो जिन्नमुहुत्तो-
ऽन्तर्मुहूर्तमित्यर्थः । आयुषामप्युदीरणान्ते जघन्या स्थित्युदीरणा ॥ ४२ ॥

तदेवमुक्ता स्थित्युदीरणा । संप्रत्यनुजागोदीरणावसरः । तत्र चेमेऽर्थाधिकाराः, तद्यथा-संज्ञा शुजाशुजप्ररूपणा
विपाकप्ररूपणा प्रत्ययप्ररूपणा साधनादिग्ररूपणा स्वामित्वप्ररूपणा चेति । तत्र संज्ञाशुजाशुजविपाकसूचनार्थमाह-
अणुजागुदीरणाए सन्ना य सुजासुजा विवागो य । अणुजागबंधनणिया नाणत्तं पञ्चया चेमे ॥ ४३ ॥

अणुजाग ति-अनुजागोदीरणायां संज्ञा शुजाशुजा विपाकाश्च यथा शतकाख्ये ग्रन्थेऽनुजागा बन्धाजिधानावसरे
नणितास्तथाऽत्रापि द्रष्टव्याः । तत्र संज्ञा विचेदा-स्थानसंज्ञा घातिसंज्ञा च । स्थानसंज्ञा चतुर्विधा-एकस्थानको विस्थानक-

स्थानस्य धतुः स्थानस्य । पातिमंज्ञा त्रिप्रकारा, तद्यथा-सर्वपाती देशपाती अथाती च । तथा शुक्लकर्मणामनुजागः क्षीर-
 न्नोपमः । अशुक्लकर्मणां अशुक्लो घोषातकीनिम्बरसोपमः । एषा च स्थानसंज्ञा पातिसंज्ञा शुक्लाशुक्लप्ररूपणा च प्रागनु-
 जागगक्रमान्निधानापमरे सप्रपद्य कृतेति न ज्ञयो वितायते । विपाकधतुर्विंशः, तद्यथा-पुञ्जविपाकः क्षेत्रविपाकः जघ-
 विपाको जीवविपाकश्च । तत्र पुञ्जानधिकृत्य यस्य रसस्य विपाकोदयः स पुञ्जविपाकः । स च सस्यानपङ्कसंहननप-
 ङ्कात्पशरीरपञ्चकाद्गोपाद्गत्रयोघोतनिर्माणस्थिरास्थिरवर्णादिचतुष्काशुरुत्तुशुक्लाशुक्लपराधातोपयातप्रत्येकसाधारणनाम्नां
 पद्मिंशत्प्रकृतीनामयगस्तन्यः । तथाहि-संस्थाननामादीनि औदारिकादिपुञ्जानेयाधिकृत्य स्वविपाकमुपदर्शयन्ति,
 तत्र आसां रसः पुञ्जविपाक एव । नन्यनया युक्त्या रत्यरत्योरपि रसः पुञ्जविपाक एव प्राप्नोति । तथाहि-कंठका-
 दिस्पर्शादरतेर्विपाकोदयो ज्वति, स्रग्ध्वन्यादिसंस्पर्शांशु रतेः, ततः कथं स नोक्तः ? उच्यते-रत्यरतिविपाकस्य पुञ्ज-
 व्यञ्जिपारात् । तथाहि-कंठकादिसंस्पर्शव्यतिरेकेऽपि प्रियाप्रियस्मरणादिना कदाचिदत्यरत्योर्विपाकोदयो दृश्यते,
 ततोऽनयोरनुजागो जीवविपाक एव युक्तः, न पुञ्जविपाकः । एवं कोषादिविपाकोऽपि जायनीयः । उक्तं च-“अरइर्इणं
 उदउं फिन्न जये पोग्गखानि संपप्पा । अप्पुचेहि वि किन्नो ? एवं कोहाइयाणं पि ॥ १ ॥ ” अस्याश्चाहरगमनिका-
 थरतिरत्योरुदयो विपाकोदयः पुञ्जान् प्राप्य किं न ज्वति ? ज्वत्येवेति जायः । ततः कथं तयो रसः पुञ्जविपाको
 नोप्यते ? । अत्रापार्यः काफा प्रयुत्तरमाह-‘अप्पुचेहि वि किन्नो’ अत्र सप्तम्यर्थे तृतीया । ततोऽयमर्थः-अस्पृष्टेष्वपि
 पुञ्जेषु किं तयो रत्यरत्योर्विपाकोदयो न ज्वति ? ज्वत्येवेति जायः । ततः पुञ्जव्यञ्जिपारात् तयो रसः पुञ्जवि-

पाको ज्वति, किं तु जीवविपाक एव । एवं क्रोधादीनामपि वाच्यं । तथा क्षेत्रमधिकृत्य यस्य रसस्य विपाकोदयः स रसः क्षेत्रविपाकः, स च चतसृणामानुपूर्वीणामवगन्तव्यः । तथा ज्वमधिकृत्य यस्य रसस्य विपाकोदयः स रसो ज्वविपाकः । स च चतुर्णामायुषामवसेयः । अथोच्येत गतीनामपि ज्वमधिकृत्य विपाकोदयो वर्तते, ततः कथं तासां रसो ज्वविपाको नाजिधीयते ? । तदयुक्तं, व्यञ्जिचारात् । तथाहि—आयुषां स्वज्वमन्तरेण परज्वे संक्रमेणाप्युदयो न ज्वति । ततः सर्वथा स्वजवाव्यञ्जिचारात्तानि ज्वविपाकान्युच्यन्ते । गतीनां पुनः परज्वेऽपि संक्रमेणोदयो ज्वति । ततः स्वजवव्यञ्जिचारान्न ता ज्वविपाकिन्यः । उक्तं च—“आज्व ज्वविवागा गर्ह न आजस्स परज्वे जम्हा । नो सब्हा वि उदत्तं गर्हण पुण संकमे णड्ढि ॥ १ ॥ ” सुगमा । शेषाणां त्वष्टसप्ततिसंख्यानां प्रकृतीनां जीवविपाको रसः जीवमेवाधिकृत्य विपाको यस्यासौ जीवविपाकः । ‘नाणत्तमित्यादि’ नानात्वं विशेषः । यत्तत्र शतकारुष्ये ग्रन्थेऽनुजागवन्धे नोक्तं तदिह वक्ष्ये । उक्तस्य च विशेषमित्यर्थः । तथा तत्र बन्धमाश्रित्यान्ये एव मिथ्यात्वादयः प्रत्यया उक्ता, इह तूदीरणामाश्रित्यान्ये एवमे वक्ष्यमाणा ज्ञातव्याः ॥ ४३ ॥

तत्र नानाप्ररूपणार्थमाह—

मीसं डुछाणे सबघाडुछाणएगठाणे थ । सम्मत्तमंतरायं च देसघाई अचखू य ॥ ४४ ॥

मीसं ति—सम्यग्मिथ्यात्वं स्थानसंज्ञामधिकृत्य द्विस्थानकं द्विस्थानकरसोपेतं, घातिसंज्ञामधिकृत्य सर्वघाति, सम्यक्त्वं पुनरुत्कृष्टोदीरणामधिकृत्य द्विस्थानकरसे, जघन्योदीरणं त्वधिकृत्यैकस्थानके, घातिसंज्ञामधिकृत्य च देशघाति वेदि-

तव्यं । एतच्च तत्र सर्वथा नोक्तं, किं त्विदं । यतस्तत्रानुजागबन्धमाश्रित्य शुक्रानुजप्ररूपणा कृता । न च सम्यक्त्वस-
 म्यग्निष्यात्ययोर्बन्धः संजयति, तत एतद्वर्जा एव तत्रानुजप्रकृतयो निर्दिष्टाः । छदीरणा त्वेतयोरपि जयति । तत इह
 विशेषेणैतयोरुपादानं । तत्रान्तारायं पञ्चप्रकारमुत्कृष्टामनुजागोदीरणाधिकृत्य द्विस्थानके, एकस्थानके च घातिसंज्ञाम-
 धिकृत्य देशपाति वेदितव्यं । बन्धं प्रतीत्य पुनश्चतुःप्रकारेण रसे । तद्यथा-चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके एक-
 स्थानके च । अचक्षुर्दर्शनं घातिसंज्ञामधिकृत्य देशपाति ॥ ४४ ॥

वाणेषु चतसु अपुमं तुष्ठाणे कर्करं च गुरुकं च । अणुपुष्ठीं तीसं नरतिरिपगंतजोग्गा य ॥ ४५ ॥

वाणेषु त्रि-नपुंसकवेदो बन्धं प्रतीत्य त्रिप्रकारे रसे । तद्यथा-चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके च । अत्र तूत्कृ-
 ष्टामनुजागोदीरणाधिकृत्य चतुःस्थानके । अनुत्कृष्टां त्वधिकृत्य चतुःस्थानके त्रिस्थानके एकस्थानके च । ननु बन्धा-
 जाये कथमुदीरणायामेकस्थानको रसो नपुंसकवेदस्य प्राप्यते । उच्यते-दृष्यकाखे रसघातं कुर्वतस्तस्यैकस्थानकस्यापि
 रससंज्ञवात् । तथा कर्करनाम गुरुनाम च बन्धं प्रतीत्य चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके च । इह त्वनुजागोदीर-
 णामधिकृत्य द्विस्थानके । तथा चतस्र आनुपूर्व्यां याश्च नरतिरिपामुदयं प्रत्येकान्तयोग्यास्त्रिंशत्प्रकृतयः, तद्यथा-मनु-
 प्यायुस्त्रिर्यगायुस्त्रिर्यगतिर्मनुष्यगतिरेकेन्द्रियजातिर्घीन्द्रियजातिस्त्रीन्द्रियजातिश्चतुरिन्द्रियजातिश्चौदारिकसप्तकमाद्यन्तव-
 र्जसस्थानचतुष्टयं संहननपद्ममातर्पं स्यावरं सूक्ष्मपर्याप्तं साधारणं चेति वा अपि बन्धं प्रतीत्य चतुःस्थानके त्रिस्थानके
 द्विस्थानके च । इह त्वनुजागोदीरणामुत्कृष्टामनुत्कृष्टां वाऽधिकृत्य द्विस्थानके रसे वेदितव्याः ॥ ४५ ॥

वेया एगघाणे दुघाणे वा अचक्कु चक्कु य । जस्स हि एगमवि अस्करं तु तस्सेगठाणाणि ॥ ४६ ॥

वेय त्ति-वेदौ स्त्रीवेदपुरुषवेदौ अनुजागोदीरणामुत्कृष्टामधिकृत्य द्विस्थानके, अनुत्कृष्टां त्वधिकृत्य द्विस्थानके एक-स्थानके वावगन्तव्यौ । एवमचक्कुश्चक्कुर्दर्शनावरणे च । वन्धं प्रतीत्य पुनः स्त्रीवेदश्चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके वा । पुरुषवेदोऽचक्कुर्दर्शनावरणचक्कुर्दर्शनावरणे च चतुःप्रकारेऽपि, तद्यथा-चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके एकस्थानके च । ननु 'देसघाई अचक्कु य त्ति' प्रागेवोक्तं तत्किमर्थं पुनरिहाचक्कुर्दर्शनावरणोपादानं ? उच्यते-स्थाननियमार्थं । पूर्वं हि देशघातित्वमेवाचक्कुर्दर्शनावरणस्योक्तं, अत्र तु रसस्थाननियमः । 'जस्सेत्यादि' यस्य जीवस्यैकमप्यस्करं सर्वपर्यायैः परिज्ञातं वर्तते तस्य श्रुतकेवलिनो मतिश्रुतावधिदर्शनावरणप्रकृतीनामनुजागोदीरणायामेकस्थानको रसः प्राप्यते । संज्वलनानां तु वन्धेऽनुभागोदीरणायां च चतुःप्रकारोऽपि रसः, तद्यथा-चतुःस्थानकस्त्रिस्थानको द्विस्थानक एक-स्थानकश्च ॥ ४६ ॥

मण्णाणं सेससमं मीसगसम्मत्तमवि य पावेसु । ठठाणवज्जिहीणा संतुक्कस्सा उदीरणया ॥ ४७ ॥

मण्णाणं त्ति-मनःपर्यायज्ञानं शेषैः कर्मजिः समं वेदितव्यं । इयमत्र ज्ञावना-यथा शेषकर्मणामनुजागोदीरणा चतुः-स्थानकस्य त्रिस्थानकस्य द्विस्थानकस्य च रसस्य ज्वति, तथा मनःपर्यायज्ञानावरणस्यापि ज्वन्त्या । वन्धे पुनर्मनःपर्या-यज्ञानावरणस्य चतुःप्रकारोऽपि रसो ज्वति । शेषकर्मणां तु वन्धे त्रिप्रकारः, तद्यथा-चतुःस्थानकस्त्रिस्थानको द्विस्थान-कश्च । तानि च शेषकर्माण्यमूनि, तद्यथा-केवलज्ञानावरणं निज्ञापयकं केवलदर्शनावरणं सातासातवेदनीये मिथ्यात्वं

द्वादश कपायाः षट् नोकपायाः नरकायुर्वेपायुर्नरकगतिर्देवगतिः पञ्चेन्द्रियजातिस्रैजससप्तकं वैक्रियसप्तकमाहारकसप्तकं
 समश्चतुरस्रसंस्थानं हुंरुसंस्थानं वर्षापञ्चकं गन्धद्विक रसपञ्चकं स्निग्धकृष्णमृदुखधुशीतोष्णरूपं स्पर्शपट्ट अगुरुखडूपाघातं
 पराघातमुष्णसोद्योतप्रशक्ताप्रशक्ताविहायोगतिप्रसयादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरशुजाशुजसुजगजुर्जगसुस्वरजुःस्वरादेयानादे-
 ययशःकीर्त्यशःकीर्तिनिर्माषतीर्थकरोच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्राणि चैतेषां चैकोत्तरशतसंख्यानां शेषकर्मणामुत्कृष्टामनुजागो-
 दीरणामधिकृत्य चतुःस्थानको रसः । अनुत्कृष्टां त्यधिकृत्य चतुःस्थानकस्त्रिस्थानको द्विस्थानकश्च । तथा मत्ति-
 श्रुतावधिमनःपर्यायज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरयधिदर्शनावरणानामुत्कृष्टामनुजागोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । अनु-
 त्कृष्टां त्यधिकृत्य सर्वघाती देशघाती वा । केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणनिद्रापञ्चकमिथ्यात्वद्वादशकपायाणामुत्कृष्टा-
 मनुत्कृष्टां पानुजागोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । सातासातवेदनीयायुश्चतुष्टयसकलनामप्रकृतिगोत्रद्विकानामुत्कृष्टा-
 मनुत्कृष्टां योदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघातिप्रतिजागः । तथा चतुर्णां संज्यखनानां नयानां नोकपायाणामुत्कृष्टामनुजा-
 गोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । अनुत्कृष्टां त्यधिकृत्य सर्वघाती देशघाती वा प्रतिपत्तव्यः । इदानीमशुजप्रकृतिवि-
 पये विशेषमाह—'मीसगेत्यादि' अपि च सम्यग्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वं पानुजागोदीरणामधिकृत्य पापेषु पापकर्मसु मध्येऽ-
 यगन्तव्यं, घातिस्वजायतया तयो रसस्याशुजत्वात् । शेषप्रकृतयस्तु यथा शतकप्रन्थेऽनुजागवन्धे शुजा अशुजाश्चोष्ण-
 क्षमाऽप्राप्ययगन्तव्याः । अथ कीदृशेऽनुजागसत्कर्मणि वर्तमान उत्कृष्टामनुजागोदीरणा करोति ? उच्यते—'उष्णो-
 त्यादि' अनुजागसत्कर्मणः षट्स्थानपतितहीनादपि उत्कृष्टानुजागोदीरणा प्रवर्तते । एतदुक्तं जवति—यत्सर्वोत्कृष्टमनु-

जागसत्कर्म तस्मिन्ननन्तजागहीने वाऽसंख्येयजागहीने वा संख्येयजागहीने वा संख्येयगुणहीने वाऽसंख्येयगुणहीने वाऽनन्तगुणहीने वोत्कृष्टानुजागोदीरणा प्रवर्तते । यतोऽनन्तानन्तानां स्पर्धकानामनुजागे कृपितेऽपि अनन्तानि स्पर्धकानि उत्कृष्टरसान्यद्यापि तिष्ठन्ति । ततोऽनन्तजागेऽपि शेषे मूलानुजागसत्कर्मापेक्षयाऽनन्तगुणहीने उत्कृष्टानुजागोदीरणा लभ्यते, किं पुनरसंख्येयगुणहीनादावनुजागकर्मणीति ॥ ४७ ॥

संप्रति विपाके विशेषमाह—

विरियंतरायकेवलदंसणमोहणीयणाणवरणाणं । असमत्तपञ्जएसु सबद्वेषु उ विवागो ॥ ४८ ॥

विरियंतराय त्ति-वीर्यान्तरायकेवलदर्शनावरणाष्टाविंशतिविधमोहनीयपञ्चविधज्ञानावरणानां पञ्चत्रिंशत्प्रकृतीनां । असमस्तपर्यायेषु सर्वज्ञेषु सर्वजीवज्ञेषु विपाकः । तथाहि—इमा वीर्यान्तरायादयः पञ्चत्रिंशत्प्रकृतयो ज्ञव्यतः सकलमपि जीवज्ञव्यमुपगन्ति, पर्यायांस्तु न सर्वानपि । यथा मेधैरतिनिचिततरैरपि सर्वात्मनान्तरितयोरपि सूर्याचन्द्रमसोर्न तत्प्रज्ञा सर्वथाऽपनेतुं शक्यते । उक्तं च—“सुष्ठु वि मेहसमुदए होइ पहा चंदसूराणं ति” तथाऽत्रापि जावनीयम् ॥ ४८ ॥

गुरुलघुगा णंतपएसिएसु चरकुस्स रूविद्वेषु । उहिस्स गहणधारणजोग्गे सेसंतरायाणं ॥ ४९ ॥

गुरुलघुग त्ति-चक्षुपश्चक्षुर्दर्शनावरणस्य ये गुरुलघुका अनन्तप्रादेशिकाः स्कन्धास्तेषु विपाकः अवधिदर्शनावरणस्य रूपिज्ञेषु । शेषान्तरायाणां दानलाजजोगोपजोगान्तरायाणां ग्रहणधारणयोग्येषु पुञ्जलज्ञेषु विपाको न शेषेषु । याव-

त्येव हि विषये चक्षुर्दर्शनादीनि व्याप्रियन्ते तावत्येव विषये चक्षुर्दर्शनायरक्षादीन्यपि । सत उक्तरूपो विषयनियमो न
धिरुच्येत । शेषप्रकृतीनां तु यथा प्राक् विपाकोऽजिहितः पुञ्जविपाकादिस्तथैवायगन्तव्यः ॥ ४९ ॥

संप्रति प्रत्ययप्ररूपणा कर्तव्या । प्रत्ययोऽपि द्विधा-परिणामप्रत्ययो जवप्रत्ययश्च । तत्र परिणामप्रत्ययमधिकृत्याह—
वेचद्वियतेयगकम्मवन्नरसगंधनिरुद्धुस्कात् । सीठण्हथिरसुजेयरथ्युठुधुगो य नरतिरिप ॥ ५० ॥

वेचद्विय चि-वैक्रियसप्तकं वैजसकामषप्रदृष्टाचैजससप्तकं गृहीतं । तथा घर्णपद्यकं गन्धद्विक रसपद्यकं स्निग्धरुक्ष-
शीतोष्णस्थिरास्थिरशुजाशुजागुरुधुनि श्वानुजागोदीरणामधिकृत्य तिर्यग्मनुष्याणां परिणामप्रत्ययानि । वैक्रियसप्तक
हि तिर्यग्मनुष्याणां गुणविशेषसमुत्पद्यन्धिप्रत्ययं । ततस्तदुदीरणाय तेषां गुणपरिणामप्रत्यया । वैजससप्तकादयस्तु
तिर्यग्मनुष्यैरन्यथान्यथा परिणमन्वोदीर्यन्ते, ततस्त्रासामपि प्रकृतीनामनुजागोदीरणा तिर्यग्मनुष्याणां परिणामप्र-
त्ययाः ॥ ५० ॥

चचरंसमचयखडुगापरघाठङ्गोयश्छखगश्सरा । पत्तेगतण् उत्तरतण्सु दोसु वि य तण् तश्या ॥ ५१ ॥

चचरंस चि-समचतुरस्रसंस्थानमृद्धुधुपराधातोयोतप्रशस्तविहायोगतिसुस्वरप्रत्येकनामानोऽष्टौ प्रकृतय उत्तरतन्यो-
वैक्रियाहारकखडुयोरनुजागोदीरणामधिकृत्य परिणामप्रत्यया घेदितव्याः । यत् उत्तरवैक्रिये आहारके वा शरीरे सति
समचतुरस्रादीनामनुजागोदीरणा प्रवर्तमाना उत्तरवैक्रियादिशरीरपरिणामापेक्षा । सत एवापि परिणामप्रत्यया घेदि-
तव्या । तथा तृतीया तनुराहारकशरीरं । आहारकशरीरप्रदृष्टाआहारकसप्तकं गृहीतं छष्ट्यं । ततोऽनुजागोदीरणा-

मधिकृत्य परिणामप्रत्ययं वेदितव्यं । आहारकसप्तकं हि मनुष्याणां गुणपरिणामप्रत्ययं जवति । ततस्तदनुजागोदीर-
णापि गुणपरिणामप्रत्ययैवेति ॥ ५१ ॥

देशविरयविरयाणं सुजगाएज्जसकित्तिउच्चाणं । पुवाणुपुविगाए असंखजागो थियाईणं ॥ ५२ ॥
देशविरयत्ति-देशविरतानां विरतानां च सुजगादेययशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामनुजागोदीरणा परिणामकृता । तथाहि-
सुजगादिप्रतिपक्षचूतदुर्जगादिप्रकृत्युदययुक्तोऽपि यो देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते, तस्यापि देशविरत्यादिगुण-
प्रजावतः सुजगादीनामेव प्रकृतीनामुदयपूर्वकमुदीरणा प्रवर्तत इति । तथा स्त्रीवेदादीनां नवानां नोकपायाणां पूर्वानु-
पूर्व्याऽसंख्येयो जागो देशविरतानां सर्वविरतानां च प्रत्येकमुदीरणायोग्यो गुणपरिणामप्रत्ययो वेदितव्यः । इदमुक्तं
जवति-स्त्रीवेदादीनामतिजघन्यानुजागस्पर्धकादारन्य क्रमेणासंख्येयो जागो देशविरतादीनामुदीरणायोग्यो गुणप्रत्ययो
जवति, परस्वनुजागो नोदीरणामेति ॥ ५२ ॥

तिठयरं घाईणि य परिणाम (य)पच्चयाणि सेसाठ । जवपच्चइया पुवुत्ता वि य पुवुत्तसेसाणं ॥ ५३ ॥
तिठयरं ति-तीर्थकरं घातिकर्माणि च पञ्चविधज्ञानावरणनवविधदर्शनावरणनोकपायवर्जमोहनीयपञ्चविधान्तराय-
रूपाणि सर्वसंख्येयैकोनचत्वारिंशत्प्रकृतयोऽनुजागोदीरणामधिकृत्य तिर्यङ्मनुष्याणां परिणामप्रत्ययाः । एतदुक्तं जवति-
आसां प्रकृतीनामनुजागोदीरणा तिर्यङ्मनुष्याणां परिणामप्रत्यया जवति । परिणामो ह्यन्यथाजावनयनं । तत्र तिर्यञ्चो
मनुष्या वा गुणप्रत्ययेनान्यथावज्ज्ञानामन्यथा परिणामस्यैतासामुदीरणां कुर्वन्तीति । 'सेसाठ त्ति' शेषाः प्रकृतयः साता-

चातवेदनीयायुष्यतुष्टयगतिचतुष्टयजातिपञ्चकौदारिकसप्तकसहननपङ्कप्रथमपर्यञ्चसंस्थानपञ्चककर्मशगुरुस्पर्शानुपूर्वीचतुष्टयो-
 पघातातपोभ्रासाप्रशस्तविहायोगतित्रसस्थावरपादरसूक्ष्मपर्यासापर्याप्तसाधारणदुर्जगद्गुःस्वरानादेयायशःकीर्तिनिर्माषनीचै-
 गोंत्ररूपाः पदपञ्चाशत्संख्या अनुजागोदीरणामधिकृत्य जयप्रत्यया वेदितव्याः । एतासामनुजागोदीरणा जयप्रत्ययतो
 जयतीत्यर्थः । 'पुबुचेत्यादि' पूर्वोक्ता अपि प्रकृतयः पूर्वोक्तशोपाणां प्रागुक्तविर्यम्पनुष्यभ्यतिरिक्तानां जयप्रत्ययाऽनुजा-
 गोदीरणा वेदितव्या । तथाहि—देवनारकैर्प्रतरद्वितैश्च तिर्यग्भनुष्यैर्नयाना नोकपायाणां पञ्चानुपूर्व्या उत्कृष्टानुजागस्पर्ध-
 कादारज्येतर्यः । असंख्येया अनुजागा जयप्रत्ययादेवोदीर्यन्ते । तथा पैक्रियसप्तकतैजससप्तकयर्णपञ्चकगन्धविकरस-
 पञ्चकस्त्रिगन्धरुहशीतोष्णस्पर्शास्विरास्विरशुजाशुजाखधुगुरुप्रकृतीनां देया नैरयिकाश्च जयप्रत्ययादनुजागोदीरणां कुर्व-
 ण्ति । तथा समचतुरस्रसंस्थानस्य जयधारणीये शरीरे वर्तमाना जयप्रत्ययादनुजागोदीरणा देयाः कुर्वन्ति । मृदुखधुस्पर्श-
 पराघातोद्योतप्रशस्तविहायोगतिसुस्वरप्रत्येकनाम्नामुत्तरवैक्रियशरीरिण मुक्त्वा शोपाणां जयप्रत्ययादनुजागोदीरणा प्रय-
 र्त्ते । सुजगादेययशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राखामनुजागोदीरणा गुणहीनस्य जयप्रत्ययादवसेया । गुणवतां तु गुणप्रत्यया । तथा
 सर्वेषां पातिकर्मणामनुजागोदीरणा जयप्रत्ययादेव देवनारकाणां ॥ ५३ ॥

तदेवं कृता प्रत्ययरूपणा । सप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च विधा—मूखप्रकृतिविषया, उत्तरप्रकृति-
 विषया च । तत्र प्रथमतो मूखप्रकृतिविषयां तां कुर्वन्नाह—
 घाईणं अजघन्ना दोष्मणुकोसियाठं तिविहाणं । वेयणियणुकोसा अजहन्ना मोहणीण उ ॥ ५४ ॥

साश्चर्णाई ध्रुव अध्रुवा य तस्सेसिगा य ड्रुविगप्पा । आउस्स साइ अध्रुवा सबविगप्पा उ विन्नेया ॥५५॥
 घाईणं ति-मोहनीयवर्जानां त्रयाणां घातिकर्मणामजघन्याऽनुजागोदीरणा त्रिधा त्रिप्रकारा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽ-
 ध्रुवा च । तथाहि-एषां क्षीणकपायस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ जघन्यानुजागोदीरणा । सा च सादिरध्रुवा
 च । शेषकालं त्वजघन्या । सा चानादिर्ध्रुवोदीरणत्वात् । ध्रुवाध्रुवे अजव्यजव्यापेक्षया । तथा षयोर्नामगोत्रयोरनुत्कृ-
 ष्टानुजागोदीरणा त्रिधा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-अनयोस्तुत्कृष्टानुजागोदीरणा सयोगिकेवल्लिनि ।
 सा च सादिरध्रुवा च । शेषकालं त्वनुत्कृष्टा । सा चानादिः, ध्रुवोदीरणत्वात् । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । तथा वेदनीयेऽनुत्कृष्टा
 मोहनीये चाजघन्यानुजागोदीरणा चतुःप्रकारा । तद्यथा-सादिरनादिरध्रुवा ध्रुवा च । तथाहि-उपशमश्रेण्यां सूक्ष्मसं-
 परायणुणस्थाने यद्वज्रं सातवेदनीयं तस्य सर्वार्थसिद्धिसंप्राप्तौ प्रथमसमये योदीरणा प्रवर्तते, सोत्कृष्टा । सा च सादिर-
 ध्रुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यनुत्कृष्टा । सा चाप्रमत्तगुणस्थानकादौ न जवति, ततः प्रतिपाते च जवति । ततोऽसौ
 सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । तथा मोहनीयस्य जघन्यानुजागोदीरणा सूक्ष्मसंपरायस्य रूप-
 कस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ जवति । सा च सादिः । तदनन्तरसमये चाज्ञावादध्रुवा । शेषकालं त्वजघन्या ।
 सा चोपशान्तमोहगुणस्थानके न जवति । ततः प्रतिपाते च जवति । ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः ।
 ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । 'तस्सेसिगा य ड्रुविगप्पत्ति' तद्धेया उक्तव्यतिरिक्ता विकटपा द्विविकटपा द्विप्रकारा ज्ञातव्याः ।
 तद्यथा-सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि-चतुर्णां घातिकर्मणामुत्कृष्टाऽनुत्कृष्टा चानुजागोदीरणा मिथ्यादृष्टौ पर्यायेण प्राप्यते ।

ततो दे अपि साद्यधुये । जघन्या च प्रागेव जायिता । तथा नामगोत्रघेदनीयाना जघन्याऽजघन्या चानुजागोदीरणा
मिष्याद्दष्टौ पर्यायेषु खन्यते । ततो दे अपि साद्यधुये । उत्कृष्टा च प्रागेव जायिता । आयुषा तु सर्वेऽपि विकृष्टाः
साद्यधुयाः । सा च साद्यधुपताऽधुयोदीरणत्वादवसेया ॥ ५४-५५ ॥

सदेयं कृता मूखप्रकृतिविषया साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रत्युत्तरप्रकृतिविषयां तां विकीर्णुराह—

मण्डलद्वुगाणुकोसा चञ्चिद्वा तिष्ठमवि य अजहन्ना । णाङ्गधुवा य अधुवा धीसाप होयणुकोसा ॥ ५६ ॥
तेधीसापे अजहन्ना विय प्यासि सेसगविगप्पा । सबविगप्पा सेसाण वावि अधुवा य साईय ॥ ५७ ॥

मण्ड ति—मृदुवधुस्पर्शयोरनुत्कृष्टाऽनुजागोदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा—सादिरनादिर्धुवाऽधुवा च । तथाहि—अन-
योत्कृष्टानुजागोदीरणा आहारकशरीरस्य संयतस्य जयति । सा च सादिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यनुत्कृष्टा ।
सापि आहारकशरीरमुपसंहरतः सादिः । तस्यानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । धुवाधुये पूर्ववत् । तथा त्रयाणां मिष्यात्यगुरु-
कर्कशानामजघन्यानुजागोदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा—सादिरनादिर्धुवाऽधुवा च । तत्र सम्यक्त्वं संयमं च युगपत्प्रति-
पत्तुकामस्य जन्तोर्मिष्यात्वस्य जघन्यानुजागोदीरणा । सा च सादिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या । सा च सम्य-
क्त्वात्प्रतिपत्तः सादिः । तस्यानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । धुवाधुवे पूर्ववत् । कर्कशागुरुस्पर्शयोर्जघन्यानुजागोदीरणा
केयलिसमुद्घातान्निपत्तमानस्य पष्ठसमये जयति । सा च सादिरधुवा च, समयमात्रत्वात् । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या ।

सापि केवलिसमुद्घातान्निवर्तमानस्य सप्तमसमये ज्वन्ती सादिः । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । तथा तैजससप्तकमृदुलध्रुवजा-
 शुजवर्णाद्येकादशकागुरुलघुस्थिरशुचनिर्माणनाम्नां विंशतिप्रकृतीनामनुत्कृष्टानुजागोदीरणा त्रिधा । तद्यथा—अनादिर्ध्रु-
 वाऽध्रुवा च । तथाहि—एतासामुत्कृष्टानुजागोदीरणा सयोगिकेवल्लिचरमसमये । ततोऽन्या सर्वाप्यनुत्कृष्टा । सा
 चानादिः, ध्रुवोदीरणत्वात् । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । तथा पञ्चविधज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरवधिकेवल्लदर्शनावरणकृष्णनीलदुर-
 ज्जिगन्धतिक्तकटुरूक्षशीतास्थिराशुचपञ्चविधान्तरायरूपाणां त्रयोविंशतिप्रकृतीनामजघन्यानुजागोदीरणा त्रिधा । तद्यथा—
 अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि—एतासां स्वस्वोदीरणपर्यवसाने जघन्यानुजागोदीरणा । सा च सादिरध्रुवा च । ततो-
 ऽन्या सर्वाप्यजघन्या । सा चानादिः, ध्रुवोदीरणत्वात् । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । 'एयासीत्यादि' एतासां पूर्वोक्तानां प्रकृतीनां
 शेषविकटपा उक्तव्यतिरिक्ता विकटपा मृदुलध्रुविंशतीनां जघन्याजघन्योत्कृष्टा. मिथ्यात्वगुरुकर्कशत्रयोविंशतीनां चोत्कृ-
 ष्टानुत्कृष्टजघन्याः सादयोऽध्रुवाश्च ज्वन्ति । तथाहि—मृदुलध्रुविंशतीनां जघन्याऽजघन्या चानुजागोदीरणा मिथ्यादृष्टौ
 पर्यायेण लक्ष्यते । ततो हे अपि साद्यध्रुवे । उत्कृष्टा च प्रागेव ज्ञाविता । तथा कर्कशगुरुमिथ्यात्वत्रयोविंशतीनामु-
 त्कृष्टानुत्कृष्टा चानुजागोदीरणा मिथ्यादृष्टौ पर्यायेण लक्ष्यते, अशुचप्रकृतित्वात् । ततो हे अपि साद्यध्रुवे । जघन्या च
 प्रागेव ज्ञाविता । शेषाणामुक्तव्यतिरिक्तानां प्रकृतीनां दशोत्तरशतसंख्यानां सर्वे विकटपा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्य-
 रूपाः सादयोऽध्रुवाश्चावगन्तव्याः । सा च साद्यध्रुवताऽध्रुवोदीरणत्वादवसेया ॥ ५६-५७ ॥

कृता साधनाविप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वमभिधातव्यं । तत्र विधा—उत्कृष्टोदीरणाविषयं अघन्योदीरणाविषयं च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टोदीरणाविषय स्वामित्यमाह—

दाणाऽश्चस्कृणं जेष्ठा श्यायन्मिहीणलक्ष्मिस्त । सुदुमस्त चस्कृणो पुण तेऽदियसवपङ्कते ॥ ५७ ॥

दाणाऽश्चि—सूक्ष्मस्य सूक्ष्मकेन्द्रियस्य हीनलक्ष्मिकस्य सर्वस्तोकदानाद्यचक्षुर्वर्शनविज्ञानलक्ष्मियुक्तस्यादौ प्रथमसमये वर्तमानस्य पञ्चविधान्तरायाचक्षुर्वर्शनावरणरूपाणां पक्षां प्रकृतीनामुत्कृष्टानुजागोदीरणा जवति । तथा त्रीन्द्रियस्य सर्वाग्निः पर्याग्निः पर्याप्तस्य पर्याग्निचरमसमये चक्षुर्वर्शनायरक्षस्योत्कृष्टानुजागोदीरणा ॥ ५७ ॥

निष्ठाऽपचगस्त य मज्जिमपरिणामसंकिञ्चिष्ठस्त । अपुमादि असायाणं निरप जेष्ठा विष्मसमत्ते ॥ ५८ ॥

निष्ठाऽश्चि—मध्यमपरिणामस्य तत्प्रायोग्यसंक्रेशयुक्तस्य सर्वाग्निः पर्याग्निः पर्याप्तस्य निष्ठापञ्चकस्योत्कृष्टानुजागोदीरणा अत्यन्तविशुद्धस्यात्यन्तसंकिञ्चिष्ठस्य वा निष्ठापञ्चकस्योदय एव न जवतीति कृत्वा मध्यमपरिणामग्रहणं । तथाऽपुमादीनां नपुंसकवेदादीनां नपुंसकवेदारतिशोकजयजुगुप्सानामसातस्य चोत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामी नैरयिको ज्येष्ठस्थितिक उत्कृष्टस्थितिकः समाप्तः सर्वाग्निः पर्याग्निः पर्याप्तः सर्वसंक्रिष्टो वेदितव्यः ॥ ५८ ॥

पंचिदियतसघायरपङ्कतगसाऽसुस्तरगर्हणं । वेचधुस्तासाणं देवो जेष्ठच्छिसमत्तो ॥ ६० ॥

पंचिदिय चि—देवो ज्येष्ठस्थितिक उत्कृष्टस्थितिकश्चयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिकः समाप्तः सर्वाग्निः पर्याग्निः पर्याप्तः

सर्वविशुद्धः पञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्याप्तसातवेदनीयसुस्वरदेवगतिवैक्रियसप्तकोट्वासरूपाणां पञ्चदशप्रकृतीनामुत्कृष्टानु-
जागोदीरणास्वामी ॥ ६० ॥

सम्मतमीसगाणं सेकाले गहिहिइत्ति मिष्ठत्तं । हासरईणं सहस्सारगस्स पज्जत्तदेवस्स ॥ ६१ ॥

सम्मत त्ति-योऽनन्तरे समये मिथ्यात्वं गृहीष्यति, तस्य सर्वसंक्लिष्टस्य सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्यथासंज्ञवमुदये
सत्युत्कृष्टानुजागोदीरणा । तथा सहस्रारदेवस्य सर्वाज्ञिः पर्याप्तिज्ञिः पर्याप्तस्य हास्यरत्योरुत्कृष्टानुजागोदीरणा ॥ ६१ ॥

गइहुंमुवघायाणिष्ठखगइनीयाण डुहचउक्कस्स । निरउक्कस्ससमत्ते असमत्ताए नरस्संते ॥ ६२ ॥

गइ त्ति-नैरयिक उत्कृष्टस्थितौ वर्तमानः सर्वाज्ञिः पर्याप्तिज्ञिः पर्याप्तः सर्वोत्कृष्टसंक्लेशयुक्तो नरगतिहुंमुसंस्थानोपधा-
ताप्रशस्तविहायोगतिनीचैर्गोत्राणां 'डुहचउक्कस्स त्ति' डुर्जगचतुष्कस्य डुर्जगडुःस्वरानादेयायायशःकीर्तिरूपस्य सर्वसंख्यया
नवानां प्रकृतीनामुत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामी । तथाऽपर्याप्तकनाम्नो मनुष्योऽपर्याप्तश्चरमसमये वर्तमानः सर्वसंक्लिष्ट उत्कृ-
ष्टानुजागोदीरणास्वामी । संज्ञितिर्यक्पञ्चेन्द्रियादपर्याप्तान्मनुष्योऽपर्याप्तोऽतिसंक्लिष्टतर इति मनुष्यग्रहणम् ॥ ६२ ॥

करकुरुगुरुसंघयणाढीपुमसंठाणतिरियनामाणं । पांचिंदिउं तिरिस्को अठमवासठवासाउं ॥ ६३ ॥

करकुरु त्ति-कर्कशगुरुस्पर्शयोरादिवर्जानां च पञ्चानां संहननानां स्त्रीपुरुषवेदयोराद्यन्तवर्जानां चतुर्णां संस्थानानां
तिर्यग्गतेश्च सर्वसंख्यया चतुर्दशप्रकृतीनां तिर्यक्संज्ञिपञ्चेन्द्रियोऽष्टवर्षायुरष्टमे वर्षे वर्तमानः सर्वसंक्लिष्ट उत्कृष्टानुजागो-
दीरणास्वामी ॥ ६३ ॥

मण्डलराधियवङ्गरिसहाण मण्डलं तिपक्षपङ्क्तो । नियगतिर्दं उक्तोसो पङ्क्तो आचगाणं पि ॥ ६४ ॥

मणु सि-मनुष्यः पश्योपमत्रयायुःस्थितिकः सर्वाणिः पर्याप्तिनिः पर्याप्तः सर्वविशुद्धो मनुष्यगत्यौदारिकसप्तकवर्ष-
जनाराधसंहननरूपाणां नयानां प्रकृतीनामुत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामी । तथा सर्वोत्कृष्टस्वस्थितौ यतमानः सर्वाणिः
पर्याप्तिनिः पर्याप्तस्त्रयाणामायुषां सर्वविशुद्धो नारकायुपस्तु सर्वसंक्रिष्ट उत्कृष्टानुजागोदीरको जयति ॥ ६४ ॥

इस्सच्छिः पङ्क्तो तन्नामा विगलजाइसुद्धमाणं । थावरनिगोयपगिंदियाणमवि थायरो नवरिं ॥ ६५ ॥

इस्सच्छिः सि-इस्वस्थितिकाः पर्याप्तकस्तन्नामानो द्विन्द्वियादिजातिसूक्ष्मकर्मानुसारिनामानो विकलेन्द्वियजातीनां
सूक्ष्मनाम्नश्चोत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामिनः । एतदुक्तं जयति—द्वित्रिचतुरिन्द्वियाः सूक्ष्माश्च सर्वजघन्यस्थितौ वर्तमानाः
सर्वपर्याप्तिनिः पर्याप्ताः सर्वसंक्रिष्टा यथासंख्यं द्वित्रिचतुरिन्द्वियजातिनाम्नां सूक्ष्मनाम्नश्चोत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामिनः ।
इस्वस्थितौ वर्तमानाः सर्वसंक्रिष्टा जयन्तीति कृत्वा तदुपादानं । तथा स्थावरसाधारणैकेन्द्वियजातिनाम्ना जघन्यस्थितौ
वर्तमानो धादरैकेन्द्वियः सर्वपर्याप्तिनिः पर्याप्तः सर्वसंक्रिष्टः, स्थावरनाम्नः स्थावरः, साधारणनाम्नः साधारणः, एकेन्द्वि-
यजातेर्धाषपि उत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामिनौ जयतः । धादरस्य महान् संक्षेप्तो जयतीति कृत्वा तदुपादानं ॥ ६५ ॥

आहारतणु पङ्क्तगो य चउरंसमउयल्लुगाणं । पत्तेयखगइपरघायाहारतणुण य विसुद्धो ॥ ६६ ॥

आहारतणु सि-समचतुरस्रसंस्थानमूखधुस्पर्शप्रत्येकप्रदास्तविहायोगतिपराधासाहारकसप्तकरूपाणां त्रयोदशप्रकृती-
नामाहारकशरीरी संयतः सर्वाणिः पर्याप्तिनिः पर्याप्तः सर्वविशुद्ध उत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामी ॥ ६६ ॥

उत्तरवेजविजई उज्जोवस्सायवस्स खरपुढवी । नियगगईणं जणिया तइए समए णुपुवीणं ॥ ६७ ॥

उत्तर ति-उत्तरवैक्रिये वर्तमानो यतिः सर्वाग्निः पर्याग्निः पर्याप्तः सर्वविशुद्ध उद्योतनाम्न उत्कृष्टानुजागोदीरणा-
स्वामी । तथा खरपृथ्वीकायिको वादरपृथ्वीकायिक उत्कृष्टायां स्थितौ वर्तमानः सर्वपर्याग्निपर्याप्तः सर्वविशुद्ध आतप-
नाम्न उत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामी । तथा मनुष्यदेवानुपूर्व्योर्विशुद्धा नरकतिर्यगानुपूर्व्योः संक्लिष्टा निजकगतीनां तृतीये
समये वर्तमाना उत्कृष्टानुजागोदीरका ज्वन्ति ॥ ६७ ॥

जोगंते सेसाणं सुजाणमियरासि चउसु वि गर्इसु । पज्जानुक्कमिहस्सोहीणमणोहिलज्जिस्स ॥ ६८ ॥

जोगंते ति-योगिनः सयोगिकेवलिनोऽन्ते सर्वापवर्तनरूपे वर्तमानस्य शेषाणामुक्तव्यतिरिक्तानां शुभप्रकृतीनां तैज-
ससप्तकमृदुलघुवर्जशुभवर्णाद्येकादशकागुरुलघुस्थिरशुभसुभगादेययशःकीर्तिनिर्माणोच्चैर्गोत्रतीर्थकरनाम्नां पञ्चविंशतिसं-
ख्यानामुत्कृष्टानुजागोदीरणा ज्वति । इतरासां चाशुभप्रकृतीनां मतिश्रुतमनःपर्यायज्ञानकेवलज्ञानावरणकेवलदर्शनाव-
रणमिथ्यात्वषोडशकषायकर्कशगुरुवर्जशेषकुवर्णादिसप्तकास्थिराशुभरूपाणामेकत्रिंशत्प्रकृतीनां चतसृष्वपि गतिषु मिथ्या-
दृष्टेः सर्वपर्याग्निपर्याप्तस्योत्कृष्टे संक्लेशे वर्तमानस्योत्कृष्टानुजागोदीरणा ज्वति । तथाऽवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयो-
स्तस्यैव चतुर्गतिकस्य मिथ्यादृष्टेरनवधिलब्धिकस्यावधिलब्धिरहितस्योत्कृष्टानुजागोदीरणा ज्वति । अवधिलब्धियुक्तस्य
हि प्रचूतोऽनुजागः क्षयं याति, तत उत्कृष्टो न लभ्यत इत्यनवधिलब्धिकस्येत्युक्तं ॥ ६८ ॥

तदेयमुक्तमुत्कृष्टानुज्ञागोदीरणास्वामित्वं । संप्रति जघन्यानुज्ञागोदीरणास्वामित्वं प्रतिपादयन्नाह—

सुयकेवक्षिणो मश्सुयश्चस्कृचस्कृणुदीरणा मन्दा । विपुलपरमोद्दिगाणं मणणाणोद्दीडुगस्तावि ॥ ६९ ॥

सुयकेवक्षिणु सि-मतिमृतज्ञानावरणचक्षुरचक्षुर्वर्शनावरणानां श्रुतकेवक्षिनश्चतुर्दशपूर्वधरस्य क्षीणकपायस्य समयाधिकावक्षिकाशोपायां स्थितौ वर्तमानस्य मन्दा जघन्यानुज्ञागोदीरणा वर्तते । तथा क्षीणकपायस्य विपुलमतिमनःपर्यायज्ञानस्य समयाधिकावक्षिकाशोपायां स्थितौ वर्तमानस्य मनःपर्यायज्ञानावरणस्य जघन्यानुज्ञागोदीरणा । परमाधधियुक्तस्य क्षीणकपायस्य समयाधिकावक्षिकाशोपायां स्थितौ वर्तमानस्यावधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोर्जघन्यानुज्ञागोदीरणा ॥ ६९ ॥

खवणाएँ विग्धकेवलसंसजक्षणाण य सनोकसायाणं । सयसंयत्तदीरणंते निदापयक्षाणमुवसंते ॥ ७० ॥

खवणाएँ सि-द्वपक्षायोत्थितस्य पञ्चविधान्तरायकेवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणसंश्लेषनचतुष्टयनधनोकपायरूपाणां विंशतिप्रकृतीनां स्वस्वोदीरणापर्यवसाने जघन्यानुज्ञागोदीरणा । सत्र पञ्चविधान्तरायकेवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणा क्षीणकपायस्य, चतुर्णां तु संश्लेषनानां त्रयाणां च घेदानां अनिष्टतिबादरस्य स्वस्वोदीरणापर्यवसाने । पणां नोकपायाणामपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमये जघन्यानुज्ञागोदीरणा । तथा निदाप्रचक्षयोरुपशान्तमोहे जघन्यानुज्ञागोदीरणा छन्यते, तस्य सर्वविशुद्धत्यात् ॥ ७० ॥

निदानिदाईष्ट जमत्तविरएँ विसुप्रमाणम्मि । वेयगसम्मत्तस्त च सगखवणोदीरणाचरमे ॥ ७१ ॥

निदानिर्द्दाईणं त्ति-निज्ञानिज्ञादीनां निज्ञानिज्ञाप्रचलाप्रचलास्त्यानर्ज्ञानां प्रमत्तसंयतस्य विशुद्ध्यमानस्य अप्रमत्तजा-
वाजिमुखस्य जघन्यानुज्ञागोदीरणा प्रवर्तते । तथा ह्यायिकसम्यक्त्वमुत्पादयतो मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः क्षुपितयो-
र्वेदकसम्यक्त्वस्य ह्यायोपशमिकस्य सम्यक्त्वस्य क्षुपणकाले चरमोदीरणायां समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ सत्यां
प्रवर्तमानायां जघन्यानुज्ञागोदीरणा ऋवति । सा च चतुर्गतिकानामन्यतरस्य वेदितव्या ॥ ७१ ॥

सेकाले सम्मत्तं ससंजमं गिण्हुं य तेरसगं । सम्मत्तमेव मीसे आऊण जहन्नगठिईसु ॥ ७२ ॥

से त्ति-अनन्तरे काले द्वितीये समये यः सम्यक्त्वं ससंयमं संयमसहितं ग्रहीष्यति तस्य त्रयोदशानां मिथ्यात्वान-
न्तानुबन्धिचतुष्टयाप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणरूपाणां प्रकृतीनां जघन्यानुज्ञागोदीरणा । अयमिह संप्रदायः—योऽन-
न्तरसमये सम्यक्त्वं संयमसहितं ग्रहीष्यति, तस्य मिथ्यादृष्टेर्मिथ्यात्वानन्तानुबन्धिनां जघन्यानुज्ञागोदीरणा । तथा
योऽविरतसम्यग्दृष्टिरनन्तरसमये संयमं प्रतिपत्स्यते तस्याप्रत्याख्यानकपायाणां जघन्यानुज्ञागोदीरणा । यश्च देशविरतो-
ऽनन्तरसमये संयमं ग्रहीष्यति, तस्य प्रत्याख्यानावरणकपायाणां जघन्यानुज्ञागोदीरणा । मिथ्यादृष्ट्यपेक्षया हि अवि-
रतसम्यग्दृष्टिरनन्तगुणविशुद्धस्ततोऽपि देशविरतोऽनन्तगुणविशुद्ध इत्युक्तक्रमेणैव जघन्यानुज्ञागोदीरणासंभवः । तथा
'सम्मत्तमेव मीसे' इति यः सम्यग्मिथ्यादृष्टिरनन्तरसमये सम्यक्त्वं प्रतिपत्स्यते, तस्य सम्यग्मिथ्यात्वस्य जघन्यानुज्ञागो-
दीरणा । सम्यग्मिथ्यादृष्टिर्युगपत् सम्यक्त्वं संयमं च न प्रतिपद्यते, तथाविशुद्धेरजावात्, किंतु केवलं सम्यक्त्वमेवेति
कृत्वा तदेव केवलमुक्तं । तथा चतुर्णामायुषामात्मीयात्मीयजघन्यस्थितौ वर्तमानो जघन्यमनुज्ञागमुदीरयति । तत्र त्रया-

षामायुषा संक्षेपादेव जघन्यस्थितिवन्धो जयतीति कृत्वा जघन्यानुजागोऽपि तत्रैव खन्यते । तथा नरकायुषो विष्णु-
 वशात्जघन्यः स्थितिवन्धः, सतो जघन्यानुजागोऽपि नरकायुषस्तत्रैव खन्यते । तथा च सति त्रयाष्टामायुषामतिसंक्षिप्तो
 जघन्यानुजागोदीरकः, नरकायुषस्तत्रैव विष्णु इति ॥ ७२ ॥

पोग्गखविधागियाण जवाइसमये विसेसमवि चासिं । आइतणुणं दोण्हं सुद्धुमो वाळ य अप्पाळ ॥ ७३ ॥

पोग्गख सि-पुञ्जविपाकिन्यः प्रकृतयः, तासा सर्पासामपि जवादिसमये जघन्यानुजागोदीरणा ।
 एतच्च सामान्येनोक्तं, ततोऽमुकस्यामुक उदीरक इत्येयरूपं विशेषमपि चासां प्रकृतीनां यदयामि । प्रतिज्ञातमेव निर्वा-
 हयति—'आइ इत्यादि' आद्योर्ध्वोस्तन्योः शरीरयोरोदारिकवैक्रियरूपयोर्यथासंख्यं सूक्ष्मो वायुकायिकश्चाह्वायुर्जघन्या-
 नुजागोदीरकः । इह शरीरप्रहणेन घन्धनसंघाता अपि गृहीता दृष्टव्याः । तत एतच्चकं जवति—ओदारिकशरीरोदा-
 रिकसपातोदारिकघन्धनचतुष्टयरूपस्योदारिकपट्टस्याप्यपर्याप्तसूक्ष्मैकेन्द्रियो वायुकायिको वैक्रियपट्टस्य च पर्याप्तो वादरो
 वायुकायिकोऽह्वायुर्जघन्यानुजागोदीरको जयति ॥ ७३ ॥

वेइदिय अप्पाळग निरय चिरतिई अससिणो वा वि । अंगोवंगाणाहारगाय जइणो (अ)प्पकाळम्मि । ७४ ।

वेइदिय सि-द्वयोरङ्गोपाङ्गयोरोदारिकाङ्गोपाङ्गवैक्रियाङ्गोपाङ्गनाम्नोर्यथासंख्यमह्वायुर्वीन्द्रियस्रथाऽसंज्ञी सन् यो जातो
 नारकश्चिरस्थितिकः स च जघन्यानुजागोदीरको जयति । इयमत्र जाघना—वीन्द्रियोऽह्वायुरोदारिकाङ्गोपाङ्गनाम्न
 उदयप्रथमसमये जघन्यमनुजागमुदीरयति । तथाऽसंक्षिप्तोन्द्रियः पूर्वोद्विषयैक्रियो वैक्रियाङ्गोपाङ्गं स्वोककाव यद्वा

स्वञ्चूमिकानुसारेण चिरस्थितिको नैरयिको जातस्तस्य वैक्रियांगोपांगनाम्न उदयप्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यानुजागो-
दीरणा । तथा आहारकस्य प्राकृतत्वाद्वा स्त्रीत्वनिर्देशः । शरीरग्रहणेन च बन्धनसंघाता अपि गृह्यन्ते । तत आहा-
रकसप्तकस्य यतेराहारकशरीरमुत्पादयतः संक्षिप्तस्यादृषे काले प्रथमसमय इत्यर्थः । जघन्यानुजागोदीरणा ॥ ७४ ॥

अमणो चउरंसुसजाण प्पाऊसगचिरठिई सेसे । संघयणाण य मणुउ हुंरुवघायाणमवि सुहुमो ॥ ७५ ॥

अमणु ति-असंक्षिपञ्चेन्द्रियोऽदृषपायुरतिसंक्षिष्टः प्रथमसमयतद्भवस्थ आहारकः समचतुरस्रसंस्थानवज्रर्षजनाराचसं-
हननयोर्जघन्यमनुजागमुदीरयति । अदृषपायुर्ग्रहणं संक्षेपार्थं । तथाऽसंक्षिपञ्चेन्द्रिय एवात्मीयायामायुरुत्कृष्टस्थितौ वर्त-
मान आहारको जवप्रथमसमये । शोषे इति, अत्र पष्ठयर्थे सप्तमी, जातौ चैकवचनं, ततोऽयमर्थः—शोषाणां हुंरुवर्जानां
चतुर्णां संस्थानानां जघन्यमनुजागमुदीरयति । तथा शोषाणां संहननानां सेवार्तवज्रर्षजनाराचवर्जानां पूर्वकोट्यायुर्मनुष्य
आहारकः स्वजवप्रथमसमये वर्तमानो जघन्यानुजागोदीरकः । इह दीर्घायुर्ग्रहणं विशुद्ध्यर्थं । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियापेक्षया
च प्रायो मनुष्या अदृषवला इति मनुष्योपादानं । तथा सूक्ष्मैकेन्द्रियः सुदीर्घायुःस्थितिक आहारकः प्रथमसमये हुंरुप-
घातनाम्नोर्जघन्यानुजागोदीरकः ॥ ७५ ॥

सेवदृस्स विइंदिय वारसवासस्स मउयलहुगाणं । सन्नि विसुद्धाणाहारगस्स वीसा अइकिलिठे ॥ ७६ ॥

सेवदृस्स ति-द्वीन्द्रियस्य द्वादशवर्षायुषो द्वादशे वर्षे वर्तमानस्य सेवार्तसंहननसत्का जघन्यानुजागोदीरणा जवति ।
तथा मृदुलघुस्पर्शयोः संक्षिपञ्चेन्द्रियस्य स्वञ्चूमिकानुसारेणातिविशुद्धस्यानाहारकस्य जघन्यानुजागोदीरणा । तथा तैज-

सप्तसकम्बुधुवर्जशुभयर्षाद्येकादशकागुरुषुस्थिरशुभनिर्माणरूपाणां विंशतिप्रकृतीनां संक्रियोऽपान्तरादगतौ वर्तमा-
नोऽनाहारको मिथ्यादृष्टिर्जघन्यानुजागोदीरणास्यामी वेदितव्यः ॥ ७६ ॥

पत्तेगमुराससमं श्यर हुंकेण तस्स परघाठ । अत्पाठस्स य आयावुज्जोयाणमवि तज्जोगो ॥ ७७ ॥

पत्तेग चि-प्रत्येकनाम औदारिकेण समं यकव्य औदारिकस्येव प्रत्येकनाम्नोऽपि सूक्ष्मैकेन्द्रियः प्रथमसमये वर्तमानो
जघन्यानुजागोदीरको वेदितव्य इत्यर्थः । तथा हुंकेन समानमितरत् साधारणनाम यकव्य । यथा सूक्ष्मैकेन्द्रियस्याहा-
रकस्य प्रथमसमये हुंरुनाम्नो जघन्यानुजागोदीरणा प्रागजिहिता, तथा साधारणनाम्नोऽपि यकव्येत्यर्थः । तथा तस्य
सूक्ष्मैकेन्द्रियस्य शीघ्रपर्याप्तस्याह्वायुपोऽतिसक्रियोऽपि पर्याप्तचरमसमये वर्तमानस्य पराघातनाम्नो जघन्यानुजागो-
दीरणा । तथा आतपोद्योतनाम्नोऽसद्योग्यः पृथ्वीकायिकः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तः प्रथमसमये वर्तमानः संक्रियो
जघन्यानुजागोदीरकः ॥ ७७ ॥

जा नाठज्जियकरणं तिष्ठगरस्स नवगस्स जोगंते । कस्करुगुरूपणमंते नियत्तमाणस्स केवल्लिणो ॥ ७८ ॥

ज चि-आयोजिकाकरण नाम केवल्लिसमुद्घातादवाग् जयति । तत्राह मर्यादायां । आ मर्यादाया केवल्लिदृष्टया योजन
प्यापारणं आयोजनं । तथातिशुभयोगानामयसेयं । आयोजनमायोजिका तस्याः करणं आयोजिकाकरणं । केचिदाव-
र्जितकरणमाहुः, तत्रायं शब्दार्थः—आवर्जितो नाम अग्निमुखीकृतः । तथा च घोके वक्कारः—आवर्जितोऽयं मया,
संमुखीकृत इत्यर्थः । ततश्च तथाजव्यत्वेनावर्जितस्य मोक्षगमनं प्रत्यग्निमुखीकृतस्य करणं शुभयोगव्यापारणं आवर्जि-

तकरणं । अपरे 'जा नाजस्सयकरणं' इति पठन्ति । तत्रायं शब्दसंस्कारः—आवश्यककरणमिति । अन्वर्थश्चायं आवश्यकेनावश्यंजावेन करणमावश्यककरणं । तथाहि—समुद्घातं केचित्कुर्वन्ति, केचिच्च न कुर्वन्ति, इदं त्वावश्यककरणं, सर्वेऽपि केवलिनः कुर्वन्तीति । तच्चायोजिकाकरणमसंख्येयसमयात्मकमन्तर्मुहूर्तप्रमाणं । यत् उक्तं प्रज्ञापनायां—“कइसमएणं जंते आउंजियाकरणे पन्नत्ते ? गोयमा ! असंखिज्जसमईए अंतोमुहुत्तिए पन्नत्ते” इति । तद्यावन्नाद्याप्यारच्यते तावत्तीर्थकरकेवलिनस्तीर्थकरनाम्नो जघन्यानुजागोदीरणा । आयोजिकाकरणे हि प्रचूतानुजागोदीरणा प्रवर्तत इत्यर्वाग्रहणं । तथा नीलकृष्णदुरजिगन्धतिककटुशीतरूक्षास्थिराशुजरूपस्य प्रकृतिनवकस्य सयोगिकेवलिचरमसमये जघन्यानुजागोदीरणा, तस्यैव सर्वविशुद्धत्वात् । कर्कशगुरुस्पर्शयोस्तु केवलिसमुद्घातान्निवर्तमानस्य केवलिनो मथः संहारसमये जघन्यानुजागोदीरणा ॥ ७८ ॥

सेसाण पगइवेई मझिमपरिणामपरिणउं होज्जा । पच्चयसुजासुजा वि य चिंतिय नेउं विवागे य ॥ ७९ ॥

सेसाण त्ति-शेषाणां सातासातवेदनीयगतिचतुष्टयजातिपञ्चकानुपूर्वीचतुष्टयोद्वासविहायोगतिद्विकत्रसस्थावरवादरसूक्ष्मपर्याप्तापर्याप्तसुजगदुर्जगसुस्वरदुःस्वरादेयानादेययशःकीर्त्यशःकीर्त्युच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्राख्यानां चतुस्त्रिंशत्संख्यानां प्रकृतीनां तत्तत्प्रकृत्युदये वर्तमानाः सर्वेऽपि जीवा मध्यमपरिणामपरिणता जघन्यानुजागोदीरणास्वामिनो जवन्ति । संप्रति सर्वासां प्रकृतीनां सामान्येन जघन्योत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामित्वपरिज्ञानार्थमुपायोपदेशमाह—पच्चयेत्यादि' प्रत्ययः परिणामप्रत्ययो जवप्रत्ययश्च तथा प्रकृतीनां शुद्धत्वमशुद्धत्वं च विपाकश्चतुर्विधः पुद्गलविपाकादिः एतान् सम्यक् चिन्त-

चित्या परिज्ञाय्य अधन्योत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामी यथायज्ञेयोऽयगन्तव्याः । तथाहि—परिष्णामप्रत्ययानुजागोदीरणा,
 प्राय उत्कृष्टा जवति । जयप्रत्यया तु अधन्या । शुजानां च संक्षेपे प्रायो अधन्यानुजागोदीरणा अशुजानां च विशुजौ,
 विपर्यासे मूर्कृष्टा इत्यादि परिज्ञाय्य तत्तत्प्रकृत्युदययतां अधन्योत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामित्वमवगन्तव्यमिति ॥ ७९ ॥
 तदेवमुक्त्वाऽनुजागोदीरणा । संप्रति प्रदेशोदीरणान्निधानायसर । तत्र च वायर्थाधिकारौ । तद्यथा—साधना-
 दिप्ररूपणा स्वामित्यप्ररूपणा च । साधनादिप्ररूपणापि च त्रिधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र
 मूलप्रकृतिविषया साधनादिप्ररूपणां चिक्कीर्तुराह—

पंचण्डमणुक्कोसा तिहा पएसे चउषिहा दोएहं । सेसविगप्या डुषिहा सवविगप्या य आउस्त ॥८०॥

पंचण्ड ति—ज्ञानावरणदर्शनावरणनामगोत्रान्तरायरूपाणां पश्चानां मूलप्रकृतीनामनुत्कृष्टा प्रदेशे प्रदेशविषया उदी-
 रणा त्रिधा त्रिप्रकारा । तद्यथा—अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि—यतासामुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा गुणितकर्मांसे स्वस्वो-
 दीरणापर्ययसाने खन्यते । सा च सादिरध्रुवा च । ततोऽन्या सर्वाऽप्यनुत्कृष्टा । सा चानादिः, ध्रुवोदीरणात्वात् । ध्रुवाध्रुवे
 अज्ञम्यज्जव्यापेक्षया । यथा द्वयोर्येदनीयमोहनीययोरनुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा
 च । तथाहि—वेदनीयस्योत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा प्रमत्तसंयतस्याप्रमत्तजापान्निमुखस्य सर्वविशुद्धस्य, मोहनीयस्य पुनः
 स्वोदीरणापर्ययसाने सूक्ष्मसंपरायस्य । ततो द्वयोरप्येता साधध्रुवा । ततोऽन्या सर्वाऽप्यनुत्कृष्टा । सापि चाप्रमत्तगुणस्या-
 नकात्मप्रतिपत्तौ वेदनीयस्योपशान्तमोहगुणस्थानकाच्च प्रतिपत्तौ मोहनीयस्य सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य द्वयोरप्यनादिः-

ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । 'सेसविगप्पा ड्रुविह ति' एतासां सप्तानामपि मूलप्रकृतीनां शेषा उक्तव्यतिरिक्ता विकट्टपा जघन्या-
जघन्योत्कृष्टा द्विविधा द्विप्रकाराः । तद्यथा—सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि—एतासां सप्तानामतिसंक्लिष्टे (ष्टपरिणामे)
मिथ्यादृष्टौ जघन्या प्रदेशोदीरणा । सा च सादिरध्रुवा च । संक्लेशपरिणामाच्च च्युतस्य मिथ्यादृष्टेरप्यजघन्या । ततः
सापि सादिरध्रुवा च । उत्कृष्टा च प्रागेव ज्ञाविता । आयुषः सर्वेऽपि विकट्टपा जघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टा द्विविधाः, तद्यथा—
सादयोऽध्रुवाश्च । सा च साद्यध्रुवताऽध्रुवोदीरणत्वादवसेया ॥ ८० ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां साद्यनादिप्ररूपणार्थमाह—

मिष्ठत्तस्स चउद्धा सगयालाए तिहा अणुक्कोसा । सेसविगप्पा ड्रुविहा सव विगप्पा थ सेसाणं ॥८१॥

मिष्ठत्तस्स ति-मिथ्यात्वस्यानुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि—योऽन-
न्तरसमये सम्यक्त्वं संयमसहितं प्रतिपत्स्यते तस्य मिथ्यादृष्टेर्मिथ्यात्वस्योत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा । सा च सादिरध्रुवा च,
समयमात्रत्वात् । ततोऽन्या सर्वाऽप्यनुत्कृष्टा । सापि च सम्यक्त्वात्प्रतिपततो जवन्ती सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनर-
नादिः । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । तथा सप्तचत्वारिंशतः प्रकृतीनामनुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा त्रिधा । तद्यथा—अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा
च । तथाहि—पञ्चविधज्ञानावरणपञ्चविधान्तरायचतुर्विधदर्शनावरणरूपाणां चतुर्दशप्रकृतीनां क्षीणकपायस्य-गुणितकर्मा-
शस्य स्वस्वोदीरणपर्यवसाने उत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा । सा च सादिरध्रुवा च । ततोऽन्या सर्वाऽप्यनुत्कृष्टा सा चानादिः
ध्रुवोदीरणत्वात् । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । तथा तैजससप्तकवर्णादिविंशतिस्थिरास्थिरशुजाशुजागुरुदधुनिर्माणान्ना त्रयास्त्रिंश-

त्संख्याकानां प्रकृतीनां गुणितकर्माशस्य सयोगिकेयखिनश्च चरमसमये उत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा । साच साधिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाऽप्यनुत्कृष्टा । सा चानादिः, ध्रुवोदीरणात् । आसां ध्रुवाधुवे पूर्ववत् । 'सेसपिगप्पा दुयिह त्ति' उक्त शेषा विकल्पा जघन्याजघन्योत्कृष्टरूपा द्विविधाः । तद्यथा—सादयोऽधुवाश्च । तथाहि—सर्वासामप्युक्तप्रकृतीनामति-सङ्घिष्टपरिणामे मिथ्यादृष्टौ जघन्या प्रदेशोदीरणा खन्यते । असिसंघिष्टपरिणामप्रच्ययने चाजघन्या । ततो द्वे अपि साधधुवे । उत्कृष्टा च प्रागेव ज्ञाविता । शेषाणां चोक्तव्यविरिक्ताना प्रकृतीनां दशोत्तरशतसंख्यानां सर्वेऽपि विकल्पा जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टा द्विविधाः । तद्यथा—सादयोऽधुवाश्च । साधधुवता चाधुवोदीरणात्पत्त्यादवसेया ॥ ७१ ॥

कृता साधनादिप्ररूपणा । सप्रति स्वामित्वमज्जिघातव्यं । तच्च द्विधा—उत्कृष्टप्रदेशोदीरणास्वामित्त्वं जघन्यप्रदेशोदी-रणास्वामित्त्वं च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टोदीरणास्वामित्वमाह—

अणुजागुदीरणाए जहृषसामी पपसजेहाए । घाईण अन्नयरो उंहीण विणोहिलंजेण ॥ ७२ ॥

अणुजाग त्ति—घातिकर्मणां सर्वेषामपि अनुजागोदीरणायां यो यो जघन्यानुजागोदीरणास्यामी प्राक् प्रतिपादितः स स पयोत्कृष्टप्रदेशोदीरणास्वामी गुणितकर्माशो घेदितव्यः । नवरमन्यतर इति श्रुतकेवली इतरो या । अवधिज्ञाना-परणायधिदर्शनावरणयोरयधिसन्धिहीन उत्कृष्टप्रदेशोदीरकोऽवसेयः । अतीवेदमविसंदिग्धमुक्तमिति विशेषतो विज्ञा-व्यते—अवधिज्ञानावरणवर्जानां चतुर्णां ज्ञानावरणाना चक्षुरवक्षुःकेवलदर्शनावरणानां क्षीणकपायस्य श्रुतकेवलिन इत-रस्य वा गुणितकर्माशस्य समयाधिकावधिकाशेषायां स्थितामुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा । अवधिज्ञानावरणायधिदर्शनावरणयोः

पुनरवधिलब्धिरहितस्य क्षीणकपायस्य समयाधिकावद्विकाशेषायां स्थिताउत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा । निजाप्रचलयोरुपशा-
न्तकपायस्य प्रमत्तसंयतेऽप्रमत्तजावाज्जिमुखे स्त्यानार्द्धिकस्य मिथ्यात्वानन्तानुबन्धिकपायाणामनन्तरसमये सम्यक्त्वं
संयमसहितं प्रतिपत्तुकामस्य मिथ्यादृष्टेश्चरमसमये, सम्यग्मिथ्यात्वस्य सम्यक्त्वप्रतिपत्त्युपान्त्यसमये, अप्रत्याख्यानावर-
णकपायाणामविरतसम्यग्दृष्टेरनन्तरसमये, देशविरतिं प्रतिपत्तुकामस्य प्रत्याख्यानावरणकपायाणां देशविरतस्यानन्तर-
समये, संयमं प्रतिपत्तुकामस्य संज्वलनक्रोधमानमायानां तत्तद्घेदकस्य स्वस्वोदयपर्यवसाने, वेदत्रयसंज्वलनलोचानां तत्त-
द्घेदकस्य समयाधिकावद्विकाचरमसमये, रूपकस्य हास्यादिषट्कस्यापूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमये, सर्वत्र गुणितकर्मांश-
स्योत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा वेदितव्या ॥ ७२ ॥

वेयणियाणं गहिहिई से कात्वे अप्पमायमिय विरजं । संघयणपणगतणुडुगउज्जोया अप्पमत्तस्स ॥ ७३ ॥

वेयणियाणं ति-यः प्रमत्तो द्वितीये समयेऽप्रमादं ग्रहीष्यति अप्रमत्तो ऋषिष्यति स प्रमत्तो विरतो वेदनीययोः
सातासातरूपयोरुत्कृष्टप्रदेशोदीरको ऋवति, तस्य सर्वविशुद्धत्वात् । तथाऽप्रमत्तस्य प्रथमवर्जसंहननपञ्चकवैक्रियसप्तका-
हारकसप्तकोद्योतनाम्नामुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा ॥ ७३ ॥

देवनिरयाउगाणं जहन्नजेठठिई गुरुअसाए । इयराऊण वि अठमवासे ऐयो अठवासाऊ ॥ ७४ ॥

देव ति-देवनारकायुपोर्यथाक्रमं देवनारकौ जघन्योत्कृष्टस्थितिकौ गुरुदुःखोदये वर्तमानौ उत्कृष्टप्रदेशोदीरकौ वेदि-
तव्यौ । एतदुक्तं ऋवति-देवो दशवर्षसहस्रायुःस्थितिको गुरुदुःखोदये वर्तमानो देवायुष उत्कृष्टप्रदेशोदीरकः । तथा

नैरयिकस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायुःस्थितिको गुरुदुःखोदये वर्तमानो नरकायुष उत्कृष्टप्रदेशोदीरकः । प्रभूत हि दुःखमनु-
 जवन् प्रभूतान् पुञ्जान् परिसादयतीति तदुपादानं । इतरायुषोस्त्रियग्मनुप्यायुषोर्यथासंख्यं त्रियग्मनुप्यौ अष्टपर्यायुषौ अष्टमे
 वर्षे वर्तमानौ गुरुदुःखोदययुक्तौ उत्कृष्टप्रदेशोदीरकौ जयत ॥ ७४ ॥

एगत तिरियजोग्गा नियगधिसिष्टेषु तद् अपञ्जात्ता । समुष्टिममण्यंते तिरियगर्हं देसविरयस्स ॥ ७५ ॥

एगत चि-एकाम्बेन तिरश्चामेवोदयं प्रति या योग्याः प्रकृतयस्त्रासामेकेन्द्रियजातिद्वीन्द्रियजातित्रीन्द्रियजातिचतुरि-
 न्द्रियजात्यातपस्थावरसूक्ष्मसाधारणनाम्नामष्टानां निजकधिशिष्टेषु निजनिजप्रकृतिधिशिष्टेषु । यथा एकेन्द्रियजातिस्याव-
 दिरपृष्ठीकायिके सर्वधिशुद्धे, आतपनाम्नाः खरघादरपृष्ठीकायिके, सूक्ष्मस्य पर्याप्तसूक्ष्मे, साधारणधिकलेन्द्रिय-
 नाम्ना सप्तमसु पर्याप्तेषु सर्वधिशुद्धेषु उत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा जयति, तत्राऽपर्याप्तनाम्नाः समूर्तिमो मनुष्योऽपर्या-
 युषये वर्तमान उत्कृष्टप्रदेशोदीरकः । तथा त्रियग्गतेरुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा देशधिरतस्य, तस्य सर्वधिशुद्धत्यात् ॥ ७५ ॥

उगद्गुगाणं सम्मधिष्ठी उ जूजगार्हणं । नीयस्स य से काखे गहिहिई विरय चिसो चैव ॥ ७६ ॥

पुधि चि-चतस्रणामानुपूर्वीणां तस्या तस्यां गतौ वर्तमानस्तृतीये समये सर्वधिशुद्धः सम्यग्दृष्टिरुत्कृष्टप्रदेशोदी-
 रकं नरकतिर्यगानुपूर्व्योः द्वायिकसम्यग्दृष्टिर्वक्तव्यः । इधेनारकगत्योरपि स एव द्वायिकसम्यग्दृष्टिरुत्कृष्टप्रदेशो
 बन्तरस्य ये संयमं प्रतिपत्स्यते स एवाधिरतसम्यग्दृष्टिर्जुर्नगादीनां कुजेगदुःखरानादेयायशःकीर्तौना

रकः ॥ ७६ ॥

जोगंतुदीरगाणं जोगंते सरडुगाणुपाणूणं । नियगंते केवलिणो सबविसुद्धीएँ सव्वासिं ॥ ८७ ॥

जोगंतुदीरगाणं त्ति-योग्यन्तोदीरकाणां योगी सयोगिकेवली अन्ते चरमसमये उदीरको यासां ता योग्यन्तोदीरका-
स्तासां मनुजगतिपञ्चेन्द्रियजात्यौदारिकसप्तकतैजससप्तकसंस्थानपङ्कप्रथमसंहननवर्णादिविंशत्यगुरुलघूपघातपराघातविहा-
योगतिद्विकत्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरशुजाशुजसुजगादेयशःकीर्तिनिमाणतीर्थकरोच्चैर्गोत्राणां द्विपष्टिसंख्यानां प्रकृ-
तीनां सयोगिकेवली चरमसमये उत्कृष्टप्रदेशोदीरकः । तथा केवलिनः स्वरद्विकप्राणापानयोर्निजकान्ते स्वस्वनिरोधकाले
उत्कृष्टां प्रदेशोदीरणा । तथाहि—स्वरनिरोधकालेसुस्वरदुःस्वरयोः, प्राणापाननिरोधकाले च प्राणापाननाम्न उत्कृष्टा
प्रदेशोदीरणा । इह सर्वकर्मणामुत्कृष्टप्रदेशोदीरणायामेषा परिज्ञापा—यो यः स्वस्वोदीरणाधिकारी स स तस्य कर्मणः
सर्वविशुद्ध उत्कृष्टप्रदेशोदीरणास्वामी वेदितव्यः । आयुर्व्यतिरेकेण चान्यत्र सर्वत्रापि गुणितकर्मांशः, तेन दानान्तराया-
दीनामपि पञ्चानां प्रकृतीनामुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा गुणितकर्मांशस्य क्षीणकषायस्य समयाधिकावलिकाशेषे वर्तमानस्या-
वगन्तव्या ॥ ८७ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टप्रदेशोदीरणास्वामित्वं । संप्रति जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामित्वमाह—

तप्पगज्जदीरगतिसंकिलिष्ठजावो अ सबपगईणं । नेयो जहृषसामी अणुजागुत्तो य तिड्यरे ॥ ८८ ॥

तप्पगज्जत्ति-यस्तासां तासां प्रकृतीनामुदीरकः सोऽतिसंक्लिष्टजावोऽतिसंक्लिष्टपरिणामः हृषितकर्मांशः सर्वप्रकृतीनां
स्वस्वयोग्यानां जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी वेदितव्यः । तत्रावधिज्ञानावरणवर्जानां चतुर्णां ज्ञानावरणीयानां, अवधिदर्शना-

धरणधर्जानां श्रयाणां दर्शनाधरणीयानां, सात्तासातवेदनीययोः, मिथ्यात्वस्य, पोरुशानां कृपायाणां, नधाना नोकृपायाणां,
 सयसंख्यया पञ्चत्रिंशत्संख्यानां प्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिः सर्वपर्याप्तपर्याप्तः सर्वसंक्रिष्टो निष्प्रायोग्यसंक्रेश-
 युक्तो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी तथा योऽनन्तरसमये मिथ्यात्वं यास्यति, सोऽतिसंक्रिष्टः सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयो-
 जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी जयति । तथा गतिचतुष्टयपञ्चेन्द्रियआस्यौदारिकसप्तकवैक्रियसप्तकतैजससप्तकसस्थानपङ्कसं-
 हननपङ्कवर्षादिर्विंशतिपराघातोपघातायुरुत्तमवृष्टासोद्योतविहायोगतिद्विक्रमसमादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरशुजाशुजसुजग-
 दुर्जगसुस्वरङ्गः स्वरादेयानादेयशः कीर्त्यशः कीर्तिनिर्माणोऽर्गोऽर्गनीवैर्गोऽर्गपञ्चविधान्तरायरूपाणामेकोननयतिसंख्यानां प्र-
 कृतीनां सङ्गी पर्याप्तः सर्वोत्कृष्टसंक्रेशयुक्तो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी । आहारकसप्तकस्य आहारकशरीरी तत्प्रायो-
 ग्यसंक्रेशयुक्तः, आनुपूर्वीणामपि तत्प्रायोग्यसंक्रेशयुक्तः, आतपस्य स्वरमादरपृष्ठीकाचिकः सर्वसंक्रिष्टः, एकेन्द्रियजाति-
 स्थावरसाधारणनाम्नामेकेन्द्रियः सर्वोत्कृष्टसंक्रेशयुक्तः, सूक्ष्मनाम्नः सूक्ष्मेन्द्रियः सर्वसंक्रिष्टो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी ।
 अपर्याप्तकनाम्नः पुनरपर्याप्तमनुष्यः सर्वसंक्रिष्टश्चरमसमये वर्तमानो जघन्यप्रदेशोदीरको जयति । तथा द्वित्रिचतुरिन्द्रि-
 यजातीनां यथाक्रम द्वित्रिचतुरिन्द्रियाः सर्वसंक्रिष्टा जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामिनः । 'अणुजागुप्तो य तित्थयेरत्ति'
 तीर्थकरनाम्नो य एव जघन्यानुजागोदीरणास्वामी प्राक् प्रतिपादितः, स एव जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी अपि वेदि-
 तव्यः । तीर्थकरकेयली यावन्नायोऽजिकाकरश्चमारजते तावत्तीर्थकरनाम्नो जघन्यप्रदेशोदीरको वेदितव्य इत्यर्थः ॥ ७७ ॥

उद्दीण उद्दिजुए अश्सुव्वेईयआजगाणं तु । पढमस्त जहृषठिई सेसाणुकोसगठिईलं ॥ ७८ ॥

उहींति-अवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोरवधिलब्धियुक्तः सर्वसंक्लिष्टो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी । अवधिद्विकं ह्युत्पादयतो बहवः पुङ्गवाः परिहीणाः इत्यवधिलब्धिग्रहणं । तथा चतुर्णामप्यायुषां स्वस्वचूमिकानुसारेणातीव सुखमनुभवन् जघन्यप्रदेशोदीरको ज्वति । तत्र प्रथमस्य नरकायुषो दशवर्षसहस्रप्रमाणायां जघन्यस्थितौ वर्तमानो नैरयिकः । स हि शेषनारकापेक्षयाऽतिशयेन सुखी । शेषाणां च तिर्यङ्मनुष्यदेवायुषामुत्कृष्टस्थितौ वर्तमानाः स्वस्वयोग्यतानुसारेण परमसुखिनो यथासंख्यं तिर्यङ्मनुष्यदेवा जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामिनो वेदितव्याः ॥ ८९ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुदीरणाकरणं समाप्तम् ॥

तदेवमजिह्वा सप्रपञ्चमुदीरणा । संप्रति उपशमनाप्रतिपादनायसरः । तत्र चैतेऽधिकाराः, तद्यथा—प्रथमसम्य-
 क्तयोत्पादप्ररूपणा, देशपिरतिखाजप्ररूपणा, सर्वपिरतिखाजप्ररूपणा, अनन्तानुबन्धियिर्संयोजना, दर्शनमोहनीयक्षपणा,
 दर्शनमोहनीयोपशमना, चारित्रमोहनीयोपशमना, देशोपशमना पुनः सप्रज्ञेदेति । तत्रेदमुपशमनाकरण सप्रज्ञेद सर्वा-
 त्मना व्याख्यातुमशक्यं । ततो यत्रांशे व्याख्यातुमात्मनोऽशक्तिस्त्राप्ते तदेदिवृष्टामाचार्यो नमस्कारं चिकीर्षुराह—

करणकया अकरणा वि च डुविहा उवसामण ष्ट विद्यापाअकरणथणुइन्नाय अणुठंगधरे पणिवयामि ?

करणकय सि—इह विधिभा उपशमना करणकृताऽकरणकृता च । तत्र करणं क्रिया यथाप्रपृत्तापूर्वानिवृत्तिकरण-
 साध्यः क्रियाविशेषः, तेन कृता करणकृता । तद्विपरीताऽकरणकृता । या संसारिणां जीवानां गिरिनदीपापाणपृथक्ता-
 दिसञ्जवयद्यथाप्रवृत्तादिकरणक्रियाविशेषमन्तरेणापि येदनानुत्तयनादिभिः कारणैरुपशमनोपजायते, साऽकरणकृतेत्यर्थः ।
 इदं च करणकृताकरणकृतत्वरूपं द्वैविध्यं देशोपशमनाया एव हृद्यं, न सर्वोपशमनायाः, तस्याः करणेन्य एव ज्ञायात् ।
 उक्तं च पञ्चसंग्रहमूखटीकायां—“देशोपशमना करणकृता करणरहिता च । सर्वोपशमना तु करणकृतैवेति” । अस्याश्चाक-
 रणकृतोपशमनाया नामधेयद्वय, तद्यथा—अकरणोपशमना, अनुदीर्णोपशमना च । तस्याश्च सप्रत्यनुयोगो व्ययच्छिन्नः,
 तत आचार्यः स्वयं तस्या अनुयोगमजानानस्तदेदिवृष्टा विशिष्टमतिप्रजाफलितचतुर्दशपूर्ववेदिनां नमस्कारमाह—‘विद्याय’
 इत्यादि, द्वितीयाया अकरणकृताया उपशमनाया अकरणानुदीर्णरूपनामधेयद्वययुक्ताया अनुयोगधरान् व्याख्याकुश-
 खान् प्रक्षिपतामि तेषु प्रक्षिपातं करोमि ॥ १ ॥

तस्मादिह करणकृतोपशमनाधिकारः । सापि च द्विधा । द्वैविध्यमेवाह—

सबुवस्स य देसस्स य करणुवसमया दुसन्नि ए क्किक्का । सबुवस्स गुणपसत्था देसस्स वि तासि विवरीया ॥२॥

सबुवस्स त्ति—सा करणकृतोपशमना द्विविधा—सर्वस्यविषये देशस्य च, सर्वविषया देशविषया चेत्यर्थः । एकैकस्या अपि द्वे द्वे नामधेये । तद्यथा—सर्वस्य सर्वोपशमनाया गुणोपशमना प्रशस्तोपशमना चेति, तथा देशस्य देशोपशमनायास्तयोर्धयोः पूर्वोक्तयोर्नामधेययोर्विपरीते नामधेये । तद्यथा—अगुणोपशमनाऽप्रशस्तोपशमना च ॥ १ ॥

सबुवसमणा मोहस्सेव तस्सुवसमक्किया जोग्गो । पंचेंदिउ उ सन्नी पज्जत्तो लद्धित्तिगजुत्तो ॥ ३ ॥

पुवं पि विसुप्पंतो गंठियसत्ताणश्कमिय सोहिं । अन्नयरे सागारे जोगे य विसुद्धवेसासु ॥ ४ ॥

ठिइ सत्तकम्म अंतोकोमीकोमी करेत्तु सत्तण्हं । दुठाणं चउठाणे असुत्त सुत्ताणं च अणुत्तागं ॥ ५ ॥

बंधंतो धुवपगनी नवपाजग्गा सुत्ता अणाऊ य । जोगवसा य पएसं उक्कोसं मप्पिम जहण्हं ॥ ६ ॥

ठिइबंधऊपूरे नवबंधं पद्धसंखत्तागूणं । असुत्तसुत्ताणणुत्तागं अणंतगुणहाणिवुद्धीहिं ॥ ७ ॥

करणं अहापवत्तं अपुवकरणमनियट्टिकरणं च । अंतोमुहुत्तियाइ उवसंतं च लहइ कमा ॥ ८ ॥

सबुवसमणेत्यादि—इह सर्वोपशमना मोहस्यैव मोहनीयस्यैव । शेषाणां तु कर्मणां देशोपशमना, तत्र तस्य मोहनीयस्य सर्वोपशमनाक्रियायोग्यः पञ्चेन्द्रियः संज्ञी सर्वान्निः पर्याप्तिभिः पर्याप्तः । इत्येवं लब्धिन्निकयुक्तः पञ्चेन्द्रियत्वसं-

ह्यस्यपर्याप्तत्वरूपाजिस्त्रिस्त्रिर्निधिर्निर्युक्तः । अथवा उपशमलभ्युपदेशत्रयणलब्धिकरणत्रयहेतुप्रकृत्योगलब्धि-
 लब्धिप्रिकयुक्तः । करणकालात्पूर्वमपि अन्तर्मुहूर्तकाल यावत् प्रतिसमयमनन्तगुणपृथ्व्या विशुद्ध्या विशुद्धमानोऽ-
 धदायमानचित्तसंततिः प्रत्येकसत्त्वानामप्रत्येकसिद्धिकानां या विशोधिसामतिक्रम्य वर्तमानः ततोऽनन्तगुणविशुद्ध
 इत्यर्थः । तथाऽन्यतरस्मिन्मस्त्रिभुताज्ञानविभ्रंजज्ञानानामन्यतमस्मिन् साकारे साकारोपयोगे (योगे) धान्यतमस्मिन्म-
 नोयोगे वाग्योगे काययोगे वा वर्तमानः, तिसृणां विशुद्धानां क्षेत्रानामन्यतमस्यां क्षेत्राया वर्तमानो, जघन्येन वैजोले-
 श्यायां, मध्यमपरिणामेन पद्मक्षेत्रायां, उत्कृष्टपरिणामेन शुक्लक्षेत्रायां । तथायुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणा स्थितिमन्तः-
 सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां कृत्वा, अष्टुत्तानां कर्मणामनुजागं चतुःस्थानक सन्त विस्थानक करोति । शुद्धाना च कर्मणा
 विस्थानक सन्त चतुःस्थानकं करोति । तथा ध्रुवप्रकृतीः पञ्चविधज्ञानावरणनवविधदर्शनावरणमिष्यात्षपोरुशकपायज-
 यगुगुप्सातैजसकर्मण्यवर्षगन्धरसस्पर्शागुरुषूपघातनिर्माणपञ्चविधान्तरायरूपाः सप्तचत्वारिंशत्सख्या यद्गन् परावर्त-
 मानाः स्वस्यजवप्रायोग्याः प्रकृतीः शुजा एव घणाति । सा अप्यायुर्वर्जाः । अतीथ विशुद्धपरिणामो हि नायुर्वर्धमार-
 जते इति कृत्वा तद्वर्जन । जवप्रायोग्य इतिवचनाच्चैतदवगन्तव्यं—यद्भुत तिर्यङ् मनुष्यो वा प्रथमसम्यक्त्वमुत्पादयन्
 देवगतिप्रायोग्याः शुजाः प्रकृतीर्देवगतिदेवानुपूर्वीपद्येन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगसमचतुरस्रसंस्थानपराघातोष्ठा-
 सप्रशस्तविहायोगतिप्रसादिदशकसातयेदनीयोच्चैर्गोत्ररूपा एकविंशतिसंख्या चभाति । देवो नैरथिको वा प्रथमसम्यक्त्व-
 मुत्पादयन् मनुजगतिप्रायोग्या मनुजगतिमनुजानुपूर्वीपद्येन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानप्रथमसहनौदारिकशरीरौदारि-

कांगोपांगपराघातोच्चासप्रशस्तविहायोगतित्रसादिदशकसातवेदनीयोच्चैर्गोत्ररूपा द्वाविंशतिसंख्या वध्नाति । केवलं यदि सप्तमपृथिवीनारकः प्रथमसम्यक्त्वमुत्पादयति । ततस्तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्वीनीचैर्गोत्राणि वक्तव्यानि । शेषं तदेव । तथा वध्यमानप्रकृतीनां स्थितिं वध्नाति अन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणमेव नाधिकां । योगवशाच्च प्रदेशाग्र-मुत्कृष्टं मध्यमं जघन्यं च वध्नाति । तथाहि—जघन्ये योगे वर्तमानो जघन्यं प्रदेशाग्रं वध्नाति, मध्यमे मध्यमं, उत्कृष्टे तूत्कृष्टमिति । स्थितिवन्धेऽपि च पूर्णं सत्यन्यं स्थितिवन्धं प्राक्तनस्थितिवन्धापेक्षया पट्योपमसंख्येयज्ञागन्यूनं करोति । तस्मिन्नपि च परिपूर्णं सत्यन्यं स्थितिवन्धं प्राक्तनस्थितिवन्धापेक्षया पट्योपमसंख्येयज्ञागन्यूनं करोति । एवमन्यमन्यं स्थितिवन्धं पूर्वपूर्वापेक्षया पट्योपमसंख्येयज्ञागन्यूनं करोति । अद्युजानां च प्रकृतीनां वध्यमानानामनुजागं द्विस्थानकं वध्नाति । तमपि प्रतिसमयमनन्तगुणहीनं शुजानां च चतुःस्थानकं वध्नाति । तमपि प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्धं । एवमसौ कुर्वन् किं करोतीत्यत आह—‘करणमित्यादि’ करणं यथाप्रवृत्तं करोति । ततोऽपूर्वकरणं । ततोऽपि अनिवृत्तिकरणं । करणमिति परिणामविशेषः, ‘करणं परिणामोऽत्र’ इतिवचनप्रामाण्यात् । एतानि च त्रीण्यपि करणानि प्रत्येकमान्तमौ-हूर्तिकानि । सर्वेषामपि करणानां कादोऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणः । ततोऽनेन क्रमेण चतुर्थीमुपशान्ताश्वां लज्जते । सापि चान्त-मुहूर्तिकी ॥ ३-४-५-६-७-८ ॥

सम्प्रति करणानामेव स्वरूपमाविशिकीर्पुंराह—

अणुसमयं वदंतो अप्रवसाणाण णंतगुणणाए । परिणामहाणाणं दोसु वि दोगा असंखिज्जा ॥ ए ॥

अणुसमय चि-अनुसमयं समये समयेऽध्यवसानानामनन्तगुणनया विशुद्ध्या प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्याऽध्यवसा-
 नानां विशुद्धोत्पत्त्या । प्रवर्धमानो यावत् करणसमाप्तिर्जयति तावन्निरन्तरं वर्धते । क्रियन्ति पुनरध्यवसानानि करणेषु
 प्रत्येकं जवन्तीति चेदुच्यते—‘परिणामेत्यादि’ द्वयोरपि यथाप्रवृत्तापूर्वकरणयोः परिणामस्थानानामनुसमय लोका अस-
 स्येया जयन्ति । एतदुक्तं जयति—यथाप्रवृत्तकरणेषुऽपूर्वकरणे च प्रतिसमयमसस्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणाणि अध्यव-
 सायस्थानानि जयन्ति । तथाहि—यथाप्रवृत्तकरणे प्रथमसमये विशोधिस्थानानि नानाजीवापेक्षयाऽसंख्येयलोकाकाशप्रदे-
 शप्रमाणाणि । द्वितीयसमये विशेषाधिकानि । ततोऽपि तृतीयसमये विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावच्चरमसमयः ।
 एषमपूर्वकरणेषुऽपि द्रष्टव्यम् । अमूनि चाध्यवसायस्थानानि यथाप्रवृत्तापूर्वकरणयोः सवन्धीनि स्याप्यमानानि विषमचतु-
 रस्रदेशमास्तृणन्ति । तयोरुपरि चानिवृत्तकरणाध्यवसायस्थानानि मुक्तावलीसंस्थानानि जवन्ति । उपर्युपरिमुक्तानि
 धामून्यनुचिन्त्यमानानि प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्या प्रवर्धमानान्यवगन्तव्यानि, तिर्यकूपद्रस्थानपतितानि । स्थापना चेयम् ॥ ए-
 मंदविसोद्वी पढमस्स संखजागाहि पढमसमयम्मि । उक्कस्सं उप्पिमहो एक्केकं दोण्ह जीवाण ॥१०॥
 आचरमाणं सेसुक्कोसं पुव्वप्पवत्तमिइनामं । विइयस्स विइयसमए जहम्मवि अणंत रुक्कस्सा ॥ ११ ॥
 मंदविसोद्वीत्यादि—इह कल्पनया द्वौ पुरुषौ युगपत्करणप्रतिपन्नौ विवक्ष्येते । तत्रैकः सर्वजघन्यया श्रेण्या प्रतिपन्नः,
 अपरस्तु सर्वोत्कृष्टया विशोधिश्रेण्या । तत्र प्रथमस्य जीवस्य प्रथमसमये मन्दा सर्वजघन्या विशोधिः सर्वस्तोका । ततो
 द्वितीयसमये अधन्या विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि तृतीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा । एवं तावद्वाच्यं यावच्च-

आप्रवृत्तकरणस्य संख्येयो जागो गतो ज्वति । ततः प्रथमसमये द्वितीयस्य जीवस्योत्कृष्टं विशोधिस्थानमनन्तगुणं वक्तव्यं ।
 ततोऽपि यतो जघन्यस्थानान्निवृत्तस्तस्योपरितनी जघन्या विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि द्वितीये समये उत्कृष्टां विशो-
 धिरनन्तगुणा । तत उपरि जघन्या विशोधिरनन्तगुणा । एवमुपर्यधश्चैकैकं विशोधिस्थानमनन्तगुणतया द्वयोर्जीवयोस्ताव-
 न्नेयं यावच्चरमसमये जघन्या विशोधिः । तत आ चरमात् चरममन्निव्याप्य यान्यनुक्तानि स्थानानि उत्कृष्टानि विशोधि-
 स्थानानि तानि क्रमेण निरन्तरमनन्तगुणानि वक्तव्यानि । तदेवं समाप्तं यथाप्रवृत्तकरणं । अस्य च यथाप्रवृत्तकरणस्य
 पूर्वप्रवृत्तमिति द्वितीयं नाम, शेषकरणान्यां पूर्वं प्रथमं प्रवृत्तं पूर्वप्रवृत्तमिति । अस्मिंश्च यथाप्रवृत्तकरणे स्थितिघातो रस-
 घातो गुणश्रेणिर्वा न प्रवर्तते, केवलमुक्तरूपा विशोधिरेवानन्तगुणा । यानि चाप्रशस्तानि कर्माण्यत्र स्थितो वध्नाति तेषा-
 मनुजागं द्विस्थानकं वध्नाति । यानि च शुद्धानि तेषां चतुःस्थानकं । स्थितिवन्धेऽपि च पूर्णं पूर्णं सत्यन्यं स्थितिवन्धं
 पट्योपमसंख्येयजागन्यूनं वध्नाति । संप्रत्यपूर्वकरणमन्निधीयते—‘विश्यस्सेत्यादि’ द्वितीयस्य करणस्यापूर्वकरणाख्यस्य यो
 द्वितीयः समयस्तत्र जघन्यमपि विशोधिस्थानमनन्तरोत्कृष्टात् प्रथमसमयजाविन उत्कृष्टात् विशोधिस्थानात् अनन्तगुणं
 वक्तव्यं । एतदुक्तं ज्वति—नेह यथाप्रवृत्तकरणे इव प्रथमतो निरन्तरं जघन्यानि विशोधिस्थानान्यनन्तगुणतया वक्त-
 व्यानि । किंतु प्रथमसमये प्रथमतो जघन्या विशोधिः सर्वस्तोका वाच्या । सापि च यथाप्रवृत्तकरणचरमसमयजाविन
 उत्कृष्टाविशोधिस्थानादनन्तगुणा । ततः प्रथमसमय एवोत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि द्वितीयसमये जघन्या
 विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि तस्मिन्नेव द्वितीयसमये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि तृतीयसमये जघन्या

विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि तस्मिन्नेष तृतीयसमये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा । एवं प्रारंभसमये तावदाप्यं यावच्चर-
मसमये उत्कृष्टा विशोधिरिति ॥ १०-११ ॥

निव्वयणमवि ततो से विद्भरसघायविद्भवंधगद्वा उ । गुणसेढी वि य समगं पढमे समये पवत्तति ॥ १२ ॥

निव्वयणं ति-ततः 'से' तस्यापूर्वकरणस्य निर्वचनं निव्वयमन्यर्थानुयायि यचनमन्निधान यच्छब्दं । तथा-अपूर्वाणि
अपूर्वाणि करणानि स्थितिघातरसघातगुणश्रेष्ठिस्थितिवन्धादीनां निव्वर्तनानि यस्मिन् तत् अपूर्वकरणं । तथाहि-अपूर्वक-
रणे प्रविशन् प्रथमसमये एव स्थितिघातं रसघातं गुणश्रेष्ठिं स्थितिवन्धं चान्यं युगपदारजते । तथा चाह-'विद्भरसेत्यादि'
स्थितिघाते रसघातः स्थितिवन्धाद्वा गुणश्रेष्ठिरपि च । एते चत्वारः पदार्थाः समकं युगपत् प्रथमे समये प्रवर्तन्ते ॥ १२ ॥

तत्र स्थितिघातप्रतिपादनार्थमाह—

उयहिपुह्त्तुक्कस्सं इयरं पद्धस्स संखतमजागो । विद्भकंढगमणुजागाणणंतजागा मुहुत्तंतं ॥ १३ ॥
अणुजागकंढगाणं वहुहिं सहस्सेहिं पूरणं पक्क । विद्भकंरुग सहस्सेहिं तेसिं वीयं सहस्सेहिं ॥ १४ ॥

उयहि ति-स्थितिसत्कर्मणोऽग्रिमजागाहुत्कर्पत उदधिपृथक्त्वं उदधिपृथक्त्वप्रमाणं प्रज्जलसागरोपमशतप्रमाणात्मित्यर्थः ।
अधन्येन पुनः पद्भ्योपमसंख्येयजागमात्रं स्थितिकंरुकमुत्कीरति । उत्कीर्य च याः स्थितीरधो न खंडयिष्यति तत्र सह-
स्रिकं प्रक्षिपति । अन्तर्मुहुत्तेन च कावेन तत् स्थितिकंरुकमुत्कीर्यते । ततः पुनरप्यधस्तात् पद्भ्योपमसंख्येयजागमात्रं

स्थितिकंरुकमन्तर्मुहूर्तेन कालेनोत्किरति । प्रागुक्तप्रकारेणैव च निक्षिपति । एवमपूर्वकरणाद्धायां प्रचूतानि स्थितिखं-
रुसहस्राणि व्यतिक्रामन्ति । तथा च सति यत् अपूर्वकरणस्य प्रथमसमये स्थितिसत्कर्मासीत्, तत्तस्यैव चरमसमये
संख्येयगुणहीनं जातं । संप्रति रसघातोऽजिधीयते—‘अणुजागाणेत्यादि’ अणुजानां प्रकृतीनां यदनुजागसत्कर्म तस्यान-
न्ततमं जागं मुक्त्वा शेषाननन्ताननुजागजागान् अन्तर्मुहूर्तेन कालेनाशेषानपि विनाशयति । ततः पुनरपि तस्य प्राग्मु-
क्तस्यानन्ततमस्यानन्ततमं जागं मुक्त्वा शेषान् अनुजागजागान् अन्तर्मुहूर्तेन कालेन विनाशयति । एवमनेकान्यनुजाग-
खंरुसहस्राणि एकस्मिन् स्थितिखंडे व्यतिक्रामन्ति । तेषां च स्थितिखंरानां सहस्रैर्वितीयमपूर्वकरणं परिसमाप्यते । संप्रति
स्थितिवन्धाद्वा ज्ञप्यते—अपूर्वकरणस्य प्रथमसमयेऽन्य एवापूर्वः पट्योपमसंख्येयजागहीनः स्थितिवन्ध आरभ्यते ।
स्थितिघातस्थितिवन्धौ युगपदेवारच्येते, युगपदेव च निष्ठां यातः ॥ १३-१४ ॥

अधुना गुणश्रेणिस्वरूपमाह—

गुणसेढी निखेवो समये समये असंखगुणणाए । अद्गाडुगाइरित्तो सेसे सेसे य निखेवो ॥ १५ ॥

गुणसेढि ति—यत्स्थितिकंरुकं घातयति तन्मध्याह्निकं गृहीत्वा उदयसमयादारच्य प्रतिसमयमसंख्येयगुणनया निक्षि-
पति । तद्यथा—उदयसमये स्तोकं । द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावत्तद्व्यं
यावदन्तर्मुहूर्तचरमसमयः । तच्चान्तर्मुहूर्तमपूर्वकरणानिवृत्तिकरणकालात् मनागतिरिक्तं वेदितव्यं । अहरयोजना त्वियं-
गुणश्रेण्यां निक्षेपः समये समयेऽसंख्येयगुणनया पूर्वपूर्वसमयापेक्षया उत्तरोत्तरसमये वृद्ध्यात्मकया । सोऽपि च निक्षेपोऽ-

द्वात्रिंशत्तिरिक्तः अपूर्वकरणानिवृत्तिकरणकाखाज्यामन्यधिकः । एष प्रथमसमयगृहीतदक्षिकनिक्षेपविधिः । एवं द्वितीयादि-
समयगृहीतानामपि दक्षिकाना निक्षेपविधिर्घट्टव्यः । अन्यच्च गुणश्रेणिरचनाय प्रथमसमये दक्षिकं यद्गृह्यते तत्स्तोकं । द्वितीयस-
मयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावदाख्यं यावद्गुणश्रेणिकरणचरमसमयः । तथाऽपूर्वकरणसमयेषु
अनिवृत्तिकरणसमयेषु चानुभवतः क्रमशः क्षीयमाणेषु सस्सु गुणश्रेणिदक्षिकनिक्षेपः शेषे शेषे जवति, उपरि च न वर्धते ॥ १५ ॥

संप्रत्यनिवृत्तिकरणस्वरूपमाह—

अनियद्विम्बि वि एवं तुष्टे काखे समा तर्त्तं नामं । संखिद्धाश्मे सेसे जिन्नमुद्दुत्तं अहो मुष्ठा ॥ १६ ॥
किंचूणमुद्दुत्तसमं विश्वंधद्वापं अंतर किद्धा । आवसिद्धुगेक्सेसे आगास उदीरणा समिया ॥ १७ ॥

अनियद्विम्बि ति—यथाऽपूर्वकरणप्रथमसमयादारन्य स्थितिघातादयो युगपत्प्रवर्तमाना उक्ता एवमनिवृत्तिकरणेषुऽपि
यच्छब्दाः । 'तुष्टे काखे समा तर्त्तं नामं ति' तुष्टये समाने काखे यतः समा सर्वेषामपि तत्प्रविष्टाना विशोधिर्जयति, न विपमा,
ततो नाम सान्ययं निर्वचनीय अनिवृत्तिकरणमिति । एतदुक्तं जवति—अनिवृत्तिकरणस्य प्रथमसमये ये वर्तन्ते ये च घृत्ता
ये च वर्तिष्यन्ते तेषां सर्वेषामपि समा एकरूपा विशोधिः । द्वितीयसमयेऽपि च ये वर्तन्ते ये च घृत्ता ये च वर्तिष्यन्ते, तेषा-
मपि सर्वेषां परस्परं समा विशोधिः । नवर प्रथमसमयजाविशोध्यपेक्षयाऽनन्तगुणा । एष तावदुक्तव्यं यावदनिवृत्ति-
करणचरमसमयः । तत एवमस्मिन् करणे प्रविष्टानां तुष्ट्यकाखानामसुमतां परस्परमध्यवसानानां या निवृत्तिर्व्यावृत्तिः
सा न विद्यत इत्यनिवृत्तिकरणमिति नाम । अस्मिन्निवृत्तिकरणे यावन्तः समयास्तावन्ति अध्यवसायस्यानानि पूर्व-

स्मात् पूर्वस्मादनन्तगुणवृद्धानि । 'संखिज्जेत्यादि' अनिवृत्तिकरणाद्वायाः संख्येयेषु जागेषु गतेषु सत्सु एकस्मिंश्च जागे संख्येयतमे शेषे तिष्ठति अन्तर्मुहूर्तमात्रमधो मुक्त्वा मिथ्यात्वस्यान्तरकरणं करोति । अन्तरकरणकरणकालश्चान्तर्मुहूर्त-प्रमाणः प्रथमस्थितेः किञ्चिन्न्यूनोऽजिनवस्थितिवन्धाद्वाया समः । तथाहि-अन्तरकरणकरणप्रथमसमये एवान्यं स्थिति-वन्धं मिथ्यात्वस्यारजते । स्थितिवन्धान्तरकरणे च युगपदेव परिसमापयति । अन्तरकरणे च क्रियमाणे गुणश्रेणेः संख्ये-यतमं जागमन्तरकरणदलिकेन सहोत्किरति उत्कीर्यमाणं च दलिकं प्रथमस्थितौ द्वितीयस्थि च प्रक्षिपति । अन्तर-करणाच्चाधस्तनी स्थितिः प्रथमा स्थितिरित्युच्यते । उपरितनी तु द्वितीया । प्रथमस्थितौ च वर्तमान उदीरणाप्रयोगेण दलिकं प्रथमस्थितिसत्कं दलिकं समाकृष्योदयसमये प्रक्षिपति सा उदीरणा । यत्पुनः द्वितीयस्थितेः सकाशादुदीरणा-प्रयोगेण समाकृष्योदये प्रक्षिपति स आगाल इति । उदीरणाया एव विशेषप्रतिपत्त्यर्थमिदं द्वितीयं नाम पूर्वसूरिजिरा-वेदितं । उदयोदीरणाभ्यां च प्रथमां स्थितिमनुभवन् तावज्जतो यावदावलिकादिकं शेषं तिष्ठति । तस्मिंश्च स्थिते आगालो न भवति, किंतु केवलोदीरणैव । साप्युदीरणा तावद्यावदावलिकाशेषो न भवति । आवलिकायां च शेषी-चूतायामुदीरणापि निवर्तते । ततः केवलेनैवोदयेन तामावलिकामनुभवति । तस्यामपि चापगतायामुदयोऽपि मिथ्यात्वस्य विनिवर्तते, तदवलिकाजावात् । तस्मिंश्चापगते सत्यौपशमिकं सम्यक्त्वमवाप्नोति ॥ १६-१७ ॥

तथा चाह—

मिष्ठत्तुदण् खीणे लहण् सम्मत्तमोवसमियं सो । लंजेण जस्स लप्रइ आयहियमलरूपुवं जं ॥ १८ ॥

मिथुनदए सि-मिथ्यात्वस्योदये क्षीणे सति स जीघ उक्तेन प्रकारेष्वौपशमिकं सम्यक्त्वं लज्जते । यस्य सम्यक्त्वस्य
 खात्रेण यदात्महितमखण्डपूर्वमर्हदादित्यप्रतिपत्त्यादि सङ्गजते । तथाहि—सम्यक्त्वखात्रे सति जात्यन्धस्य पुंसश्चक्षु-
 र्खान्ने ए (६) य जन्तोर्यथावस्थितयस्तुतस्वावलोको जयति । महाव्याध्यजिज्ञत्स्य व्याध्यपगमे इव महांश्च प्रमोद' ।
 तदुक्तं—“जात्यन्धस्य यथा पुंसश्चक्षुर्खान्ने शुभोदये । सदृशनं तथैयास्य सम्यक्त्वे सति जायते ॥ १ ॥ आनन्दो जायतेऽ-
 त्यन्त तास्विकोऽस्य महात्मनः । सद्वाध्यपगमे यत्तद्वाधितस्य सदौपघात् ॥ २ ॥” इति ॥ १० ॥

तं काळं वीयतिइं तिहाणुजागेण देसघाट्टं । सम्मत्तं सन्मिस्सं मिष्ठत्तं सवघाट्टं ॥ १ए ॥

तं सि-‘तं काळं’ तस्मिन् काळे यतोऽनन्तरसमये श्रौपशमिकसम्यग्दृष्टिर्जविष्यति, तस्मिन् प्रथमस्थितौ चरमसमये
 इत्यर्थः । मिथ्यादृष्टिः सन् द्वितीय द्वितीयस्थितिगत दक्षिकमनुजागेनानुजागन्नेदेन त्रिधा करोति । तद्यथा—शुद्धमर्घवि-
 शुद्धमविशुद्धं च । तत्र शुद्धं सम्यक्त्वं, तद्य देशघाति, देशघातिरसोपेतत्वात् । अर्घविशुद्धं सम्यग्मिथ्यात्वं, तच्च सर्व-
 घाति, सर्वघातिरसोपेतत्वात् । अशुद्धं मिथ्यात्वं, तदपि सर्वघाति । तथा चाह—सन्मिस्सं मिष्ठत्तं मिथ्यात्वं सर्वघाति ॥ १ए ॥

पढमे समए थोवो सम्मत्ते मीसए असंखगुणो । अणुसमयमवि य कमसो जिन्नमुहुत्ता हि विप्रात्ता ॥ १० ॥

पढमे सि-श्रौपशमिकसम्यक्त्वखात्रप्रथमसमयादारभ्य मिथ्यात्वदक्षिकं गुणसंक्रमेण सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः संक्रम-
 यति । तच्चैवं—प्रथमसमये स्तोको दक्षिकनिक्षेपः सम्यक्त्वे । ततो मित्रेऽसख्येयगुणः । ततोऽपि द्वितीये समये सम्य-

क्त्वेऽसंख्येयगुणः । ततोऽपि तस्मिन्नेव द्वितीये समये सम्यग्मिथ्यात्वेऽसंख्येयगुणः । एवमनुसमयं प्रतिसमयं क्रमशः क्रमेण तावद्वक्तव्यं यावदन्तर्मुहूर्तं । ततः परं विध्यातसंक्रमः प्रागजिहितस्वरूपः प्रवर्तते ॥ २० ॥

विश्रसघातं गुणसेढी वि य तावं पि आउवज्जाणं । पढमविश्रं एगडुगावालिसेस ति मिष्ठत्ते ॥ २१ ॥

विश्र ति—यावद्गुणसंक्रमस्तावदायुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्थितिघातो रसघातो गुणश्रेणिर्वा प्रवर्तते । गुणसंक्रमे च निवर्तमाने ता अपि निवर्तन्ते । मिथ्यात्वस्य पुनः प्रथमस्थितौ यावदेका आवलिका शेषा न जवति, तावन्मिथ्यात्वस्य स्थितिघातरसघातौ जवतः । आवलिकायां तु शेषीचूतायां तौ निवृत्तौ । यावच्च प्रथमस्थितौ द्वे आवलिके शेषे न जवतस्तावद्गुणश्रेणिरपि मिथ्यात्वस्य प्रावृत्तिंष्ट । आवलिकादिके तु शेषीचूते गुणश्रेणिर्निवृत्ता । तदेवमन्तरकरणे प्रविष्टः सन् प्रथमसमयादारभ्य औपशमिकसम्यग्दृष्टिस्तावदचूत् यावदन्तर्मुहूर्तं ॥ २१ ॥

ततः संप्रति यत्करोति तदाह—

उवसंतद्वा अंते विहिणा उकद्वियस्स दलियस्स । अप्रवसाणणुरुवस्सुदउं तिसु एक्यरयस्स ॥ २२ ॥

उवसंतद्वा ति—औपशमिकसम्यक्त्वाद्वाया अन्ते पर्यन्ते किञ्चित्समधिकावलिकाशेषे वर्तमानस्त्रयाणामपि द्वितीयस्थितिगतानां सम्यक्त्वादिपुञ्जानां दलिकमध्यवसायविशेषेण समाकृष्यान्तरकरणपर्यन्तावलिकायां प्रक्षिपति । तत्र प्रथमसमये प्रचूतं । द्वितीयसमये स्तोकं । तृतीयसमये स्तोकतरं । एवं तावदाच्यं यावदावलिकाचरमसमयः । तानि चैवं दलिकानि निक्षिप्यमाणानि गोपुच्छसंस्थानसंस्थितानि जवन्ति । तत आवलिकामात्रे कालेऽन्तरकरणस्य शेषे अमीषां त्रयाणामे-

कतरस्य दक्षिणस्योदयो जघति । किंविशिष्टस्येत्याह—अध्ययसायानुरूपस्य । एतद्रूपं जघति—यदि तदानीं शुभः परिष्णाम-
 स्तर्हि सम्यक्त्वदक्षिणस्योदयः । मध्यमक्षेत्रपरिष्णामस्तर्हि सम्यग्मिथ्यात्वदक्षिणस्य । जघन्यक्षेत्रतो मिथ्यात्वदक्षिणस्येति ॥ २१ ॥
 सम्मत्तपठमलंजो सवोवसमा तद्वा विगिष्ठो य । ठाखिगसेसायै परं आसाण कोइ गछेका ॥ २३ ॥

सम्मत्त चि—एष औपशमिकसम्यक्त्वप्रथमलाजो मिथ्यात्वस्य सर्वोपशमाहवति, नान्यथा । तथा प्रथमस्थित्यपेक्षया
 विप्रकर्षश्च बृहत्तरान्तर्मुहूर्तकाखप्रमाणश्च । एष सम्यक्त्वप्रथमलाजः । अस्मिन् सम्यक्त्वे खन्यमाने सति कश्चित्सम्य-
 क्त्येन समं देशधिरतिं सूर्यधिरतिं या प्रतिपद्यते । उक्तं च शतकयुद्धशूर्णौ—“सुवसमसम्महिष्ठी अतरफरषुचिं कोई
 देसधिरयं पि खजेइ, कोई पमत्तापमत्तजायं पि, सासायणो पुण न किं पि खजेइ चि” एतत्सम्यक्त्वाद्वायां च जघन्यतः
 समयक्षोपायां परं उत्कर्षतः पठावखिकाशोपायां कश्चित् आसादनं सासादनत्वं याति । स च नियमात्तदनन्तरं मिथ्या-
 त्वमेव प्रतिपद्यते ॥ २३ ॥

सप्रति सम्यग्दृष्टेः स्वरूपमाह—

सम्महिष्ठी जीवो उवइठ पवयणं तु सवइइ । सवइइ असप्रावं अजाणमाणो गुरुनियोगा ॥ २४ ॥

सम्महिष्ठी चि—सम्यग्दृष्टिर्जीवो गुरुनिरूपदिष्टं प्रयत्नं नियमात् पथायत् श्रद्धते । एवं तुरेषकारार्थो निष्क्रमश्च । यः
 पुनः सम्यग्दृष्टिरपि असन्नायमसंभूतं प्रयत्नं श्रद्धाति सोऽवश्यमज्ञानन् स्वयं सम्यक्परिज्ञानविकलः सन् । यदा गुरो-
 र्ज्ञानाधिषसम्यक्परिज्ञानविकलस्य मिथ्यादृष्टेर्या जमाधिप्रख्यस्य नियोगादाज्ञापारतंत्र्यात्, नान्यथा ॥ २४ ॥

मिथ्यादृष्टेः स्वरूपमाह—

मिथ्यद्विष्टी नियमा उवश्ठं पवयणं न सदहृइ । सदहृइ असप्रावं उवश्ठं वा अणुवश्ठं ॥ १५ ॥

मिथ्यद्विष्टि त्ति-मिथ्यादृष्टिर्जीवो गुरुजिरूपदिष्टं प्रवचनं नियमात् न श्रद्धते न सम्यग्ज्ञावेनात्मनि परिणमयति, श्रद्धते चेत् उपदिष्टमनुपदिष्टं वा प्रवचनं तर्हि असद्भूतं मिथ्यारूपमित्यर्थः । श्रद्धते, न सम्यग्यथावदिति ॥ १५ ॥
सम्मामिथ्यद्विष्टी सागारे वा तहा अणागारे । अह वंजणोग्गहम्मि य सागारे होइ नायवो ॥ १६ ॥

सम्मामिथ्यद्विष्टि त्ति-सम्यग्मिथ्यादृष्टिरूपयोगे चिन्त्यमानः साकारोपयोगे वा ज्वति, अनाकारोपयोगे वा ? । यदि साकारोपयोगे तर्हि व्यञ्जनावग्रह एव व्यावहारिकेऽव्यक्तज्ञानरूपे ज्वति, नार्थावग्रहे । यस्मात्संशयज्ञानिप्रख्यो जिन-प्रवचनानुरागविषेपविकलः सम्यग्मिथ्यादृष्टिर्वर्णयते, न सम्यग्निश्चयज्ञानी । संशयज्ञानिप्रख्यता च व्यञ्जनावग्रह एवेति ॥ १६ ॥

तदेवं कृता सम्यक्त्वोत्पादप्ररूपणा । संप्रति चारित्रमोहनीयस्योपशमनाऽजिधीयते, तत्र यश्चारित्रमोहनीयोपशमनामारजते तमाह—

वेयगसम्मद्विष्टी चरित्तमोहुवसमाएँ चिंठतो । अजउ देसजई वा विरतो व विसोहिअद्दाए ॥ १७ ॥

वेयग त्ति- चारित्रमोहनीयोपशमनाय चेष्टते यतते । वेदकसम्यग्दृष्टिः क्षायोपशमिकसम्यग्दृष्टिर्न प्राग्व्यावर्णितौपशमिकसम्यक्त्वयुक्तः । स चायतोऽविरतः देशयतिर्वा देशविरतो वा सर्वविरतो वा, एतेषां च प्रत्येकं द्वे द्वे अद्दे ज्वतः । तद्यथा—संक्लेशाद्वा विशोध्यद्वा च । तत्र विशोध्यद्वायां वर्तमानश्चारित्रमोहनीयोपशमनाय यतते, न संक्लेशाद्वायां ॥ १७ ॥

एतेषां चाधिरतादीनां त्रयाणामपीदं लक्षणं—

अषाष्णाणुप्रवगमजयणाहजठं श्ववह्णविरहैष । एगवयाइ चरिमो अणुमइमित्तो त्ति वेसजई ॥ २७ ॥
 अणुमइधिरत्तं यजई दोष्ह वि करणाणि दोष्हि न उ तईयं । पछा गुणसेढी सिं तावइया आसिगा उप्पिं शए
 अषाषेत्यादि—तत्र यो प्रतानि न जानाति, न चान्युपगमति, न तत्पाखनाय यतते, सोऽज्ञानानन्युपगमायतनाजि-
 रपिरसः । अत्र च त्रिजिः पदैरद्यौ जेइयाः तत्राद्येषु सप्तसु जइसु नियमादधिरतोऽयतो प्रतानि शुष्णाक्षरन्यायेन पाखि-

१ मो जाणइ मो आदरइ मो पाळइ त्रिणपम्मु । तिपपई अइ मंगा, चेया विइत्तया नेवा ॥१॥ सम्मं न माण (सम्मत्तज्जाणं) तेवसिक्खिपात्ता अणिकल्पे चेवि
 मोईया । पुंनुत्तरत्तुटं मंरिंयपरिणयो अइमेणु जई ॥२॥ पडमा मिएच्छिदी पउरो संघारमममणेउ ति । इवरा सम्मदिही, अणिका निप्पाणपममत्तस ॥ ३ ॥ स्वापत्तं चेवम्—

१ न जाणइ, न आदरइ
 न पाळइ, संमत्तज्जाणं

२ न जाणइ, न आदरइ
 पाळइ, तण्णी

३ न जाणइ, आदरइ
 न पाळइ पार्थस्य,

४ न जाणइ, आदरइ
 पाळइ, समीतार्थं

५ जाणइ, न आदरइ
 न पाळे, धेयिक्खिणं

६ जाणइ, न आदरइ
 पाळइ, अणुत्तरवेव

७ जाणइ, आदरइ
 न पाळइ, संमिमपाक्षिकं

८ जाणे, आदरे,
 पाळइ, महात्तपाठी

तान्यपि न फलवन्ति ज्वन्ति, किंतु सम्यग्ज्ञानसम्यग्ग्रहणपुरस्सरपात्रितानि । तत्राद्येषु चतुर्षु सम्यग्ज्ञानाच्चाव, उत्तरेषु च त्रिषु सम्यग्ग्रहणसम्यक्पालनाच्चावः, इति आद्येषु सप्तसु जङ्गेषु वर्तमानो नियमादविरतः । चरमे तु जङ्गे वर्तमानो देशविरतो ज्वति, देशतोऽवद्यस्य पापस्य विरतेर्विरतिसद्भावात् । स चैकव्रतादिः एकव्रतग्राही, द्विव्रतग्राही, एवं तावज्ज्ञेयो यावच्चरमोऽनुमतिमात्रोऽनुमतिमात्रसेवी । शेषं तु पापं सकलमपि तेन प्रत्याख्यातं । अनुमतिरपि त्रिधा-प्रतिसेवनानुमतिः, प्रतिश्रवणानुमतिः, संवासानुमतिश्च । तत्र यः स्वयं परैर्वा कृतं पापं श्लाघते सावद्यारंजोपपन्नं वाऽशनाद्युपचुंक्ते, तदा तस्य प्रतिसेवनानुमतिः । यदा तु पुत्रादिभिः कृतं पापं शृणोति, श्रुत्वा चानुमनुते, न च प्रतिषेधति, तदा प्रतिश्रवणानुमतिः । यदा पुनः सावद्यारंजप्रवृत्तेषु पुत्रादिषु केवलं ममत्वमात्रयुक्तो ज्वति, नान्यत् किञ्चित्प्रतिशृणोति श्लाघते वा, तदा संवासानुमतिः । तत्र यः संवासानुमतिमात्रमेव सेवते, स चरमो देशविरतः, स चान्यसर्वश्रावकाणां गुणोत्तमः । यः पुनः संवासानुमतेरपि विरतः, स यतिरित्युच्यते । कथं पुनर्देशविरतिसर्वविरत्योर्दाज्ञः ? उच्यते 'दोणहेत्यादि' द्वयोरपि देशविरतिसर्वविरत्योः प्रतिपत्तौ द्वे करणे यथाप्रवृत्तकरणापूर्वकरणख्ये ज्वतः, न तु तृतीयमनिवृत्तिकरणं । कथमिति चेदुच्यते-इह करणकालात्प्रागप्यन्तर्मुहूर्ते यावत् प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्या विशुद्ध्या प्रवर्धमानोऽशुचानां कर्मणामनुज्ञागं विस्थानकं करोतीत्यादि तदेव वक्तव्यं यावद्यथाप्रवृत्तं करणं, तदपि तथैव वक्तव्यं । ततोऽपूर्वकरणं, तदपि तथैव । नवरमिह गुणश्रेणिर्न वक्तव्या । अपूर्वकरणाच्चायां च परिसमाप्तायामनन्तरसमये नियमादेशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । ततोऽनिवृत्तिकरणं तृतीयमिति नावाप्यते । इह यद्यविरतः सन् यथोक्ते करणे करोति ।

ततो देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । अथ देशविरतस्तर्हि सर्वविरतिमेव । 'पष्ठेत्यादि' द्वयोः करणयोगे तयोः सतोः पञ्चा-
देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपन्नः सन् उदयापक्षिकाया उपरि गुणश्रेणिमारचयति । तां च तावतीमन्तर्मुहूर्तप्रमाणां प्रति
समयं दक्षिणरश्मनामधिकृत्या सस्येयगुणवृद्धानामारचयति । तथा देशविरतः सर्वविरतो वा स्वप्रतिपत्यनन्तरमन्तर्मुहूर्तं कालं
यावदघश्यं प्रवर्धमानपरिणामो जयति । तत ऊर्ध्वं स्वनियमः । कोऽपि हि प्रवर्धमानपरिणाम एव जयति । कोऽपि स्वजावस्थाः ।
कोऽपि हीनपरिणामः । तत्र स्वजावस्थे हीनपरिणामे वा देशविरते सर्वविरते वा स्थितिघातरसघातौ न जयतः ॥२७-२८॥
परिणामपञ्चया उ णाजोगगया गया अकरणा उ। गुणसेठी सिं निच्च परिणामा द्वाणिवुद्धिजुया ॥३०॥

परिणाम सिं-परिणामप्रत्ययात् परिणामहासात् कारणादित्यर्थः । अनाजोगगता आजोगरहिता ये देशविरतिपरि-
णामात् सर्वविरतिपरिणामाद्वा गताः परिब्रष्टास्ते अकरणाः करणरहिता एव ज्ञयोऽपि तां पूर्वप्रतिपन्नां देशविरतिं सर्व-
विरतिं वा प्रतिपद्यन्ते । एतदुक्तं जयति-ये आजोगमन्तरेण कथञ्चित् परिणामहासतो देशविरता अविरतिं गताः,
सर्वविरताश्च देशविरतिमविरतिं वा गताः, ते परिणामघशेन ज्ञयोऽपि तामेव पूर्वप्रतिपन्ना देशविरतिं सर्वविरतिं वा
प्रतिपद्यमाना अकृतकरणा एव प्रतिपद्यन्ते । ये पुनराजोगतो देशविरतेः सर्वविरतेषां प्रतिपतिताः, आजोगेनैव च
मिथ्यात्य गताः, ते पुनरपि जघन्यसोऽन्तर्मुहूर्तेन कालेन उत्कर्षतः प्रजृतेन कालेन देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपत्तु-
कामा उक्तप्रकारेण करणपुरःसरमेव प्रतिपद्यन्ते । तथा यावद्देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपादयति तावद्गुणश्रेणिमपि
समये समये करोति । नवर प्रवर्धमानपरिणामस्तत्परिणामानुसारेण कदाचिदसंस्थेयजागाधिकां कदाचित्संस्थेयजा-

गाधिकां कदाचित्संख्येयगुणां कदाचिदसंख्येयगुणां करोति । हीयमानपरिणामस्तु कर्मकारेण हीयमानां, अवस्थितपरिणामस्तु तावन्मात्रामिति । एषा चैवं दक्षिकापेक्षया द्रष्टव्या । काळतः पुनः सर्वदापि तावन्मात्रैव । अधश्च क्रमशोऽनुचवतः क्षीयमाणेषु समयेषूपर्युपरि वर्धते इति ॥ ३० ॥

तदेवमुक्तो देशविरतिसर्वविरतिलाजः । संप्रत्यनन्तानुबन्धिनां विसंयोजनाऽज्ञेयते । अथ चारित्रमोहनीयोपशमनाधिकारे किमर्थमनन्तानुबन्धिनां विसंयोजनाऽजिधीयते ? उच्यते-इह यश्चारित्रमोहनीयमुपशमयितुं पारजते सोऽवश्यमनन्तानुबन्धिनो विसंयोजयति । तेन तद्विसंयोजना नियमादिह वक्तव्या । तांश्चानन्तानुबन्धिनः श्रेणिमप्रतिपद्यमाना अपि वेदकसम्यग्दृष्टयश्चतुर्गतिका विसंयोजयन्ति । तथा चाह-

चउगश्या पज्जत्ता तिन्नि वि संयोयणा विजोयंति । करणेहिं तीहिं सहिधा नंतरकरणं उवसमो वा ३१

चउगश्या त्ति-चतुर्गतिका नैरयिकतिर्यज्जनुष्यदेवाः सर्वात्तिः पर्यात्तिः पर्याप्ताः त्रयोऽपि अविरतदेशविरतसर्वविरताः । तत्राविरतसम्यग्दृष्टयश्चतुर्गतिकाः, देशविरतास्तिर्ययो मनुष्या वा, सर्वविरता मनुष्या एव, संयोजनान् अनन्तानुबन्धिनो वियोजयन्ति विनाशयन्ति । किंविशिष्टाः सन्त इत्याह-करणेत्तिः सहिताः । करणानि प्रागिव वक्तव्यानि । नवरमिहान्तरकरणं न वक्तव्यं, उपशमो वा । उपशमश्चानन्तानुबन्धिनां न जवतीति गाथाक्षरार्थः । जावना त्वियम्-अनन्तानुबन्धिनः छपयितुं यथाप्रवृत्तादीनि त्रीणि करणानि प्रारजन्ते । करणवक्तव्यता च सर्वापि प्रागिवात्रापि वेदितव्या । नवरमिहापूर्वकरणे प्रथमसमयादेवारन्यानन्तानुबन्धिनां गुणसंक्रमोऽपि वक्तव्यः । तद्यथा-अपूर्व-

कराण्यस्य प्रथमसमयेऽनन्तानुबन्धिना दक्षिणं शेषकपायरूपपरप्रकृतौ स्तोकं सक्रमयति । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणमित्येव वक्तव्यं । एष गुणसंक्रमः । अनिवृत्तिकरणे च प्रविष्टः सन् प्रागुक्तस्वरूपेणोच्छ्रान्त-
संक्रमेण निरघटोयान् विनाशयति । किंत्वयस्तादावखिकामात्रं मुञ्चति । तदपि च स्त्रियुक्तसंक्रमेण येद्यमानासु प्रकृतिषु
संक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्त्वात्परतोऽनिवृत्तिकरणपर्यवसाने शेषकर्मणां स्थितिपातरसघातगुणश्रेणयो न जयन्ति, किंतु
स्वजायस्य एव जयति ॥ ३१ ॥

तदेवमुक्त्वाऽनन्तानुबन्धिना विसंयोजना । ये त्वाचार्या अनन्तानुबन्धिनामप्युपशमना मन्यन्ते तन्मतेनोपशमना-
विधिः पञ्चशीतिवृत्तेरवसेयः । सप्रति दर्शनमोहनीयरूपणाविधिमाह—

दंसणमोहे वि तद्वा कयकरणञ्कार्यं पश्चिमे द्दोऽ । जिणकाखगो मणुस्सो पठवगो अठवासुत्पि ॥३२॥

दसणमोहे वि ति-इह दर्शनमोहनीयरूपणायाः प्रस्थापक धारंजको मनुष्यो जिनकाखको जिनकाखसंजधी । जिन-
काखश्च रूपजजिनविचरणकाखप्रचृत्तिको जयूस्वामिकेयस्रोत्पत्तिजाजपर्यवसानो वेदितव्यः । तथा वर्षाष्टकस्योपरि घर्तमानो
वज्रर्पजनाराघसंहननश्च जयति । दर्शनमोहेऽपि च रूपणा तथैव वक्तव्या, यथा प्रागनन्तानुबन्धिनामुक्त्वा । तत्र यद्य-
प्येव सामान्येनोक्तं तथापि किञ्चिद्विशेषतोऽजिधीयते-इह दर्शनमोहनीयरूपणार्थमन्युद्यतस्त्रीणि करणान्यारजते ।
तद्यथा-यथाप्रवृत्तकरणमपूर्यकरणमनिवृत्तिकरणं च । एतानि च त्रीण्यपि करणानि प्रागिव वक्तव्यानि । नद्यरमपूर्वकर-
णस्य प्रथमसमये एयानुदितयोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्दक्षिणं गुणसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रक्षिपति । उच्छ्रान्तसंक्रममपि

तयोरेवमारजते । तद्यथा-प्रथमस्थितिखंडं बृहत्तरमुद्वलयति । ततो द्वितीयं विशेषहीनं । ततोऽपि तृतीयं विशेषहीनं । एवं तावद्वक्तव्यं यावदपूर्वकरणचरमसमयः । अपूर्वकरणप्रथमसमये च यत् स्थितिसत्कर्मासीत्, तत्तस्यैव चरमसमये संख्येयगुणहीनं जातं । ततोऽनिवृत्तिकरणे प्रविशति । अत्रापि स्थितिघातादीन् सर्वानपि तथैव करोति । अनिवृत्तिकरणप्रथमसमये च दर्शनत्रिकस्यापि देशोपशमनानिधत्तिनिकाचना व्यवह्रियन्ते । दर्शनमोहनीयत्रिकस्य च स्थितिसत्कर्म अनिवृत्तिकरणप्रथमसमयादारभ्य स्थितिघातादिजिर्घात्यमानं स्थितिखंडसहस्रेषु गतेष्वसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं जवति । ततः स्थितिखंडसहस्रपृथक्त्वे गते सति चतुरिन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं जवति । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंडेषु गतेषु त्रीन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंडेषु गतेषु द्वीन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंडेषु गतेष्वेकेन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंडेषु गतेषु पट्योपममात्रप्रमाणं जवति । एतच्चूर्णिकारमतेनोक्तं । पञ्चसंग्रहकारमतेन तु पट्योपमसंख्येयजागमात्रं । तदुक्तं पञ्चसंग्रहे—“ठितिखंडसहस्रां एकैकै अंतरमि गच्छन्ति । पक्षिर्ज्वमसंखंडे दंसणसंते तर्ज जाए ॥१॥(संखेज्जम) संखेजा जागा खंडेइत्यादि” । ‘एकैकस्मिन्नन्तरे इति असंज्ञिपञ्चेन्द्रियचतुरिन्द्रियादिसमानस्थितिसत्कर्मजावनानामपान्तराले इति । तत एकं संख्येयतमं जागं मुक्त्वा शेषं सर्वमपि त्रयाणां दर्शनमोहनीयानां विनाशयति । ततस्तस्यापि प्राग्मुक्तसंख्येयजागस्यैकं संख्येयजागं मुक्त्वा शेषान् संख्येयान् जागान् विनाशयति । एवं स्थितिघाताः सहस्रशो व्रजन्ति । तदनन्तरं च मिथ्यात्वस्यासंख्येयान् जागान् खंडयति । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोस्तु संख्येयान् जागान् खंडयति । तत एवं स्थितिखंडेषु प्रजृतेषु गतेषु सत्सु मिथ्या-

त्वस्य दक्षिकमावक्षिकामात्रं जातं । सम्यक्त्वसम्यग्मिष्यात्वयोस्तु पद्योपमासंख्येयजागमात्र । अमूनि च स्थितिलंनानि
 खंड्यमानानि मिष्यात्वसत्कानि सम्यक्त्वसम्यग्मिष्यात्वयोः प्रक्षिपति । सम्यग्मिष्यात्वसत्कानि सम्यक्त्वे, सम्यक्त्वस-
 त्कानि स्वघसत्त्वात् स्वस्थाने इति । तदपि च मिष्यात्वदक्षिकमावक्षिकामात्रं स्त्रिवुकसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रक्षिपति । तदन-
 न्तरं सम्यक्त्वसम्यग्मिष्यात्वयोरसंख्येयान् जागान् खंडयति, एकोऽयशिष्यते । तवस्तस्याप्यसंख्येयान् जागान् खरु-
 यति, एकं मुञ्चति । एवं कतिपयेषु स्थितिलंनेषु गतेषु सम्यग्मिष्यात्वमावक्षिकामात्रं जातं । तदानीं च सम्यक्त्वस्य
 स्थितिसत्कर्म अष्टवर्षप्रमाणं जघति । तस्मिन्नेव च फाले सकलप्रत्यूहापगतो निश्चयनथमतेन दर्शनमोहनीयद्वपक
 उच्यते । अत ऊर्ध्वं सम्यक्त्वस्य स्थितिलंनमन्तर्मुहूर्तप्रमाणमुत्किरति । तद्विषिकं सुदयसमयादारन्य प्रक्षिपति । केपल-
 मुदयसमये सर्वस्तोक । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावद्वर्ष्यं यावद्दु-
 ष्णश्रेणीशिरः । तत ऊर्ध्वं तु विशेषहीन विशेषहीनं तावद्यावच्चरमा स्थितिः । एवमान्तर्मुहूर्तिकान्यनेकानि खंनान्युत्कि-
 रति निक्षिपति च तावद्यावच्चरमं स्थितिलंनं । विचरमाप्तु खडाचरमखंडं संख्येयगुण । तदपि च गुणश्रेण्याः संख्ये-
 यतमो जागः । अन्याश्च तदुपरि संख्येयगुणाः स्थितयः । उत्कीर्य च तद्विषिकमुदयसमयादारन्यासंख्येयगुणतया प्रक्षि-
 पति । तद्यथा-सुदयसमये स्तोकं । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावद्वर्ष्यं
 यावद्दुष्यणश्रेणिशिरः । अत ऊर्ध्वमुत्कीर्यमाद्यनेव चरमस्थितिलंनं । ततो न तत्र प्रक्षिपति । चरमे च स्थितिलंने उत्कीर्णे
 सत्यसौ द्वपकः कृतकरण इत्युच्यते । तथा चाह—'कयकरणश्चापं पश्चिमे होइ ति' पश्चिमे चरमखंडे उत्कीर्णे कृतकर-

णाद्वायां वर्तते कृतकरणो ज्वतीत्यर्थः । अस्यां कृतकरणाद्वायां वर्तमानः कश्चित्कालमपि कृत्वा चतसृणां गतीनामन्य-
तमस्यां गतावुत्पद्यते । देश्यायामपि च, पूर्वं शुक्लदेश्यायामासीत्, संप्रति त्वन्यतमस्यां गच्छति । तदेवं प्रस्थापको मनुष्यो
निष्ठापकस्तु चतसृष्वपि गतिषु ज्वति । उक्तं च—“पठवगो य मणुस्सो निष्ठवगो चउसु वि गर्इसु” । अथोच्येत क्षीण-
सप्तको गत्यन्तरं संक्रामन् कतितमे ज्वे मोक्षमुपयाति ? उच्यते—तृतीये चतुर्थे वा ज्वे । तथाहि—यदि देवगतिं नरक-
गतिं वा संक्रामति ततो देवज्वान्तरितो नरकज्वान्तरितो वा तृतीयज्वे मोक्षमुपयाति । अथ तिर्यक्षु मनुष्येषु वा
समुत्पद्यते, तर्हि सोऽवश्यमसंख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समुत्पद्यते, न संख्येयवर्षायुष्केषु । ततस्तप्तवानन्तरं देवज्वे, तस्माच्च
देवज्वान्ज्युत्वा मनुष्यज्वं, ततो मोक्षं यातीति चतुर्थे ज्वे मोक्षगमनं । उक्तं च—“तइयचउत्ते तम्मि व ज्वम्मि सिज्जं-
ति दंसणे खीणे । जं देवनिरइ असंखाउचरमदेहेसु ते होंति ॥ १ ॥ तथा क्षीणसप्तकः पूर्ववद्वायुष्कोऽपि यदि तदानीं
कालं न करोति, तर्हि कश्चिदैमानिकेष्वेव, वद्वायुष्कः चारित्रमोहनीयस्योपशमनार्थमप्युद्यतते । अथान्वायुष्कस्ततः
सप्तकक्ष्यानन्तरं क्षपकश्रेणिमेव प्रतिपद्यते ॥ ३१ ॥

उपशमश्रेणिं प्रतिपत्तुकामस्यैव प्रकारान्तरमाह—

अहवा दंसणमोहं पुवं उवसामइत्तु सामन्ने । पढमठिइमावदियं करेइ दोण्हं अणुदियाणं ॥ ३३ ॥
अहव त्ति—अथवेति प्रकारान्तरे । इह यदि वेदकसम्यग्दृष्टिः सन् उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते । ततो नियमादर्शनमो-
हनीयत्रितयं पूर्वमुपशमयति । तच्च श्रामण्ये स्थितः सन्नपशमयति । तथा चाह—श्रामण्ये संयमे स्थितः सन् दर्शनमो-

हनीयत्रितयमुपशमय्य, उपशमनाधिधिः सकलोऽपि प्रागिय करणत्रयानुगो वेदितव्यः । नवरमन्तरकरणं कुर्यन्ननुदितयो-
र्मिष्यात्वमम्यग्मिष्यात्वयोः प्रथमां स्थितिमायत्तिकामात्रा करोति । सम्यक्त्वस्य चान्तर्मुदूर्तप्रमाणां । उत्कीर्यमाणं च
द्विकमन्तरकरणसदक श्रयाणामपि सम्यक्त्वस्य प्रथमस्थितौ प्रक्षिपति । शेषं तथैव वक्तव्यं ॥ ३३ ॥

दर्शनत्रितयमुपशमय्य किं करोतीत्यत आह—

अद्वापरिविच्छिन्नं पमत्त इयरे सहस्तसो किञ्चा । करणाणि तिक्षि कुणए तश्यवित्सेसे इमे सुणसु ॥३४॥

अद्वा त्ति-अद्वापरिवृत्तीः संक्षेशयिशोषिषशात् प्रमत्तजाये इतरस्मिंश्चाप्रमत्तजाये फालपरावृत्तीः सहस्रशः कृत्वा
चारित्रमोहनीयोपशमनाय त्रीणि करणानि यथाप्रवृत्तादीनि करोति । तानि च प्रागिय वक्तव्यानि । केवल तृतीयेऽनि-
वृत्तिकरणे इमान वक्ष्यमाणान् विशेषान् शृणुत ॥ ३४ ॥

तानेवाह—

अंताकोनाकोनी संतं अनियद्विणो य उदहीण । घंधो अंतोकोनी पुवकमा हाणि अण्ववहू ॥ ३५ ॥

अंतो त्ति-अनिवृत्तिकरणस्य प्रथमसमये आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्थितिसत्कर्म अन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्र-
माण । घन्धः पुनरन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणः । सोऽपि च पूर्वक्रमेण हानिं गच्छति । तद्यथा-स्थितिघन्धे पूर्णे
सत्यन्यं स्थितिघन्धं पश्योपमसंख्येयजागहीन करोति । तस्मिन्नपि पूर्णे सत्यन्य स्थितिघन्ध पश्योपमसंख्येयजागहीनं
करोतीत्यादि । अह्यपचतुत्वमपि पूर्वक्रमेणैव वेदितव्य । तद्यथा-सर्वस्तोके नामगोत्रे, स्वस्थाने तु परस्परं तुष्ट्ये । ततो

ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणि विशेषाधिकानि, स्वस्थाने तु परस्परं तुष्टयानि । ततोऽपि चारित्रमोहनीयं विशेषाधिकं । एतच्चाटपवहुत्वं सर्वकायमपि ऽष्टव्यं, यावदेतत्स्थानमिति ॥ ३५ ॥

विष्कंडगमुक्कस्सं पि तस्स पद्धस्स संखतमजागो । विष्बंधवहुसहस्से सेक्केकं जं ञणस्सामो ॥३६॥

विष् ति-उत्कृष्टमपि स्थितिकंरुकं हन्यमानं तस्य चारित्रमोहनीयोपशमकस्यानिवृत्तिकरणे प्रविष्टस्य पट्योपमसंख्येय-तमो जागः । जघन्यमपि तस्यैतावदेव । केवलं तद्वधुतरं ऽष्टव्यं । एतदुक्तं ञवति-अनिवृत्तिकरणे प्रविष्टस्य स्थितिघात उत्कर्षतोऽपि पट्योपमसंख्येयतमजागप्रमाण एव प्रवर्तते, नाधिकः । अनिवृत्तिकरणप्रथमसमये च तस्याप्रशस्तोपशम-नाकरणनिधत्तिकरणनिकाचनाकरणानि व्यवहृदमायान्ति । स्थितिघातेषु सहस्रशो गतेषु सत्सु वध्यमानप्रकृतीनां बन्धः सागरोपमसहस्रपृथक्त्वप्रमाणो ञवति । ततोऽनिवृत्तिकरणाद्जायाः संख्येयेषु जागेषु गतेषु सत्सु असंज्ञिपञ्चेन्द्रियबन्ध-तुष्टयः स्थितिवन्धो ञवति । तदनन्तरं स्थितिखंरुपृथक्त्वे गते सति चतुरिन्द्रियबन्धसमानः स्थितिवन्धः । ततो ञूयो-ऽपि स्थितिखंरुपृथक्त्वे गते सति त्रीन्द्रियबन्धतुष्टयः स्थितिवन्धः । तत एवमेव द्वीन्द्रियतुष्टयः । ततोऽप्येवमेवैकेन्द्रियबन्धतुष्टयः । इत ऊर्ध्वं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणामेकैकं यन्नवति वक्तव्यं तन्नणिष्यामि ३६

तदेवाह—

पद्धदिवद्विपद्धाणि जाव पद्धस्स संखगुणहाणी । मोहस्स जाव पद्धं संखेज्जाञ्जागहाऽमोहा ॥ ३७ ॥
तो नवरमसंखगुणा एक्कपहारेण तीसगाणमहो । मोहे वीसग हेहा य तीसगाणुप्पि तश्यं च ॥३८॥

तो तीसगाणमुप्पि च वीसगाइं असंखगुणणाए । तद्वयं च वीसगाइं य विसेसमद्वियं कमेणेति ॥३६॥

पद्मेत्यादि-पद्मोपमसार्धपद्मोपमद्विपद्मोपमानि यावत् पूयक्रमेणैव हानिरदृश्यत्वं च । इयमत्र ज्ञापना-एकेन्द्रियवन्धतु-
ह्यात् बन्धादनन्तरं स्थितिलक्षणसहस्रेषु गतेषु नामगोत्रयोः स्थितिवन्धः पद्मोपममात्रः । ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायवेदनी-
यानां सार्धपद्मोपमप्रमाणः । मोहनीयस्य द्विपद्मोपममानः । अमुं च पद्मोपमसार्धपद्मोपमादिकं स्थितिवन्धं यावत्
प्राक्तनः स्थितिवन्धः सयोंऽपि पूर्यस्मात् पूर्यस्मात् पद्मोपमस्य संख्येयत्तमेन जागेन हीनो हीनतरो वेदितव्यः । स्थितिसत्क-
र्मणोऽपि चादृश्यत्वं तत्रैव । 'पद्मस्य संखगुणहाणि चि' पद्मस्य पद्मोपमस्याधः स्थितिवन्धः संख्येयगुणहान्या जवति-
एतदुक्तं जवति-यस्य कर्मणो यदा पद्मोपमप्रमाणः स्थितिवन्धस्तस्य तदा तत्काळादारन्यान्योऽन्यः स्थितिवन्धः संख्ये-
यगुणहीनो जवति । तत्रश्चेदानीं नामगोत्रयोः पद्मोपमप्रमाणात् स्थितिवन्धात् अन्यं स्थितिवन्धं संख्येयगुणहीन
करोति । शेषाणां तु कर्मणां पद्मोपमसंख्येयजागहीनं । एवं कतिपयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु ज्ञानावरणदर्शनावर-
णवेदनीयान्तरायाणां पद्मोपममात्रः स्थितिवन्धः मोहनीयस्य च सार्धपद्मोपममात्रः । ततो ज्ञानावरणादीनामन्यः
स्थितिवन्धः संख्येयगुणहीनः, मोहनीयस्य तु संख्येयजागहीनः । तत्र छर्ष्वं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु मोहनीयस्य
स्थितिवन्धः पद्मोपमप्रमाणो जवति । ततो मोहनीयस्यान्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणहीनः प्रयतते । तदानीं च शेष-
कर्मणां स्थितिवन्धः पद्मोपमसंख्येयजागप्रमाणः । अत्रादृश्यत्वं चिन्त्यते-नामगोत्रयोः स्थितिसत्कर्म सर्वस्तोकं ।
ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणां संख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुह्यं । ततोऽपि मोहनीयस्य संख्येयगुणं ।

‘मोहस्य जाव पक्षं संखिज्जागह ति’ यावन्मोहस्य मोहनीयस्य पट्योपममात्रः स्थितिवन्धो न जवति, तावत्प्राक्तनः सर्वोऽपि मोहनीयस्य स्थितिवन्धः पट्योपमसंख्येयतमेन जागेन हीनो हीनतरो वेदितव्यः । पट्योपममात्रे स्थितिवन्धे सत्यन्यं स्थितिवन्धं संख्येयगुणहीनं करोति । एतच्च प्रागेवोक्तं । अस्माच्च संख्येयगुणहीनात् मोहनीयस्य स्थितिवन्धात् प्रचूतेषु स्थितिवन्धेषु गतेषु सत्सु मोहनीयस्यापि स्थितिवन्धः पट्योपमस्य संख्येयजागमात्रो जवति । तदानीं च यज्जवति तदाह—‘अमोहा तो नवरमसंखिज्जागुण चि’ ‘अमोह ति’ मोहनीयवर्जयोर्नामगोत्रयोर्ग्रहणं । सर्वेषां कर्मणां पट्योपमसंख्येयजागमात्रे स्थितिवन्धे सति अमोहयोर्नामगोत्रयोरसंख्येयगुणहीनमन्यं स्थितिवन्धमारज्जते । शेषाणां तु संख्येयगुणहीनं । अत्र स्थितिसत्कर्मापेक्षयाऽदृष्टपद्भुत्वं चिन्त्यते—सर्वस्तोकं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ततो ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामसंख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुष्ट्यं । ततोऽपि मोहनीयस्य संख्येयगुणं । ततः स्थितिघातसहस्रेषु गतेषु सत्सु ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणां स्थितिवन्धोऽसंख्येयगुणहीनो जवति । तदानीं च स्थितिसत्कर्मापेक्षयाऽदृष्टपद्भुत्वं चिन्त्यते—सर्वस्तोकं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ज्ञानावरणीयादीनां चतुर्णामसंख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुष्ट्यं । ततो मोहनीयस्यासंख्येयगुणं । ततः स्थितिघातसहस्रेषु गतेषु सत्सु ‘एकप्रदारेण तीमगाणमहो मोहे ति’ एकप्रदारेणैकहेल्यैव त्रिंशत्कानां त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीस्थितिकानां ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामधस्तात् मोहनीयस्य स्थितिरसंख्येयगुणहीना जवति । नैवान्नान्यो विकल्पः कश्चित्करणीयः । इयमत्र जावना—पूर्वं मोहनीयस्य सत्कर्म ज्ञानावरणीयादीनामुपरिष्ठादसंख्येयगुणमासीत्, संप्रति पुनरेकहेलयैव तेषामधस्तादसंख्येयगुणहीनं जातमिति । अत्रादृष्टप-

द्रुत्यमुच्यते—सर्वस्तोकं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ततो मोहनीयस्यासंख्येयगुणं । ततोऽपि ज्ञानावरणीयादीनां चतुष्पामिसं-
 ख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुह्य । तत स्थितिबन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु 'वीसग हेन य' मोहनीयस्य स्थितिबन्ध एक-
 हेस्रयैव विंशतिकयोविंशतिस्वागरोपमकोटीकोटीस्थितिकयोर्नामगोत्रयोरधस्तादसंख्येयगुणहीनो जातः । अत्र स्थितिब-
 न्धमाश्रित्याह्यबहुत्वं चिन्त्यते—सर्वस्तोको मोहनीयस्य स्थितिबन्धः । ततो नामगोत्रयोरसंख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं
 तुह्यः । ततो ज्ञानावरणीयादीनां चतुष्पामिसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुह्यः । ततः कतिपयेषु स्थितिबन्धसहस्रेषु
 गतेषु सत्सु 'वीसगाणुप्पि तइयं थ' तृतीयं वेदनीयं स्थितिसत्कर्माधिकृत्य त्रिंशत्स्वागरोपमकोटीकोटिस्थितिकानां ज्ञाना-
 वरणदर्शनायगणान्तरायाणामुपरि जातं । एतदुक्तं प्रयति—मोहनीयनामगोत्राणि स्थितिसत्कर्माधिकृत्य प्राक् त्रिंशत्का
 नामधस्तात्प्राप्तानि, सप्रति पुनस्त्रिंशत्कानामपि मध्ये ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणि वेदनीयस्याधस्तात्प्राप्तानि । वेद-
 नीय तु सर्वोपरि जातं । तदनन्तरं च तस्य वेदनीयस्यान्यः स्थितिबन्धः सर्वेभ्योऽप्यसंख्येयगुणो जायते । स्थितिबन्ध-
 मेवाश्रित्याह्यबहुत्वं चिन्त्यते—सर्वस्तोको मोहनीयस्य स्थितिबन्धः । ततो नामगोत्रयोरसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं
 तुह्यः । ततोऽपि ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणामसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुह्यः, ततोऽपि वेदनीयस्यासंख्ये-
 यगुणः । ततोऽनेनैव विधिना स्थितिबन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु ॥ ततस्त्रिंशत्कानां त्रिंशत्स्वागरोपमकोटीकोटीस्थितिकानां
 ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां स्थितिबन्धमधिकृत्योपरिविंशतिके नामगोत्रे जाते । अत्राह्यबहुत्वं—सर्वस्तोको
 मोहनीयस्य स्थितिबन्धः । ततो ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणामसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुह्यः ।

ततोऽपि वेदनीयस्य विशेषाधिकः । 'असंख्यगुण ए ति' यत्र मोहनीयं ज्ञानावरणादिन्योऽसंख्येयगुणहीनं जातं, ततःप्रचृति सर्वत्राप्यसंख्येयगुणहीनमेव क्रमेणैति आगच्छति । तथा तृतीयं च वेदनीयं विंशतिकान्यां विंशतिसा-
गरोपमकोटीकोटीप्रमाणस्थितिकान्यां नामगोत्रान्यां विशेषाधिकं संजातं सत् सर्वत्रापि विशेषाधिकमेव क्रमेणैति
अनुवर्तते ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

अहुदीरणा असंखेज्जसमयवद्भाण देसघाइ ङ । दाणंतराय मणपज्जवं च तो उहिदुगलाजो ॥ ४० ॥
सुयजोगाचखूळ चखू य ततो मई सपरिजोगा । विरियं च असेढिगया वंधंति उ सवघाईणि ॥ ४१ ॥

अहेत्यादि-अथशब्दोऽधिकारान्तरसूचकः । यस्मिन् काले सर्वकर्मणां पश्योपमासंख्येयज्ञागमात्रः स्थितिवन्धस्त-
स्मिन् कालेऽसंख्येयसमयवद्धानामेव कर्मणामुदीरणा प्रवर्तते । कथमेतदवसीयत इति चेदुच्यते-इह यदा पश्योपमस्य
संख्येयज्ञागमात्रं स्थितिवन्धं करोति, तदा बध्यमानप्रकृतिस्थित्यपेक्षया याः पूर्ववद्भाः समयादिहीनाः स्थितयस्ता एवो-
दीरणमुपगच्छन्ति, नान्याः । ताश्च चिरकालवद्भा एव क्षीणशेषाः संजवन्तीत्यसंख्येयसमयवद्धानां तदानीमुदीरणा ।
'देसघाइ ङ' इत्यादि ततः स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु अत्र अस्मिन् प्रस्तावे दानान्तरायं (मनःपर्यवज्ञानावरणं च
देशघाति दानान्तराय) मनःपर्यायज्ञानावरणयोरनुज्ञागवन्धं देशघातिनं करोतीत्यर्थः । ततः स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु
सत्सु अवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणक्षान्तरायाणामनुज्ञागं देशघातिनं वध्नाति । ततोऽपि संख्येयेषु स्थितिवन्धस-
हस्रेषु गतेषु सत्सु श्रुतज्ञानावरणाचक्षुर्दर्शनावरणज्ञोगान्तरायाणामनुज्ञागं देशघातिनं वध्नाति । ततः संख्येयेषु स्थिति-

बन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु चक्षुर्दर्शनाघरणीयस्यानुजागं देशघातिनं वध्नाति । ततोऽपि संख्येयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु
 सत्सु मतेर्मतिज्ञानाघरणीयस्य सपरिज्ञोगान्तरायस्यानुजागं देशघातिनं वध्नाति । ततः पुनरपि स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु
 सत्सु धीर्यान्तरायानुजागं देशघातिनं वध्नाति । 'असेद्विगया' इत्यादि अश्रेणिगताः कृपकश्रेणिरहिता उपशमश्रेणिर-
 हिता या बन्धकाः पूर्वोक्तान्यपि कर्माणि सर्वघातीनि वध्नान्ति, पूर्वोक्तप्रकृतीनामनुजागं सर्वघातिनं वध्नान्तीत्यर्थः ॥४०-४१॥
 संजमघाद्विणतरमेष्ट च पठमच्छिद्य अन्नयरो । संजलणावेयाणं वेद्वृत्तीण कावसमा ॥ ४२ ॥

संजमघाद्विणं ति-धीर्यान्तरायदेशघात्यनुजागबन्धानन्तर संख्येयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु संयमघातिनां कर्म-
 णामनन्तानुबन्धिघर्जना द्वादशाना कपायाणां नवानां च नोकपायाणां सर्वसंख्यया एकविंशतिप्रकृतीनामन्तरकरणं
 करोति । तत्र च चतुर्णां संज्वलनानामन्यतमस्य वेद्यमानस्य संज्वलनस्य त्रयाणां च वेदानामन्यतमस्य वेदस्य वेद्यमा-
 नस्य प्रथमा स्थितिः स्वोदयकावप्रमाणा । अन्येषां चैकादशकपायाणां अष्टानां च नोकपायाणां प्रथमस्थितिरावधिक-
 मात्रा । स्वोदयकावप्रमाणं च चतुर्णां संज्वलनानां त्रयाणां च वेदानामिदं—स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोरुदयकावः सर्वस्तोकः,
 स्वस्थाने तु परस्पर तुल्यः । ततः पुरुषवेदस्य संख्येयगुणः । ततोऽपि संज्वलनक्रोधस्य विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वल-
 नमानस्य विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वलनमायाया विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वलनखोजस्य विशेषाधिकः । उक्तं च—
 "धीश्रपुमोदयकावा संख्येयगुणा च पुरिसवेदसः । तस्य वि विसेसश्चिह्नं कोहे तपो वि जहकमसो ॥ १ ॥ " तत्र
 संज्वलनक्रोधेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानाघरणीयक्रोधोपशमो न जयति, तावत्संज्वलनक्रोधस्यो-

दयः । संज्वलनमानेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणमानोपशमो न ज्वति, तावत्संज्वलन-
मानस्योदयः । मायया चोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणमायोपशमो न ज्वति, तावत्संज्वल-
नमायाया उदयः । संज्वलनलोचनेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणलोचोपशमो न ज्वति,
तावद्वादरसंज्वलनलोचस्योदयः । ततः परं सूक्ष्मसंपरायाद्वा । तदेवमन्तरकरणमुपरितनजागापेक्षया समस्थितिकं, अधो-
जागापेक्षया चोक्तनीत्या विषमस्थितिकमिति । यावता च कालेन स्थितिखंडं घातयति, यद्वाऽन्यं स्थितिवन्धं करोति,
तावता कालेनान्तरकरणमपि करोति, त्रीण्यपि युगपदारजते युगपदेव च निष्ठां नयति । तच्चान्तरं प्रथमस्थितेः संख्ये-
यगुणं । अन्तरकरणसत्कदलिकप्रक्षेपविधिश्चायं—येषां कर्मणां तदानीं बन्ध उदयश्च विद्यते तेषामन्तरकरणसत्कं दलिकं
प्रथमस्थितौ द्वितीयस्थितौ च प्रक्षिपति । यथा पुरुषवेदोदयारूढः पुरुषवेदस्य । येषां तु कर्मणामुदय एव केवलो-न
बन्धस्तेषामन्तरकरणसत्कं दलिकं प्रथमस्थितावेव प्रक्षिपति, न द्वितीयस्थितावपि, यथा स्त्रीवेदोदयारूढः स्त्रीवेदस्य ।
येषां पुनरुदयो न विद्यते, किं तु केवलो बन्धः, तेषामन्तरकरणसत्कं दलिकं द्वितीयस्थितावेव प्रक्षिपति, न प्रथमस्थितौ,
यथा संज्वलनक्रोधोदयारूढः शेषसंज्वलनानां । येषां पुनर्न बन्धो नाप्युदयः तेषामन्तरकरणसत्कं दलिकं परप्रकृतिषु
प्रक्षिपति, यथा द्वितीयतृतीयकपायाणां । 'अन्नयरे' इति आर्षत्वात् पुंस्त्वनिर्देश एकवचनं च । ततोऽयमर्थः—संज्वल-
नवेदानामन्यतरयोर्वेद्यमानयोः प्रकृत्योः प्रथमा स्थितिः कालसमा उदयकालसमा ॥ ४१ ॥

दुसमयकयंतरे आदिगाण ठण्हं उदीरणाजिनवे । मोहे एकठाणे बंधुदया संखवासाणि ॥ ४३ ॥

संखगुणहाणिवंधो पत्तो सेसाण संखगुणहाणी । पठवसमए नपुंसं असंखगुणणार्ये जावंतो ॥ ४४ ॥

दुसमयेत्यादि—'दुसमयकयतरे' इति अन्तरकरणे कृते सति द्वितीये समये इमे सप्ताधिकारा युगपत्प्रवर्तन्ते, तद्यथा—
पुरुषवेदसंख्यसन्नानामानुपूर्व्यैश्च संक्रमः, संख्यनखोजस्य च संक्रमाज्ञावः । तथाऽन्तरकरणे कृते सति अनन्तरादिषु
समयेषु याः प्रकृतयो मोहनीयसत्का अमोहनीयसत्का वा वध्यन्ते तासां पञ्चामायविकानां मध्ये छदीरणा न जवति
किं तु पट्टस्वायसिकास्वसिक्रान्वासु । तथा मोहे मोहनीये रसवन्ध एकस्यानकः । तथा मोहनीयस्य संख्येयवार्पिकः
स्थितिबन्धः संख्येयवार्पिकश्च छदीरणोदयः । संख्येयवार्पिकात् स्थितिबन्धात् परतोऽन्योऽन्यः स्थितियन्धः तयोऽपि
पूर्वस्मात् पूर्वस्मात् संख्येयगुणहीनो जायी, शेषाणां तु कर्मणामसंख्येयगुणहीनः । तथा 'पठवसमए नपुंसं चि' अन्तरक-
रणे कृते सति द्वितीये समये नपुंसकवेदं प्रोपशमयति छपशमयितुमारजते असंख्येयगुणतया, तं च तावद्यावदन्तश्चर-
मसमयः । तथाहि—नपुंसकवेदस्य प्रथमसमये स्तोत्रं प्रदेशाग्रमुपशमयति । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । तृतीयस-
मयेऽसंख्येयगुणं । एवं प्रतिसमयमसंख्येयगुणं तावद्वक्तव्यं यावच्चरमसमयः, परप्रकृतिषु च प्रतिसमयमुपशमितदक्षिणा-
पेक्षयाऽसंख्येयगुणं तावत्संक्रमयति यावद्विचरमसमयः । चरमसमये पुनरुपशम्यमानं दक्षिकं परप्रकृतिषु सक्रम्यमाण-
दक्षिणापेक्षयाऽसंख्येयगुणं वृष्टव्यं । नपुंसकवेदोपशमनारंजप्रथमसमयादारन्ध्रं च सर्वकर्मणामुदीरणा दक्षिणापेक्षया
स्तोत्रा, छदयस्त्वसंख्येयगुणः । नपुंसकवेदे प्रोपशान्ते स्त्रीवेदं पूर्वोक्तैर्नैव विधिनोपशमयितुमारजते ॥ ४३-४४ ॥

पविष्ठी संखतमे गयम्मि घाईण संखवासाणि । संखगुणहाणि पत्तो देसावरणाणुवगराई ॥ ४५ ॥

एविद्धि त्ति-एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण स्त्रीवेदस्योपशम्यमानस्योपशमनाद्वायाः संख्येयतमे जागे गते सति घातिकर्मणां ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां संख्येयानि वर्षाणि संख्येयवर्षप्रमाणः स्थितिवन्धो ज्वति । इतश्च संख्येयवर्षप्रमाणात् स्थितिवन्धात् अन्योऽन्यः स्थितिवन्धो घातिकर्मणां पूर्वस्मात् पूर्वस्मात् संख्येयगुणहीनो ज्वति । अस्मादेव च संख्येयवर्षप्रमाणात् स्थितिवन्धादारभ्य देशघातिनां केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणवर्जानां ज्ञानावरणदर्शनावरणानां उदकराजिं उदकराजिसमानं रसं वधाति एकस्थानकं रसं वधातीत्यर्थः । तत एवं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु स्त्रीवेद उपशान्तो ज्वति ॥ ४५ ॥

ता सत्तण्हं एवं संखतमे संखवासितो दोण्हं । विइयो पुण विइवंधो सवोसिं संखवासाणि ॥ ४६ ॥

तो त्ति-स्त्रीवेदे उपशान्ते ततः शेषान् सप्त नोकपायान् उपशमयितुमारजते । तेषां चैवं पूर्वोक्तेन प्रकारेणोपशम्यमानानामुपशमनाद्वायाः संख्येयतमे जागे गते सति द्वयोर्नामगोत्रयोः संख्येयवार्षिकः स्थितिवन्धो ज्वति । वेदनीयस्य पुनरसंख्येयवार्षिक एव । तस्मिंश्च स्थितिवन्धे पूर्णं सति अन्यो द्वितीयस्थितिवन्धो वेदनीयस्यापि संख्येयवार्षिको ज्वति । तथा च सति सर्वेषामपि कर्मणां ततः प्रचृति संख्येयवार्षिक एव स्थितिवन्धः । पूर्वस्माच्च पूर्वस्माच्चान्योऽन्यः स्थितिवन्धः प्रवर्तमानः संख्येयगुणहीनः प्रवर्तते । ततः स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु सप्तापि नोकपाया उपशान्ता ज्वन्ति ॥ ४६ ॥ नवरं वस्सुवसमिज्जमाणे सेक्का उदयविई पुरिससेसा । समजणावलिगडुगे वरूा वि य तावदरूाए ॥ ४७ ॥

वस्सु त्ति-पद्सु नोकपायेषु उपशम्यमानेषु यस्मिन् समये पद् नोकपाया उपशान्तास्तस्मिन् समये पुरुषवेदस्य प्रथम-

स्थितौ शोषा एकैषोदयस्थितिः समयमात्रायतिष्ठते । तदानीं च पुरुषवेदस्य स्थितिबन्धः पोरुश यर्पाणि जवति । संज्यख-
 नानां पुनः संख्येयानि वर्षसहस्राणि । तथा पुरुषवेदस्य प्रथमस्थितौ ध्यावखिकाशोपायां प्रागुक्तस्वरूप आगाखो व्यव-
 ष्टिषते, उदीरणा तु जयति । तस्मादेव च समयादारज्य पक्षां नोकपायाणां सत्कं दखिक पुरुषवेदे न सक्रमयति, किंतु
 संज्यखनेषु । यदा च प्रागुक्ता पुरुषवेदस्य सत्का एकाप्युदयस्थितिरतिक्रान्ता तदाऽसायवेदको जयति । अयेदकाऽद्याश्च
 प्रथमसमये समयद्वयोनायखिकादिकेन काखेन यद्वर्जं तदेव केवखमनुपशान्तं विषति । शेष पुनः सकखमपि नपुंसकयेदोक्तप्र-
 कारेषोपशान्तं । तदपि च समयोनायखिकादिककाखपञ्चं तावदख्या तावता काखेन समयद्वयोनायखिकादिकप्रमाणेन
 काखेनेत्यर्थः । उपशमयति । तदुपशमनाविधिध्यायम्—प्रथमसमये स्तोकमुपशमयति । द्वितीयसमयेऽसख्येयगुणं ।
 तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावदाख्य यावत्समयोनायखिकादिकचरमसमयः । परप्रकृतिषु च प्रतिसमयं समयोनाय-
 खिकादिककाखं यावद्यथाप्रवृत्तसंक्रमेण संक्रमयति । परं प्रथमसमये प्रज्जतं । द्वितीयसमये विशेषहीनं । तृतीयसमये
 विशेषहीनं । एवं तावदाख्यचरमसमयः । ततः पुरुषवेद उपशान्तः । तदानीं च संज्यखनानां चात्रिंशद्वर्ष-
 प्रमाणोऽन्तर्मुद्भूतौनः स्थितिबन्धो जवति । शोषाणां च ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणा संख्येयानि वर्षसहस्राणि ॥४७॥
 तिविहमवेत्तं कोहं कमेण सेसे वि तिविहृतिविहे वि । पुरिससमा संजखणा पठमठिई आखिगा अहिगा
 तिविहमवेत्तं ति—यस्मिन् समये पुरुषवेदस्यावेदको जातस्तस्मादेव समयादारज्याप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणसंज्यख-
 नकोधान् युगपदुपशमयितुमारजते । उपशमनां च कुर्वतः प्रथमस्थितिबन्धे पूर्वे सख्यन्यः स्थितिबन्धः संज्यखनानां

संख्येयजागहीनो ज्वति, शेषाणां च संख्येयगुणहीनः । शेषं स्थितिघातादि तथैव । संज्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकात्रिकशेषायां अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणक्रोधदक्षिकं न संज्वलनक्रोधे प्रक्षिपति, किंतु संज्वलनमानादौ । द्व्यावलिकाशेषायां त्वागालो न ज्वति, किंतूदीरणैव । साप्युदीरणा तावत्प्रवर्तते यावदावलिका शेषा ज्वति । उदीरणावलिकायाश्च चरमसमये संज्वलनानां स्थितिवन्धश्चत्वारो मामाः । शेषकर्मणां तु संख्येयानि वर्षसहस्राणि । संज्वलनक्रोधस्य च बन्धोदयोदीरणाव्यवहृदः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणौ च क्रोधावुपशान्तौ । तदानीमेकामावलिकां समयोनावलिकाद्विकवद्धं च दक्षिकं मुक्त्वा शेषमन्यत्सर्वं संज्वलनक्रोधस्योपशान्तं, सापि चैका प्रथमस्थितिसत्का चरमावलिका स्तिवुकसंक्रमेण माने प्रक्षिप्यते । समयोनावलिकाद्विकवद्धं च दक्षिकं पुरुषवेदोक्तप्रकारेणोपशमयति संक्रमयति च । अनेनैव क्रमेण शेषानपि कषायान् त्रिविधान् त्रिप्रकारान् मानमायालोत्तरूपान् । पुनः कथञ्चूतानित्याह—त्रिविधान् प्रत्येकं त्रिप्रकारान् । तथाहि—अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणसंज्वलनजेदात् त्रिविधो मानः । एवं मायालोत्तावपि, तान् उपशमयति । तत्र संज्वलनोपशमना पुरुषवेदसमाऽवसेया । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणमानादीनां चोपशमना पद्मनोकषायसमा । नवरं 'पद्मगिर्इ आलिगा अहिग ति' संज्वलनानां प्रथमस्थितौ पुरुषवेदापेक्षया एका आवलिकाधिका । तथाहि—पद्मसु नोकषायेपूपशान्तेषु पुरुषवेदस्य प्रथमा स्थितिरेका समयमात्रा स्थितिरनुपशान्ता आसीत् । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणमानादिषु पुनरुपशान्तेषु संज्वलनमानादीनामनुपशान्ता प्रथमस्थितेरेकावलिकेति । इदं चातिसंक्षिप्तमुक्तमिति विशेषतो ज्ञायते—यदा संज्वलनक्रोधस्य बन्धोदयोदीरणा व्यवच्छिन्नाः । तदैव संज्वलनमानस्य

द्वितीयस्थितेः सकाशाद्दक्षिणमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । तत्रोदयसमये स्रोतं प्रक्षिपति । द्वितीयस्थिता-
 पसंख्येयगुणं । तृतीयस्थितावसंख्येयगुणं । एवं तावथावत्प्रथमस्थितेश्चरमसमयः । प्रथमस्थितिप्रथमसमये एष संज्वलन-
 मानस्य स्थितिवन्धश्चत्वारो मासाः । शेषाणां तु ज्ञानापरणीयादीनां संख्येयानि वर्षसहस्राणि । तदानीमेव च त्रीनपि
 मानान् युगपद्गुणशमयितुमारजते । संज्वलनमानस्य च प्रथमस्थितौ समयोनावल्लिकात्रिकशेषायामप्रत्याख्यानप्रत्याख्या-
 नापरणमानदक्षिकं न संज्वलनमाने प्रक्षिपति, किंतु संज्वलनमायादौ । अवल्लिकात्रिकशेषायां त्वागाहो न्यवधि-
 यते । तत उदीरणीय केषला प्रयतते । सापि तावथावदावल्लिकाचरमसमयः । तस एका प्रथमस्थितेरावल्लिका शेषीचूता
 तिष्ठति । तस्मिंश्च समये संज्वलनानां द्वौ मासौ स्थितिवन्धः । शेषकर्मणा तु संख्येयानि वर्षाणि । तदानीं च संज्वलन-
 मानस्य धन्योदयोदीरणा न्यवधिष्ठाः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानापरणमानौ चोपशान्तौ । संज्वलनमानस्यापि च प्रथ-
 मस्थितेरेकामावल्लिकां समयोनावल्लिकात्रिकञ्चाश्च क्षता मुक्त्वा शेषमन्यस्सर्षमुपशान्तं । तदानीमेव संज्वलनमायाद्विती-
 यस्थितेर्दक्षिणमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । पूर्वोक्तां च संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितिसत्कामेकामावल्लिकां
 क्षियुकसंक्रमेष्वास्वां संज्वलनमायायां प्रक्षिपति । समयोनावल्लिकात्रिकञ्चाश्च क्षताः पुरुषवेदक्रमेणोपशमयति संक्रमयति
 च । संज्वलनमायोदयप्रथमसमये च मायाहोत्रयोर्द्वौ मासौ स्थितिवन्धः । शेषकर्मणां संख्येयानि वर्षाणि । तत्समयादेव
 चारन्य तिस्रोऽपि माया युगपद्गुणशमयितुमारजते । ततः संज्वलनमायायाः प्रथमस्थितावावल्लिकात्रिकशेषायामप्रत्या-
 ख्यानप्रत्याख्यानापरणमायादक्षिकं संज्वलनमायायां न प्रक्षिपति, किंतु संज्वलनलोत्रे । आयल्लिकात्रिकशेषायां त्वागाहो

व्यवह्रियते । तत उदीरणैव केवला प्रवर्तते । सापि तावद्यावदावलिकाचरमसमयः । तस्मिंश्च समये संज्वलनमायालो-
 जयोः स्थितिवन्ध एको मासः । शेषकर्मणां तु संख्येयानि वर्षाणि । ततोऽनन्तरसमये संज्वलनमायायां वन्धोदयोदी-
 रणा व्यवह्रियते । अप्रत्याख्यानाप्रत्याख्यानावरणमाये चोपशान्ते । संज्वलनमायायाश्च प्रथमस्थितिसत्कामेकामावलिकां
 समयोनावलिकाद्विकवद्धाश्च लता मुक्त्वा शेषमन्यत् सर्वमुपशान्तं । तदानीमेव च संज्वलनलोचस्य द्वितीयस्थितेः
 सकाशाद्वलिकमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । पूर्वोक्तां च मायायाः प्रथमस्थितिसत्कामेकामावलिकां स्तिबुक-
 संक्रमेण संज्वलनलोचे संक्रमयति । समयोनावलिकाद्विकवद्धाश्च लताः पुरुषवेदक्रमेणोपशमयति संक्रमयति च ॥ ४८ ॥

संज्वलनलोचस्य प्रथमस्थितेः प्रमाणनिरूपणार्थमाह—

लोचस्स वेतिजागा विड्य तिजागोष्ठ किट्टकरणद्धा । एगफडुगवग्गणश्चणंतजागो उ ता हेष्ठा ॥४९॥

लोचस्स त्ति-संज्वलनलोचस्य प्रथमस्थितेस्त्रयो जागाः । तत्र प्रथमतो वी तिजागो प्रथमस्थितिं करोति वयोस्त्रि-
 जागयोर्द्वितीयस्थितेः समाकृष्य दक्षिणं निक्षिपतीत्यर्थः । तत्र प्रथमस्त्रिजागोऽश्वकर्णकरणाद्धासंज्ञः, द्वितीयः किट्टिक-
 रणाद्धासंज्ञः । संज्वलनलोचोदयप्रथमसमय एव च त्रीनपि लोचान् अप्रत्याख्यानादीन् युगपदुपशमयितुमारजते । उप-
 शमनाविधिः प्राग्वत् । तत्राश्वकर्णकरणाद्धासंज्ञे प्रथमे तिजागे वर्तमानः पूर्वस्पर्धकैः न्यः प्रतिसमयं दक्षिणं गृहीत्वा तस्य
 चात्यन्तहीनरसतामापाद्यापूर्वाणि स्पर्धकानि करोति । आसंसारं हि परित्रमता न कदाचनापि वन्धमाश्रित्येहशानि
 स्पर्धकानि कृतानि, किंतु संप्रत्येव विशुद्धिप्रकर्षवशात् करोतीत्यपूर्वाण्युच्यन्ते । तत एवमपूर्वस्पर्धकानि कुर्वतः संख्येयेषु

स्थितियन्धेषु गतेषु सत्सु अश्वकर्षणकरणाञ्चा व्यतिक्रामति । ततः किष्टिकरणाञ्चायां प्रविशति । तदानीं च सज्यखनखो-
 जस्य स्थितियन्धो दिनपृथक्स्वप्रमाणः । शोपकर्मणां तु वर्षपृथक्स्वमानः । किष्टिकरणाञ्चायां च पूर्वस्पर्धकेन्योऽपूर्वस्पर्ध-
 केन्यश्च दक्षिकं गृहीत्या प्रतिसमयमनन्ताः किष्टीः करोति । किष्टयो नाम पूर्वस्पर्धकापूर्वस्पर्धकेन्यो वर्गणा गृहीत्वा
 तासामनन्तगुणहीनरसत्तामापाद्य बृहदन्तराखतया यद्व्यवस्थापन । यथा यासामेवासत्कल्पनयाऽनुजागजागानां शतमे-
 कोत्तरं द्युत्तरं चासीत् । तासामेवानुजागजागानां पञ्चकं पञ्चदशकं पञ्चविंशतिरिति । संप्रति पतासामेव किष्टीनां वि-
 शोपप्ररूपणार्थमाह—‘एगकऋगेत्यादि’ ताः किष्टीः एकस्मिन् अनुजागस्पर्धके या अनन्तवर्गणास्तासामनन्ततमे जागे
 यापत्यो वर्गणास्तावत्प्रमाणाः प्रथमसमये करोति । ताश्चानन्ताः । ननु ताः किं सूर्यजघन्यानुजागस्पर्धकानुजागेन सदृशाः
 करोति, अत ततोऽपि हीनाः! अच्यते—ततोऽपि हीनाः, तथा चाह—‘हेजा’ यत्सर्वजघन्यमनुजागस्पर्धकं तस्याधस्तात्
 करोति ततोऽप्यनन्तगुणहीनरसाः करोतीत्यर्थः ॥ ४९ ॥

अणुसमयं सेढीए असखगुणहाणि जा अपुवाळ । तद्विवरीयं दक्षियं जहन्नगाई विसेसूणं ॥ ५० ॥

अणुसमयं ति—या अपूर्वाः प्रतिसमयं नया नयाः किष्टीः करोति ताः प्रतिसमयं गणनातोऽसंख्येयगुणवानेः श्रेण्या
 दृष्टव्याः । नवत्वं च प्रतिसमय यथोत्तरमनन्तगुणहीनरसत्वाद्यसेयं । इयमत्र जावना—प्रथमसमये प्रजृप्ताः किष्टीः
 करोति । द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणहीनाः । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणहीनाः । परं तावदाच्यं यावत् किष्टीकर-
 णाञ्चायाश्चरमसमयः । ‘तद्विवरीयं दक्षियं ति’ दक्षिकं तद्विपरीतं किष्टिसख्याविपरीतमवगन्तव्यं । तद्यथा—प्रथमसमये

सकलकिट्टिगतं दक्षिकं सर्वस्तोकं । ततो द्वितीयसमये सकलकिट्टिगतं दक्षिकमसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमये सम-
स्तकिट्टिगतं दक्षिकमसंख्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं यावत् किट्टिकरणाद्वायाश्चरमसमयः । तथा प्रथमसमयकृतासु किट्टिपु
सामान्येनानुजागः सर्वप्रचूतः । ततो द्वितीयसमयकृतासु किट्टिप्वनन्तगुणः । ततोऽपि तृतीयसमयकृतासु अनन्तगुणः ।
एवं तावद्वाच्यं यावत् किट्टिकरणाद्वाचरमसमयः । संप्रति प्रथमसमये कृतानां किट्टीनां परस्परं प्रदेशप्रमाणनिरूपणार्थ-
माह—‘जहृषगाई विसेसूणं ति’ जघन्यां किट्टिमादिं कृत्वा परतः क्रमेण प्रतिकिट्टि विशेषोन्नं विशेषोन्नं प्रदेशाग्रमजि-
धानीयं । इयमत्र जावना—प्रथमसमयकृतासु किट्टिपु मध्ये या सर्वमन्दानुजागा किट्टी तस्याः प्रदेशाग्रं सर्वप्रचूतं ।
ततोऽनन्तरेणानन्तगुणेनानुजागेनाधिकायां द्वितीयकिट्टौ प्रदेशाग्रं विशेषहीनं । ततोऽप्यनन्तरेणानुजागेनाधिकायां
तृतीयकिट्टौ विशेषहीनं । एवमनन्तरानन्तरानुजागाधिकासु किट्टिपु विशेषहीनं विशेषहीनं तावद्वाच्यं यावत्प्रथमसम-
यकृतानां किट्टीनां मध्ये सर्वोत्कृष्टा किट्टिरिति । एवं सर्वेष्वपि समयेषु प्रत्येकं जावनीयम् ॥ ५० ॥

अणुजागो णंतगुणो चाउम्मासाइ संखजागूणो । मोहे दिवसपुहुत्तं किट्टीकरणाइसमयस्मि ॥ ५१ ॥

अणुजागो ति—प्रथमसमयकृतानां किट्टीनामनुजागो यथोत्तरमनन्तगुणो वाच्यः । तथा—प्रथमसमयकृतानां
किट्टीनां मध्ये या सर्वमन्दानुजागा किट्टी सा सर्वस्तीकानुजागा । ततो द्वितीयाऽनन्तगुणानुजागा । ततोऽपि तृतीया-
ऽनन्तगुणानुजागा । एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रथमसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये सर्वोत्कृष्टानुजागा किट्टिरिति । एवं द्विती-
यादिष्वपि समयेषु किट्टीनां प्ररूपणा कर्तव्या । संप्रत्यासामेव किट्टीनां परस्परमद्वयमुच्यते—प्रथमसमयकृतानां

किट्टीनां मध्ये या सर्ववक्षुप्रदेशा किट्टी सा स्तोकप्रदेशा । ततो द्वितीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वाक्षुप्रदेशा
 किट्टी साऽसंख्येयगुणप्रदेशा । ततोऽपि तृतीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वाक्षुप्रदेशा साऽसंख्येयगुणप्रदेशा ।
 एवं तावद्वक्ष्यं यावच्चरमसमयाः । तथा प्रथमसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वमन्दानुजागा किट्टी सा सर्वप्रचूज्जा-
 नुजागा । ततो द्वितीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वोत्कृष्टानुजागा किट्टी साऽनन्तगुणहीना । ततोऽपि तृतीय-
 समयकृतानां किट्टीनां मध्ये सर्वोत्कृष्टानुजागाऽनन्तगुणहीना । एवं तावद्वक्ष्यं यावच्चरमसमयाः । 'थाचम्मासेत्यादि
 मोहे मोहनीये संज्वलनानां चातुर्मासिकात् स्थितिवन्धादारन्यान्योऽन्यः स्थितिवन्धः संख्येयेन जागेनोन अनन्तरस्ता-
 यद्वक्ष्यो यावत् किट्टिकरणाद्वायाः प्रथमसमये दिवसपृथक्त्वप्रमाणः स्थितिवन्धो जयति । स च प्रायस्तथैषोक्तः ॥५१॥
 निम्नमुद्बुत्तो संखिज्जोसु य घाईणि विणपुद्बुत्तं ता । वाससहस्सपुद्बुत्तं अंतो विवसस्स अंतो सिं ॥५२॥
 वाससहस्सपुद्बुत्ता विवसस्स अंतो अघाइकम्माणं । लोचस्स अणुवसंतं किट्टीत्तं जं च पुबुत्तं ॥ ५३ ॥

निम्नमुद्बुत्तो चि-अत्रेति पटीसप्तम्योरर्थं प्रत्यजेदात् अस्या इति दृष्टव्यं । ततश्चास्याः किट्टिकरणाद्वायाः संख्येयेषु
 जागेषु गतेषु ससु संज्वलनलोचस्य स्थितिवन्धो निम्नमुद्बुत्तोऽन्तर्मुद्बुत्तप्रमाणो जयति । त्रयाणां च घातिकर्मणां दिनपृ-
 थक्त्वं दिनपृथक्त्वमानाः, नामगोत्रयेदनीयानां वर्षसहस्रपृथक्त्वं प्रचूतवर्षसहस्रप्रमाणः । पृथक्त्वशब्दोऽत्र बहुत्ववाची ।
 तथा किट्टिकरणाद्वाया अन्ते चरमसमये संज्वलनलोचस्य स्थितिवन्धोऽन्तर्मुद्बुत्तप्रमाणः । केशलमिदमन्तर्मुद्बुत्तं स्तोकत-
 रमवसेयं । तथा 'सिं ति' तेषां घातिकर्मणामन्तर्दिवसस्याहोरात्रस्य स्थितिवन्धः । अघातिनां पुनर्नामगोत्रयेदनीयानां

वर्षसहस्रपृथक्त्वात् वर्षसहस्रपृथक्त्वप्रमाणात् स्थितिवन्धात् अन्यो हीनो हीनतरः स्थितिवन्धो ज्वन् तस्मिन् किट्टि-
 करणाद्वाचरमसमये-द्विवर्षस्य द्वयोर्वर्षयोरन्तर्मध्ये ज्वति । तथा किट्टिकरणाद्वायां समयोनावलिकात्रिकशेषायामप्रत्या-
 ख्यानप्रत्याख्यानावरणलोचदलिकं संज्वलनलोचे न संक्रमयति । किंतु स्वस्थान एव स्थितमुपशमं नीयते । द्वावलि-
 काशेषायां पुनः किट्टिकरणाद्वायां वादरसंज्वलनलोचस्यागालो न ज्वति, किं तूदीरणैव । सापि तावद्यावदावलिका ।
 तस्याश्च उदीरणावलिकायाश्चरमसमये यत् किट्टीकृतं द्वितीयस्थितिगतं, यच्च पूर्वोक्तं समयोनावलिकाद्विकवद्भ्रमित्यर्थः,
 या चैकावलिका किट्टिकरणाद्वायाः शेषीजूता, एतत्सर्वं लोचस्य संज्वलनलोचस्यानुपशान्तं वर्तते, शेषं पुनरुपशान्तं ।
 तथा तस्मिन्नेव समये द्वावप्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणलोचावुपशान्तौ । संज्वलनलोचवन्धव्यवहृदो वादरसंज्वलन-
 लोचोदयोदीरणव्यवहृदश्च । एष एव चानिवृत्तिवादरसंपरायगुणस्थानकचरमसमयः ॥ ५२-५३ ॥

सेसङ्गं तणुरागो तावर्ष्या किट्टिं य पढमठिर्ई । वज्जिय असंखजागं हेहुवरिमुदीरई सेसा ॥ ५४ ॥

सेसङ्गं ति-शेषाङ्गं शेषकालं तृतीये विजागे इत्यर्थः । सूक्ष्मरागः सूक्ष्मसंपरायो ज्वति । ताश्च प्राकृताः किट्टीर्वि-
 तीयस्थितेः सकाशात् कियतीः समाकृष्य प्रथमस्थितिं तावतीं सूक्ष्मसंपरायाद्वातुश्यां करोति । किट्टिकरणाद्वायाश्चा-
 न्तिममावलिकामात्रं स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । तथा प्रथमान्तिमसमयकृताः किट्टीर्वर्जयित्वा शेषाः किट्टयः सूक्ष्मसं-
 परायाद्वायाः प्रथमसमये उदयमागच्छन्ति । 'वज्जियेत्यादि' चरमसमयकृतानां किट्टीनां अधस्तादसंख्येयं जागं प्रथमसमय-
 कृतानां चोपरितनमसंख्येयतमं जागं वर्जयित्वा शेषाः किट्टीरुदीरयति ॥ ५४ ॥

गिष्णुंतो य मुयंतो अस्खजाग तु चरमसमयम्भि । उवसामेइ य विईय विइं पि पुधं व सवञ्जं ॥ ५५ ॥

गिष्णुतो य चि-द्वितीये समये उदयप्राप्तानां किट्टीनामसंस्थेयं जाग मुषति उपशान्तत्वाद्बुदये न ददातीत्यर्थः । अपूर्वं चासंस्थेयजागमनुजयनार्यमुदीरणाकरणेन गृह्णाति । परं ग्रहणमोक्षौ कुर्वन् तावज्जातव्यो यायत्सूक्ष्मसंपरायाञ्चायाश्चरमसमयः । द्वितीयस्थितिगतमपि दक्षिणं सूक्ष्मसंपरायाञ्चाप्रथमसमयादारभ्य सर्वाञ्च सफळामपि सूक्ष्मसंपरायाञ्चां यायत् पूर्णयद्बुपशमयति । समयोनायदिकादिकवद्मपि दक्षिणमुपशमयति । सूक्ष्मसंपरायाञ्चायाश्च चरमसमये ज्ञानावस्थादर्शनापरणान्तरायाणामान्तमौहूर्तिकः स्थितिवन्धः, नामगोत्रयोश्च पौरुशमुहूर्तप्रमाण, घेदनीयस्य च चतुर्दशतिमुहूर्तमानः । तस्मिन्नेव चरमसमये सफळमपि मोहनीयमुपशान्त । ततोऽनन्तरसमये उपशान्तमोहगुणस्थानकमयामोति ॥ ५५ ॥

उवसंतञ्जा जिज्ञमुद्बुतो तीसे य संखतमतुद्धा । गुणसेढी सवञ्ज तुद्धा य पयसकालेहिं ॥ ५६ ॥

उवसतञ्ज चि-जिज्ञमुद्बुतोऽन्तर्मुद्बुते उपशान्ताञ्चा उपशान्तमोहगुणस्थानकाञ्चा । तत्र च गुणश्रेणिमारचयति । तस्या उपशान्ताञ्चाया यः संस्थेयतमो जागस्तावत्प्रमाणा । साश्च गुणश्रेणीः सर्वा अपि सर्वाञ्चा सफळामपि उपशान्ताञ्चां यायत् प्रदेशापेक्षया कालापेक्षया च तुद्ध्याः करोति, अयस्थितपरिणामत्वात् ॥ ५६ ॥

उवसंता य अकरणा संकमणोवहृणा य विठितिगे । पद्याणुपुविगाय परिवरुइ पमत्तविरतो चि ॥ ५७ ॥

उवसंत चि-उपशान्ता मोहनीयप्रकृतयोऽकरणाः करणरहिता नयन्ति संकमणोवर्तनापवर्तनोदीरणानिघञ्चिनिका-

चनाकरणानामयोग्या ज्वन्तीत्यर्थः । दृष्टित्रिके दर्शनमोहनीयत्रिके पुनरुपशान्तेऽपि संक्रमणापवर्तने ज्वतः । तत्र संक्रमो मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः सम्यक्त्वे, अपवर्तना पुनस्त्रयाणामपि । एवं क्रोधेन श्रेणिं प्रतिपन्नस्य द्रष्टव्यं । यदा तु मानेन श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा मानं वेदयन्नेव प्रथमतो नपुंसकवेदोक्तक्रमेण क्रोधत्रिकमुपशमयति । ततः क्रोधोक्तप्रकारेण मानत्रिकं, शेषं तथैव । यदा तु मायया श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा मायां वेदयन्नेव प्रथमतो नपुंसकवेदोक्तप्रकारेण क्रोधत्रिकं, ततो मानत्रिकं । ततः क्रोधोक्तप्रकारेण मायात्रिकं, शेषं तथैव । यदा तु लोचनेन श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा लोचं वेदयन्नेव प्रथमतः क्रोधत्रिकं नपुंसकवेदोक्तक्रमेणोपशमयति । ततो मानत्रिकं, ततो मायात्रिकं, तत उक्तप्रकारेण लोचत्रिकमिति । संप्रति प्रतिपात उच्यते—सोऽपि द्विधा ज्वद्भ्येण अद्भ्येण च । तत्र ज्वद्भ्यो म्रियमाणस्य, अद्भ्य उपशान्ताद्भ्या व्यवहृदः । तत्र यो ज्वद्भ्येण प्रतिपतति तस्य प्रथमसमये एव सर्वाण्यपि करणानि प्रवर्तन्ते । प्रथमसमये च यानि कर्माण्युदीर्यन्ते तान्युदयावलिकायां प्रवेशयति । यानि च नोदीरणामागच्छन्ति तेषां दलिकानि उदयावलिकाया वहिस्ताजोपुञ्जाकारसंस्थितानि विरचयति । यः पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकाद्भ्यपरिद्भ्येण प्रतिपतति स येनैव क्रमेण स्थितिघातादीन् कुर्वन्नारूढस्तेनैव क्रमेण पश्चानुपूर्व्या स्थितिघातादीन् कुर्वन् प्रतिपतति । स च तावत्प्रतिपतति यावत्प्रमत्तसंयतगुणस्थानकं ॥ ५७ ॥

उकृष्टिता विश्विहिं उदयादिसुं खिवश् दवं । सेठीँ विसेसूणं श्रावद्विजपिं असंखगुणं ॥ ५८ ॥

उकृष्टित्ति-उपशान्तमोहगुणस्थानकात् प्रतिपतन् क्रमेण संज्वलनलोजादीनि कर्माण्यनुज्वति । तद्यथा—प्रथमतः

सम्बलनखोज, ततो यत्र भायोदयव्ययद्वेदस्तत आरन्ध्र माया । ततो यत्र मानोदयव्ययद्वेदस्ततोऽर्वाक् मानं । ततो यत्र क्रोधोदयव्ययद्वेदस्तत आरन्ध्र क्रोध । इत्थं च क्रमेषोदयसमयप्राप्तानामनुभवनाथं तेषां द्वितीयस्थितेः सकाशाद्विद्वि-
 कमपकृष्य समाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति । उदयादिषु चोदयसमयप्रचूर्तिषु च स्थितिषु श्रेष्ठ्या विशेषोन्नं विशेषोन्नं प्रहि-
 पति । तद्यथा—उदयसमये प्रचूर्तं । ततो द्वितीयसमये विशेषहीनं । ततोऽपि तृतीयसमये विशेषहीनं । एव तावदाख्यं
 पापदुःखावधिकायाश्चरमसमयः । तत उदयावधिकाया उपरि असंख्येयगुण । तद्यथा—उदयावधिकाया उपरि प्रथ-
 मसमये प्राक्तनानन्तरसमयद्विकनिक्षेपापेक्षयाऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमये-
 ऽसंख्येयगुणं । एवं तावच्छक्यं यावद्गुणश्रेणीशिरः । ततः परतः पुनरपि प्रागुक्तक्रमेण विशेषहीनो दक्षिणनिक्षेपः ॥५०॥

वेदंतीण्येयं इयरासिं आदिगाणं वाहिरत् । न हि संक्रमोणुपुर्विं तावद्विगोदीरणानुपि ॥ ५१ ॥

वेदंतीण्येयं ति—एष पूर्वोक्तो दक्षिणनिक्षेपस्तस्काखवेद्यमानप्रकृतीनामपसेयः । इतरासां त्ववेद्यमानानामावधिकाया
 उपर्येव दक्षिणनिक्षेपः । सोऽप्यसंख्येयगुणतया तावदावधिश्रेणीशिरः । ततः परतः पुनरपि प्रागुक्तक्रमेण विशेषहीनो
 विशेषहीनः । 'न हीत्यादि' हिशब्दोऽवधारणे । ततोऽयमर्थः—आनुपूर्व्येयं संक्रमो न जयति, किं त्वनानुपूर्व्याऽपि
 जयति । तथा पन्धानन्तर पक्षामावधिकानामुपरि उदीरणा जयतीति प्राक् यदुक्तं तस्य जयति, किं तु पन्धावधिका-
 मात्रातिक्रमेऽपि उदीरणा जयतीति ॥ ५१ ॥

वेदंतीण्येयं संजसण्णाप अदिगा उ मोहगुणसेढी । तुह्वा य जयारूढो अतो य सेसेहि से तुह्वा ॥ ५० ॥

वेङ्कमाण्ति-मोहनीयस्य मोहनीयप्रकृतीनां गुणश्रेणिः कालमाश्रित्य वेद्यमानसंज्वलनकालादज्यधिका प्रतिपतता सता प्रारञ्च्यते, समारोहकालगुणश्रेण्यपेक्षया तु तुट्या । तथा 'जयं ति' प्राकृतत्वात् स्त्रीत्वनिर्देशः, येन संज्वलने-नोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्तमुदयेन प्राप्तः सन् ततः प्रचृति तस्य गुणश्रेणिं शेषकर्मसत्कगुणश्रेणिभिः सह तुट्यामारञ्जते । यथा कश्चित्संज्वलनक्रोधेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्ततः श्रेणेः प्रतिपतन् यदा संज्वलनक्रोधमुदयेन प्राप्तस्ततः प्रचृति तस्य गुणश्रेणिः शेषकर्मभिः समाना ज्वति । एवं मानमाययोरपि वाच्यं । संज्वलनलोचनेन पुनरुपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य प्रतिपातकाले प्रथमसमयादेवारञ्च्य संज्वलनलोचस्य गुणश्रेणि शेषकर्मगुणश्रेणिभिः सह तुट्या प्रवर्तते । शेषकर्मणां पुनरुपशमश्रेणिमारोहतो यत् यत्र बन्धनसंक्रमादि वृत्तं तत्तथैव प्रतिपततोऽपि क्रमेण पश्चानुपूर्व्या अन्यूनातिरिक्तं वेदितव्यं ॥६०॥
खवगुवसामगपन्वियमाण्दुगुणो तर्हि तर्हि बंधोऽणुजागो णंतगुणो असुजाण सुजाण विवरीत् ॥६१॥

खवगुवसामग ति-रूपकस्य रूपकश्रेणिमारोहतो यस्मिन् स्थाने यावान् स्थितिवन्धस्तस्मिन्नेव स्थाने उपशमश्रेणि-मारोहतस्तावान् स्थितिवन्धो द्विगुणो ज्वति । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने उपशमश्रेणीतः प्रतिपततो द्विगुणो ज्वतीति । रूपकसत्कस्थितिवन्धापेक्षया चतुर्गुणो ज्वतीत्यर्थः । तथा रूपकस्य यस्मिन् स्थानेऽशुचप्रकृतीनामनुजागो यावान् ज्वति, तदपेक्षया तस्मिन्नेव स्थाने तासामेवाशुचप्रकृतीनामुपशमकस्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने तासा-मेवाशुचप्रकृतीनामुपशमश्रेणीतः प्रतिपततोऽनन्तगुणः । 'सुजाण विवरीत् ति' शुचप्रकृतीनां पुनरनुजागो विपरीतो वाच्यः । स चैवं—उपशमश्रेणीतः प्रतिपततो यस्मिन् स्थाने शुचप्रकृतीनां यावान् अनुजागो ज्वति, तदपेक्षया तस्मिन् स्थाने

तासामेव शुचप्रकृतीनामुपशमकस्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने तासामेव शुचप्रकृतीनां रूपकस्यान-
न्तगुणः । शेषं यथाऽऽरोहतस्तथा प्रतिपततोऽपि वेदितव्यं, यावत्प्रमत्तसंयतगुणस्थानं ॥ ६१ ॥

किञ्चापमत्ततद्वियरताणे परिवृत्ति बहुसहस्ताणि । हि छिन्नाणंतरद्गुं आसाण वा वि गच्छिन्ता ॥ ६२ ॥

किञ्च चि-प्रमत्ताप्रमत्तसंयतगुणस्थानकयोः प्रकृतानि सहस्राणि यावत् परिवृत्तीः कृत्या कश्चिदघस्तनमनन्तरं गुण-
स्थानकधिकं याति । कोऽपि देशधिरतोऽपि जयति । कोऽपि अधिरतसम्यग्दृष्टिरपि जयतीत्यर्थः । येषां मतेनानन्तानु-
बन्धिनामुपशमना जयति तेषां मतेन कश्चित्सासादनजावमपि गच्छति ॥ ६२ ॥

उयसमसम्पत्तद्धा अंतो आरुस्कया धुवं देवो । तिसु आउगेसु वज्रेसु जेष सेर्हि न आरुहइ ॥ ६३ ॥

उयसम चि-श्रौपशमिकसम्यक्त्वाद्वायां वर्तमानो यदि कश्चिदायुःक्षयात्काखं करोति तर्ह्यधश्यं देवो जयति । अपि
च सास्वादनजावमपि गतं सन् काखं करोति, तथापि स देव एव जयति । यत आह-येनकारणेन देवायुर्वर्धितेषु शोपेषु
त्रिव्यायुःषु मध्येऽन्यत्तमस्मिन्नायुषि वज्रे श्रेणिमुपशमश्रेणिं नारोहति । ततः श्रेणिस्थितः श्रेणीतः काखं कृत्या देव एव जयति ६३

उग्यानियाणि करणाणि उवयच्छिमाङ्गं श्यस्तुल्लं । एगजवे डुरकुत्तो चरित्तमोहं उवसमेइ ॥ ६४ ॥

उग्यानियाणि चि-करणानि बन्धनसक्रमणादीनि उपशमश्रेणमारोहतो यत्र यत्र स्थाने यानि यानि व्ययच्छिन्नस्था-
नानि उपशमश्रेणीतः प्रतिपततः सतस्तघत्स्थानं प्राप्तस्य तानि तानि उग्यादितानि जयन्ति तानि तानि तत्र प्रवर्तन्त-

इत्यर्थः । तथोदयस्थित्यादिकं उदयस्थितिवन्धादिकं, इतरतुदयं उपशमश्रेण्यारोहज्ञान्युदयस्थित्यादितुदयं, उपशमश्रे-
णिमारोहतो यत्र यत्र यद्यत् उदयस्थित्यादिकं व्यवञ्चिन्नं प्रतिपातेऽपि तत्र तत्र तत्तत् उदयस्थित्यादिकं प्रवर्तते इत्यर्थः ।
तथैकस्मिन् जवे षौ वारौ चारित्रमोहमुपशमयति उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते इत्यर्थः । न तु तृतीयमपि वारं ॥ ६४ ॥

एवं पुरुषवेदोदयेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य विधिरुक्तः, संप्रति स्त्रीवेदेन प्रतिपन्नस्योच्यते—

उदयं वज्जी इत्थं इत्थिं समयश्च श्रवेयगा सत्त । तद् वरिसवरो वरिसवरिं इत्थिं समगं कमारजे ॥ ६५ ॥

उदयं ति—इह स्त्री उपशमश्रेणिं प्रतिपन्ना सती प्रथमतो नपुंसकवेदमुपशमयति, पश्चात् स्त्रीवेदं । तं च तावदुपश-
मयति यावत्स्वोदयस्य द्विचरमसमयः । तस्मिंश्च समये एकां चरमसमयमात्रामुदयस्थितिं वर्जयित्वा शेषं सकलमपि
स्त्रीवेदस्य सत्कं दक्षिकमुपशमितं । ततश्चरमसमये व्यतिक्रान्ते श्रवेदका सती पुरुषवेदहास्यादिकाः सप्त प्रकृतीर्युगपदु-
पशमयितुमारभते । शेषं पुरुषवेदेनेव श्रेणिं प्रतिपन्नस्य वेदितव्यं । संप्रति नपुंसकवेदेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य विधि-
माह—‘तद्देत्यादि’ वर्षवरो नपुंसक उपशमश्रेणिं प्रतिपन्नः सन् । तथेति एकामुदयस्थितिं मुक्त्वेत्यर्थः । समकं युगपत्
नपुंसकवेदस्त्रीवेदावुपशमयति । ‘कमारजे’ इति क्रमेणारब्धे सति । तत्रायं संप्रदायः—स्त्रीवेदेन पुरुषवेदेन वा उपश-
मश्रेणिं प्रतिपद्यमानो यस्मिन् स्थाने नपुंसकवेदमुपशमयति तद्दूरं यावन्नपुंसकवेदेनापि श्रेणिं प्रतिपन्नः सन् नपुंसकवे-
दमेव केवलमुपशमयति । तत ऊर्ध्वं पुनर्नपुंसकवेदं स्त्रीवेदं च युगपदुपशमयितुं लग्नः । स च तावज्जतो यावन्नपुंसक-
वेदाद्याया द्विचरमसमयः । तस्मिंश्च समये स्त्रीवेद उपशान्तः । नपुंसकवेदस्य च एका समयमात्रोदयस्थितिर्वर्तते ।

शेषं सर्वमुपशान्तं । तस्यामप्युदयस्थितायतिक्रान्तायामयेदको जवति । ततः पुरुषवेदादिकाः सप्त प्रकृतीर्युगपदुपशम-
यितुं यतते । शेषं तथैव ॥ ६५ ॥

सदेधमुक्ता सर्वोपशमना, संप्रति देशोपशमनामजिघातुकाम आह—

पगइतिईं अणुजागप्पएसमूत्तराहि पविन्नत्ता । देसकरणोवसमणा तीएसमियस्स अछपर्यं ॥ ६६ ॥

पगइ चि-देशतः करणाज्यां यथाप्रवृत्तापूर्वकरणसंज्ञान्यां कृत्या प्रकृत्यादीनामुपशमना देशकरणोपशमना । इदमुक्तं
जवति—यथाप्रवृत्तकरणापूर्वकरणान्यां यत् प्रकृत्यादिकं देशतः उपशमयति, न सर्वात्मना सा देशकरणोपशमना ।
सा च चतुर्विधा, तद्यथा—प्रकृतिदेशोपशमना, स्थितिदेशोपशमना, अनुजागदेशोपशमना, प्रदेशदेशोपशमना चेति ।
पुनरप्येकैका विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तथा च देशकरणोपशमनया शमितस्य उपशमं नीतस्य ।
इदमर्थपदमिदं तात्पर्यं ॥ ६६ ॥

तदेवाह—

उवट्टणउवट्टणसंकमणाइं च तिन्नि करणाइं । पगइतयासमईंत्तं पट्टु नियट्ठिमि वट्टंतो ॥ ६७ ॥

उवट्टणउ चि-देशोपशमनया उपशमितस्य कर्मण उवर्तनापवर्तनासंक्रमरूपाणि त्रीणि करणानि प्रवर्तन्ते, नान्यानि
करणानि उदीरणाप्रचृतीनि । एष देशोपशमनाया विशेषः । तथा मूलप्रकृतिमुत्तरप्रकृतिं या तथा देशोपशमनया उप-
शमयितुं प्रष्टुः समर्थो निवृत्तिकरणेषुऽपूर्वकरणेषु वर्तमानः । इह निवृत्तिग्रहणं पर्ययसानार्थं वेदितव्यं । तत इदमुक्तं

जवति—सर्वेऽप्येकद्वित्रिचतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियतिर्यङ्गनारकदेवा मनुष्याश्च यथासंज्ञवमपूर्वकरणपर्यवसानाः सर्व-
कर्मणां देशोपशमनास्वामिनोऽवसेयाः ॥ ६७ ॥

एतदेव ज्ञावयति—

दंसणमोहाणंताणुबंधिणं सगनियद्विउं णुपिं । जा उवसमे चउद्धा मूढुत्तरणाश्संताउं ॥ ६७ ॥

दंसण ति—दर्शनमोहनीयानन्तानुबन्धिनां स्वकीयात् स्वकीयात् अपूर्वकरणात् परतो देशोपशमना न जवति । तत्र दर्शनत्रिकस्य रूपका अविरता देशविरता विरता वा, उपशमकास्तु विरताः स्वापूर्वकरणान्तसमयं यावद्देशोपशमनां कुर्वन्ति । अनन्तानुबन्धिनां पुनर्विसंयोजने चातुर्गतिका अपि स्वापूर्वकरणान्तिसमयं यावद्देशोपशमकाः, न परतः । शेषाणां पुनश्चारित्रमोहनीयप्रकृतीनामुपशमनायां रूपणायां वा यावदपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमयस्तावद्देशोपशमना । शेषाणां सर्वोपशमना न जवति, किं तु देशोपशमनैव । सापि चापूर्वकरणस्थानकं यावदवगन्तव्या । तथा या मूलप्रकृतय उत्तरप्रकृतयो वाऽनादिसत्ताकास्ता उपशमे देशोपशमनामधिकृत्य चतुर्विधाः, तद्यथा—सादयोऽनादयो ध्रुवा अर्धुवाश्च । तत्र मूलप्रकृतयोऽष्टावपि चतुर्विधाः । तथाहि—अपूर्वकरणगुणस्थानकात् परतो गत्वा प्रतिपत्तां सा देशोपशमना प्रवर्तमाना सादिः । तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादिः । ध्रुवा अर्धुवानां । जव्यानां त्वध्रुवा । कृता मूलप्रकृतीनां साद्यनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां सा क्रियते—तत्र वैक्रियसप्तकाहारकसप्तकमनुष्यद्विकदेवद्विकनरकद्विकसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वोच्चैर्गोत्ररूपोद्घलनयोग्यत्रयोविंशतितीर्थकरायुश्चतुष्टयवर्जितं शेषं त्रिंशदुत्तरं प्रकृतिशतं ध्रुवस-

त्कर्म, तस्य देशोपशमना चतुर्विधा, तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवाऽघ्रुवा च । तथाहि—मिथ्यात्वानन्तानुबन्धिनां स्वस्था-
 पूर्वकरणात्परतो देशोपशमना न जयति । शेषकर्मणां त्वपूर्वकरणगुणस्थानकात्परतो न जयति । ततः परतः स्थानात्
 प्रच्ययमानानां प्रयत्नमाना सादिः । तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादिः । ध्रुवाघ्रुवे पूर्ववत् । शेषाणां तूच्चखनयोग्यत्रयोर्विंश-
 त्यादीनामष्टाविंशतिप्रकृतीनामधुवसत्कर्मत्यादेय देशोपशमना सादिरध्रुवा च विज्ञेया ॥ ६७ ॥

संप्रति देशोपशमनामधिकृत्य प्रकृतिस्थानप्ररूपणार्थमाह—

चत्तरादिजुया वीसा एकवीसा य मोहठाणाणि । संकमनियट्टिपाउग्गाइं सजसाइं नामस्स ॥ ६८ ॥

चत्तरादिजुय चि-मोहनीयस्य देशोपशमनामधिकृत्य पद प्रकृतिस्थानानि । तद्यथा—चतुरादियुता विंशतिरेकविंश-
 तिस्य चतुर्विंशतिः, पञ्चविंशतिः, षड्विंशतिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकविंशतिश्चेत्यर्थः । शेषाणि पुनरनिवृत्ति-
 वादरे प्राप्यन्ते इति कृत्या न संजवन्ति । तत्राष्टाविंशतिस्थानं मिथ्यादृष्टिसास्वादनसम्यग्मिथ्यादृष्टिवेदकसम्यग्दृष्टीनां
 प्राप्यते । सप्तविंशतिस्थानं छद्दखितसम्यक्त्यस्य मिथ्यादृष्टेः सम्यग्मिथ्यादृष्टेर्वा । षड्विंशतिस्थानं छद्दखितसम्यक्त्यस-
 म्यग्मिथ्यात्वस्थानादिमिथ्यादृष्टेर्वा । पञ्चविंशतिस्थानं षड्विंशतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेः सम्यक्त्यमुत्पादयतोऽपूर्वकरणात्प-
 रतो वेदितव्य, तस्य मिथ्यात्वदेशोपशमनाया अज्ञावात् । तथाऽनन्तानुबन्धिनामुच्चखनेऽपूर्वकरणात्परतो वर्तमानस्य
 चतुर्विंशतिस्थानं, चतुर्विंशतिसत्कर्मणो वा चतुर्विंशतिस्थान । ह्यपितसप्तकस्य एकविंशतिस्थानं । संप्रति नामकर्मणः
 प्रकृतिस्थानान्याह—‘सकमेत्यादि’ प्रकृतिस्थानसंक्रमे नाज्ञो यानि यथाःकीर्त्या सह स्थानान्युक्तानि ताम्येव निवृत्ति-

प्रायोग्यानि अपूर्वकरणप्रायोग्यानि ज्वन्ति देशोपशमनायोग्यानि ज्वन्तीत्यर्थः । तानि चेमानि, तद्यथा—त्र्युत्तरशतं' ह्युत्तरशतं, षण्वतिः, पञ्चनवतिः, त्रिनवतिः, चतुरशीतिः, द्व्यशीतिश्चेति । तत्रादिमानि चत्वारि यावदपूर्वकरणगुणस्थान- कचरमसमयस्तावदेदितव्यानि, न परतः । शेषाणि च त्रीणि त्रिनवतिचतुरशीतिद्व्यशीतिरूपाणि एकेन्द्रियादीनां ज्वन्ति । श्रेणिं प्रतिपद्यमानानां तु न संजवंति । शेषाणि तु स्थानानि अपूर्वकरणगुणस्थानकात्परतो लक्ष्यन्ते, नार्वागिति देशोपशम- नायोग्यानि । ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामेकैकं प्रकृतिस्थानं देशोपशमनायोग्यं । तत्र ज्ञानावरणान्तराययोः पञ्चप्रकृत्यात्मकं, दर्शनावरणस्य नवप्रकृत्यात्मकं, वेदनीयस्य द्विप्रकृत्यात्मकं । आयुर्गोत्रयोर्देहे स्थाने एका देहे च प्रकृती ॥६९॥

उक्ता प्रकृतिदेशोपशमना, संप्रति स्थितिदेशोपशमनामाह—

विश्वसंकम व विश्ववसमणा एवरि जहन्निया कज्जा । अप्रवसिद्धि जहन्ना उवलगनियट्टिगे विथरा ॥७०॥

विश्वसंकम व ति—स्थितिसंक्रमवत् स्थितिदेशोपशमना द्रष्टव्या । नवरमिह जघन्या जघन्यस्थितिदेशोपशमनायोग्या कार्या, अज्वसिद्धिकप्रायोग्या जघन्या स्थितिः । एतद्रुक्तं ज्वति—स्थितिदेशोपशमना द्विविधा—मूलप्रकृतीनामुत्तर- प्रकृतीनां च । एकैकापि द्विधा—जघन्योत्कृष्टा च । तत्र मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां वा उत्कृष्टस्थितिदेशोपशमना- स्वामी यः प्रागुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामी प्रतिपादितः स एव वेदितव्यः । जघन्यस्थितिदेशोपशमनास्वाम्यपि जघन्य- स्थितिसंक्रमस्वाम्येव प्रतिपत्तव्यः । केवलं जघन्यस्थितिदेशोपशमनास्वामी अज्वसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यस्थितौ वर्तमान एकेन्द्रियो द्रष्टव्यः, तस्यैव प्रायः सर्वकर्मणामतिजघन्यायाः स्थितेः प्राप्यमाणत्वात् । याश्चेतराः प्रकृतयोऽज्वसिद्धिक-

प्रायोग्यजघन्यस्थितयो न जवन्ति तासामुच्छ्रकेऽपूर्वकरणे वा जघन्यस्थितिदेशोपशमना वेदितव्या । तत्रोच्छ्रके उच्छ्र-
 खनप्रायोग्यानां प्रकृतीनामन्तिमे स्थितित्वमे पश्योपमासंख्येयजागमात्रे वर्तमानस्तत्राप्याहारकसप्तकसम्यक्त्वसम्यग्मि-
 थ्यात्मानामेकेन्द्रियोऽनेकेन्द्रियो वा, शेषप्रकृतीनां सूक्ष्मनयोग्यानां वैक्रियसप्तकवेषदिकनरकदिकमनुष्यदिकोच्चैर्गोत्ररू-
 पाणामेकेन्द्रिय एव, अन्यासां स्वपूर्वकरणचरमसमये वर्तमानो जघन्यां देशोपशमनां करोति ॥ ७० ॥

अणुजागसकमसमा अणुजागुवसामणा नियद्विम्भि । संकमपपसतुद्धा पपसुवसामणा चेठ ॥ ७१ ॥

अणुजाग सि-अनुजागसंक्रमसमा अनुजागदेशोपशमना यक्तव्या । नवरं निवृत्तायपूर्वकरणे चरमसमयं यावत् ।
 इयमत्र जायना—य एधोत्कृष्टानुजागसंक्रमस्वामी प्राक् प्रतिपादितः, स एधोत्कृष्टानुजागदेशोपशमनाया अपि स्वामी ।
 तत्राणुजप्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिः, शुभप्रकृतीनां तु सम्यग्दृष्टिः । नवरं सातयेदनीयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामुत्कृष्टानुजागसं-
 क्रमस्वामिनोऽपूर्वकरणस्थानकात्परतोऽपि जवन्ति । उत्कृष्टानुजागदेशोपशमनायाः पुनरुत्कर्षतोऽप्यपूर्वकरणगुणस्थान-
 कपर्ययसाना एव वेदितव्याः । जघन्यानुजागदेशोपशमना तीर्थकरवर्जाना सर्वासामपि प्रकृतीनामेकेन्द्रिये अजयसि-
 द्धिकप्रायोग्यजघन्यस्थितौ वर्तमाने दृष्टव्या । तीर्थकरनास्तु जघन्यानुजागसंक्रमयत् । प्रदेशदेशोपशमना चात्र प्रदे-
 शसंक्रमतुष्ट्या वेदितव्या । पतञ्जल जवति—उत्कृष्टप्रदेशदेशोपशमना उत्कृष्टप्रदेशसंक्रमतुष्ट्या । नवरं येषां कर्मणाम-
 पूर्वकरणात्परतोऽपि उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमः प्राप्यते, तेषामप्यपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमयमेव यावत् उत्कृष्टप्रदेशोप-
 शमना वाच्या । जघन्या पुनः प्रदेशदेशोपशमना जघन्यप्रदेशसंक्रमतुष्ट्येयेति ॥ ७१ ॥

॥ इति श्रीमद्वयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुपशमनाकरणं समाप्तम् ॥

तदेवमुक्तमुपशमनाकरणं, संप्रति निधत्तिनिकाचनाकरणे प्रतिपिपादयिपुराह—

देसोवसमणतुद्धा होइ निहत्ती निकाइया नवरं । संकमणं पि निहत्तीए नठि सेसाण वियरस्स ॥ ७२ ॥

देसोवसमण त्ति-निधत्तिर्निकाचना च देशोपशमनातुद्ध्या । इदमुक्तं जवति—ये देशोपशमनाया जेदा ये च स्वामि-
नस्तेऽन्यूनातिरिक्ता निधत्तिनिकाचनयोरपि वेदितव्याः । नवरं अर्थपदं निधत्तिनिकाचनयोः । इदं संक्रमणमपि परप्रकृति-
संक्रमणमपि । अपिशब्दाद्गुदीरणादीन्यपि निधत्तौ सत्यां न जवन्ति, उवर्तनापवर्तने पुनजवत एव । इतरस्यां निकाचनायां
शेषे अपि उवर्तनापवर्तने अपि न जवतः । सकलकरणयोग्यं निकाचितमित्यर्थः ॥ ७२ ॥

इह यत्र गुणश्रेणिस्तत्र प्रायो देशोपशमनानिधत्तिनिकाचनायथाप्रवृत्तसंक्रमा अपि संजवन्ति, ततस्तत्राहपवहुत्वमाह—
गुणसेढिपएसगं थोवं पत्तेगसो असंखगुणं । उवसामणाइ तीसु वि संकमणेहप्पवत्ते य ॥ ७३ ॥

गुणसेढि त्ति—गुणश्रेणीप्रदेशाग्रं स्तोकं । ततः प्रत्येकशः प्रत्येकं प्रत्येकं उपशमनादिषु त्रिषु यथाप्रवृत्ते च संक्रमणेऽ-
संख्येयगुणं वक्तव्यं । इयमत्र ज्ञावना—यस्य तस्य वा कर्मणो गुणश्रेणीप्रदेशाग्रं सर्वस्तोकं । ततो देशोपशमनायामसंख्येय-
गुणं । ततो निधत्तमसंख्येयगुणं । ततोऽपि निकाचितमसंख्येयगुणं । ततोऽपि यथाप्रवृत्तसंक्रमेण संक्रान्तमसंख्येयगुणं ७३ ॥

संप्रत्यष्टानामपि करणानां येऽध्यवसायास्तेषां परिमाणनिरूपणार्थमाह—

थोवा कसायउदया ठिइवंधोदीरणा य संकमणा । उवसामणाइसु अप्पवसाया कमसो असंखगुणा ॥ ७४ ॥

योवसि—स्थितिषन्धे, उपलक्षणमेतत्, अनुजागबन्धे वा ये कपायोदीरणास्ते सर्वस्वोकाः । प्रकृतिप्रदेशबन्धौ च
 योगारूपत इति तावद्ध न गृह्येते, अनुजागबन्धस्योपलक्षणव्याख्यानाद्गृहीताः । ततश्च स्थितिषन्धे कपायोदयाः स्वोका
 इति । किमुक्तं जयति ? षन्धनकरणाध्ययसायाः सर्वस्वोकाः । तेन्य उदीरणाध्ययसाया असंस्येयगुणाः । ततोऽपि
 संक्रमाध्ययसाया असंस्येयगुणाः । संक्रमप्रदक्षेण चात्रोर्ध्वनापवर्तने अपि गृहीते दृष्टव्ये, संक्रमजेदत्याचयोः । तस
 उपशमनाध्ययसाया असंस्येयगुणाः । ततोऽपि निधत्स्यध्ययसाया असंस्येयगुणाः । ततोऽपि निकाशनाध्ययसाया
 असंस्येयगुणाः ॥ ७४ ॥ १७७ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिधिरचिन्तायां कर्मप्रकृतिटीकायां करणाष्टकम् ॥

तदेवमुक्तानि करणानि, संप्रत्युद्देशक्रमप्राप्तमुदयमत्रिधित्सुराह—

उदञ्जं उदीरणाए तुद्धो मोत्तूण एकचत्तालं । आवरणविग्घसंजलणलोचवेए य दिठिडुगं ॥ १ ॥
 आलिगमहिगं वेएति आउगाणं पि अप्पमत्ता वि। वेयणियाण य डुसमय तणुपज्जात्ता य निहाउं ॥ २ ॥
 मणुयगइजाइतसवायरं च पज्जात्तसुजगमाएज्जं । जसकित्तिमुच्चगोयं चाजोगी(गा)केइ तित्थयरं ॥ ३ ॥

उदञ्जं इत्यादि—उदय उदीरणातुह्यः । किमुक्तं ज्वति ? ये उदीरणायाः प्रकृत्यादयो जेदाः प्रागुक्ताः, या च साद्यनादिप्ररूपणा, यच्च स्वामित्वं, एतत्सर्वमन्यूनातिरिक्तमुदयेऽपि द्रष्टव्यं, उदयोदीरणयोः सहजावित्वात् । तथाहि— यत्रोदयस्तत्रोदीरणा, यत्रोदीरणा तत्रोदयः । किं सर्वत्राप्येवमिति चेदत आह—मुक्त्वा एकचत्वारिंशत्प्रकृतीः । तासामुदीरणामन्तरेणापि कियत्कालमुदयस्य प्राप्यमाणत्वात् । तथाहि—ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्तरायपञ्चकसंज्वलनलोचवेदत्रयसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपा विंशतिप्रकृतीः स्वस्वोदयपर्यवसाने आवलिकामात्रं कालमधिकं वेदयन्ति उदीरणामन्तरेणापि केवलेनोदयेनावलिकामात्रं कालमनुज्वन्तीत्यर्थः । तच्चावलिकामात्रं त्रयाणां वेदानां मिथ्यात्वस्य चान्तरकरणस्य प्रथमस्थितौ आवलिकाशेषायां, शेषाणां तु कर्मणां स्वस्वसत्तापर्यवसाने, तथा चतुर्णामप्यायुषां स्वस्वपर्यवसाने आवलिकामात्रं कालमुदय एव ज्वति, नोदीरणा । मनुष्यायुर्वेदनीययोर्वाऽप्रमत्ता अप्रमत्तसंयतप्रचृतय उदीरणामन्तरेण केवलेनैवोदयेन वेदयन्ते । तथा तनुपर्याप्ताः शरीरपर्याप्ता पर्याप्ताः सन्तो द्वितीयसमयादारभ्य शरीरपर्या-

स्यनन्तरसमयादारभ्येन्द्रियपर्याप्तिपरमसमयं यावत्तुदीरणामन्तरेणापि केवलैर्नैवोदयेन निद्राः पञ्चापि वेदयन्ते । तथा मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसमादरपर्याप्तमुज्जगादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्ररूपा नय प्रकृतीरयोगिकेवद्विन उदीरणामन्तरेण स्व काखं यावत् केवलैर्नैवोदयेन वेदयन्ते । केचिर्तीर्थकरमपि ये तीर्थकृतः ॥ १-२-३ ॥

तदेवमुक्त्वा प्रकृत्युदयः, संप्रति स्थित्युदयमाह—

विश्चदत्तं वि विश्कयपलंगसाविश्चदीरणा अद्दिगो । उदयविश्च हस्तो उचोसा एग उदयविश्च ॥ ४ ॥

विश्चदत्तं चि—इह द्विविध उदयः स्थितिद्वयेण प्रयोगेषु च । तत्र स्थितिरघाधाकाखरूपा तस्याः ह्येण अन्यद्वेप्र-
काखजघजावरूपाणामुदयहेतूनां संप्राप्तौ सस्यां यः स्वजावत् उदयः प्रवर्तते स स्थितिद्वयेषोदयः । यः पुनस्तस्मिन्नुदये
प्रवर्तमाने सति उदीरणाकरणरूपेषु प्रयोगेषु दक्षिकमाकृष्यानुभवति स प्रयोगोदयः । तथा चाह—स्थित्युदयोऽपि
स्थितिद्वयात् प्रयोगतश्च जवति । स च द्विधा उत्कृष्टो अपन्यश्च । तत्रोत्कृष्टः स्थित्युदीरणात् उदयस्थित्याऽन्यधिकः ।
तथाहि—उत्कृष्टायां स्थितौ बध्यमानायामघाधाकाखेऽपि प्राग्यद्दं दक्षिकमस्तीति कृत्या बन्धावद्विकायामतीतायामनन्तर-
स्थितौ विपाकोदयेन वर्तमान उदयावद्विकात् उपरितनीः सर्वा अपि स्थितिरुदीरयति । उदीर्य च वेदयते । ततो
बन्धावद्विकोदयावद्विकाहीनायाः शेषायाः सर्वस्या अपि स्थितेरुदयोदीरणे तुष्टये । वेद्यमानायां च स्थितायुदीरणा न
प्रवर्तते, किंतूदय एव केवलः, ततो वेद्यमानया समयमात्रस्थित्याऽन्यधिकः स्थित्युदीरणात् उत्कृष्टस्थित्युदयः बन्धाव-
द्विकोदयावद्विकाहीनश्च उत्कृष्टः स्थित्युदयः उदयोत्कृष्टबन्धानां वेदितव्यः । शेषाणां तु यथायोग्यं । तत्राप्युक्तनीत्या

उदयस्थित्यान्यधिकोऽवगन्तव्यः । तथा ह्रस्वो जघन्यः स्थित्युदयः । पट्टत्रिंशत्प्रकृतीनामेका समयमात्रा उदयस्थितिः । एतदुक्तं भवति—पट्टत्रिंशत्प्रकृतीनां जघन्यः स्थित्युदयः समयमात्रैकस्थित्युदयप्रमाणो वेदितव्यः, समयमात्रा चैका स्थितिः चरमसमयस्थितिरवसेया । पट्टत्रिंशत्प्रकृतयश्च प्रागुक्ता एवैकचत्वारिंशत्प्रकृतयो निजापञ्चकव्यतिरिक्ता वेदितव्याः । निजापञ्चकस्य ह्युदीरणाया अज्ञावेऽपि शरीरपर्याप्त्यनन्तरं केवलोदयकालेऽपवर्तते । तत एका स्थितिर्न प्राप्यते इति तद्वर्जनं । शेषं जघन्योदीरणात्तुद्वयं निरवशेषमवगन्तव्यं ॥ ४ ॥

तदेवमुक्तः स्थित्युदयः, संप्रत्यनुजागोदयमाह—

अणुजागुदत्तं वि जहृष नवरि आवरणविग्धवेयाणं । संजलणलोजसम्मत्ताण य गंतूणमावलिंगं ॥ ५ ॥

अणुजाग ति—यथाऽनुजागोदीरणा प्राक् सप्रपञ्चमज्जिहिता, तथाऽनुजागोदयोऽपि वक्तव्यः । नवरं ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयवेदत्रयसंज्वलनलोजसम्यक्त्वानामुदीरणाव्यवहृदे सति परत आवलिकां गत्वाऽति-क्रम्य तस्या आवलिकायाश्चरमसमये जघन्यानुजागोदयो वाच्यः ॥ ५ ॥

तदेवमुक्तोऽनुजागोदयः । संप्रति प्रदेशोदयाजिधानावसरः । तत्र चेमौ अर्थाधिकारौ, तद्यथा—साद्यनादिप्ररूपणा स्वामित्वं च । साद्यनादिप्ररूपणा द्विविधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयसाद्यनादिप्ररूपणार्थमाह—

अजहृषाणुक्कोसा चउ तिहा ठह् चउ बिहा मोहे । आउस्स साइअधुवा सेस विगप्पा य सवेसिं ॥ ६ ॥

अजहण सि—मोहनीयायुर्वर्जाना पक्षां कर्मणामजघन्यः प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, तथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च ।
 तथाहि—क्षिति क्षपितकर्माशो देवलोके देवो जातः । स च तत्र संकृष्टो ज्ञत्वा उत्कृष्टा स्थितिं यन्न चत्कृष्टं प्रदेशा-
 प्रमुघर्तयति । ततो बन्धावसाने कार्यं कृत्वा एकेन्द्रियेयूत्पत्ताः, तस्य प्रथमसमये प्रागुक्तानां पक्षां कर्मणा अजघन्यः प्रदे-
 शोदयः, स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च, ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । सोऽपि तस्य द्वितीयसमये जवन्
 सादिः, तस्मान्नमप्राप्तस्य पुनरनादिः, ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा तेषामेव पक्षां कर्मणामनुत्कृष्टः प्रदेशोदयस्त्रिधा त्रिप्रकारः,
 तथा—अनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—अनीपा पक्षां कर्मणामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः प्रागुक्तस्वरूपस्य गुणितकर्माशस्य स्वस्वो-
 दयान्ते गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य प्राप्यते । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः, स
 चानादिः, सदैव जायात् । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा मोहे मोहनीयेऽजघन्योऽनुत्कृष्टश्च प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, तथा—सादि-
 रनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—क्षपितकर्माशस्यान्तरकरणे कृतेऽन्तरकरणपर्यन्तजाविगोपुष्पाकारसंस्थितापक्षिकामात्रदक्षि
 कान्तसमये मोहनीयस्य अजघन्यः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः ।
 सोऽपि ततो द्वितीयसमये जवन् सादिः । तस्मान्नमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा गुणितकर्माशस्य
 सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकान्तसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्य-
 नुत्कृष्टः । स चोपशमश्रेणीतः प्रतिपतितो जवन् सादिः । तस्मान्नमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा आयुप-
 क्षत्यारोऽपि जेहा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यरूपाः साद्यध्रुवाः, चतुर्धामिपि जेदानां यथायोगं नियतकार्यं जायात् ।

तथा सर्वेषां कर्मणां प्रागुक्तानां पणां मोहनीयस्य उक्तशेषौ विकटपौ उत्कृष्टजघन्यरूपौ साद्यध्रुवौ, तौ च प्रागेव
ज्ञावितौ ॥ ६ ॥

कृता मूलप्रकृतीनां साद्यनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां तां चिकीर्षुराह—

अजहृषाणुक्रोसो सगयालाए चउत्तिहा चउहा । मिठत्ते सेसासिं डुविहा सवे य सेसाणं ॥ ७ ॥

अजहृष ति—तैजससप्तकवर्णादिविंशतिस्थिरास्थिरनिर्माणगुरुलघुशुजाशुजज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावर-
णचतुष्टयरूपाणां सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनामजघन्यः प्रदेशोदयश्चतुर्विधः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि-
कश्चित् रूपितकर्मांशो देव उत्कृष्टे संक्लेशे वर्तमान उत्कृष्टां स्थितिं वध्नन् उत्कृष्टं प्रदेशाग्रमुवर्तयति । ततो बन्धावसाने
कालं कृत्वा एकेन्द्रियेभूत्पद्यते, तस्य प्रथमसमये प्रागुक्तानां सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनां जघन्यः प्रदेशोदयः । नवरमवधि-
ज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोर्वन्धावल्लिकाचरमसमये देवस्य जघन्यः प्रदेशोदयो वेदितव्यः । स चैकसामायिक इति
कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स च द्वितीयसमये ज्वन् सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः ।
ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथाऽमूपामेव सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुत्कृष्टः प्रदेशोदयस्त्रिप्रकारस्तद्यथा—अनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च ।
तथाहि—गुणितकर्मांशस्य स्वस्वोदयान्ते गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयः । स चैकसामायिक इति कृत्वा
सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः । स चानादिः, सदैव ज्ञावात् । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा मिथ्यात्वे मिथ्या-
त्वस्याजघन्योऽनुत्कृष्टश्च प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—रूपितकर्मांशस्य प्रथमसम्यक्त्व-

मुत्पादयतः कृतान्तरकरणस्योपशमिकसम्यक्त्वात्प्रभ्युत्य मिथ्यास्य गतस्यान्तरकरणपर्यन्तजाविगोपुष्पाकारसंस्थितापदि-
 कामात्रदक्षिकान्तसमये वर्तमानस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्या सादिरधुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्य-
 जघन्यः । सोऽपि द्वितीयसमये जयन् सादिः । वेदकसम्यक्त्वाद्वा प्रतिपत्तः सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः ।
 ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा कश्चिद्गुणितकर्मांशो यदा देशधिरतिगुणश्रेण्यां वर्तमानः सर्वधिरतिं प्रतिपद्यते । ततस्तन्निमित्तां
 गुणश्रेणिं करोति । कृत्या च तापद्गतो यावत् द्वयोरपि गुणश्रेण्योर्मस्तके । तदानीं च कश्चिन्मिथ्यास्य गच्छति । ततस्तस्य
 मिथ्यास्यस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयः स चैकसामयिक इति कृत्या सादिरधुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः । सोऽपि ततो
 द्वितीयसमये जयन् सादिः । वेदकसम्यक्त्वाद्वा प्रतिपत्तः सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् ।
 एतासां च सप्तस्यारिंशत्प्रकृतीना मिथ्यात्वस्य चोक्तशेषौ विकल्पौ जघन्योत्कृष्टरूपौ द्विधा द्विप्रकारौ । तद्यथा—सादी
 श्रध्रुवौ च । सौ च जावितावेव । शेषाणामध्रुवोदयानां प्रकृतीना दशोत्तरशतसंख्याना सर्वे विकल्पा जघन्याजघन्यो-
 त्कृष्टानुत्कृष्टरूपा द्विधा ज्ञातव्याः, तद्यथा—सादयोऽध्रुवाश्च । सा च साद्यध्रुवताऽध्रुवोदयस्वादयसेया ॥ ७ ॥

कृता साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वमजिधानीयं । तद्य द्विधा—उत्कृष्टप्रदेशोदयस्वामित्वं जघन्यप्रदेशोदय-
 स्वामित्वं च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशोदयस्वामित्वप्रतिपादनार्थं सजयन्तीर्गुणश्रेणीः सर्वा अपि प्ररूपयति—
 सम्मत्तुप्पासावयविरए संजोयणा विणासे य । दंसणमोह्रकवगे कसाय उवसामगुवसंते ॥ ८ ॥
 खवगे य खीणमोहे जिणे य डुविहे असंखगुणसेढी । उवठं तद्विवरीठं कालो सखेज्जगुणसेढी ॥ ९ ॥

सम्मत्तुप्पेत्यादि—इहैकादश गुणश्रेणयः । तद्यथा—सम्यक्त्वोत्पादे प्रथमा । द्वितीया श्रावके देशविरते । तृतीया विरते सर्वविरते प्रमत्तेऽप्रमत्ते च । चतुर्थी संयोजनानामनन्तानुबन्धिनां विसंयोजने । पञ्चमी दर्शनमोहनीयत्रितयरूपे । षष्ठी चारित्रमोहनीयोपशमके । सप्तमी उपशान्तमोहनीये । अष्टमी मोहनीयरूपके । नवमी क्षीणमोहे । दशमी सयोगिकेवल्लिनि । अयोगिकेवल्लिनि त्वेकादशीति । ‘असंखगुणसेढी उदज्जत्ति’ सर्वस्तोकं सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेण्यां दक्षिकं । ततोऽपि देशविरतिगुणश्रेण्यामसंख्येयगुणं । ततोऽपि सर्वविरतिगुणश्रेण्यामसंख्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं यावदयोगिकेवल्लिगुणश्रेण्यां दक्षिकमसंख्येयगुणं । तस्मात् प्रदेशोदयमप्याश्रित्य एता गुणश्रेणयो यथाक्रममसंख्येयगुणा वक्तव्याः । ‘तद्विवरीजं कालो संखिज्जगुणसेढि त्ति’ सर्वास्वप्येतासु गुणश्रेणिषु कालस्तद्विपरीत उदयविपरीतः संख्येयगुणश्रेण्या । तद्यथा—अयोगिकेवल्लिगुणश्रेणिकालः सर्वस्तोकः । सयोगिकेवल्लिगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । ततोऽपि क्षीणमोहगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । स्थापना । एषा सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेणिः । पुनर्यथोत्तरमसंख्येयगुणदक्षिकाः । कालतश्च संख्येयगुणाः । उपरिष्ठाच्च पृथक्त्वेन यथोत्तरं विशाला विशालतराः । अथोच्येत—कथं दक्षिकं यथोत्तरमसंख्येयगुणं प्राप्यते ? उच्यते—सम्यक्त्वं ह्युत्पादयन् मिथ्यादृष्टिर्भवति, ततस्तस्य स्तोकं गुणश्रेणिदक्षिकं । सम्यक्त्वोत्पत्तौ सत्यां पुनः प्राक्तनगुणश्रेण्यपेक्षयाऽसंख्येयगुणदक्षिका गुणश्रेणिः, विशुद्धत्वात् । ततो देशविरतस्य गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदक्षिका, सम्यग्दृष्ट्यपेक्षया देशविरतस्यातिविशुद्धत्वात् । ततोऽपि सर्वविरतस्य गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदक्षिका, देशविरतात्सर्वविरतस्य विशुद्धतरत्वात् । ततोऽपि संयत-

स्थानन्तानुबन्धिनां विसंयोजने गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदक्षिणा, तस्यातिविशुद्धतरत्वात् । एवमुत्तरोत्तरविशुद्धिप्रकर्षशा-
घ्योत्तरमसंख्येयगुणदक्षिणा जायनीया ॥ ७-९ ॥

संप्रति का गुणश्रेणिः कस्या गतौ प्राप्यत इत्येतन्निरूपणार्थमाह—

तिस्रि विपठमिद्वारं मिष्ठत्तगए वि होक्ता अन्नजवे । पगयं तु गुणियकम्मे गुणसेठीसीसगाणुवये ॥ १० ॥

तिस्रि त्रि—आद्यास्त्रिस्तो गुणश्रेणयः सम्यक्त्वोत्पाददेशविरतिसर्वविरतिनिमित्ता ऋटित्येव मिप्यात्यं गतस्य अप्रश-
स्तेन च मरणेन ऋटित्येव मृतस्य अन्यजये नारकादिरूपपरजये किञ्चित्काखमुदयमाश्रित्य प्राप्यन्ते । शेषास्तु गुणश्रेणयः
परजये नारकादिरूपे न प्राप्यन्ते । नारकादिजवो हि अप्रशस्तमरणेन प्राप्यते । न च शेषास्तु गुणश्रेणिषु सतीष्वप्रश-
स्तमरणसजयः, किंतु क्षीणास्येष तथा श्लोक—“ऋति गुणाठं पडिप मिष्ठत्तगयमि आइमा तिस्रि । खप्रति न सेसाठं,
अं क्षीणास्तु असुजमरण ॥ १ ॥” तथा प्रकृतमत्र चत्कृष्टप्रदेशोदयस्थामित्ये गुणितकर्माशेन गुणश्रेणीशिरसामुदये
वर्तमानेन ॥ १० ॥

आवरणविग्धमोहाण जिणोदइयाण वा वि नियगंते । अद्दुखवणाए उंहीणणोहि खड्डिस्स उक्कस्सो ॥ ११ ॥

आवरण त्रि—आवरणं पञ्चप्रकारं ज्ञानावरणं, चतुष्प्रकारं दर्शनावरणं, ‘विग्ध त्रि’ पञ्चप्रकारमन्तरायं, एतासां
चतुर्दशप्रकृतीना । खड्डुहपण्या शीघ्रहपण्यार्थं । अन्युद्यतस्य । द्विविधा हि हपणा—खड्डुहपणा, चिरहपणा च । तत्र
योऽष्टवार्षिक एव सप्तमासान्यधिकः संयमं प्रतिपन्नः, तद्यतिपत्त्यनन्तरं चान्तर्मुहूर्तेन हपकश्रेणिमारजते, तस्य या

रूपणा सा लघुरूपणा । यस्तु प्रचूतेन कालेन संघमं प्रतिपद्यते । संघमप्रतिपत्तेरप्यूर्ध्वं प्रचूतेन कालेन रूपकश्रेणिमारजते, तस्य या रूपणा सा चिररूपणा । तथा च प्रचूताः पुञ्जलाः परिसटन्ति, स्तोका एव च शेषीज्वन्ति । ततो न तथा उत्कृष्टः प्रदेशोदयो लज्यते । तत उक्तं लघुरूपणयाऽन्युत्थितस्येति । तस्य गुणितकर्मांशस्य क्षीणमोहगुणस्थानकचरमसमये गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयो ज्वति । नवरं 'उंहीणणोहिलज्जिस्स त्ति' अवध्योरवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोरनवधिलब्धिकस्यावधिलब्धिरहितस्य रूपणायोत्थितस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयो वाच्यः । अवधिज्ञानं ह्युत्पादयतो बहवः पुञ्जलाः परिसटन्ति क्षीयन्ते । ततो नावधियुक्तस्योत्कृष्टप्रदेशोदयत्वात् इत्यनवधिलब्धियुक्तस्येत्युक्तं । तथा मोहानां मोहनीयप्रकृतीनां सम्यक्त्वसंज्वलनचतुष्टयवेदनयाख्यानामष्टानां गुणितकर्मांशस्य रूपकस्य स्वस्वोदयचरमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । तथा जिने केवलिनि उदयो यासां ता जिनोदधिकास्तासां मध्ये औदारिकसप्तकतैजससप्तकसंस्थानषट्कप्रथमसंहननवर्णादिविंशतिपराघातोपघातागुरुलघुविहायोगतिद्विकप्रत्येकस्थिरास्थिरशुक्लाशुक्लनिर्माणरूपाणां त्रिपञ्चाशत्प्रकृतीनां गुणितकर्मांशस्य सयोगिकेवल्लिगुणस्थानकचरमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । सुस्वरदुःस्वरयोः स्वरनिरोधकाले, उच्चासनाम्नः पुनरुच्चासनिरोधकाले । तथाऽन्यतरवेदनीयमनुष्यगतिमनुष्यायुःपञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्वाप्तसुजगादेयशःकीर्तितीर्थकरोच्चैर्गोत्राणां षादशप्रकृतीनां गुणितकर्मांशस्यायोगिकेवल्लिनश्चरमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ ११ ॥

उवसंतपढमगुणसेढीए निदाडुगस्स तस्सेव । पावइ सीसगमुदयंति जाय देवस्स सुरनवगे ॥ १२ ॥

उपशान्त सि—उपशान्तकृपायस्यात्मीयप्रथमगुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य गुणितकर्माशस्य निष्ठादिकस्य निष्ठाप्रखण्डयो-
रुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । तथा तस्यैवोपशान्तकृपायस्यात्मीयप्रथमगुणश्रेणीशीर्षकोदयमनन्तरसमये प्राप्स्यतीति तस्मिन्
पाश्चात्ये समये जाते देवस्य, ततः स्वप्रथमगुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य सुरनवकस्य वैक्रियसप्तकदेवदिकरूपस्योत्कृष्टः
प्रदेशोदयः ॥ १२ ॥

मिष्ठत्तमीसणंताणुवधिश्चसमत्तधीणगिद्धीण । तिरिचदण गंताण य विज्ञया तज्ञया य गुणसेढी ॥ १३ ॥

मिष्ठत्त ति—इह केनचिद्देशधिरतेन सता देशधिरतिप्रत्यया गुणश्रेणिः कृता । ततः स समयं प्रतिपन्नः । ततः संयम-
प्रत्यया गुणश्रेणिः कृता । ततो यस्मिन् काखे द्वयोरपि गुणश्रेणयोः शिरसी एकत्र मिश्रिते, तस्मिन् काखे वर्तमानो
गुणितकर्माशः कश्चिन्मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते तस्य तदा मिथ्यात्वानन्तानुबन्धिनामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । यदि पुनः सम्य-
ङ्मिथ्यास्य प्रतिपन्नस्तर्हि सम्यङ्मिथ्यात्वस्य, स्त्यानर्द्धिभ्रिकस्य पुनर्मिथ्यात्वं गतस्यागतस्य वा उत्कृष्टः प्रदेशोदयो
वाच्यः । यतः स्त्यानर्द्धिभ्रिकस्य प्रमत्तसयतेऽप्युदयः प्राप्यते । तथा तिर्यङ्गवेय उदय एकान्तेन यासां तास्तिर्यगुदयै-
कान्ताः एकद्विभ्रिचतुरिन्द्रियजातिस्थाधरसूक्ष्मसाधारणनामानस्तासा । अपर्याप्तनाम्नश्च तिर्यङ्गप्रमाप्तौ सत्यां देशधिरति-
सर्धधिरतिगुणश्रेणीशिरसोरेकत्र योगे वर्तमानस्य मिथ्यादृष्टेः स्वस्वोदये वर्तमानस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १३ ॥

अंतरकरणं होहिति जाय देवस्त तं मुहुत्ततो । अष्टकसायाण ठष्ट पि य नोकसायाणं ॥ १४ ॥

अंतरकरण ति—इह कश्चित् उपशमश्रेणिं प्रतिपन्नोऽनन्तरसमयेऽन्तरकरणं जघिष्यतीति 'त ति' तस्मिन् पाश्चात्ये

समये कालं कृत्वा देवो जातः, तस्य देवस्योत्पत्त्यनन्तरमन्तर्मुहूर्तात्परतो गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्याप्रत्याख्यानप्रत्या-
ख्यानावरणकषायाष्टके वेदत्रिकवर्जपट्टनोकषायाणामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १४ ॥

ह्रस्वविं बंधिता अद्भ्राजोगाऽविंनिसेगाणं । उक्त्स्सपए पढमोदयम्मि सुरनारगाऊणं ॥ १५ ॥

ह्रस्वविं ति—अद्भ्रा बन्धकालः, योगो मनोवाक्कायनिमित्तं वीर्यं, आदिस्थितिः प्रथमा स्थितिः तस्यां दक्षिकनिक्षेपः
आदिस्थितिदक्षिकनिक्षेपः, एतेषामुत्कृष्टे पदे सति । किमुक्तं जवति ? उत्कृष्टेन बन्धकालेन उत्कृष्टे योगे वर्तमानो ह्रस्वां
जघन्यां स्थितिं बद्ध्वा, प्रथमस्थितौ च दक्षिकनिक्षेपमुत्कृष्टं कृत्वा मृतः सन् देवो नारको वा जातः, तस्य प्रथमोदये
प्रथमस्थित्युदये वर्तमानस्य देवस्य देवायुषो नारकस्य नारकायुष उत्कृष्टप्रदेशोदयः ॥ १५ ॥

अद्भ्राजोगुक्त्सो बंधिता जोगजूमिगेसु लहुं । सवप्पजीवियं वज्जाश्चु उवट्टिया दोण्हं ॥ १६ ॥

अद्भ्रा ति—उत्कृष्टे बन्धकाले उत्कृष्टे च योगे वर्तमानो जोगजूमिगेषु तिर्यङ्मु मनुष्येषु वा विषये कश्चित्तिर्यगायुः
कश्चिन्मनुष्यायुः उत्कृष्टं त्रिपट्टयोपमस्थितिकं बद्ध्वा, लघु शीघ्रं च मृत्वा त्रिपट्टयोपमायुष्केष्वेकस्तिर्यक्ष्वपरो मनुष्येषु मध्ये
समुत्पन्नः, तत्र च सर्वाहपजीवितमन्तर्मुहूर्तप्रमाणं वर्जयित्वाऽन्तर्मुहूर्तमेकं धृत्वेत्यर्थः । शेषमशेषमपि (तौ छावपि)
स्वस्वायुरपवर्तनाकरणेनापवर्तयतः । ततोऽपवर्तनानन्तरं प्रथमसमये तयोस्तिर्यङ्मनुष्ययोर्यथासंख्यं तिर्यङ्मनुष्यायुषो-
रुत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १६ ॥

दूजगणाएज्जाजस गइडुगअणुपुवितिगसनीयाणं । वंसणमोहकवणे वेसविरइ विरइगुणसेढी ॥ १३ ॥

दूजग सि—इहाविरतसम्यग्दृष्टिदर्शनमोहनीयत्रितय रूपयितुमन्युघतो गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव देशविरतिं प्रतिपन्नस्त्रिमिच्छां गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव सूर्यविरतिं प्रतिपन्नस्ततः सर्वविरतिनिमिच्छां गुणश्रेणिं करोति । ततः करणपरिसमाप्तौ सत्यां संक्रिष्टो ज्ञप्त्वा पुनरप्यविरतो जातः, तस्य विसृष्टामपि गुणश्रेणीनां शिरस्सु घर्तमानस्य तस्मिन्नेव ज्ञप्त्वे स्थितस्य दुर्जगानादेयायशाः कीर्तिनीचैर्गोत्राणामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । अथ नरकेषु घञ्चायुक्त्वाभारको जातस्तर्हि तस्य पूर्वोक्तानां नरकद्विकसहितानामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । अथ तिर्यक्षुत्पन्नस्तर्हि तस्य पूर्वोक्तानां तिर्यग्द्विकसहितानामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । अथ मनुष्यो जातस्तर्हि मनुष्यानुपूर्वीसहितानामिति ॥ १३ ॥

संघयणपंचगस्त य विइयावीतिस्त्रि होंति गुणसेढी । आहारगज्जोयाणुत्तरतणु अण्पमत्तस्स ॥ १४ ॥

संघयण सि—इह कश्चिन्मनुष्यो देशविरतिं प्रतिपन्नः, ततः स देशविरतिप्रत्ययां गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव विशुद्धिप्रकर्षवशात् सर्वविरतिं प्रतिपन्नः, ततः सूर्यविरतिप्रत्ययां गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव तत्राविधविशुद्धियशादन्तानुयन्धिनां विसंयोजनायोत्थितः, ततस्तन्निमिच्छां गुणश्रेणिं करोति । एवं द्वितीयादयस्त्रिस्रो गुणश्रेण्यो जवन्ति । ताश्च कृत्वा तासां शिरस्सु यर्तमानस्य प्रथमसंहननवर्जानां पश्चानां संहननानां यथायोग्यमुदयप्राप्तानामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । तत्रोत्तरतनौ उत्तरशरीरे आहारके यर्तमानस्याप्रमत्तजायं गतस्य संयतस्य प्रथमगुणश्रेणीशिरसि घर्तमानस्याहारकसप्तकोद्योतयोरुत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १४ ॥

वेङ्दिय थावरगो कम्मं काऊण तस्ससं खिप्पं । आथावस्स उ तवेइ पढमसमयम्मि वट्ठंतो ॥ १९ ॥

वेङ्दिय ति—गुणितकर्मांशः पञ्चेन्द्रियः सम्यग्दृष्टिर्जातः, ततः सम्यक्त्वनिमित्तां गुणश्रेणिं कृतवान् । ततस्तस्या गुणश्रेणीतः प्रतिपतितो मिथ्यात्वं गतः । गत्वा च द्वीन्द्रियमध्ये समुत्पन्नः । तत्र च द्वीन्द्रियप्रायोग्यां स्थितिं मुक्त्वा शेषां सर्वामप्यपवर्तयति । ततस्ततोऽपि मृत्वा एकेन्द्रियो जातः । तत्रैकेन्द्रियसमां स्थितिं करोति । शीघ्रमेव च शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तः, तस्य तदेदिन आतपवेदिनः खरवादरपृथ्वीकायिकस्य शरीरपर्याप्त्यनन्तरं प्रथमसमये आतपनाच्च उत्कृष्टः प्रदेशोदयः एकेन्द्रियो द्वीन्द्रियस्थितिं झटित्येव स्वयोग्यां करोति न त्रीन्द्रियादिस्थितिमिति द्वीन्द्रियग्रहणं ॥ १९ ॥

तदेवमुक्त उत्कृष्टप्रदेशोदयस्वामी, संप्रति जघन्यप्रदेशोदयस्वाम्यभिधीयते—

पगयं तु खविथकम्मे जहन्नसामी जहन्नदेवठिइ । जिन्नमुहुत्ते सेसे मिच्चगतो अतिकिक्खिठो ॥ २० ॥

काल्मगएगिंदियगो पढसे समये व मइसुयावरणे । केवलडुगमणपज्जावचखुअचखूण आवरणा ॥ २१ ॥

पगयं ति—जघन्यस्वामीति ज्ञावप्रधानोऽयं निर्देशः, प्राकृतत्वाच्च ततः परस्याः सप्तम्या लुक् । ततोऽयमर्थः—जघन्य-प्रदेशोदयस्वामित्वे । प्रकृतमधिकारः हृषितकर्मांशेन । सूत्रे चात्र सप्तमी तृतीयार्थे वेदितव्या । तत्र कश्चित्कृषितकर्मांशो देवो जघन्यस्थितिर्दशवर्षसहस्रायुरुत्पत्त्यनन्तरमन्तर्मुहूर्ते गते सति सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । तच्च सम्यक्त्वं दशवर्षसह-स्राणि देशोनानि यावत् परिपाद्यान्तर्मुहूर्तावशेषे जीविते मिथ्यात्वं गतः । स चातिसंक्लिष्टपरिणामो वक्ष्यमाणकर्मणामु-

कृष्टां स्थितिं बन्धुमारजते । प्रचूर्तं च दक्षिणं तदानीमुद्धर्तयति तावथावदन्तर्मुद्धूर्तं । ततः संक्लिष्टपरिणाम एव काष्ठं कृत्वा एकेन्द्रियो जातः । तस्य प्रथमसमये मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणकेयलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणमनःपर्यवज्ञानावरणचक्षुर्दर्शनावरणाचक्षुर्दर्शनावरणाना जघन्यः प्रदेशोदयो जवति । इह हि प्रायेण सर्वे दक्षिणमुद्धर्तितमिति कृत्वा प्रथमसमये स्तोत्रं प्राप्यते । अन्यच्चोत्कृष्टसंज्ञेऽस्युक्तस्य प्रदेशोदीरणा स्तोत्रा जवति । यतस्तस्यानुजागोदीरणा षड्ही प्रवर्तते । यत्र चानुजागोदीरणा षड्ही प्रवर्तते तत्र स्तोत्रा प्रदेशोदीरणा, ततो मिश्रचगतो अतिक्लिष्टो इत्याद्युक्तं ॥ २०-२१ ॥

उद्दीणसंजमाठं देवत्तगणं गयस्स मिष्ठत्तं । उक्कोसठिइवंघे विककृणा आखिगं गंतुं ॥ २२ ॥

उद्दीणं चि—रूपितकर्मांशः संयमं प्रतिपन्नः समुत्पन्नावधिज्ञानदर्शनोऽप्रतिपत्तितावधिज्ञानदर्शन एव देयो जातः, यत्र चान्तर्मुद्धूर्तं गते मिथ्यात्वं प्रतिपन्नः । ततो मिथ्यात्वप्रत्ययेनोत्कृष्टां स्थितिं बन्धुमारजते, प्रचूर्तं च दक्षिणं विकर्षयति उद्धर्तयतीत्यर्थः । तत आधिकां गत्याऽतिक्रम्य बन्धाधिकायामतीतायामित्यर्थः । अधस्योरवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोर्जघन्यः प्रदेशोदयः ॥ २२ ॥

वेयणियंतरसोगारउच्च उद्दि व निदपयत्ता य । उक्कस्स ठिइवंघा पठिजगपवेश्या नवरं ॥ २३ ॥

वेयणियंतरं चि—अयोर्वेदनीययोः सातासातयोः पञ्चानामन्तरायाणां शोकारत्युच्चैर्गोत्राणां च जघन्यः प्रदेशोदयोऽवधिज्ञानावरणस्येव वेदितव्यः । निन्नाप्रचक्षयोरपि तथैव । केवलमुत्कृष्टस्थितिबन्धात् प्रतिपन्नस्य प्रतिपत्तिस्य

निजाप्रचक्षयोरनुजवितुं क्षमस्य चेति द्रष्टव्यं । उत्कृष्टस्थितिवन्धो हि अतिशयेन संक्लिष्टस्य जवति । न चातिसंक्लेशे वर्त-
मानस्य निजोदयसंज्ञवः, तत उक्तं उत्कृष्टस्थितिवन्धात्प्रतिजगस्येति ॥ १३ ॥

वरिसवरतिरियथावरनीयं पि य मइसमं नवरि तिन्नि । निद्वानिद्वा इंदियपङ्कती पढमसमयम्मि ॥१४॥

वरिसवर ति—वर्षवरो नपुंसकवेदः, ततो नपुंसकवेदतिर्यग्गतिस्थावरनीचैर्गोत्राणां जघन्यः प्रदेशोदयो मतिज्ञानाव-
रणस्येवावसेयः । निजानिजादयोऽपि तिघ्नः प्रकृतयो जघन्यप्रदेशोदयविषये मतिज्ञानावरणवज्ञावनीयाः । नवरमिन्जि-
यपर्याप्त्या पर्याप्तस्य प्रथमसमये इति द्रष्टव्यं । ततोऽनन्तरसमये उदीरणायाः संज्ञवेन जघन्यप्रदेशोदयासंज्ञवात् ॥ १४ ॥

दंसणमोहे तिविहे उदीरणुदण उ आद्विगं गंतुं । सत्तरसण्ह वि एवं उवसमइत्ता गण देवे ॥ १५ ॥

दंसणमोहे ति—हपितकर्मांशस्य औपशमिकसम्यग्दृष्टेरौपशमिकसम्यक्त्वात् प्रन्यवमानस्य अन्तरकरणे स्थितेन
द्वितीयस्थितेः सकाशात् सम्यक्त्वादीनां दक्षिणानि समाकृष्य यान्यन्तरकरणे चरमे आवलिकामात्रजागे गोपुष्पाका-
रसंस्थानेन रचितानि, तद्यथा—प्रथमसमये प्रचूतं । द्वितीयसमये विशेषहीनं । तृतीयसमये विशेषहीनं । एवं यावच्च-
रमसमये विशेषहीनं । तेषामुदय उदीरणोदय उच्यते । तस्मिन् उदीरणोदये आवलिकामात्रं गत्वा आवलिकायाश्चरम-
समये सम्यक्त्वमिश्रमिथ्यात्वानां स्वस्वोदययुक्तस्य जघन्यप्रदेशोदयः । तथाऽनन्तानुबन्धवर्जद्वादशकपायपुरुषवेदहास्य-
रतिजयजुगुप्सारूपाः सप्तदश प्रकृतीरुपशम्य्य देवलोकं गतस्य एवमेवेति उदीरणोदयचरमसमये तासां सप्तदशप्रकृतीनां
जघन्यः प्रदेशोदयः । आसां हि सप्तदशानामपि प्रकृतीनामन्तरकरणं कृत्वा देवलोकं गतः सन् प्रथमसमये एव द्विती-

यस्थितेः सकाशाद्विक्रमाकृष्योदयसमयादारभ्य गोपुष्पाकारेण विरचयति । तद्यथा—उदयसमये प्रचूर्तं । द्वितीयसमये विशेषहीनं । तृतीयसमये विशेषहीनं । एवं पावदाषट्त्रिकाश्रमसमयः । तत आषट्त्रिकाश्रमसमये जघन्यः प्रदेशोदयो लघ्न्यते ॥ २५ ॥

चतुर्वसमित्तु पश्चात् संजोड्य दीर्घकालसम्मत्ता । मिष्ठान्तगण्य आषट्त्रिकाश्रम संजोयणाणं तु ॥ २६ ॥

चतुर्वसमित्तु चि—चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमय्य पश्चादन्तर्मुष्टुते गते सति मिथ्यात्वं गतः । ततोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययेन संयोजनान् अनन्तानुबन्धिनो यन्नाति । ततः सम्यक्त्वं गतः । तत्र दीर्घकालं चात्रिंशं सागरोपमाणा शतं यापत् अनुपात्रपन् सम्यक्त्वप्रजावतः प्रचूर्तान् पुञ्जान् अनन्तानुबन्धिनां संबन्धिनः प्रदेशसंक्रमतः परिखाटयति । ततः पुनरपि मिथ्यात्वं गतः मिथ्यात्वप्रत्ययेन च शूयोऽप्यनन्तानुबन्धिनो यन्नाति । तस्याषट्त्रिकाया वन्धावट्त्रिकायाश्रमसमये पूर्ववद्ज्ञानामनन्तानुबन्धिना जघन्यः प्रदेशोदयः । आषट्त्रिकाया अनन्तरसमये हि प्रथमसमयवद्भवस्य षट्त्रिकस्योदयो जवति । ततो जघन्यः प्रदेशोदयो न लघ्न्यते इति कृत्या आषट्त्रिकायाश्रमसमये इत्युक्तं । संसारे वैकञ्चीपस्य चतुःकृत्व एव मोहनीयस्योपशमो जवति, न पञ्चकृत्व इति चतुःकृत्योग्रहणं । मोहोपशमनेन किं प्रयोजनमिति चेदुच्यते—इह मोहोपशमं कुर्वन्नप्रत्याख्यानादिकपायाणा दक्षिकमन्यत्र गुणसंक्रमेण प्रचूर्तं संक्रमयति । ततः दीर्घशोषाणां तेषां अनन्तानुबन्धिषु धन्धकाखे स्तोकमेव संक्राम(क्रमय)ति, ततो मोहोपशमग्रहणं ॥ २७ ॥

इस्थीय संजमजवे सबनिरुद्धस्मि गंतु मिष्ठान्तं । देवीयस्रष्टुमिष्टी जेठविद् आषट्त्रिकाश्रमं गंतुं ॥ २८ ॥

इत्थीए त्ति—संयमेनोपलक्षितो जवः संयमज्जवस्तस्मिन् । सर्वनिरुद्धेऽन्तर्मुहूर्तावशेषे । स्त्रिया मिथ्यात्वं गतायाः, ततोऽनन्तरजवे देवीज्जुतायाः शीघ्रमेव च पर्याप्ताया उत्कृष्टस्थितिबन्धानन्तरमावलिकां गत्वा आवलिकायाश्चरमसमये स्त्रीवेदस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । इयमत्र जावना-हृषितकर्माशा काचित् स्त्री देशोनां पूर्वकोटिं यावत्संयममनुपाट्यान्त-र्मुहूर्ते आयुषोऽवशेषे मिथ्यात्वं गत्वा अनन्तरजवे देवी समुत्पन्ना, शीघ्रमेव च पर्याप्ता । तत उत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमाना स्त्रीवेदस्योत्कृष्टा स्थितिं बध्नाति, पूर्ववद्वां चोत्तयति । तत उत्कृष्टबन्धारंजात् परत आवलिकायाश्चरमसमये तस्याः स्त्रीवेदस्य जघन्यः प्रदेशोदयो जवति ॥ १७ ॥

अप्पञ्जाजोगचियाणाज्जणक्कस्सगठिईणंते । जवरिं थोवनिसेगे चिरतिवासायवेईणं ॥ १८ ॥

अप्पञ्ज त्ति—अदृपया बन्धाज्जया अदृपेन च योगेन चितानां वज्जानां चतुर्णामप्यायुषां ज्येष्ठस्थितीनामुत्कृष्टस्थिती-नामन्तेऽन्तिमे उपरि सर्वोपरितने समये सर्वस्तोकदलिकनिहेपे चिरफालं तीव्रासातवेदनाज्जिज्जुतानां हृषितकर्माशानां तत्तदायुर्वेदिनां जघन्यः प्रदेशोदयः । तीव्रासातवेदनया ह्यज्जिज्जुतानां बहवः पुज्जलाः परिसटन्तीति कृत्वा तीव्रासात-वेदिग्रहणं ॥ १८ ॥

संजोयणा विजो जिय देवज्जवजह्जगे अइनिरुद्धे । बंधिय उक्कस्सठिई गंतूणेगिंदिया सत्ती ॥ १९ ॥

सञ्जलहुं नरयगए निरयगई तम्मि सवपज्जात्ते । अणुपुवीउं य गईतुद्धा नेया जवादिम्मि ॥ २० ॥

संजोयद्योत्यादि—सयोजनान् अनन्तानुबन्धिनो विसंयोज्य, तद्विसंयोजने हि शेषाणामपि कर्मणां ज्ञांसः पुत्राः
 परिसृजन्ति इति तदुपादानं । ततो जघन्यं देवत्यं प्राप्तं, तत्र चातिनिरुद्धे पश्चिमेऽन्तर्मुहूर्ते प्रतिपन्नमिष्यात्य एकेन्द्रिय-
 प्रायोग्यां प्रकृतीनामुत्कृष्टां स्थितिं ब्रह्मा सूर्यसङ्घिष्ट एकेन्द्रियेपूत्पन्नस्तत्र चान्तर्मुहूर्ते स्थित्याऽसंज्ञिषु मध्ये समायातः ।
 देवो हि मृत्या नासंज्ञिषु मध्ये गच्छतीति कृत्वा एकेन्द्रियग्रहणं । ततोऽसंज्ञिजयाद्यु शीघ्रं मृत्या नारको जातः, सर्वपर्या-
 षिन्निश्च शीघ्रं पर्याप्तः । तस्मिन् सूर्यपर्याषिपर्याषे नारके नरकगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयः । पर्याप्तस्य हि प्रचूताः प्रकृतयो
 विपाकोदयमायान्ति, उदयगताश्च स्त्रियुक्तसंक्रमेण न संक्रामन्ति, तेन प्रकृत्यन्तरदक्षिणसंक्रमात्तायात् जघन्यः प्रदेशोदयः
 प्राप्यत इति सप्तपञ्चाशत् इत्युक्तं । आनुपूर्व्यश्चतस्रोऽपि गतितुल्याः स्वस्वगतितुल्या ज्ञेया ज्ञातव्याः । केवलं जवादी जव-
 प्रथमसमये वेदितव्याः । तृतीये हि समयेऽन्या अपि वन्धायद्विकातीताः कर्मवता उदयमागच्छन्ति, ततो जयप्रथमसमय-
 ग्रहणम् ॥ ३९-३० ॥

देवगर्हं उद्दिसमा नवरिं उद्दोयवेयगो ताहे । आहार जाइ अश्चिरसंजममाणुपाखिऊणंते ॥ ३१ ॥

देवगर्हं सि—देवगतिरवधिसमा अयधिज्ञानापरणसमा अवधिज्ञानापरणस्येव वेयगतेरपि जघन्यः प्रदेशोदयो जाय-
 नीय इत्यर्थः । नवरं यदा उद्योतवेदको जघति 'ताहे' तदा देवगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयो छटव्यः । किं कारणमिति चेदु-
 ष्यते—याद्यद्योतस्योदयो न जघति तावद्देवगती स्त्रियुक्तसंक्रमेण सं संक्रमयति । ततो जघन्यः प्रदेशोदयो न छन्यते ।
 तत उदयप्राप्तस्य पुनरुद्योतस्य स्त्रियुक्तसंक्रमो न जघति, तत उद्योतवेदकग्रहणं । उद्योतवेदकृत्यं च पर्याप्तस्य जघति,

कर्म-
१९६ ॥

नापर्याप्तस्येति पर्याप्तावस्थायां देवगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयः । तथा यश्चिरकालं देशेनपूर्वकोटिरूपं यावत्संयममनुपाख्या-
न्तिमे काले आहारकशरीरी जातः, उद्योतं च वेदयते, तस्याहारकसप्तकस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । चिरकालसंयमपरि-
पावने हि ज्ञूयांसः कर्मपुञ्जताः परिसृष्टिता जवन्तीति कृत्वा चिरकालसंयमग्रहणं । उद्योतग्रहणे च कारणं प्रागुक्तमे-
वानुसर्तव्यं ॥ ३१ ॥

सेसाणं चक्रुसमं तंमि व अन्नंमि व जवे अचिरा । तज्जोगा बहुगीर्तं पवेययं तस्स ता तात् ॥ ३२ ॥

सेसाणं ति—उक्तशेषाणां प्रकृतीनां चक्रुःसमं चक्षुर्दर्शनावरणसमं वक्तव्यं तावद्यावदेकेन्द्रियो जातः, ततो येषां
कर्मणां तस्मिन्नेव एकेन्द्रियजवे उदयो विद्यते तेषां तत्रैव जघन्यः प्रदेशोदयो वाच्यः । येषां तु कर्मणां मनुजगतिवीन्द्रि-
यादिजातिचतुष्टयाद्यसंस्थानपञ्चकौदारिकांगोपांगवैक्रियांगोपांगसंहननपट्टविहायोगतिविक्रससुजगसुस्वरदुःस्वरादेयरू-
पाणां न तत्रोदयसंभवः तेषामेकेन्द्रियजवाद्भूत्य तत्तद्दुदययोग्येषु जवेभूत्पन्नस्य तास्तास्तन्नवयोग्या बह्वीः प्रकृतीर्वेदय-
मानस्य, तत्तन्नवयोग्यबहुप्रकृतिवेदनं च पर्याप्तस्योपपद्यते । ततः सर्वाङ्गिः पर्याप्तिङ्गिः पर्याप्तस्य जघन्यः प्रदेशोदयः
पर्याप्तस्य बह्व्यः प्रकृतय उदयमागच्छन्ति, उदयप्राप्तानां च प्रकृतीनां स्तिबुकसंक्रमो न जवति । तथा च सति विवक्षित-
प्रकृतीनां जघन्यः प्रदेशोदयो लज्यते इति पर्याप्तस्येति विवृतं । तीर्थकरनाम्नस्तु रूपितकर्मांशस्योदयप्रथमसमये जघन्यः
प्रदेशोदयो ज्ञेयः, परतो गुणश्रेणिदक्षिकं प्रचूतमवाप्यते इति स न जवति ॥ ३२ ॥ ४१९ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुदयः समाप्तः ॥

तदेवमुक्त उदया, संप्रति सत्ताजिधानापसरः । तत्र चेमेऽर्थाधिकाराः । तद्यथा-ज्ञेदः साधनादिप्ररूपणा स्वामित्यं चेति । तत्र जेदनिरूपणार्थमाह—

मूखुत्तरपगङ्गयं चउविदं संतकम्ममवि नेयं । ध्रुवमध्रुवणार्ह्यं अछण्डं मूखपगङ्गं ॥ १ ॥

मूखुत्तर ति—सत्कर्म विधा-मूखप्रकृतिगतं उत्तरप्रकृतिगतं च । तत्र मूखप्रकृतिगतमष्टप्रकारं, तद्यथा-ज्ञानावरणीयं दर्शनावरणीयमित्यादि । उत्तरप्रकृतिगतमष्टप्रकारं, तद्यथा-मतिज्ञानावरणीयमित्यादि । पुनरेकैकं चतुर्विधं, तद्यथा-प्रकृतिसत्कर्म, स्थितिसत्कर्म, अनुज्ञागसत्कर्म, प्रदेशसत्कर्म च । तदेवमुक्तो जेदः, संप्रति साधनादिप्ररूपणार्थमाह-‘ध्रुवेत्यादि’ अष्टानां मूखप्रकृतीनां सत्कर्म विधा, तद्यथा-ध्रुवमध्रुवमनादि च । तत्रानादित्यं सदैव ज्ञायात् । ध्रुवाध्रुवताऽनव्यजव्यापेक्षया ॥ १ ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणार्थमाह—

दिच्छिद्रुगात्तगत्तगति तण्णुचोदसगं च तित्थगरमुच्चं । डुविदं पढमकसाया होंति चउञ्जा तिहा सेसा ॥२॥

दिच्छिद्रुग ति—दृष्टिद्विकं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यास्वरूपं, आयुंषि चत्वारि, ‘उगत् ति’ मनुष्यद्विकं देवद्विकं नरकद्विकं च, तनुधनुर्वसक वैक्रियसप्तकाहारकसप्तकरूपं, तथा तीर्थकरनामोच्चैर्गोत्रं च, एतासामष्टाविंशतिप्रकृतीनां सत्कर्म विविधं द्विप्रकारं, तद्यथा-सावि अष्टुनं च । साधध्रुवता चाध्रुवसत्कर्मत्यादयसेया । तथा प्रथमकपाया अनन्तानुपन्धिनः

सत्कमापेक्षया चतुर्विधाः, तद्यथा—सादयोऽनादयो ध्रुवा अध्रुवाश्च । तथाहि—ते सम्यग्दृष्टिना प्रथममुद्घलिताः, ततो मिथ्यात्वं गतेन यदा ज्ञयोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययेन बध्यन्ते, तदा सादयः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादयः । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । तथा शेषाः षड्विंशतिशतसंख्याः प्रकृतयः सत्कर्मापेक्षया त्रिधा त्रिप्रकाराः, तद्यथा—अनादयो ध्रुवा अध्रुवाश्च । तत्रानादित्वं ध्रुवसत्कर्मत्वात् । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् ॥ २ ॥

तदेवं कृता साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च विधा—एकैकप्रकृतिगतं प्रकृतिस्थानगतं च । तत्रैकैकप्रकृतिगतं स्वामित्वमजिधित्सुराह—

उजमत्थंता चउदस डुचरमसमयंमि अत्थि दो निहा । बद्धानि ताव आऊणि वेइयाइं ति जा कसिणं ॥३॥

उजमत्थंता च—ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयरूपाश्चतुर्दश प्रकृतयः उजमत्थान्ताः क्षीणकपायवीतरागउजमत्थगुणस्थानकं यावत्सत्यो ज्वन्तीत्यर्थः । परतस्तासामजावः । एवमुत्तरत्राप्युक्तगुणस्थानकात्परतोऽजावो वेदितव्यः । तथा वे निघ्ने क्षीणकपायवीतरागउजमत्थगुणस्थानकद्विचरमसमयं यावत्सत्यौ स्तः । आचूंषि चत्वार्यपि बद्धानि तावत्सन्ति यावत्कृत्स्नं निरवशेषं वेदितानि न ज्वन्ति ॥ ३ ॥

तिसु मिठत्तं नियमा अठसु ठाणेषु होइ जइयवं । आसाणे सम्मत्तं नियमा सम्मं दससु जज्जं ॥ ४ ॥

तिसु त्ति—त्रिषु गुणस्थानकेषु मिथ्यादृष्टिसासादनसम्यङ्मिथ्यादृष्टिदृष्टिदृष्टिषु नियमादवश्यंतया मिथ्यात्वं सत् विद्यमानं । शेषेषु पुनरष्टसु गुणस्थानकेषु उपशान्तमोहगुणस्थानकपर्यवसानेषु जाज्यं । तथाहि—अविरतसम्यग्दृष्ट्यादिना

रूपिते न जवति, उपशान्ते तु जवति । शीघ्रमोहादिषु पुनस्तस्यापश्यमजायः । तथा आसादने सासादने सम्यक्त्वं नियमादस्ति । दशसु पुनर्गुणस्थानकेषु मिथ्यादृष्ट्याद्युपशान्तमोहगुणस्थानकपर्यवसानेषु जाग्यं, कदाचिन्नयति कदाचिन्न जयतीत्यर्थः । तथाहि—मिथ्यादृष्टावजस्ये न जवति, जस्येऽपि कदाचिन्नयति कदाचिन्न । तथा सम्यक्मिथ्यादृष्टित्वं कियत्कार्त्तं सम्यक्त्वे चक्षितेऽपि जवति, ततस्तत्रापि तज्जाग्यं । अघिरतादिषु पुनः रूपकेषु न जवति, उपशामकेषु तु जवति, अतस्तत्रापि तज्जाग्यं ॥ ४ ॥

विश्यतर्हपसु मिस्सं नियमा ठाणनवगम्मि जयणिक्कं । संजोयणा उ नियमा डुसु पंचसु होइ जश्यवं ५
 पिइय चि—द्वितीये तृतीये च गुणस्थानके मिश्रं सम्यक्मिथ्यात्वं नियमादस्ति । यतः सासादनो नियमादष्टाविंशत्तिसत्कर्मैव जवति, सम्यक्मिथ्यादृष्टिश्च सम्यक्मिथ्यात्वं विना न जवति, ततः सासादने सम्यक्मिथ्यादृष्टौ च सम्यक्मिथ्यात्वं मपश्यमस्ति । स्थाननवके गुणस्थानकनवके मिथ्यादृष्ट्याघिरतसम्यग्दृष्ट्यादौ उपशान्तगुणस्थानकान्ते जजनीयं, कदाचिन्नयति कदाचिन्न जवति । जायना च प्रागुक्तप्रकारेण स्वयमेव कर्तव्या, सुगमत्यात् । तथा संयोजना अनन्तानुबन्धिनो द्वयोर्मिथ्यादृष्टिसासादनयोर्नियमात्तवन्ति । यत पताववश्यमनन्तानुबन्धिनो वदन्ति । पञ्चसु पुनर्गुणस्थानकेषु सम्यक्मिथ्यादृष्ट्यादिष्वप्रमत्तसंयतपर्यन्तेषु जजनीयाः । यदि चक्षितास्ततो न सन्ति, इतरथा तु सन्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥
 खवगानियट्टिअद्धा संखिक्का होति अठ वि कसाया । निरयतिरियतेरसगं निद्वानिद्वानिगेणुवारिं ॥ ६ ॥

सयग चि—रूपकस्य अनिवृत्तिबादरसंपरायाज्जाया यावत् संख्येया जागास्तावत् अष्टावपि अप्रत्याख्यानप्रत्याख्या-

नसंज्ञाः कपायाः सन्ति । परतो न विद्यन्ते, क्षीणत्वात् । उपशमश्रेणिमधिकृत्य पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सन्तो वेदितव्याः । निरयतिर्यगेकान्तप्रायोग्यं यन्नामन्नयोदशकं नरकद्विकतिर्यग्विकैकवित्रिचतुरिन्द्रियजातिस्थावरा- तपोद्योतसूक्ष्मसाधारणरूपं निजानिजात्रिकेण सह संयुक्तं कपायाष्टकद्वयादुपरि स्थितिखंभेषु सहस्रेषु गतेषु सत्सु युगप- त्क्षयमेति । ततो यावन्न क्षयं याति तावत् सत्, क्षये च सति असत् । उपशमश्रेण्यां पुनरेताः पौनशापि प्रकृतय उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्यो वेदितव्याः ॥ ६ ॥

अपुमित्थीए समं वा हासञ्चक्रं च पुरिससंज्वलणा । पत्तेगं तस्स कमा तणुरागंतो ति लोचो य ॥ ७ ॥
अपुमित्रीए ति—पूर्वोक्तप्रकृतिपुरुशकक्षयादनन्तरं संख्येयेषु स्थितिखंभेषु गतेषु सत्सु नपुंसकवेदः क्षीयते, यावच्च न क्षीयते तावत् सन् । ततः पुनरपि स्थितिखंभेषु संख्येयेषु गतेषु सत्सु स्त्रीवेदः क्षीयते, सोऽपि यावत्क्षयं न याति तावत्सन् । एवं स्त्रीवेदेन पुरुषवेदेन वा रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य ऋष्ट्यं । नपुंसकवेदेन प्रतिपन्नस्य तु स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ युगपत्क्षयमुपगच्छतः, यावच्च न क्षयमुपगच्छतस्तावत्सन्तौ । उपशमश्रेणिमधिकृत्य पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकं याव- त्सन्तौ । ततः स्त्रीवेदक्षयानन्तरं संख्येयेषु स्थितिखंभेषु गतेषु सत्सु हास्यादिपङ्कं युगपत्क्षयमुपयाति, ततः समयोनाव- दिकादिकातिक्रमे पुरुषवेदः । एवं पुरुषवेदेन रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य ऋष्ट्यं । स्त्रीवेदेन नपुंसकवेदेन वा रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य पुनः पुरुषवेदो हास्यादिपङ्कं च युगपत्क्षीयते । ततः पुरुषवेदक्षयानन्तरं संख्येयेषु स्थितिखंभेषु गतेषु सत्सु संज्वलनक्रोधः क्षयमुपयाति । ततः पुनरपि संख्येयेषु स्थितिखंभेषु गतेषु सत्सु संज्वलनमानः । ततोऽपि संख्येयेषु स्थिति-

संज्ञेयु गतेषु संज्ञ्यखनमाया । यावच्च हास्यादिप्रकृतयः ह्यं नोपयान्ति तावत्सत्यः । 'तणुरागतो चि खोजो य' खोजः संज्ञ्यखनखोजो यावच्चनुरागान्तः सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानफान्तः तावत् सन् वेदितव्यः, परतोऽसन् । उपशमश्रेणिमधि-
कृत्य पुनर्हास्यादिप्रकृतयः सर्वा अपि उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्योऽवसेयाः ॥ ३ ॥

मणुयगर्जाश्रुतसवायरं च पञ्चतसुजगत्पञ्चा । जसकिची तिष्ठयर वेयणित्तं च मणुयाण ॥ ७ ॥
जवचरिमस्तमयम्मि च तम्मगिह्वसमयम्मि सेसाच । आहारगतिष्ठयरा चञ्जा डुसु नष्टि तिष्ठयरं ॥ ८ ॥

मणुयगर्जत्यादि-मनुष्यगतिपद्येन्द्रियजातिप्रसधादरपर्याप्तिसुजगादेययथाः कीर्तितीर्थकरान्यतरवेदनीयोऽर्चोऽत्रमनुष्यायू-
रूपा षादश प्रकृतयो जयचरमसमये सन्ति, अयोगिकेवष्टिचरमसमयं यावत् विद्यन्ते, परतोऽसत्य इत्यर्थः । शेषाः
पुनरुक्तव्यतिरिक्ताः सर्वा अपि त्र्यशीतिसंख्याः । 'तम्मगिह्वसमयम्मि चि' जयचरमसमयपाश्चात्यसमयेऽयोगिकेवष्टि-
विचरमसमये इत्यर्थः । सत्यो जवन्ति, यरमसमये त्वसत्यः । आहारकतीर्थकरनामनी; सर्वेष्वपि गुणस्थानकेषु जाग्ये ।
वयोः पुनर्गुणस्थानकयोः सासादनसम्यग्भिप्याहट्टिरूपयोस्तीर्थकरनाम नियमात्त विद्यते, तीर्थकरनामसत्कर्मणः स्वजावत
पषोक्तरूपे गुणस्थानकद्विके गमनासंज्ञवात् ॥ ७-८ ॥

तदेयमुक्तमेकैकप्रकृतिसत्कर्म, सप्रति प्रकृतिस्थानसत्कर्मप्ररूपशार्धमाह—

पठमचरिमाणमेग ठन्नवचत्तारि वीयगे तित्ति । वेयणियात्तयगोपसु दोद्धि पगो चि दो ह्वीति ॥ १० ॥

पठम ति-प्रथमचरमयोर्ज्ञानावरणान्तराययोरेकैकं पञ्चप्रकृत्यात्मकं स्थानं । तच्च ह्रीणकषायचरमसमयं यावत् सत्, परतोऽसत् । तथा द्वितीये दर्शनावरणीये त्रीणि प्रकृतिस्थानानि, तद्यथा—षट् नव चतस्रः । तत्र सकलदर्शनावरणीयप्रकृतिसमुदायो नव । ताश्च नव प्रकृतय उपशमश्रेणिमधिकृत्य उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्यः । रूपकश्रेणिमधिकृत्य पुनरनिवृत्तिवादरसंपरायाञ्चाया यावत् संख्येयज्ञागास्तावत्सत्यः, परतः सत्यानर्द्धिकक्षये षट् ज्वन्ति । ताश्च तावत्सत्यो यावत् ह्रीणकषायस्य द्विचरमसमयः । तस्मिन् द्विचरमसमये निद्राप्रचले व्यवहियेते । ततश्चरमसमये चतस्र एव सत्यः । ता अपि तत्र व्यवहियन्ते । तथा वेदनीयायुर्गोत्राणां द्वे प्रकृतिस्थाने, तद्यथा—द्वे एका च । तत्र वेदनीयस्य यावदेकं न ह्रीणं तावत् द्वे सत्यौ । एकस्मिंस्तु ह्रीणे एका । गोत्रस्य यावदेकं न ह्रीणं उद्वलितं तावत् द्वे सत्यौ । नीचैर्गोत्रे ह्यपि उच्चैर्गोत्रे वा उद्वलिते पुनरेका सती । आयुपस्तु यावद्ध्रमायुर्नोदेति तावत् द्वे प्रकृती सत्यौ । उदिते तु तस्मिन् प्राक्तनं ह्रीणमिति एका प्रकृतिः ॥ १० ॥

संप्रति मोहनीयस्य प्रकृतिसत्कर्मस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

एगाश् जावपंचगमेक्कारस बार तेरसिगवीसा । विय तिय चउरो ठ सत्त अठवीसा य मोहस्स ॥ ११ ॥

एगाश् ति-मोहनीयस्य पञ्चदश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा—एका, द्वे, तिस्रः, चतस्रः पञ्च, एकादश, द्वादश, त्रयोदश, एकविंशतिः, द्वाविंशतिः, त्रयोविंशतिः, चतुर्विंशतिः, पड्विंशतिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिश्चेति । एतानि सुखावबोधार्थं गाथाक्रमवैपरीत्येन ज्ञाव्यन्ते—तत्र मोहनीयस्य सर्वप्रकृतिसमुदायोऽष्टाविंशतिः । सम्यक्त्वे उद्वलिते सप्त-

विंशतिः । ततोऽपि सम्यङ्मिथ्यात्वे उद्घृष्टिते पञ्चविंशतिः । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः पञ्चविंशतिः । अष्टाविंशतिरनन्तानु-
 धन्विचतुष्टये द्वीषे चतुर्विंशतिः । ततो मिथ्यात्वे द्वीषे त्रयोविंशतिः । ततः सम्यङ्मिथ्यात्वे द्वीषे चाविंशतिः । ततः
 सम्यक्त्वे द्वीषे एकविंशतिः । ततोऽष्टसु कथायेषु द्वीषेषु त्रयोदश । ततो नपुसकवेदे द्वीषे द्वादश । ततः स्त्रीवेदे द्वीषे
 एकादश । ततः पदसु नोकथायेषु द्वीषेषु पञ्च । ततः पुरुषवेदे द्वीषे चतस्रः । ततः संख्यखनक्रोधे द्वीषे तिस्रः । ततः
 संख्यखनमाने द्वीषे द्वे । संख्यखनमायायां च द्वीषायामेका ॥ ११ ॥

संप्रत्येतानि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि गुणस्थानकेषु विचिन्तयन्नाह—

तिन्नेग तिगं पणगं पणगं पणगं च पणगमह दोञ्चि । दस तिञ्चि दोञ्चि मिच्छाङ्गेषु जात्रोवसंतो चि ॥१२॥

तिन्नेग चि—यावद्भुपशांतमोद्गुणस्थानकं तावन्मिथ्यादृष्ट्यादिषु गुणस्थानकेषु यथासंख्यं श्र्यादीनि प्रकृतिसत्कर्म
 स्थानानि जयन्ति । तत्र मिथ्यादृष्टिगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा—अष्टाविंशतिः, सप्तविंशतिः,
 पञ्चविंशतिश्च । एतानि प्रागेव ज्ञावितानि । सासादनसम्यग्दृष्टिगुणस्थानके एकं प्रकृतिसत्कर्मस्थानं अष्टाविंशतिरूपं । सम्य-
 ङ्मिथ्यादृष्टिगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः सप्तविंशतिश्चतुर्विंशतिश्च । इह योऽष्टा-
 विंशतिसत्कर्मा सन् सम्यङ्मिथ्यात्वं गतस्तमाश्रित्याष्टाविंशतिः । येन पुनर्मिथ्यादृष्टिना सता पूर्वं सम्यक्त्वमुद्घृष्टितं
 ततः सप्तविंशतिसत्कर्मणा सता सम्यङ्मिथ्यात्वमनुजघितुमारब्धं त प्रति सप्तविंशतिः । चतुर्विंशतिसत्कर्मणां सम्यङ्मि-
 थ्यादृष्टिं प्रतीत्य पुनश्चतुर्विंशतिः प्राप्यते । तथाऽविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानके पञ्च प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—अष्टा-

विंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः एकविंशतिश्च । तत्राष्टाविंशतिरौपशमिकसम्यग्दृष्टेः द्वायोपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वा । अष्टाविंशतिसत्कर्मणोऽनन्तानुबन्धिहृये वेदकसम्यग्दृष्टेरौपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वा चतुर्विंशतिः । वेदकसम्यग्दृष्टेर्मिथ्यात्वे हृपिते त्रयोविंशतिः । तस्यैव सम्यङ्मिथ्यात्वे हृपिते द्वाविंशतिः । द्वायिकसम्यग्दृष्टेरेकविंशतिः । तथा देशविरतिगुणस्थानके पञ्च प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तानि च पूर्वोक्तान्येव । तान्येव प्रमत्तसंयतगुणस्थानके । तान्येव चाप्रमत्तसंयतगुणस्थानके । 'अह दोन्नि त्ति' अथानन्तरं अपूर्वकरणगुणस्थानके द्वे प्रकृतिस्थाने, तद्यथा-चतुर्विंशतिरेकविंशतिश्च । तत्रोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य चतुर्विंशतिः, द्वायिकसम्यग्दृष्टिमधिकृत्य द्वयोरपि श्रेण्योरेकविंशतिः । तथाऽनिवृत्तिवादरसंपरायगुणस्थानके दश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा-चतुर्विंशतिः एकविंशतिः त्रयोदश द्वादश एकादश पञ्च चतस्रः तिस्रः द्वे एका च । तत्र चतुर्विंशतिरुपशमश्रेणिमधिकृत्य, एकविंशतिः द्वायिकसम्यग्दृष्टेर्द्वयोरपि श्रेण्योः शेषाणि पुनः रूपकश्रेण्यां, तानि च प्रागेव ज्ञावितानि । सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा-चतुर्विंशतिः एकविंशतिः एका च । तत्र चतुर्विंशतिरौपशमिकसम्यग्दृष्टेः, एकविंशतिश्च द्वायिकसम्यग्दृष्टेः, एते च द्वे अपि प्रकृतिसत्कर्मस्थाने उपशमश्रेण्यां, एका च रूपकश्रेण्यां । तथा द्वे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने उपशान्तमोहगुणस्थानके, तद्यथा-चतुर्विंशतिरेकविंशतिश्च । एते च द्वे अपि प्रागिव ज्ञावनीये ॥ १२ ॥

संप्रति मतान्तरमाह—

संखीणदिष्ठिमोहे केई पणवीसइं पि इहंति । संजोयणाण पढा नासं तेसिं उवसमं च ॥ १३ ॥

सखीष्य सति—केचिदाचार्याः पञ्चविंशतिखण्डमपि प्रकृतिसत्कर्मस्थानमिच्छन्ति । ते हि प्रथमतो दृष्टिमोहे दर्शनमो-
हनीयत्रितये संक्षीषे ह्यमुपगते सति पश्चादनन्तानुबन्धिना नाशमिच्छन्ति । ततस्त्वन्मतेन दर्शनमोहनीयत्रितयह्ये
सति पञ्चविंशतिरूपमपि प्रकृतिसत्कर्मस्थानं प्राप्यते । यद्येवं सति तन्मतमिह कस्मान्नान्युपगम्यते ? उच्यते—आपेण
विरोधात् । यदाह चूर्णिकृत्—“सं आरिसे न मिखइ तेण न इच्छिज्जइ चि” । तथा त एवाचार्यास्तेषामनन्तानुबन्धि-
नामुपशम चेष्टन्ति, नान्ये परमार्थवेदिनः । अत एव च प्रागनन्तानुबन्धिनामुपशमनाऽस्माज्जिनोपदर्शिता ॥ १२ ॥

संप्रति नामकर्मणः प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि प्रतिपिपादयिपुराह—

तिडुगसयं षण्पंचगतिगनचर्हं नचर्हं गुणनचर्हं य । चउतिगडुगाहिगासी नव अठ य नामठाणाइं ॥१४॥

तिडुगसयं ति—नामकर्मणो षादश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तथा—श्रुत्तरशतं ऋत्तरशतं पञ्चवतिः पञ्चनवतिः त्रिन-
वतिः नवतिः एकोननवतिः चतुरशीतिः श्यशीतिः अशीति नव अष्टौ चेति । तत्र सर्वनामकर्मप्रकृतिसमुदायस्युत्त-
रशत । तदेव तीर्थकररहितं ऋत्तरशतं । श्रुत्तरशतमेवाहारकसप्तकरहितं पञ्चवतिः । सैव तीर्थकररहिता पञ्चनवतिः ।
पञ्चनवतिरेव देवदिकरहिता नरकदिकरहिता वा त्रिनवतिः । तथा श्रुत्तरशतमेव नामत्रयोदशकरहितं नवतिः । सैव
तीर्थकररहिता एकोननवतिः । तथा त्रिनवतिर्नरकदिकैक्रियसप्तकरहिता देवदिकैक्रियसप्तकरहिता वा चतुरशीतिः ।
पञ्चवतिस्त्रयोदशरहिता श्यशीतिः । पञ्चनवतिस्त्रयोदशरहिता ह्यशीतिः, अथवा चतुरशीतिर्मनुजदिकरहिता ह्यशी-
तिः । मनुजगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसवावरपर्याप्तमुजगादेयशःकीर्तितीर्थकररूपा नव । ता एव तीर्थकररहिता अष्टौ ॥१४॥

एतान्येव प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि गुणस्थानकेषु चिन्तयन्नाह—

एगे ष षोसु ङुगं पंचसु चत्वारि अष्टगं दोसु । कमसो तीसु चउकंठत्तु अजोगम्भि ठाणाणि ॥१५॥

एगे त्ति—एकस्मिन्मिथ्यादृष्टिद्वारेण गुणस्थानके पद् प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—द्व्युत्तरशतं पञ्चवतिः पञ्चनवतिः त्रिनवतिः चतुरशीतिः द्व्यशीतिः । ननु पणवतिस्तीर्थकरनामसहिता जवति ततः सा कथं मिथ्यादृष्टौ प्राप्यते ? उच्यते—इह कश्चित् नरकेषु वज्रायुष्कः पश्चात्सम्यक्त्वं प्राप्य, तन्निमित्तं तीर्थकरनामकर्म वज्रा नरकाग्निमुखः सन् सम्यक्त्वं त्यक्त्वा मिथ्यादृष्टिर्जातः, ततो नरके उत्पन्नः सन् अन्तर्मुहूर्तानन्तरं पुनरपि सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते, ततोऽन्तर्मुहूर्तं कावं यावत् पञ्चवतिर्मिथ्यादृष्टौ प्राप्यते, आहारकसप्तकतीर्थकरनामसत्कर्मा च मिथ्यात्वं न प्रतिपद्यते । उक्तं च—“उत्तरे संति न मित्रो” इति । ततश्च्युत्तरशतं मिथ्यादृष्टौ न प्राप्यते । तथा द्वयोः सासादनसम्यग्मिथ्यादृष्टिगुणस्थानकयोर्द्वे द्वे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने, तद्यथा—द्व्युत्तरशतं पञ्चनवतिश्च । तथा पञ्चसु अविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानकप्रवृत्तिषु अपूर्वकरणगुणस्थानकान्तेषु चत्वारि चत्वारि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा—त्र्युत्तरशतं द्व्युत्तरशतं पणवतिः पञ्चनवतिः । शेषाणि रूपकश्रेण्यामेकेन्द्रियादौ च संज्ञवन्तीति कृत्वा इह न प्राप्यन्ते । तथा द्वयोरनिवृत्तिवादरसूक्ष्मसंपरायद्वरणयोर्गुणस्थानकयोरष्टकं अष्टौ प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा—त्र्युत्तरशतं द्व्युत्तरशतं पणवतिः पञ्चनवतिः नवतिः एकोनवतिः त्र्यशीतिः द्व्यशीतिश्च । तत्रानिवृत्तिवादरस्यादिमानि चत्वारि उपशमश्रेण्यां रूपकश्रेण्यां वा यावन्न त्रयोदशकं क्षीयते । शेषाणि पुनः रूपकश्रेण्यामेव । सूक्ष्मसंपरायस्यादिमानि चत्वारि उपशमश्रेण्यां, शेषाणि तु रूपक-

भेदयां । तथा त्रिषु उपशान्तमोहक्षीणमोहसयोगिकेष्विद्वद्वेषु गुह्यस्थानकेषु चत्वारि चत्वारि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि जयन्ति । तत्रोपशान्तमोहे इमानि चत्वारि, तद्यथा—श्रुत्तरशतं श्रुत्तरशतं पणवतिः पञ्चनवतिः । क्षीणमोहसयोगिकेष्विद्वदेषु पुनरमूनि, तद्यथा—नवतिः एकोननवतिः त्र्यशीतिः चत्वारिंशतिश्च । 'उ तु अजोगमि ताणाणि चि' अयोगिकेष्विद्वदिषु प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—नवतिः एकोननवतिः त्र्यशीतिः चत्वारिंशतिः नव अष्टौ चेति । एतेषामादिमानि चत्वारि अयोगिकेष्विद्वद्विचरमसमयं यावत्, परमसमये तु तीर्थकरातीर्थकरौ प्रतीत्य दे अन्तिमे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने १५

तदेवमुक्तं प्रकृतिसत्कर्म । संप्रति स्थितिसत्कर्म वक्तव्यं । तत्र प्रयोऽर्थाधिकाराः, तद्यथा—नेदः साधनादिप्ररूपणा स्वामित्वं चेति । तत्र नेदः प्रागिय । साधनादिप्ररूपणा च विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र प्रथमतो मूलप्रकृतिविषया साधनादिप्ररूपणां चिकीर्षुराह—

मूलविद् अजहन्नं तिहा चउञ्जा य पढमगकसाया । तिष्ठयरुवक्षणायुगवक्त्राणि तिहा दुहाणुत्तं ॥ २६ ॥

मूलविद् चि—मूलप्रकृतिस्थितिसत्कर्म अजयन्त्यं त्रिधा त्रिप्रकारं । तद्यथा—अनादि घुवमधुवं च । तथाहि—मूलप्रकृतीनां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वस्वद्वयपर्ययसाने समयमात्रैकस्थित्यवशेषे जयति, तद्यथा सादि अधुवं च । ततोऽन्यस्तर्यमजघन्यं, तच्चानादि, सदैव ज्ञायात् । धुवाधुवता पूर्ववत् । उत्कृष्टमनुकृष्टं च साद्यधुवं द्वयोरपि पर्यायेक्षानेकशो जघनात् । कृता मूलप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां क्रियते 'चउञ्जा य' इत्यादि अत्र पठ्यर्थे प्रथमा, ततोऽन्यमर्थः—प्रथमकपायाणामनन्तानुषन्धिनामजघन्यं स्थितिसत्कर्म चतुर्धा चतुःप्रकारं, तद्यथा—सादि अनादि घुव-

मधुवं च । तथाहि—एषां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वहृयोपान्त्यसमये स्वरूपापेक्षया समयमात्रैकस्थितिरूपं, अन्यथा तु द्विसमयमानं, तच्च साद्यधुवं, ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं, तदपि चोद्धितानां जूयो वन्धे सादि, तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादि, ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । तथा तीर्थकरनामोद्धवनयोग्यत्रयोविंशत्यायुश्चतुष्टयवर्जितानां शेषाणां षड्विंशत्यधिकशतसंख्यानां प्रकृतीनामजघन्यं स्थितिसत्कर्म त्रिधा, तद्यथा—अनादि ध्रुवमधुवं च । तथाहि—एतासां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वस्वहृ-
यपर्यवसाने उदयवतीनां समयमात्रैकस्थितिरूपं, अनुदयवतीनां स्वरूपतः समयमात्रैकस्थितिकं । अन्यथा तु द्विसम-
यमात्रं । तच्च साद्यधुवं । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं । तच्चानादि, सदैव ज्ञावात् । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । 'उहाणुत्तं ति'
अनुक्तं उक्तप्रकृतीनामुत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यरूपं तीर्थकरनामोद्धवनयोग्यदेवविकनरकविकमनुजविकवैक्रियसप्तकाहारकस-
प्तकोच्चैर्गोत्रसम्यक्त्वसम्यग्जिथ्यात्वरूपत्रयोविंशतिश्रायुश्चतुष्टयानां जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपं विकल्पचतुष्टयं द्विधा
द्विप्रकारं, तद्यथा—सादि अधुवं च । तथाहि—उक्तप्रकृतीनामुत्कृष्टमनुत्कृष्टं च स्थितिसत्कर्म पर्यायेणानेकशो ज्ञवति ।
ततो द्वितयमपीदं साद्यधुवं । जघन्यं च प्रागेव ज्ञावितं । तीर्थकरनामादीनां चाध्रुवसत्कर्मत्वाच्चत्वारोऽपि विकल्पाः
साद्यध्रुवा अवसेयाः । मूलप्रकृतीनां चानुक्तं जघन्यमुत्कृष्टमनुत्कृष्टं च द्विप्रकारं, प्रागेव चोक्तं ॥ १६ ॥

तदेवं कृता साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च द्विधा—उत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वं जघन्यस्थि-
तिसत्कर्मस्वामित्वं च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वमाह—

जेष्ठमिह बंधसमं जेष्ठं बंधोदया उ जासि सह । श्राणुदयबंधपराणं समज्जणा जठिहं जेष्ठं ॥ १७ ॥

जेष्ठविद् द्वि-यासां प्रकृतीनां सह युगपत् वन्धोदयो जयतः । कासा युगपत् वन्धोदयो जवत् इति चेदुच्यते-
 हानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयासातपेदनीयमिष्यात्वपोरुशकपायपञ्चेन्द्रियजावितैः अससप्तकभुंरुसंस्थानवर्षादिविंशत्य-
 गुरुखघुपराधातोद्भासाप्रशक्तपिहायोगत्युद्योतप्रसवाद्रपर्याप्तप्रत्येकास्थिराशुजडुर्नगडुम्ब्यरानादेयायशाः कीर्तिनिर्माणनीचै-
 र्गोघ्नपञ्चविधान्तरायासां तिर्यग्भ्रानुप्यानधिकृत्य वैक्रियसप्तकस्य सर्वसंस्थया परुशीतिप्रकृतीनां । तासां ज्येष्ठमुत्कृष्ट
 स्थितिसत्कर्म ज्येष्ठस्थितिवन्धसमं उत्कृष्टस्थितिवन्धप्रमाणं जवति । तासां हि उत्कृष्टस्थितिवन्धारंजेऽघाधाकाखेऽपि
 प्राग्बद्धं दक्षिणं प्राप्यते । न च तासां प्रथमस्थितिरन्यत्र स्त्रिबुक्सक्रमेण संक्रामति, उदयवतीत्यात् । ततस्तासामुत्कृ-
 ष्टस्थितिवन्धप्रमाणमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म प्राप्यते । अनुदयवन्धपराणा समयोना ज्येष्ठा स्थितिर्ज्येष्ठमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 तत्रानुदये उदयाजाये पर उत्कृष्टः स्थितिवन्धो यासां ता अनुदयवन्धपराः निष्ठापञ्चकनरकद्विकतिर्यग्भ्रिकौदारिकस-
 प्तकैकेन्द्रियजातिसेवार्तसंहननातपस्यायररूपा विंशतिसंस्थास्तासां समयोना उत्कृष्टा स्थितिरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 तथाहि—एतासामुत्कृष्टस्थितिवन्धारंजे यद्यप्यघाधाकाखेऽपि प्राग्बद्धं दक्षिणमस्ति तथापि प्रथमस्थितिं तासामुदयव-
 तीषु मध्ये स्त्रिबुक्सक्रमेण संक्रमयति । तेन तथा प्रथमस्थित्या समयमात्रया कृत्वा उत्कृष्टा स्थितिरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 अप्युच्येत—कथं निष्ठादीनामनुदये सति वन्धेनोत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यते ? उच्यते—उत्कृष्टो हि स्थितिवन्ध उत्कृष्टे
 संक्षेपे जवति । न चोत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमानस्य निष्ठापञ्चकोदयसंज्ञकः । नरकद्विकस्य तिर्यग्भ्रो मनुष्या या उत्कृष्टस्थि-

तिवन्धकाः । न च तेषां नरकद्विकोदयः संभवतीति । शेषकर्मणां तु देवा नारका वा यथायोगमुत्कृष्टस्थितिवन्धकाः ।
न च तेषु तेषामुदयो घटते ॥ १७ ॥

संकमजं दीहाणं सहाद्विगाणं च आगमो संतो । समञ्जणमणुदयाणं उन्नयासिं जठिई तुह्वा ॥ १८ ॥

संकमजं ति-यासां प्रकृतीनां संक्रमत उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म प्राप्यते, न बन्धतः, उदयोऽपि च विद्यते तासां संक्रमतो दीर्घाणां संक्रमवशद्वन्धोत्कृष्टस्थितिकानां य आगमः संक्रमेण आवलिकाद्विकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमः स आवलिकया उदयावलिकया सह उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एतदुक्तं भवति-सातं वेदयमानः कश्चिदसातमुत्कृष्टस्थितिकं बध्नाति । तच्च बद्धा सातं बद्धुं क्षमः । असातवेदनीयं च बन्धावलिकातीतं सत् आवलिकात् उपरितनं सकलमपि आवलिकाद्विकहीनं त्रिंशत्सा-गरोपमकोटीकोटीप्रमाणं स्थितिसत्कर्म तस्मिन् सातवेदनीये वेद्यमाने बध्यमाने च उदयावलिकाया उपरिष्ठात् संक्रमयति । ततस्तथा उदयावलिकया सहितः संक्रमेणावलिकाद्विकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमः सातवेदनीयस्योत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एवं नवनोकपायमनुजगतिप्रथमसंहननपञ्चकप्रथमसंस्थानपञ्चकप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुभसुजगसुस्वरादेययशःकीर्त्युच्चै-र्गोत्राणामष्टाविंशतिप्रकृतीनामावलिकाद्विकहीनः स्वस्वसजातीयोत्कृष्टस्थितिसमागमः उदयावलिकया सहित उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ज्ञावनीयं । सम्यक्त्वस्य पुनरन्तर्मुहूर्तौ न उत्कृष्टस्थितिसमागम उदयावलिकया सहित उत्कृष्टं स्थिति-सत्कर्म । तथाहि-मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं बद्ध्वा तत्रैव च मिथ्यात्वेऽन्तर्मुहूर्ते स्थित्वा ततः सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । तस्मिंश्च प्रतिपन्ने सति मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं-आवलिकात् उपरितनीं स्थितिं-तथापि संख्ययाऽन्तर्मुहूर्तौ न सति-

सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां सकलामपि सम्यक्त्वे उदयावधिकात् उपरि सक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्तौ न एवोत्कृष्टस्थि-
 तिसमागम उदयावधिकया सहितः सम्यक्त्वस्योत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । यासा पुनः प्रकृतीनां संक्रमत उत्कृष्टा स्थिति
 प्राप्यते, न च संक्रमकावे उदयोऽस्ति, तासां सक्रमकावेऽनुदयानां तावदेव पूर्वोक्तं स्थितिसत्कर्म समयोनमवगन्तव्यं,
 आवधिकादिकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागम आवधिकाया सहितः समयोनस्तासामुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्मैत्यर्थः । तथाहि—कश्चि-
 म्मनुष्य उत्कृष्टसंज्ञेशयशाडुत्कृष्टां नरकगतिस्थितिं ब्रह्मा परिणामपरावर्तनेन देवगतिं बभ्रुमारब्धवान् । तस्यां च देवगतौ
 बध्यमानायामावधिकाया उपरि नरकस्थितिं बन्धावधिकातीतां उदयावधिकाया उपरितनीं सकलामपि विंशतिसागरो-
 पमकोटीकोटीप्रमाणां संक्रमयति । प्रथमा च स्थितिः समयमात्रा देवगतेः सत्का मनुजगतौ बध्यमानाया स्त्रियुक्तसंक्र-
 मेण संक्रामति । ततस्तया समयमात्रया स्थित्या क्वचन आवधिकायाऽन्यधिक आवधिकादिकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमो
 देवगतेरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एव द्वित्रिचतुरिन्ध्वज्जात्याहारकसप्तकमनुजानुपूर्वीदेवानुपूर्वीसृष्ट्यापर्याप्तसाधारणतीर्थक-
 रास्यानामपि पुरुषप्रकृतीनां यथोक्तमानमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म जावनीय । सम्यग्भिन्न्यात्यस्य पुनरन्तर्मुहूर्तौ न उत्कृ-
 ष्टस्थितिसमागम आवधिकायाऽन्यधिकसमयोन उत्कृष्ट स्थितिसत्कर्म वाच्य । तच्च सम्यक्त्वोक्तजायनानुसारेण जाव-
 नीयं । 'उजयासिं जहिई तुष्ट सि' उजयीपामुदयवतीनामनुदयवतीनां च प्रकृतीनां संक्रमोत्कृष्टस्थितीनां संक्रमकावे
 यत्स्थितिः सर्वा स्थितिस्तुस्या । यतोऽनुदयवतीनामपि तदानीं प्रथमस्थितिः स्त्रियुक्तसंक्रमेणोदयवतीषु संक्रम्यमाणापि
 दक्षिणरहिता विद्यते एव । न हि काष्ठः सक्रमयितुं शक्यते, किं तु तस्यं दक्षिकमेव । ततः प्रथमस्थितिगतदक्षिकसं-

क्रान्तावपि दक्षिकरहिता प्रथमा स्थितिः तदानीं विद्यत एवेति कृत्वा उज्जयीपामपि यत्स्थितिः तुड्या । यश्च यासां प्रकृतीनां उत्कृष्टां स्थितिं वध्नाति, यश्च यासूत्कृष्टां स्थितिं संक्रमयति, स तासामुत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामी ॥ १७ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वं, संप्रति जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामित्वमाह-

संजलणतिगे सत्तसु य नोकसाएसु संकमजहन्नो । सेसाण विई एगा डुसमयकाला अणुदयाणं ॥१८॥

संजलणतिगे ति-संज्वलनत्रिकस्य क्रोधमानमायारूपस्य सप्तानां च नोकपायाणां पुरुषवेदहास्यादिपङ्कूपाणां जघन्य-स्थितिसत्कर्म जघन्यस्थितिसंक्रमो वेदितव्यः । एता हि प्रकृतयो वन्धे उदये च व्यवहृत्ते सति अन्यत्र संक्रमेण ह्यं नीयन्ते, तेन कारणेन एतासां य एव चरमसंक्रमः स एव जघन्यं स्थितिसत्कर्म । उक्तं च-“हासाश्पुरिसकोहादि तिन्नि संजलण जेण वंधुदये । वोह्निन्ने संकमइ तेण इहं संकमो चरिमो ॥ १ ॥ ” जघन्यं स्थितिसत्कर्मेति संबन्धः । शेषाणां पुनरुदयवतीनां ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयवेदकसम्यक्त्वसंज्वलनलोजायुश्चतुष्टयनपुंसकवेदस्त्रीवेदसातासातवेदनीयोच्चैर्गोत्रमनुजगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसत्त्वादरपर्याप्तसुजगादेयशःकीर्तितीर्थकरान्तरायपञ्चकरूपाणां प्रकृतीनां चतु-स्त्रिंशत्संख्यानां स्वस्वह्यपर्यवसानसमये या एका समयमात्रा स्थितिः सा जघन्यं स्थितिसत्कर्म । अनुदयवतीनां पुनः प्रकृतीनां स्वस्वह्योपान्त्यसमये या स्वरूपापेक्षया समयमात्रा स्थितिरन्यथा तु द्विसमयमात्रकाला, सा जघन्यं स्थिति-सत्कर्म । अनुदयवतीनां हि चरमसमये स्तिवुकसंक्रमेणोदयवतीषु प्रकृतिषु मध्ये प्रक्षिपति । तत्स्वरूपेण चानुभवति । तेन चरमसमये तासां दक्षिकं स्वरूपेण न प्राप्यते, किं तु पररूपेण । अत उक्तं ‘उपान्त्यसमये स्वरूपापेक्षया समयमात्रा

अन्यथा तु द्विममयमात्रकावेति । संप्रति सामान्येन सर्वकर्मणां जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी प्रतिपाद्यते—तत्रानुबन्धिनां दर्शनमोहनीयत्रिकस्य चाविरतादिरप्रमत्तपर्यन्तो यथासंज्ञय जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी । नारकतिर्यग्देवायुषां नारक-
 तिर्यग्देवाः स्वम्यत्रयपरमसमये धर्तमानाः । कथायाष्टकस्थानद्वित्रिकनामत्रयोदशकनयनोकपायसंज्ञ्यखनत्रिकरूपाणां पद्-
 त्रिंशत्प्रकृतीनामनिवृत्तिपादरसंपरायः । सग्यखनखोजस्य सूक्ष्मसंपरायः । ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणपङ्कान्तरायपञ्चकानां
 हीणकथायः, शेषाणां पञ्चनपतिसंख्यानामयोगिकेयवी जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी ॥ १९ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यस्थितिसत्कर्मस्यामित्य । संप्रति स्थितिनेदप्ररूपणार्थमाह—

विशंसंतच्छाणां नियुक्तस्ता हि थावरजहृन्नं । नेरंतरेण द्वेष्टा खवणांसु संतरांसि ॥ २० ॥

विशंसंतच्छाणांसि—सर्वेषां कर्मणा स्वकीयात् स्वकीयात् उत्कृष्टात् स्थितिस्थानात् समयमात्रादारन्याघस्तात्तायवय-
 त्तीतव्यं यावत् स्थावरजघन्यं एकेन्द्रियप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म । एतावता स्थितिकंठके यावन्तः समयास्तावन्ति
 स्थितिस्थानानि नानाजीवापेक्षया निरन्तरेण नैरन्तर्येण खन्यन्ते । तथा—उत्कृष्टा स्थितिरेकं स्थितिस्थानं । सम-
 योना उत्कृष्टा स्थितिर्द्वितीयं स्थितिस्थानं । द्विसमयोना उत्कृष्टा स्थितिस्तृतीयं स्थितिस्थानं । एयं तावद्वाच्यं यावदेके-
 न्द्रियप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म । एकेन्द्रियप्रायोग्याथ जघन्यस्थितिसत्कर्मणोऽघस्तात् रूपणादिषु रूपणे उच्चखने च
 साम्तराणि स्थितिस्थानानि खन्यन्ते । अपिशब्दाभिरन्तराणि च । कथमिति चेदुच्यते—एकेन्द्रियप्रायोग्यजघन्यस्थिति-
 सत्कर्मण उपरितनामिमजागात्पद्योपमासंस्थेयजागमात्रं स्थितिसंज्ञं संज्ञयितुमारजते । संज्ञानारजप्रथमसमयादारन्य च

समये समयेऽधस्ताद्बुद्धयवतीनामनुज्ञावेनानुदयवतीनां स्तिवुकसंक्रमेण समयमात्रा समयमात्रा स्थितिः क्षीयते । ततः
 प्रतिसमयं स्थितिविशेषा लक्ष्यन्ते । तद्यथा—तत्स्थावरप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म प्रथमसमयेऽतिक्रान्ते समयहीनं
 द्वितीये समयेऽतिक्रान्ते विसमयहीनं । तृतीये समयेऽतिक्रान्ते त्रिसमयहीनमित्यादि । अन्तर्मुहूर्तेन च कालेन तत्
 स्थितिसंक्रमं संमयति । तत एतावती स्थितिर्युगपदेव नृष्टितेति कृत्वाऽन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं निरन्तराणि स्थितिस्थानानि लक्ष्यन्ते ।
 ततः पुनरपि द्वितीयं पट्योपमासंख्येयज्ञागमात्रमन्तर्मुहूर्तमात्रेण संमयति । तत्रापि प्रतिसमयमधः समयमात्रसमयमात्र-
 स्थितिद्वयापेक्षया निरन्तराणि स्थितिस्थानानि पूर्वप्रकारेण लक्ष्यन्ते । द्वितीये च स्थितिसंक्रमे संमिते सति पुनरपि पट्यो-
 पमासंख्येयज्ञागमात्रा स्थितिर्युगपदेव नृष्टितेति न च्योऽप्यन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं निरन्तराणि स्थितिस्थानानि लक्ष्यन्ते । एवं
 तावदाच्चं यावदावल्लिका शेषा जवति । सापि चावल्लिका उदयवतीनामनुज्ञावेनानुदयवतीनां स्तिवुकसंक्रमेण समये समये
 क्षयमुपयाति तावदावदेका स्थितिः । ततोऽमूनि आवल्लिकामात्रसमयप्रमाणानि स्थितिस्थानानि निरन्तराणि लक्ष्यन्ते ॥२०॥
 तदेवं स्थितिस्थानत्रेदोपदर्शनमपि कृतं । संप्रत्यनुज्ञागसत्कर्मप्ररूपणार्थमाह—

संकमसममणुज्ञागे नवरि जहन्नं तु देसघाईणं । ठन्नोकसायत्रज्जाण एगघाणंमि देसहरं ॥ २१ ॥
 मणनाणे डुघाणं देसहरं सामि गोयसम्मत्ते । आवरणविग्घसोलसग किट्टिवेएसु य संगंते ॥ २२ ॥

संकमसममित्यादि—अनुज्ञागसंक्रमेण बुद्धयमनुज्ञागसत्कर्म वक्तव्यं । एतदुक्तं जवति—यथानुज्ञागसंक्रमे स्थानप्रत्य-
 यविपाकशुजाशुजत्वसाधनादित्वस्वामित्वानि प्राक् प्रतिपादितानि तथैवात्राप्यनुज्ञागसत्कर्मणि वक्तव्यानि । नवरमयं

विशेषो यद्दुत देशघातिनीनां हास्यादिपद्मघञ्जितानां मतिभ्रुतावधिज्ञानावरणचक्रुरचक्रुरयधिदर्शनावरणसंम्यखनचसुष्टय-
 वेदत्रिकान्तरायपञ्चकरूपाणामष्टादशप्रकृतीनां जघन्यानुजागसत्कर्मस्थानमधिकृत्य एकस्थानीयं, घातिसंज्ञामधिकृत्य देश-
 हरं देशघाति वेदितव्यं । मनःपर्यायज्ञानावरणे पुनर्जघन्यमनुजागसत्कर्मस्थानमधिकृत्य द्विस्थान, घातिसंज्ञामधिकृत्य
 देशघाति । इहोत्कृष्टानुजागसत्कर्मस्थामिन उत्कृष्टानुजागसत्कर्मस्थामिन एव वेदितव्याः । जघन्यानुजागसत्कर्मस्थामिनः
 पुनराह—‘सामि गोयेत्यादि’ । सम्यक्त्वज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणपद्मान्तरायपञ्चकरूपप्रकृतिपोरुशककिष्टिरूपसंम्यखन-
 खोजयेदत्रयाणां स्वस्थान्तिमसमये वर्तमाना जघन्यानुजागसत्कर्मस्थामिनो वेदितव्याः ॥ २१-२२ ॥

अत्रैव विशेषमाह—

मद्भ्रुय चक्रुश्चस्कूण सुयसमत्तस्त जेष्ठस्रिस्स । परमोहिस्तोहिद्रुगं मणनाणं विचस्रनाणस्त ॥२३॥

मद्भ्रुय सि—मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणचक्रुर्दर्शनावरणाचक्रुर्दर्शनावरणानां श्रुतसमाप्तस्य सकस्रश्रुतपारगामिन-
 श्रुतुर्दशपूर्वधरस्येत्यर्थः । ज्येष्ठस्रिग्धिस्य उत्कृष्टायां श्रुतार्थस्रिग्धौ वर्तमानस्य जघन्यमनुजागसत्कर्म । इदमत्र तात्पर्यम्—
 मतिज्ञानावरणादीनां चतस्राणां प्रकृतीनामुत्कृष्टश्रुतार्थसंपन्नश्रुतुर्दशपूर्वधरो जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामी वेदितव्यः । तथा
 परमावधिज्ञानेनावधिदिकमवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणरूप जघन्यानुजागसत्कर्म जयति । एतद्रुक्कं जयति—अवधि-
 ज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोर्जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामी परमावधियुक्तो वेदितव्यः । तथा मनोज्ञानं मनःपर्यायज्ञाना-
 वरणं जघन्यानुजागसत्कर्म विपुलमनःपर्यायज्ञानिनोऽवगन्तव्यं । स्वामित्वजावनाऽयविज्ञानावरणवत् । स्रिग्धिसहितस्य

हि प्रचूतोऽनुजागः प्रलयमुपयातीति परमोहिस्सेत्याद्युक्तं । शेषाणां तु प्रकृतीनां य एव जघन्यानुजागसंक्रमस्वामिनस्त एव जघन्यानुजागसत्कर्मणोऽपि द्रष्टव्याः ॥ २३ ॥

इदानीमनुजागसत्कर्मस्थानजेदप्ररूपणार्थमाह—

बंधहयहयहउप्पत्तिगाणि कमसो अस्संखगुणियाणि । उदयोदीरणवज्जाणि होंति अणुजागठाणाणि २४

बंधत्ति—इहानुजागस्थानानि त्रिधा, तद्यथा—बन्धोत्पत्तिकानि हतोत्पत्तिकानि हतहतोत्पत्तिकानि च । तत्र बन्धाद्रुत्पत्तिर्येषां तानि बन्धोत्पत्तिकानि। तानि चासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि, तत्रेनूनामसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणत्वात् । तथा उद्वर्तनापवर्तनाकरणवशतो वृद्धिहानिन्यामन्यथाऽन्यथा यान्यनुजागस्थानानि वैचित्र्यजाज्जि जवन्ति, तानि हतोत्पत्तिकान्युच्यन्ते । हतात् घातात् पूर्वावस्थाविनाशरूपाद्रुत्पत्तिर्येषां तानि हतोत्पत्तिकानि तानि च पूर्वोच्योऽसंख्येयगुणानि, एकैकस्मिन् बन्धोत्पत्तिके स्थाने नानाजीवापेक्षया उद्वर्तनापवर्तनाच्यामसंख्येयजेदकरणत् । यानि पुनः स्थितिघातेन रसघातेन चान्यथाऽन्यथाजवनादनुजागस्थानानि जायन्ते । तानि च हतहतोत्पत्तिकान्युच्यन्ते । हते उद्वर्तनापवर्तनाच्यां घाते सति चूयोऽपि हतात् स्थितिघातेन रसघातेन वाघाताद्रुत्पत्तिर्येषां तानि हतहतोत्पत्तिकानि । तानि चोद्वर्तनापवर्तनाजन्येच्योऽसंख्येयगुणानि । संप्रत्यक्षरयोजना क्रियते—यानि उदयत उदीरणातश्च प्रतिसमयं क्षयसंज्ञवात् अन्यथाऽन्यथानुजागस्थानानि जायन्ते, तानि वर्जयित्वा शेषाणि बन्धोत्पत्तिकादीनि अनुजागस्थानानि क्रमशोऽसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि उदयोदीरणाजन्यानि कस्माच्चर्यन्त इति चेदुच्यते—यस्माद्रुदयोदीरणयोः प्रवर्तमानयोर्निधमात् बन्धोद्वर्तनापव-

तनास्थितिपातरसपातज्ज्यानामन्यतमान्ययश्यं सप्तवन्ति, तत उदयोदीरणाज्ज्यानि तत्रैषान्तः प्रथिशन्तीति न
पृथक् क्रियन्ते ॥ २४ ॥

तदेवमुक्तमनुजागसत्कर्म । संप्रति प्रदेशसत्कर्म वक्तव्यं, तत्र चैतेऽर्थाधिकाराः, तद्यथा—जेदः साधनादिप्ररूपणा
स्वामित्यं चेति । तत्र जेदः प्राग्यत् । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या, सा च विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृति-
विषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयां तां चिकीर्षुराह—

सत्तण्डं अजहृष्य तिविहं सेसा डुहा पपसन्नि । मूलपगईसु आउसु सार्हे अघुवां य सधे वि ॥ २५ ॥

सत्तण्डंति—आयुर्वर्जानां सप्तानां मूलप्रकृतीनामजघन्यं प्रदेशसत्कर्म त्रिविधं त्रिप्रकारं, तद्यथा—अनादि घुयमघुयं
च । तत्र क्षपितकर्माशस्य आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्वस्वक्षयावसरे चरमस्थितौ वर्तमानस्य जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ।
तद्य साधघुयं । ततोऽन्यासर्वमजघन्यं, तज्ज्ञानादि, सदैव सन्नायात् । घुवाघुवताऽजघन्यजघन्यापेक्षया । 'सेसा डुह सि'
शेषा विकक्ष्या उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यरूपा विधा विप्रकाराः, तद्यथा—सादयोऽघुवाश्च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्म गुणित-
कर्माशस्य मिथ्यादृष्टेः सप्तमपृथिव्यां वर्तमानस्य प्राप्यते । शेषकार्त्तं तु तस्याप्यनुत्कृष्टं । ततो वे अपि साधघुवे । जघन्यं
तु ज्ञापितमेव । तथा आयुषः सर्वेऽपि विकक्ष्या उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यरूपाः सादयोऽघुवाश्च, अघुयसत्कर्मत्यात् २५

संप्रत्युत्तरप्रकृतीरधिकृत्य साधनादिप्ररूपणां चिकीर्षुराह—

वायाखाणुकस्सं चउधीससया जहृष्य चउतिविहं । होइह ठण्ड चउध्वा अजहृन्नमजासियं डुविहं ॥२६॥

वायाल ति—सातवेदनीयसंज्वलनचतुष्टयपुरुषवेदपञ्चेन्द्रियजातितैजससप्तकप्रथमसंस्थानप्रथमसंहननशुजवर्णाद्ये-
कादशकागुरुलघुपराघातोच्च्वासप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुजसुजगसुस्वरादेयशःकीर्तिनिर्माणरूपाणां
द्विचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म चतुर्विधं । तद्यथा—साद्यनादि ध्रुवमध्रुवं च । तद्यथा—वज्रर्षजनाराचव-
र्जानां शोषाणामेकचत्वारिंशत्प्रकृतीनां रूपकश्रेण्यां स्वस्वबन्धान्तसमये गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म जवति, तच्चै-
कसामयिकमिति कृत्वा साद्यध्रुवं । ततोऽन्यत्सर्वमनुत्कृष्टं । तदपि च द्वितीये समये जवत्सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुन-
रनादि, ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । वज्रर्षजनाराचसंहननस्य तु सप्तमपृथिव्यां सम्यग्दृष्टेनारिकस्य मिथ्यात्वं गन्तुकामस्योत्कृष्टं प्रदे-
शसत्कर्म तच्च साद्यध्रुवं, ततोऽन्यदनुत्कृष्टं, तदपि च द्वितीये समये जवत् सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवे
पूर्ववत् । अनन्तानुबन्धियशःकीर्तिसंज्वलनलोजवर्जितानां चतुर्विंशत्यधिकशतसंख्यानां ध्रुवसत्कर्मप्रकृतीनामजघन्यं प्रदे-
शसत्कर्म त्रिविधं । तद्यथा—अनादि ध्रुवमध्रुवं च । तथाहि—एतासां रूपितकर्मांशस्य स्वस्वह्यचरमसमये जघन्यं प्रदे-
शसत्कर्म, तच्चैकसामयिकमिति कृत्वा साद्यध्रुवं च । ततोऽन्यदजघन्यं, तच्चानादि, सदैव सद्भावात् । ध्रुवाध्रुवता पूर्व-
वत् । 'चलतिविहंति' यथासंख्येन योजनीयं, द्विचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुत्कृष्टं चतुर्विधं, ध्रुवसत्कर्मणां चाजघन्यं त्रिवि-
धमिति । तथाऽनन्तानुबन्धिचतुष्टयसंज्वलनलोजयशःकीर्तिरूपाणां षष्ठां प्रकृतीनामजघन्यं प्रदेशसत्कर्म चतुर्विधं ।
तद्यथा—साद्यनादि ध्रुवमध्रुवं च । तथाहि—अनन्तानुबन्धिनामुत्कृष्टके रूपितकर्मांशे यदा शोषीचूता एका स्थितिर्ज-

वति तदा जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तच्चैकसामयिकमिति कृत्या साधधुवं च । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं । तद्योषधितानां
 मिथ्यात्यप्रत्ययेन ज्ञूयोऽपि वध्यमानानां सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । यशःकीर्तिं-
 ज्वलनसोत्रयोः पुनः क्षपितकर्मांशस्य क्षपणायोधतस्य यथाप्रवृत्तिकरणस्यान्तिमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तच्चै-
 कसामयिकमिति कृत्या साधधुवं च । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्य । तदपि चानिवृत्तिकरणप्रथमसमये गुणसंक्रमेण प्रज्जुतस्य
 दक्षिणस्य प्राप्यमाणत्वात् अजघन्य जघत् सादि, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । ' अजासियं ड
 विहं ति ' अजापितं अनुक्तं सर्वासा प्रकृतीनां द्विविधं द्विप्रकारमवगन्तव्यं । तद्यथा— साधधुवं च । तत्र द्विचत्वा-
 रिंशत्प्रकृतीनामजापितं जघन्यमजघन्यमुत्कृष्टं च । तत्रोत्कृष्टं द्विप्रकारं जाधितमेव । जघन्याजघन्यता च वदयमाणं स्वा-
 मित्वमवबोध्य स्वयमेव जाघनीया । ध्रुवसत्कर्मणां च चतुर्विंशतिशतसंख्यानामजापितमुत्कृष्टमनुत्कृष्टं जघन्यं च । तत्र ज-
 घन्यं जाधितमेव । उत्कृष्टानुत्कृष्टे मिथ्यादृष्टौ गुणितकर्मांशे प्राप्येते । ततो द्वे अपि साधधुवे । एवमनन्सानुषन्धिसंघ-
 खनसोत्रयशःकीर्तीनामपि उत्कृष्टानुत्कृष्टे जाघनीये । जघन्यं तु जाधितमेव । शेषाणां चाध्रुवसत्कर्मणां चत्वारोऽपि वि-
 कल्पाः साधधुवा अध्रुवसत्कर्मत्वादवसेयाः ॥ २६ ॥

तदेवं कृत्वा साधनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च द्विधा—उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वं जघन्यप्रदे-
 शसत्कर्मस्वामित्वं च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वमाह—

संपुन्नगुणियकन्मो पप्सउक्कस्तसंतसामी उ । तस्सेव उ उप्पिविण्णिग्गयस्स कासिंचि वषेहिं ॥ २७ ॥

संपुत्रं चि— उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी संपूर्णगुणितकर्मांशः सप्तमपृथिव्यां नारकश्चरमसमये वर्तमानः प्रायः सर्वासा-
मपि प्रकृतीनामवगन्तव्यः । कासांचित्पुनः प्रकृतीनां तस्यैव संपूर्णगुणितकर्मांशस्य सप्तमपृथिव्या विनिर्गतस्योपरिष्ठात्
विशेषोऽस्ति । ततस्तमहं वर्णयामि वर्णयिष्यामि । वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवदेति (श्रीम-३-४-०४) जविष्यति
वर्तमाना ॥ १७ ॥

प्रतिज्ञातमेवाह—

मिच्छते मीसम्मि य संपरिक्तम्मि मीससुद्धाणं । वरिसवरस्स उ ईसाणगस्स चरमम्मि समयम्मि ॥१७॥

मिच्छते चि— स प्रागजिहितस्वरूपो गुणितकर्मांशः सप्तमपृथिव्या उद्धृत्य तिर्यक्कृत्पन्नः, तत्राप्यन्तर्मुहूर्त्तं स्थित्वा
मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः, तत्र सम्यक्त्वं प्राप्य सप्तकल्पणाय शीघ्रमच्युद्यतः । ततो यस्मिन् समये मिथ्यात्वं सम्यङ्मि-
थ्यात्वे सर्वसंक्रमेण प्रक्षिपति, तस्मिन्समये सम्यङ्मिथ्यात्वस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । तदपि च सम्यङ्मिथ्यात्वं यस्मिन्
समये सर्वसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रक्षिपति, तस्मिन् समये सम्यक्त्वस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । अहरयोजना त्वियम्— मि-
थ्यात्वे मिश्रे च यथासंख्यं मिश्रे सम्यक्त्वे च प्रक्षिप्ते सति तयोर्मिश्रशुद्धयोः मिश्रसम्यक्त्वयोरुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म जव-
ति । तथा स एव गुणितकर्मांशो नारकस्तिर्यग्भूत्वा कश्चिदीशानदेवो जातः । सोऽपि च तत्रातिसंक्लिष्टो भूत्वा भूयो
ज्यो नपुंसकवेदं वधाति । तदानीं च तस्य स्वजवान्तसमये वर्तमानस्य वर्षवरस्य नपुंसकवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ॥१७॥
ईसाणे पूरित्ता नपुंसगं तो असंखवासासु । पद्धासंखियजागेण पूरिण इत्थिवेयस्स ॥ १८ ॥

ईसाणे चि— ईशानदेवलोके चण्डप्रकारेण नपुंसकवेदमापूर्य नपुंसकवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसंघय कृत्या ततः संख्येयवर्षा-
युग्मेषु मध्ये समुत्पद्य पुनरसंख्येयवर्षायुग्मेषु मध्ये समुत्पद्यः । तत्र च तेन संक्लिष्टेन ज्ञत्वा पथ्योपमासंख्येयजागमात्रेषु
काखेन पूरिते स्त्रीवेदे बन्धेन नपुंसकवेददक्षिकसक्रमेण च प्रभूतमापूरिते स्त्रीवेदे सति तदानीं तस्य स्त्रीवेदस्योत्कृष्टं प्रदे-
शसत्कर्म जयति ॥ २९ ॥

पुरिसस्त पुरिससंकमपपसचकस्त सामिगस्तेव । इष्टी जं पुण समयं संपक्किता ह्वइ ताहे ॥३०॥

पुरिसस्त चि—पुरुषस्य पुरुषवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म उत्कृष्टपुरुषवेदसंकमस्वामिन एव वेदितव्यं । एतदुक्तं जय-
ति—य एवोत्कृष्टपुरुषवेदसंकमस्वामी स एवोत्कृष्टपुरुषवेदप्रदेशसत्कर्मस्वाम्यपि वेदितव्यः । नवरं यं समयं यस्मिन् स-
मये स्त्रीवेदं पुरुषवेदे संप्रदेष्टा जयति संक्रमयति “ताहे” तदानीं पुरुषवेदस्योत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी ॥ ३० ॥

तस्तेव च संजखणा पुरिसाश्कमेण सबसंगोजे । चचरुवसमित्तु खिप्पं रागंते सायउच्चजसा ॥३१॥

तस्तेषु चि—य एव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी तस्यैव संख्येयनाश्रित्वारः क्रोधादयः क्रमेण पुरुषवेदादिसत्कद-
दक्षिकसर्वसंगोजे उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मणो जयन्ति । इयमत्र जावना— य एव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी यदा पुरुषवेदं
सर्वसंक्रमेण संख्येयनक्रोधे संक्रमयति तदा संख्येयनक्रोघोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव यदा संख्येयनक्रोधं सर्वसं-
क्रमेण माने संक्रमयति तदा संख्येयनमानोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव संख्येयनमान सर्वसंक्रमेण संख्येयनमायाया
संक्रमयति तदा संख्येयनमायोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव यदा संख्येयनमायां सर्वसंक्रमेण संख्येयनलोके संक्रमयति

तदा संज्वलनक्षोजोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । तथा चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमय्य गुणितकर्मांशः शीघ्रं रूपणायो-
ञ्जितस्तस्य सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमये वर्तमानस्य सातवेदनीयोच्चैर्गोत्रयशःकीर्तिनामुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । यस्मादे-
तासु प्रकृतिषु श्रेष्ठ्यामारूढः सन् गुणसंक्रमेण प्रचूतान्यशुचप्रकृतिदलिकानि संक्रमयति । ततः सूक्ष्मसंपरायचरमसमये
एतासामुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म प्राप्यते । उक्तं च— “ चउरुवसामिय मोहं जसुच्चसायाण सुदुमखवगंते । जं असुच-
पगइदलियाण संकमो होइ एयासु ॥ ३१ ॥

देवनिरियाजगाणं जोगुक्कस्सेहिं जेछगद्धाए । बद्धाणि ताव जावं पढमे समए उदिन्नाणि ॥ ३२ ॥

देवनिरियाजगाणं ति—देवनारकायुषोरुत्कृष्टैर्योगैरुत्कृष्टया च बन्धाद्भया द्वयोः सतोस्तावदुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म
प्राप्यते, यावत्प्रथमे समये उदीर्णं उदयप्राप्ते ज्वतः । किमुक्तं ज्वति—बन्धादारन्योदयप्रथमसमयं यावद्देवनारकायु-
षोरुक्तप्रकारेण द्वोरुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ज्वति ॥ ३२ ॥

सेसाजगाणि नियगेषु चैव आगम्म पुवकोमीए । सायबहुलस्स अचिरा बंधंते जाव नोवहे ॥ ३३ ॥

सेसाजगाणि ति—शेषायुषी तिर्यङ्मनुष्यायुषी । ‘पुवकोमीए ति’ पूर्वकोट्योपलक्षिते पूर्वकोटिप्रमाणे। उत्कृष्टया बन्धा-
द्भया उत्कृष्टैर्योगैर्वद्भे । वध्वा च निजकेषु ज्वेषु निजनिजज्वे समागत्य । सातबहुलः सन् ते आयुषी यथायोगमनुज्वति ।
सुखितस्य हि न ज्ञयांस आयुःपुज्ज्वाः परिसटन्तीति कृत्वा सातग्रहणं कृतांततोऽचिरात् बन्धान्ते इति उत्पत्तिसमयाद्बु-
ध्वमन्तर्मुहूर्तमात्रमेव स्थित्वा मर्तुकामो जातः सन् उत्कृष्टया बन्धाद्भया उत्कृष्टैश्च योगैरन्यत् पारज्विकं समानजातीयं

मनुष्यो मनुष्यायुः तिर्यङ् च तिर्यगायुर्धभाति। ततो बन्धान्तसमये यावन्नाद्याप्यपवर्तयति तायत्तस्य सातवशुखस्य मनुष्यस्य सतो मनुष्यायुषः तिर्यङ् (च) सतस्तिर्यगायुष उरुकृष्ट प्रदेशसत्कर्म जघति । यतस्तस्य तदानीं स्यज्जवायुः किञ्चिद्गुणं परजवायुश्च समानजातीयं परिपूर्षदक्षिकमस्तीति कृत्वा, बन्धान्तरं चायुर्वेद्यमानं द्वितीये समयेऽपवर्तयिष्यति, तत उक्तं बन्धान्ते इति ॥ ३३ ॥

पूरित्तु पुषकोमीपुष्टुत्त नारगडुगस्त बंधते । एवं पल्लतिगते वेठविय सेसनवगम्भि ॥ ३४ ॥

पूरित्तु चि— पूर्वकोटिपृथक्त्वं पूर्यकोटिसप्तकं यावत् सखिस्रष्टाध्यवसाययशेन नरकदिकं नरकगतिनरकानुपूर्वोत्पन्नं ज्ञयो ज्ञय आपूर्य बन्धेन निश्चितं कृत्वा नरकाग्निमुखो बन्धान्तसमये नरकदिकस्योत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । तथा एवमनेनैव प्रकारेण पूर्वकोटिपृथक्त्वं यावत् जोगज्जमिषु मध्ये पश्योपमत्रयं च यावद्विशुद्धाध्यवसाययशेन वैक्रियैकादशकात् नरकदिकेऽपनीते शेषं यद्वैक्रियनवकं देवदिकं वैक्रियसप्तकं चेत्यर्थः । तत् बन्धेनापूर्य देवस्थाग्निमुखस्तासा देवदिकवैक्रियसप्तकरूपाणां नवप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी ॥ ३४ ॥

तमतमगो सवखडुं सम्मत्तं लजिय सवचिरमध्दं । पूरित्ता मणुयडुगं सवक्कारिसहं सवंधते ॥ ३५ ॥

तमतमगो चि— तमतमगः सप्तमपृथ्वीनारका । सर्वखडु अतिद्विषं जन्मानन्तरमन्सर्मुद्गते गते सतीत्यर्थः । सम्यक्त्वं-खडुया । ' सवचिरमध्दं ति ' अतिदीर्घं कालं यावत् सम्यक्त्वमनुपाखयन् । मनुष्यदिकं वज्रपन्ननाराचसंहननं च बन्धे-

नापूर्य । यतोऽनन्तरसमये मिथ्यात्वं यास्यति तस्मिन् समये बन्धाद्वाचरमचूते तयोर्मनुष्यदिकवज्रर्षजनाराचसंहननयो-
रुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ज्वति ॥ ३५ ॥

सम्महिच्छिधुवाणं बत्तीसुदहीसयं चउरुकुतो । उवसामश्चु मोहं खवैतगे नियगबंधंते ॥ ३६ ॥

सम्महिच्छि ति— याः प्रकृतयः सम्यग्दृष्टीनां बन्धमाश्रित्य ध्रुवाः पञ्चेन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानपराघातोह्यास-
प्रशस्तविहायोगतिवसवादरपर्याप्तप्रत्येकसुस्वरसुजगादेयरूपा द्वादश तासां द्वात्रिंशदधिकसागरोपमाणां शतं यावद्वन्धे-
नोपचितानां चतुःकृत्वश्चतुरो वारान् मोहनीयं चोपशमय्य । मोहनीयं हि उपशमयन् प्रचूतानि दक्षिकानि गुणसंक्र-
मेण संक्रमयतीति कृत्वा चतुःकृत्वो मोहोपशमग्रहणं । ततः रूपणायोद्यतस्य निजबन्धव्यवहोदकाले उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म
ज्वति ॥ ३६ ॥

धुवबंधीण सुजाणं सुजथिराणं च नवरि सिग्घयरं । तिष्ठगराहारगतण तेत्तीसुदही विरचिया य ॥३७॥

धुवबंधीण ति— याः शुभध्रुवबन्धिन्यः प्रकृतयस्तैजससप्तकशुभवर्णाधिकादशकागुरुद्व्युनिर्माणरूपा विंशतिप्रकृतयः
तासां शुभस्थिरयोश्च पूर्वोक्तेन प्रकारेणोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म जावनीयं । नवरं चतुःकृत्वो मोहनीयोपशमनानन्तरं शीघ्र-
तरं रूपणायोद्यतस्येति वक्तव्यांशोपं तथैवातथा तीर्थकरनाम्नो गुणितकर्मांशेन देशोनपूर्वकोटिदिकाधिकानि त्रयस्त्रिंशत्सा-
गरोपमाणि यावद्वन्धेन पूरितस्य स्वबन्धान्तसमये उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । आहारकतनोराहारकसप्तकस्य तु विरचितस्य
देशोनपूर्वकोटिं यावत् जूयो जूयो बन्धेनोपचितस्य स्वबन्धव्यवहोदसमये उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ॥ ३७ ॥

तुह्या नपुंसकयेदणेनिदिपय थावरायबुद्धोवा । विगलमुहुमत्तियाविय नरतिरियचिरक्लिया होंति ॥३७॥

बुध चि—नपुंसकयेदेन तुह्या एकेन्द्रियजातिस्यापरातपोद्योता वेदितव्याः । यथा नपुंसकयेदस्य ईशानदेवजयचर-
मसमये चरकृष्ट प्रदेशसत्कर्मोक्तं तथा एतेषामपि द्रष्टव्यमित्यर्थः । विक्रत्रिक वित्रिचतुरिन्द्रियजातिरूपं, सूक्ष्मत्रिकं
युग्मापर्याप्तसाधारणरूपं यदा पूर्णकोटिपृथक्त्वं यायत् तिर्यङ्मनुष्यजपैरजितं जयति तदा स्ववन्धान्तसमये तेषां तिर्य-
ङ्मनुष्याणां तत् विक्रत्रिकादिकमुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्म जयति ॥ ३७ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्यामित्ये । संप्रति जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्यामित्येमाह—

खवियंसयन्मि पगयं जहृन्नगे नियगसंतकम्मते । खणसंजोश्यसंजोयणाण चिरसम्मकालंते ॥३८॥

खविय चि—जघन्ये जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्यामित्ये । प्रकृतमधिकारः । हृपितकर्मांशेन । सूत्रे चात्र सप्तमी चृतीयाथे
वेदितव्या । 'नियगसंतकम्मते चि' स्वस्वसत्ताचरमसमये । एयं तायत्सर्वकर्मणां सामान्येनोक्तं । संप्रति पुनर्येषां कर्मणां
विशेषोऽस्ति तानि पृथगेयाह—'खणेत्यादि' इह हृपितकर्मांशेन सम्यग्दृष्टिना सता अनन्तानुबन्धिन चक्षिताः । ततः
पुनरपि मित्यात्यं गतेनान्वर्मुहूर्ते काखं यायदनन्तानुबन्धिनो यद्वाः । ततो जूयोऽपि सम्यक्त्वं प्रतिपन्नः । तद्य सम्य-
क्त्वं चे पट्टपटी सागरोपमाणां यायत् अनुपास्य हृपणार्थमन्युद्यतस्तस्यानन्तानुबन्धिनं हृपयतो यदा एका स्थितिः
स्वरूपापेक्षया समयमात्रायस्थाना, अन्यथा तु विसमयायस्थाना शेषीजयति तदा तेषां जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ३८ ॥

उषधमाणीण उषधणा एगठिई दुसामङ्गा । विठिडुगे वचीसे उवहिसए पाखिए पच्छा ॥ ४० ॥

उद्यमानाणां त्रयोविंशतिप्रकृतीनामुद्बलनकाले या एका स्थितिः स्वरूपापेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयमात्रावस्थाना, सा तासां जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । एतच्च सामान्येनोक्तं । अत्रैव विशेषमाह—
 'दिच्छिद्युगेत्यादि' द्वात्रिंशदधिकं सागरोपमाणां शतं यावत् सम्यक्त्वमनुपाद्य पश्चान्मिथ्यात्वं गतो मन्दोद्बलनया च पट्योपमासंख्येयजागमात्रप्रमाणया सम्यक्त्वमिश्रे उद्बलयितुमारजते स्म । उद्बलयंश्च तद्दक्षिकं मिथ्यात्वे संक्रमयति । सर्वसंक्रमेण चावलिकाया उपरितनं सकलमपि दक्षिकं संक्रमितं । आवलिकागतं च दक्षिकं स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । संक्रमयतश्च यदैका स्थितिः स्वरूपापेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयमात्रावस्थाना, तदा तयोः सम्यक्त्वमिश्रयोर्जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ४० ॥

अंतिमलोचनजसाणं मोहं अणुवसमश्नु खीणाणं(सेसाणं) । नेयं अहापवत्तकरणस्स चरमस्मि समयस्मि
 अंतिम ति—अन्तिमलोचनः संज्वलनलोचनः । ततः संज्वलनलोचनशःकीर्त्योश्चतुरो वारान् मोहनीयमनुपशमय्य मोहस्योपशममकृत्वा उपशमश्रेणिमकृत्वेत्यर्थः । शेषाजिः क्षपितकर्माशक्रियाजिः क्षीणयोर्यथाप्रवृत्तकरणचरमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ज्ञेयं । मोहनीयोपशमे हि क्रियमाणे गुणसंक्रमेण प्रचूतं दक्षिकमवाप्यते, न च तेन प्रयोजनमिति कृत्वा मोहनीयोपशमनप्रतिषेधः ॥ ४१ ॥

वेचविकारसगं खणवंध गते उ नरय जिष्ठविंशं । उवद्वित्तु अवंधिय एगेदिगए चिरुबलणे ॥ ४२ ॥

वेचविकारसगंति—नरकद्विकदेवद्विकवैक्रियसप्तकरूपं वैक्रियैकादशकं पूर्वं क्षपितकर्माशेनोद्बलितं । ततो ज्ञूयोऽप्यन्त-

मुहूर्तं कार्त्तं पायद्वज्जं । ततो ज्येष्ठस्थितौ नरकेऽप्रतिष्ठानानिष्ठाने नरके जातः । तत्र च सता तेन तत् वैक्रियैकादशक
 प्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि यावत् विपाकतः संक्रमतश्च यथायोगमनुभूतं । ततो नरकाद्भ्रूत्य तिर्यक्पक्षेन्वियेषु मध्ये समु
 त्पन्नः । तत्र च वैक्रियैकादशकस्य ज्योऽपि षण्ढो न कृत्तः, तथाविधाध्यवसायान्नायात् । तत एकेन्द्रियो जातः । स च
 सदैक्रियैकादशक चिरोद्वनया उद्वनयितुं क्षमः । चिरोद्वनया चोद्वनयतः सतो यदैका स्थितिः स्वरूपापेक्षया
 समयमात्रायस्याना, अन्यथा तु विसमयमात्रायस्याना शेषीजयति तदा तस्य वैक्रियैकादशकस्य जघन्य प्रदेशसत्कर्म ॥ ४२ ॥

मणुयदुगुञ्जागोप सुदुमखणवज्जगेषु सुदुमतसे । तित्थयराहारतण् अप्पञ्जा वधिया सुचिरं ॥ ४३ ॥

मणुय ति—मनुष्यदिकमुच्चैर्गोत्रं च पूर्वं सूक्ष्मत्रसेन क्षपितकर्मांशेनोद्वनितं । तत 'सुदुमखणवज्जगेषु ति' सूक्ष्मेण
 सूक्ष्मैकेन्द्रियेण पृथिव्यादिना सता क्षणमन्तर्मुहूर्तकाख यावत् ज्योऽपि षड्ज् । ततः सूक्ष्मत्रसेपु तेजोवायुषु मध्ये
 समुत्पन्नः । तत्र च चिरोद्वनया उद्वनयितुं क्षमः । उद्वनयतश्च यदा तेषामेका स्थितिर्विसमयमात्रायस्याना शेषी-
 जयति तदा तयोर्मनुष्यदिकोच्चैर्गोत्रयोः सूक्ष्मक्षणवज्जयोर्जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तथा तीर्थकरनाम 'अप्पञ्जा वधिय ति'
 अक्षयं कार्त्तं चतुरशीतियर्षसहस्राणि सातिरेकाणि यावद्वह्मृा केष्वी जातः । ततः 'सुचिरं ति' प्रचूतं कार्त्तं देशोनपूर्व-
 कोटिरूपं यावत् केष्विपर्यायं परिपाट्यायोगिकेयखिनः सतः क्षपितकर्मांशस्य धरमसमये धर्तमानस्य तीर्थकरनासो
 जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । अन्ये तु श्रुवते—तीर्थकरनाम्नः क्षपितकर्मांशेन तत्प्रायोग्यजघन्ययोगिना प्रथमसमये या खता षड्जा
 सा जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । 'आहारतण् ति' आहारकतनूपखद्वितमाहारकसत्कर्म । 'अप्पञ्जा वधिय ति' अक्षयकार्त्तं

बद्धा मिथ्यात्वं गतः, ततः 'सुचिरं चि' चिरोद्भवनाया उद्वलयतः सतो यदा एका स्थितिर्विसमयमात्रावस्थाना शेषीभवति तदा तस्य जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ४३ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वं । संप्रति प्रदेशसत्कर्मस्थानप्ररूपणार्थं स्पर्धकप्ररूपणामाह—
चरमावद्वियपविष्टा गुणसेढी जासिमत्थि न य उदउ । आवद्विगासमयसमा तासिं खलु फडुगाइं तु ॥४४॥

चरमावद्विय चि—चरमा सर्वान्तिमा या ह्यणकाक्षे आवद्विका तां प्रविष्टा गुणश्रेणिर्यासां प्रकृतीनां अस्ति, न च उदयः तासां स्त्यानार्द्धिकमिथ्यात्वाद्यद्वादशकपायनरकदिकतिर्यग्द्विकपञ्चेन्द्रियजातिवर्जजातिचतुष्टयातपोद्योतस्थावर-सूक्ष्मसाधारणरूपाणामेकोनत्रिंशत्संख्यानामावद्विकायां यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि भवन्ति । खलुशब्दो वाक्यालंकारे । तुरेवकारार्थः । आवद्विकासमयसमान्येवेत्यर्थः । इयमत्र जावना-अज्ञव्यप्रायोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्मयुक्त-स्वसेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च सर्वविरतिं देशविरतिं चानेकशो लब्ध्वा चतुरश्रं वारान् मोहनीयमुपशमय्य चूयोऽप्येकेन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च पृथोपमासंख्येयजागमात्रं कालं यावत् स्थित्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च ह्यणायामन्युद्यतः । तस्य चरमे स्थितिखंरुकेऽपगते सति चरमावद्विकायां स्तिबुकसंक्रमेण ह्यीयमाणायां यदा एका स्थितिर्विसमयमात्रावस्थाना शेषीभवति तदा सर्वमजघन्यं यत् प्रदेशसत्कर्म तत् प्रथमं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । तत एकस्मिन् परमाणौ प्रक्षिप्ते सति अन्यत् द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । ततो द्वयोः परमाण्वोः प्रक्षिप्तयोरन्यत्तृतीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । त्रिषु परमाणुषु प्रक्षिप्तेषु अन्यत् । एवमेकैकपरमाणुप्रक्षेपेण प्रदेशसत्कर्मस्थानानि नानाजीवापेक्ष-

याऽनन्तानि तावदाप्यानि यावत्सस्मिन्नेव चरमे स्थितिविशेषे गुणितकर्मात्रिस्योत्कृष्ट प्रदेशसत्कर्मस्थानं जवति । अत
 लक्ष्मन्मन्यत्प्रदेशसत्कर्मस्थानं न प्राप्यते । तत इदमेकं स्पर्धकं । इदं तु चरमस्थितिमधिकृत्य । एवं द्वयोश्चरमस्थित्योर्वि-
 तीय स्पर्धकं षष्ठ्यं । तिसृषु च स्थितिषु तृतीय । एवं तावदाप्यं यावत्समयोनायविकासमयप्रमाणानि स्पर्धकानि
 जयन्ति । तथा चरमस्थितिघातस्य चरमं प्रक्षेपमार्धिं कृत्वा पश्चानुपूर्व्यां प्रदेशसत्कर्मस्थानानि यथोत्तरं वृद्धानि ताव-
 द्दक्ष्यानि यावदात्मीयमात्मीयमुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । तत एतावदेतदपि सकलस्थितिगतं यथासज्जमेकं स्पर्धकं विव-
 द्यते । तत एतेन स्पर्धकेन सहायविकासमयप्रमाणानि स्पर्धकानि जयन्ति ॥ ४४ ॥

संजलणतिगे चैवं अहिगाणि य आखिगाए समपहिं । दुसमयहीणेहिं गुणाणि जोगठाणाणि कसिणाणि
 संजलणतिगे ति—संज्यलनत्रिके क्रोधमानमायारूपे । एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण स्पर्धकानि वाप्यानि । इयमत्र ज्ञायना-
 क्रोधादीनां प्रथमस्थितिर्यायदायविकाशोपा न जवति तावत् स्थितिघाते रसघातबन्धोदयोदीरणाः प्रयतन्ते । आवखि-
 काशोपायां तु प्रथमस्थितौ व्यवष्टिघन्ते । ततोऽनन्तरसमये समयोनावविकागतं समयद्वयोनावविकाद्विकयञ्च च सकृ-
 दस्ति, अन्यत् सर्वं क्षीणं । तत्र समयोनावविकागतस्य दक्षिणस्य स्पर्धकज्ञायना यथा प्राक् कृता तथात्रापि कर्तव्या ।
 यद्य समयद्वयोनावविकाद्विकयञ्च दक्षिणमस्ति तस्यान्यथा स्पर्धकज्ञायना क्रियते, पूर्वप्रकारेणात्र स्पर्धकस्वरूपस्याप्राप्य-
 माप्सत्वात् । अथोच्येत कथं स्थितिघातरसघातबन्धोदयोदीरणव्यवष्टेदानन्तरसमये समयद्वयोनावविकाद्विकयञ्चमेव
 दक्षिणमस्ति न शोपमिति ज्ञायते ? उच्यते—इह चरमसमयक्रोधादिवेदकेन यद्वञ्च दक्षिणं तद्वन्धावविकातीत आवखि-

कामात्रेण कालेन निरवशेषं संक्रमयति । तथा च सत्यावलिकाचरमसमये स्वरूपापेक्षयाऽकर्मी जवति । द्विचरमसमय-
वेदकेन यद्वज्रं तदपि च बन्धावलिकायामतीतायामन्येनावलिकामात्रेण कालेन संक्रमयति । आवलिकायाश्चरमसमये
अकर्मी जवति । एवं यत्कर्म यस्मिन् समये वज्रं तत्तस्मात्समयादारभ्य द्वितीयावलिकाचरमसमयेऽकर्मी जवति ।
तथा च सति बन्धाद्यज्ञावप्रथमसमये समयद्योनावलिकाद्विक्रवज्रमेव सत्प्राप्यते, न शेषं । तथाहि—तत्त्वतोऽ-
संख्यातसमयात्मिकाप्यावलिका क्वासत्कटपनया चतुःसमयात्मिका कटप्यते । ततो बन्धादिव्यवहृदचरमस-
मयादर्वाक् अष्टमे समये यद्वज्रं तद्वन्धावलिकायां चतुःसमयात्मिकायामतीतायां अन्यया चतुःसमयात्मिकया
आवलिकया अन्यत्र संक्रम्यमाणं चरमसमये बन्धादिव्यवहृदसमयरूपे सर्वथा स्वरूपेण न प्राप्यते, अन्यत्र
सर्वात्मना संक्रमितत्वात् । सप्तमे समये यद्वज्रं तच्चतुःसमयात्मिकायामावलिकायामतिक्रान्तायामन्यया चतुःसम-
यात्मिकया अन्यत्र संक्रम्यमाणं बन्धादिव्यवहृदानन्तरसमये स्वरूपेण न प्राप्यते, सर्वात्मनाऽन्यत्र संक्रमितत्वात् ।
शेषपक्षादिसमयवज्रं तु प्राप्यते । ततो बन्धादौ व्यवच्छिन्ने सति अनन्तरसमये समयद्योनावलिकाद्विक्रवज्रमेव सत्
प्राप्यते नान्यदिति । तत्र बन्धादिव्यवहृदसमये जघन्ययोगिना सता यद्वज्रं तस्य बन्धावलिकायामतीतायामन्यया
आवलिकयाऽन्यत्र संक्रम्यमाणस्य चरमसमये यत् संक्रमयिष्यति न तावत्संक्रमयति तत् संज्वलनक्रोधस्य
जघन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवं द्वितीययोगस्थानवर्तिना बन्धादिव्यवहृदसमये यद्वज्रं तस्यापि दक्षिणं चरमसमये
द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवं तावद्वाच्यं यावत्सुक्लृष्टयोगस्थानवर्तिना सता बन्धादिव्यवहृदसमये यद्वज्रं तस्य

दक्षिणं चरमसमये सर्वोत्कृष्टमन्त्रितं प्रदेशसत्कर्मस्थान । एवं जघन्य योगस्थानमार्दिं कृत्वा यावन्ति योगस्थानानि
 जवन्ति तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानान्यपि चरमसमये प्राप्यन्ते, इदमेकं स्पर्धकं । एव घन्धादिव्ययष्टेदक्षिणचरमसमये
 जघन्ययोगादिना यद्वध्यते तत्रापि द्वितीयायदक्षिणाचरमसमये प्रागिव तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि जावनीयानि ।
 केवलं स्थितित्रयजावीनि तानि प्रतिपचभ्यानि, घन्धादिव्ययष्टेदचरमसमये यद्वस्यापि दक्षिणस्य तदानीं त्रिसमयस्थिति-
 कस्य प्राप्यमाणत्वात् । इदं द्वितीयं स्पर्धकं । एवं घन्धादिव्ययष्टेदक्षिणचरमसमये जघन्ययोगादिना यद्वध्यते तत्रापि
 द्वितीयायदक्षिणाचरमसमये प्रागिव तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि जवन्ति । नवरं स्थितित्रयजावीनि तानि जावनीयानि,
 तदानीं घन्धादिव्ययष्टेदचरमसमययद्वसत्कस्यापि दक्षिणस्य त्रिसमयस्थितिकस्य प्राप्यमाणत्वात् । इदं तृतीयं स्पर्धकं ।
 एव समयद्योनायदक्षिणादिके यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि जवन्ति । तत आह—‘अदिगाणि य आयद्विगाण’
 इत्यादि । योगस्थानानि कृत्स्नानि समस्तानि समुदायैकरूपतया विवक्षितानि सकलयोगस्थानसमुदाय इत्यर्थः । आव-
 द्दिकागतैः समयैः समयद्यहीनैर्गुण्यन्ते । गुणिते सति यावन्तः सकलयोगस्थानसमुदायास्तावन्ति प्रथमस्थितौ व्यवष्टिना-
 यामधिकानि स्पर्धकानि जवन्ति । तथाहि—घन्धादिव्ययष्टेदानन्तरसमये समयद्योनायदक्षिणादिकसमयप्रमाणानि स्पर्ध-
 कानि प्राप्यन्ते । एतद्धानन्तरमेव जाघितं । घन्धादिव्ययष्टेदादूर्ध्वं च प्रथमस्थितिरावद्विगाणमात्रा तिष्ठति । ततस्तस्या-
 मायद्विगाणमात्रायां प्रथमस्थितौ संक्रमेण व्यवष्टिद्यमानायां परत आवद्विगाणसमयप्रमाणानि स्पर्धकानि अन्यत्र संक्रमेण

व्यवच्छिद्यन्ते। अत एव च तानि पृथक् न गुण्यन्ते। ततस्तेषु व्यवच्छिन्नेषु प्रथमस्थितौ च व्यवच्छिन्नायां शेषाणि समयव्योनावलिकासमयप्रमाणान्येवाधिकानि प्राप्यन्ते, नान्यानीति ॥ ४५ ॥

वेणुसु फड्गुगडुगं अहिगा पुरिसस्स वे उ आवलिया। डुसमयहीणा गुणिया जोगछाणेहिं कसिणेहिं ॥४६॥

वेणुसु ति—वेदेषु स्त्रीवेदपुरुषवेदनपुंसकवेदेषु प्रत्येकं द्वे द्वे स्पर्धके जवतः। कथमिति चेदुच्यते—कश्चिज्जान्तुरजवसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्मात्रसेषु मध्ये समुत्पन्नः। तत्र देशविरतिं सर्वविरतिं च बहुशो लब्ध्वा चतुरश्रं वारान् मोहनीयमुपशम्य द्वात्रिंशदधिकं च सागरोपमाणां शतं यावत्सम्यक्त्वमनुपाद्याप्रतिपतितसम्यक्त्वो नपुंसकवेदेन ह्यपकश्रेणिमारूढः। ततो नपुंसकवेदस्य प्रथमस्थितौ द्विचरमसमये वर्तमाने उपरितनस्थितिखंमन्यत्र संक्रमितं। तथा सति उपरितनी स्थितिः सर्वात्मना निर्लेपीकृता। ततः प्रथमस्थितौ चरमसमये सर्वजघन्यं यत् प्रदेशसत्कर्म तत् प्रथमं प्रदेशसत्कर्मस्थानं। तत एकस्मिन् परमाणौ प्रक्षिप्ते सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं। परमाणुघ्नप्रक्षेपे च तृतीयं। एवं नानाजीवापेक्षया एकैकपरमाणुवृद्ध्या प्रदेशसत्कर्मस्थानानि अनन्तानि तावद्वाच्यानि यावद्गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं। इदमेकं स्पर्धकं। ततो द्वितीयस्थितौ चरमखंमे संक्रम्यमाणे चरमसमये पूर्वोक्तप्रकारेण सर्वजघन्यं यत् प्रदेशसत्कर्मस्थानं तत् आदि कृत्वा नानाजीवापेक्षया यथासंजवमुत्तरोत्तरवृद्ध्या निरन्तरप्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाच्यानि यावद्गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं। तानि द्वितीयं स्पर्धकं। अथवा यावत्प्रथमा स्थितिर्द्वितीया च स्थितिर्विद्यते तावदेकं स्पर्धकं। द्वितीयस्थितौ च द्वितीयायां प्रथमस्थितौ शेषीचूतायां समयमात्रायां द्वितीयं स्पर्धकमिति।

एवं प्रकारद्वयेन श्रीवेदस्यापि स्पर्धकद्वय जावनीयं । पुरुषवेदस्य पुनः स्पर्धकद्वयमेवं जावनीयं—उदयचरमसमये अघन्य
 प्रदेशसत्कर्म आदि कृत्वा नानाजीवापेक्षया एकैकपरमाणुवृत्त्या निरन्तरं प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावदाच्यानि यावद्गुणि-
 तकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थान । एतानि सर्वाण्यनन्तानि । एतान्येकं स्पर्धकं । उदयचरमसमये च द्वितीयस्थितौ
 चरमसंभवे संक्रम्यमाणे सूर्यअघन्य प्रदेशसत्कर्मस्थानमादि कृत्वा प्रागिष द्वितीयं स्पर्धकं धार्यं । किं च 'अहिगा पुरि-
 सस्व चि' पुरुषवेदस्याधिकान्यपि स्पर्धकानि जयन्ति । कियन्ति जयन्तीति चेदुच्यते—'धे उ आवक्षिया' इत्यादि,
 अत्र धे आवक्षिके इत्यत्र तृतीयार्थे प्रथमा, 'जोगाणेहिं कसिणेहिं' इत्यत्र तु तृतीया प्रथमार्थे । ततोऽयमर्थः—
 कृत्वा नि योगस्थानानि सकलयोगस्थानसमुदाय इत्यर्थः । दान्यामाषक्षिकान्या द्विसमयहीनान्या आषक्षिका-
 दिकसमयैर्द्विरूपहीनैरित्यर्थः । गुण्यन्ते, गुणिते च सति यावन्तः सकलयोगस्थानसमुदायास्त्वायन्ति स्पर्धकान्य
 धिकानि जयन्ति, समयद्वयहीनावक्षिकादिकसमयप्रमाणानि अधिकानि जयन्तीत्यर्थः । तथाहि—पुरुषवेदस्य घन्धो-
 दयादिभ्यवष्टेदे सति समयद्वयोनावक्षिकादिकचञ्चं पुरुषवेदस्य दक्षिक विद्यते । ततोऽयेदकस्य सतः सग्यखनत्रिकोक्त-
 प्रकारेण योगस्थानापेक्षया समयद्वयहीनावक्षिकादिकसमयप्रमाणानि स्पर्धकानि धार्यानि ॥ ४६ ॥

संप्रत्युक्तानां यद्वयमाणानां च स्पर्धकानां सामान्यरूपं लक्षणमाह—

सब्रजहृद्भाढत्त खंधुत्तरत्त निरंतरं उर्षि । एग उबलमाणी खोजसा नोकसायाणं ॥ ४७ ॥

सब्रजहृद्भाढ चि—सर्वजघन्यात् प्रदेशसत्कर्मस्थानादारब्धमेकैकेन कर्मस्कन्धेनोचरत पूर्यस्मात्पूर्वस्माद्भुत्तरोचरेण निरन्तरं

प्रदेशसत्कर्मस्थानजालं तावन्नेयं यावत् 'उष्णि' उपरितनं सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं जवति । इयमत्र ज्ञाघना-सर्व-
जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्थानादारच्य योगस्थानापेक्षया एकैकेन कर्मस्कन्धेन वृद्धानि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि निरन्तराणि
तावन्नेतव्यानि यावत्तुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं जवति । एकैककर्मस्कन्धेनोत्तरत इति चोक्तं योगस्थानवशात्तद्वधस्पर्धका-
पेक्षया, अन्यथा "चरमावलिय पविष्टेत्यादौ" यानि स्पर्धकान्युक्तानि तेष्वेकैकेन प्रदेशेनैवोत्तरोत्तरा वृद्धिः प्राप्यते इति ।
तदेवमुक्तं सामान्येन लक्षणं स्पर्धकानां । संग्रत्युद्द्यमानप्रकृतीनां स्पर्धकरूपणार्थमाह—'एगं उच्यते' एकं
स्पर्धकं उद्द्यमानप्रकृतीनां त्रयोविंशतिसंख्यानां । तत्र सम्यक्त्वस्य ज्ञाघना क्रियते—अज्ञव्यप्रायोग्यजघन्यस्थितिस-
त्कर्मा त्रसेषु मध्ये समुत्पन्नस्तत्र सम्यक्त्वं देशविरतिं चानेकवारान् लब्ध्वा चतुरश्र वारान् मोहनीयमुपशमय्य चात्रिंशद-
धिकं च सागरोपमाणां शतं यावत्सम्यक्त्वमनुपाह्य मिथ्यात्वं गतः, ततश्चिरोद्गहनया सम्यक्त्वमुद्गलयतो यदा चरमखंडं
संक्रान्तं एका च शेषा उदयावलिका तिष्ठति, तामपि स्तिवुकसंक्रमेण मिथ्यात्वे संक्रमयति । संक्रमयतश्च या एका स्थिति-
र्दिसमयमात्रावस्थाना शेषीजूता यदावतिष्ठते तदा सम्यक्त्वस्य सा जघन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । ततो नानाजीवापेक्षया
एकैकप्रदेशवृद्ध्या प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावन्नेतव्यानि यावत्तुणितकर्माशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं जवति । इदमेकं
स्पर्धकं । एवं सम्यग्मिथ्यात्वस्यापि । एवमेव च शेषाणामप्युद्गहनयोग्यानां वैक्यैकादशकाहारकसप्तकोच्चैर्गोत्रमनुष्यदि-
करूपाणां प्रकृतीनां । नवरं तासां चात्रिंशदधिकसागरोपमशतप्रमाणः सम्यक्त्वफालो मूलत एव न वक्तव्यः । 'लोचजसे-
त्यादि' संवदनलोचयशाः कीर्त्योरपि एकं स्पर्धकं । तथाहि—स एवाज्ञवसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यस्थितिसत्कर्मा त्रसेषु मध्ये

समुत्पन्नः । तत्र च चतुःकृत्यो मोहोपशममन्तरेण शोषाणिः क्षपितकर्माशक्रियाणिः कर्मद्विकं प्रज्ञतं क्षपयित्वा शिरकाव
 च संयममनुपाह्य क्षपणापोत्थितः । तस्य यथाप्रवृत्तकरक्षचरमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । ततस्तस्मादारभ्य नानाजी-
 यापेक्षया एकैकप्रदेशवृद्ध्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाभ्यानि यावद्भुञ्जितकर्माशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म-
 स्थानं । एयमेकं संग्रहणनस्योजयशःकीर्त्योः स्पर्धकं । पक्षामपि च नोकपायाणां प्रत्येकमेकैकं स्पर्धकं । तदपि चैव—स एवाज-
 षसिद्धिक्रमायोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्मां त्रसेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र सम्यक्त्यं देशविरतिं चानेकशो लब्ध्या चतुरस्र धारा-
 न्मोहनीयमुपशमस्य स्त्रीवेदनपुसकवेदौ च ज्ञयो ज्ञयो घन्धेन हास्यादिद्विकसंक्रमेण च प्रज्ञप्तमापूर्य मनुष्यो जातस्तत्र
 शिरकाव संयममनुपाह्य क्षपणापोत्थितः । तस्य चरमस्वरुचरमसमये यद्विद्यमानं प्रत्येकं पक्षां नोकपायाणां प्रदेशस-
 त्कर्म तत्सर्वं जघन्य । ततस्तस्मादारभ्य नानाजीयापेक्षया एकैकप्रदेशवृद्ध्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि अन-
 ग्त्वानि तावद्वाभ्यानि यावद्भुञ्जितकर्माशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । एयमेकं पक्षां नोकपायाणां प्रत्येकं स्पर्धकं ॥ ४३ ॥

संप्रति मोहनीयवर्जानां घातिकर्मणा स्पर्धकनिरूपणार्थमाह—

तिङ्खरुगविष्टेया स्त्रीणकसायस्स सेसकालसमा । एगहिया घाईणं निहापयलाण हिञ्चेकं ॥ ४७ ॥

तिङ्खरुग चि—स्त्रीणकपायस्य स्थितिलंरुम्ययष्टेदात् स्थितिघातव्यवष्टेदात् परतो यः शोषकावस्तिष्ठति तत्समानि
 शोषकावसमयसमानि स्पर्धकानि एकाधिकानि घातिकर्मणां जघन्ति । निहाप्रचलयोस्तु हित्या परिलग्न्य एक चरमं
 स्थितिगतं स्पर्धकं, शोषाणि वाभ्यानि, निहाप्रचलयोर्हि उदयाजावात् स्वस्वरूपेण चरमसमये द्विकं न प्राप्यते, किं-

तु परप्रकृतिरूपेण, तेन तयोरेकं स्पर्धकं चरमस्थितिगतं परित्यज्यते । स्पर्धकानां चयं जावना—क्षीणकपायाद्वायाः संख्ये-
 येषु जागेषु गतेषु सत्सु एकस्मिंश्च संख्येयतमेऽन्तर्मुद्दूतप्रमाणे जागोऽवतिष्ठमाने ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्त-
 रायपञ्चकानां स्थितिसत्कर्म सर्वापवर्तनयाऽपवर्त्य क्षीणकपायाद्वासमं करोति । निजाप्रचलयोस्त्वेकसमयहीनं । अत्र च
 कारणं प्रागेवोक्तं । तदानीं च स्थितिघातादयो निवृत्ताः । यदपि च क्षीणकपायाद्वासमं स्थितिसत्कर्म कृतं, तदपि च
 क्रमेण यथासंज्ञवमुदयोदीरणाच्यां क्षयमुपगच्छतावच्छक्यं यावदेका स्थितिः शेषीचवति । तस्यां च क्षपितकर्मांशस्य
 सर्वजघन्यं यत्प्रदेशसत्कर्म तत्प्रथमं स्थानं । तत एकस्मिन् परमाणौ प्रक्षिप्ते सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवमेकै-
 कपरमाणुवृद्ध्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाच्यानि यावद्भ्रुणितकर्मांशस्य सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं ।
 इदमेकं स्पर्धकं । द्वयोश्च स्थित्योः शेषीचूतयोरुक्तप्रकारेण द्वितीयं स्पर्धकं । तिसृषु स्थितिषु शेषीचूतासु तृतीयं स्पर्धकं ।
 एवं क्षीणकपायाद्वासमीकृते सत्कर्मणि यावन्तः स्थितिविशेषास्तावन्ति स्पर्धकानि वाच्यानि । चरमस्य च स्थितिघा-
 तस्य चरमं प्रक्षेपमादौ कृत्वा पश्चानुपूर्व्यां प्रदेशसत्कर्मस्थानानि यत्रोत्तरं वृद्धानि तावच्छक्यानि यावदात्मीयमात्मीयं
 सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म तावदेतदपि सकलनिजनिजस्थितिगतं यथासंज्ञवमंकेकं स्पर्धकं द्रष्टव्यं । ततस्तेनाधिकानि स्थिति-
 घातव्यवच्छेदात् परतः क्षीणकपायाद्वासमयसमानि स्पर्धकानि चवन्ति । निजाप्रचलयोस्तु द्विचरमस्थितिमधिकृत्य स्पर्ध-
 कानि वाच्यानि, चरमसमये तद्वदिकस्याप्राप्यमाणत्वात् । तत एकेन हीनानि तस्य स्पर्धकानि द्रष्टव्यानि ॥ ४७ ॥

सेवेसिसंतिगाणं उदयवर्द्धणं तु तेण कालेणं । तुह्वा षेगहियाइं सेसाणं एगज्जणाइं ॥ ४८ ॥

शब्देनि सि—शैवेरी अयोग्यवस्या तस्या रक्षा यासा प्रकृतीना ताः शैवेशीमसाकाः । ताश्च द्विपा, तद्यथा—उदय-
 तस्योऽनुदयगत्यध । तत्रोदयगतस्यो मनुष्यगतिमनुष्यागुणघोर्निद्वयजातिप्रसमुजगादेयपर्याप्तपादरयशःकीर्तितीर्थकरोशै-
 गोंशगाताग्रातान्यतरवेदनीयरुपा चादरा । तासां प्रकृतीनां तेनायोगिकाखेन तुष्ट्यानि स्पर्शकानि एकैकेनाधिकानि
 जयन्ति, अयोगिच्छात्रे यावन्तः समयास्तायन्ति स्पर्शकानि एकैकेनाधिकानि जयन्तीत्यर्थः । कथमिति चेदुच्यते—अयो-
 गिकेणखिनधरमामये ह्यपितकर्माशमधिकृत्य यत्सर्वजपन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानं तत् प्रथमं स्थानं । तत् एकस्मिन् परमाणौ
 पश्चिमे सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवं नानाजीयापेक्षया एकैकप्रदेशपृष्ठ्या तापप्रदेशसत्कर्मस्थानानि ऋष्ट्यानि
 पापशुणितकर्माशस्य सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थान इदमेकं स्पर्शकं । तत् एवमेव द्वयोः स्थित्योः श्रेणीचतयोर्द्वितीयं
 स्पर्शकं, तिसृषु स्थितेषु तृतीय । एवं निरन्तरं तापदयगन्तव्यं यापदयोगिप्रथमसमयः । तथा सयोगिकेयद्विपरमसमये
 धरमस्थितिल्लंघसत्कं धरमप्रणेषमादि कृत्या यापदात्मीयमात्मीय सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म तापदेसदपि सकृत्तस्यस्वस्थिति-
 गतामेकैकं स्पर्शकं ऋष्टव्यं । ततोऽयोगिकेयद्विगुणस्थानके यावन्त समयास्तायन्ति स्पर्शकानि एकाधिकानि उदययतीनां
 प्रकृतीनां प्रत्येकं जयन्ति । शेषाणां त्वनुदयवतीना प्रकृतीनां अशीतिमंस्थानां तायन्ति स्पर्शकान्येकेन हीनानि
 जान्ति । यतस्मा अयोगिकेयद्विपरमसमये उदययतीषु मध्ये स्त्रियुक्तसंक्रमेण संक्रम्यन्ते । ततस्तासां धरमसमयगत
 स्पर्शकं न प्राप्यत इति तेन हीनानि तासां स्पर्शकानि जयन्ति । इह यद्यपि मनुष्यगत्यादीनां 'एवं उच्यतेमाणी' इत्यनेन

ग्रन्थेन प्रागेव स्पर्धकप्ररूपणा कृता तथापि इहापि तासां स्पर्धकानि प्राप्यन्त इति ज्ञय उपादानं । एवं करणेष्वपि वन्धनादिषु यथासंज्ञवं स्पर्धकानि वाच्यानि ॥ ४९ ॥

तथा चाह—

संज्ञवतो ठाणां कम्मपएसेहिं होंति नेयां । करणेषु य उदयम्मि य अणुमाणेणवमेणं ॥ ५० ॥

संज्ञवतो ति—संज्ञवतः संज्ञवमाश्रित्य स्थानानि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि । करणेषु वन्धनादिषु उदये च । कर्मप्रदेशेऽन्यः कर्मप्रदेशानधिकृत्य । ज्ञेयानि ज्ञातव्यानि । कथमित्याह—एवमुपदर्शितेन । एतेन प्रागुक्तेन अनुमानेन प्रकारेण ज्ञातव्यानि । तथाहि—वन्धनकरणे जघन्यं योगस्थानमादिं कृत्वा यावद्भुत्कृष्टयोगस्थानं एतावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि वन्धमाश्रित्य प्राप्यन्ते, तावन्ति चैकं स्पर्धकं । एवं संक्रमणादिष्वपि प्रत्येकं यथायोगं जावनीयम् ॥ ५० ॥

करणोदयसंताणं पगइहाणेषु सेसगतिगे य । ज्ञयकारंप्पयरो अवठ्ठिं तह अवत्तवो ॥ ५१ ॥

करणोदयसंताणं ति—अष्टानां करणानां उदयसत्तयोश्च प्रकृतिस्थानेषु 'सेसगतिगे य ति' शेषके च त्रिके स्थित्यनुज्ञागप्रदेशरूपे प्रत्येकं चत्वारो विकट्टपा ज्ञातव्याः । तद्यथा—ज्ञयस्कारः, अट्टपतरः, अवस्थितः, अवक्तव्यश्च ॥ ५१ ॥

एतेषां चतुर्णां लक्षणमिदम्—

एगावहिगे पढमो एगाइजणगम्मि विइउं उ । तत्तियमेत्तो तईउं पढमे समये अवत्तवो ॥ ५२ ॥

एगादहिगे सि - इह वन्धमाश्रित्य जायना क्रियते । वन्धो द्विधा-मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां च । तत्र मूलप्रकृ-
 तीनां वन्धाः कदाचित् अष्टानां, कदाचित्सप्तानां, कदाचित् पञ्चा, कदाचिदेकस्याः । तत्र यदा स्तोकाः प्रकृतीरायमन्
 परिणामविशेषतो ज्ञेयसीः प्रकृतीर्धभाति, यथा सप्त यष्ट्वा अष्टौ धभाति, यद्वा पट्ट एकां च षष्ठा सप्त, तदा स वन्धो
 ज्ञेयस्कारः । तथा चाह-‘एगादहिगे पठमो’ एकादिजिरेकद्वित्रयादिजि प्रकृतिजिरधिके वन्धे प्रथमः प्रकारो जयति,
 ज्ञेयस्कारो वन्धो जयतीत्यर्थः । यदा तु प्रज्ञताः प्रकृतीर्धमन् परिणामविशेषतः स्तोका यद्बुभारजते, यथाऽष्टौ षष्ठा
 सप्त धभाति, सप्त वा षष्ठा पट्ट, पट्टा यष्ट्वा एकां, तदानीं स वन्धोऽष्टपतरः । तथा चाह-‘एगाईकृष्णगमि शिईं च’ एका-
 दिजिरेकद्वित्रयादिजिः प्रकृतिजिरुने वन्धे द्वितीयः प्रकारः अष्टपतर इत्यर्थः । तथा संपव ज्ञेयस्कारोऽष्टपतरो वा द्वितीयादियु
 समयेषु तावन्मात्रतया प्रवर्तमानोऽवस्थित इति व्यपदेशं खजते । तथा चाह ‘तत्तियमेत्तो तईं’ तावन्मात्रस्तृतीयोऽवस्थित
 इत्यर्थः । एते त्रयोऽपि प्रकारा मूलप्रकृतीना संज्ञयन्ति । चतुर्थस्तु न संज्ञयति । न हि मूलप्रकृतीनां सर्वासां वन्धव्ययष्टेदे सति
 ज्ञेयोऽपि वन्धः संज्ञयति येन चतुर्थो वन्धः स्यात् । तत्र चत्तरप्रकृतीरधिकृत्य स वेदितव्यः । यथा मोहनीयस्य तज्जतसर्वोत्तरप्रकृ-
 तिवन्धव्ययष्टेदे सति उपशान्तमोहगुणस्थानकात् प्रतिपाते ज्ञेयोऽपि वन्धारंजप्रथमसमये, स हि तदानीं न ज्ञेयस्कारो षष्ठं
 शक्यते, नाप्यष्टपतरः, नाप्यवस्थितः, तद्वद्विद्यायोगात्, ततोऽसायवकव्य इत्युच्यते, ज्ञेयस्कारादिनाम्ना वक्तुमशक्यत्वात् ।
 एयमुत्तरप्रकृतीरधिकृत्य ज्ञानाधरणीयादीनां वेदनीययर्जानामवक्तव्यो जायनीयः । वेदनीयस्य त्यवक्तव्यो न संज्ञयति, तस्य
 हि सर्वथा वन्धव्ययष्टेदः सयोगिकेष्विधरमसमये । न च ततः प्रतिपातो येन ज्ञेयो वन्धः प्रवर्तमानः प्रथमसमयेऽव-

कव्यः स्यात् । तदेवं मूलप्रकृतीरधिकृत्यावक्तव्यवर्जाः शेषास्त्रयः प्रकाराः, उत्तरप्रकृतीस्त्वधिकृत्य चत्वारोऽपि प्रकाराः संज्ञवन्ति । यथा च बन्धे चत्वारोऽपि प्रकारा ज्ञाविता एवं संक्रमे उर्वर्तनायामपवर्तनायामुदीरणायामुपशमनायामुदये सत्तायां च प्रकृतिस्थानेषु स्थित्यनुज्ञागप्रदेशस्थानेषु च यथायोगं स्वयमेव ज्ञावनीयाः ॥ ५२ ॥

करणोदयसंताणं सामित्तोघेहिं सेसगं नेयं । गर्इयाश्मग्गणासुं संज्ञवउं सुधु आगमिय ॥ ५३ ॥

करणोदयसंताणं ति—अष्टानां करणानामुदयसत्तयोश्च यदुक्तं प्रत्येकं सप्रपञ्चं स्वरूपं तत् उघस्वामित्वमुच्यते । 'सामित्तोघेहिं ति' द्वितीयार्थे तृतीया, व्यक्त्यपेक्षया च बहुवचनं । ततश्च तानि उघस्वामित्वानि यथोक्तकरणाष्टकोदयसत्तास्वरूपरूपाणि सुधु आगम्य परिज्ञाव्य शेषकमपि ज्ञातव्यं क्व ज्ञातव्यमित्याह—गत्यादिषु चतुर्दशसु मार्गणास्थानेषु । कथमित्याह—संज्ञवतो यथा संज्ञवति यथा घटते तथैव, नान्यथा ॥ ५३ ॥

बंधोदीरणसंकमसंतुदयाणं जहन्नगार्इहिं । संवेहो पगइ ठिई अणुजागपएसउं नेउं ॥ ५४ ॥

बंधोदीरण ति—बन्धोदीरणसंक्रमसत्तोदयरूपाणां पञ्चानां पदार्थानां प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशतः प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशानधिकृत्य जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टैः संबन्धः परस्परमेककालमागमाविरोधेन मीक्षणं । यथा ज्ञानावरणीयस्य जघन्ये स्थितिवन्धे जघन्योऽनुज्ञागबन्धः, जघन्यः प्रदेशबन्धः, अजघन्याः स्थित्युदीरणसंक्रमसत्तोदया इत्यादिरूपं, तत्पूर्वापरौ सुधु परिज्ञाव्य ज्ञातव्यम् ॥ ५४ ॥

तदेवमुक्त्वा सत्ता, तदभिधानाच्च यत्प्राक् प्रतिज्ञातं 'कम्मठगस्स करणइगुदयसंताणि वोव्वामि' इति तत्समर्थितं ।

संप्रति प्रकरणपरिज्ञाननिबन्धनां विशिष्टफलसंप्राप्तिमाह—

करणोदयसंतविक्त तन्निष्कारकरणसंजमुक्तोगा । कम्मठगुदयनिष्ठाजणियमणिष्ठं सुहमुवेति ॥ ५५ ॥

करणोदय ति—करणानामुक्तस्वरूपाणामुदयसत्तयोश्च सम्यक् परिज्ञानयुक्ताः । 'तन्निष्कारकरणसंजमुक्तोग ति' तासां करणोदयसत्तानां या निर्जरा तस्याः करणं निर्वर्तनं तदर्थं संयम प्रति उद्योग उद्यमो येषां ते तन्निर्जराकरणसय-
मोद्योगाः । ते इत्थंच्छ्रुताः सन्तः किमित्याह—कर्माष्टकोदय (सत्ता) निष्ठाजनित कर्माष्टकस्याष्टानां कर्मणामुदयनिष्ठया,
उदयग्रहणं बन्धसत्ताद्युपलक्षणं, सतोऽयमर्थः—बन्धोदयसत्ताद्वयेण अनितमुत्पादिसं यत् 'मणिष्ठं ति' मनस इष्टं ।
अथवा 'अष्टिष्ठ ति' न विद्यते निष्ठा पर्यवसानं यस्य तदनिष्ठं अपर्यवसानं सुख । उन्नयत्रापि मोक्षसुख । तत् उपयस्ति
प्राप्नुवन्ति । तस्मादवश्यमिह प्रकरणे प्रेक्षायन्निर्निरन्तरमन्यास करणीय , कृत्या च यथाशक्ति संयमाध्यनि प्रवर्तितव्यं ।
प्रवृत्तेन च सत्ता सक्रिष्टाध्यवसायरूपकुपभपरिहारे यत्न आस्थेय इति ॥ ५५ ॥

संप्रत्याचार्य आत्मन श्रौद्धत्यं परिहरन्न्येषां बहुश्रुतानां प्रकरणार्थपरिज्ञापनाधिपये प्रार्थनां च कुर्वन् प्रेक्षायतां
प्रकरणविषये उपादेयशुद्धिपरिमहार्थं प्रकरणस्य परंपरया सर्वधिन्मूलतां ख्यापयति—

इय कम्मप्पगनीठं जहासुय नीयमप्पमइणा वि । सोहियणाजोगकय कहंतु वरदिठ्ठिवायम् ॥ ५६ ॥

इय ति—अस्पमतिनापि अस्पनुद्धिनापि सत्ता । इत्येवमुक्तेन प्रकारेण गुरुवरणकमलपर्युपासनां कुर्वता गुरुपादमूले
यथा मया श्रुतं तथा कर्मप्रकृतेः कर्मप्रकृतिनामकात्प्राचृतात् । इष्टिनादे हि चतुर्विंश पूर्वाणि । तत्र च द्विती-

येऽग्रायणीयाजिधानेऽनेकवस्तु समन्विते पूर्वे पञ्चमं वस्तु विंशतिप्राचृतपरिमाणं । तत्र कर्मप्रकृत्याख्यं चतुर्थं प्राचृतं चतुर्विंशत्यनुयोगद्वारमयं । तस्मादिदं प्रकरणं नीतं आकृष्टमित्यर्थः । अस्मिंश्च प्रकरणे यत्किमपि स्वक्षितमना-
जोगकृतमनाजोगजनितं । षड्गस्थस्य हि कृतप्रयत्नस्याप्यावरणसामर्थ्यतोऽनाजोगः संभवति । ततोऽनाजोगजनितं यत्किमपि स्वक्षितं तत् शोधयित्वाऽपनीय । ये वरा उत्कलितबुद्ध्यतिशयसंपन्ना दृष्टिवादज्ञा द्वादशकांगविदस्ते । ममो-
परि महतीमनुग्रहबुद्धिमास्थाय । तत्रान्यत् पदमागमानुसारि प्रक्षिप्य कथयन्तु यथेदमत्र पदं समीचीनं नेदमिति, न पुनरुपेक्षारूपोऽप्रसादस्तैः कर्तव्यः । अत्र 'इय कम्मपयस्सीउं' इत्यादिना ग्रन्थेन प्रकरणस्य सर्वविन्मूलता ख्यापिता द्रष्टव्या । दृष्टिवादो हि जगवता साक्षादर्थतोऽजिहितः । सूत्रतस्तु सुधर्मस्वामिना । दृष्टिवादान्तर्गतं च कर्मप्रकृ-
तिप्राचृतं । तस्माच्चेदं प्रकरणमुद्धृतमिति परंपरया सर्वविन्मूलम् ॥ ५६ ॥ ४७४ ॥

इह शास्त्रस्यादौ मध्येऽवसाने च मंगलमवश्यमजिधातव्यं । आदिमंगलाजिधाने हि शास्त्रमविघ्नेन परिसमाप्तिमियतिं, मध्यमंगलाजिधानतश्च शिष्यप्रशिष्यादिपरंपरागमनेन स्थैर्यमाधत्ते, पर्यन्तमंगलाजिधानप्रजावतः पुनः शिष्यप्रशिष्यादि-
जिरवधार्यमाणं तेषां चेतसि सुप्रतिष्ठितं भवति । तत्रादिमंगलं 'सिद्धं सिद्धत्थसुयं' इत्याद्युक्तं । मध्यमंगलं तु 'अकरण
अणुइन्नाए अणुयोगधरे पणिवयामि' इति । संप्रति पुनः पर्यवसानमंगलमाह—

जस्स वरसासणावयवफरिसपविकसियविमलमइकिरणा । विमलंति कम्ममइले सो मे सरणं महावीरो
जस्स त्ति-यस्य जगवतो महावीरस्य वरमनुत्तरं यच्छासनं तदवयवसंस्पर्शात् ये प्रकर्षेण विकसिता उद्धोधं गता

विमला अपगतमिथ्याज्ञानत्यरूपमला मतिकिरणा मतिरश्मयः ते कर्ममखिनान् कर्मतमोमखीमसान् असुमतो विमल-
यन्ति विमलीकुर्यन्ति । स जगवान् महावीरो वर्धमानस्वामी मे मम संसारजयप्रीतस्य शरणं परिप्राण्यदेतुः,
नान्य इति ॥ ५७ ॥ ४७५ ॥

कर्मप्रपञ्चं जगतोऽनुबन्धकेशायह वीक्ष्य कृपापरीतः । हृषाय तस्योपदिदेश रक्षत्रय स जीयास्त्रिनवर्धमानः ॥ १ ॥
निरस्तकुमतध्वान्तं सत्पदार्थप्रकाशकम् । नित्योदयं नमस्कुर्मो जैनसिद्धान्तज्ञास्करम् ॥ २ ॥
पूर्वान्तर्गतकर्मप्रकृतिप्राचृतसमुद्भूता येन । कर्मप्रकृतिरियमतः श्रुतकेयखिगम्यजावार्था ॥ ३ ॥ युग्मम्
ततः क चैरा विपमार्थयुक्ता क चाद्वयशास्त्रार्थकृतश्रमोऽहम् । तथापि सम्यग्गुरुसंप्रदायात् किञ्चित्स्फुटार्था विष्टता मयैपाध
कर्मप्रकृतिनिधान बह्वर्षं येन माहशां योग्यम् । चक्रे परोपकृतये श्रीचूर्षिकृते नमस्तस्मै ॥ ५ ॥
पनामतिगचीरां कर्मप्रकृतिं विपश्यता कुसलम् । यद्यपि मलयगिरिष्ठा सिद्धिं सेनाश्रुतां लोकः ॥ ६ ॥
अर्हन्तो मंगलं मे स्युः सिद्धाश्च मम मंगलम् । मंगलं साधयः सम्यग् जैनो धर्मश्च मंगलम् ॥ ७ ॥
॥ इति श्रीमलयगिरिविरचिता कर्मप्रकृतिटीका ॥

॥ श्रीमलयगिरिकृता कर्मप्रकृतिटीका समाप्ता ॥

इति श्रेष्ठि-देवचन्द्र लालजाई-जैनपुस्तको-धारे-ग्रन्थाङ्कः १७.

The above list is quite sufficient to show the multilarious knowledge of *Alayagiri* the commentator of the present book. His commentary is very exhaustive besides being a compendium of learning *Alayagiri* occupies a very eminent place as a commentator as whatever subjects he has taken up are commented upon by him after a careful study thereof. He has never treated any of his subjects commented upon in a slipshod or off hand manner and therefore it is quite natural he has been given such a high place as a commentator. The present work *Kammapada* has been commented upon by the following commentators, which commentaries are also available

A commentary (*Vritti*) of 13000 Slokas composed by *Vashovijaya Upadhyaya* who flourished in the seventeenth century and who commanded the highest respect and veneration from the Jains of his time and whose reputation as a student of logic and as an authority on several important topics, has remained absolutely unabated even up to the present time. The trustees of *Sheth Doychand Lalbhai* funds hope to publish this commentary also in the near future as it is both useful and exhaustive

A commentary (*Chariti*) of about 7000 Slokas on the present book. Unfortunately the author's name is not yet found out as some of this Chariti which are available at present are generally incomplete. After this was sent to the press, we have learnt that a manuscript embodying the whole commentary is available in the Cambay library (*gachhatri*). We have not yet seen it and therefore cannot give the name of the author

Short notes (Tippana) of *Nemichandra* of about 2000 slokas.

Of the commentator *Malayagiri* nothing is known. It is a matter of great regret that owing to certain inexplicable reasons these personages who flourished in the bye-gone times never cared to write anything about their personal history for the use of posterity, as the same was not considered of any material use. Being driven to undertake or compose works of high authority purely out of consideration of charity and obligations on the future generations, it appears they never cared for their own fame. Otherwise it is very difficult to explain the absence of any history even the date or the period when the respective authors flourished especially where one knows that the respective work composed by them, command the highest admiration and continue to occupy an eminent place as the best exposition of the subject treated therein. Whatever may be the reason of the absence of any regular history, the same is the case with *Malayagiri* also. After making close inquiries into the matter one is really constrained to admit that absolutely nothing is known about the Man—the Saint, or about the time of the commentator. In this state of things it is clear, nothing can be said about the contemporaries or the society of the time of the present Commentator. The only thing which can be traced from *Pattāvali* (the history of great *Āchāryas* of each era) is that the present author flourished before the thirteenth century of *Vikrama*. However the whole thing at present is shrouded in complete darkness. It is hoped some students of antiquarian interests will take

up the subject and throw some light thereon. The present publication was prepared for and put through the press by the Jain Dharma Prasāraka Sabhā of Bhavnagar. At the suggestion of Mahārāja *Shri Ānanda Sāgar* the present publication has been entrusted to the trustees by the said institution. The whole work of preparing press copies and examining proofs was done by the said Jain Dharma Prasāraka Sabhā under the supervision of Mahārāja *Ānanda Sāgar*. The trustees take this opportunity of expressing their sense of gratitude and obligation to the said institution and Mahārāja *Ānanda Sāgar*, the latter of whom has placed the trustees under constant obligation by his promptness, diligence and readiness in helping forward the publication of several books and fulfilling the aims and objects of the trusts.

This is our "Seventeenth Volume."

JAVERI BAZAR,
BOMBAY
November, 1913

NAGINBHAI GHELABHAI JAVERI,
for the Trustees of
The Sheth Devchand Lalbhai Jain Pustakoddhār Fund